

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE
TÜRK ANAYASASINDA HÂKİMLERİN
DENETİMİ VE YARGI BAĞIMSIZLIĞI**

Birol KIRMAZ

DOKTORA TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Faruk BİLİR

Konya - 2008

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE
TÜRK ANAYASASINDA HÂKİMLERİN
DENETİMİ VE YARGI BAĞIMSIZLIĞI**

Birol KIRMAZ

DOKTORA TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Faruk BİLİR

Konya - 2008

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	VII
TEZ KABUL FORMU	VIII
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	X
KISALTMALAR.....	XI
TABLO VE GRAFİKLER.....	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YARGI BAĞIMSIZLIĞI KAVRAMI VE ANAYASAL DÜZENLEMELER

I. YARGI BAĞIMSIZLIĞI.....	5
A. GENEL OLARAK.....	5
1. Hukuk Devleti.....	5
2. Hukuk Devleti - Yargı Bağımsızlığı İlişkisi.....	13
B. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ UNSURLARI.....	22
1. Genel Olarak.....	22
2. Yasama Organına Karşı Bağımsızlık.....	27
3. Yürütmeye Karşı Bağımsızlık	28
4. Yargıya Karşı Bağımsızlık.....	30
5. Çevreye Karşı Bağımsızlık.....	31

C. TARİHÎ GELİŞİMİ	32
1. Bazı Ülkelerde Yargı Bağımsızlığı.....	32
a. Amerika Birleşik Devletleri.....	32
b. İngiltere.....	34
c. Fransa.....	36
d. Almanya.....	37
e. İtalya.....	39
2. Türk Anayasaları.....	41
a. 1876 Kanunuesasî'den Önce.....	41
b. 1876 Kanunuesasî.....	44
c. 1921 Anayasası.....	46
d. 1924 Anayasası.....	47
e. 1961 Anayasası.....	50
D. ULUSLARARASI BELGELER.....	54
E. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI.....	71
1. Genel Olarak.....	71
2. Yasal Mahkeme.....	75
3. Bağımsız Mahkeme.....	79
4. Tarafsız Mahkeme.....	83
II. 1982 ANAYASASI'NDA YARGI BAĞIMSIZLIĞI.....	88
A. GENEL OLARAK.....	88
B. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ ANLAMI.....	93
1. Objektif Bağımsızlık.....	93
2. Yasamaya Karşı Bağımsızlık.....	93
3. Yürütmeye Karşı Bağımsızlık.....	95
4. Yargıya Karşı Bağımsızlık.....	100
5. Çevreye Karşı Bağımsızlık.....	105
C. HÂKİMLİK TEMİNATI.....	106
1. Kavram.....	106
2. Unsurları.....	114
a. Hâkimlerin Özlük İşleri.....	114
b. Hâkimlerin Azlonulamazlığı.....	115
c. Hâkimlerin 65 Yaşından Önce Emekliliğe Sevk Edilemezliği.....	116
d. Hâkimlerin Malî Teminatı.....	118
e. Hâkimlerin Başka Görev Yapamazlığı.....	119
f. Coğrafî Teminat.....	120
g. İsteği Haricinde İdarî Göreve Atanmama Teminatı.....	122
h. Savcılık Sınıfına Atanmama Teminatı.....	123
i. Sair Teminatlar.....	123

D. HÂKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU	123
1. Genel Olarak	123
2. 1982 Anayasası	127
a. Mevzuat	127
b. Teşekkülü ve Görevleri	129
c. Kurul Kararlarının Niteliği	133
d. Sorunlar	136
(1) Kurulun yapısı	136
(2) Kurul Kararlarının Yargı Denetimine Tabi Olmaması	142
(3) Ayrı Sekretaryasının Bulunmaması	146
(4) Üyelerin Eski Görevleriyle Organik Bağının Devam Etmesi	147
(5) Malî Bağımsızlığa Sahip Olmaması	148
(6) Adalet Bakanlığı Binasında Görev Yapması	150
E. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI	150
F. ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ ÇALIŞMALARI	176
III. MUKAYESELİ HUKUKTA YARGI BAĞIMSIZLIĞI	207
A. MUKAYESELİ HUKUKTA HÂKİMLİK TEMİNATI.....	207
1. Fransa	207
2. İsveç	207
3. İngiltere	208
4. Almanya	209
5. Avusturya	209
6. Belçika	210
7. Hollanda	210
8. İrlanda	210
9. İspanya	211
10. Portekiz	211
11. İtalya	211
12. Danimarka	212
13. Yunanistan	212
14. Lüksemburg	212
15. Estonya	213
16. Macaristan	213
17. Letonya	213
18. Litvanya	213
19. Polonya	214
20. Norveç	214
21. Amerika Birleşik Devletleri	214
22. İsviçre	214
B. DEĞERLENDİRME	215

C. MUKAYESELİ HUKUKTA HÂKİMLER VE SAVCILAR	
YÜKSEK KURULU	216
1. Fransa	216
2. İtalya	218
3. İspanya	218
4. Belçika	219
5. Hollanda	220
6. Portekiz	221
7. Polonya	222
8. İsveç	223
9. İrlanda	224
10. Danimarka	226
11. Yunanistan	227
12. Estonya	227
13. Macaristan	227
14. Litvanya	228
15. Slovakya	228
16. Kıbrıs Rum Kesimi	229
17. Slovenya	229
18. Diğer	230
D. DEĞERLENDİRME	231

İKİNCİ BÖLÜM

1982 ANAYASASI'NDA HÂKİMLERİN DENETİMİ

I. GENEL OLARAK DENETİM.....	237
A. KAVRAM.....	237
B. USUL.....	247
II. ADALET BAKANLIĞI TEFTİŞ KURULU BAŞKANLIĞI.....	256
A. TARİHİ GELİŞİM.....	256
B. 1982 ANAYASASI	265
1. Genel Olarak	265
2. Teşkilat	267

3. Görev Kapsamı	270
4. Çalışma Usulü	274
III. TEFTİŞİN USUL VE ESASLARI	278
A. KAVRAM.....	278
B. DENETİM	282
1. Genel Olarak	282
2. Öneriler	282
3. Hâl Kâğıtları	293
a. Genel Olarak	293
b. Niteliği	303
C. TAHKİKAT	307
1. Genel Olarak	307
2. Araştırma	310
3. İnceleme ve Soruşturma	310

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADALET MÜFETTİŞLERİ TARAFINDAN YAPILAN DENETİMİN YARGI BAĞIMSIZLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

I. ADALET MÜFETTİŞİ DENETİMİNİN YARGI BAĞIMSIZLIĞINA ETKİSİ	330
A. GENEL OLARAK.....	330
B. MÜFETTİŞLERİN BAĞLI OLACAĞI KURUM ÜZERİNE TARTIŞMALAR	340
C. DENETİMİN ETKİLERİ	342
D. TAHKİKATIN ETKİLERİ	347
E. HÂL KÂĞIDININ ETKİLERİ.....	353

II. AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE BAZI ÜLKELERDE DURUM VE BİRLİĞİN TÜRKİYE'YE BAKIŞI	362
A. GENEL OLARAK.....	362
B. BİRLİK ÜLKELERİNDE HÂKİMLERİN DENETİMİ.....	363
1. İtalya	363
2. Fransa.....	370
a. Genel Olarak	370
b. Adli Hizmetler Teftiş Dairesi	370
c. Yazı İşleri Müdürlükleri Teftiş Dairesi	375
3. İspanya	377
4. İsveç	377
5. Hollanda.....	379
6. İngiltere	380
7. Belçika	383
C. BİRLİĞİN TÜRK YARGISI HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ	384
1. İSTİŞARİ ZİYARET RAPORLARI	384
2. İLERLEME RAPORLARI	390
D. ADALET BAKANLIĞININ BU KONUDAKİ ÇALIŞMALARI.....	392
SONUÇ	413
KAYNAKÇA	419
EKLER	475

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Birol KIRMAZ

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Biol KIRMAZ tarafından hazırlanan “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Anayasasında Hâkimlerin Denetimi” başlıklı bu çalışma 24.12.2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hasan TUNÇ	Başkan	.....
Prof. Dr. Yavuz ATAR	Üye	.....
Prof. Dr. Ramazan YILDIRIM	Üye	.....
Doç. Dr. Faruk BİLİR	Üye	.....
Yard. Doç. Dr. İbrahim DÜLGER	Üye	.....

Öğrencinin	Adı Soyadı	Birol KIRMAZ	Numarası	044134002002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku		
	Danışmanı	Doç. Dr. Faruk BİLİR		
Tezin Adı		Avrupa Birliği Sürecinde Türk Anayasasında Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı		

ÖZET

Anayasamızın 144. maddesine göre; hâkimlerin görevlerini; yürürlükteki mevzuata uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma yetkisi adalet müfettişlerine tanınmıştır.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi uyarınca yasama ve yürütme güçlerinden ayrı ve bağımsız bir konumda bulunan yargı organını temsil eden hâkimlerin, yürütme erki bünyesindeki Teftiş Kuruluna bağlı müfettişlerce denetleniyor olması doktrinde ve kamuoyunda eleştirilmekte ve bu durumun yargı bağımsızlığını olumsuz yönde etkilediği iddia edilmektedir.

Bu çalışmada, ülkemizde hâkimlerin denetiminde uygulanan sistemin, yargının etkinliği ve profesyonelleşmesi yolundaki önerilerle birlikte incelenmesi hedeflenmiş; her biri başlı başına tez konusu olabilecek hukuk devleti, yargı bağımsızlığı, hâkimlik teminatı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve denetim gibi kavramlar, öğretilerdeki tartışmalar ulusal ve uluslararası mahkeme kararları çerçevesinde ana hatlarıyla açıklanarak, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın görev kapsamı ile çalışma usul ve esasları, yargı bağımsızlığı bağlamında değerlendirilmiştir.

Temel hak ve hürriyetlerin garanti altında olduğu, adil yargılamanın gerçekleştiği, adalet hizmetlerinin güvenilir ve sıhhatli yürüdüğü bir toplumda yaşamak bireylerin en doğal hakkıdır. Hürriyetlerin teminat altına alındığı demokratik bir hukuk devleti olabilmenin kilit noktalarından biri de bağımsız ve tarafsız yargıdır. Bu veçhile, yapısı ve görev kapsamı ne olursa olsun hâkimleri denetlemekle yetkili organın esas vazifesi, millet adına yargı yetkisini kullanan hâkimlerin denetimi ile hâkimin takdir hakkına müdahale arasında bulunması gereken hassas dengenin biri lehine bozulmasını önlemek olmalıdır.

Anahtar Kelimeler:

Yargı, Yargı Bağımsızlığı, Denetim, Avrupa Birliği

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bırol KIRMAZ	Numarası	044134002002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku		
	Danışmanı	Doç. Dr. Faruk BİLİR		
Tezin İngilizce Adı		Supervision Of The Judges And Independency Of Jurisdiction In The European Union Process		

ABSTRACT

According to 144th article of our constitutional law the authority to superintend the judges and run inquiry when necessary is granted to the inspectors who are representing the ministry of justice.

The fact that the judges who are representing an independent organ such as jurisdiction are being superintended and inspected by the inspectors of executive power, is being criticized and considered inappropriate by the authorities and public opinion in accordance with the principle of separation of powers.

In this thesis, we try to aim to examine the system that is implemented in the supervision of the judges in our country with the suggestions on the efficiency and professionalization of the institute of judgement. Besides we explain the concepts of (of which each of them could be an independent study subject) the state of law, judicial independence, guarantee of judges, The High Institute Of Judges And Prosecutors and supervision within the framework of discussions in the doctrin and the decrees of national and supranational case law

It is individual's substantial right to have the opportunity to live in a community where the fundamental rights are protected by the law, lawful judging is assured (justice is served) and where the act of justice is being executed in a proper way. Independent and neutral Jurisdiction(ruling) is crucial to a constitutional state where the fundamental rights and freedom are protected by the law.

From this point of view, the essential appointment of the authorized faculty to superintend the judges should be to watch the delicate equilibrium between supervising the judges and interfering with the judge's right to exercise judicial discretion.

Key Words:

Jurisdiction, Independency Of Jurisdiction, Supervision, European Union

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Çev.	: Çeviren
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Haz.	: Hazırlayan
HSYK	: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HSYKK	: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İHAUM	: İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHFY	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
İÜSBFD	: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
K.	: Karar

KİDDER	: Kamu İç Denetçileri Derneği
M.	: Madde
MEBY	: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
MÜHF	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Tef. Kur. Yön.	: Teftiş Kurulu Yönetmeliği
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TODAİE	: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
vd.	: Ve devamı
Y.	: Yıl
Yön.	: Yönetmelik

TABLO, GRAFİK VE FORMLAR

Tablo 1 - Teftiş Kurulu Başkanlığının Teşkilat Yapısı	268
Tablo 2 - Teftiş Kurulu Başkanlığının Görev Kapsamı	273
Tablo 3 - Teftiş Kurulu Başkanlığınca Denetlenen Birimler	273
Tablo 4 - Disiplin Dosyalarında Verilen Kararlar	352
Tablo 5 - Notların Yıllara Göre Dağılımı	359
Tablo 6 - Notların Denetim Programına Göre Dağılımı	360
Tablo 7 - Notların Denetim Programına Göre Yüzde Dağılımı	361
Tablo 8 - Hâkim ve Savcıların Mesleğe Kabulü	475
Tablo 9 - Hâkim ve Savcılara Verilen Görevin Süre Açısından Temel Özellikleri	476
Tablo 10 - Yargı Konseyi Olmayan Ülkeler	477
Tablo 11 - Yargı Konseylerinin Yüksek Mahkemeye Bağlı Olduğu Ülkeler	477
Tablo 12 - Yargı Konseyi Üyelerinin Meslek İtibariyle Dağılımı (Amerika Ülkeleri)	478
Tablo 13 - Yargı Konseyi Üyelerinin Meslek İtibariyle Dağılımı (Avrupa Ülkeleri)	479
Tablo 14 - Yargı Konseyi Üyelerini Atamaya Yetkili Makam ve Üyelik Süresi (Amerika Ülkeleri)	480
Tablo 15 - Yargı Konseyi Üyelerini Üyeliğe Atamaya Yetkili Makam ve Üyelik Süresi (Avrupa Ülkeleri)	481
Tablo 16 - Yargı Konseylerinin Görev ve Sorumlulukları (Amerika Ülkeleri)	482
Tablo 17 - Yargı Konseylerinin Görev ve Sorumlulukları (Avrupa Ülkeleri)	483

Tablo 18 - Hâkimler Aleyhine Yürütülen Disiplin Soruşturmaları.....	497
Tablo 19 - Hâkimlere Uygulanan Yaptırım Türleri ve Toplam Rakam	498
Tablo 20 - Savcılara Karşı Yürütülen Disiplin Soruşturmaları	499
Tablo 21 - Savcılara Uygulanan Yaptırım Türleri ve Toplam Rakam	500
Grafik 1 - Notların Denetim Programına Göre Sayısal Dağılımı	360
Grafik 2 - Notların Denetim Programına Göre Yüzde Dağılımı.....	361
Form 1 - Hâl Kâğıtlarının Kimlik Bölümlerinin Doldurulmasıyla Alâkalı İlkeler	484
Form 2 - Hâl Kâğıdı (Cumhuriyet başsavcısı ve vekilleri için)	487
Form 3 - Hâl Kâğıdı (Ek- 5 kapsamı dışında kalan Cumhuriyet başsavcısı, vekilleri ve savcılarını için).....	489
Form 4 - Hâl Kâğıdı (Bölge adliye ve ilk derece mahkemelerinde görevli hâkimler için).....	491
Form 5 - Hâl Kâğıdı (İdarî yargı hâkimleri için).....	493
Form 6 - Hâl Kâğıdı (İdarî görevde bulunan hâkim ve Cumhuriyet savcılarını için)	495

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru etkisini gösteren küreselleşmeye paralel olarak kamu yönetiminde de yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Bu yapılanmada, sosyal refah devleti anlayışından kalan kamusal mülkiyet ve geniş kamu hizmeti anlayışı terk edilmiştir. Bunun belirgin görünümü, ulusal endüstrilerin özelleştirilmesi ve özel sektör tarafından üretilmeye ve sunulmaya uygun kamu hizmetlerinin piyasa koşullarına bırakılmasıdır.

Kamu yönetiminde gerçekleştirilen yeniden yapılanma sürecinin, yargısal organları ve hizmetleri etkileyeceği aşikâr olup, Avrupa Birliği müzakere sürecinde, yargı hizmetlerinin etkinliğini ve kalitesini artırabilmek ve planlanan amaçların ne kadarına ulaşıldığını görebilmek için yargının idarî denetimi sisteminin de yenilenen kamu ve yargı yönetimi anlayışına uygun olarak revize edilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Bu çalışmada, ülkemizde hâkimlerin denetiminde uygulanan sistemin, yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı, etkinliği ve profesyonelleşmesi yolundaki önerilerle birlikte değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bir devlette yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin birbirinden ayrılması ve bu kuvvetlerin yekdiğerinden bağımsız olarak çalışması prensibi, kaynağını Locke ve Montesquieu'nun söylemlerinde bulur. Kuvvetler ayrılığı prensibinin çıkış noktası, güçlü olan kimsenin veya organın bu gücünü kötüye kullanacağı veya kullandığı varsayımına dayanmaktadır. Kuvvetin kötüye kullanılmasını önlemek ve kuvvetler arasında bir denge sağlamak, demokrasilerde bu kuvvetlerin değişik organlar tarafından icra edilmesi yolu ile gerçekleştirilir. Bu organlar görevlerini ifa ederken, kendilerine yasalarla tanınan yetki ve görevleri yerine getirirler, birinin diğerini kendi çıkarı için kullanması ya da ona direktif vermesi söz konusu değildir.

Bu bağlamda yargı bağımsızlığı, hâkimin görevini özellikle yasama ve yürütmeden gelebilecek etkilerden bağımsız olarak, sadece hukuka ve vicdanî kanaatine göre yerine getirmesidir. Gerçekten de varlık nedeni, kanunların uygu-

lanmasından dolayı ortaya çıkan anlaşmazlıkları gidermek ve bireyin haklarını devlet karşısında korumak; ana işlevi de adaletin gerçekleşmesini sağlamak olan yargının bağımsızlığı, ancak hâkimlere kendi meslek ve varlıklarını tehlikeye atmaksızın her türlü ve endişeden azade olarak görev yapma imkânını yaratacak şekilde kişisel teminat tanımakla sağlanabilir. Hâkimlere görevlerinin ifasında yalnızca kanun ve vicdanlarına göre hareket etme imkânı tanımak, onların bağımsızlıklarını sağlamak için yeterli değildir. Hâkimlik teminatı denilen bir takım güvenceler de kendisine tanınmalıdır ki, görevini gereği gibi yapabilsin. Zira vermiş olduğu herhangi bir karar yüzünden başka bir göreve atanması veya azledilmesi ihtimali bulunması halinde, hâkimin bağımsızlığından söz etmenin hiçbir anlamı kalmayacaktır. Bunun içindir ki hür demokratik batı ülkelerinde, kanun ve çoğu kez anayasa düzeyinde hükümlerle hâkimlik teminatı müessesesi düzenlenmiştir.

Öte yandan yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı, gerek doktrinde ve gerekse tatbikatta sürekli tartışılan bir konu durumundadır. Oysaki Anayasal ve yasal düzenlemelerle teminatlı hâle getirilen hâkim yargı bağımsızlığının; bağımsız yargı da milletin en büyük güvencesidir. Bunun için hâkimlerin, siyasal gücü elinde bulunduran yasama ve özellikle yürütme karşısında tam bağımsız ve gerçekten güvenceli duruma getirilmesi demokrasinin vazgeçilemez koşuludur.

Buna göre, yargı bağımsızlığının sağlanması ve kuvvetler arasında, onların doğasına uygun ilişkilerin yaratılarak devlet mekanizmasının yeniden düzenlenmesi, bu sayede toplumsal refah ve mutluluğun artırılması yönünde çağdaş yaşamın gereklerine uygun bir proje hazırlanması noktasında bağımsız yargıyı temsil eden hâkimlerin denetlenmesi de özel bir önemi haizdir. Zira yargı bağımsızlığı, evveleminde bağımsız işleyebilecek hukukî ve ekonomik dayanaklara sahip bir yargı teşkilatının kurulması ile mümkündür. Bu çerçevede yeterli, güvenilir ve yüksek kabiliyet sahibi hukukçuların tespit edilerek, kamuoyu vicdanında güvenilir bir yargı erkinin oluşmasında etkin rol oynayan mesleğinde temayüz etmiş hâkim ve savcılardan müteşekkil Adalet Müfettişlerinin görevlerinin ifasında tamamen bağımsız hareket etmeleri gereği izahtan varestedir. İşte bu nedenle, hâkimlerin denetimi konusu incelemeye değer bulunmuştur.

Tez konusu oldukça kapsamlı ve birçok alanla ilişkili bulunduğundan, her biri başlı başına tez konusu olabilecek konu başlıkları, mümkün olduğunca ana hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

İnceleme konusunu, genel olarak tüm hâkimler oluşturmakta ise de konunun sınırlandırılması amacıyla tezde temel olarak, önemi ve ağırlığı dikkate alınarak adli yargı ilk derece hâkimleri ele alınmış, ancak yeri geldikçe idarî yargı ilk derece hâkimleri ve yüksek yargı mensuplarının durumuna kısaca değinilmiştir.

Tez giriş ve sonuç dışında, üç bölümden oluşmaktadır.

“Yargı Bağımsızlığı Kavramı” başlıklı birinci bölümde; hukuk devleti ve yargı bağımsızlığı kavramları ana hatlarıyla açıklanarak, yargı bağımsızlığının; unsurları, dünyada ve ülkemizdeki tarihî gelişimi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ve uluslararası belgelere yansımaları ele alınmıştır. Gene aynı bölümde, yürürlükteki Anayasamız açısından yargı bağımsızlığı değerlendirmeye tabii tutulmuş, bu cümleden, hâkimlik teminatı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun yargı bağımsızlığı açısından önemleri ve tartışılan yönleri mukayeseli huktan da örnekler verilmek suretiyle açıklanmıştır. Bu bölümde son olarak, konuya ilişkin Anayasa Mahkemesi kararlarından alıntılar ve yakın geçmişte hazırlanan Anayasa değişikliği önerileri yer almaktadır.

“1982 Anayasası’nda Hâkimlerin Denetimi” başlığını taşıyan 2. bölümde; genel olarak denetim kavramı ve usulleri anlatıldıktan sonra, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın tarihî gelişimi, teşkilat yapısı, görev kapsamı, çalışma usul ve esasları, mevzuat ve tatbikattaki durum çerçevesinde açıklanmıştır.

“Adalet Müfettişleri Tarafından Yapılan Denetimin Yargı Bağımsızlığı Üzerindeki Etkileri” başlığına sahip üçüncü bölümde ise; müfettiş denetiminin yargı bağımsızlığına olumsuz etkisi bulunup bulunmadığı, müfettişlerin bağlı olacağı kurum, hâkimlerin; denetlenmesi, haklarında inceleme, soruşturma ve hâl kâğıdı ile sicil değerlendirmesi yapılması hususları yönünden irdelenmiş, öte yandan Avrupa Birliği’ne üye bazı ülkelerdeki durum ve Birliğin Türk Yargısı hakkındaki değerlendirmelerini içeren İstişari Ziyaret ve İlerleme Raporları’ndan

alıntılar da bu bölümde yer almıştır. Son olarak, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Adalet Bakanlığının yargı bağımsızlığı ile ilgili çalışmalarını yakın planda ele alınmıştır.

Avrupa Birliği ile müzakere sürecini yaşıadığımız bugünlerde inceleme konusu üzerinde sürekli yaşanan tartışmalar dikkate alındığında, mevzunun irdelenmesinin önemi daha da artmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YARGI BAĞIMSIZLIĞI KAVRAMI

I. YARGI BAĞIMSIZLIĞI

A. GENEL OLARAK

1. Hukuk devleti

Hukuk devleti, doktrinde çok farklı şekillerde tanımlanabilen ve içeriği üzerinde görüş birliğine varılamayan bir kavramdır.¹ Hukuk lüğatinde “Hukuka bağlı devlet; hukukî ve fiilî tasarrufları idare edenlerin keyif ve takdirine tâbi olmayıp, evvelden konulmuş hukuk kaidelerine tâbi olan devlettir” şeklinde açıklanmaktadır.² Türkçedeki hukuk devleti terimi, Almanca “Rechtsstaat” teriminin kelime çevirisidir. Anglo-Amerikan siyasî ve hukukî geleneğinde yer etmiş “rule of law” terimi ise hukukun egemenliği anlamına gelir.³

En dar anlamıyla hukuk devleti, vatandaşlarına hukukî güvenliği sağlayan devlet demektir.⁴ Hukuk adalet süzgecinden; devlet de hukuk süzgecinden geçtikten sonra geriye kalan şey, hukuk devletidir.⁵ Hukuk devleti en genel anlamda, yönetenlerin ya da siyasî iktidar sahiplerinin keyfi davranış ve işlemlerine karşı yönetilenlere, hukuksal güvenceler sağlayan devlet tipi olarak tanımlanabilir.

---

¹ SANCAR, Mithat, Devlet Aklı Kıskaçında Hukuk Devleti, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.30; BİLGİN, Pertev, İdare Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, İstanbul 1996, s.15.

² Türk Hukuk Lügati, Ankara 1944.

³ ERDOĞAN, Mustafa, Anayasal Demokrasi, 6. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara 2004, s.113; geniş bilgi için bkz. NEUMAN, Gerald L., “Amerika’da Anayasal Bir Kavram Olarak Rule of Law ve Alman Anayasasının Rechtsstaat İlkesi (The US Constitutional Conception of the Rule of Law and the Rechtsstaatsprinzip of the Grundgesetz)”, (Çev. Ali Rıza Çoban), Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.557-574.

⁴ SOYSAL, Mümtaz, Anayasanın Anlamı, Ankara 1989, s.245; BİLGE Necip, Hukuk Başlangıcı, Ankara 1986, s.23; ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, s.114; GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 5. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2008, s.92.

⁵ SELÇUK, Sami, Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2000, s.17.

Hukuk devletinde asıl olan, yönetenlerin eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olmasıdır.⁶

Devleti yöneten iktidar sahiplerinin egemenliği karşısında kişilere, bağımsız haklar ve özgürlükler alanı tanıyan ve iktidar sahiplerince bu haklar çevresine yapılacak müdahalelere karşı yargı garantisi koyarak, iktidar sahibi kurum ve kişilerin bu iktidarı anayasaya, yasalara ve hukukun temel ilkelerine uygun biçimde kullanılmasını sağlayan devlet hukuk devletidir.⁷ Hukuk devleti kavramı; içeriği, sonuçları ve en azından idare ile birey arasındaki ilişkiler itibariyle demokratik ilkeler içinde değerlendirilmektedir.⁸

Anayasa Mahkemesi bir kararında hukuk devletini şöyle tanımlamaktadır: “...Hukuk devleti; demek, insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu, adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini hükümlü sayan, bütün davranışlarında hukuk ve anayasaya uyan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı bulunan bir devlet demektir...”⁹

Yine bir başka kararında “...hukuk devleti demek insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyan, toplum yaşamında adalete ve eşitliğe uygun bir hukuk düzeni kuran ve bu düzeni sürdürmekle kendini yükümlü sayan, bütün davranışlarında hukuk kurallarına ve anayasaya uyan, işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlet demektir...”¹⁰

⁶ MUMCUOĞLU, Maksut, “Hukuk Devletinde Bağımsız Yargının Yeri ve Bağımsız Yargının Türkiye Gelişimi”, ABD, Yıl 46, S.2, Mart 1989, s.264; ATAY, Ender Ethem, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s.68.

⁷ VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, “Türk Anayasası Açısından Hukuk Devleti Kavramı”, Hukuk Devleti Sempozyumu, İzmir 1974, s.17.

⁸ ODYAKMAZ, Zehra, “Hazırlanmakta Olan İdarî Usul Kanunu Açısından Demokratikleşme Sürecinde Şeffaflaşma ve Bireye Tanınan Haklar”, GÜHFD. C.1, S.2, 1997, s.1.

⁹ Anayasa Mahkemesi’nin 29.11.1966 tarih ve 1966/11 E., 1966/44 K. sayılı kararı, AMKD. S.5, s.13; benzer kararlar için bkz. Anayasa Mahkemesi’nin; 11.10.1963 tarih ve 1963/124 E., 1963/243 K. sayılı kararları, Resmî Gazete, 04.12.1963, 11572; 25.05.1976 tarih ve 1976/1 E., 1976/28 K. sayılı kararı, AMKD. S.14, s.189; 10.01.1991 tarih ve 1990/25 E., 1991/11 K. sayılı kararı, KÜÇÜK, Adnan, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti”, Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.369; 21.09.1995 tarih ve 1995/27 E., 1995/47 K. sayılı kararı, AMKD. S.32, s.390-403.

¹⁰ Anayasa Mahkemesi’nin 21.01.1977 tarih ve 1976/43 E., 1977/4 K. sayılı Kararı, R.G. 21.04.1977, s.10; benzer kararlar için bkz. KÜÇÜK, s.370 dn. 80.

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu başka bir kararda, hukuk devletini daha geniş şekilde değerlendirmiştir. Bu karara göre; "...hukuk devleti, her eylem ve işlemi hukuka uygun, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu gerçekleştirerek sürdüren, anayasaya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, anayasaya ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve anayasa bulunduğu bilincinden uzaklaştığında geçersiz kalacağını bilen devlettir..."¹¹

Hukuk devleti, bireylerin kişiliklerini korkusuzca ve serbestçe ifade edebildikleri, hukuken kendilerini güvende hissettikleri, devletin kendisini hukuk kurallarıyla bağlı gördüğü bir sistemi ifade etmektedir.¹² Öte yandan, hukuk devleti, "hukuku olan devlet" ya da "devletin koyduğu hukuk" değil, "hukukun egemen olduğu devlet"¹³ tir. Bu anlamda, her devletin mutlaka bir hukuku vardır. "hukuk devleti" bu ilkeye uygun bir hukukun varlığını gerektirir. Böyle bir hukuk ise, bireyler için hukuk güvenliği sağlayan ve evrensel değerlerle uyumlu bir hukuktur. Hukuk devleti, belirli bir hukuk düzeninde anlam kazanır ve yürürlükteki kuralların içeriği ile nitelenir.¹⁴ Gerçekten de, vatandaşların Devlete karşı güven beslemeleri ve kendi kişiliklerini korkusuzca geliştirmeleri, ancak hukuk güvenliğinin bulunduğu bir hukuk devleti sisteminde mümkündür.¹⁵

Devlet ve hukuk kavramları iç içe geçmiş kavramlardır. Ne hukuksuz devlet, ne de devletsiz hukuk olur.¹⁶ Buna göre, bir yandan hukuk devletten kaynak-

¹¹ Anayasa Mahkemesi'nin 27.03.1986 tarih ve 1985/31 E., 1986/11 K. sayılı kararı, AMKD. S.22, s.120; benzer bir karar için bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 02.06.1989 tarih ve 1988/36 E., 1989/24 K. sayılı kararı, AMKD, S.25, s.262.

¹² YAZICI, Serap, "Hukuk Devleti ve Demokrasi", İBD, S.4-5-6, İstanbul 1999, s.264.

¹³ ATAR, Yavuz, "Demokratikleşme Kriterleri Açısından Türkiye'nin Anayasal – Siyasal Sistemine Bakışlar: Demokrasi, İnsan Hakları, Hukukun Üstünlüğü", Demokrasi Platformu Dergisi, Y: 1, S: 2, Bahar 2005, s.37.

¹⁴ SEZER, Ahmet Necdet, Anayasa Mahkemesi'nin 38. Kuruluş Yıldönümü Törenini Açış Konuşması, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/ydonum/k38.htm> (06.05.2008)

¹⁵ TÜSİAD: Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar C.1, Devlette Etik Altyapı Dizisi No: 1, İstanbul 2005, s.209.

¹⁶ ÖZDEN, Yekta Güngör, "Bağımsız Yargı Ulusal Onurdur", Atatürkçü Düşünce Dergisi, Ekim 1998, s.31.

lanmakta, diğer taraftan da devlet hukukun belirlediği sınırlar içerisinde varlığını ve fonksiyonunu sürdürmektedir.¹⁷

Hukuk devleti veya hukukun üstünlüğü ilkesinin amacı, devleti, kendinden önce gelen ve ondan üstün normatif esaslarla kayıtlamak, onu toplumsal organizasyonun meşruluk, adalet ve insan hakları gibi temel ilkeleriyle temellendirmek ve çerçevelemektir. Bu bağlamda, hukuk devletin eseri değildir, aksine, hukukun varlığı devletten tamamen bağımsızdır.¹⁸

Hukuk devletinin yokluğu, çağdaş anayasal demokrasinin gerçekleşmesini imkânsız hâle getirir. Zira çağdaş anayasacılığın üç temel unsuru, devletin sınırlandırılması, hukuk devletinin gerçekleştirilmesi ve temel hak ve hürriyetlerin korunmasıdır. Bu bağlamda hukuk devleti ilkesi, anayasal demokraside anayasacılığın vazgeçilmez bir unsurudur.¹⁹ Keza çoğulcu-liberal demokrasiyi gerçekleştirmenin araçları “insan hakları” ve “hukuk devleti” ilkeleridir.²⁰ Son olarak, hukukun üstünlüğünün sağlanamadığı bir toplumda, demokrasiden ve insan haklarından bahsetmek mümkün değildir.²¹

Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulmasından hemen önceki yıllara karşılık gelen 1776 bağımsızlık savaşı döneminde, bir Amerikan düşünürüne göre; Amerika'da hukuk yönetir (kraldır); ancak mutlakiyet rejimlerinde ise kral yönetir (hukuktur). Böylece hür ülkelerde, başka bir şeyin değil, hukukun yönetmesi gerekir.²² Burada, açıkça hukukun üstünlüğüne dayalı devlet anlamında hukuk devletinden söz edilmiştir. Bu durum genellikle, Anglo-Saxon hukuk sisteminde, hukuk devletinin (rule of law), hukukun üstünlüğüne dayalı devlet (supremacy of the law) olarak tanımlı sonucunu doğurmuştur.²³ Bu anlamı ile hukuk devletinin,

---

¹⁷ ATAY, (2006), s.68.

¹⁸ ERDOĞAN, Mustafa, Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara 2003, s.159.

¹⁹ ROSENFELD, Michel, “Hukuk Devleti ve Anayasal Demokrasinin Meşruiyeti (The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy)”, (Çev. Ali Rıza Çoban), Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.212.

²⁰ ATAR, (2005), s.25.

²¹ ERDEM, Fazıl Hüsnü, “Türkiye’de ‘İdeolojik Devlet’ Gölgesinde Yargı ve Bağımsızlığı Sorunu”, Demokrasi Platformu Dergisi, Y: 1, S: 2, Bahar 2005, s.51.

²² LIEBERMAN, Jethro K., A Pratical Companion to The Constitution, University of California Press, USA 1999, s.436.

²³ Black's Law Dictionary, Sixth Edition, USA 1998, s.1332.

hiç de pozitivist olmayan bir düşünceyi de beraberinde getirdiği, siyasî çoğunluğun iradesinin üstünde herkes tarafından uyulması gereken normların bulunduğu ve nihayetinde Anayasa Mahkemelerinin kullandığı “Ölçü-normlar Bloku” veya “Anayasallık Bloku”nu da bu düşüncenin şekillendirdiği ileri sürülmüştür.²⁴

Hukuk devleti ile ilgili bütün tanımlarda, bu kavramın esasını devlet kudretinin hukukla sınırlanması ve çerçevesinin belirlenmesi fikrinin oluşturduğu belirtilir.²⁵

Hukuk devletinin var olabilmesi için belli organlarla donatılması gerekir. Tüm bu koşulların gerekliliği, hukuk devletinin esas amacı olan birey güvenliğinin sağlanması ve devlet karşısında kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin korunması içindir.²⁶ Hukuk devleti, onu oluşturan ve dayanağı olan halkı, hukuk toplumuna dönüştürmediği sürece, yarım kalmış bir projedir.²⁷

Yer ve zamana göre, birçok hukukî kurum, hukuk devletinin zorunlu unsurları arasında sayılmışsa da²⁸, üzerinde görüş birliği bulunan organ ve öğeleri; devletin eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olması, kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda devletin yetkilerinin bölünmesi, yasama, yürütme ve yargı organlarının hukuk kaideleriyle bağlı olması, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı, yasaların anayasaya uygunluğunu sağlayacak denetim mekanizmasının kurulması, devletin hukuka bağlı olması ve normlar hiyerarşisi, bütün bireylerin yasa önünde eşit muamele görmesi, devletin insan haklarına saygı göstererek bunları koruyup güçlendirmeye çalışması olarak sıralayabiliriz.²⁹

²⁴ ÇAĞLAR, Bakır, “Anayasa’nın Hukuku ve Anayasa’nın Yargıcı Yenilenen Anayasa Kavramı Üzerine Düşünceler”, Anayasa Yargısı Dergisi, S.8, 1991, s.14,15.

²⁵ HATEMİ, Hüseyin, Hukuk Devleti Öğretisi, İşaret Yayınları, İstanbul 1989, s.18; KANLIGÖZ, Cihan, “Hukuk Devletinin Maddî (Siyasal ve Toplumsal) Boyutu Üzerine Bir Deneme”, ABD, Y.54, S.1997/1, s.65.

²⁶ ÖKÇESİZ, Hayrettin, Hukuk Devleti, Afa Yayınları, İstanbul 1998, s.26-27; SANCAR, (2000), s.34 vd.

²⁷ KABOĞLU, İbrahim Özden, Anayasa ve Toplum, İmge Yayınevi, Ankara 2000, s.34; ÖKÇESİZ, Hayrettin, “Yargıda Reformun Felsefi ve Sosyolojik Alanında Bazı Önemli Nirengi Noktaları”, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, 4. Kitap, İstanbul 2002, s.155.

²⁸ SANCAR, (2000), s.30; BİLGİN, s.15.

²⁹ ONAR, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt 1, Hak Kitabevi, İstanbul 1966, s.124 vd; SOYSAL, Mümtaz, Anayasaya Giriş, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Genişletilerek 2. Yayınlanmış, Ankara 1969, s.214; KUBALI, Hüseyin Nail – BALTA, Tahsin Bekir, “Türkiye’de Hukuk Devleti Anlayışı”, AÜSBFD, Cilt XV, S.3, Ankara 1960, s.3; AKIN, İlhan, Temel Hak ve Özgürlükler, İÜHFY, İstanbul 1971,

Öte yandan; bazı yazarlarca, hukukî güvenlik ilkesi³⁰, müktesep hakların tanınması ve korunması³¹, idarenin faaliyetlerinin önceden bilinebilir olması,³² evrensel kurallara anayasada yer verilmesi³³, yasama organından yürütme organına yetki devri şartlarının önceden belirlenmesi³⁴, vatandaşların demokratik katılımlarını sağlamak için zemin oluşturulması, devletin malî sorumluluğu³⁵ gibi ilkeler de hukuk devletinin unsurları arasında gösterilmiştir.

Hukuk devletinin gelişim sürecinde önemli bir payı bulunan Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihatlarında hukuk devletinin temel ilkeleri, “ölçülülük ilkesi”, “haklı beklentiler ilkesi (kazanılmış hakların korunması)”, “geriye yürümeme ilkesi”, “hakkın kötüye kullanılması yasağı”, “etkili başvuru hakkı”, “adil yargılama ilkesi”, “malî sorumluluk ilkesi”, “dinlenilme hakkı (söz ve savunma hakkı)”, “kararların gerekçeli olması ilkesi” ve “idarenin hukuka bağlılığı (idarenin yasallığı) ilkesi” olarak kabul edilmiştir.³⁶

Hukuk devletinin en belirgin özelliği, hukuk kurallarının, onları koyanlar da dâhil olmak üzere, herkesi, her kurum ve kuruluşu bağlamasıdır.³⁷ Hukuk devletinin biçimsel özelliklerinden olan anayasallık, kuvvetler ayrılığı, mahkemelerin bağımsızlığı, idarenin yasallığı, yargısal korunma, devletin mali sorumluluğu ilkeleri, hukuk devletinin varlığını temellendiren amaçlar doğrultusunda

---

s.27 vd; ÇAĞAN, Nami, “Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme”, AÜHFD., C.XXXVII, Ankara 1980, S.1-4, s.129; GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, İmaj yayınları, Ankara 1997, s.26 vd; DUMAN, İlker Hasan, 1982 Anayasası’nda İnsan Haklarına Saygılı Devlet, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1997, s.45; GÖZLER, (2008), s.93 vd., SANCAR, (2000), s.34 vd; ÖKÇESİZ, (1998), s.27 vd.

³⁰ GÖZLER, (2008), s.96,97.

³¹ Anayasa Mahkemesi’nin 11.11.1963 tarih ve 1963/106 E., 1963/270 K. sayılı kararı, DUMAN, s.45.

³² GÖZLER, (2008), s.96.

³³ ÖZBUDUN, (2005), s.121.

³⁴ ÇAĞAN, s.137.

³⁵ ÖKÇESİZ, (1998), s.27; ODYAKMAZ, s.1.

³⁶ METİN, Yüksel, “Avrupa Birliği’nde Hukuk Devletinin Unsurları”, Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.581-600.

³⁷ ÖZAY, İl Han, Günışığında Yönetim, İstanbul 1996, s.11.

gerçeklik kazanarak uygulanmaktadır.³⁸ Hukuk devleti kavramının özü, hukuka bağlı devlet veya idare kavramında saklıdır.³⁹

Hukuk devletinin ilkeleri bütünüyle değerlendirildiğinde, bunların yapısal zeminlerinin kuvvetler ayrılığı olduğu aşikârdır. Devlet güçleri birbirinden ayrılmaz ise ortaya mutlak bir rejim çıkacak ve hukukun üstünlüğü gerçekleşmeyecektir. Erkler ayrılığı siyasal rejim içerisinde sağlam bir yapıya kavuşturulmaz ise yönetimin frenlenmesi ve yargı denetiminin oluşturulması olanaksız olur.⁴⁰

Devlet, yasa yapanı, tatbik edeni ve yargılayanı aynı güç altında toplasaydı, denetimi olmayan, sınırsız ve keyfî kullanılmaya müsait bir güç ortaya çıkacaktı. Oysaki devletin varlık nedeni bu değildir. Devleti hukuk yaratmıştır. Hukuk da, toplumun ortak iradesinden doğan ve toplumun yararını sağlamaya yönelik kaideler bütünüdür. Bu kurallardan da bir güç doğmaktadır.⁴¹ Buna göre, kuvvetlerin birbirinden ayrı ellere verilmesindeki amaç, gücün kötüye kullanılmasını önlemek ve bireyi otoriteye karşı korumak olup; bunu sağlamanın en etkili yolu da yasama ve yürütme erkinin kişi hürriyetlerini kısıtlamaya yönelik faaliyetlerine karşı güvence olarak yargıyı bağımsız ve tarafsız kılmaktır.⁴²

Anayasal devlet kavramının temel ilkelerinden biri olarak demokratik hukuk devletinin olmazsa olmaz koşullarından birisi olan kuvvetler ayrılığı ilkesindeki ayrılık kelimesinin gerçek anlamının ayrışma olarak değil, devlet düzeninin en iyi, en verimli, insan hak ve özgürlüklerine en uygun şekilde çalışmasını sağlamaya yönelik, görev ve yetkileri ile birbirlerini tamamlayan, birbirinden kop-

---

³⁸ KUTLU, Mustafa, “Hukuk Devletinde Yargıç Meşruiyetinin Görünüm Biçimleri”, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_80.htm (04.05.2008)

³⁹ YILDIRIM, Ramazan, İdare Hukuku Dersleri, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2006, s.11.

⁴⁰ ÇEÇEN, Anıl, “Hukuk Devleti ve Yönetim”, Prof. Dr. Bülent N. Esen’e Armağan, Ankara 1977, s.121.

⁴¹ KARTAL, Bilal, “Türkiye’de Adil Yargılanma Hakkı”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.339.

⁴² ÖZKORKUT ÜNAL, Nevin, “Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı’da ve Günümüz Türkiye’sinde Yargıya Genel Bir Bakış”, AÜHF, C.57, S.1, 2008, s.227.

ması, uzaklaşması söz konusu olmayan üç ana unsur, yasama, yürütme ve yargıyı belirleyen bir kavram olarak kabul etmek gerekir.⁴³

Hukuk devletinin başlıca görevlerinden olan toplumsal adaleti gerçekleştirmek, sadece bağımsız yargının olduğu yerde mevcudiyet kazanır. Bu yüzden yargı bağımsızlığı ilkesi, hem hukuk devletinin diğer öğelerinin geçerlik kazanması ve uygulanabilmesi, hem de onların teminatı olma açısından hukuk devletinin en önemli unsurudur.

Hukuk devleti ilkesi, her hukuk sisteminde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan keyfi idare ve istikrarsız hukuk tehlikesini asgariye indirmeyi amaçlar.⁴⁴ Hukuk devletinin en önemli özelliği ise, ilke edindiği kuralları somutlaştırarak, bu değerlerin ihlalini müeyyideye dönüştürmesi ve hak arama hürriyeti tanıyarak, yargısal korumayı sistemin temeline yerleştirmesidir. Hukuk devleti, yargısal korumanın esenlikle yürümesi için mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkim teminatını düzenleyerek, mahkeme kararlarının herkesi bağlamasını sağlamıştır. Bu haliyle hukuk devletinde yargı gücü üstün erke dönüşmüş durumdadır. Hak arama hürriyeti sonucu elde edilebilecek, adil yargılanma hakkı doğrultusunda, hukuk devletinin düzen arayışının meşru görüntüleri varlık kazanmaktadır. Bu aynı zamanda, vatandaşın hak arayışının adalete endekslenmesinin yollarını açmaktadır.⁴⁵

Öte yandan, hukuk devletine olan inancın sarsılması, yargının ve ülkemizin en önemli problemlerindedir. Kişiyeye göre farklı hukuk uygulaması olabileceğini gösteren örnekler, vatandaşın yargıya olan inancının zedelenmesine neden olmaktadır. Ancak, hukuk devleti idealinin gerçekleşmesini sağlamak sadece yargının vazifesi değildir. Devletin diğer kurum ve kuruluşları da, işlem ve kararlarında bu ilke doğrultusunda hukuka uygun işlemler tesis etmekle mükelleftir. Kaldı ki, hukuk devleti ideali ile idarî rejim bir bütünlük arz etmektedir. Buna karşın, bazen yargı harici kurumlar, hataların yargıda düzeltileceği düşüncesiyle

---

⁴³ GERÇEKER, Hasan, 2008-2009 Adli Yıl Açılış Konuşması, http://www.yargitay.gov.tr/tarihce_aak/2008_2009.pdf, (10.10.2008), s.3.

⁴⁴ RAZ, Joseph, "Hukuk Devleti ve Erdemi (The Rule of Law and Its Virtue)", (Çev. Bilal Canatan), Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.161.

⁴⁵ KUTLU, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_80.htm (04.05.2008).

anılan ilkeyi ihlal eden kararlar ve işlemler oluşturabilmektedir. Bu durum hukuk devleti ilkesinin işlerliğini menfi yönde etkilemektedir.⁴⁶

2. Hukuk devleti - Yargı Bağımsızlığı İlişkisi

Devletin temel görevlerinden birisi de yargı işlevidir. Yargı kuvveti olarak da adlandırılan bu fonksiyon, vazgeçilemez bir kamu hizmeti olarak kabul gören yargılama hizmetini ifa eder.⁴⁷ Yani yargı kavramı, ihtilafli durumlarda gerek bireylere, gerekse yürütmeye karşı, objektif hukukun bağımsız hâkimler tarafından somut olaya uygulanmak suretiyle hakkın teslimidir.⁴⁸ Devletlerin yargı hizmeti adil bir şekilde yerine getirmeleri, çağdaş bir hukuk devleti olarak kabul görmeleri için zorunludur. Bir başka anlatımla yargı, her türlü işlem ve/veya işlemler konusunda, hukuk adına son sözü söyleyen ve bu açıdan eşitler arasında birinciliği elinde tutan kuvvettir. Bağımsız ve tarafsız bir şekilde hiçbir unsurdan etkilenmeden görevini layıkıyla yerine getiren yargı, devletin sağlıklı, toplumun huzurlu, bireylerin mutlu olması için en gerçekçi ve görkemli sığınaktır.⁴⁹

Bu çerçevede, hukuk devletinin en önemli unsurlarından, hatta gerçekleşme şartlarından birisi de yargı bağımsızlığı olarak tezahür eder.⁵⁰ Hatta bağımsız ve tarafsız yargı hukukun üstünlüğüne dayanan hukuk devleti ile eş anlamlıdır.⁵¹ Bu durum, aynı zamanda yasama ve yürütme organlarının yargısal denetiminin sağlıklı yapılabilmesinin önkoşulunu oluşturmaktadır. Yürütme ve yasama organlarınınca tesis edilen işlemlerin hukuka uygunluğunu denetleyecek olan yargı, bu organlara tam bağımsızlığını koruyamamış ise görevini layıkıyla yapması beklenemez. O halde yargı bağımsızlığını güvenceye almamış bir sistemde, hu-

⁴⁶ TÜSİAD: Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Yasal Altyapı, Saydamlık ve Ayrıcalıklar, Tespit ve Öneriler, C.2, Devlette Etik Altyapı Dizisi No: 2, İstanbul 2005, s.90.

⁴⁷ TURAN, Hüseyin, “Yargı Görevi ve Hizmeti”, Adalet Dergisi, S.21, Ocak 2005, s.102.

⁴⁸ DEMİRKOL, Ferman, Yargı Bağımsızlığı, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1991, s.4.

⁴⁹ SELÇUK, Sami, “Yargı Bağımsızlığı”, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Kasım 1997, s.2.

⁵⁰ TUNÇ, Hasan – BİLİR, Faruk, Anayasa Hukuku, Gazi Kitabevi, Ankara 2005, s.50; RAZ, s.155,156.

⁵¹ KARDAŞ, Ümit, Askerî Mahkemelerin Kuruluş ve İşleyişi, Kazancı Yayınları, İstanbul 1992, s.2; KARTAL, s.340; ERDEM, s.51.

kuk devletinin gerçekleşmesinden bahsetmek mümkün değildir.⁵² Zira çoğulcu ve özgürlükçü hukuk devleti anlayışını benimsemiş demokrasilerde, bütün kural-
ların üstünde olan Anayasanın koruyucusu ve bekçisi yargıdır.⁵³ Kaldı ki, bağımsız ve tarafsız bir organın, bireyler ile devlet adına yetki kullanan makamlar arasında denge sağlaması, hukuk devleti ve dolayısıyla demokrasi açısından kaçınılmaz bir mecburiyettir.⁵⁴

Bu bağlamda yargı yetkisini; bireylerin, diğer bireylerle veya devletle hukukî niza ve ihtilaflarını halletme iktidarı olarak tanımlayabiliriz. Bu iktidar millet adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.⁵⁵

Yargı bağımsızlığı kavramı doktrinde çeşitli şekillerde açıklanmıştır:

Evveleminde hukuk açısından bağımsızlık; iki organ arasındaki ilişkinin niteliğini açıklayan bir kavram olup, bundan bir organın fonksiyonel açıdan diğer organ ve organ gruplarının etki ve müdahalesi olmaksızın faaliyet gösterebilmesi imkânı anlamına gelmektedir.⁵⁶

Bir görüşe göre yargı bağımsızlığı; karar verilirken hür olunması, hiçbir baskı ve etki altında kalınmamasıdır. Bağımsızlık kavramının içerdiği unsurlar ise, talimat ve emir almama, karar vermede özgürlük, sorumsuzluk, yasaya ve hukuka bağlılık, yasama, yürütme ve yargıya karşı bağımsızlık olarak sıralanmıştır.⁵⁷

Başka bir deyişle yargı bağımsızlığı, yargının hiçbir organ ve makama bağlı olmadan, kimseden emir ve talimat almadan, özgür biçimde faaliyetlerini yerine getirebilmesi, göreviyle ilgili olarak kendisine hiçbir telkin ve tavsiyenin ya-

---

⁵² TUNÇ – BİLİR, s.50.

⁵³ YILDIRIM, (2006), s.11.

⁵⁴ DIPLOCK, R.T., “Devlet Yönetiminde Hâkimlerin Rolü”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, (Çev. Tayfun Akgüner), Y.1, S.2, Ağustos 1980, s.18,19.

⁵⁵ TİKVEŞ, Özkan, Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku, Acargil Matbaası, İzmir 1982, s.193.

⁵⁶ ÇELİK, Cemil – YILMAZ, Yunus, “Fransa’da Yargı Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı”, http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=75 (04.05.2008)

⁵⁷ YURTCAN, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 3. Baskı, Kazancı Yayınları, İstanbul 1994, s.57-58; CİHAN, Erol – YENİSEY, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 1997, s.112.

pılamaması ve genelge gönderilememesidir. Herhangi bir baskının yapılması ihtimali bile yargı bağımsızlığını zedeler.⁵⁸

Daha keskin bir deyişle bu olgu, “emir almak veya almamak” noktasında birleşmektedir. Hâkim emir alırsa bağımlı, emir almaz ise bağımsızdır.⁵⁹

Başka bir tanımda ise; yargı bağımsızlığının iki organ arasındaki ilişkinin niteliğini açıkladığı ve bir organın fonksiyonel açıdan diğer organların etki ve müdahalesi olmaksızın faaliyet gösterebilmesi imkânı olduğu açıklanmıştır.⁶⁰

Tüm bu tanımlar çerçevesinde, hukuk devletinin ana unsurlarından biri ve devleti de hukuka bağlayan en temel mekanizmaların başında gelen yargı bağımsızlığını, kurum olarak mahkemelerin ve bu kurumun ana teması olan hâkimlerin, hiçbir organa ve makam bağlı olmadan, hiç kimseden emir ve talimat almadan, hiçbir yerden genelge, telkin ve tavsiyeye muhatap olmadan, faaliyetlerini mevzuata uygun olarak vicdanî kanaatleri doğrultusunda yerine getirme teminatına sahip olmaları şeklinde açıklayabiliriz.⁶¹

Hâkimlerin bağımsızlığı, yargı bağımsızlığının en önemli koşuludur. Bir bakıma bu iki kavram eş anlamlıdır.⁶² Öte yandan yargının bağımsızlığı bizzat amaç değildir. Hâkimin adaletli karar vermesine yardımcı olmak üzere yapılan düzenlemelerdir.⁶³

Hâkimin bağımsızlığı kavramı ayrıca idarenin yargıya karışmamasını da ifade etmektedir.⁶⁴ Toplumlar uzun mücadelelerden sonra yargı bağımsızlığının kendi hürriyetlerinin ve haklarının garantisi olduğunu anlamışlar ve bağımsızlığı hâkim teminatı adını verdiğimiz kurumlarla sağlamışlardır. Görülmektedir ki

⁵⁸ ÜNVER, Yener, “Yargı Bağımsızlığı Açısından Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu”, İÜHF.M., C.LIII, S.1-4, 1988-1990 (Basım Yılı: 1991), s.153.

⁵⁹ ÖZOK Kazım, “Ülkemizde Yargı Bağımsızlığı ve Bunun Asgarî Boyutu”, Kocaeli Barosu Dergisi, <http://www.kocaelibarosu.org.tr/dergi/?islem=goster&makale=61> (04.05.2008)

⁶⁰ ÜNAL Şeref, Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1994, s.6.

⁶¹ GÜNEŞ, Seyithan, “Özgürlük ve Güvencesi Açısından Hukuk Devleti İlkesi”, ABD, S.3, 1997, s.27.

⁶² FENDOĞLU, Hasan Tahsin, Türk Anayasası ve Avrupa Birliği, T.C.Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yayınları, No:7, Ankara 2007, s.33,34.

⁶³ ERÖZ, İsmail Hakkı, “Yargı Bağımsızlığı Sorunu”, Adalet Dergisi, Y.91, Ağustos 2000, S.4, s.29.

⁶⁴ ÇELİK – YILMAZ, s.1.

yargı bağımsızlığı ilkesi, hâkim teminatı prensibi ile tamamlanmakta; bu güven-
cenin geniş anlamda tanınmadığı yerlerde ise bağımsızlık kâğıt üzerinde kalmak-
ta, yaşama geçirilememektedir.⁶⁵

Hukuk devleti ilkesini benimsemiş demokrasilerde, idarenin eylem ve iş-
lemleri yargı denetimine tâbidir. Yargı denetimi için ise bağımsız yargı zorunlu-
dur. Öte yandan, bağımsız yargı hukuk devletinin temeli olmakla beraber, hukuk
devleti idealine ulaşılması, sadece yönetimin yargısal denetimi ile sağlanmaz.
İdarenin de, aynı zamanda işlemlerini hukuk kaidelerine uygun şekilde düzenle-
mesi ve yargı yerlerinin yönetim aleyhine verdiği kararların mutlaka uygulanma-
sı gerekir.⁶⁶

Hukuk devleti olmanın ölçüsü, iktidarı oluşturanlar üzerindeki bu deneti-
min büyüklüğünde yatmaktadır. Bu sebeple, yargı, iktidarın sınırlandırılmasında
en büyük etkiye sahiptir.⁶⁷

Yargı bağımsızlığının temelinde kuvvetler ayrılığı ilkesi yatmaktadır. Yar-
gı erki, yasama ve yürütme organının işlemlerinden bağımsız niteliktedir.⁶⁸ Kuv-
vetler arasında, kuvvetlerin doğasına uygun ilişkilerin yaratılarak devlet meka-
nizmasının yeniden düzenlenmesi, bu sayede toplumsal refah ve mutluluğun art-
tırılması yönünde çağdaş yaşamın gereklerine uygun bir proje hazırlanması nok-
tasında yargı bağımsızlığı kritik bir öneme haizdir.⁶⁹ Hatta rejimleri gereği, kuv-
vetler ayrılığı ilkesini reddeden sosyalist ülkeler bile, yeniden yapılanma süre-
cinde, bütün faaliyetlerin “Parti” öncülüğünde yürütülmesinden vazgeçmenin
gereğine işaret ederek, bir bakıma kuvvetler ayrılığı ilkesine dönüş hazırlığına
girmişlerdir. Bu çerçevede, sosyalist demokrasi sisteminde, mahkemelerin otorite-

---

⁶⁵ KARDAŞ, Ümit, “Türk Demokrasininin Geleceği Yargı Reformuna Bağlı”,
http://haberler.canim.net/12631_%5Byorum---dr.-%C3%9Cmit-karda%C5%9F%5D-turkdemokrasininin-gelece%C4%9Fi-yarg%C4%B1-reformuna-ba%C4%9F%C4%B1!.html, (04.05.2008)

⁶⁶ DARENDELİ, Abdülvahap, “Yargı Kararlarının Uygulanmasının Denetimi ve Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Tasarısı (Türk Ombudsmanı), Adalet Dergisi, Y.93, S.9, Ekim 2001, s.54.

⁶⁷ ERZURUMLUOĞLU, Erzan, “Hukuk Devleti ve Yargı Bağımsızlığı”, ABD, S.1, Ankara 1989, s.7.

⁶⁸ ÇELİK, Adem, Adil Yargılanma Hakkı (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Huku-
ku), Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s.47; ÖZDEN, s.33.

⁶⁹ TİMURHAN, Gürman, “Yargı Bağımsızlığı Reformu”, 14.07.2006,
http://www.eastweststudies.org/tr/makale_detail.php?tur=100&makale=216 (04.05.2008)

telerinin artırılması, hâkimlerin bağımsız ve teminatlı hâle getirilmesi, özetle yargının ayrı bir kuvvet olarak benimsenmesi, yeniden yapılanmanın hedefi kabul edilmiştir.⁷⁰

Yargının bağımsızlığı; yasama, yürütme, bir başka yargı organı, kamuoyu ve hâkimin kendi inanç ve görüşlerinden etkilenmeden tarafsız olarak karar verebilmesi ve yasanın herkes için eşit kurallarının kanun önünde eşit olan kişilere ayırım yapılmaksızın uygulanabilmesi için zorunludur.⁷¹ Bu bağlamda, anılan ilke ile kişilerin güç ve imkânlarına bakmaksızın, kanunların sınırları içerisinde eşit yargılanmaları ve güçsüz olanı güçlü karşısında korunması amaçlanmaktadır.⁷²

Bir başka deyişle, yargı bağımsızlığı, bireyin güvencesi olarak, tarafsızlıkla hukuku uygulamak, adalete ulaşma yolunda saptırıcı her türlü etkiye karşı bağışık olmayı ifade etmektedir. Burada aranan ilke, yargı iktidarının devlet ya da sivil toplum otoritelerinin güdümünden kurtarılarak özerk bir duruşa sahip olmasıdır.⁷³

Hâkimin bağımsız olması onun keyfi olarak karar vereceği anlamına da gelmemektedir. Kanun koyucu genelde bağımsızlığın içeriğini de düzenlemektedir. Örneğin 1982 Anayasası'nın 138/1. maddesinde; hâkimlerin, görevlerinde bağımsız oldukları; anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verecekleri belirtilmiştir. Dolayısıyla hâkim, kendi hukuk hissi ve anlayışına veya keyfine göre değil, kanuna bağlı olarak hükmü verecektir. Yani hâkimin bağımsızlığının karşılığı, kanuna bağlılıktır.⁷⁴ Bir başka deyişle, hâkim yasama organınca yapılan kanunları uygulamakla mükelleftir. Ancak,

---

⁷⁰ GORBAÇOV, Mihail, Perestroika, (Çev. Kasım Yargıcı), 2. Baskı, Güneş Yayınları, s.322-335.

⁷¹ SELÇUK, Sami, 1999-2000 Adli Yıl Açılış Konuşması, Demokrasiye Doğru, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.30.

⁷² AŞÇIOĞLU, Çetin, "Yargıda Temel Sorun Doğru ve Güvenli Yargılama Hakkı", Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, S.10, Temmuz-Ağustos 1996, s.353.

⁷³ KUTLU, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_80.htm (04.05.2008).

⁷⁴ ÇELİK – YILMAZ, s.1.

kanunların olaya tatbik edilmesinde, yasama organının ya da başka bir yargı organının yargıya müdahalesi asla söz konusu olamaz.⁷⁵

Hâkimlerin bağımsızlığı, evveleminde Anayasa Hukuku problemidir. Buna mukabil anılan kurum, muhakeme hukukunda da büyük önem arz etmektedir. Hukuk devletinde, muhakeme hukukunun temel ilkelerine, hâkimlerin bağımsızlığı da dâhildir. Şöyle ki, hukuk devleti fikrinin en büyük başarısının, hâkimin kararlarının bağımsızlığının sağlanması olduğu belirtilir.⁷⁶

Bir başka deyişle, hukuk devleti anlayışı, yargının yürütme ve yasamadan bağımsızlığını gerektirir.⁷⁷ Yargının bağımsızlığı da, yasama ve yürütmenin, doğrudan veya dolaylı yollardan yargıyı yönlendirmemesi, baskı altında tutmaması, ya da böyle bir izlenimi yaratacak tavırlardan kaçınmasını gerekli kılar.⁷⁸

Yargılamanın iyi işleyebilmesi için dış etkilerin bulunmaması, hâkimin muhakeme dışı toplumsal nitelikteki etkilere kapılmadan karar vermesi hâkimlerin bağımsızlığıdır.⁷⁹

Yargının bağımsızlığı için, hâkimlerin taraflar karşısında bağımsız olması gerekir, buna hâkimin maddî ve ekonomik bağımsızlığı da denilebilir. Ekonomik endişeden kurtulamamış, belli bir refah düzeyine ulaştırılamamış hâkimin tam bir huzur içerisinde adalet dağıtmasına olanak bulunmamaktadır.⁸⁰

Yargının tam olarak bağımsızlığının sağlanması, Anayasada ya da yasalarda, yargı organlarına bağımsızlığı sağlamaya yetecek nitelikte teminatlar tanınmasıyla mümkündür.⁸¹ Hukuk devleti en büyük zaferini hâkimin karar verme

⁷⁵ TÜRK, Hikmet Sami, “Yargı Bağımsızlığı ve Avukatlık”, 25.05.2000, Türkiye Barolar Birliği’nin Avrupa Birliği Barolar Konseyi ve İsrail Barolar Birliği ile Ankara’da Düzenlediği Ortak Toplantıda Yaptığı Konuşma, Daha İyi Bir Anayasa İçin, Toplumsal, Ekonomik, Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.367.

⁷⁶ CENTEL, Nur, Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu’nda Hâkimin Tarafsızlığı, Kazancı Yayınları, İstanbul 1996, s.7.

⁷⁷ AKYILMAZ, Bahtiyar, İdare Hukuku, Sayram Yayınları, Konya 2004, s.53; DAŞTAN, Deniz, “Takdir Yetkisi, Yargısal Denetim ve Yerindelik”, İBD, C.77, S.2, Haziran 2003, s.321.

⁷⁸ BUMİN, Mustafa, Anayasa Mahkemesi’nin 42. Kuruluş Yıldönümü Törenini Açış Konuşması, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/ydonum/K42.htm> (06.05.2008)

⁷⁹ KUNTER, Nurullah – YENİSEY, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Basım, Beta Yayınları, İstanbul 2000, s.315-316.

⁸⁰ KAPANİ, Münci, İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali, AÜHFY, Ankara 1956, s.4.

⁸¹ KUNTER - YENİSEY, s.317.

özgürlüğünde bulur. Karar verme hürriyetinin bir diğer ifadesi ise bağımsızlıktır.⁸²

Hukuk devletinin diğer bir dayanağı da, devletten doğan bütün hukukî tasarrufların hukuka uygun olup olmadığının bağımsız mahkemelerce kontrol edilmesi imkânıdır. Kontrol yoksa hukuka bağlılığın manası yoktur.⁸³

Hukuk devleti sisteminin, öğretide keyfî idare olarak da tanımlanan⁸⁴ polis devletinden farkı, devlet faaliyetlerinin takdiri kurallara göre değil hukuk kurallarına tabi olmasıdır.⁸⁵ Doktrinde, yönetimin hukuka bağlı olduğu devletler için “hukuk devleti”, yönetimi hukuka bağlı olmayan devletler için ise “polis devleti” deyimi kullanılır. Kara Avrupa’ında, tarihsel süreçte önce “mülk devlet”, akabinde “polis devleti”, daha sonra da “hukuk devleti” anlayışı egemen olmuştur.⁸⁶

Bu çerçevede hukuk devleti polis devletten farklı olarak, keyfî kurallara göre değil, hukuk kurallarına göre yönetilen bir devlet rejimi olup, bu devlet anlayışında devletin tüm faaliyetlerinin hukuka bağlı olması esastır. Hukuk devleti aynı zamanda ferde en geniş teminatı sağlayan insan onuru, hürriyet, adalet, eşitlik ve hukukî güvenliği hedefleyen devlettir.⁸⁷

Hukuk devletinde, hukuk kuralları her kişi ve organı bağlar, herkesin ve her organın yargı denetimi altında tutulmasını sağlar.⁸⁸ İktidarların açık anayasa hükümlerine karşı, bir kısım idarî karar ve işlemlerini yargı denetimi dışında tutma çabalarına her dönemde rastlanır. Bu ancak hak arama hürriyeti yoluyla bağımsız yargı tarafından önlenabilir. Öte yandan, totaliter rejimlerin bile, en

---

⁸² DEMİRKOL, (1991), s.53.

⁸³ FEYZİOĞLU, Turhan, Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazaî Murakabesi, Ankara 1951, s.341.

⁸⁴ FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.50.

⁸⁵ ONAR, s.139; ERDOĞAN, Anayasal Demokrasi, s.113.

⁸⁶ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Yönetim Hukuku, Güncelleştirilmiş 25. Baskı, Ankara 2007, s.23.

⁸⁷ AKYILMAZ, s.53.

⁸⁸ ÖZAY, İl Han, Devlet İdarî Rejim ve Yargısal Korunma, Filiz Kitabevi, İstanbul 1986, s.10.

azından görüntüyü kurtarmak amacıyla hâkimlerin bağımsızlığı ilkesini kabul ettikleri görülmektedir.⁸⁹

Hukuk devletinde temel olan kişilerin yargı önüne gitme yolunun açık olması olduğuna göre önüne gidilen yargı bağımsız olduğu sürece hukuk devleti açısından bir anlam ifade eder.⁹⁰ Yargı bağımsızlığı hürriyetlerin güvencesidir.⁹¹ Bağımsız ve tarafsız olmayan yargı ise, hukuk devleti ilkesine, demokrasiye ve insan haklarına yönelik büyük bir tehdittir.⁹²

Buna mukabil, hukukun üstünlüğü yargıcın üstünlüğü anlamına gelmez. Anayasanın ve yasaların bağlayıcılığı vatandaşlardan önce devlet organları ve yargı mercileri için geçerlidir. Anayasa'nın bağlayıcılığının düzenlendiği 11. maddede bağlayıcılık sıralamasında, yargı organlarının bireylerden önce sayılması anlamsız değildir. Hukukun dışına çıkmakla korunabilecek bir sistem esasen korunmaya değer değildir.⁹³

Devlet ile bireyin menfaatleri karşı karşıya geldiğinde yasalara uygun olarak devlet gücünün kullanılması gerekir. İşte bu çıkar çatışması ortamında bağımsız yargının önemi ortaya çıkar. Zira bağımsız yargı, devletin yaptığı işlemlerin hukuka uygunluğunu denetler ve hukuk devletine fonksiyon kazandırır.⁹⁴

Gerçekten de, hukuk devleti idealinin gerçekleşmesinin için yargının bağımsız olmasını zorunlu kılan sebep, hâkimlerin yargısal diye nitelediğimiz fonksiyonun kendine özgü yapısı değil, hâkimin hukuku yorumlarken tatbik etmek durumunda olduğu kuralların anlamını, onlardan etkilenen kişilerin görüş ve eğilimlerine belki de arzularına uydurmasına yol açacak şekilde baskı altında

---

⁸⁹ YAMAN, Hamza, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Müracaat Usul ve Esasları – İnsan Haklarına İlişkin Uluslar arası ve Ulusal Belgeler, Mahallî İdareler Derneği Yayını, Ankara 2004, s.76.

⁹⁰ DEMİRKOL, (1991), s.53.

⁹¹ SOYASLAN, Doğan, Ceza Muhakemesi Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2000, s.190.

⁹² TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete, C.1, s.181.

⁹³ KILIÇ, Haşim, Anayasa Mahkemesi'nin 46. Kuruluş Yıldönümü Törenini Açış Konuşması, 25.04.2008, s.7, Ankara, http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyalari/46Yil.pdf (11.05.2008)

⁹⁴ GENÇ, M. Zeki, Anayasalar Açısından Yargı Bağımsızlığının Kuvvetler Ayrılığı İle İlişkileri, İstanbul 1993, s.10.

olmamasına ve maddî olguları değerlendiren şahsî menfaat ve maslahata uygunluk mülâhazalarının tesiri altında kalmamasına duyulan evrensel ihtiyaçtır.⁹⁵

Yargılamanın, siyasî kurumlar tarafından değil ve fakat kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından yapılması adil yargılamanın temel kurumsal güvencesidir.⁹⁶ Bireylerin, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından sağlanan güvencelerle yargılanma hakları, hukukun, hakkıyla uygulanmasının esasını teşkil eder. Yani bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından yargılanma hakkı, adil yargılanma hakkının esasıdır, özüdür.

Devlet kudretinin hukukla sınırlanması ve temel hak ve hürriyetlerin korunmasını sağlayacak başlıca teminatlardan belki de en önemlisi yargı denetimidir. Devletin çeşitli organlarına anayasa ve kanunlar tarafından tanınmış olan yetkilerin hukuka uygun kullanılıp kullanılmadığının bağımsız mahkemeler tarafından kontrolü hukuk devletinin gereklerindedir.⁹⁷

Sonuç olarak, bağımsız yargı hem bireylerin, hem toplumun, hem de devletin en önemli teminatı ve demokrasi ve temel hak ve hürriyetlerin vazgeçilmez unsuru olup, bağımsızlığı güvence altına alınmış mahkemeler, bireyin temel hak ve hürriyetlerini, eşitliği ve adaleti zedeleyen normların tespiti ve ortadan kaldırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Keza, devlet denilen organizasyonun ortaya çıktığı andan günümüze kadar devletin varlığının devamında en önemli erk olarak kabul edilen yargının adil olması ve bağımsızlığını sağlayan unsurların gerçek anlamda uygulanabilirliğinin gerçekleştirilmesi, insanların mutluluğu, güvencesi ve adaletin temini için temel kabul edilmektedir.⁹⁸ Bir başka deyişle, iyi bir adalet ancak bağımsız ve teminatlı hâkimler eliyle dağıtılabilir.⁹⁹

---

⁹⁵ ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa ve Özgürlük, Yetkin Yayınları, Ankara 2002, s.24,25.

⁹⁶ Amnesty International, Fair Trials Manual Section: Rights at Trial, <http://www.amnesty.org/ailib/intcam/fairtrial/indxftmb.htm> (20.06.2007)

⁹⁷ KAPANİ, Münci, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, Ankara 1993, s.289.

⁹⁸ ÖZER, Attila, Anayasa Hukuku (Genel İlkeler), Geliştirilmiş 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s.241.

⁹⁹ ARDAHAN, Vedat, Mahkemelerin İstiklali ve Hâkim Teminatı, Ankara 1961, s.3.

B. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ UNSURLARI

1. Genel Olarak

Yargı fonksiyonu, kişiler arasındaki veya kişiler ile devlet arasındaki hukukî uyumsuzlukları mer'î hukuk kuralları çerçevesinde ve yargısal usullerle çözümlenmesine gelir.¹⁰⁰ Yargı erkinin amacı, hukuk düzeninin korunması ve adaletin gerçekleştirilmesidir.¹⁰¹ Yasama organının koyduğu, yürütme organının da tatbik ettiği kurallara insanların uymamaları dolayısıyla ortaya çıkan anlaşmazlıkları gideren bu kuvvet ve bu kuvveti kullanacak organa, tarihin devlet hayatına ulaşmış her devrinde rastlanmıştır.¹⁰² Gerçekten de Devletlerin en temel görevi veya aslî vazifelerinden en önemlisi, adaletin bütün bireylere tarafsız ve eşit şekilde dağıtılmasıdır.¹⁰³

Yargı organı, tek bir organ olmayıp, birçok mahkemenin oluşturduğu bir organlar topluluğudur. Yargı organının ayırt edici özelliği, bu organı oluşturan mahkemelerin bağımsız olmalarıdır.¹⁰⁴

Yargılama erki ve mahkemelerin bağımsızlığı, klasik demokrasinin temel ilkelerinden biridir. Günümüzde de, çağdaş hukuk sistemlerinde benimsenen hükümet sistemi ne olursa olsun, bütün uygar ve demokratik ülkelerde yargı organının siyasi organlar olan yasama ve yürütme organları karşısında bağımsızlığı ve yargı fonksiyonunu ifa eden hâkimlerin diğer meslek mensuplarından daha güvenceli bir sisteme kavuşturulması ilkeleri kabul edilmiştir.¹⁰⁵ Bir başka deyişle bağımsız yargı, çoğulcu demokrasinin esaslı unsurları arasında olup¹⁰⁶, yargı bağımsız olmadığı takdirde demokrasinin varlığından söz edilemez.¹⁰⁷

---

¹⁰⁰ ŞEN, Ersan, "Türk Ceza Yargılamasının Yeniden Yapılanması Üzerine Denemeler", Yargıtay Dergisi, C.29, S.3, Temmuz 2003, s.314.

¹⁰¹ TUNÇ – BİLİR, s.144; TURAN, s.111.

¹⁰² ARMAĞAN, Servet, Türk Esas Teşkilât Hukuku, 1. Kitap, İÜHFY, İstanbul 1979, s.70.

¹⁰³ TURAN, s.112.

¹⁰⁴ GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku Dersleri, Güncelleştirilmiş ve "İdarî Yargı" Kısmı Eklenmiş 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007, s.11.

¹⁰⁵ GÖKCAN, Hasan Tahsin – ARTUÇ, Mustafa, Ceza ve Usul Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı ve Özel Soruşturma Usulleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007, s.471.

¹⁰⁶ TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku (Genel Esaslar), 9. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2004, s.352.

¹⁰⁷ ERÖZ, s.31.

Bağımsız, tarafsız ve bilgi sahibi olan yargı, devletin, adaletli, dürüst, şeffaf ve hesap verebilir kılınmasında önemli bir role sahiptir. Yargı, yürütmenin kendisine Anayasa ve kanunlar tarafından verilen yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinden emin olunmasını da sağlar.¹⁰⁸ Bağımsız yargının etkinliği, bu organın kararlarına karşı duyulan toplumsal bir inançtır. Bir ülkede bağımsız hâkimlerin bulunduğu inancı, yargıyı fonksiyonel hâle getiren en önemli unsurdur.¹⁰⁹

Adalet, prensip olarak yargılamanın bağımsız ve tarafsız olmasını gerektirir. Bu güvencelere sahip yargılamanın adil yargılama ile aynı olduğuna inanılır. Gerçekten de doğrudan bir bağlantı olmakla birlikte, bu kavramlar arasında anlamsal olarak farklar bulunmaktadır. Adil olma, adaletin gerçekleştiğine ve gerçekleşir görüldüğüne dair bir histir. Tarafsızlık, delil olarak sunulan vakaların, belirlenmiş usullere uyularak, ilgili hukuk normu uygulanarak değerlendirilmesini ele alır.¹¹⁰ Bağımsızlık ise tarafsızlığın, tam güvencesi olmasa da, esas koşuldur. Yargı bağımsızlığı, yargı yerinin, davada, sırasında, yürütme organından veya başka bir yerden kaynaklanan bir engelleme, baskı veya hukuka aykırı etki olmaksızın, maddî vakıayı temel alarak, hukuka uygun ve tarafsız bir şekilde karar verme özgürlüğüdür.¹¹¹

Yetkili bağımsız ve tarafsız bir mahkemeden söz edebilmek için, öncelikle bir mahkeme, bu mahkemeye başvuru hakkı, yani kişilere iddialarını ortaya koyma imkânının verilmesi gerekir.¹¹²

Yargı yerinin tarafsızlığı ve bağımsızlığı açısından adaleti sağlayacak önlemler, geniş biçimde; yargı yerlerine ilişkin düzenlemeler ve davanın yürütülmesi için usulî teminatlar, teşkilat konuları, hâkimlerin ve diğer yetkili karar vericilerin atanması ile ilgilidir. Usulî güvenceler, yargılamanın tarafsızlığını sağ-

¹⁰⁸ TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, C.1, s.180.

¹⁰⁹ DEMİRKOL, (1992), s.65.

¹¹⁰ CHERNİCHENKO Stanislav – TREAT William, “The Administration of Justice and the Human Rights of Detainees, The right to a fair trial: Current recognition and measures necessary for its strengthening”, s.12, <http://193.194.138.190/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/d8925328e178f8748025673d00599b81?Opendocument> (20.06.2007)

¹¹¹ Amnesty International, s.6.

¹¹² TÜSİAD: AİHS ve Adil Yargılanma İlkesi Işığında Hukuk Devleti ve Yargı Reformu: Anayasa Hukuku, İdare Hukuku ve Ceza Hukuku Açısından, İstanbul 2003, s.25.

lamaya yardımcı olmalıdır. Esas olarak, yargı teşkilatının bütün unsurları; yargı yerlerinin vakaları değerlendirmesi ve hukukun uygulaması üzerinde etki edebilecek, dış etkenleri önleyecek, hukuka ilişkin işlemleri yürütecek şartların yaratılması için yardımcı olmalıdır.¹¹³

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 10. maddesine göre; her insan ilgili olduğu uyuşmazlıktan dolayı, bağımsız ve tarafsız mahkemelerce adil ve açık olarak dinlenmesi hakkına sahiptir.¹¹⁴

Türkiye tarafından 1954 yılında onaylanan Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetler Sözleşmesinin 6. maddesi uyarınca, insanları ilgili oldukları uyuşmazlıklardan dolayı, bağımsız ve tarafsız mahkemelerce makul bir süre içerisinde adil ve açık olarak dinlenme hakları vardır.¹¹⁵

Yargı Bağımsızlığı Temel İlkelerinin “Nitelikler, seçilme ve öğrenim” başlıklı 10 uncu maddesi; “Yargısal bir göreve seçilecek olan kişiler, hukuk alanında uygun/gerekli öğrenimi/eğitimi görmüş ya da nitelikleri haiz bulunan dürüst ve ehil kişiler olacaktır. Yargısal göreve seçimle ilgili herhangi bir yöntem, bu makama uygun olmayan saiklerle/amaçlarla atamalar yapılmasına karşı güvenceler/önlemler öngörecektir. Yargıçların seçilmesinde, bir kimseye karşı ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal ya da diğer görüş, ulusal ya da toplumsal kök, mülkiyet, doğum ya da statüler temelinde hiçbir ayrımcılık yapılmayacaktır; bununla birlikte, yargısal göreve/makama aday olan kişinin ilgili ülke vatandaşı olması koşulu ayrımcılık olarak mütalâa edilmeyecektir” hükmünü düzenlemektedir.¹¹⁶

Yargı belirli bir dereceye kadar değil, mutlak anlamda tarafsız olmak zorundadır. Bu bağlamda, tarafsızlığın bihakkın sağlanabilmesi için hâkimlerin, kendi kişisel yargılarının etkisinde kalmaksızın karar vermeleri kadar, “hikmet-i hükümet” zihniyetine ve hatta devlet ideolojisine de mesafeli durmaları gerek-

---

¹¹³ CHERNİCHENKO – TREAT, s.12.

¹¹⁴ TÜRK, Hikmet Sami, “Adil Yargılanma Hakkı”, Adalet Bakanlığı Adil Yargılama – Fair Trial Semineri, 06 – 07 Şubat 1998, Türkiye’de ve Dünyada İnsan Hakları, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu Yayınları No: 5, Ankara 1998, s.108.

¹¹⁵ TÜRK, (1998), s.108, 109.

¹¹⁶ GEMALMAZ, Mehmet Semih, İnsan Hakları Belgeleri, C.IV, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2004, s.409.

mektedir.¹¹⁷ Unutmamak gerekir ki, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, demokratik rejimlerde önem arz etmektedir. Bağımsızlık ve tarafsızlık iddiası bulunmayan yargı sistemine sahip antidemokratik rejimlerde ise, mahkemeler ve hâkimler, mutlak otoritenin direktiflerine göre hareket eden ve hedefleri siyasî otoritenin isteklerini gerçekleştirmek olan kuruluşlar olarak kabul edilmektedir. Bir başka deyişle demokratik olmayan rejimlerde, adalet anlayışı, siyasî rejimin temel ilkeleriyle uyumu ve siyasî rejime sadakati ifade etmektedir.¹¹⁸

Belirli bir noktadan sonra tarafsızlığını yitiren hâkim, o noktadan itibaren artık hâkim değildir. Çünkü tarafsızlığın olmadığı yerde adalet yoktur. Verdiği kararın hukukun üstünlüğü ve adalet ile bir ilgisi olamaz. Hâkim, kendisine anayasa ve yasalarla verilmiş görevler dışında misyon üstlenemez.¹¹⁹ Hâkimin tarafsızlığı o kadar önemsenmiştir ki, bu tarafsızlığa zarar gelmemesi için, hâkimin davadan ve taraflardan bahsedildiğini ilk defa mahkeme sırasında duyması gerektiği dahi ileri sürülmüştür.¹²⁰ Öte yandan devletlerin, tarafsız hâkimlere sahip bulunması gerekliliği, iyi bir hukuka ulaşmanın sekiz kriterinden biri olarak sayılmıştır.¹²¹ Ancak hemen belirtmek gerekir ki, tarafsızlık, kaygısızlık veya renksizlik değildir. Aksine, hukuk kaidelerinin somut olaya doğru ve eşit şekilde tatbikidir.¹²² Öte yandan hâkimin gerçekten tarafsız olması yetmez, aynı zamanda çevrenin de, onun tarafsızlığına inanması gerekir.¹²³

Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güvence altına alınması, hâkimlerin ciddî seçim kriterleri ve şeffaf usul yolu ile atanmalarını gerekli kılmaktadır. Hâkimler, hukukî becerileri esas alınarak atanmadıkça ve terfi ettirilmedikçe, yargıdan, adaleti bağımsız ve tarafsız olarak yerine getirmesi beklenemez.¹²⁴

---

¹¹⁷ ERDOĞAN, (2003), s.162.

¹¹⁸ ÖZER, s.242.

¹¹⁹ KILIÇ, s.7.

¹²⁰ FABREQUETTES, M.P., Adalet Mantığı ve Hüküm Verme Sanatı, (Çev. H.C. Oğuzoğlu), Ankara 1945, s.416.

¹²¹ VAN CAENEGEM, R.C., Judges, Legislators and Professors, Cambridge University Press, Cambridge 1987, s.158-159.

¹²² UNGER, R.M., İkonomi ve Adalet, Çeviren: Bülent Önderman, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, İstanbul 1993, s.83.

¹²³ OLGAC, Sami, Adaletin Gerçekleşmesinde Hâkime ve Yargıtay'a Düşen Görevler, İstanbul 1969, s.4,5.

¹²⁴ Council of Europe, Recommendation No. R (94) 12, Principle I.2.c.

Hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığının gerçekleştirilebilmesi için kişisel ve meslekî olarak güvence içinde olması gerekmektedir. Bu nedenle hâkimler, tüm kamu görevlilerinden daha kapsamlı bir koruma alanına sahip olmaktadır. Bu güvence sistemi, hâkime temel değeri adalet olan, hukukun üstünlüğünü sağlayan insan haklarının savunucusu olma iktidarı sağlamaktadır. Bunun aksini düşünmek, hâkimi çıkar çevreleri ve güç odakları karşısında savunmasız bırakarak, insan haklarının sürekli ihlale açık hale gelmesine yol açmak anlamına gelmektedir.¹²⁵ Millet adına yetki kullanan etkin bir bağımsız yargı denetimi insan haklarının güvencesidir.¹²⁶

Öte yandan, yargı bağımsızlığını gerçekleştirecek hükümlerin anayasalarda düzenlenmesi, yargı erkine güç katacağı gibi, aykırı kanun ve tasarruflara da engel olacaktır. Doğaldır ki, bu engel olma, yine bağımsız yargı ile yapılan denetimlerle mümkündür. Anayasalarda yargıya ait düzenlemenin bulunmayışı halinde ise yargı bağımsızlığına ilişkin prensipler güçsüzleşecek ve her zaman ihlal edilmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Ancak, hâkimlerin görevlerinde bağımsız olduklarının salt Anayasada ve yasalarda yer alması yeterli değildir. Bu temel ilkeyi uygulamada güçlendirecek ve gerçekleştirecek teminatların da bulunması gerekir. Çünkü güvenceli hâkim, yargı bağımsızlığının; bağımsız yargı da milletin teminatıdır. Yargı bağımsızlığı, dolayısıyla adil yargılama ancak bağımsız ve güvenceli hâkimlerle sağlanır. Bunun için de hâkimler, siyasal gücü elinde bulunduran yasama ve özellikle yürütme karşısında tam bağımsız ve gerçekten güvenceli duruma getirilmelidir.¹²⁷ Bir başka deyişle, hakem durumunda olan hâkimlerin, bağımsız olması gerekir. Bağımsız olmayana hâkim denilemez.¹²⁸

---

¹²⁵ KUTLU, http://www.turkhukusitesi.com/makale_80.htm (04.05.2008).

¹²⁶ DUMAN, s.41.

¹²⁷ GERMEÇ, Mahir Ersin, “Ülkemizde Yargı Bağımsız mı, Yargıçlar Güvenceli mi”, Bursa Barosu Dergisi, s.65, <http://www.bursabarosu.org.tr/paylasim/File/dosyalar/makalemahirersingermec.htm> (04.05.2008); EROĞUL, Cem, *Anatüzeeye Giriş*, 6. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara 2000, s.340.

¹²⁸ SAVCI, Bahri, “Türkiye’de Yargı Kuvveti”, *Kanun-u Esasî’nin 100. Yılı Armağanı*, AÜSBF Yayınları No: 423, Ankara 1978, s.64.

Yargı bağımsızlığı olmadan hukuken tanınarak güvence altına alınmış hak ve hürriyetler, içi boş vaatler halini alır. Yargının bağımsızlığı, adaletin bihakkın tecellisi; tarafsızlıkla hukukun tatbiki için gereklidir. Bağımsız hâkim, dışarıdan gelecek baskılara karşı korunaklı, kimliğine ve içtimaî pozisyonuna bakmaksızın, davanın taraflarına eşit imkân vererek davasını savunma olanağı sağlayandır. Hâkimin iyi niyetli olarak hukuktan ne anladıysa onu uygulaması, şahsî, siyasî ve malî etkilerden uzak karar verebilmesi gereklidir.¹²⁹ Bunun için de hâkimin, bilimsel düşünme ve ayırt etme yeteneğine sahip, bilge, dürüst, güvenilir, ağırbaşlı olması ve kendine özgüveninin bulunması gerekmektedir.¹³⁰

Öte yandan, bağımsızlık niteliği üzerinde tartışma bulunan bir organın, hukukî uyumsuzlukları çözme ve karara bağlama yolundaki faaliyetleri yargı fonksiyonu olarak nitelendirilemez. Buna göre bağımsız olmayan bir organın içerik olarak yargı fonksiyonuna benzeyen, yani iddia, tespit ve müeyyide süreçlerini içeren işlemleri, örneğin disiplin cezalarına ait kararları yargı fonksiyonu olarak kabul edilemez.¹³¹

Sonuç olarak, yargısı bağımsız olmayan devletler sadece birer insan topluluklarıdır. Bu insan topluluklarında gösterilmeye çalışılan hürriyet ve demokrasi, bir süs ve propaganda aracından öte bir anlam taşımayacaktır.¹³²

2. Yasama Organına Karşı Bağımsızlık

Yasama organı, devletin üç erkenden millî iradenin temsil edildiği yerdir. Devletin yasama fonksiyonunu icra eden bu kuvvetin yargı üzerinde olası etkilerinin önüne geçilmesi için bazı önlemlere ihtiyaç olduğu vardır.

¹²⁹ LUBET, Steven, “Judicial Discipline and Judicial Independence” Law and Contemporary Problems, Vol.61, No.3 Summer 1998, s.61.

¹³⁰ ÇINAR, Ali Rıza, “Erkler Ayrılığı İlkesi Açısından Yargı Bağımsızlığı ile Yargıcılık ve Savcılık Güvencesi”, 10.02.2007, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından “Hâkim ve Savcı Bağımsızlığı Güvencesi” Konulu Panelde Sunulan Tebliğ, Suç ve Ceza Dergisi, S.1, Ocak-Şubat-Mart 2008, s.10.

¹³¹ İZGİ, Ömer – GÖREN, Zafer, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, C.2, TBMM Basımevi, Ankara 2002, s.1227.

¹³² DEMİRKOL, Ferman, Bağımsız Yargının Fonksiyonları, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1992, s.65.

Zira yargı, yasama kuvvetinin müdahalesine maruz kaldığı zaman etkin olamaz ve toplumun temelini teşkil eden adalet ideali sarsılır. Bu durumda da, haklara güven kalmaz, hürriyet ve eşitlik gibi temel haklar da yok olur.¹³³

Yargı bağımsızlığının yasamaya karşı korunması; parlamentonun, yasama faaliyetleri veya siyasî denetim yoluyla yargıya emir verilememesini, fonksiyonlarını ifade bağlayıcı ve hürriyetlerini kısıtlayıcı sonuçlara varılamamasını, hâkimlerin kararlarına hiçbir şekilde müdahale edememesini, bu kararları değiştirememesini, bozamamasını ve bunların infazına engel olamamasını içerir.¹³⁴ Bu bağlamda, yasama organı mensuplarının, görülmekte olan bir davayla ilgili olarak, yasama faaliyetleri sırasında yargıya telkinde bulunmaları, yorum yapmaları ya da somut vakayı müzakereye konu etmeleri de doğru bir yaklaşım tarzı olacaktır.¹³⁵

Öte yandan, yasama organı, anayasa çerçevesinde fonksiyonunu yerine getirmek durumundadır. Ancak bu fonksiyonunu anayasa çerçevesi dışına çıkarak gerçekleştirme tehlikesi bulunduğundan Anayasa Mahkemesi gibi bir denetim mekanizmasıyla kontrol altında tutulmaktadır. Böyle bir yargı denetimi gereklidir, zira halkın hâkimiyeti her zaman hürriyeti sağlamaya yetmeyebilir. İdare edenler, hürriyetleri düzenlerken kullanımını kısıtlayabilirler, çoğunluğun, toplum hürriyetlerini ezmeyeceğini garanti etmek mümkün değildir.¹³⁶ Kaldı ki, yargı bağımsızlığı yasamaya karşı korunmazsa, hürriyet ve eşitlik ilkeleri yok olabilir.¹³⁷

3. Yürütmeye Karşı Bağımsızlık

Yürütme ile yargı kuvvetleri arasında varlığı inkâr edilemeyecek bir yakınlık vardır ki, bu yakınlığın bu erklerle yasama kuvveti arasında da bulunduğunu

¹³³ BERKİN, Necmeddin, “Hâkim ve Savcılar Hukukuna Getirilen Yenilikler”, İÜHFİM, 50. Yıl Özel Sayısı, C. 38, S. 1-4, 1973, s.340.

¹³⁴ TOROSLU, Nevzat, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 1998, s.95; ÖZEK, Çetin, “Yargının İdarî Denetimi”, İÜHFİM, Atatürk’e Armağan, C.45-47, s. 1-4, 1979-1980-1981, s.920.

¹³⁵ ÖZER, s.248.

¹³⁶ TUNAYA, Tarık Zafer, Siyasî Kurumlar ve Anayasa Hukuku, İstanbul 1980, S.218.

¹³⁷ FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.53.

söylemek mümkün değildir. Gerçekten de, yürütme ile yargının ortak özelliği, yasaları uygulamasıdır. Yasama ise, kanunları oluşturur.¹³⁸ Öte yandan, yargı ile yürütme arasındaki tek farkın; yargı erkinin organik bakımdan tam bağımsız ve önüne gelen olaylarla bizzat ilişkisi bulunmayan mercii ve görevlilerce yerine getirilmesine karşın, yürütme kuvvetinin bağımsız olmayan idare yetkililerince yerine getirilmesi olarak gösterilmektedir.¹³⁹

Yargı bağımsızlığının korunmasındaki en büyük güçlük, yargının yürütme organına karşı korunmasındadır. Zira yargı bağımsızlığına karşı en büyük tehdit daima yürütmeden gelmiştir. Bu hususta anayasaya genel bir hüküm konulması bu durumu engellemeye yetmemektedir.¹⁴⁰ Hâkimlerin bağımsızlığı anayasada gösterilmişken, idarenin, hâkimlerin mesleğe girişi, yükselmeleri, disiplin cezası almaları, emekliye sevk edilmeleri gibi işlemlerdeki kısmî yetkisini bir baskı aracı olarak işletilebildiği iddia edilmiştir.¹⁴¹

Yargının yürütme karşısındaki bağımsızlığından kasıt, yargı ve yürütme arasında hiçbir ilişki ve irtibatın olmayacağı elbette değildir. Birbirinden bağımsız olan bu kuvvetler, toplumdaki tamamen tecrit edilmiş olmadıkları gibi, görevlerini bihakkin yerine getirebilmek için zorunlu olarak birbirlerini tamamlayıcı çalışmalar içine gireceklerdir.¹⁴²

Kaldı ki, idarenin yardımı olmadan yargı faaliyetini yürütemez. Yürütme ile yargı organlarının birbirinden kopuk ve ilgisiz olması mümkün değildir.¹⁴³ Aksine, yargı kararlarının uygulanması, mahkeme kararına uymayan tarafa kararın tatbik ettirilmesi yürütmenin desteğiyle olur. Kuvvetler ayrılığı işbirliğini reddetmez. Bir ülkede hukukun üstünlüğü ilkesi kabul edilecekse, yargı ile yürütme arasında dayanışmanın varlığı kaçınılmazdır.¹⁴⁴ Ancak hemen belirtmek gerekir ki, yasama ve yürütmeden ayrı ve bağımsız kaldığı sürece, yargı kuvveti

¹³⁸ AZRAK, Ülkü, “İki Fonksiyonun Karşılaştırılması Üzerine Bir Teorik Deneme”, İÜHFİM, C.34, S.1-4, 1969, s.152,153.

¹³⁹ AZRAK, (1969), s.155.

¹⁴⁰ KAPANİ, (1956), s.4.

¹⁴¹ TOSUN, Öztekin, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C.1, İÜHFY, İstanbul 1984, s.432.

¹⁴² DEMİRKOL, (1991), s.67.

¹⁴³ FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.54.

¹⁴⁴ DIPLOCK, R.T., “Devlet Yönetiminde Yargıya Düşen Görev”, AÜHFD, (Çev. Tuncer Karamustafaoğlu), C.36, S.1-4, Ankara 1981, s.30.

kişi ve toplum hürriyetleri bakımından asla tehlike yaratmaz, aksine, şiddet ve zor kullanma yerine hukuk fikrini ikame etmek suretiyle devlet idaresini doğruya yöneltir.¹⁴⁵

Öte yandan, yürütme ile yargı arasındaki ilişkinin kapsamı, toplumun sosyal ve kültürel yapısı ve adalet anlayışıyla yakından alâkalıdır. Bu cümleden, İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkelerinde, hâkimler, yürütme organınca atandıkları hâlde, yürütme erkinin, hâkimler üzerindeki baskısının varlığını ileri sürmek mümkün değildir.¹⁴⁶

Neticede, yargı kararlarının yürütme ve idare tarafından yerine getirilmesi ve bağlayıcılığı bağımsız yargının temelidir. Bu yerine getirilme zorunluluğu, fertleri ve yargıyı yürütmeye karşı korumaya yöneliktir.¹⁴⁷

4. Yargıya Karşı Bağımsızlık

Yargı organına karşı bağımsızlık, hâkimlik mesleğindeki altlık-üstlük ilişkisinin, yalnızca yargılama işlevinin öngördüğü usuller açısından var olması demektir.¹⁴⁸

Yargının bağımsız olması için diğer mahkemelere karşı da korunması gerekir. Hâkimler önlerine gelen olaylarda hüküm verirken, benzer olaylar nedeniyle verilmiş kararlarla bağlı değildir.¹⁴⁹ Buna göre, hâkimin, yargı erkinin meslektaşları ve özellikle iç işleyişte kendinden yukarı seviyedeki meslektaşlarına karşı da bağımsızlığının korunması sistem için mecburidir.¹⁵⁰ Bir hâkimin kararının başka bir hâkim tarafından denetlenmesi durumunda, denetleyen hâkimin denetlenen hâkime emir verdiği söylenemez. Denetleme, karar verildikten sonra gerçekleştiği için karar veren hâkimin etki altında kaldığı ve bağımsızlığını

---

¹⁴⁵ ARSEL, İlhan, Türk Anayasa Hukukunun Umumî Esasları, 1. Kitap, Mars Matbaası, Ankara 1965, s.442.

¹⁴⁶ ÖZER, s.247;

¹⁴⁷ DEMİRKOL, (1991), s.69.

¹⁴⁸ KESKİN, Serap, “Yargıç Bağımsızlığı”, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, İÜHFY, İstanbul 1998, s.148, 149.

¹⁴⁹ FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.55.

¹⁵⁰ SHETREET, Shimon, “The Limits of Judicial Accountability: A Hard Look at the Judicial Officers Act 1986”, 10 UNSW Law Journal, 1987, s.7.

yitirdiği iddia edilemez. Her iki karar verilirken de bağımsızlık ilkesi korunmuştur.¹⁵¹

Öte yandan, yargı bağımsızlığı, hâkimlerin denetimsiz olması gerektiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Aksine denetim, bağımsızlığın kötüye kullanımını engelleyecek araçlardan biridir.

5. Çevreye Karşı Bağımsızlık

Hâkim bağımsızlığı için en önemli tehlikelerden birisi yaşadığı çevreden gelen baskılardır. Hâkim bağımsızlığını yasama, yürütme dışında bulunan çevreye karşı da korumak gerekir. Hâkimler üzerindeki baskılar sadece iktidardan gelmez. Baskı ve sermaye grupları, aşiret reisleri, sendikalar, holdingler, siyasal partiler hâkim üzerinde etkili olmaya çalışırlar.¹⁵² Bu bazen tehdit, bazen de telkin şeklinde olabilmektedir. Dış çevreden gelen bu baskı ve telkinler, yargı bağımsızlığını zedeleyebilmektedir.

Hâkim karar verirken yaşadığı ortamın etkisinde kalmamalıdır. Bunun gerçekleşmesi için bazı önlemler alınmalıdır. Yargı, bu etkilerden kurtulacak araçlarla teşkil edilmelidir. Ancak bu şekilde yargının bağımsızlığı korunabilir.

Çevreden gelen baskıların en önemlisi basın organlarından gelmektedir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak çağımızda gücünü hızla artıran ve siyasî partiler ve toplumdaki diğer hâkim güçler tarafından kullanılması her zaman için mümkün olan medyanın, yargının faaliyet alanına yönelik çalışmaları, yargı bağımsızlığı - basın hürriyeti bağlamındaki hassas dengeyi zorlar niteliktedir.

Günümüzde insanlar, bizzat yaşayarak öğrenemedikleri olay ve olguları, çok büyük oranda, medyanın kendilerine yansıttığı şekliyle ve yine medya tarafından yapılan tanımlamalara göre kavramaktadırlar.¹⁵³ Bu çerçevede, hâkimlerin düşünce ve yorumlarının dış dünyadan etkilenmesi özellikle medyanın bir yargı yeri üzerindeki etkisini gündeme getirmektedir. Görsel ve yazılı medyada yargıyı

¹⁵¹ DEMİRKOL, (1991), s.78.

¹⁵² TOSUN, s.316.

¹⁵³ ATABEK, Nejat, “Kamuoyu, Medya ve Demokrasi”, Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, S.19, 2002, s.230.

etkilemeye yönelik, hatta yönlendirici nitelikte yayınlara sık sık rastlanmaktadır. Daha vahim olanı, hiç kimsenin etkisinde kalmaksızın tam tarafsız olarak yargılama yapmakla yükümlü yargı yerleri, medyanın özensiz kimi zaman yanlış yayınlarından etkilenmekte, en azından yargılamaları sonucunda beraat etmeleri çok muhtemel ve sonuçta bir kısmı beraat eden sanıklar, medyanın “suçsuzluk karinesine” de tümüyle aykırı yayınları dolayısıyla tutuklanabilmektedir.¹⁵⁴ Bu durum da, adaletin serbest ve hür olarak fonksiyon ifa etmesini zorlaştırması¹⁵⁵, hukuk kurallarını çiğneyecek şekilde tartışılır hale getirilmesi, kamu vicdanının yanlış yönlendirilmesi ve adalete karşı duyulan güvenin sarsılması gibi neticeler doğurabilmektedir.¹⁵⁶

C. TARİHİ GELİŞİM

1. Bazı Ülkelerde Yargı Bağımsızlığı

a. Amerika Birleşik Devletleri

Amerikan yargısına ilişkin temel düzenlemeler, 1787 tarihli Birleşik Devletler Anayasasının 3. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre: Birleşik Devletlerin yargı yetkisi; yüksek mahkeme ile kongrenin ihtiyaçlar gerektirdikçe kurulmasını kararlaştıracağı alt mahkemelere verilmiştir. Yüksek mahkemelerin hâkimleri ile diğer mahkemelerin hâkimleri davranışlarında eksiklik görülmediği müddetçe makamlarını koruyacaklardır. Hizmetlerine karşılık olarak da, görevde kaldıkları sürece miktarı hiçbir zaman azaltılamayacak miktarda tazminat alacaklardır.¹⁵⁷

Amerika Birleşik Devletlerinde hâkimlerin bağımsızlığı ve teminatı, hâkimlerin halk tarafından seçilmesi ve hâkimlerin azledilememesi esasları üzerine

¹⁵⁴ DÖNMEZER, Sulhi, “Ceza Adaleti Sistemimiz Üzerine Düşünceler”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz-Ağustos 1996, s.554.

¹⁵⁵ DÖNMEZER, Sulhi, “Basın Hürriyetini Düzenleyen ve Sınırlayan Mevzuatın Değerlendirilmesi”, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti Tarafından 1966 Ocak Ayında Tertiplenen Basın Seminerine Sunulan Tebliğ, İÜHFİM, C.XXXII, S.2-4, 1967, s.455.

¹⁵⁶ BULUT, M. Ali – HAYTA, M. Ali, “Yargıya Güven”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı10, Temmuz-Ağustos 1996, s.205.

¹⁵⁷ GENÇ, s.101.

kurulmuş¹⁵⁸ ve İngiltere örneği dikkate alınarak hâkimlerin, hareket tarzları şikâ-yete sebebiyet vermedikçe azledilemeyecekleri kuralı getirilmiştir.¹⁵⁹

Hâkimlerin halk tarafından seçilmesi sistemi günümüzde en yaygın şekilde ABD’de uygulanmaktadır. Federal Yüksek Mahkeme hâkimleri ile bölge mahkemeleri hâkimleri senatonun onayı ile başkan tarafından atanmaktadır.¹⁶⁰ Ama hâkimlerin atanmasında yürütme organının üstlendiği bu tür sınırsız bir yetki geleneksel bir terfi sistemi olmadığından hâkimlerin bağımsızlığını fazla etkilememektedir.¹⁶¹ Eyaletlerde adli yargıda görevli hâkimler, vali tarafından veya eyalet parlamentoları veya doğrudan doğruya halk tarafından seçilmektedir. Elli eyaletin 38 inde seçim bizzat halk tarafından yapılmaktadır. Bu eyaletlerin 21 inde hâkim adaylarının isimleri diğer görevlere talip olan başka adayların isimleri ile birlikte normal seçimlerle birlikte hazırlanan parti listelerinde gösterilmektedir.¹⁶²

Anayasada, Yüksek Mahkeme hâkimlerinin senatonun onayı ile başkan tarafından seçileceğine ilişkin hüküm bulunmakla birlikte, hâkimlerin halk tarafından seçileceğine ilişkin bir hüküm yoktur. Fakat halk bildirisi olarak adlandırılan ve 15 Aralık 1871 yılında onaylanarak yürürlüğe giren düzenlemenin 5, 6 ve 7. maddelerindeki değişikliklerle örf ve adet hukuku ile jüriden bahsedilmiştir.¹⁶³

Amerika’da hâkimlerin bu tür bir seçim sistemi ile belirlenmeleri eleştirilere uğramıştır. Sık sık tekrarlanan seçimler, hâkimi daima şüphe ve endişe içinde tutmakta ve kendisini o mevkie getirmiş olanlarla her zaman iyi geçinmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Maaşların yüksek olmaması hâkimlik mesleğini serbest çalışan hukukçular için cazip kılmamaktadır. Fakat bu eleştirilere rağmen eyalet hâkimlerinin sadece siyasî partilere mensup hukukçulardan seçilmesi fazla sakıncalı gözükmemektedir.

---

¹⁵⁸ ARDAHAN, s.4.

¹⁵⁹ ESEN, Bülent Nuri, Anayasa Hukuku – Genel Esaslar, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1970, s.577; KAPANİ, (1956), s.91.

¹⁶⁰ ESEN, s.577.

¹⁶¹ KAPANİ, (1956), s.71.

¹⁶² ÜNAL, (1994), s.48.

¹⁶³ GENÇ, s.101.

Amerika Birleşik Devletleri siyasî hayatında, Yüksek Mahkeme ve Alt Mahkemeler, o kadar önemli rol oynamaktadırlar ki, ABD hükümetinin bir “Hâkimler Hükümeti” olduğu dahi iddia edilmiştir.¹⁶⁴

b. İngiltere

İngiltere'nin yazılı bir anayasa bulunmadığından, yargı bağımsızlığına ilişkin hususları, yargı mensuplarının ve kurumlarının seçiminden çıkarmak sağlıklı olmayacaktır. Evveleminde, hâkim, kendini bağımsız hissediyor ise, vatandaş da bağımsız bir yargının varlığını biliyorsa orada yargı bağımsızlığından söz etmek olasıdır. İngiltere bu olguyu tarihsel gelişim süreci içerisinde edinmiştir. Yazılı bir anayasanın olmaması, bağımsız yargının kamu vicdanına yerleşmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.¹⁶⁵

İngiliz hâkimleri başlangıçta Krala bağlı ve onun temsilcileri olarak yargı görevini yerine getiriyorlardı. Hâkimlerin azledilip göreve getirilmesinde tek yetkili kişi kraldı. Tarihsel gelişim sürecinde, hâkimlere, hareket tarzları şikâyete sebebiyet vermediği sürece görevde kalmalarına ilişkin çeşitli teminatlar tanındı. İngiltere'de 1700'de kabul edilen ve hâkimlik teminatı konusunda ilk yazılı belge olan “Act of Settlement” ile yargının bağımsızlığı sağlanmıştır.¹⁶⁶

1875 ve 1925 tarihli mahkemelerin kuruluş kanunları ile yargı bağımsızlığı teyit edilmiş ve bu kanunlarla hâkimlerin statüsü belirlenerek yürütme organına karşı bağımsızlıkları gerçekleştirilmiş, haklarında azil talebi olmadıkça, hâkimlerin bağımsızlıkları yasama organına karşı da güvence altına alınmıştır.¹⁶⁷ Ayrıca, hâkimlerle ilgili şikâyet ve azil talebi olmadığı sürece, yasama organı tarafından hâkimlerin tenkit edilmeleri dahi engellenmiştir.¹⁶⁸ Hâkimlerin yürütme organı tarafından atanması yönteminin en sıkı şekilde uygulandığı ülke İngiltere'dir.¹⁶⁹

---

¹⁶⁴ ESEN, s.578.

¹⁶⁵ GENÇ, s.107-108.

¹⁶⁶ ÜNAL, (1994), s.22.

¹⁶⁷ ÜNAL, (1994), s.23.

¹⁶⁸ ÜNAL, (1994), s.23.

¹⁶⁹ ÜNAL, (1994), s.56.

İngiltere’de hâkimlik mesleği diye bir meslek bulunmamaktadır. Yani ilk basamaktan başlayarak kademe kademe yükselen bir kadro yoktur. Hâkimler, icra organı tarafından, baroda bir süre çalışmış ve temayüz etmiş avukatlar arasından, tayin olunur ve istisnalar hariç o mevkide kalırlar.¹⁷⁰

İngiliz sisteminde, hâkimlerin terfisinin prensip olarak kabul edilmeyişi, onu yürütme organı karşısında bağımsız konuma getirir. Kaydı hayat şartıyla tayin edilen hâkimin yüksek kademelerde bir yer açıldığı zaman, o yere yükselmesi kabul edilmemiş, genellikle hariçten yeni bir hâkimin tayini usulü benimsenmiştir.¹⁷¹

İngiltere’de adalet birliğinin muhafazası ile adlî yargı fonksiyonu ayrı bir yere sahip olmuştur. İngiliz siyasî rejimi içinde adlî yargı, bu ülkenin hukuk devleti ve demokrasi yönündeki gelişiminde tarihî bir hizmet görmüştür. Bu sebeple adlî yargı, İngiliz siyasî rejiminin temel taşı oluşturmuştur. Esasen bu durum, İngiliz hukukunun, kanunlardan ziyade, örf ve adet kurallarına ve büyük ölçüde Common Law denilen mahkeme içtihatları ile hâkimlerin vicdanî kanaat ve ahlakî prensiplere göre vermiş oldukları kararların meydana getirmiş olduğu equity (nesafet) hukukundan meydana gelmiş olmasından doğmaktadır. Bunun tabii bir sonucu olarak da, İngiliz Hukukunun esasını teşkil eden yargı, geniş bir otoriteye sahiptir. Böylelikle, İngiltere’de hâkimler yetişme ve teşkilat tarzları ile gelenekleri sayesinde ve özellikle de haiz oldukları otorite sonucunda, parlamento ve hükümet karşısında mutlak bir bağımsızlığa haiz olmuştur.¹⁷²

Yargı, İngiltere’de gerek devlet, gerekse halk arasında sınırsız bir güvene sahiptir. Hâkim ve diğer yargı mensuplarının, kastî ve keyfî davranışlarıyla hak arayanlara zarar verebilecekleri endişesi yoktur. Bu nedenle hâkimlerin görev ve yetkileri, davranış şekilleri önceden ince ayrıntılarıyla düzenlenmemiştir. Aynı şekilde hâkimlere olan güvenden dolayı herhangi bir denetim sistemi de öngörülmemiştir.¹⁷³ İngiltere’de asıl olan hâkime güvendir. Demokrasi geleneğinin süregelmesi, insan haklarına duyulan saygı ve hukukun üstünlüğünün tartış-

¹⁷⁰ KAPANİ, (1956), s.60.

¹⁷¹ KAPANİ, (1956), s.65.

¹⁷² KUBALI, Hüseyin Nail, Anayasa Hukuku Dersleri, İstanbul 1971, s.364.

¹⁷³ KAPANİ, (1956), s.128.

masız olarak kabul edilmesi karşısında, yürütme ve diğer devlet organları yargının bağımsızlığını hazmederek yargı mensupları ve faaliyetleri üzerine bir vesaayet kurma düşüncesinden kaçınmışlardır. Zira hâkimlerin sorumluluk bilinci, kamuoyu için yeterli bir güvencedir.¹⁷⁴

c. Fransa

Fransa'da 1789 ihtilaline kadar hâkimlik makamı kral tarafından satılmaktaydı. Alınan bu makam zaman içerisinde tekrar satılabiliyordu. Bu durum, birçok hâkimliğin aynı elde toplanması sonucu tıkanıklara neden oluyordu. Buna rağmen, hâkimler para ödedikleri için krala karşı bağımsız bir statüye sahiplerdi ve azilleri ender durumlarda söz konusu oluyordu. Ancak, kralların hâkimlere sık sık müdahale ettikleri gözlenmekteydi.¹⁷⁵

Fransız Kralı 11. Louis tarafından 1467 yılında yayınlanan ferman, hâkimlik teminatının ilk gündeme gelişi olarak kabul edilmektedir. Bu fermana göre, hâkimlerin ancak, ölüm, istifa ve yetkili hâkimler tarafından usulüne uygun olarak yapılacak yargılama sonucunda mevkilerini kaybedecekleri açıklanmıştır.¹⁷⁶

Hâkimlerin halk tarafından seçilmeleri sistemi, ihtilalden sonra, kurucu meclis tarafından kabul edilmiştir. Daha sonra yasada yapılan değişiklikle, 25 yaşındaki her Fransız vatandaşının hâkim olarak seçilebileceği kabul edilmişse de, seçilenlerde görülen yetersizlik üzerine atama yöntemine geçilmiştir.¹⁷⁷

1815-1818 yılları arasında, birçok yüksek yargı mensubu azledilmiştir. İhtilal döneminde yargı ve hâkimlik mesleğine ilişkin olarak önemli değişiklikler yaşanmıştır. III. Cumhuriyet döneminde yargı kuvveti basite indirgenerek adliye bir idarî servis hâline getirilmiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁴ YALÇINKAYA, Namık Kemal, İngiliz Hukuku, Eroğlu Matbaası, Ankara 1981, s.160-162.

¹⁷⁵ ÜNAL, (1994), s.347.

¹⁷⁶ KAPANİ, (1956), s.143.

¹⁷⁷ KAPANİ, (1956), s.33 vd.

¹⁷⁸ BİNİCİ, Yüksel, "Bugünün Türkiye'sinde Yargı Bağımsızlığı İlkesi Açısından Adli Hâkimin Durumu" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1990, s.14.

30 Ağustos 1883 ve 17 Temmuz 1940 tarihli kanunlarda öngörölmüş olan hâkimlerin kendi istekleri dışında görevden alınamayacakları ve azledilemeyecekleri kuralı¹⁷⁹, sonradan kabul edilen her iki anayasada da yer almıştır.¹⁸⁰ Bu çerçevede, 27 Ekim 1946 tarihli IV. Cumhuriyet Anayasası, yargı bağımsızlığını kabul ederek, yargı erkinin diğerkuvvetlere karşı korunmasına yönelik düzenlemeler getirmiştir. Keza, bu Anayasa ile yargı erkini manevî anlamda temsil etmek üzere Hâkimler Yüksek Konseyi de kurulmuştur.¹⁸¹

4 Ekim 1958 tarihli Fransız Anayasasının 64. maddesine göre, “devlet başkanı adlî otoritenin kefilidir”. Aynı maddenin 3. fıkrasında ise, hâkimlerin statülerinin özel bir kanuna bırakılmasıyla yetinilmiş, ayrıntıya girilmemiştir. Anayasada, yargıdan adlî otorite olarak söz edilmiş ve 64. maddeden 68. maddeye kadar bu konuda düzenleme yapılmıştır. 64. madde, Fransa’da siyasal sistemin egemen unsurlarından birisi kabul edilen¹⁸² Cumhurbaşkanının adlî otoritenin bağımsızlığının güvencesi olduğunu, Hâkimler Yüksek Konseyinin de Cumhurbaşkanının yardımcısı olduğunu düzenlemiştir. 65. maddede ise, Hâkimler Yüksek Konseyine Cumhurbaşkanının başkanlık edeceği ve Adalet Bakanının konseyin başkan yardımcısı olduğu belirtildikten sonra, Adalet Bakanının Cumhurbaşkanını yerine başkanlık edebileceği düzenlenmiştir. Yüksek Konsey bunlara ek olarak organik bir yasa ile tespit edilen şartlar çerçevesinde Cumhurbaşkanınca atanan 9 üyeden oluşur.¹⁸³

d. Almanya

İlk olarak 1495 tarihli İmparatorluk Mahkemeler Teşkilatı Kanunu’yla yargı kuvvetine ilişkin bazı düzenlemeler yapılmakla beraber, Almanya’da mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı, 1818 yılında Bavyera ve 1819 senesinde Württemberg Krallıklarının girişimleriyle önem kazanmıştır. 1849 yılında

---

¹⁷⁹ ÜNAL, (1994), s.30.

¹⁸⁰ KAPANİ, (1956), s.33 vd.

¹⁸¹ BİNİCİ, s.14.

¹⁸² ATAR, Yavuz, Demokrasilerde Anayasal Değişmenin Dinamikleri ve Anayasa Yapımı, Mimoza Yayınları, Konya 2000, s.61.

¹⁸³ GENÇ, s.109.

Frankfurt'ta toplanan meclis, "Temel Hak ve Hürriyetler Bildirisi" ile hâkimlik teminatı ve bağımsızlığına ilişkin esasları kabul etmiştir. Bunu 1850 Prusya Anayasası izlemiştir.¹⁸⁴

Yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı açısından geniş kapsamlı ve ayrıntılı düzenleme, 1877 tarihli Mahkemeler Teşkilatı Kanunu ile getirilmiştir. Bu kanunda, hâkimlerin aylık ve ödenekleri, başka görevlere atanmaları yargı bağımsızlığı ilkesi doğrultusunda düzenlenmiş, görevden uzaklaştırma veya emekliliğe sevk etme hali, mahkeme kararının varlığı halinde kabul edilmişti. Yürütme organının, hâkimleri görevden uzaklaştırmasına imkân tanınmamıştır. Kanundaki bu düzenlemeler hemen hemen hiçbir değişikliğe uğratılmadan 1919 tarihli Weimar Anayasasına da aktarılmıştır.¹⁸⁵

Yargı bağımsızlığı ve hâkimlerin durumuna ilişkin en yoğun ihlaller, Hitler Rejimi döneminde yaşanmıştır. Bu rejim hâkimlerin bağımsızlığını reddetmekle birlikte, kâğıt üzerinde, ilke olarak hâkimlerin azledilmeyeceklerini kabul etmek zorunda kalmıştır. Fakat bu dönemde çok genel gerekçeler ileri sürülerek, hâkimler görevlerinden uzaklaştırılmış, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı müesseseleri tamamen kaldırılmış ve hâkimler çeşitli sebeplerden dolayı cezalandırılmışlardır.¹⁸⁶ Bu dönem incelendiğinde görülüyor ki, yargı bağımsızlığı ve insan hakları arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Ne zaman ki, insan hakları ihlal edilmiş ise; yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı da rafa kaldırılmıştır. Bir bakıma yargı bağımsızlığı ve teminatlı hâkim; insan haklarına olan saygının ölçüsüdür. İkisinden birinin zaafa uğratılması diğzerinin korumasız kaldığı sonucunu doğurur.¹⁸⁷

Almanya'da yaşanan bütün bu olumsuzluklara rağmen, savaştan sonra yürürlüğe giren ve "Weimar'a Tepki Anayasası" olarak da adlandırılan¹⁸⁸ 1949 tarihli Anayasada yargı bağımsızlığı ve hâkimlerin durumuna ilişkin genel prensiplerle yetinilmiştir. Fakat 8 Eylül 1961 tarihli Alman Hâkimler Kanunu ile hâ-

---

¹⁸⁴ BİNİCİ, s.16,17.

¹⁸⁵ ÜNAL, (1994), s.31

¹⁸⁶ KUNTER, Nurullah, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 1986, s.318; ÜNAL, (1994), s.1.

¹⁸⁷ ÜNAL, (1994), s.31.

¹⁸⁸ ATAR, (2000), s.61.

kimlerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve hâkimlerin denetimleri konularında gayet ayrıntılı hükümler getirilmiştir.¹⁸⁹

23 Mayıs 1949 tarihli Federal Alman Anayasasının 9. kısmı 92 ve 104. maddeleri arasında yargıyı düzenlemiştir.¹⁹⁰ 97. maddenin 1. fıkrasına göre; hâkimler bağımsızdır ve ancak kanuna tabidir. 2. fıkrasında ise, asaleten esas kadroya tayin edilmiş hâkimlerin azledilmeleri veya geçici olarak görevlerinden alınmaları, rızaları hilafına, görevlerinin kanunî bitim müddetinden önce yerlerinin değiştirilmesi ve emekliye ayrılmaları, bir mahkeme kararıyla ve ancak kanunla tespit olunan sebep ve usuller dâhilinde mümkündür hükmü yer almaktadır.¹⁹¹

Hâkimlerin hukukî statüsünü düzenleyen 98. madde, yargı bağımsızlığını belirleyen örnekler vermektedir: Federal Mahkeme yargıcının görevini yerine getirirken ya da görev dışında, anayasasının temel ilkelerine ya da Eyaletin Anayasal düzenine aykırı hareket etmesi halinde, Federal Millet Meclisinin istemi üzerine, Anayasa Mahkemesi, 2/3 çoğunlukla onun başka bir göreve alınmasına veya emekliye ayrılmasına karar verebilir.¹⁹²

Yine Anayasanın 100. maddesi, yasaların Anayasaya uygunluğunun denetimini, 101. madde istisnai mahkemelerin kurulması yasağını düzenlemektedir.¹⁹³

e. İtalya

Yargı bağımsızlığını, hâkimlik güvencelerini en geniş ve ayrıntılı biçimde düzenleyen anayasa, İtalya anayasasıdır.¹⁹⁴

İtalya'da mahkemeler teşkilatı ve hâkimler kurulu, Napolyon dönemi Fransız hukukunun etkisi altında kalarak gelişmiştir. İtalyan hukuku da bu konuda, hâkimlerin objektif ve kişisel bağımsızlıkları, mahkemeler yönetiminde özerklik, istisnaî mahkemelerin kurulması yasağı gibi temel ilkeleri kabul etmiştir. Mevcut

---

¹⁸⁹ ÜNAL, (1994), s.32.

¹⁹⁰ ÜNAL, (1994), s.32.

¹⁹¹ ARDAHAN, s.6.

¹⁹² GENÇ, s.133.

¹⁹³ GENÇ, s.133.

¹⁹⁴ ÖZEK, s.918.

mahkeme teşkilatı ancak kanunla değiştirilebilir ve hiç kimse tabii hâkim önünde yargılanmaktan alıkonamaz. Temel ilkeler İtalyan Birliğinin kurulmasından sonra bütün ülkede geçerli hukuk kuralları olarak kabul edilmiştir.¹⁹⁵

1 Ocak 1948 tarihli İtalyan Anayasasında yargı, 4. bölümde düzenlenmiş olup, birinci ayırım yargı örgütü, ikinci ayırım ise yargılama hakkındaki hükümlerden oluşmaktadır. Anayasa, 101 ilâ 103 maddeleri arasında yargıyı düzenlemiştir.

İtalyan Anayasasının 101. maddesi, hâkimlerin kanuna göre hüküm verceklerini ifadeyle objektif bağımsızlığı, 104. maddesi ise hâkimlerin statüsünü belirlemektedir. Bu maddeye göre, “hâkimlik diğer kuvvetlerden bağımsız olarak, kendi kendini idare eden muhtar bir sınıf teşkil eder”. 107. maddede ise, Adalet Bakanının yetkisi konusunda bakanın hâkimler hakkında disiplin soruşturması açtırabileceği hükmü öngörülmektedir.¹⁹⁶ Ama 107. maddenin birinci fıkrasında, hâkimlerin işine son verilemeyeceği, hâkimlerin, Yüksek Hâkimler Kurulunca yargı örgütü yasasında öngörülen savunma güvenceleri sınırları içinde gösterilecek nedenlere ya da kendi isteklerine dayanılarak alınmış bir karar olmadıkça, görevlerinden alınamayacakları düzenlenmiştir.¹⁹⁷

İtalyan Anayasası, Yüksek Hâkimler Kurulu’nun kendi öz yönetimi bakımından tamamen bağımsız olmasını öngörmüştür. Bu bakımdan kurulun sekreteryası ve idaresini kendi yapacağı yönetmeliğe göre yürüteceği katma bütçesi vardır. Kurul böylece, sanki bir tüzel kişilikmiş gibi malî özerklikten yararlanır.¹⁹⁸

---

¹⁹⁵ ÜNAL, (1994), s.26.

¹⁹⁶ ÜNAL, (1994), s.26.

¹⁹⁷ GENÇ, s.112.

¹⁹⁸ ÖZAY, İl Han, “Yargı Güvencesi - Bağımsızlığı ve Anayasa Mahkemesi”, Anayasa Yargısı Dergisi, S.8, 1991, s.114.

2. Türk Anayasaları

a. 1876 Kanunuesası'den Önce

Yargı, Türklerde en itibar edilen bir fonksiyondur. Gerçekten de devlet kurma bilincine sahip Türkler, yasaların devleti yönetmek için en önemli temel olduğunu biliyorlardı. İslam öncesi, Türk devlet düzenini en iyi açıklayan eser olan Kutadgu Bilig'de¹⁹⁹ adalet, iyiliktir; iyiliğin ölçüsü de doğal hukuktur, dürüst davranıştır. Bu şekliyle, yasalara dayanan dağıtıcı adalet ile ülküsel doğal adalet kişinin mutluluğu için esas alınmıştır.²⁰⁰

Osmanlı Devletinde, devletin pek çok önemli kararının alınmasında yargı mensuplarının görüşlerinden büyük ölçüde yararlanmıştı. Hatta siyasî organların birçok kararı, yargı makamlarının icazetiyle olmuştur.²⁰¹

Osmanlı Devletinde, yargı bağımsızlığı ve yargı kuvveti genelde fonksiyonel bir ayrılık arz etmesine rağmen hükümdarın idaresinde toplanmıştı. Zira Osmanlı Devleti teokratik bir devlet yapısına sahipti. Öte yandan, 19. Yüzyılın başlarından itibaren hukuk devletini kurma girişimine, bağımsız bir yargı oluşturma çabalarına ve özerk birey anlayışının doğuşuna tanık olmaktayız. Örneğin; 1808 yılında 2. Mahmut tarafından imza edilen ve hukukçular tarafından kamu hukukumuzda hukuk devleti istikametinde atılmış ilk adım olarak kabul edilen Senedi İttifak'tan sonra²⁰², Gülhane Hattı Hümayunu'nda, bütün tebaanın can, mal, ırz güvenliği vurgulanarak, kanunla usulüne göre kurulmuş mahkeme hükmü olmadıkça kimsenin cezalandırılmayacağını öngören hükümlerle kanun ve mahkeme kavramlarının öne çıkarıldığını görüyoruz.²⁰³

Osmanlı Ceza Muhakemesinde sanığın hak ve hürriyetlerini koruyan prensiplerden bir kısmı, hâkimin tarafsızlığı ve bağımsızlığı ile doğrudan ilgilidir.

¹⁹⁹ Tam metin için bkz. HAS HACİB, Yusuf, Kutadgu Bilig, (Çev. Reşit Rahmeti Arat), Ankara 1959.

²⁰⁰ MUMCU, Ahmet, "Günümüzde Türk Hukuk Uygulamasında Adalet Kavramının Yeri", Adalet Kavramı, Editör: Adnan Güriz, 3. Baskı, Türkiye Felsefe Kurumu Derneği Yayınları, Ankara 2008, s.146.

²⁰¹ DAL, Kemal, Türk Esas Teşkilat Hukuku, Ankara 1984, s.281.

²⁰² ARSEL, İlhan, Türk Anayasa Hukuku, Mars Matbaası, Ankara 1959, s.16; GÖREN, Zaffer, Anayasa Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2006, s.34.

²⁰³ GENÇ, s.55.

Buna göre: Sultan tarafından tayin edilen ve görevden alınabilen hâkimler, muhakemeyi yürütme ve hüküm verme konusunda sultanın vekili sıfatıyla vazife görürlerdi. Geniş yetkileri olmasına rağmen Vali ve Beylerbeyi hâkim tayin edemezdi. Hâkim taraflar arasında eşit davranmak zorundaydı. Taraflardan biri her ne kadar eşraftan ve ileri gelenlerden, diğeri de sıradan vatandaş olsa dahi yargılama sırasında tarafları oturtmak, onlara bakışlarını yöneltmek ve hitap etmek gibi muamelelerde adalet ve eşitliğe uymak zorundaydı.²⁰⁴

Osmanlı Hukukunda Kadıların sadece zulüm yapmamakla değil, aynı zamanda da zulmü bertaraf etmekle de görevli olduğu kabul edilmişti. Ezcümle, Kanunî Sultan Süleyman döneminde yayımlanan Nigebolu (Niğbolu) Kanunu'nun 20. maddesinde “Ve eğer kadı'lar vilayette zulüm olduğun bilüp def eylemezler ise ve def eylemeye kaadir olmadığı vakit dergâhı muallâya (padişah sarayı) arzilemeyecek olur ise, sebebi azl ola” denilmek suretiyle, Kadıların zulme engel olma vazifesi yüklenmiştir. Keza, 1524 tarihli Mısır Kanunnamesi'nde yargı görevini ifa eden kadı'nın görevini satması halinde Beylerbeyi tarafından cezalandırılması öngörülmüş ve kadı'ların galip olanları desteklemesi ve mazlum olanları bırakmasının zulüm anlamına geldiği, böyle kadı'ların beylerbeyi tarafından azlinin gerekli olduğu açıklanmıştır. Görüldüğü gibi, Osmanlı Kanunnamelerinde kadı'ların görevden azlinin temel nedeni olarak zulüm yapmaları veya zulme engel olmamaları gibi adaletin tecellisine engel teşkil eden hususlar gösterilmiştir.²⁰⁵

Hemen belirtmek gerekir ki; Osmanlı Devleti'nde Padişahın yargı alanında dokunulmazlığı bulunmamaktadır. Haksızlık yapan bir padişah, herkes gibi hâkim önünde yargılanırdı. Padişah için özel mahkeme kurulamaz ve tabii hâkim ilkesine aykırı davranılamazdı. Yargı gücünü tevzi eden Osmanlı Padişahı yargı yetkisini bizzat kullanamazdı.

Hakeza, hukuka uyan ve devletin temelini adalet olduğu kuralını benimsemiş padişahlar, hukuku ortaya koyan, adaleti tecelli ettiren kadıların kararları-

²⁰⁴ BAYINDIR, Abdülaziz, İslam Muhakeme Hukuku – Osmanlı Devri Uygulaması, İstanbul 1986, s.85,86.

²⁰⁵ GÜRİZ, Adnan, “Adalet Kavramının Belirsizliği”, Adalet Kavramı, Editör: Adnan Güriz, 3. Baskı, Türkiye Felsefe Kurumu Derneği Yayınları, Ankara 2008, s.24,25.

na boyun eğerlerdi. Ezcümle; iki mermer sütunu üçer arşın eksik kesip kısaltan bir Rum mimarın ellerini kestiren Fatih Sultan Mehmet, mimarın şikâyeti üzerine huzura çıktığında, Kadı tarafından ayakta yargılanmış ve haksız el kestirdiği sabit görülerek ellerinin kesilmesi hüküm altına alınmıştı. Bu karar mimarın kısas istememesi üzerine, Fatih'in ellerinin kesilmesinden vazgeçilerek günde on akçe tazminat ödenmesine karar verilmiş, kararı olgunlukla karşılayan Padişah da bu tazminat miktarını kendiliğinden yirmi akçeye çıkarmıştı.²⁰⁶

Tanzimat döneminden önce yargıda bütünüyle İslam Hukuku kuralları geçerliydi. Bütün İslam ülkelerinde olduğu gibi, yargı işleri kendilerine “Kadı” adı verilen ulema sınıfı tarafından görülürdü. Genellikle kadınlara müdahale edilmezdi. Ancak, kadıların kararlarına yapılan itirazlar, “Padişah Divan”ına götürülürdü. Bu durumun, Padişahın, yargı işlerindeki denetimini ortaya çıkardığı ileri sürülmektedir.²⁰⁷

Osmanlı devleti'nde yargının sacayağı sayılabilen, Kadı, Kazasker ve Divan-ı Hümayun; yargı alanında Padişah'tan üstün korumdadır. Osmanlı Hükümdarını sınırlayan esaslar: Şeriat Hukuku, Örfi Hukuk, Divan-ı Hümayun, ilmiye-seyfiye-kalemiye sınıfları, ahilik teşkilatı, tarikatlar ve genel olarak halkın maslahatıdır. Yavuz Sultan Selim Kanunnamesi'nin 50. maddesine göre; “Kadı marifetünsüz kimesneyi habs eylemeyeler”. Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Kanunî Sultan Süleyman'ın verdiği bir emri yerine getirmemiş ve “Padişah emriyle, nameşru olan nesne, meşru hale gelmez haram, emirle helal olmaz” demiştir. Bu dönemde çıkarılan Kanunname-i Osmanî'ye göre “Kadı marifeti olmadan kimesneyi ehl-i habs edüp incetmeye” şeklinde belirtilmiştir. Yıldırım Beyazıt, her sabah, halkın dava ve şikâyetlerini dinlerdi.²⁰⁸

Osmanlı Devleti'nde kadıların bağımsızlığı ile ilgili şunlar söylenebilir: Kadı'yı bugünkü anlayış içerisinde bağımsız bir hâkim olarak kabul etmek elbet-

²⁰⁶ KUNTER, Nurullah, “Türkiye’de Kaza Kuvveti”, İÜHFM, C.XXV, S.1-4, İstanbul 1960, s.51.

²⁰⁷ Millî Egemenlik ve TBMM, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 33, 1. Baskı, Ankara 1987, s.21.

²⁰⁸ FENDOĞLU, Hasan Tahsin, Yargı Bağımsızlığı, Bilgi Serisi 2, Ankara 1997, s.14.

te mümkün değildir.²⁰⁹ Ancak, kadıların yargı görevlerine genellikle kimse müdahale edemezdi, kadılar da, adaletle hüküm vermekle görevliydi. Zira kadılar için yargı yetkisi, maddî ve manevî muhasebesini verecekleri bir borçtu.

Bu dönemde, hâkimlerin; her iki taraf arasında adaletle hükmetmeye mecbur olduğu, davayı gereksiz yere sürüncemede bırakmalarının suç sayıldığı, sıkıntı, gam, açlık ve uykusuzluk gibi sağlıklı düşünmeye mani olabilecek hallerde yargılama işine girişmemeleri gerektiği ve yargılamanın aleni icra edileceği yönünde hükümler bulunmaktaydı.²¹⁰

Kadı'nın yargı görevini ifa ederken bağımsız olması onun şer'i bir hakkıydı. Ulüemrin, kadıların işlerine karışması ma'siyet kabul edilmekte ve bağımsızlığı zedelenen kadının görevinden istifa etmesi kabul edilmişti. Neticede; Kadı'nın bağımsızlığı, keyfi hareket değil, şer'i hükümleri tesir altında kalmadan uygulaması demektir.²¹¹

Öte yandan, 13.11.1875 tarihli Adalet Fermanı isimli belgede, yürütmenin yargıya karşı koyamayacağı, hâkimlerin yetenekli kişilerden seçilmesi ve azledilememesi, sebepsiz yer değiştirmeme ve emeklilik gibi bir takım teminatlar öngörülmüştü. Bu güvencelere 1 yıl sonra yayınlanan Kanunuesasî'de de yer verilmiştir.²¹²

b. 1876 Kanunuesasî

1876 tarihli Kanunuesasî öncesi yargı bağımsızlığının gerçekleştirilmesi için büyük çaba gösterilmiştir.²¹³

---

²⁰⁹ BİNİCİ, s.20.

²¹⁰ Geniş bilgi için bkz. AKGÜNDÜZ, Ahmet, "Osmanlı Döneminde Adli Teşkilat ve Yargılama Usulleri", Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz-Ağustos 1996, s.966-991.

²¹¹ CİN, Halil – AKGÜNDÜZ, Ahmet, Türk-İslam Hukuk Tarihi, C.1, Timaş Yayınları, İstanbul 1990, s.298.

²¹² AKILLIOĞLU, Tekin, İnsan Hakları-1 (Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemi) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara 1995, s.102; BİNGÖL, İrfan, Yargımız – Yapısı ve Tarihçesi: Oğuzlar, Emeviler, Abbasiler, Moğollar, Selçuklular, Osmanlılar ve Türkiye'nin Yargı Sistemleri, 1999, s.35.

²¹³ OKTAY, Cemil, "Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Yargı Açısından Anlamı ve Türkiye Örneği", Anayasa Yargısı Dergisi, S.1, 1984, s.225.

Kanunuesasî’de bir kuvvet olarak nitelendirilmeyen yargıya ilişkin “mehâkim” isimli bölümde yargı bağımsızlığına ilişkin önemli düzenlemeler bulunmaktadır.²¹⁴

Buna göre; hâkimlerin azlonulamayacağı ve hâkimlerin özlük işlerinin kanunla düzenleneceği (81. madde), yargılamanın aleniyeti (82. madde), savunma hakkı (83. madde), her davanın ait olduğu mahkemede görüleceği (85. madde), mahkemelere hiçbir şekilde etki edilemeyeceği (86. madde), mahkemelerin sınıf, görev ve yetki paylaşımının kanunla yapılacağı (88. madde), kanunî istisnalar dışında özel mahkeme ya da hüküm verecek komisyonların kurulamayacağı (89. madde), hâkimlerin başka bir devlet memuriyetini yapamayacağı (90. madde), savcılarının görev ve derecelerinin kanunla belirleneceği (91. madde) hüküm altına alınmıştır.²¹⁵

Görüldüğü gibi, Kanunuesasî’de; hâkimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlerin azlonulamayacağı, kanunî hâkim teminatı, alenî yargılama ilkesi, mahkemelerin kişilerin haklarını alma girişimden imtina edemeyecekleri gibi ilkelerle yargı düzeninin çağdaş güvencelere benzer teminatlara kavuşturulduğu söylenebilir.²¹⁶

Bu bağlamda, “bağımsız yargı” kavramının ülkemize resmen bu dönemde girdiği belirtilmektedir.²¹⁷ Pek tabii, bu ilkenin gerçekleşme düzeyi, kurumsallaşmaya ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısı ve kültürel gelişimine bağlıdır.²¹⁸ Her şeye rağmen kabul etmek gerekir ki; Kanunuesasî’nin yargı ile ilgili hükümleri, yapıldığı zaman ve mekân ile ilgili şartlar göz önünde tutulduğunda yargı bağımsızlığı konusunda önemli bir aşamadır.

---

²¹⁴ ÖZBUDUN, (2005), s.355.

²¹⁵ KİLİ, Suna – GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Türk Anayasa Metinleri (Sened-i İttifaktan Günümüze), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yenilenmiş 2. Baskı, İstanbul 2000, s.51-52; KUZU, Burhan, Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, s.270.

²¹⁶ DERDİMAN, R. Cengiz, Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul 2006, s.223.

²¹⁷ DAVER, Bülent, “Anayasa Mahkemesi Yargıcı”, Anayasa Yargısı Dergisi, S.3, 1986, s.21.

²¹⁸ OKTAY, s.20.

c. 1921 Anayasası

1921 Anayasası, bağımsızlık mücadelesinin verildiği bir dönemde hazırlanmıştır. Bu nedenle, kendine has özelliklerinin bulunması doğaldır. Bu Anayasada yargı ile ilgili düzenleme bulunmamaktadır. Zaten, 1921 Anayasası aslında istiklal mücadelesi için yasama ve yürütme fonksiyonlarını kendisinde toplayan TBMM'nin aldığı ilke kararlarından müteşekkildir.²¹⁹

1921 Anayasası'nda, fonksiyonların ayrılığı yerine kuvvetler birliğinin katı bir uygulaması dikkati çekmektedir. Dönemin yargı açısından en büyük özelliği üyeleri milletvekilleri arasından seçilen İstiklal Mahkemeleridir. Bu Mahkemeler olağanüstü mahkemelerdir ve hâkim olmayan üyelerden oluşmuştur.²²⁰

İstiklal Mahkemeleri, olağanüstü yetkilerle donatılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde seçilen üyelerin hiçbir hukukî sorumluluğu bulunmamakta, verdikleri hükümler de kesin nitelik taşımaktaydı. Üst mahkemenin hükmü inceleme durumu yoktur. İstiklal Mahkemelerinin üyeleri meclis tarafından seçilse bile, yargılamayı Türkiye Büyük Millet Meclisi değil bizzat mahkeme yapmaktadır.²²¹

1921 Anayasası'nda yargıya ait bir hüküm bulunmamasına rağmen, bu anayasasının yürürlükte kaldığı süre içerisinde de doğal olarak ülkede yargı faaliyetine ihtiyaç duyulmuş ve sivil mahkemeler ile harp divanlarından müteşekkil mahkemeler görevlerini icraya devam etmişlerdir.²²²

Neticede; olağanüstü yetkilerle çalışan İstiklal Mahkemeleri üyelerinin sırf meclis üyeleri arasında seçilmeleri nedeniyle yargı fonksiyonunun Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğunu kabul etmek zordur. Yargının bütün fonksiyonları yasama tarafından yerine getirilmediğine ve yargıya ait işler mahkemeler tarafından ifa edildiğine göre, yargı yetkisinin yasama organında birleştiğini savunmak objektif bir değerlendirme olmaz. 1921 Anayasası'nın yürürlükte kaldığı dönemde, teoride ve tatbikatta yargı bağımsızlığının ve hâkim güvencesinin tam

²¹⁹ ÖZBUDUN, (2005), s.7 vd.

²²⁰ GENÇ, s.60.

²²¹ AYBARS, Ergun, İstiklal Mahkemeleri, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975, s.45; DEMİRKOL, (1991), s.39.

²²² AYBARS, s.50.

olarak ve tümünden rafa kaldırılmış olduğunu iddia etmek de güçtür. Olağanüstü şartlar içeren bu dönemde, fonksiyonları bir elde toplamak isabetli, hatta gerekli olabilir, buna mukabil bağımsız yargının, yasama ve yürütme birliğine bir zararı da dokunmayacaktır.²²³

d. 1924 Anayasası

Yargı fonksiyonundan hiç söz etmeyen 1921 Anayasası'ndan sonra yargıyı ayrı bir kuvvet olarak vasıflandıran²²⁴ 1924 Anayasası'nın 8. maddesine göre; “Yargı hakkı, millet adına usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır”. Anayasa, bu ifadeyle yetinmemiş, yargıyı ayrı bir bölümde ele almıştır.

1924 Anayasası'nın 54. maddesi mahkemelerin bağımsızlığını düzenlemiştir. Madde hükmüne göre; “hâkimler her türlü davaların muhakemesinde ve hükmünde müstakil ve her türlü müdahalen azade olup, ancak kanun hükmüne tabidir. Mahkemelerin mukaratını Türkiye Büyük Millet Meclisi ve icra vekilleri heyeti hiçbir veçhile tebdil ve tayin ve teşhir ve infazı ahkâmına muvazzat edemez.”

Anayasasının 55 ilâ 57. maddelerinde ise hâkim teminatı düzenlenmiştir.

55. maddede; “Hâkimler kanunen muayyen olan usul ve ahval haricinde azlolunamazlar” denilerek göreve ilişkin güvence vurgulanmış, 56. maddede “hâkimler evsafı hukuk vezaifi, maaş ve muhassat ve sureti nasp ve azilleri kanunu mahsus ile tayin olunur” hükmü getirilerek, düzenleme kanuna bırakılmış, 57. maddede ise, hâkimlerin kanunla belirtilen görevleri dışında genel ve özel hiçbir görev alamayacakları kuralı konulmuştur.

1924 Anayasası'nın 56. maddesinde yer alan hâkimlerin özlük işlerinin düzenleneceği hususî kanun 2556 sayılı “Hâkimler Kanunu” dur. Daha önce 1926

---

²²³ DEMİRKOL, (1991), s.39.

²²⁴ ÖZBUDUN, (2005), s.355.

tarih ve 766 sayılı bir Hâkimler Kanunu çıkarılmışsa da, asıl kanun 14.07.1934 tarihli olan 2556 sayılı kanundur.²²⁵

Anılan Kanun'un 79. maddesine göre; üçüncü sınıf hâkimliğin yedinci derecesine gelmiş olanların hâkimlik teminatını kazanacakları ve bu statüde olanların, bir mahkemenin ilgası veya kadrosunun tenkisi sebeplerine müstenit olsa bile maaşlarından mahrum edilemeyecekleri, muvafakatleri olmaksızın terfi suretiyle dahi olsa mevki ve memuriyetlerinin değiştirilemeyeceği, Adalet Bakanlığı emrine alınamayacakları kabul edilmiştir.

Öte yandan, yasanın bu düzenlemesine karşın, hâkimlerin atama ve Yargıtay'a seçilme işleri tamamen yürütme organına bırakılmıştır. Gerçekten de, anılan Kanunun 72. maddesine göre; "hâkim ve savcılarla yardımcıları Adalet Bakanınca idarî bir göreve atanabilirler, bu görevde buldukları sürece haklarında diğer memurlara ilişkin genel hükümler uygulanır". Bu madde hükmüne göre, hâkimler, güvenceleri olup olmadığına bakılmaksızın Adalet Bakanı tarafından bakanlık hizmetine alınabilmekte ve bu görevde buldukları sürece diğer memurlara ilişkin hükümlere tabi tutulmaktadırlar. Bu bir anlamda idarî olarak hâkimin görevine son vermekten başka bir şey değildir.²²⁶

Hâkimler Kanunu uyarınca, hâkim ve savcılarının terfi işlerinde görev yapmak üzere, Yargıtay Başkanının başkanlığında, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve dört Yargıtay üyesi ile Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı, Ceza İşleri Genel Müdürü, Hukuk İşleri Genel Müdürü ve Özlük İşleri (Personel) Genel Müdüründen oluşan bir ayırma meclisi oluşturmuştur. İki ayrı grupta görevlerini yürüten bu meclisin, Yargıtay Başkanının başkanlığında toplanan ilk grubu hâkimlere ait terfi defterini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı başkanlığında toplanan ikinci grubu ise, savcılara ait terfi defterini oluşturmaktadır. Bu defterler üzerinde hâkim ve savcılarının atama yetkisi ise Adalet Bakanına aittir. Yine bu kanuna göre birinci sınıfa ayrılmış hâkimi Yargıtay üyeliğine seçme yetkisi ve Yargıtay Daire Başkanları ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını seçme yetkisi

²²⁵ ARDAHAN, s.8; GENÇ, s.63.

²²⁶ MUMCUOĞLU, s.282.

Adalet Bakanına tanınmıştır. Yargıtay başkanını seçme yetkisi ise Bakanlar Kuruluna aittir.²²⁷

Yürütmenin yargı üzerindeki hâkimiyetini açıkça ortaya koyan bu kanundaki yargı bağımsızlığını zedeleyici bir başka düzenleme de, Adalet Bakanının hâkimler üzerindeki gözetim hakkına ilişkin 83. maddedir. Bu maddeye göre; Adalet Bakanı, Yargıtay Başkanı, üyeler ve bütün hâkimleri kendilerine yöneltebilecek suçlamalara cevap vermek üzere makamına çağırma yetkisini haizdir.²²⁸

Bu çerçevede, yargı bağımsızlığını ilke olarak benimsemiş görünse bile, 1924 Anayasası döneminde sözü geçen ilkenin gereklerinin yerine getirildiğini söylemek mümkün değildir. Şöyle ki; Anayasanın 55. maddesi ile hâkimlerin kanunda gösterilen usuller ve haller dışında görevlerinden çıkarılmayacağı belirtilerek yargı bağımsızlığının temel unsurunu oluşturan hâkimlerin azlolunmazlığı ilkesine kanunî istisnalar getirilmesine rağmen bu istisnaların kapsamının belirlenmesi tamamen yasama organının inisiyatifine bırakılmıştır. Yine 56. maddede hâkimlerin nitelikleri, hakları, görevleri, aylık ve ödenekleri, nasıl tayin olunacakları ve görevlerinden nasıl çıkarılacakları hususlarının özel kanunda gösterileceği düzenlenmiştir. Böylece hâkimlik teminatı ile ilgili çok önemli diğer bir takım hususlar kanun koyucunun takdirine terk edilmiştir.²²⁹ Hakeza, tatbikatta, hâkimlerin tayin, terfi, nakil ve disiplin işlemlerinde yürütme organının yetkili kılınmış olması ve hâkimlerin yaş haddi nazara alınmaksızın “görülen lüzum üzerine” resen emekliye sevk edilebilmeleri, yargı organını büyük ölçüde yürütme organına bağımlı kılmıştır.²³⁰

Sonuç olarak, 1924 Anayasası yargı bağımsızlığı açısından değerlendirildiğinde; yargı bağımsızlığı, anayasada ilke olarak yazılı kabul görmesine rağmen, anayasanın düzenlemesi içerisinde yargı, yürütmenin vesayetinde görüntüsü vermektedir. Zira ne mahkeme bağımsızlığı, ne de hâkim teminatı, yargı ba-

---

²²⁷ ÜNVER, s.170.

²²⁸ GÜR, Refik, Hâkimlik Mesleği Hakkında Düşünce ve Dilekler, Konya 1949, s.71; GENÇ, s.64.

²²⁹ MUMCU, Ahmet, “1924 Anayasası”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, Mart 1986, s.395,396.

²³⁰ SABUNCU, Yavuz, Anayasaya Giriş, Yenilenmiş 11. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara 2005, s.101.

ğımsızlığı ilkesine uygun olarak düzenlenmiştir. 1924 Anayasası'nın eleştirilen yönlerinin biri de, yürütme ve yasama organının faaliyetlerini frenleyecek bir düzenlemenin bulunmamasıdır. Bu veçhile, kuvvetler birliği prensibi esas alınarak düzenlenen 1924 Anayasası'nda, yargının yasamaya karşı bağımsızlığını sağlayacak hüküm ve kurumlar yer almamıştır.²³¹

e. 1961 Anayasası

1961 Anayasası'nın “Cumhuriyetin Temel Kuruluşu” ile ilgili olan III. Kısımının 3. Bölümü “Yargı” başlığını taşımaktaydı. Bu durum, Anayasanın yargı kavramına özel bir değer verdiğini ve ona “yasama” ve “yürütme” erklerinin üstünde bir güç sağlamak istediğini göstermektedir. Bu bakımdan, denilebilir ki, 1961 Anayasası, gerçek bir güç oluşturabilecek şekilde düzenlediği yargının²³² bağımsızlığını bütün gerekleriyle sağlama konusuna büyük önem ve öncelik verilmiştir.²³³

1961 Anayasası'nda yargı bağımsızlığı düzenlenirken objektif bağımsızlık - subjektif bağımsızlık ayırımına riayet edilmiş ve 132. maddede mahkemelerin bağımsızlığı, 133. maddede de hâkimlik teminatı düzenlenmiştir.²³⁴

1961 Anayasası'nın 132. maddesine göre; hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler, hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir veremez; genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz, görülmekte olan bir dava hakkında yasama meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz, yasama ve yürütme organları ile idare; mahkeme kararlarına uymak zorundadır, bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

²³¹ GÖREN, (2006), s.54; MUMCU, (1986), s.395,396.

²³² GÖREN, (2006), s.70.

²³³ SOYSAL, (1969), s.283.

²³⁴ KURU, Baki, Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı, Ankara 1966, s.6.

Anılan Anayasanın 133. maddesine göre de; hâkimler azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada belirtilen yaştan önce emekliye sevk edilemez, bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa aylıklarından yoksun bırakılamaz.

1961 Anayasası, mahkeme bağımsızlığı ve hâkimlik teminatını genel olarak hükme bağladıktan sonra, 144. maddesi ile hâkimlerin bütün özlük işleri hakkında karar verme yetkisini, yürütme organından bağımsız bir kurum olan Yüksek Hâkimler Kurulu'na vermiştir.

1961 Anayasası'nın en önemli özelliklerinden biri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatının tüm kurum ve kuruluşları ile getirilmesidir. Hâkimlerin tüm özlük işleri ile ilgili karar verme yetkisinin yüksek hâkimlerden oluşan bir kurula verilmesi de bunun en büyük delilidir.²³⁵

Bu Anayasada öngörülen teminat terimi, dar anlamda, hâkimlerin azledilmezliğini ve coğrafi teminatı; geniş manada ise hâkimlerin terfileri, denetimleri ve haklarındaki inceleme ve soruşturmaların yürütme erkine bırakılmamasını ifade etmektedir.²³⁶

Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonunun gerekçesine göre; "...kazaî denetimi yapacak organların bağımsızlığı bu denetimin ciddiyet ve müessiriyetinin şartıdır. Bu bakımdan, hâkimler ve mahkemeler üzerinde her çeşit tesirleri bertaraf edici hükümler tasarıya konulmuş, mahkemeler yürütme ve yasama organı karşısında tamamıyla bağımsız hâle getirilmiş, hâkimlerin hakları teminat altına alınmış ve bu maksatla bir Yüksek Hâkimler Şûrası kurulmuştur."²³⁷

Yüksek Hâkimler Kurulu, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasında seçtiği altı üye ile yüksek mahkeme hâkimleri şartlarını taşıyanlar arasından üçü Cumhuriyet Senatosu ve birinci sınıfa ayrılmış hâkimlerin kendi aralarından seçtiği altı üye ve üçü Millet Meclisince seçilen toplam onsekiz asıl ve beş yedek üyeden oluşmaktadır. Yedek üyelerden ikisi Yargıtay Genel Kurulunca, biri birinci sınıfa ayrılmış hâkimler tarafından ve ikisi de Cumhuriyet Senatosu ve Mil-

²³⁵ ÜNVER, s.172.

²³⁶ POSTACIOĞLU, İlhan, "Hâkimlik Teminatı", Seminer, AÜHFY, Ankara 1964, s.117.

²³⁷ ÖZBUDUN, (2005), s.356,357.

let Meclisince seçilmektedir. Kurul üyeleri bu görevleri dışında başkaca bir iş yapamıyorlardı.

Denetim işini yapan, müfettiş hâkimler, Yüksek Hâkimler Kurulu'na bağlı olarak görev yapıyorlardı. Yüksek Hâkimler Kurulu denetim ve soruşturma işini müfettiş hâkimlere yaptırdıktan sonra disiplin cezalarını da kendisi uyguluyordu. Hâkimlerin atama ve yükselme gibi özlük işleri de tamamen Yüksek Hâkimler Kurulu'na bırakılmıştı.

Yürütme organının bir üyesi olan Adalet Bakanı devreden çıkarılmıştır. Yani bağımsızlık Adalet Bakanına karşı da söz konusudur.²³⁸ Adalet Bakanı Yüksek Hâkimler Kurulu'na katılabiliyordu ancak hâkimler üzerinde herhangi bir denetim ve gözetim hakkı yoktu. Sadece hâkimler hakkında gelen şikâyetleri disiplin işleri yapılması için Yüksek Hâkimler Kurulu'na bildiriyordu, inisiyatif ise yine Kurula aitti. 1971 Anayasa değişikliğinden önce Adalet Bakanının kurulda oy hakkı yoktur.

Buna göre; Yüksek Hâkimler Kurulu'nun görevlerini;

- Hâkimlik mesleğine kabul, atama, nakletme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, geçici yetki verme ve diğer özlük işleri,
- Hâkimler hakkında şikâyet ve ihbarları inceleme, soruşturma yapılmasına karar verme, inceleme ve soruşturma için müfettiş hâkim görevlendirme,
- İşten el çektirme, kovuşturma izni, disiplin cezası verme, meslekten çıkarma ve diğer ilgili işleri yapma,

Şeklinde sıralayabiliriz.

Bu dönemin temel karakteristik özelliği; yargı organı ile yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkinin devlet hayatının zorunlu kıldığı iş bölümü haricinde asgarî düzeye indirgenmesidir.²³⁹

1971 yılındaki askerî müdahale ile Anayasa değişikliği gündeme gelince, bazı hâkimlerin bağımsızlığı sorumsuzluk olarak algıladığı, Yüksek Hâkimler

²³⁸ TANİLLİ, Server, Devlet ve Demokrasi – Anayasa Hukukuna Giriş, 6. Baskı, Say Yayınları İstanbul 1990, s.552.

²³⁹ GENÇ, s.66.

Kurulu'nun da denetim fonksiyonuna yeterince sahip çıkmayarak görevlerini savsaklayan hâkimleri takip ederek gerekli işlemi yapmaması ve yargıya tanınan yetkiler dolayısıyla hükümetin iş yapamaz duruma düşürüldüğü ileri sürülerek 1961 Anayasası'nın yargıyı düzenleyen bölümlerinde de tadilat yapılmıştır.²⁴⁰

Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ile ilgili en önemli değişiklik, devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşunu sağlayan düzenlemelerdir. Buna göre, Devlet Güvenlik Mahkemesi başkanlığı, üyeliği, yedek üyeliği, savcılığı ve savcı yardımcılığı atamalarında, Bakanlar Kurulunca her boş yer için bir misli aday gösterilmesi ve bu adaylar arasından hâkimleri, savcı ve yardımcıları Yüksek Hâkimler Kurulu'nca, askeri hâkim ve savcı ve yardımcıları ise özel yasalarda gösterilen makamlarca atanması kabul edilmiştir.²⁴¹

Yüksek Hâkimler Kurulu ile ilgili olarak da çok kapsamlı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Buna göre:

Yüksek Hâkimler Kurulu'nun 18 asil ve 5 yedekten oluşan üye sayısı onbir asil ve üç yedeğe indirilerek, üyelerin, Yargıtay Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçileceği ve Kurulun üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kendi içinden başkanını ve bölüm başkanlarını seçeceği öngörülmüş, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye seçimindeki yetkisi kaldırılmıştır.

Adalet Bakanına gerekli gördüğü hallerde Kurula başkanlık etme ve oy kullanma hakkı tanınmışsa da, bu durumun kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı düştüğü²⁴² ve yürütmenin yargıya ilk adımını attığı²⁴³ ileri sürülmüştür.

Yüksek Hâkimler Kurulu'nun hâkimlerin özlük işleri ile ilgili verdiği kararlara karşı açık olan yargı yolu kapatılmışsa da, Anayasa Mahkemesi idarî nite-

---

²⁴⁰ SEBÜK, Mehmet Ali, "Türk Hukuk ve Adalet Reformu", Birinci Türk Hukuk Kongresine Sunulan Tebliğler, TBB Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, s.11.

²⁴¹ MUMCUOĞLU, s.293.

²⁴² KÜRKÇÜER, Orhan Melih, Anayasa Hukuku (Esas Teşkilat Hukuku) Genel Esaslar, 1. Fasikül, Ankara İktisadî ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara 1975, s.234.

²⁴³ SURLU, Mehmet Handan, "Gündemden İnmeyen Sorun: Yargı Bağımsızlığı ya da Türk Yargı Bağımsızlığının Simgesi Olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Özlük Oluşumu", 13-14 Aralık, 2002 Tarihlerinde Türkiye Barolar Birliği'nce Düzenlenen "Anayasa ve Uyum Yasaları" Konulu Panelde Sunulan Tebliğ, İBD, C.77, S.1, Mart 2003, s.57.

likte bir kurul olan Kurul kararlarına karşı yargı yolunun kapatılmasını anayasa-ya aykırı bularak iptal etmiştir.²⁴⁴

Yüksek Hâkimler Kurulu'nca görevlendirilecek üst derecedeki hâkimler eliyle yapılan denetim görevini icra etmek üzere Kurula bağlı ve sürekli görev yapacak müfettiş hâkimlik kurumu oluşturulmuştur.

1971 değişikliğinden önce savcılar konusunda 45 sayılı yasa hükümleri Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilince Anayasa değişikliği ile bu hususlar anayasa hükmü olarak korunmak istenmiş ve Cumhuriyet Savcıları konusunda bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Ezcümle:

Savcıların Yargıtay üyeliğine seçilme hariç tüm özlük işleri ve disiplin cezaları ile meslekten çıkarılmaları hakkında karar alma yetkisine sahip bir Yüksek Savcılar Kurulu oluşturulmuştur.

Savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlı kılınmıştır.

Adalet Bakanının gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, savcılar geçici yetki ile görevlendirebilecekleri kabul edilmiştir.

Savcılar denetiminin, Bakanlık müfettişlerince ya da üst dereceli Cumhuriyet Savcılarınca yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Sonuç olarak; 1971 değişikliklerine kadar, 1961 Anayasası, gerek hukuk devleti, gerekse de yargı bağımsızlığı konusunda çok ileri sayılabilecek düzenlemeler içermektedir. Anılan Anayasa, mahkeme bağımsızlığı ve hâkim güvencesini sadece düzenlemekle kalmamış, yasama ve yürütme organlarının hâkimleri etkilemelerini önleyici mekanizmalar da getirmiştir.

D. ULUSLARARASI BELGELER

Uluslararası hukuk, bağımsız ve egemen devletlerin kendi aralarındaki ilişkilerini düzenleyen hukuktur. Uluslararası toplumun sadece devletlerden oluştuğu düşüncesini esas alan bu tanım zaman içinde yeni yorumlarla kısmen genişle-

---

²⁴⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 27.01.1977 tarih ve 1976/43 E., 1977/4 K. sayılı kararı, AMKD, s.15, S.106-109.

tilmiş ve uluslararası örgütlerin devletlerle ilişkileri de uluslararası hukuk sınırları içerisinde kabul edilmiştir. Günümüzde uluslararası hukuk, devletlere, uluslararası örgütlere, devlet niteliği kazanmamış örgütlenmiş topluluklara ve uluslararası toplumun bütününün genel çıkarlarını ya da paylaştığı değerleri ilgilendiren bireylere ilişkin durumlarda doğrudan bireylere yönelik kuralları kapsamaktadır.²⁴⁵

Uluslararası hukukta, tıpkı ulusal hukuk düzenlerinde olduğu gibi uyulması zorunlu kurallar bulunmaktadır. Ancak uluslararası hukuk, yaptırım gücü bakımından sorunludur. Uluslararası hukukta zarar gören tarafın zararını karşılayacak zorlayıcı yaptırımlar iç hukuk boyutunda değildir. Buna karşın, Avrupa Birliği hukuk süjeleri bakımından gerekli görülmesi halinde zorlayıcı yaptırımlar uygulanabilir.²⁴⁶

Ülkemizde, uluslararası sözleşmelerin mevzuattaki hiyerarşik konumu konusundaki tartışmaların önemli bir bölümü, 1982 Anayasası'nın 90. maddesinde 07.05.2004 tarih ve 5170 sayılı Kanun'un 7. maddesiyle yapılan değişiklikle sona ermiş olup, anılan madde hükmüne göre; usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır. Belirtilen değişiklikle mevzuatımızda Anayasa ile denk ve değiştirilemez bir konuma kavuşan yargı bağımsızlığı ile ilgili uluslararası belgelerin incelenmesi büyük önem arz etmektedir.²⁴⁷

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin²⁴⁸ (İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi – Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) 6. maddesine göre:

---

²⁴⁵ PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, 1. Kitap Turhan Kitabevi, Ankara 1998, s.2.

²⁴⁶ BOZKURT, Enver - KÜTÜKÇÜ M. Akif - POYRAZ Yasin, Devletler Hukuku, Nobel Yayıncılık, Ankara 2003, s.13,14.

²⁴⁷ FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.33,34.

²⁴⁸ Anılan sözleşme Türkiye'nin de aralarında bulunduğu Avrupa Konseyine üye Devletlerin Dışişleri Bakanları tarafından 04.11.1950 tarihinde imzalanıp 03.09.1953 günü yürürlüğe girmiş, ülkemizde ise 10.03.1954 tarih ve 6366 sayılı Kanunla onaylanarak 18.05.1954 tarihinde meriyet kazanmıştır.

“Herkes ... medenî hak ve yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar ... hakkında karar verecek olan kanunla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının görülmesini istemek hakkına sahiptir.”

Uluslararası alanda öncü ve temel bir belge olması²⁴⁹ ve imza sahibi devletler için bağlayıcı bir uluslararası gelenek yasası hâline gelmesi²⁵⁰ nedeniyle Evrensel İnsan Hakları Bildirisini²⁵¹ de (Universal Declaration of Human Rights) öncelikli olarak dikkate almak gerekir. Anılan belgenin 10. maddesine göre:

“Herkes hakları ve yükümlülükleri ile hakkındaki bir suç isnadının karara bağlanmasında bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak tam bir eşitlikle yargılanma hakkına sahiptir”.

Birleşmiş Milletler Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşmenin²⁵² 14/1. maddesi uyarınca:

“Herkes, ... hukukî uyuşmazlığın karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından... yargılanma hakkına sahiptir”.

1990 tarihli Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Kopenhag Sözleşmesinin 5/12. maddesinde ise; “yargıçların bağımsızlığı ve adaletin tarafsız işleyişi güvence altına alınacaktır” denilmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen “Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri”²⁵³ de bu alan da özel bir önemi haizdir.²⁵⁴

²⁴⁹ GEMALMAZ, Mehmet Semih, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 3 / İşkence Yasağı) Analizi, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2007, s.22.

²⁵⁰ KABOĞLU, İbrahim Özden, “İnsan Hakları Belgeleri ve Koruma Mekanizmaları”, 17 Haziran 2005, İnsan Hakları (Konferans, Panel ve Sempozyumlar), 31 Ocak 2005 – 23 Aralık 2005, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkez Yayınları, Ankara 2006, s.204.

²⁵¹ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10.12.1948 tarihinde 217/A (III) sayılı kararlar kabul ve ilân edilen bildiri, Türkiye tarafından 06.04.1949 tarih ve 3/9119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca Türkçeye çevrilmiştir.

²⁵² Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16.12.1966 tarihinde 2200 A (XXI) sayılı karar ile kabul edilip 19.12.1966 tarihinde imzaya açılan ve 23.03.1976 günü yürürlüğe giren akit, Türkiye tarafından 15.08.2000 tarihinde imzalanarak 04.06.2003 tarih ve 4868 sayılı Kanunla onaylanıp 23.12.2003 tarihinde hüküm doğurmaya başlamıştır.

²⁵³ Bu ilkeler Birleşmiş Milletler 7. Suç Sorunları Kongresinin, 28 Ağustos - 06 Eylül 1985 tarihleri arasında Milano’da yaptığı toplantıda kabul edilmiş ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 13 Aralık 1985 tarih ve 40/146 sayılı kararıyla onaylanarak, üye devletler, mil-

Gerçekten de, temel ilkeler, devletin yargı bağımsızlığını sağlamasını ve bunun için, öngörülen kurallara anayasalarda veya kanunlarda yer verilmesini içermektedir. Adalet, herkesin yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede adil bir şekilde yargılanmasını gerektirir. Bağımsız bir yargı, âdil yargılama hakkının vazgeçilmez bir teminatıdır.²⁵⁵

Kabule göre yargı bağımsızlığının temel ilkeleri, özetle şöyle açıklanmıştır.²⁵⁶

- Yargı bağımsızlığı, ülkenin anayasası veya kanunlarında yer verilmek sureti ile devlet tarafından teminat altına alınacaktır. Yargı bağımsızlığına riayet ve onu gözetmek, bütün resmî ve diğer kurumların görevidir.

- Yargı, önündeki işler hakkında tarafsız, olayın özelliklerine ve hukuka uygun olarak hiçbir kısıtlamaya etki, baskı, tehdit ve her ne sebeple olursa olsun hiçbir taraftan müdahaleye maruz kalmadan karar verecektir.

- Yargı, adlî nitelikteki bütün konular hakkında yargı yetkisine ve karar verilmek üzere kendisine sunulan bir davanın kanun çerçevesinde kendi yetkisine girip girmediği konusunda münhasır karar verme yetkisine sahip olacaktır.

- Davaya yetkisiz veya uygunsuz olarak müdahale edilemeyecek ve adlî kararlar yeniden gözden geçirilemeyecektir. Bu ilke, yetkili makamların kanunlara uygun olarak kararın gözden geçirilmesi için kanun yollarına başvurabilme hakkını etkilemez.

- Herkes, yerleşmiş muhakeme usulü kurallarını uygulayan düzenli mahkemelere başvurma hakkına sahiptir. Düzenli mahkemelerin yargı yetkisine giren konularda bu yetki bertaraf edilerek başka mahkeme kurulamayacaktır.

- Yargı bağımsızlığı ilkesi, yargılamanın adil bir şekilde yapılmasını ve tarafların haklarına riayet edilmesini gerektirir.

İlî mevzuatları ve uygulamalarında bu kurallara riayete, Genel Sekreter de beş yılda bir uygulama sonuçları hakkında rapor tanzimine davet edilmiştir.

²⁵⁴ <http://www.taa.gov.tr/abhukuku/AB/ yetik.pdf> (04.05.2008)

²⁵⁵ <http://www.taa.gov.tr/abhukuku/AB/ yetik.pdf> (04.05.2008)

²⁵⁶ Tam metin için bkz. <http://www.taa.gov.tr/abhukuku/AB/ yetik.pdf> (04.05.2008)

- Yargının görevini amacına uygun bir şekilde yapabilmesi için uygun kaynakların sağlanması, her üye devletin görevidir.

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine uygun olarak, hâkimler de diğer vatandaşlar gibi, düşünce ve ifade hürriyeti ve toplanma ve dernek kurma hürriyetine sahiptir Ancak, bu hakların kullanılmasında hâkimler daima görevlerinin fazilet ve tarafsızlığını ve yargı bağımsızlığını muhafaza edecek şekilde davranmak zorundadır.

- Hâkimler, menfaatlerini savunmak, meslekî eğitimlerini geliştirmek ve bağımsızlıklarını korumak amacı ile serbest bir şekilde dernek kurmak veya kurulmuş bir derneğe üye olmak hakkına sahip olacaklardır.

- Hâkimlerin görev süreleri, bağımsızlıkları, güvenlikleri, aylıkları, görev şartları, emeklilik yaşı ve aylıkları, amacına uygun bir şekilde kanunla teminat altına alınacaktır.

- Seçilmiş veya atanmış olsun hâkimlerin zorunlu bir emeklilik yaşına veya sürelerinin dolmasına kadar görevde kalmaları teminat altına alınacaktır.

- Hâkimlik sıfatının kazanılması, objektif esaslara, özellikle kişilik, yetenek ve tecrübeye dayanmalıdır.

- Bir mahkeme içinde bakacakları davalar açısından hâkimler arasındaki iş bölümü yargının kendi iç işidir.

- Yargı, kamuya kapalı olarak görülen davalar ve bu sırada edinilen gizli bilgiler bakımından meslek sırrı ile bağlı kalacak ve bunları açıklamaya zorlanmayacaktır.

- Millî hukuk uyarınca, disiplin soruşturması, kanun yoluna başvurma veya devletten tazminat talep etme hakkı saklı kalmak üzere, hâkimler hakkında görevlerini ifa sırasında almış oldukları yanlış kararlar dolayısıyla maddî tazminat davası açılmamalıdır.

- Bir hâkim hakkında adli veya meslekî yeteneği konusunda yapılan herhangi bir itham veya şikâyet, uygun bir yöntemle, süratle ve adil bir şekilde

çözömlenecektir. Hâkim kendisini savunma hakkına sahip olacaktır. Olayın ince-
lenmesi, hâkim tarafından aksi talep edilmedikçe başlangıçta gizli tutulacaktır.

- Hâkimler ancak ehliyetsizlik veya kendilerini görevlerini yapmaktan
alıkoyabilecek davranışları sebebiyle geçici veya sürekli olarak görevden alınabi-
lir.

- Geçici olarak görevden alma veya göreve son vermeye ilişkin işlemler,
kökleşmiş yargı ilkeleri çerçevesinde yapılacaktır.

- Disiplin işlemleri veya geçici olarak görevden alma veya göreve son
vermeye ilişkin kararlar hakkında, bağımsız yargı organlarında kanun yoluna
başvurabilmelidir. Bu ilke, yüksek mahkemelerin kararları, yasama organının
yüce divana sevk ve benzeri kararları hakkında uygulanmaz.

Avrupa Konseyi Üye Devletler Bakanlar Komitesinin Hâkimlerin Rolü,
Etkinliği ve Bağımsızlığı Konusundaki 13 Ekim 1994 tarihli tavsiye kararında
da; üye ölkelere özetle aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:²⁵⁷

Hâkimlerin bağımsızlığını korumak, geliştirmek ve saygı göstermek için
gerekli tüm tedbirler alınmalıdır. Bu cümleden:

- Hâkimlerin bağımsızlığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ve
anayasal ilkelerin ışığı altında özel hükümlerin; örneğin anayasalara veya diğer
mevzuata konulması suretiyle ya da bu tavsiye kararının iç hukuka aktarılması
suretiyle garanti altına alınmalıdır.

- Hâkimlerin kararları kanunen sağlanan temyiz usulü dışında bir göz-
den geçirmeye konu olmamalıdır.

- Hâkimlerin görev süreleri ve maaşları kanunla teminat altına alınma-
lıdır.

- Mahkemelerin yetkisi konusunda, kanundaki tanımlamaya dayanarak
sadece mahkemeler karar vermeli, başka hiçbir organ bu konuda yetkili olmama-
lıdır.

---

²⁵⁷ Tam metin için bkz. <http://www.taa.gov.tr/abhukuku/AB/ yetik.pdf> (04.05.2008)

- Genel ve özel af gibi kararlar dışında, hükümet veya idare; yargı kararlarını, geçmişe etkili biçimde geçersiz kılacak şekilde karar alamamalıdır.
- Yasama ve yürütme organı hâkimlerin bağımsızlığını sağlamalı ve hâkimlerin bağımsızlığını tehlikeye sokan hiçbir adım atılmamalıdır.
- Hâkimlerin meslekî kariyerlerine ilişkin tüm kararlar objektif kriterlere dayanmalı, hâkimlerin seçimi ve kariyerleri; eğitimsel özelliklerini, dürüstlük, yetenek ve etkinliklerini de gözetilen liyakat esasına göre olmalıdır.
- Hâkimlerin seçimi ve kariyerleri konusunda karar veren merci hükümet ve idareden bağımsız olmalıdır. Bu merciin bağımsızlığını teminat altına almak için getirilecek kurullarla merciin üyeleri yargı tarafından seçilmeli ve bu merci kendi usul kurallarını kendisi vazetmelidir.
- Anayasa veya diğer yasa hükümlerinin ve geleneklerin müsaade etmesi nedeniyle hâkimlerin, hükümet tarafından atandığı hâllerde; hâkimlerin atanma usullerinin şeffaflığını ve uygulamada bağımsızlığını sağlayıcı teminatlar sağlanmalı ve bu kararlar, yukarıda sözü edilen objektif kriterlerin dışında hiçbir nedenden etkilenmemelidir.
- Hüküm verme süreci içerisinde hâkimler; bağımsız olmalı ve her türlü çevreden, her türlü nedenle doğrudan veya dolaylı olarak gelebilecek müdahalelerden, tehditlerden, baskılardan, teşviklerden, uygunsuz etkilerden ve sınırlamalardan uzak biçimde hareket edebilmelidir. Hâkimleri bu şekilde etki altında bırakmayı amaçlayan kişilere karşı kanunla yaptırımlar öngörülmelidir.
- Hâkimler; vicdanlarına, maddî vakıayı yorumlamalarına ve kanunun açık hükümlerine göre, davalar hakkında tarafsız biçimde karar verme bakımından, sınırsız bir özgürlüğe sahip olmalıdırlar.
- Hâkimler, davalarının esası hakkında, yargı dışında hiç kimseye rapor vermek zorunda bırakılmamalıdırlar.
- Önemli bir hastalık veya menfaat ihtilafı gibi geçerli nedenler dışında, bir dava; o davaya bakan belirli bir yargıcın önünden alınmamalıdır. Davanın alınmasını gerektiren bu tür nedenler ve usuller kanunla öngörülmeli ve hükümet

ya da idarenin çıkarlarından etkilenmemelidir. Bir davanın bir hâkimden alınması kararı, yargı bağımsızlığı yetkisi olan bir merci tarafından verilmelidir.

- Hâkimler, ister atanmış veya ister seçilmiş olsun; zorunlu bir emeklilik yaşı veya eğer varsa belirli bir hizmet süresinin sonuna kadar devam edecek bir hâkimlik teminatından yararlanmalıdırlar.

- Devlet kurumları ve temsilcileri de dâhil olmak üzere, herhangi bir dava ile ilgili olan tüm kişiler, hâkimin otoritesi altındadır.

- Hâkimler otoritelerinin devamı, mahkemelerin onurunun korunması ve görevlerinin ifası için kullanmaya muktedir olacakları yeterli yetkilerle donatılmalıdır.

- Uygun çalışma koşulları hâkimlerin etkili çalışmasını temin edici olmalıdır.

- Yeterli sayıda hâkim çalıştırılmalı ve bu kişilere gerek atanmaları öncesinde, gerek kariyerleri süresince mahkemeler ve mümkün olduğu takdirde diğer otorite ve kurumlar nezdinde pratik eğitim verilmesi gibi uygun eğitim imkânları sağlanmalıdır. Bu eğitim, hâkim için ücretsiz olmalı ve özellikle yeni mevzuat ve mahkeme kararlarını kapsamalıdır. Verilecek eğitim gerektiğinde, mahkemeler ve Avrupa kurumları veya diğer yabancı kurumlara yapılacak çalışma ziyaretlerini içermelidir.

- Hâkimlerin statüsü ve maaşlarının, görev onuru ve yüklendikleri sorumluluklara uygun olması sağlanmalıdır.

- Ehil hâkimlerin işe alınması ve işte kalıcılığın sağlanması için açık bir kariyer yapısı oluşturulmalıdır.

- Hâkimlerin, gecikmeye neden olmaksızın ve etkin hareket edebilmeleri için özellikle, büro otomasyonu ve veri işleme imkânlarının sağlanması da dâhil olmak üzere yeterli sayıda personel ve ekipmanla desteklenmeleri sağlanmalıdır.

- Mahkemelerin aşırı iş yükünün azaltılması ve önlenmesi için adlî olmayan görevlerin diğer kişilere verilmesi hususunda uygun önlemler alınmalıdır.

- Ciddî tehditlere maruz kalan veya maruz kalma ihtimali olan hâkimlere polis koruması sağlanması veya mahkeme binalarının koruma görevlileriyle donatımı gibi önlemleri içerecek şekilde, hâkimlerin güvenliğini sağlayıcı tüm gerekli önlemler alınmalıdır.

- Hâkimler tek başlarına veya başka herhangi bir organ ile birlikte, bağımsızlıklarının ve çıkarlarının korunması amacı olan birlikler oluşturmada özgür olmalıdırlar.

- Adlî işlemlerin yürütülmesinde, hâkimler tüm kişilerin haklarının ve özgürlüklerinin korunması ile yükümlüdür.

- Hâkimlere, hukukun doğru uygulanması, davaların hızlı, etkin ve âdil sonuçlandırılmasının temini için adlî sorumluluklarını kullanmalarını teminen yeterli yetki ve görevler verilmelidir.

Avrupa Konseyinin Avrupa Yargıçları Danışma Konseyi tarafından 2002 yılında hazırlanmış olan 3 nolu görüşünde ise şu önerilerde bulunmaktadır:²⁵⁸

- Hâkimlerin faaliyetleri meslekî davranış ilkeleri tarafından yönlendirilmelidir.

- Bu ilkeler hâkimlerin, bağımsızlık ve tarafsızlıkla ilgili karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmesini sağlayacak yöntemler hususunda yol gösterici olmalıdır.

- Bu ilkeler hâkimlerin kendileri tarafından ve disiplin sisteminden ayrı olarak belirlenmelidir.

- Her bir ülkede meslekî etik veya statüleri ile yargısal olmayan faaliyetlerinin uyumuna ilişkin bir problemle karşılaşan hâkimlere öneride bulunmak amacıyla yargı içerisinde bir veya daha fazla kişi ve kurumun tesisi arzu edilmektedir.

---

²⁵⁸ İNCEOĞLU, Sibel, Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Avrupa Konseyi Yayınları, Şen Matbaa, Ankara 2007, s.126,127.

Son olarak “Hâkimlere yönelik meslek ahlâkı standartlarını oluşturmayı hedefleyen” Bangolar Yargı Etiği İlkelerinde²⁵⁹, yargıda korunması gereken temel değerler altı başlık altında toplanmıştır:

- Bağımsızlık,
- Tarafsızlık,
- Dürüstlük,
- Mesleğe yaraşırılık,
- Eşitlik,
- Ehliyet ve özen.

Bahse konu belgenin önsözünde; Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi’nin, herkesin, hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde ve kendisine herhangi bir suç isnadında bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, âdil ve alenî olarak yargılanma hakkına sahip olduğunu temel bir prensip olarak tanımış olmasından,

Birleşmiş Milletler Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşme’nin, herkesin mahkemeler önünde eşit olduğuna ve hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukukî uyuşmazlığın karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından âdil ve alenî olarak, sebepsiz gecikme olmaksızın, yargılanma hakkına sahip olduğunu garanti altına almış olmasından,

Bölgesel insan hakları belgelerinde, ulusal anayasalarda, yasalarda ve yazılı olmayan hukukta ve hukuksal teamül ve geleneklerde yukarıda anılan prensip ve hakların tanınmış olması ya da yansıtılmış olmasından,

Diğer tüm hakların, nihaî anlamda icra edilebilmesinin, yargıya ilişkin konuların tam ve doğru bir şekilde yönetimine bağlı olması keyfiyetinin; insan hak-

---

²⁵⁹ Bu ilkeler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunca 23 Nisan 2003 tarihinde kabul edilmiş, ülkemizde ise Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulunca 2003/43 Sayılı kararlarla benimsenmiştir.

larının korunması açısından yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargıya vurgulama yaptığından,

Aynı şekilde yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargının, meşruiyet ve hukuk devleti ilkesine riayet açısından, mahkemelerin görevlerini yerine getirip getirmediği hususunda esaslı bir unsur olmasından,

Modern ve demokratik bir toplumda, yargının iç tutarlılığı ve manevî gücü ile yargı sistemine olan kamusal güvenin son derece önemli olmasından,

Bireysel ve kurumsal olarak, yargı sistemine olan güveni sürdürme ve artırma çabası ve kamusal bir güvence olarak, hâkimlerin hâkimlik makamına saygı göstermeleri ve onur duymalarının esas olmasından,

Yargı etiği ile ilgili yüksek standartları muhafaza etmeye ve ilerletmeye yönelik temel sorumluluğun, her ülkede yine yargının üzerinde olmasından,

Yargının Bağımsızlığına Dair Birleşmiş Milletler Temel İlkelerinin yargının bağımsızlığını güvence altına almak ve ilerletmek için dizayn edilmiş olması ve evveleminde bu ilkelerin devletlere yöneltilmiş olmasından,

Dolayı,

Bağımsızlık konusuna temas eden bölümde; yargı bağımsızlığının, hukuk devletinin ön koşulu ve adil yargılanmanın temel garantisi olduğu, bundan dolayı hâkimin, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını temsil ve muhafaza etmesi gerektiği,

Tarafsızlık hususunu içeren bölümde; tarafsızlığın, kararın oluşturulduğu süreç ve karar sırasında yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesinin esası olduğu,

Doğruluk ve tutarlılık hususunu içeren bölümde; doğruluk ve tutarlılığın, yargı görevinin düzgün bir şekilde yerine getirilmesinde esas olduğu,

Dürüstlüğe temas eden bölümde; dürüstlük ve dürüstlüğün görüntü olarak ortaya konuluşunun, bir hâkimin tüm etkinliklerini icrada esaslı bir unsur olduğu,

Eşitlik konusunu açıklayan bölümde; hâkimlik makamının gerektirdiği performans açısından asıl olanın, herkesin mahkemeler önünde eşit muameleye tabi tutulmasını sağlamak olduğu,

Ehliyet ve liyakat hususlarına temas eden bölümde; ehliyet ve liyakatin hâkimlik makamının gerektirdiği performansın ön koşulu olduğu,

Yürürlük bölümünde; hâkimlik makamının niteliği sebebiyle, bu prensipleri yürürlüğe koyacak mekanizmalar şayet hâlihazırda hukuklarında mevcut değilse, ulusal adalet teşkilatının, bu prensipleri yürürlüğe koymayı temin edecek etkili tedbirleri alması gerektiği,

Açıklanmıştır.²⁶⁰

Bahse konu belgeye göre, hâkimin:

Bağımsızlık değeri ile ilgili olarak;

- Doğrudan ya da dolayısıyla her hangi bir sebeple ya da her hangi bir yerden gelen müdahale, tehdit, baskı, teşvik ve tüm haricî etkilerden uzak, olayları değerlendirmesinin temelinde, vicdanî hukuk anlayışı ile uyum içerisinde bağımsız olarak yargısal işlevini yerine getirmesi,

- Genelde toplumdan, özelde ise karar vermek zorunda olduğu ihtilâfın taraflarından bağımsız olması,

- Yasama ve yürütme organlarının etkisi ve bu organlarla uygun olmayan ilişkilerden fiilen uzak olmakla kalmayıp, aynı zamanda öyle görünmesi,

- Yargısal görevlerini yerine getirirken, tek başına karar vermek zorunda olduğu hususlarda diğer hâkimlerden de bağımsız olması,

- Yargının kurumsal ve eylemsel bağımsızlığını sürdürmek ve arttırmak için, yargısal görevlerinin ifasına yönelik koruma tedbirlerini alması ve bunları artırması,

---

²⁶⁰ Tam metin için bkz. <http://www.taa.gov.tr/abhukuku/AB/ yetik.pdf> (04.05.2008)

- Yargı bağımsızlığını sürdürmede esas olan yargıya yönelik kamusal güveni güçlendirmek amacıyla, yargı etiği ile ilgili yüksek standartlar sergilemesi ve bunları ilerletmesi,

Tarafsızlık değeri ile alâkalı;

- Yargısal görevlerini tarafsız, önyargısız ve iltimassız olarak yerine getirmesi,

- Mahkemede ve mahkeme dışında, yargı ve hâkim tarafsızlığı açısından kamuoyu, hukuk mesleği ve dava taraflarının güvenini sağlayacak ve artıracak davranışlar içerisinde olması,

- Duruşma ve karar aşamalarında, kendisini yargılamadan zorunlu olarak el çektirecek olasılıkları makul ölçüler içerisinde asgariye indirecek şekilde hareket etmesi,

- Önündeki bir dava veya önüne gelme ihtimali olan bir konu hakkında, bilerek ve isteyerek; yargılama aşamasının sonuçlarını veya sürecin açıkça âdilik vasfını makul ölçüler çerçevesinde etkileyecek veya zayıflatacak hiçbir yorumda bulunmaması,

- Her hangi bir şahsın ya da meselenin âdil yargılanmasını etkileyebilecek alenî olsun veya olmasın her hangi bir yorum yapmaması,

- Tarafsız olarak karar veremeyeceği durumda veya makul olarak düşünme yeteneği olan bir kişide tarafsız olarak karar veremeyeceği izlenimi yaratması halinde, yargılamanın her hangi bir aşamasına katılmaktan çekinmesi, bu cümleden; yargılama aşamasında delil kabilinden tartışılan olaylarla ilgili kişisel bir bilgiye sahip olması veya davanın bir tarafıyla ilgili gerçek bir önyargı veya tarafgirlik içerisinde olması veya ihtilâf konusu davada, olaya ilişkin bir tanıklığının olması ya da daha önceden bu konuda avukat olarak hizmet vermiş olması veya kendisinin ya da ailesinden birisinin ihtilâf konusu dava sonuçlarıyla ilgili ekonomik bir çıkarının olmaması,

Doğruluk ve tutarlılık değeri ile ilgili;

- Meslekî davranış şekli itibariyle, makul olarak düşünme yeteneği olan bir kişide her hangi bir serzenişe yol açmayacak hal ve tavır içinde olması,

- Hâkimin hal ve davranış tarzı, yargının doğruluğuna ve tutarlılığına ilişkin inancı kuvvetlendirici nitelikte olması,

Dürüstlük değeri açısından;

- Kendisinden sâdır olan tüm etkinliklerde yakışksız ve yakışık almayan görüntüler içerisinde olmaktan kaçınması,

- Kamunun sürekli denetim süjesi olarak, normal bir vatandaş tarafından sıkıntı verici olarak görülebilecek kişisel sınırlamaları kabullenmesi ve bunlara isteyerek ve özgürce uyması,

- Yargı mesleğinin onuruyla uyumlu bir tarzda davranması,

- Kendi mahkemesinde hukuk mesleğini icra eden kimselerle olan bireysel ilişkilerinde, objektif olarak bakıldığında tarafgirlik veya bir tarafa meyiletme görüntüsü ya da şüphe doğuracak durumlardan kaçınması,

- Ailesini temsil eden birisinin davacı olduğu veya böyle bir kimsenin her hangi bir şekilde ilişkili olduğu davalara bakmaması,

- İkametgâhının, hukuk mesleğini icra eden birisi tarafından müşterilerini veya bu kişinin diğer meslektaşlarını kabul yeri olarak kullanılmasına izin vermemesi,

- Diğer vatandaşlar gibi, ifade, inanç ve dernek kurma ve toplanma özgürlüğüne sahip bulunsa da, bu hakların kullanılmasında, yargı mesleğinin onurunu, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını koruyacak şekilde davranması,

- Şahsına ait olan ve kendisine emanet olarak bırakılan mal varlığını bildirmesi ve aile üyelerinin mal varlıklarının bildirimine ilişkin makul bir çaba sarf etmesi,

- Ailesinin, sosyal veya diğer ilişkilerinin, hâkim olarak meslekî davranışlarını veya vereceği yargısal kararı etkilemesine izin vermemesi,

- Hâkimlik mesleğinin prestijini; kendisine, aile üyelerinden birisine veya her hangi bir kimseye özel çıkar sağlayacak şekilde kullanmaması, başkalarına da kullandırtmaması,
- Yargı görevinin yerine getirilmesinde, her hangi bir kimsenin kendisini etkileyebileceği izlenimine yol açmaması, başkalarının da böyle bir izlenime yol açmalarına müsaade etmemesi,
- Hâkimlik mesleğinin icrası sırasında elde edilen gizli bilgileri, yargısal göreviyle ilgili olmayan diğer amaçlar için kullanmaması ve ifşa etmemesi,
- Yargısal görevlerini tam ve eksiksiz bir şekilde icra etmek kaydıyla, hukuk, hukuk sistemi, adalet teşkilatı veya bunlarla ilintili diğer konularda yazı yazabilmesi, konferans ve ders verebilmesi, diğer etkinliklere katılabilmesi, resmî bir organ önündeki kamuya açık bir oturuma katılabilmesi, üye olması halinde, bu üyelik bir hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesine hanel getirmeyecekse, resmi bir organın veya başka bir idarî komisyonun, komitenin veya danışma kurulunun üyesi olarak hizmet verebilmesi mümkün ise de hâkimlik makamında görevli iken avukatlık yapmaması,
- Hâkimlerle ilgili derneklere ve hâkimlerin çıkarlarını temsil eden diğer örgütlere katılabilmesi veya böyle bir dernek kurabilmesi,
- Umuma açıklama konusundaki yasal gerekler ve hukuk gözetilmek suretiyle, tarafgirlik görüntüsüne yol açmayacak veya yargısal görevlerin icrasında hâkimi etkilemek amacıyla verildiği izlenimi yaratmayacak hatıra kabilinden hediye, ödül veya benzeri şeyi alabilse de; kendisi ve aile üyelerinin; yargısal görevlerin yerine getirilmesine ilişkin olarak, bir şeyin kendisi tarafından yapılması, yapılmaması veya yapılmasına kayıtsız kalınması ile ilintili herhangi bir hediye, bir kredi, bir teberru ya da bir iltimas talebinde bulunmaması, böyle bir şey önerilmişse kabul etmemesi,
- Mahkeme personeline veya nüfuzu, idaresi ve yetkisi tahtında kalan diğer kişilere, görevlerinin veya işlevlerinin yerine getirilmesine ilişkin olarak; bir şeyin yapılması, yapılmaması veya yapılmasına kayıtsız kalınması ile ilintili

herhangi bir hediye, bir kredi, bir teberru ya da bir iltimas talebinde bulunmaları veya kabul etmeleri konusunda izin vermemesi,

Eşitlik prensibi ile ilgili;

- Toplumdaki çeşitliliğin ve sınırlı sayıda olamamakla birlikte ırk, renk, cinsiyet, din, tabiiyet, sosyal sınıf, sakatlık, yaş, evlilik durumu, cinsel yönelim, sosyal ve ekonomik durum ve benzeri diğer sebeplerden neşet eden farklılıkların (davaya mesnet olmayan sebepler) şuurunda olması ve bunları anlaması,

- Hâkimlik görevini yerine getirirken, davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak herhangi bir kişi ya da gruba karşı sözle veya davranışlarıyla meyilli ya da önyargılı olarak hareket etmemesi,

- Yargısal görevlerini; davaya mesnet olmayan ve yargı görevinin düzgün bir şekilde işleminde ehemmiyetsiz olan sebeplerde bir ayrımcılığa gitmeksizin davanın tarafları, tanıklar, avukatlar, mahkeme personeli ve yargı görevini icra eden meslektaşları dâhil herkes için uygun yasal mülahazalarla yerine getirmesi,

- Mahkeme personeline veya hâkimin nüfuzu, yönetimi veya denetimi tahtında olan diğer kişilere; hâkimin önüne gelmiş bir konuda, davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak, bireyler arasında ayrımcılık yapmalarına izin vermemesi,

- Mahkeme önündeki yargılama aşamasında, avukatlardan; sözleriyle ya da davranışlarıyla, yargılama konusunun ve savunma konusunun bu sebep olması hali dışında, davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak herhangi bir kişi ya da gruba karşı meyilli ya da önyargılı olduklarını izhar etmemelerini talep etmesi,

Ehliyet ve liyakat değeri alâkalı olarak;

- Yargısal görevlerinin, diğer tüm etkinliklerin önünde yer alması,

- Meslekî aktivitesini, sadece mahkemedeki yargısal işlevler ile sorumlulukların yerine getirilmesine ve karar vermeye değil, aynı zamanda mahkeme-

nin işleri ve hâkimlik makamıyla ilgili diğer vazifeleri de içeren yargısal görevlere adanması,

- Hâkimler için yargının kontrolünde yapılan eğitim ve diğer fırsatları kollayarak, yargısal görevlerin düzgün bir şekilde icrası için meslekî bilgisini, becerisini ve bireysel yeteneklerini sürdürmek ve artırmak için gerekli adımları atması,

- Uluslararası sözleşmeleri ve insan hakları normlarını oluşturan diğer belgeleri kapsayan uluslararası hukuk gelişmeleri hakkında kendisini sürekli güncellemesi,

- Mahkeme kararlarının verilmesi de dâhil tüm yargısal görevlerini etkin bir şekilde, âdilâne ve makul bir süre içerisinde yerine getirmesi,

- Mahkemedeki tüm yargılama aşamalarında düzeni ve uygun hareket edilmesini sağlaması,

- Davanın tarafları, jüri üyeleri, tanıklar, avukatlar ve diyalog kurduğu resmî bir sıfatı haiz diğer kişilerle ilişkilerinde sabırlı, nazik ve vakur olması, aynı davranış tarzını tarafların yasal temsilcilerinden, mahkeme personelinden ve hâkimin nüfuzu, yönetimi ve denetimine bağlı diğer kişilerden de talep etmesi,

- Yargısal görevlerini layığıyla yerine getirmesine uygun düşmeyen davranışlar içerisinde bulunmaması,

Gerektiği kabul edilmiştir.²⁶¹

Buna göre; etik değerlere sahip bir hâkimi; halkının her türlü halini bilip vicdanî hukuk anlayışı ile uyum içerisinde bulunan, yasama, yürütme, yargı organları ile toplumdan ve karar vermek zorunda olduğu ihtilafın taraflarından bağımsız olan, bunların müdahale, tehdit, baskı, teşvik ve tüm etkilerden uzak duran ve kamuoyunda bu şekilde izlenim yaratan, vazifesini yüksek etik standartlar sergileyerek, tarafsız, önyargısız, nezaketli, düşünceli ve iltimasız olarak serzenişe yol açmayacak ve yargının doğruluğu inancını kuvvetlendirecek biçimde meslekî müktesebatını sürekli geliştirerek yapan, görevinin prestijini özel çıkar

---

²⁶¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. İNCEOĞLU, Adil Yargılanma Hakkı, s.125-184.

sağlamak için kullanmayan, bu cümleden iş sahiplerinden hediye, kredi, bağış veya iltimas talebinde bulunmayan, normal vatandaşın sıkıcı bulunduğu kişisel sınırlanmaları isteyerek kabullenip mesleği ile bağdaşmayan görüntülerden kaçınan, önündeki veya önüne gelme ihtimali olan konu hakkında, adaleti etkileyebilecek yorum yapmayan, tarafsız olarak karar veremeyeceği durumda yargılamadan çekilen, nihayetinde kendisinin etki altında kalmaya müsait bir kimse olduğu izlenimine yol açmayan, kendisi ve ailesinin mal varlığını açıklamaktan çekinmeyen, yargı mesleğinin onur ve saygınlığının bilincinde davranarak yargının kurumsal ve eylemsel bağımsızlığını sürdürmek için koruma tedbirlerini almasını bilen, özgüveni gelişmiş, adalet bilincine sahip, dürüst ve itimada şayan kişi olarak tanımlayabiliriz.

E. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI

1. Genel Olarak

Avrupa Ülkeleri kendi Anayasa ve kanunlarını, temel norm niteliğinde saydıkları ve artık bir üst norm niteliğine dönüşen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde yeniden düzenlemişlerdir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne getirilen sözleşmenin ihlaliyle ilgili olaylar nedeniyle verdiği kararlarda, sözleşme hükümlerine getirdiği yorumlar yoluyla içeriğinin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda taraf ülkelere yol göstermektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, mahkemelerin bağımsızlığı konusuna, adil yargılama hakkını düzenlediği 6/1. maddesinde değinmiştir. Madde hükmüne göre:

“Her şahıs gerek medenî hak ve vecibeleriyle ilgili nizalar (uyuşmazlık) gerek cezaî sahada kendisine karşı serdedilen bir isnadın esası hakkında karar verecek olan kanunî, müstakil (bağımsız) ve tarafsız bir mahkeme tarafından

davasının makul bir süre içinde hakkaniyete uygun ve alenî suretle dinlenmesini istemek hakkını haizdir.”²⁶²

Buna göre, sözleşmenin 6/1. maddesinde düzenlenen adil yargılama hakkının varlığı için, kanunla kurulan bağımsız ve tarafsız bir mahkemenin varlığı gereklidir.²⁶³

Kuralda geçen mahkeme deyiminden; yasayla kurulan, yürütme organı ve taraflar önünde bağımsız ve tarafsız olan, yani başka bir kişi veya organdan emir almayan, özellikle yürütme erki ve tarafların etki alanı dışına bulunan, üyelerinin her türlü etkiden korunmasını sağlayacak önlemler alınan, bağımsızlık görüntüsü veren, davanın çözümünü etkileyebilecek önyargılardan uzak, mahkemenin ya da üyelerinden bazılarının tarafların leh veya aleyhine bir duyguya ya da menfaate sahip olmayan, bireye güven veren, belli bir usul izleyen ve hukuk kurallarına dayanan, devlet eliyle yerine getirilmesi olanaklı kararlar verme yetkisini elinde tutan, dava konusu olayı hem eylem, hem de hukuk açısından inceleme yetkisine sahip, kuruluş ve yetkileri, izleyeceği yargılama yöntemi, yürütme organının düzenleyici işlemleriyle değil, yasama organının çıkardığı kanun ile dava konusu ortaya çıkmadan önce saptanan, böylece kişi ya da olaya göre yargılama mercii oluşturma yolu bulunmayan makam anlaşılmalıdır.²⁶⁴

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin içerdiği hükümler genel nitelikte olup, bu hükümler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce yorumlanmaktadır.

²⁶² GÜNDÜZ, Aslan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler, Beta Yayınevi, İstanbul 1994, s.287.

²⁶³ Amnesty International, s.4; Mahkeme içtihatlarına göre, bir mahkeme ya da kurulun adil yargılama yapıp yapmadığının tespit için maddede öngörülen haklar; mahkeme hakkı, mahkemeye başvuru hakkı, uyuşmazlığın esası hakkında karar hakkı, mahkeme kararlarının icra edilmesini sağlama hakkı, hukuken kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkı, makul sürede yargılanma hakkı, adil muhakeme hakkı, duruşmalı yargılanma hakkı, silahlarda eşitlik ilkesi, muhalifli yargılanma ilkesi, hukuka aykırı yoldan elde edilen delillerle hüküm kurulmaması hakkı, delillere ulaşma hakkı, delil sunma hakkı, duruşmada delilleri tartışma hakkı, alenî yargılanma hakkı, alenî karar hakkı, masum sayılma hakkı, suç isnadının niteliği ve sebepleri konusunda bilgilenme hakkı, savunma hazırlamak için yeterli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkı, kendini bizzat veya avukatla savunma ve ücretsiz hukukî yardım alabilme hakkı, aleyhe olan tanıkları sorguya çekme, lehe olan tanıkları dinletme hakkı, ücretsiz tercümeden yararlanarak yargılanma hakkı olarak sıralanmaktadır.

²⁶⁴ DUMAN, s.202.

Mahkeme, sözleşmeyi yorumlarken ulusal yargı organlarının delilleri doğru değerlendirip değerlendirmedeği ya da millî hukuku doğru uygulayıp uygulamadığıyla ilgilenmez, sadece sözleşmede öngörülen garantilerin yerine getirilip getirilmediğini inceler.²⁶⁵ Hakeza anılan mahkeme üye devletlerin hukuklarının ortak özelliklerini göz önüne almakla beraber, sözleşmede yer alan terimlere özerk anlamlarda yüklemekte ve iç hukuk yorumlarından bağımsız bir hak ve özgürlükler rejimi oluşturmaktadır. Bu şekilde sözleşme ile tanınan hakların koruma alanı genişlemiştir.²⁶⁶ 6. madde kapsamındaki garantiler, sadece mahkemede yargılama sürecine uygulanmaz, bu süreçten önceki ve sonraki aşamalarda da tatbik edilir.²⁶⁷

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 46. maddesi uyarınca taraf devletler, taraf oldukları davalarda mahkemenin nihaî kararlarına uymayı taahhüt etmişlerdir. Nihaî kararlar, uygulanmasının denetlenmesi için Bakanlar Komitesine gönderilir.²⁶⁸ Bu bağlamda, yargımıza önemli görevler düşmektedir. Buna göre; hâkimler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi uygulamasını titizlikle takip etmeli ve yerel mahkemeler verecekleri kararlarda, Yüksek Mahkemeler de kanun yoluyla önlerine geldiğinde inceleyecekleri bu kararlar üzerine oluşturacakları içtihatlarla, bu kurumun yerleşip, oturmasını sağlamalıdır.²⁶⁹

Ancak hemen belirtmek gerekir ki; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, ulusal mahkeme kararlarını ortadan kaldıramaz ve değiştiremez. Yalnızca mahkeme kararının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal ettiğini belirler ve

²⁶⁵ TÜRMEEN, Rıza, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesinde Düzenlenen Adil Yargılanma Hakkı”, 21 Nisan 2006, İnsan Hakları (Konferanslar), 14 Nisan 2006 - 26 Aralık 2006, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s.75.

²⁶⁶ ÇAVUŞOĞLU, Naz, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluk Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine, Ankara Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara 1994, s.77.

²⁶⁷ ÇİÇEK, Erol, “AİHS M. 6 Adil Yargılanma Hakkı ve Türk Hukukunda Uygulanması”, TBB Dergisi, S.72, 2007, s.235.

²⁶⁸ GÖLCÜKLÜ, Feyyaz – GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması – Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, 11. Ek Protokole Göre Hazırlanıp Genişletilmiş 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s.123.

²⁶⁹ SURLU, Mehmet Handan, “Avrupa Mahkemesi İnsan Hakları Kararlarının İcrası Bağlamında Adli Yargı Açısından Yargılamanın Yenilenmesi”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.671.

aleyhine başvuru yapılan devleti bağlar. Bu bakımdan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ülkeler üstü bir mahkeme değildir.²⁷⁰

Türkiye, 28.01.1987 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkını kabul etmiş, ancak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin temel bir hukuk belgesi olarak ele alınıp yaşama geçirilmesi bireysel başvuru hakkının tanınmasının hemen ardından başlamamış, zamana yayılarak 22.01.1990 tarihinde yargı yetkisinin tanınmasıyla işlerlik sağlanmıştır.²⁷¹

Anayasamızın 90. maddesinde 5170 sayılı Kanun'un 7. maddesiyle değişiklikle, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı şeklinde getirilen düzenleme ile yasa koyucu temel ve hak ve hürriyetlere ilişkin antlaşmalara yasalar önünde öncelik tanımıştır.²⁷²

Buna karşın, ülkemizde yargı yerlerinin uluslar arası hukuk kurallarını uygulamakta isteksiz davrandıkları ve iç hukuka öncelik ve ağırlık vermeye devam ettikleri ileri sürülmektedir.²⁷³ Öte yandan, bu durumun, mahkemelerin yoğun iş yükü, sözleşmeyi tanıtıcı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarını derleyen kaynakların sınırlı olması, bu sebeple kararlara erişim güçlüğü çekilmesi, kararların alınış sürecinde yapılan değerlendirmelerin bilinmemesi, 2004 yılında yapılan değişikliğe rağmen antlaşmaların hukukumuzdaki yerinin bazı yazarlarca hâlâ tartışma konusu yapılması, antlaşmalar hukuku kurallarına yeterince vakif

²⁷⁰ KAMACI, Mahmut, Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri ve Özel Hukuk Alanına Giren Çok Taraflı Diğer Uluslar arası Sözleşmeler (Yürürlük Tarihleri ve Taraf Devletlerle Birlikte), 1. Cilt, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, s.98.

²⁷¹ SARIHAN, Şenal, "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve 8. Maddeye İlişkin Türkiye Başvuruları", Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.483; KAYNAK, Ali Osman, "Uluslararası Sözleşmeler Işığında 'Adil Yargılanma Hakkı' ve İç Hukukumuzla Karşılaştırılması", ABD, Y.65, S.1, Kış 2007, s.121; TEZCAN, Durmuş, "Türkiye Hakkında Kişisel Başvuruların Mahiyeti ve İrdelenmesi", İnsan Hakları ve Yargı (Sorunlar ve Çözümler), 14-15 Mayıs 1998 Tarihlerinde Antalya'da Düzenlenen Seminer'de Sunulan Bildiriler, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.54.

²⁷² ÇETİNKAYA, Ender, Danıştay'ın Kuruluşunun 137. Yıldönümü ve Danıştay ve İdarî Yargı Günü Açış Konuşması, 10.05.2005, <http://www.danistay.gov.tr/> (10.07.2007)

²⁷³ TURHAN, Mehmet, Anayasal Devlet, 2. Baskı, Naturel Yayınları, Ankara 2003, s.173.

olunmaması gibi sebeplerden kaynaklandığı da iddia edilmiştir.²⁷⁴ Bilgi çağı olarak nitelendirilen günümüzde, mahkemelerin iş yükü dışındaki gerekçelerin inandırıcılıktan yoksun olduğunu ve bu konuda Adalet Bakanlığının son zamanlarda artan eğitim faaliyetlerini, kişisel araştırmaları sonucunda elde edecekleri birikimle en iyi şekilde birleştiren hâkimlerin, sözleşme hükümlerini bütün unsurlarıyla hayata geçirmesi için hiçbir engel bulunmadığını düşünmekteyiz.

Sonuç olarak, insan hakları ve temel hürriyetler bakımından sahip olunan evrensel kriterler ile doğru yargılama ilkeleri, her demokratik ülkenin, anayasa ve ceza hukukundaki düzenlemelerde mutlaka yer almalıdır. Bu prensipler, Devletlerin yasama organlarınca, ülkenin yasal koşulları ve diğer objektif kriterlere göre içselleştirilmeli, zaman zaman bu şartların tespiti ve yeni durumlara uyarlanması sürecinde aksaklıklar çıksa bile, zaten açık, evrensel ve vakıalara kolay adapte edilebilen bu ilkelerin, insan onuruna ve yama hakkına yönelik olumsuzlukları ortadan kaldırma misyonunu taşıdığı anımsanmalıdır.²⁷⁵

2. Yasal Mahkeme

Kanunî mahkeme tabirinden “olağan mahkemeleri” anlamak gerekir. Kanun ile kurulan mahkemeler her zaman olağan mahkeme sayılmayabilir. Zira Konusu suç teşkil eden eylem işlendikten sonra kurulan ve bu eylemi işleyenleri yargılayan olağanüstü mahkemeler de kanun ile kurulabilirler. Bu çerçevede bir mahkemenin olağan (kanunî) sayılabilmesi için suçtan önce kurulmuş olması ve sadece kuruluşundan sonra işlenen suçların faillerini yargılaması gerekmektedir.²⁷⁶

Anayasamız, bu ilkeyi; 37. maddesinde; “Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz, bir kimseyi kanunen tâbi oldu-

²⁷⁴ BAŞLAR, Kemal, Türk Mahkeme Kararlarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Yayınları, Şen Matbaa, Ankara 2008, s.9-16.

²⁷⁵ KALAĞAN, Gökhan, “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Göre Adil Yargılamada Sanığın Hakları”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Y. 2, S.8. Nisan 2007, s.104.

²⁷⁶ DONAY, Süheyl, İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1992, s.73; YILDIRIM, Gökçe, “Adil Yargılanma Hakkı (AİHS Madde 6), Adalet Dergisi, S.19, Mayıs 2004, s.80.

ğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz” ve 142. maddesinde “Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir” şeklindeki düzenlemelerle benimsemiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne göre, mahkeme kanunla kurulmalı, yürütme organı ile taraflardan bağımsız olmalı, muhakeme hukuku kurallarına göre yargılama yapmalı ve verdiği kararlar gerektiğinde devlet gücüyle yerine getirilebilmelidir. Sadece görüş serdeyleyen bir makam mahkeme olarak nitelendirilemez.²⁷⁷ Bir başka anlatımla, karar veren organın yargısal rol üstlenmesi, dava konusu olayla ilgili sadece görüş ya da tavsiye kararı vermekten ziyade hem maddî, hem de hukukî açıdan inceleme yetkisine sahip bulunması²⁷⁸, görevi dâhilindeki konularda mevzuatın belirlediği usul çerçevesinde, gerektiğinde devletin zor kullanma yetkisini kullanarak bağlayıcı kararlar verme yetkisini haiz olması²⁷⁹ gerekmektedir.

Buradaki kanun tabiri, hukuk sisteminin yasama yetkisini haiz olağan yasama organından sadır olmayı ifade eder.²⁸⁰ Yasama organı yerine yürütme organı tarafından kurulan mahkemeler, suç işlendikten sonra kurulan mahkemeler, belli bir zaman diliminde belli şartlar dâhilinde görev yapan mahkemeler, vatandaşlar arasında ideolojik, dinî ve etnik farklılıkları göz önünde tutarak yargılama

²⁷⁷ Benthem/Avusturya, 22.05.1984, A. 78, GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.280; CENTEL, Nur, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Göre Mahkemelerin Bağımsızlığı ile Tarafsızlığı ve Türk Hukuku”, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, İÜHFY, İstanbul 1998, s.46.

²⁷⁸ Belilos/İsviçre davası, 29.04.1988, Seri A No: 132; Colozza/İtalya davası, 12.02.1985, Seri A No: 89; Gradinger/Avusturya davası, 23.10.1995, Seri A No: 328-C, GÖLCÜKLÜ – GÖZÜBÜYÜK, s.280; HARRIS, D.J. – BOYLE, M.O. – WARBRICK, C., Law of the European Convention on Human Rights, Butterworths, London, Dublin, Edinburgh, 1995, s.231; GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ‘Adil Yargılanma’”, AÜSBFD, C.49, N:1-2, Ocak – Haziran 1994, s.210.

²⁷⁹ Sramek/Avusturya davası, 22.10.1984, Seri A No: 84, Belilos/İsviçre davası, 29.04.1988, Seri A No: 132, GÖZLÜGÖL, s.178; STARMER, Keir, European Human Rights Law, Legal Action Group Press, London 2000, s.367; VAN DIJK, P. – VAN HOOFF, G.J.H, Theory and Practise of the European Convention on Human Rights, Kluwer Law International Press, Hague, London, Boston 1998, s.451.

²⁸⁰ PESİC, Jelena – LESNİE, Vanessa, What is a Fair Trial, A Basic Guide to Legal Standarts and Practice, Lawyers Committee for Human Rights March 2000, s.14, http://www.humanrightsfirst.org/pubs/descriptions/fair_trial.pdf. (20.06.2007)

yapan mahkemeler, kanun yolu öngörülmemiş veya çok hızlı yargılama usulüne sahip mahkemeler doktrinde olağanüstü nitelikte kabul edilmiştir.²⁸¹

Olağanüstü mahkemeler ile özel ve uzmanlık mahkemelerini birbirinden ayırmak gerekmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki, doğal hâkim ilkesi ile yasaklanan; olağanüstü, ad hoc (bir defaya muayyen bir hadiseye münhasır), mutad dışı, ex post facto (makabiline şamil) ve özel bir maksada mahsus mahkemelerdir ve bunlar, “uzmanlık yargılama yetkisi” ile karıştırılmamalıdır.²⁸² Olağanüstü dönemlerde kurulan sıkıyönetim mahkemeleri²⁸³ ile kadastro, tüketici, iş, çocuk mahkemeleri özel ve uzmanlık mahkemesidir.²⁸⁴ cezaevi disiplin kurulu²⁸⁵, meslekî disiplin kurulları²⁸⁶, toprak komisyonları²⁸⁷, taşınmaz satışını onaylamayan Tapu Bölge Kurulu²⁸⁸, hakem heyetleri... gibi birçok organ kanunla kurulmuş mahkeme sayılmıştır.²⁸⁹ Öte yandan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Bakan’ın temyiz mahkemesindeki yargılaması sırasında, aynı sıfatı taşımayan suç ortağı diğer sanıkların bu mahkemede yargılanmasını yasal mahkeme ilkesinin ihlali olarak değerlendirmiştir.²⁹⁰

Mahkemenin olağan yargı içinde yer alan klasik bir mahkeme olması zorunlu değildir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6/1. maddesi açısından önem

---

²⁸¹ DONAY, s.74.

²⁸² ZEITUNE, José, International Commission of Jurists, “International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors, A Practitioners Guide”, Practitioners Guide Series No.1, Geneva Switzerland 2004, s.7, <http://www.mafhoum.com/press7/230S24.pdf>. (20.04.2008)

²⁸³ Anayasa Mahkemesi’nin 16.02.1972 tarih ve 1971/31 E., 1972/5 sayılı kararı, DUMAN, s.211; karşı görüş için bkz. Arı/Türkiye davası, 25.09.2001, 29281/95, TEZCAN, Durmuş – ERDEM, Mustafa Ruhan – SANCAKDAR, Oğuz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 2004, s.206.

²⁸⁴ DONAY, s.74; ÇELİK, s.55.

²⁸⁵ Campbell-Fell/İngiltere davası, 28.06.1984, 7819/77, DOĞRU Osman, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C.1, 2. Baskı, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003, s.722-763.

²⁸⁶ Le Compte-Van Leuven-De Meyere/Belçika davası, 23.06.1981, DOĞRU, (2003), s.415-419; Albert-Le Compte/Belçika davası, 10.02.1983, Seri A No: 58, DUTERTRE, Gilles, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarından Alıntılar, Avrupa Konseyi Yayınları, 2005, s.217.

²⁸⁷ Ringeisen/Avusturya davası, 16.07.1971, 2614/65, DOĞRU, (2003), s.84-93.

²⁸⁸ Sramek/Avusturya davası, 22.10.1984, Seri A No: 84, Belilos/İsviçre davası, 29.04.1988, Seri A No: 132, GÖZLÜGÖL, s.178.

²⁸⁹ MOLE – HARBY, s.27; ÜNAL, Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:89, TBMM Basımevi, Ankara 2001, s.168-169.

²⁹⁰ Coeme-Mazy-Stalport/Belçika davası, 22.06.2000, 32492/96, YILDIRIM, (2004), s.85.

arz eden, oluşumun maddî ve usulî güvenceleridir. Alt organ açısından alınan kararı, maddî açıdan bütün yönleriyle değerlendirme yetkisi, bir organın mahkeme niteliğini belirlemede esas ölçüttür.²⁹¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi disiplin suçlarını yargılama görevinin meslek kuruluşlarının yargısal yetkili organlarına bırakılmasının, bu organların Sözleşmenin 6/1. fıkrasının gereklerine uyum sağlamaları ya da bu şekilde uyum sağlamıyorlarsa sonradan tam yetkili ve anılan madde hükmünün öngördüğü güvenceleri sağlayan bir yargı organının denetimine tabii olması koşuluyla Sözleşmeyi ihlal etmeyeceğine karar vermiştir.²⁹²

Anayasa Mahkemesi, olağanüstü yargı yerini, “bir kimseyi yasal olarak tabii olduğu mahkemeden başka bir mahkeme önüne çıkarma sonucu doğuran” yargı yetkisine sahip organ şeklinde tanımlamıştır.²⁹³

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, bir mahkemenin “kanunî mahkeme” sayılabilmesi için adaletin sağlanıp sağlanamadığına ölçütünü kabul etmekte ve adaletin tecellisini engellemeyecek kuruluş noksanlarını sözleşmeye aykırı bulmamaktadır.²⁹⁴

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne göre, “yasal mahkeme”den, mahkemelerin kuruluşunun, yetkilerinin ve yargılama yöntemlerinin, yargılanacak olaydan önce ve yasayla düzenlenmesi gereği anlaşılmalıdır.²⁹⁵

Uzmanlık mahkemelerinin mevcut olması genelde kabul edilmekte ve belirli konulara isnat ettirilmektedir. Bu kapsamda, terör suçları veya devlete karşı işlenmiş suçlar gibi bazı suç kategorilerine ilişkin özel mahkemeler kurulması da, yasaya dayandığı ve maddenin diğer şartlarını yerine getirdiği müddetçe olanaklı sayılmaktadır. Buna göre, mahkemenin görevi ve kuruluş şekli kanunla be-

---

²⁹¹ TEZCAN – ERDEM – SANCAKDAR, s.195,196.

²⁹² Albert-Le Compte/Belçika davası, 10.02.1983, Seri A No: 58, DUTERTRE, s.217.

²⁹³ Anayasa Mahkemesi’nin 05.05.2004 tarih ve 2002/170 E. 2004/54 K. sayılı kararı, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2004/K2004-54.htm> (06.06.2008)

²⁹⁴ DONAY, s.76.

²⁹⁵ CENTEL, (1998), s.47

lirlendiği sürece, yer bakımından yetki tayinini yürütmenin yapması adil yargılama hakkını ihlal etmeyecektir.²⁹⁶

Öte yandan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre, kanunî mahkeme koşulunun sonucu olan doğal hâkim ilkesinin tesisi için mahkemelerin kuruluş ve yetkileri ile sahip olacakları yargılama usulü dava konusu olay gerçekleşmeden önce yasayla düzenlenmelidir. Böylece olağanüstü mahkemelerin oluşumu engellenerek adil yargılama gerçekleşmiş olacaktır.²⁹⁷

3. Bağımsız Mahkeme

Bağımsız yargı ilkesi, hukukun temel prensiplerinden, özelde, kuvvetler ayrılığı ilkesinden kaynaklanmaktadır.²⁹⁸

Yürütme, yasama ve yargı, devletin üç ayrı ve bağımsız erkini oluşturur. Her erkin kendisine mahsus sorumlulukları ve yetkileri bulunmaktadır. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin temelinde yatan neden, bu yetkilerin tek elde toplanması halinde, bunların kötüye kullanılabilmesi ve dolayısıyla hürriyetlerin tehlikeye düşebileceği endişesidir.²⁹⁹ Bir başka deyişle, bu üç kuvvet bir elde toplanacak olursa, kuvvetleri kendisinde toplayan unsur, kanun yapmak, kanunları tatbik etmek ve bu kanunlara tabii olan kişileri yargılamak gibi imkânlarla aynı zamanda sahip olacak demektir ki, bunun toplumda ve bireylerde güvensizlik yaratacağı izahtan varestedir. Bu nedenle, en azından yargı kuvvetinin yasama ve yürütme erkinden ayrı tutulması gerekir. Aksi halde, hâkim aynı zamanda kanun koyucu olacağından, kanunları bildiği gibi tek yönlü uygulayacak ve hâkimin tahküm ve istibdadının egemen olduğu bir sistem ortaya çıkacaktır.³⁰⁰ Özetle kuvvetler ayrılığı sistemi, siyasî iktidarın kullanımını yasama, yürütme ve yargı organları arasında dağıtarak farklı organlara düşen güç payını azaltıp bunların

²⁹⁶ GÖLCÜKLÜ – GÖZÜBÜYÜK, s.280.

²⁹⁷ Delcourt/Belçika davası, 17.01.1970, Seri A No: 11, GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.280.

²⁹⁸ ZEITUNE, s.16.

²⁹⁹ ÜNAL, (1994), s.4.

³⁰⁰ ARSEL, İlhan, Anayasa Hukuku (Demokrasi), Doğu Matbaası, Ankara 1964, s.196.

birbirlerini dengelemesine imkân sağlamak suretiyle devlet iktidarını sınırlandırır ve hürriyetleri güvence altına alır.³⁰¹

Amerika Birleşik Devletleri Federal Yüksek Mahkemesi 1880 yılında verdiği bir kararda, kuvvetler ayrılığı ilkesini şu şekilde açıklamaktadır: “devlet idaresi alanlarından her birine giren bu görevler bağımsız bir memurlar heyetine bırakılmalıdır ve sistemin mükemmel hale gelmesi bu kuvvetleri ayırıp bölen çizgilerin açık olarak belirtilmesiyle mümkündür. Her biri kendine vücut veren kanun gereğince yalnız kendi alanına giren yetkileri kullanmakla kayıtlı tutulmalıdır.”³⁰²

Yargının, yasama ve özellikle de yürütmenin etkisinden, başka deyişle müdahalesinden korunması, sadece erklerin tek elde toplanmasının önüne geçilmesi değil, aynı zamanda, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini diğer erkler aleyhine güvence altına alabilecek bir yapının oluşması yani, devletin, bireyleri devlete karşı koruması anlamına gelecektir.³⁰³ Bunun anlamı hukuk devletinin ve hukukun üstünlüğünün sağlanmış olmasıdır.

Yargı yerinin bağımsızlığı, belli bir davada karar verme durumunda olanların, önlerine gelen sorunlar hakkında, tarafsız bir şekilde, olaylara dayalı ve hukukî olarak devletin herhangi bir biriminin ya da başka bir yerin müdahalesi, baskısı, etkisi olmaksızın karar vermekte kendilerini hür hissetmeleri demektir.³⁰⁴

Yargı bir bütün olarak ve her bir hâkim, gerek devletten, gerek özel kişilerden gelen engellemelerden bağımsızdır. Bağımsız yargı, yasaların anayasaya uygunluğunun denetlenmesinde, yönetimin hukuka bağlılığını sağlamada ve ge-

---

³⁰¹ ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa Hukuku, Orion Yayınevi, Ankara 2005, s.79,80; KUTLU, Mustafa, Kuvvetler Ayrılığı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2001, s.198.

³⁰² ESEN, s.547.

³⁰³ Lithgow ve diğerleri/İngiltere davası, 08.07.1986, Seri A No: 102, Belilos/İsviçre davası, 29.04.1988, Seri A No: 132, GÖZLÜGÖL, Said Vakkas, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuzda Etkisi, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2002, s.178.

³⁰⁴ DUMAN, İlker Hasan, Uygulamalı ve Karşılaştırmalı Türk Anayasa Hukuku, İstanbul 1985, s.262.

nel olarak bütün yasaların uygulanmasında, büyük önem taşımakta³⁰⁵ ve en önemli güvencesini teşkil ettiği tarafsız yargılama ile birlikte, adil yargılamanın ve dolayısıyla kişi hak ve hürriyetlerinin temel güvencelerinden biri sayılmaktadır.

Bireyin, özel yaşam ve hürriyetine, gerek diğer bireyler ve gerekse devlet organlarının temsilcileri tarafından vaki olacak haksız ve kanuna aykırı müdahalelere karşı gereği gibi korunabilmesi, ancak bağımsız yargı yerleri aracılığıyla mümkündür. Bununla birlikte, baskıların sadece devletin yasama ve yürütme organından gelmediği, yargıyı etkileyip tarafsızlıktan uzaklaştırabilecek tek gücün de siyasal otorite olmadığı vurgulanmalıdır. Yargıyı etkilemeye matuf baskılar, basın ve yayın kuruluşlarından, siyasî örgütlerden, ideolojik akımlardan, günlük yahut güncel olaylardan veya parasal gücü yüksek çevrelerden kaynaklanabilir.³⁰⁶

Yargı bağımsızlığının tarihsel ve aslî anlam, amaç ve işlevi, siyasal erkten gelecek etkileme girişimlerine karşı yargıya bir kalkan oluşturmak ve bu sayede yargıyı özgürlükler için bir güvence haline getirmektir.³⁰⁷

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları uyarınca mahkemenin yürütme ve yasama ile taraflardan bağımsız olması; mahkeme üyelerinin görevlerini yaparken emir ve talimat almamaları ve hesap verme durumunda kalmamaları demektir.³⁰⁸

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, mahkemelerin bağımsızlığı hususunda, üyelerin atanma biçimine, görev süresine, görevden alınma usulüne, üyelere emir verme yetkisine sahip bir makamın bulunup bulunmadığına, üyelere etki edilmesini önleyecek tedbirlerin alınıp alınmadığına önem vermektedir. Mahkemenin genel bir değerlendirme ile “bağımsız görünümde” olup olmadığı da belirleyici-

---

³⁰⁵ ÖZKAN, Gürsel, “Yargı Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz-Ağustos 1996, s.437.

³⁰⁶ YAYLA, Yıldızhan, “Yargı Reformu”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz - Ağustos 1996, s.126.

³⁰⁷ SANCAR, Mithat, “Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, Yeni Türkiye İnsan Hakları Özel Sayısı I, Sayı 21, Mayıs-Haziran 1998, s.590.

³⁰⁸ MOLE – HARBY, s.27; CENTEL, (1998), s.47.

dir.³⁰⁹ Bir başka deyişle, dış görünüş ve bu görünümün tarafların adil yargılanmaya ilişkin meşru beklentileri üzerindeki etkileri yargılamanın adilliği üzerinde önemli rol oynamaktadır.

Ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yukarıda belirtilen kıstasları uygularken bir takım ölçütler getirmiştir. Bu cümleden, mahkeme üyelerinin hâkim sıfatını taşıması bağımsızlık için önemli bir gösterge de olsa, yargı yeri içinde bir devlet memurunun bulunması tek başına ihlal sebebi sayılmamış, yargı yerine ilişkin güvenceler bulunup bulunmadığına, kamu otoritelerinin etkisine açık olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.³¹⁰ Keza Mahkeme tarafından, yargı yeri üyelerinin hangi organ tarafından atandığı hususu tek başına bağımsızlık kriterinin belirlenmesinde yeterli görmemekte, örneğin, mahkeme üyelerinin Bakan ya da hükümet kararı veya tavsiyesi ile atanması her zaman bağımsızlık ilkesini ihlal olarak değerlendirilmemektedir.³¹¹

Bağımsızlık, karar verirken sadece hukuka ve kanuna bağlı olmayı gerektirir. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinin bir kararında, hukuken kurulmuş, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yerinde yargılanma hakkının, adaletin sadece yerine getirilmesini değil, aynı zamanda yerine getirilmiş görünmesini de gerektirdiği açıklanmıştır. Aynı kararda, mahkemelerin bağımsızlığı, yürütme organı ile davanın tarafları karşısında ki bağımsızlık olarak nitelendirilmiştir.³¹²

Mahkemelerin ve hâkimlerin bağımsızlığı, adil yargılamanın tesisi ile yakından ilgilidir. Zira hiçbir organ ve kişiden emir ve talimat almayacak şekilde teminatlara kavuşturulmuş bir hâkim, davayı sadece yürürlükteki mevzuata uy-

---

³⁰⁹ Sramek/Avusturya davası, 22.10.1984, Seri A No: 84, Belilos/İsviçre davası, 29.04.1988, Seri A No: 132, GÖZLÜGÖL, s.178; Campbell-Fell/İngiltere, 28.06.1984, 7819/77, DOĞRU, (2003), s.722-763; Bryan/İngiltere, 22.11.1995, Seri A No: 335 A, GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.281; CENTEL, s.47.

³¹⁰ Erkner-Hofauer/Avusturya, 23.04.1987, Seri A No. 117, Poiss/Avusturya, 23.04.1987, Seri A No. 117, İNCEOĞLU, Adil Yargılanma Hakkı, s.34.

³¹¹ Sramek/Avusturya davası, 22.10.1984, Seri A No: 84, GÖZLÜGÖL, s.178; Campbell-Fell/İngiltere, 28.06.1984, 7819/77, DOĞRU, (2003), s.722-763; REID, Karen, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, Sweet & Maxwell, London 1998, s.90.

³¹² Delcourt/Belçika kararı, 17.01.1970, Seri A, No 11, GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.280; ÇAVUŞOĞLU, s.31.

gun olarak vicdanî kanaatine göre çözeceğinden, adalet duygusu zedelenmeyecek ve adil yargılanma hakkı ihlal edilmeyecektir.³¹³

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, belirli bir davada bir hâkimin bağımsızlığı sonucunda bir kişinin adil yargılanma hakkına riayet edilmiş olması, bir bütün olarak yargının bağımsız olmasına yetmemektedir. Zira yargı yerlerinin bir kısmının, çoğunun, azının bağımsız olması, devletin, yargı erkinin bağımsız olmaması nedeniyle uluslararası yükümlülüklerini ihlal ediyor olmasını engellemez. Yargı yerlerinin tek tek bağımsızlığı ile yargı erkinin bağımsızlığı farklı meselelerdir. Bu sebeple bağımsızlığı, hem yargının kişisel bağımsızlığı, hem de bütünsel olarak yargı bağımsızlığı olmak üzere bir bütün olarak algılamak gerekir.

4. Tarafsız Mahkeme

Toplumsal açıdan büyük bir fonksiyonu yerine getiren ve verdikleri hükümlerle, haklıyı-haksızı, suçluyu-suçsuzu tespit eden, uyuşmazlıkları çözen hâkimlerin, bazı önemli niteliklere sahip olmaları gerekir. Bu niteliklerden en önemlisi tarafsızlıktır. Zira tarafsız olmadığı düşünülen bir hâkimin verdiği kararlar tartışmalı hâle gelir, yargıya ve adalete güven sarsılır. Bu nedenle, uluslararası belgelerde tarafsızlıktan, hâkimde bulunması gereken temel niteliklerden biri olarak bahsedilir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kısaca tarafsızlığı, önyargı sahibi olmamak ve biçiminde tanımlamaktadır.³¹⁴

Bir başka anlatımla tarafsızlık, davanın çözümünü etkileyecek bir önyargı yokluğu; özellikle mahkemenin veya mahkeme üyelerinden bazısının taraflar düzeyinde onların leh ve aleyhinde bir duyguya, ya da çıkara sahip olmaması

---

³¹³ DONAY, s.82.

³¹⁴ CENTEL, (1998), s.47.

demektir.³¹⁵ Yine tarafsızlık, hâkimin yargılama yaparken, taraflara karşı nesnel olması ve kişiliğinden sıyrılabilmesi hususlarını da kapsar.³¹⁶

Tarafsız bir yargı yeri tarafından yargılanma hakkı; hâkimlerin dava ile ilgili bir menfaatlerinin veya çıkarlarının olmaması ve davayla veya tarafları ile ilgili, önceden oluşmuş bir fikre sahip olmamaları anlamına gelir.³¹⁷

Avrupa Konseyi, söz konusu ilkeyi “hâkimler, davaları tarafsız bir şekilde, vicdanlarına ve olguları değerlendirmelerine göre ve hukukun üstünlüğüne uygun olarak karara bağlar” diyerek pek çok kez yinelemiştir.³¹⁸

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise tarafsızlığı, demokratik bir toplumda yargı yerlerinin, halka vermek zorunda oldukları güven duygusu olarak görmektedir.³¹⁹

Anılan Mahkemeye göre tarafsızlığın, objektif ve sübjektif olmak üzere iki yönü vardır:³²⁰

Bunlardan sübjektif tarafsızlık, mahkeme üyesi hâkimin birey olarak tarafsız olması; davanın taraflarına karşı bir önyargı taşımamasıdır ve aksi sübut buluncaya kadar varsayılmaktadır.³²¹ Ayrıca, yargı yerinin kendi değer yargılarıyla siyasal görüşlerini kararına yansıtmasını gerektirir.³²²

³¹⁵ Piersack/Belçika davası, 01.10.1982, Seri A No: 53, GÖZLÜGÖL, s.178; Holm/İsveç, 25.11.1993, Seri A No: 279, GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.282; YILDIRIM, (2004), s.86.

³¹⁶ ŞAHBAZ, İbrahim, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Taraf Ülkelerde Yargılamanın Yenilenmesi”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.622.

³¹⁷ ZEITUNE, s.7.

³¹⁸ Council of Europe, Recommendation No. R (94) Principle 2, <http://cm.coe.int/ta/rec/1994/94r12.htm> (11.09.2006)

³¹⁹ Piersack/Belçika davası, 01.10.1992, Seri A No: 53, DOĞRU, Osman, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C.1, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul 2004, s.505.

³²⁰ TAŞKIN, Ahmet, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılanma Hakkı”, Adalet Dergisi, S.19, Mayıs 2004, s.63.

³²¹ Hauschildt/Danimarka davası, 24.05.1989, Seri A No: 154, MOLE – HARBY, s.29; Fey/Avusturya davası, 24.02.1993, Seri A No: 255-A, DUTERTRE, s.224; CENTEL, (1998), s.47.

³²² ARSLAN, Zühtü, “İnsan Hakları, Yargı ve “Taşralı Adam”ın Dramı”, Yeni Türkiye İnsan Hakları Özel Sayısı I, Sayı 21, Mayıs-Haziran 1998, s.601-605.

Öte yandan, objektif tarafsızlık ise, mahkemenin kurum olarak kişide bıraktığı güven duygusu ve tarafsız görünümüdür. Objektif tarafsızlığın varlığı, mahkemenin verdiği görünüm ile yakından alakalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi birçok kararında, adaletin yerine getirilmesinin yetmeyeceğini, aynı zamanda yerine getirildiğinin de görülmesi gerektiğini belirtmektedir.³²³ Nitekim anılan mahkeme bu konudaki düşüncesini, "...görünüm bile belli bir öneme sahip olabilir. Söz konusu olan, demokratik bir toplumda halka yansıtılması gereken mahkemeler karşı güven duygusudur ve her şeyden önce, ceza davaları söz konusu olduğunda, bu güven duygusunu sanığa da yansıtılması gerekir..." şeklinde açıklamaktadır.³²⁴

Objektif tarafsızlık değerlendirilirken, mahkemenin kuruluş biçimi ile görevin yerine getirilişine dikkat edilmektedir.³²⁵ Başka bir deyişle, delillerin takdir yönteminin ve gerçeğin keşfi için en etkili yargılama yaklaşımının seçimine ilişkindir.³²⁶

Tarafsızlığından şüphe duyulan yargıcın davadan çekilmesi gerekir. Zira tarafsızlık kavramı, hâkimlere; tarafsız bir biçimde adalete hükmedemeyeceklerini düşündükleri veya (gerçekte) tarafsızlıklarına gölge düşebileceği hallerde davadan çekilmeleri yönünde, kavramla bağlantılı bir yükümlülük yüklemektedir.³²⁷ Bu hallerde hâkimler, tarafların tarafsız olmadıklarına ilişkin iddialarını beklemezsin kendilerini görevden affederek davada yer almaktan imtina etmelidirler.³²⁸ Hâkimin taraflardan birine ilişkin ya da bir kızgınlık ve başkaca bir ayırımı öne çıkaracak önyargısının olması³²⁹, dava konusu uyuşmazlık ve delil teşkil eden olgular konusunda kişisel bilgisinin bulunması, hâkimin soruşturma

---

³²³ KAYNAK, s.123.

³²⁴ Hauschildt/Danimarka davası, 24.05.1989, Seri A No: 154, Pullar/İngiltere davası, 10.06.1996, Reports 1996/III, DUTERTRE, s.225; De Cubber/Belçika, 26.10.1984, Seri A 86, YILDIZ, Mustafa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargısı, Alfa Yayınevi, İstanbul 1998, s.206.

³²⁵ GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.281,282.

³²⁶ ARSLAN, (1998), s.602.

³²⁷ Wettstein/İsviçre davası, 21.12.2000, 33958/96, GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.282,283.

³²⁸ ZEITUNE, s.29.

³²⁹ KARTAL, s.346.

safahatında savcı³³⁰ ya da soruşturma hâkimliği³³¹ sıfatıyla görev yapmış olması, istinaf mahkemesi hâkiminin ilk dereceli mahkemede de davaya bakması³³², uyuşmazlık konusu meselede istişarî görev yapmış olması³³³, yargılama sürecinde esasa müessir tanıklık yapması, hâkimin veya hâkimin bir aile üyesinin davanın sonucu ile ilgili ekonomik bir menfaati olması ya da hâkimin taraflardan biriyle akrabalık, arkadaşlık, husumet ilişkisi bulunması³³⁴ gibi durumları içeren davalarda, şayet hâkimin çekilmesi, diğer başka bir yargı yerinin davaya bakmakla yetkilendirilememesi veya acil durumlar nedeniyle talep edilemiyorsa, önlem alınmaması, tarafsızlık ilkesine aykırılık teşkil edeceğinden adaletin gerçekleşmesine mani olur.³³⁵ Öte yandan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvuranın tutuklanmasına karar veren hâkimin, aynı kişinin 15 yıl mahkûmiyetine hükmeden mahkeme heyetinde yer almasının tarafsızlık ilkesine aykırı bulmamıştır.³³⁶

Birçok ülke mevzuatında hâkimin çekilmesi ve reddi müesseseleri mevcuttur. Hemen belirtmek gerekir ki, bizim Anayasamızda her ne kadar hâkimin tarafsızlığında bahsedilmemişse de, 2. maddede düzenlenen hukuk devleti ilkesi, dürüst yargılanma hakkını da içerir. Bu hak, yargılamanın tarafsız hâkimce yerine getirilmesini şart koşar. Dolayısıyla, ülkemizde hâkimin tarafsızlığının da bağımsızlığı gibi Anayasal güvenceye sahip olduğunu söylemek mümkündür.³³⁷

Mahkemelerin kamuoyuna mutlak surette güven vermeleri için kurumsal yapılarının da göz önünde bulundurulması zorunludur. Avrupa İnsan Hakları

³³⁰ Piersack/Belçika davası, 01.10.1982, Seri A No: 53, MYJER, Egbert – HANCOCK, Barry – COWDERY, Nicholas – ALİNK, Marnix, Savcılar İçin İnsan Hakları El Kitabı, (Çev. Eren Altay, Bora Kaya, Aslı Çerçi), Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2007, s.157.

³³¹ De Cubber/Belçika davası, 26.10.1984, Seri A 86, YILDIZ, s.206; Jon Kristinsson/İzlanda davası, 07.03.1990, Seri A No: 171, GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.283.

³³² TEZCAN – ERDEM – SANCAKDAR, s.205.

³³³ Procola/Lüksemburg, GÖLCÜKLÜ - GÖZÜBÜYÜK, s.283.

³³⁴ AMBROISE – CASTEROT, Coralie, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.324.

³³⁵ ZEITUNE, s.30.

³³⁶ Carvalho/Portekiz Davası, 22.04.1994, Seri A No: 286-B, YILDIRIM, (2004), s.88.

³³⁷ CENTEL, (1996), s.29.

Mahkemesi, kurumsal tarafsızlığın saptanmasında, açık ve belirgin kanıtların bulunmasını gerekli görmemektedir. Aksine, yargılanan kişinin kuşku ve endişe duymasına yol açacak biçimde yargılama makamının işlevsel ve organik açıdan bağımlı olduğu endişesine yol açacak görüntülerin bulunmasını dahi tarafsızlığın ihlali için yeterli kabul edilmektedir.³³⁸

Anılan Mahkeme, yargı yerinin tarafsızlığını belirlerken, objektif ve sübjektif testlerini davada ayrı ayrı uygulamakta ve değerlendirmektedir.³³⁹ Bu kapsamda, bir hâkim veya yargı yeri, ancak sübjektif ve objektif testleri birlikte geçmesi halinde tarafsız sayılacaktır.

Mahkeme, tarafsızlığın mevcudiyetinin belirlenebilmesi için, belli bir hâkimin söz konusu davadaki şahsî kanaatine dayalı öznel bir test uygulanması ve aynı zamanda nesnel test tatbik edilerek hâkimin hiçbir meşru şüpheye yer bırakmayacak yeterlikte teminat sağlayıp sağlamadığının değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, nesnellik sınavını şöyle tanımlamaktadır: “Nesnellik sınavında, kişisel tutumdan ayrı olarak, yargıcın tarafsızlığına ilişkin şüphe doğurabilecek oluşturulabilir gerçekler olup olmadığı belirlenmelidir. Bu bağlamda görünüm bile belli bir önem taşıyabilir. Burada yitirilebilecek olan, demokratik bir toplumda ve her şeyden öte, ceza davalarında, sanıkta mahkemelerin yaratması gereken güvenilirlik hissidir. Belirli bir davada belirli bir yargıcın tarafsız olmayacağından korkmak için meşru bir neden varsa, bu sanık bakımından önemli de olsa belirleyici değildir. Belirleyici olan bu korkunun nesnel anlamda haklılığının saptanıp saptanamayacağıdır”.³⁴⁰

Buna göre, ölçüt şu şekilde ortaya konulmaktadır: Sanık, hâkimin tarafsız ve bağımsız olmadığı yolunda bir korku ya da endişe taşıdığı iddia ediyorsa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu endişenin nesnel olarak haklı nedenlere dayanıp dayanmadığını araştırmaktadır.³⁴¹

³³⁸ TÜSIAD: Yargılama Düzeninde Kalite, İstanbul 1988, s.28.

³³⁹ İNCEOĞLU, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2005, s.188.

³⁴⁰ Fey/Avusturya davası, 24.02.1993, Seri A No: 255-A, DUTERTRE, s.224.

³⁴¹ TÜRMEYEN, Rıza, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılama Hakkı”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birli-

Hâkim, hem sübjektif, hem objektif, hem işlevsel hem de kişisel tarafsızlığın timsali olmalıdır.³⁴²

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Portekiz’le ilgili 22 Nisan 1994 tarihli kararında, tarafsızlık sübjektif ve objektif olarak ikiye ayrılarak, sübjektif ölçüde, hâkimin kişisel görüşünün göz önüne alınacağı, objektif ölçüde ise bu görüşün hâkimin tarafsızlığına olan güveni sarsacak boyutta olup olmadığının incelenmesi gerektiği belirtilmiştir.³⁴³

Demicoli / Malta davasında verilen 22.08.1991 tarihli kararda da, bir yargı makamının özellikle yürütme organına karşı bağımsızlık, tarafsızlık ve bazı güvencelere sahip olması gereği vurgulanarak, tarafsızlık konusundaki kararlarda statik hale gelen sübjektif - objektif tarafsızlık kavramı tekrar tanımlanmıştır.³⁴⁴

Sonuç olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin, yargı bağımsızlığı kavramından, kanunî, bağımsız ve tarafsız mahkemeyi anladığını söyleyebiliriz. Mahkeme bağımsızlık ve tarafsızlık unsurlarını birlikte değerlendirmekte, özellikle tarafsızlık konusunda teoriden çok somut olayın özelliklerine dikkat edilmektedir.³⁴⁵

II. 1982 ANAYASASINDA YARGI BAĞIMSIZLIĞI

A. GENEL OLARAK

1980 askerî müdahalesi öncesi yaşanan siyasî ve toplumsal kaos yüzünden, 1982 Anayasası, 1961 Anayasası’ndaki kurumlara karşı bir tepki niteliğinde belirilmiş, yeni Anayasada, devletin birliği ve korunması, vatanın ve milletin bölünmezliği ilkeleri ön plana geçmiştir.

ği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.42.

³⁴² AMBROISE – CASTEROT, s.324.

³⁴³ ÜNAL, Şeref, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divanı Kararları Işığında Sözleşme Hükümlerinin Açıklanması ve Yorumu, TBMM. Yayınları, Ankara 1995, s.15.

³⁴⁴ DOĞRU, Osman, İnsan Hakları Avrupa İçtihatları, Beta Yayınları, İstanbul, 1996, s.232.

³⁴⁵ Hauschildt/Danimarka davası, 24.05.1989, Seri A No: 154, MOLE, Nuala – HARBY, Catharina, Adil Yargılanma Hakkı – Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, Ankara 2003, s.29.

1982 Anayasası, yargı organının diğer Anayasal organların işlemlerini denetleme yetkisini kısıtlamıştır. 12 Eylül İhtilali öncesinde az çok politikanın içine itilen yargının, getirilen kurullarla politika dışında tutulmak istenilmesi gerekçesiyle³⁴⁶, 1961 Anayasası'nda yargı lehine olan güç ibresi, 1982 Anayasası'nda yürütme organı lehine kaymıştır. Bir başka deyişle, 1982 Anayasası'nın yargı bağımsızlığı ilkesinin zedelendiği, yargının bunalım emici işlevinin zaafa uğradığı ve bu dönemde en çok yara alanın yargı erki olduğu ileri sürülmüştür.³⁴⁷ Bu durumun oluşumunda, hâkimlere güvensizlik ve yargı organlarının kendi kendilerine yetmeyeceği düşüncesi yatmaktadır.³⁴⁸

1982 Anayasası ile yargı konusuna daha başlangıç bölümünde girilmiş, bu kısımda anayasanın en önemli genel ilkeleri sıralanarak, hiç kimsenin özgürlükçü demokrasi ve bunun gerekleri ile belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı açıklanmıştır. Hakeza aynı bölümde, kuvvetler ayrılığı ilkesinin, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmediği, belli devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret bir iş bölümü ve işbirliği olduğu, üstünlüğün ancak anayasa ve yasalarda bulunduğu belirtilmiştir.

Bu açıklamalar yapılmakla, bir yandan kuvvetler ayrılığı prensibi ile birlikte yargının ayrı bir erk olduğu kabul edilmiş, öte yandan da bu ilkedен ne anlaşılması gerektiği konusundaki kuşku ları önlemek amacı ile açıklama yapma ihtiyacı hissedilmiştir.

1982 Anayasası'nın yargı ile ilgili düzenlemelerine geçecek olursak; evvelirde Anayasanın 9. maddesinde, “yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır” denilmekle, tıpkı yasama gibi bir “yetki” olarak nitelendirilen yargı erkinin kaynağının millet olduğu açıklanmaktadır.

1982 Anayasası'nın 11. maddesinde de, Anayasa hükümlerinin yasama ve yargı organları ile idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğu hükme bağlanmıştır. Bunun doğal sonucu olarak her organ ve kuruluşun anayasanın üstünlüğünü kabul etmesi ve anayasanın herkes için

---

³⁴⁶ DAL, s.129.

³⁴⁷ FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.103.

³⁴⁸ BİNİCİ, s.110.

bağlayıcı olması izahtan varestedir. Pek tabi bunu denetleyecek olan yargı gücünün daha güçlü olması gerekeceğinden Anayasanın 37. maddesi düzenlenmiştir. Bu maddeye göre “hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz”. Bu hüküm yasal hâkim güvencesi olarak nitelendirilmiştir. Özey, ülkenin geçirdiği tarihsel sürecin, yargıya ilişkin düzenlemelerin sadece ilke düzeyinde değil, neredeyse ayrıntıya varan biçimde anayasal teminata kavuşturulmasının zorunlu olduğunu gösterdiğini, bu cümleden, 1961 Anayasası’nın orijinal metnindeki “tabii yargı yolu” kenar başlıklı 32. maddesindeki düzenlemenin, yukarıda zikredilen “kanunî hâkim güvencesi” kenar başlıklı 37. maddeye göre çoğulcu demokratik sistem ve çağdaş toplum düzenine daha uygun olduğunu ileri sürmektedir.³⁴⁹

1982 Anayasası, bu genel düzenlemelerin dışında, yargı kuvvetini 138-160 maddeler arasında düzenlemiştir. Anayasanın yargıya ilişkin bu maddelerinde, “Genel Hükümler” başlığı altında, evveleminde mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik ve savcılık güvencesi ile hâkimlik ve savcılık mesleği ele alınmıştır.

Mahkemelerin bağımsızlığını taşıyan 138. madde de, yargı bağımsızlığı duraksamaya meydan vermeyecek şekilde kapsam itibariyle açıklanmıştır. Maddede “Hâkimler görevlerinde bağımsızdır, Anayasa, yasa ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler...” denilmekle, hâkimler diğer organ ve kuruluşlar gibi Anayasa, yasa ve hukuka uygun olarak karar vermelerinin dışında vicdanları ile baş başa bırakılmıştır.

Maddenin devamı “...hiçbir makam, organ merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili olarak mahkemelere ve hâkimlere emir veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz genelge gönderemez, görülmekte olan bir dava hakkında yasama meclisinde yargı yetkisinin kullanımı ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunamaz, yasama ve yürütme organları ile idare, mahkemelerin kararlarını uymak zorundadır, bu organlar ve idare,

---

³⁴⁹ ÖZAY, (1991), s.103-105.

mahkemelerinin kararlarına, hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez” şeklindedir.

Maddenin gerekçesinde de, “Anayasa tasarisının kabul ettiği temel prensiplerden birisi yargı görevinin bağımsızlığıdır. Yargıya ilişkin hükümler bu prensipten hareket edilerek düzenlemiştir. Hiçbir organ, makam, mercii veya herhangi bir kişi yargı yetkisinin kullanılmasında, hâkimlere emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Hâkim, olayın ve delillerin takdirinde, vicdanî kanısına göre hareket etmek mevkiindedir...”³⁵⁰

139. maddede, hâkimlerin malî ve özlük işlerinden bahsedilerek anayasal güvenceye bağlanmıştır.

140. maddede ise hâkimlerin mesleğe kabulü konusunda genel bir çerçeve açıklaması yapılmış ve hâkimlerin, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esasına göre görevlerini ifâ edecekleri belirtilerek, gerek anayasanın diğer hükümlerine gerekse de diğer yasalara sınır çizilmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrasında da, hâkimlerin nitelikleri, atanma, terfi hak ve ödevleri, sürekli ve geçici yer değiştirmeleri, disiplin kovuşturması açılması, disiplin cezası verilmesi, görevleri ile ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma açılması veya yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektirecek suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işlerinin mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esasına göre yasa ile düzenleneceği belirtilmiştir.

Buna mukabil, aynı maddenin 6. fıkrasında öngörülen “Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığı’na bağılıdırlar” ve 144. maddede yer alan “...hâkim ve savcıların görevlerini kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme, görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturmanın Adalet Bakanlığı’nın izni ile Adalet Müfettişleri tarafından yapı-

³⁵⁰ AKAD, Mehmet – DİNÇKOL, Abdullah, Gerekçeli - İctihatlı 1982 Anayasası, Alkım Kitabevi, İstanbul 1998, s.551.

lır” şeklindeki düzenlemelerin, 138. ve 139. maddelerde açıklanan mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.³⁵¹

Gerçekten de, bir yandan yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatından bahsederken, diğer yandan hâkimlerin idarî yönden, siyasî bir makam olan Adalet Bakanlığına bağlanması ve denetimlerinin atamaları tamamen bakanlığın takdirinde olan adalet müfettişlerine bırakılarak soruşturma izninin Adalet Bakanlığının yetkisine verilmesinin, yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ile çelişki oluşturduğu yolunda doktrinde yaygın bir kanı mevcuttur.

Anayasamızda ve yasalarımızda, hâkimin tarafsız olması gerektiğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır. Başka bir anlatımla, “Hâkimler kararlarında tarafsız olmak zorundadırlar” gibi genel nitelikli veya bu yönde sevk edilmiş bir düzenleme yoktur. Kural olarak, hâkim tarafsız olarak düşünülmüş, temel usul kanunlarında hâkimin tarafsız kalamayacağı özel durumlar saptanarak bu durumlarda nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiğine dair ilgili kanunlarda hâkimin çekinme ve ret halleri belirlenmiştir.

Bunun yanı sıra, 1982 Anayasası’nda demokratik hukuk devleti, kanun önünde eşitlik, doğal hâkim gibi temel ilkeler ile hak arama hürriyetinin özünde de bu kavramın yattığı ve Anayasada hâkim tarafsızlığının sözü geçen temel ilke ve haklarla birlikte güvence altına alındığı söylenmektedir.³⁵²

Sonuçta, Anayasanın 138 ve 139’uncu maddeleri göz önünde tutularak bağımsız mahkemeler şöyle tanımlanabilir: “Bağımsız mahkemeler hiçbir organ, makam, mercii veya kişi tarafından yargı yetkisini kullanırken kendilerine emir ve talimat verilemeyen, genelge gönderilemeyen, tavsiye ve telkinde bulunulmayan (md. 138/2), kararları yasama ve yürütme organlarını bağlayan, kararları bu organlarca hiçbir surette değiştirilemeyen ve yerine getirilmesi geciktirileme-

³⁵¹ ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa Hukukuna Giriş, Adres Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2004, s.284; SURLU, (2003), s.58.

³⁵² ÖDEN, Merih, “Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakmaması” AÜHFED, C.43, S.1-4, 1993, s.64.

yen (md. 138/4) görevlerinde bağımsız (md. 138/1) ve teminatlı hâkimlerden (md. 139) meydana gelen kuruluşlardır”.³⁵³

B. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ ANLAMI

1. Objektif Bağımsızlık

Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı birbirini tamamlayan iki kavramdır. Hâkimlerin bağımsızlığı ile objektif, hâkimlik teminatı ile de sübjektif bağımsızlık ifade edilmektedir.

Objektif bağımsızlığın düzenlendiği, 1982 Anayasası'nın 138 ve devamı maddelerinin anladığı anlamda bağımsızlık niteliğine sahip olmayan bir organın hukukî uyumsuzlukları ve hukuka aykırılık iddialarını çözme ve karara bağlama yolundaki faaliyetleri yargı fonksiyonu olarak kabul edilemez. O halde bağımsız olmayan bir organın içerik olarak yargı fonksiyonuna benzeyen, yani iddia, tespit ve müeyyide süreçlerini içeren işlemleri, örneğin disiplin cezası kararları, yargı fonksiyonu olarak nitelendirilemez.³⁵⁴

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 4/1. maddesinde bu hüküm tekrar edilmiştir. Madde hükmüne göre: “Hâkimler mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev yaparlar. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.”

2. Yasamaya Karşı Bağımsızlık

1982 Anayasası'nın 138. maddesine göre; hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemeler ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve teklinde bulunamaz, görülmekte

³⁵³ GÖZLER, Kemal, “Yargı”, s.1, <http://www.anayasa.gen.tr/yargiorgani.htm> (31.05.2008)

³⁵⁴ GÖZLER, Yargı, s.3.

olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz, yasama mahkeme kararlarına uymak zorundadır, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Madde hükmüne göre, yasama organı kanunla dahi hâkimlere yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin emir ve talimat veremez, görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Bir başka deyişle, hâkim bakımından, emirden ya da olumsuz emir niteliği taşıyan yasaktan söz edilemez.³⁵⁵

Bu durumun istisnası olarak, Anayasamızın 87. maddesi ile yasama organına tanınan genel ve özel af ilânı gösterilmektedir.³⁵⁶

Öte yandan, 1982 Anayasası'nda mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi getirilirken, bunun korunması, 1924 Anayasası'nda olduğu gibi tamamen yasa koyucunun takdirine bırakılmamış ve yasa koyucu, hâkimlerin bağımsızlığına aykırı yasa koymaktan yasaklanmıştır.³⁵⁷ Gerçekten de, yasama organının fonksiyonunu Anayasaya uygun yerine getirip getirmediği Anayasa Mahkemesi tarafından bir denetim mekanizmasıyla kontrol altında tutulmaktadır.

1982 Anayasası'nın 138/son maddesinde yasama, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez hükmü yer almıştır. Bu düzenleme, yargı kararlarının geciktirilmeden yerine getirilerek yargıyı fonksiyonel kılma amacına matuftur. Kararları yasama tarafından hiçe sayılan yargının, bağımsızlığını da koruyamayacağı açıktır. Ancak, söz konusu kuralın, hâkim bağımsızlığının güvence altına alınmamış olduğu zamanlarda, bazı parlamento üyelerinin hâkimleri etkileyecek açıklamalar yapmış olmaları yüzünden Anaya-

---

³⁵⁵ KUNTER, (1986), s.365 vd.

³⁵⁶ KURU, (1966), s.12; TANİLLİ, s.551.

³⁵⁷ KESKİN S., s.136.

sada yer aldığı ve artık bu güvencenin sağlanmasından dolayı bu kurala gerek kalmadığı görüşü de ileri sürülmüştür.³⁵⁸

Öte yandan, yargı kararlarının değiştirilemeyeceği ve geciktirilemeyeceği kuralına, Anayasanın 87. maddesinde yer alan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin genel ve özel af ilanı ile mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar verme ve 104. maddede düzenlenen Cumhurbaşkanının sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletme ve kaldırma yetkileri ile Anayasal istisnalar getirilmiştir.

Yargıya ait düzenlemelerin tamamı anayasada yer almasa da, yasama organı tarafından yapılacak yargıya ait düzenlemelerin bağımsızlık ve teminat esaslarına aykırı olmayacağı hükme bağlanmıştır. Gerçekten de, Anayasanın 140/3. maddesine göre, yasama organı tarafından hangi kanun yapılırsa genel prensip olan yargının bağımsızlığı ve teminatına zarar verilemeyecektir. Bu kurala aykırı işlemlerin anayasaya yargısına tabi olması, yargı bağımsızlığı ve teminatını da koruyacaktır.³⁵⁹

3. Yürütmeye Karşı Bağımsızlık

1982 Anayasası'nın 138 ve 139. maddesine göre; hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar, hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemeler ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz, kendileri istemedikçe anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz. Yürütme organı ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez. Bu durumun istisnasını, Anayasamızın 104. maddesindeki, Cumhurbaşkanının sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak yetkisi oluşturmaktadır.³⁶⁰

140. maddesinin 6. fıkrasına göre ise, hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlıdır. Hâkimlerin vazifelerinin, yargılama ve

³⁵⁸ DEMİRKOL, (1991), s.65.

³⁵⁹ DEMİRKOL, (1991), s.66.

³⁶⁰ TANİLLİ, s.551.

idarî görev olarak ikiye ayrılarak idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlı tutulmalarının hâkimlerin bağımsızlığı ile bağdaşmadığı ileri sürülmüştür.³⁶¹ Hâkimlerin görevinin yargı yetkisini kullanmak olduğu, hâkim sıfatıyla yapılan tüm işlemlerin yargı yetkisinin kullanımının sonucu olduğundan idarî nitelikte olanların da bu yetkiye dayandığı, bu itibarla hâkimlik işleminin idarî ve yargısal diye bölünemeyeceğinin söyleyenler de vardır.³⁶² Avrupa Birliği de, hâkimlerin idarî görevleri yönünden Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı olması gerektiğini önermiştir.³⁶³

Hâkimlerin terfilerini doğrudan etkilediğinden, Adalet Bakanlığının emir ve talimat vermesi, genelge göndermesi, tavsiye ve telkinde bulunması mahkeme bağımsızlığı ilkesi ile bağdaşmamaktadır.³⁶⁴

Hâkimlerin yargısal tasarrufları dışında kalan, kalem işlerinin yürütülmesi ve personelin yönetimi gibi idarî görevlerinde Adalet Bakanlığına bağlı olmasında sakınca yoktur şeklinde görüşler de mevcuttur.³⁶⁵ Hakeza, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ilgili Bakanlığın yargı yerinin işlevlerine ilişkin yol gösterici genel ilkeleri belirlemesini, bir yargılama makamına talimat verme olarak değerlendirmemiştir.³⁶⁶

1982 Anayasası 159/son maddesi ile 1961 Anayasası'nda bulunmayan yeni bir yetkiyi Adalet Bakanına tanımıştır. Buna göre; "Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde hizmetin aksamaması için hâkim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirebilir." Anayasa Komisyonu metninde olmayan bu hüküm, Danışma Meclisi metninin 148. maddesinde mevcuttu. Bu görevlendirme yetkisinin Yüksek Kurul yerine yürütme erkinin temsilcisi Bakana tanınması ve

³⁶¹ ÖZKAYA, Eraslan, 2003-2004 Adli Yılı Açış Konuşması, Yargıtay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003, s.15; TOROSLU, s.95; ERDOĞAN, (2003), s.218; SURLU, (2003), s.58.

³⁶² MUMCUOĞLU, s.300.

³⁶³ Avrupa Birliği Komisyonu Tarafından Hazırlanan ve Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nce Türkçeye Çevirisi Yapılan "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi" Konulu 11-19 Temmuz 2004 Tarihli Rapor, Ankara Barosu Avrupa Birliği Merkezi Yayınları, Ankara 2004, s.17.

³⁶⁴ KUZU, Burhan, 1982 Anayasası'nın Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1990, s.147,148.

³⁶⁵ KURU, (1966), s.9; ÜNAL, (1994), s.14.

³⁶⁶ Campbell-Fell/İngiltere, 28.06.1984, 7819/77, DOĞRU, (2003), s.722-763.

geçici olsa bile sürenin önceden belirlenememesi nedeniyle hâkim bağımsızlığı ve teminatını etkilediği ileri sürülmektedir.³⁶⁷

Yargı bağımsızlığı açısından bir başka sakınca da, bazı yüksek yargı görevlerine yapılan seçim ve atamaların Cumhurbaşkanı tarafından yapılmasıdır. Gerçekten de, “Devlet Başkanı” sıfatıyla³⁶⁸ Cumhurbaşkanı, belirlenen usul daire-sinde kendisine gösterilen adaylar arasından, Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı Vekilini Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçme yetkisi tanınmıştır. Cumhurbaşkanı devletin başı sıfatıyla tarafsız sayılması, onun parlamenter rejim sistemi içerisinde yürütme erkinin de başı olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Buna veçhile, Cumhurbaşkanı yukarıda açıklanan yetkileri, yargının üst kademesinin yürütmeye bağımlı olduğu imajı verilmesine yol açmaktadır.³⁶⁹

Farklı görüşe göre, yüksek yargı organlarına yapılacak atamaların kendi iç bünyelerinde yapılan seçimle belirlenmesi daha demokratik görünse bile, bu durumun ortaya çıkaracağı muhtemel sorunlar düşünüldüğünde, tarafsız devlet başkanının kişiliğine ve göstereceği özene güvenmek daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.³⁷⁰

Yürütme organı, hâkimlerin özlük işlerini düzenleme yetkisini elinde tutmakla, doğrudan ya da dolaylı olarak hâkimleri etkileme ve onların üzerinde baskı oluşturma olanağına sahip bulunduğu için, koruma tedbiri olarak hâkimlik teminatı ve özlük işlerinin bağımsız bir kurulca görülmesi gibi güvenceler getirilmiştir.

---

³⁶⁷ ÖZBUDUN, Ergun, 2001 Anayasa Değişiklikleri ve Siyasal Reform Önerileri, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s.36; TANRIVER, Süha, “Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine”, s.72, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2000-49-01-04/AUHF-2000-49-01-04-Tanriver.pdf> (14.07.2008); KUZU, (1990), s.156; BİNİCİ, s.59.

³⁶⁸ SEVİNÇ, Murat, “Güncel Gelişmelerin Işığında, 1982 Anayasası’na Göre Cumhurbaşkanı”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.57, S.2, Nisan-Haziran 2002, s.135.

³⁶⁹ TANÖR, Bülent, Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu, BDS Yayınları, İstanbul 1994, s.234.

³⁷⁰ SEVİNÇ, s.135.

Hâkimlerin yürütme organınca atanması sisteminin İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde dahi politik tercihlerin ağır bastığı iddiası ile eleştirildiği düşünülürse, ülkemizde bu sistemin uygulanmasının hâkim bağımsızlığı açısından tehlikeli olacağı aşikârdır. Bu nedenle yargının kendi kendisini yönetmesi sistemi hâkim bağımsızlığının en etkili aracı olarak görülmektedir.³⁷¹

Bu konuda 2003 yılı içinde hazırlanan Avrupa Birliği Komisyonu, İstişari Ziyaret Raporunda; hâkim adaylarının seçimine Adalet Bakanlığının müdahil olmasının, yargının bağımsızlığı konsepti ile çeliştiği ve önemli temel prensiplere tezat teşkil ettiği, hâkim aday olmak için müracaat edenlerin Adalet Bakanlığı personeli ile mülakata girmek zorunda olmalarının, mesleğe kabul ile ilgili kararlarda politik sebeplere dayalı tarafdırlık ve peşin hükümlülüğe götürücü potansiyel bir tehlike meydana getirdiği, keza, hâkim olmak isteyenlerin Adalet Bakanlığına bildirilmesi, sınav tarihinin tebliği için Hâkim Adayları Eğitim Merkezinin Adalet Bakanlığına müracaat etmesi, sınava kabul hususunda yine Adalet Bakanlığına müracaat etmesi ve bilahare Adalet Bakanlığı personeli olan kişilerce mülakat yapılmasının, hâkim adayları üzerinde girmek üzere oldukları mesleğin içinden çıkılmaz bir şekilde Adalet Bakanlığına bağılı olduğu izlenimini verecek bir potansiyel oluşturduğu, hali hazırda Türkiye’de yürürlükte bulunan yargı mesleği ile ilgili sistemin temel prensiplere uygun olmadığı, bu sistemin, kimin hâkim aday olacağı, kimin olamayacağı hususunda verilecek karar üzerinde, siyasal bir birim olan Adalet Bakanlığına önemli derecede etkin olma imkânı sağladığı belirtilmiştir.³⁷²

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, hâkimlerin işe alınmasında bağımsız bir mekanizmanın yokluğunun yargı bağımsızlığını sınırlandırdığını açıklamıştır.³⁷³

---

³⁷¹ KARDAŞ, (2008).

³⁷² BJORNBERG, Kjell, RICHMOND, Paul, Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstişari Ziyaret Raporu, 28.09.2003 – 10.10.2003, Avrupa Birliği Komisyonu, Brüksel, T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Tercümesi, s.107-108.

³⁷³ ZEITUNE, s.21.

Bu nedenle, hâkim ve savcı adaylarının seçimi ve mesleğe girişinde Adalet Bakanlığının etkinliğinin kaldırılması ve bu yetkinin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na verilmesi önerilmiştir.³⁷⁴

Karşıt görüşteki bir yazar ise; Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce objektif esaslara göre yapılan sınav sonrasında yapılan mülakatta görev alan ve birinci sınıf hâkim statüsündeki Adalet Bakanlığı üst düzey yöneticilerinin, siyasî düşüncelerle değil, meslekî kaygı ve meslek etiği çerçevesinde konuya yaklaşacaklarını, adaylık süreci sonunda mesleğe kabulün Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından yapıldığını, mevcut sistem içerisinde özerk sekretaryası bulunmayan Yüksek Kurulun sınav yapmasının mümkün olmadığını belirterek, çözümün Kurulun yeniden yapılandırılıp kendi sekretaryasına kavuşturulduktan sonra sözlü sınavı yapması olarak göstermektedir.³⁷⁵

Ülkemizde, bu konudaki en önemli gelişme, önce Adli ve İdarî Yargıda Hâkim ve Savcı Adaylığı Yazılı Sınav, Mülakat ve Atama Yönetmeliği'nin 27. maddesinde yapılan değişiklik³⁷⁶, daha sonra da 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 9. maddesine yapılan ekleme³⁷⁷ ile hâkim adaylarının belirlenmesine için ÖSYM tarafından organize edilen yazılı sınav sonrasında oluşturulan Mülakat Kurulunda, Adalet Bakanlığı Müsteşarı veya görevlendireceği Müsteşar Yardımcısı Başkanlığında, Teftiş Kurulu Başkanı, Ceza İşleri Genel Müdürü, Hukuk İşleri Genel Müdürü, Personel Genel Müdürünün yanında Türkiye Adalet Akademisi Yönetim Kurulu'nun her sınav için kendi üyeleri arasından belirleyeceği iki üyeye de yer verilmesidir. Yönetim Kurulu'nda Yargıtay ve Danıştay mensubu olduğu takdirde, bu üyeler Mülakat Kurulunda asıl üye olarak görevlendirilecektir.

Kanaatimizce, hâkim ve savcılık mesleğine giriş için yapılan sınavlar Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Adalet Bakanlığı tarafından ortaklaşa oluşturulacak bir komisyon tarafından yerine getirilmeli, mesleğe kabul kararı ise Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından verilmelidir.

---

³⁷⁴ GERÇEKER, s.34.

³⁷⁵ OKUR, s.51.

³⁷⁶ Resmî Gazete, 12.06.2007, 26550.

³⁷⁷ 01.12.2007 tarih ve 5720 sayılı Kanun, Resmî Gazete, 04.12.2007, 26720.

Son olarak, Anayasanın 138/son maddesi, yargı kararlarına yürütme ve idare tarafından uyulacağı ve yürütme ve idarenin mahkeme kararlarını hiçbir şekilde değiştiremeyeceği, bunların yerine getirilmesi geciktiremeyeceğini ifadelerine ilaveten, yargı kararlarının yürütmeyi bağlayıcı hükümlerini amirdir. Buna göre; yargı kararlarının, idare tarafından kesin olarak yerine getirilmesi gerekir. Yürütme, yargı kararlarını yerine getirip getirmemede takdir hakkına sahip değildir. Yargı kararlarının yürütme organı tarafından yerine getirilmesindeki bağlayıcılık bağımsız yargının temelidir.³⁷⁸

4. Yargıya Karşı Bağımsızlık

1982 Anayasası'nın 138/2. maddesinde vücut bulan; hiçbir organ, makam, mevki ve kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz şeklindeki genel hüküm çerçevesinde; yargı makamının, diğer yargı organlar karşısındada da korunması gerekeceği izahtan varestedir.

Mahkemeler, millet adına yargı yetkisini kullandıklarından, birbirlerine emir ve talimat vermesi doğru değildir. Bu nedenle, mahkemeleri kendi yargı faaliyeti sırasında diğer mahkemelerin yapacağı etkilerden korumak gerekir.³⁷⁹

Hâkimler, verdikleri kararların doğruluğunu, yani yaptıkları değerlendirmenin isabetini, meslektaşlarının verdikleri hükümlere, yani içtihatlarına uygunluğu ile kontrol ederler. Daha önceki olaylar için verilen kararların sonraki benzer olayların muhakemesinde, hâkimlere ışık tutabileceği kabul görmektedir.

Alt mahkemelerin üst mahkemelerle denetlenmesi mahkeme üyelerinin keyfî davranışlarda bulunmalarını engellediği gibi bireylerin kanun karşısında eşit olmalarını da sağlar. Denetim aynı zamanda ülkede kanunların farklı uygulanmasının yol açacağı çelişkili sonuçları da önler. Üst mahkeme yaptığı denetim sonucunda bozma veya onama kararına hükmedecektir. Bozma kararı verilmesi durumunda yerel mahkeme bu karara karşı direnme kararı verebilecektir. Bu

³⁷⁸ DEMİRKOL, (1991), s.69.

³⁷⁹ YURTCAN, s.55.

karar, Hukuk veya Ceza Genel Kurullarında incelenecek ve nihaî karar verilecektir. Alt derece mahkemesi bu karara uymak zorundadır.³⁸⁰

Bu çerçevede, Yargıtay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Danıştay ve Sayıştay gibi yüksek mahkemelere tanınan içtihadı birleştirme kararı verme yetkisinin irdelenmesi gerekir.³⁸¹

Yargıtay ve Danıştay gibi yüksek mahkemelerin verdikleri içtihatları birleştirme ve değiştirme kararları benzer olaylarda ilk dereceli mahkemeleri bağlar.³⁸²

Bu durumun, yargı bağımsızlığını zedelediği söylenmektedir.³⁸³

Hukuku yorumlayanların başında gelen hâkimlerin, her olayın özelliklerini göz önünde bulundurarak, en uygun çözümü bulmak için çaba harcadığı ve içtihadı birleştirme kararının bulunduğu bir durumda, hâkimin hukuka katkısından söz edilemeyeceği ve yargı bağımsızlığına ters olduğu iddia edilmektedir.³⁸⁴

Hukukta boşluk olmaz ilkesi uyarınca her hukuksal uyuşmazlığın içtihatla doldurulmasına çalışıldığı, içtihat uymacılığı ve emsal karar araştırmacılığı olarak beliren kolaycılığın hâkimleri teslim aldığı, adalet mekanizmasının tümüyle içtihat hukukçuluğuna doğru gittiği, hatta açıkça içtihat hukukçuluğu yapıldığı konusunda saptamalar da bulunmaktadır.³⁸⁵

Bu nedenle, hâkimlerin talimata göre hareket eden memur olmadıkları için, kuvvetli delil ve gerekçe göstererek içtihatların aksine karar verebilecekleri ve sosyal, ekonomik ve hukukî sebeplerle yeni gelişmelere uygun içtihat değişikliği

---

³⁸⁰ KURU, Baki – ARSLAN, Ramazan – YILMAZ, Ejder, Medenî Usul Hukuku, Yetkin Yayıncılık, Ankara 1996, s.585 vd.; KUNTER, (1986), s.553 vd.; YURTCAN, s.490; KURU, (1966), s.9; BERKİN, s.159.

³⁸¹ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 1999, s.65-66.

³⁸² KUNTER, (1986), s.554; YURTCAN, s.497; KURU – ARSLAN – YILMAZ, s.604.

³⁸³ KUNTER, (1986), s.572, bu konudaki farklı görüşler için bkz. KUZU, (1990), s.148 vd.

³⁸⁴ YURTCAN, s.497,498; aynı yönde bkz. DURAN, Lütfi, “Tevhidi İctihad Nedir” Siyasî İlimler Mecmuası, S.269, 1953, s.228-229.

³⁸⁵ KUTLU, Mustafa, “Yargıç, Kamu Düzeni ve Konformizm”, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_184.htm (04.05.2008).

gerektiği hallerde, Yargıtay'ın, yeni durumları mahkemelerin uyarılarına göre takdir etmesi lazım geldiği de ileri sürülmüştür.³⁸⁶

Aynı görüşe göre; hukuku bulmak ya da her dava için yaratmak için mutlak olarak yüksek hâkim ya da mahkeme olmak zorunlu değildir. Zira haklar, insanlığa ait durumları gösteren ve her insan tarafından değişik oranlarda kazanılan, yaşanan ve hissedilen yaşamsal dayanaklardır. Hakları hâkimler yaratmaktadır. Haklar; insan için, doğal, siyasal, kültürel, sosyal ve ekonomik yapının tarihsel ve sosyolojik devinimi sonucu ortaya çıkmaktadırlar. Bu nedenle hukuk üretiminin tüm insanlığın ortak yaratımına açık olması zorunludur.³⁸⁷

Öte yandan 2003 yılı istişarî ziyaret raporunda, Yargıtay'ın kararlarının alt derecedeki mahkemeler için yasal olarak bağlayıcı olmadığı, ancak tatbikatta, alt mahkemelerin genellikle bu kararları takip ettiği, bu durumun kısmen alt derece mahkeme hâkimlerinin Yargıtay'ın kararlarına itibar etmelerine, kısmen de Yargıtay'ın alt derece mahkemelerin hâkimlerinin kararlarını bu hâkimlerin meslekî ilerlemelerini ilgilendirecek şekilde değerlendiriyor olmasına bağlı olduğu belirtilmiştir.³⁸⁸

Öte yandan, içtihadı birleştirme kararlarının hukukî konularda mahkemele-ri bağlamasının anayasaya aykırı olmadığını söyleyen yazarlar da mevcuttur.³⁸⁹

Anayasa Mahkemesi bu konudaki bir içtihadında şu karara varmıştır:

“...Hâkimler de her insan gibi yanılabilirler, usul ve kanuna aykırı olarak karar verebilirler veya verdikleri kararlar taraflar için doyurucu olmayabilir. Bu durum, mahkeme kararlarına karşı mahkemenin kendisine veya başka bir mahkemeye başvurarak bu kararların yeniden incelettirilmesi, bunlardan yanlış olanların bozulması, doğru olanların da doğru olduklarının belirtilmesi ve bunun so-

---

³⁸⁶ BERKİN, s.159

³⁸⁷ KUTLU, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_184.htm (04.05.2008).

³⁸⁸ BJORNBERG - RICHMOND, 2003, s.18.

³⁸⁹ KURU - ARSLAN - YILMAZ, s.617; KURU, Baki, İçtihatların Birleştirilmesi Yolu İle İlgili Bazı Sorunlar, AÜHFY No: 415, Ankara 1977, s.11; ÜSTÜNDAĞ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, Cilt I-II, Yayıncılık Matbaası, İstanbul 1992, s.62; POSTACIOĞLU, İlhan, Medenî Usul Hukuku Dersleri, 6. Baskı, İstanbul 1975, s.106; BİLGE, Necip, Birleştirilmiş İçtihatların Bağlayıcılığı, Ankara 1993, s.15; FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.55.

nucu olarak doğru kararlar üzerindeki yanlışlık kuşkusunun ortadan kaldırılması zorunluluğunu doğurmaktadır. Yargıtay, her şeyden önce, bu zorunluluğu karşılamak ereği ile ve özel kanunla kurulmuştur. Anayasa’da bu niteliğini belirterek Yargıtay’ı Anayasa kurumları arasına almıştır. Bundan başka Yargıtay, ülkede içtihat birliğini de gerçekleştirmektedir. Zira hâkimlerin belli olaylarda uyguladıkları kanunları ve öbür hukuk kurallarını kendi kanılarına göre başka başka biçimde yorumlanmaları mümkün olduğundan, mahkemelerden, benzeri olaylarda verilecek kararlar arasında çelişmeler olabilmekte ve bu çelişmeler Anayasa’nın 12. maddesiyle tanınan kanun önünde eşitlik ilkesini zedelemekte ve bundan dolayı içtihatlar arasında birlik sağlanması da zorunlu bulunmaktadır.

Yargıtay’ın, gerek alt mahkemelerin verdikleri kararları denetleme görevini, gerekse hukuk kurallarının yorumlanmasında birliği gerçekleştirme görevini, yapabilmesi için, verdiği kararların mahkemeleri bağlayıcı kararlar olması gerekir. Gerçekten, Yargıtay kararlarına bağlayıcı nitelik tanınmayacak olursa, Yargıtay görüşünün benimsenmesi, mahkemelerin iradesine bağlı kalacak ve Yargıtay’ın durumu, danışma yoluyla karar veren bir yer olmaktan ileri gitmeyecektir. Oysaki Anayasa’nın 139. maddesinin birinci fıkrası uyarınca Yargıtay, Adliye Mahkemelerinden verilmiş kararların ve hükümlerin son inceleme yeridir. Başka deyimle, bu kararları ve hükümleri inceleyerek denetleyerek ve hüküm uygulamalarında görüş birliğini gerçekleştirecek bir yüksek mahkemedir; bir danışma yeri değildir.

Kaldı ki Anayasa’nın 132. maddesi, kanun yollarına başvurmayı ve bir hâkim kararının, başka bir hâkim veya mahkemece incelenmesini engelleyici bir hüküm de koymuş değildir. Bu maddenin öngördüğü bağımsızlığın ereği, herhangi bir işi veya davayı tek bir hâkime veya tek bir mahkemeye gördürüp yalnızca o hâkim veya o mahkemenin kanısına göre hükme bağlatmak olmayıp, yargı işlerinin dışarıdan gelecek etkilerden uzak ve yalnız hukukî ölçülere göre değerlendirilip hükme bağlanmasını sağlamaktır. Buna göre bir hâkim kararının, başka bir hâkim tarafından denetlenmesi, bu maddenin kapsamı dışındadır. Bu bakımdan, verilen kararların veya hükümlerin, Anayasa’ya, kanuna ve hukuka uygunluğunu güvenlik altına almak üzere bir işin veya davanın, başka bir hâkim

veya mahkemeye incelettirilmesini ve o hâkim veya mahkeme kararının ilk hâkim veya mahkeme için bağlayıcı olmasını öngören, bir kanun hükmü, Anayasa'nın sözü edilen maddesindeki bağımsızlık ilkesine aykırı sayılamaz; belki bu maddenin, hâkimleri Anayasa'ya kanuna ve hukuka uygun karar ve hüküm vermekle ödevli kılan kuralının gerçekten uygulanmasına yönelik bir tedbir niteliğini gösterir. Böyle bir kanun hükmü, ayrıca Anayasa'nın mahkemelerin kuruluş ve işleyişleriyle, yargılama usullerinin kanunla belli edileceğini bildiren 136. maddesine dayanan bir hüküm dahi sayılabilir.

İtiraz konusu usul hükmü, Yargıtay'ın Anayasa'ca gösterilmiş olan görevini yapabilmesi için zorunlu bir tedbiri kapsadığından ve Anayasa'nın 132. maddesinde bir mahkeme hükmünün veya kararının başka bir mahkemece incelenip yanlış bulunduğu bozulmasını ve bozma kararının ilk hükmü veya kararı vermiş bulunan mahkeme için bağlayıcı olmasını engelleyen bir yönü bulunmadığı...³⁹⁰.

Yüksek Mahkeme, bu konuda vermiş olduğu başka bir kararında ise "...içtihadı birleştirme kararlarının Anayasanın 132. maddesinde yer alan mahkemelerin bağımsızlık kuralı ile bağdaşmayacağı savunulamaz..." demektedir.³⁹¹

Mahkemelerin verdiği kararların Yargıtay tarafından incelenmesi adaletin tecellisi için gereklidir. Yasaların ülkede herkese eşit olarak uygulanabilmesi ve yargı birliğinin sağlanabilmesi amacıyla, mevzuata uygun şekilde, bağımsız hâkimler kurulunca verilen içtihadı birleştirme kararlarının, ülke genelinde görülen benzer davalarda bağlayıcı özellik arz etmesinin yargı bağımsızlığını neden ve nasıl zedelediğini anlamakta güçlük çekmekteyiz.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, üst yargılama makamlarının önceden genel nitelikte emir ve talimat vermeleri, hâkimlerin belli bir davada serbestçe karar vermesi anlamına gelen hâkimlerin bağımsızlığı ilkesine ters düşer.³⁹²

---

³⁹⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 13.02.1968 tarih ve 1967/11 E., 1968/7 K. sayılı kararı, R.G., 14.09.1968, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1968/K1968-07.htm> (06.10.2008)

³⁹¹ Anayasa Mahkemesi'nin 12.06.1969 tarih ve 1969/38 E., 1969/34 K. sayılı kararı, AMKD, S.7, s.344,345.

5. Çevreye Karşı Bağımsızlık

Bir hâkimin kararını verirken, birey olarak yaşadığı çevreye karşı da bağımsız olması gerekir. Zira hâkimin karar verme hürriyetini çevre de etkileyebilir. Bu durumu engellemek için çeşitli çarelere başvurulmuştur.³⁹³ Ezcümle, Anayasamızın 140/5. maddesine göre, “Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.”

2802 sayılı Yasanın 48. maddesinde de tekrarlanan bu hüküm, aynı zamanda hâkimlik teminatının da unsurlarındandır. Öte yandan, maddedeki “görev”den ne anlaşılması gerektiği hususunda çeşitli görüşler vardır:

Mumcuoğlu’na göre; hâkim ve savcılar kazanç getirici hiçbir faaliyette bulunamazlar.³⁹⁴ Ünal’a göre ise; buradaki “görev” kelimesinden “başkası hesabına çalışma” anlaşılmalıdır. Hâkimlerin sürekli olmamak, başkaları hesabına yükümlülük altına girmemek şartıyla boş zamanlarında özel çalışmalar yapmasına, örneğin tarımla uğraşmasına herhangi bir engel yoktur. Profesyonelce ve sürekli olmamak şartıyla bir gazete veya dergiye yazı yazmak da aynı şekilde değerlendirilmelidir.³⁹⁵

Ülkemizde, hâkimlere çevreden gelen baskılara en güzel örnek basın ve yayın organlarından gelen baskıdır. Yazılı ve görsel medya, çoğu zaman kendilerini yargılama makamı yerine koyarak suçluluğu mahkeme kararıyla kanıtlanmamış mahkemeleri mahkûm olmuş gibi topluma sunmaktadır. Bunun sonucunda da, bilinçli ya da bilinçsiz olarak medyanın hâkimi etkileme tehlikesi ortaya çıkmaktadır.³⁹⁶

Gerçekten de, ülkemizde özellikle ceza yargılaması sırasında, sürmekte olan davalarda dava konusu olaylar ve deliller konusunda yorumlar yapılmakta

---

³⁹² GÖZLER, Kemal, Anayasa Hukukuna Giriş – Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, 7. Baskı, Bursa 2006, s.341; İZGİ – GÖREN, s.1229.

³⁹³ GÖZLER, (2006), s.341.

³⁹⁴ MUMCUOĞLU, s.276.

³⁹⁵ ÜNAL, (1994), s.42.

³⁹⁶ ERÖZ, s.33.

ve hatta hükümler kurulmaktadır. Yargılanan kişiler hakkında ön yargılarla karar tesisine yol açabilen bu tür yayınlar, adil yargılanma hakkının ihlal etmektedir.³⁹⁷

1982 Anayasası, hâkimlerin bağımsızlığını bu tür baskılara karşı korumak için, 26/2. maddesinde basın hürriyetinin yargılama görevinin gereği gibi yerine getirilebilmesi amacıyla sınırlandırılabilmesine cevaz vermiştir. Buna paralel olarak, Basın Kanunu'nun 30/2. maddesinde de, ceza kovuşturmasının başlamasından hükmün kesinleşmesine kadar geçen sürede hâkim ve mahkemelerin hüküm, karar ve işlemlerine ilişkin görüş yayınlanmasına yasak getirilmiştir. Hakeza, 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunda da, bu konuda düzenlemeler yapılmıştır.³⁹⁸

Ancak, bu tür davranışların yasa ile engellenmesi zordur. Bu konuda medya kuruluşlarının da kendi kendini denetleyerek, yargı bağımsızlığına saygı gösterme bilincine ulaşmaları gerekir.³⁹⁹

C. HÂKİMLİK TEMİNATI

1. Kavram

Cumhuriyet öncesi hukuk sistemimizde önemli bir yere sahip olan Mecelle'de "...hâkim, fehim, müstakim ve emin, mekin, metin olmalıdır" şeklinde tanımlanan⁴⁰⁰ hâkimlerin üstlendikleri kutsal görevlerini bağımsız bir şekilde, kimsenin etkisi altında kalmadan, layıkıyla yerine getirebilmeleri için bir takım güvencelere sahip olmaları şarttır.

Bu bağlamda, hâkim bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı birbirini tamamlayan iki kavram olup, birini diğerinden ayırmak olanaksızdır.⁴⁰¹ Hâkimlerin ba-

³⁹⁷ YARSUVAT, Duygun, "Kitle İletişim Araçlarının Ceza Adaletine Etkisi", İÜSBFD, S.10, Ocak 1995, s.100.

³⁹⁸ GÖZLER, (2006), s.342; ERÖZ, s.33.

³⁹⁹ CENTEL, (1996), s.28.

⁴⁰⁰ OKUR, İbrahim, "Hâkimlerin Meslekî Davranışlarını Yönlendiren İlke ve Kurallar Çerçevesinde Türkiye'de Yargısal Etik", Adalet Dergisi, S.21, Ocak 2005, s.45.

⁴⁰¹ RUMPF, Christian, Türk Anayasa Hukukuna Giriş, (Çev. Burak Oder), Friedrich – Naumann Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.71.

ğımsızlığı ile objektif (kurumsal) bağımsızlık, hâkimlik teminatı ile de kişisel bağımsızlık anlaşılmalıdır.⁴⁰²

Hâkimlik teminatı, hâkimlerin bağımsızlığını tam olarak gerçekleştirebilmek için, hâkimlerin her türlü maddî ve manevî baskıdan uzak olarak, huzur ve sükûn içinde görev yapabilmeleri için hâkimlerin kendilerine tanınan kişisel güvencelerdir.⁴⁰³ Hâkimlik teminatı kural olarak savcılar da kapsamaktadır.⁴⁰⁴

Mahkemelerin bağımsızlığı, ancak, hâkimlere her türlü korku ve endişeden uzak görev yapma imkânı tanıyacak şekilde teminat tanınmakla sağlanabilir. Hâkimlerin vazifelerinin yerine getirilmesinde, yalnızca kanun ve vicdanlarına göre hareket etme imkânı vermek, onların bağımsızlıklarını sağlamaya yeterli değildir. Hâkimlik teminatı denilen bir takım güvenceler de kendisine tanınmalıdır ki, görevini lâyıkıyla bağımsız ve tarafsız olarak yapabilsin. Vermiş olduğu bir karar yüzünden başka bir göreve atanması, vazife bölgesinin ya da yetkisinin değiştirilmesi veya azledilmesi halinde hâkimin bağımsızlığından söz etmenin anlamı yoktur. Bunun içindir ki, hür demokratik batı ülkelerinde, kanun ve çoğu kez anayasa düzeyindeki hükümlerle hâkimlik teminatı kurumsallaştırılmıştır.

Hâkimlik teminatı mutlak nitelikte güvenceler içermelidir. Bunlar hâkimi sadece yasama ve yürütme organına karşı değil, aynı zamanda Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na karşı da korur. Zira hâkimlerin atanması, terfileri, disiplin işlerine ait kararların yürütme organı tarafından değil, bağımsız bir Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından verilmesi en uygun çözümdür. Ancak eğer bağımsızlık hâkimlerin serbestçe karar vermeleri demekse, bizatihi böyle bir Kurula karşı da hâkimlerin bağımsız olmaları gerekir. Bu Kurulun hâkimlerin kararlarına hiçbir tesirde bulunamaması gerekir. Dolayısıyla atanmaları, terfileri ve disiplin işleri Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağımlı da olsa, hâkim-

---

⁴⁰² KURU, (1966), s.29; SABUNCU, s.102.

⁴⁰³ GÖZLER, Yargı, s.12.

⁴⁰⁴ ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Güncelleştirilmiş 4. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2007, s.284.

lerin bu Kurul karşısında da bir güvenceye sahip olmaları gerekir.⁴⁰⁵ Bir başka deyişle, “hâkimin efendisi hukuk, yalnızca hukuk olmalıdır”.⁴⁰⁶

Görevin bağımsız olarak yerine getirilmesi için bazı tedbirler alınması ve teminatın verilmesi ile yargı bağımsızlığı bir anlam ifade edecektir. Bu teminatın dokunulmaz bir nitelik alması, yargı bağımsızlığının anayasalar tarafından düzenlenmesi ile mümkündür.

1961 Anayasası'nın 133. maddesinin gerekçesinde; “Yargı görevinin bağımsızlığını sağlayacak unsurların başında hâkimlik teminatı gelmektedir, iyi bir adalet, bağımsız hâkimlere ihtiyaç gösterir, hâkimlerin bağımsız olmaları ise teminata kavuşmalarıyla mümkündür” denilmektedir.⁴⁰⁷

1982 Anayasası'nın “Hâkimlik ve Savcılık Teminatı” başlıklı 139. maddesinin gerekçesi de şöyledir:

“Hâkimlik ve savcılık teminatı hâkim ve savcılarının görevlerinde herhangi bir düşünce ve fütura kapılmadan tamamen vicdan rahatlığı içerisinde görevlerini yapabilmelerinin garantisidir. Azlolanamazlık, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamazlık, aylıklarından her ne suretle olursa olsun bırakılamazlık, her hizmetlerini tarafsız bir surette kanunlara uygun olarak yapabilmelerini sağlamaya matuftur. Zorunlu hâllerde görevden ayrılmaları da doğaldır...”⁴⁰⁸

Gerek anayasalarda ve gerekse de yasalarda “hâkim bağımsızdır” hükmü konulması hâkimlerin bağımsızlığını sağlamak için yeterli değildir. Bunu hayatiyete geçirecek somut teminatlara ihtiyaç vardır. Önemli olan, teminatların bağımsızlığı sağlayıp sağlamadığıdır. Sağlamaya yetiyorsa az veya çok teminat tanınmasının önemi yoktur.⁴⁰⁹

Kısmî teminatlarla tam bağımsızlık sağlanamaz. Sağlansa bile bağımsızlık da kısmî olacaktır. Teminatlar ile bağımsızlık iç içe girmiş iki kavramdır. Ba-

---

⁴⁰⁵ GÖZLER, Yargı, s.12.

⁴⁰⁶ YARALI, Kamil Uğur, “Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, ABC Hukuk İnternet Sitesi, s.2, <http://www.abchukuk.com/makale/makale29.html> (04.05.2008)

⁴⁰⁷ DEMİRKOL, (1991), s.119

⁴⁰⁸ AKAD – DİNÇKOL, s.561.

⁴⁰⁹ KUNTER, (1986), s.268.

ğımsız olanların mutlak surette teminatlara sahip olduğu söylenebilse de, her teminata sahip olanın bağımsız olduğundan bahsetmek mümkün değildir.

Bağımsızlığı korumak açısından teminatlar ile bağımsızlığı birbirinden ayırmak zordur. Teminatın ortadan kaldırılmasında, bağımsızlığın da zedelendiği aşikârdır. Hâkimin aylığından yoksun kılınması, vazifesine karışılması, görev yerinin değiştirilmesi de teminatın zayıf olduğunu veya hiç olmadığını gösteren durumlardır.

Hâkimlik teminatı, aynı zamanda demokratik rejimin teminatıdır. Çünkü bu sistemde kuvvetler ayrılığı temel prensiplerden biri olarak kabul edilmektedir. Mevzuatı uygulayarak hukukî anlaşmazlıkları neticelendirmek görevini yüklenen hâkimler, devletin yasama ve yürütme kuvveti yanında tamamen bağımsız hareket etmedikçe, halk iradesinin egemen olduğu bir devlet şeklinin gerçekleştiğinden bahsedilemez.

Hâkimlere tanınan güvenceler, onları imtiyazlı sınıf haline getirmek için değil, hizmetin iyi işlenmesi, dolayısıyla kamu yararı için tanınmışlardır.⁴¹⁰ Gerçekten de, hâkimlik teminatı, hukukî özelliği itibarıyla bir imtiyaz olmayıp, aynı zamanda toplum için de kabul edilen bir güvencedir. Amaç yargı mensuplarının nüfuz ve itibarlarının yükseltilerek huzurlarının sağlanmasıyla birlikte, daha çok onların serbestçe ve tarafsız olarak karar verebilmelerini sağlamaya yöneliktir. Dolayısıyla, adaletin her türlü baskı ve etkiden uzak olarak paylaştırıldığı konusunda kamuoyuna güven telkin etmektir.⁴¹¹ Bir başka deyişle, adaletin tecellisi için kabul edilmiş olan teminatlar, adalet bekleyenlerin, haklarına uyulmasını veya meşru menfaatlerin korunmasını isteyenlerin de teminatıdır.⁴¹²

Anayasa Mahkemesi de bir kararında, hâkimlik teminatının hâkimleri korumak için değil, yargı organını bağımsızlığa kavuşturmak yoluyla adaletin gerçekleşmesini sağlamak için kabul edildiğini ifade etmiştir.⁴¹³

⁴¹⁰ ÖNBİLGİN, Gürbüz – OYTAN, Muammer, T.C.Anayasanın İlke ve Kuralları İle Anayasa Mahkemesi Kararları Dizini, Doğan Basımevi, Ankara 1977, s.155; SABUNCU, s.102.

⁴¹¹ KAPANİ, (1956), s.85,86; KURU, (1966), s.29-50.

⁴¹² BERKİN, s.340.

⁴¹³ Anayasa Mahkemesi'nin 15.05.1963 tarih ve 1963/125 E., 1963/112 K. sayılı kararı, R.G. 28.06.1963, s.11.

Unutmamak gerekir ki; yargı iktidarının kullanıcısı olan hâkim, hiçbir kamu görevlisinin elinde bulunmayan yetki ve görevlerle çerçevelenmiş durumdadır. Hâkim dışında, hukuk devletinde hiçbir kamu görevlisine, meşru bir şekilde, hürriyet, mülkiyet hatta hayat üzerinde belirlemeler yapma hakkı ve yetkisi tanınmamıştır. Bu iktidarı kullanan hâkimin her türlü olumsuz konformitesi⁴¹⁴ yaşamımızın ve haklarımızın iki dudak arasında kalmışlığının işaretidir. Hâkimin ya da geniş anlamıyla yargı erkinin konformitesi, her bireyin haklarını ve hukuk güvenliğini tehlikeye açık hale getirmektedir. Bu nedenle yargı iktidarının her türüyle olumsuz konformitesine tüm vatandaşların karşı çıkması, adaletin yaşamsallaşması ve haklarımızın gerçekliği için zorunluluktur. Yargı bağımsızlığı ile hâkimin tarafsızlığı ve teminatlarının en önemli amacı da bu kurumların olumsuz anlamda konfirme edilmelerini önlemektir.⁴¹⁵

Hâkimlik teminatının amaçlarına uygun bir biçimde gerçekleştirilebilmesi açısından en önemli sorun uygulama sorunudur.⁴¹⁶

Bu bağlamda, hâkimlerin, kurucu iktidarın kendilerine tanıdığı özel konum farkında olmadıkları ve kendilerini devletin klasik memurları gibi hissederek, vatandaşlar karşısında devleti kayıran bir tutum içine girdikleri, bu durumun da devletten bağımsız olan hâkimlerin Devlete karşısında bağımsız davranmadıkları şeklinde bir görüntü yarattığı ileri sürülmüştür.⁴¹⁷

Öte yandan, hukuk düzeni hâkimin bağımsızlığını güvence altına alan, yani bir hâkimin görevini dış etkilerden bağımsız yerine getirmesini sağlayan hükümleri koymakla yetinmektedir. Bundan ötesi, hâkimlik görevini üstlenen insanın kişiliğine, almış olduğu ailevî ve meslekî terbiyeye, kendisine ve vazifesine olan saygısına kalmıştır.⁴¹⁸

---

⁴¹⁴ Konformizm, yürürlükteki kurum, ölçüt veya şartlara kesin olmayan katı kalıplara, eleştireci bir değerlendirme yapmaksızın uyma olarak tanımlanmaktadır, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Cilt:2, 9. Baskı, Ankara 1998, s.2294.

⁴¹⁵ KUTLU, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_184.htm (04.05.2008).

⁴¹⁶ DİKİCİ, M. Fatih, Anayasa Hukuku ve İdare Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2002, s.157.

⁴¹⁷ ERDOĞAN, (2003), s.166.

⁴¹⁸ ÇELİK – YILMAZ, s.2.

Son olarak, hâkimlerin teminatlarını koruyabilmek için dernek kurma hürriyetleri bulunup bulunmadığının da tartışılmasında yarar vardır.

Zaman süreci içinde, hâkimlerin, sadece Devlete bağlı olarak çalışmalarının yeterli olmadığı görülmüştür. Yargı bağımsızlığının sağlanmasında ve hâkim etkinliğinin hukuk devleti prensiplerine uygun olarak yerine getirilmesinde sorunlar bulunmaktadır. Yargı teminatının, hâkim ve savcılar için realite kazanması gerekmektedir. Hâkim, yalnızlığını giderebilmek için meslekî birleşmenin sağlayacağı örgütün gücüyle donatılarak iktidarının gerçekliğine ulaşmaktadır. Böylece bağımsızlık ve teminat hâkimlerin kendi örgütlerini kurmaları yoluyla sağlanmaktadır, hâkim, örgütlü bir güce sahip olmaktadır. Bu yolla hâkim ve savcılar, siyasî baskılara ve Adalet Bakanlığının yönlendirici işlemlerine karşı korunmaktadır.⁴¹⁹

Ayrıca hukuk devletinde yargı örgütlenmesi, yargı sorunlarının kavranması, özlük haklarının savunulması gibi hukuk alanına ilişkin her türlü konuda inisiyatif sahibi olmaktadır. Tarafsız bir biçimde adaleti uygulamak yoluyla kamu yararının gerçekleştirilmesinde, hâkim, ancak kaygılarını ve güvensizliklerini en aza indirdiğinde yurttışa gerçek yargısal güvencelerini sağlama iktidarına sahip olabilmektedir.⁴²⁰

Bangolar Yargı Etiği İlkelerine göre⁴²¹; hâkimler de diğer vatandaşlar gibi, düşünce ve ifade hürriyeti ve toplanma ve dernek kurma hürriyetine sahiptir, hâkimler, menfaatlerini savunmak, meslekî eğitimlerini geliştirmek ve bağımsızlıklarını korumak amacı ile serbest bir şekilde dernek kurabilir veya kurulmuş bir derneğe üye olabilirler. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 13 Aralık 1985 tarih ve 40/146 sayılı kararıyla onaylanan Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel İlkelerinde “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine uygun olarak ... dernek kurma özgürlüğüne sahip oldukları; ancak bu hakların kullanılmasında yar-

⁴¹⁹ ÇAĞLAR, Bakır, “Anayasa Yargısı’nın Güncelliği: Yargıçlar Zamanı”, Anayasa Yargısı Dergisi, S.15, 1998, s.60; ARON, Raymond, Özgürlükler Üzerine Deneme, Kesit, (Çev. Turhan Ilgaz), İstanbul 1995, s.183-184;

⁴²⁰ KABOĞLU, (2004), s.33; KUTLU, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_80.htm (04.05.2008).

⁴²¹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından 23.04.2003 tarihinde kabul edilen bu prensipler Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun 27.06.2006 gün ve 315 sayılı kararıyla ülkemizde de benimsenmiştir.

gıçların daima görevlerinin fazilet ve tarafsızlığı ve yargı bağımsızlığını koruyacak biçimde davranmak zorunda oldukları; yargıçların çıkarlarını savunmak, meslekî eğitimlerini geliştirmek ve bağımsızlıklarını korumak amaçlarıyla serbest bir biçimde dernek kurmak veya kurulmuş bir derneğe üye olmak hakkına sahip oldukları” belirtilmiştir.⁴²²

Avrupa Konseyi Üye Devlet Bakanlar Komitesinin R-94-21 sayılı tavsiye kararında da, hâkimlerin dernek kurabileceği veya kurulmuş bir derneğe üye olabileceği öngörülmüştür. Keza örgütlenme hürriyetini düzenleyen Birleşmiş Milletler Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşmenin 22. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. maddelerinde hâkim ve savcılarının meslekî örgütlenmelerini kısıtlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır.⁴²³

Buna mukabil, 1953 yılında kurulan ve merkezi Roma’da olan Dünya Yargıçlar Birliği’nin (IAJ) Avrupa bölümünü oluşturan Avrupa Yargıçlar Birliği’ne (EAJ) Avrupa Birliği’ne üye ya da üyeliğe aday kırk altı ülke üye olup, sadece Andora, Arnavutluk, Azerbaycan ve Türkiye üye değildir.⁴²⁴

Avrupa Birliği’nin Türkiye’nin üyelik sürecine ilişkin birinci, ikinci ve üçüncü istişarî ziyaret raporlarında, Dernekler Yasasındaki engeller nedeniyle hâkim ve savcılarının meslekî örgütler kurabilmesi için kanun çıkarılması gereği yer almıştır.⁴²⁵ Bu kapsamda, 2908 sayılı Dernekler Kanunu’nun 16. maddesinde yer alan sınırlama, bu yasayı mülga hale getiren 04.11.2004 tarih ve 5253 sayılı yeni Dernekler Kanunu’na alınmamış ve hâkim ve savcılarının dernek kurmaları, kurulu derneklere üye olmaları ve dernek organlarında görev yapmalarının önü açılmıştır. Ayrıca, hâkim ve savcılarının “Türkiye Hâkimler ve Savcılar Birliği” adıyla örgütlenebilmeleri için yasa hazırlığı yapılmıştır. Bu tasarıda, hâkim ve savcılar için örgütlenme hakkı dernek kapsamında değil, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olarak değerlendirilmiş, geçici bir madde ile de hâkim ve

⁴²² SEVİMLİ, Zekeriya, “Bir Sivil İnisiyatif: Yargıçlar ve Savcılar Birliği”, ABD, Y.65, S.2, Bahar 2007, s.61.

⁴²³ SEVİMLİ, s.61.

⁴²⁴ COŞAR, Vedat Ahsen, “YARSAV’ın Kapatılmasını Öngören Yasa Hukuk Devletinden, Kanun Devletine Doğru Bir Adımdır”, 16.03.2007 Günlü Basın Bildirisi, ABD, Y.65, S.2, Bahar 2007, s.68.

⁴²⁵ KARINCA, Eray, “Yargıçların Meslekî Örgütlenme Açısından Yeni Anayasadan Beklentileri”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, S.15, Kasım 2007, s.143.

savcılarının resim, müzik, güzel sanatlar gibi dernekler dışındaki derneklere üye olabilecekleri, Türkiye Hâkimler ve Savcılar Birliği ile aynı veya benzer amaç güden derneklerin de kapatılacakları öngörülmüştür. Bu tasarı, Anayasanın 135. maddesi çerçevesinde, hâkim ve savcılarının idarî vesayet denetimi altında kurulacak bir birlik içinde toplanmalarının amaçlandığı düşüncesiyle eleştirilmektedir.⁴²⁶

Gerçekten de, uluslararası belgelerde ve istişarî ziyaret raporlarında amaçlanan meslekî örgütlenme, yürütme erkinden her yönüyle bağımsız, sivil bir örgütlenme kastedilmektedir. Bir başka deyişle meslekî örgütlenmenin sivil bir kuruluş sayılabilmesi, yürütme organınca kurulmaması, kurdurulmaması ve etkisine açık olmamasını gerektirir. Dünya Yargıçlar Birliği de yürütme organının etkisinde olan Rusya Federasyonundaki meslek örgütünü sivil kabul etmeyerek üyelik talebini içeren iki başvurusunu reddetmiş, Bulgaristan, Ermenistan, Kazakistan, Moğolistan, Ukrayna ve Venezüella'ya ise aranılan koşulları sağlayamadığı için gözlemci üye sıfatı verilmiştir.⁴²⁷

Öte yandan ülkemizde, 501 hâkim ve savcı tarafından Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) isimli dernek kurulmuştur. 28.07.2006 tarihinde, her ülkeden ancak bir meslekî örgütün üye olarak kabul edildiği Dünya Yargıçlar Birliğine üyelik başvurusunda bulunan Yargıçlar ve Savcılar Birliği yöneticileri tarafından, kurulduğu günden itibaren yargı bağımsızlığı alanında paneller düzenlenmiş, basın açıklamaları yapılmış, meslekî sorunlarla ilgili çalışma gurupları oluşturulmuş, sunumlarda bulunulmuş, çeşitli raporlar hazırlanmıştır. Hakeza, hâkim ve savcı adayı alımında Adalet Bakanlığı bürokratlarınca mülakat yapılmasının nesnel ve bilimsel ölçütlere uymadığı, Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin hâkim bağımsızlığına aykırı olduğu, Ulusal Yargı Ağı Projesinin (UYAP) yürütmenin yargıya müdahalesi anlamını taşıdığı, Hâkim ve Savcılara Bilgisayar Verilmesine İlişkin Yönetmelik ile Adalet Bakanlığının bazı genelgelerinin yargı

---

⁴²⁶ ÜSKÜL, Zafer, Türk Demokrasisinde 130 Yıl (1876-2006), Prof. Dr. Bülent Tanör'ün Anısına "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" 10. Yıl Güncellemesi, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Aralık 2006, s.235; ÜNAL ÖZKORKUT, s.240.

⁴²⁷ SEVİMLİ, s.62.

bağımsızlığına aykırı hükümler içerdiği gibi gerekçelerle Danıştay'da iptal davaları açılmıştır.⁴²⁸

Kanaatimizce hâkim ve savcılarının statüleri gereği tek bir çatı altında birleşmeleri gerekmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu birliğin, insan haklarıyla temel hak ve hürriyetlere saygı temelinde, yürütmeden bağımsız, siyasî yapılaşmaya meydan vermeden, tüm hâkim ve savcılarını barındıracak şekilde ve uluslararası standartlar çerçevesinde yapılandırılması yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığının gereğidir.

Neticede hâkimlere tanınan teminatlar; bir farklılık, hatta bir üstünlüğün belirtisi olarak görülebilirse de, bunlar aslında bir ayrıcalık olmayıp, aynı zamanda toplum içinde de kabul edilmiş güvencelerdir. Amaç, hâkimlerin serbestçe ve tarafsız olarak karar verebilmelerini ve böylece toplumsal barışı tesis ve muhafaza etmelerini sağlamaktır. Unutmamak lazım gelir ki, Anayasa ile teminat altına alınan esasların kendilerine yeterince güvence tanınmamış hâkimler tarafından korunmaması veya korunamaması hâlinde Anayasa içi boş bir kâğıt parçası olmaktan öteye geçemeyecektir.⁴²⁹

2. Unsurları

a. Hâkimlerin Özlük İşleri

Hukuk devletinin temel gereklerinden olan yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatının gerçekleştirilmesi için hâkimlerin özlük işlerinin bağımsız bir yargı örgütü tarafından yerine getirilmesi gerekir. Bu bağlamda hâkimler, görevlerinin özellikleri gereği, diğer kamu görevlilerinden ayrılmış, 1982 Anayasası uyarınca; özel kanunlara tabii kılınmıştır.

Hâkimlerin bütün özlük işleri, üyelerin çoğunluğu hâkimlerden oluşan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bırakılmıştır.

Anayasanın 140/3. maddesinde, Anayasa hâkim ve savcılarının özlük işlerinin “mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre” kanunla

⁴²⁸ KARINCA, s.144,145; SEVİMLİ, s.62-64.

⁴²⁹ ARSEL, (1965), s.444.

düzenleneceği emredilmiş ise de, uygulamada hâkimlerin özlük işlerinin mesleğin gerektirdiği düzeyde ele alınmadığı ileri sürülmektedir.⁴³⁰

b. Hâkimlerin Azlonulamazlığı

Yargı bağımsızlığının gerçekleştirilebilmesi için hâkimlerin azledilememesi ilkesinin kabul edilmesi şarttır.

Kuvvetler ayrılığı ilkesinden daha eski olan bu ilke geleneksel olarak Fransa'da, 16. yüzyıldan itibaren uygulama alanı bulmuştur. Hâkimlerin azledilememesi ilkesi, yazılı bir hukuk kuralı olarak, ilk kez İngiltere'de 1701 tarihli "act of settlement" de yer almıştır.⁴³¹

Hukukumuzda 1876 tarihli Kanunuesası'de, bu ilke benimsenmişse de, söz konusu dönemde yürütme organı, hâkimleri istediği gibi azledebilmiştir.⁴³²

1924 Anayasası'nın 55, 1961 Anayasası'nın 133 ve 1982 Anayasası'nın 139/1. maddelerinde de bu ilke yer almıştır. Ancak, 1924 Anayasası döneminde, yasa ile etkili bir korumanın sağlanamadığı ve hâkimlerin tümü için azlolunamama güvencesinin yeterince yerine getirilemediğinden yakınılmıştır.⁴³³

Hâkim ve savcılarının hiçbir neden olmaksızın azledilemeyeceği kuralı 1982 Anayasası'nın 139. maddesinde yer almıştır. Bu ilke, hâkimlerin hiçbir sebep olmaksızın ve usulsüz olarak görevden alınamayacaklarını ifade eder, ancak bu durum mutlak değildir. Şöyle ki:

Hâkimlerin azledilememesi, onların her hareketine kayıtsız şartsız göz yumulması anlamını içermez. Meslek ve sıfatlarıyla bağdaşmayan belirli tutum ve davranışların gerçekleşmesi halinde, hâkimlerin de azledilmeleri mümkün ve gereklidir.⁴³⁴ Nitekim 1982 Anayasası'nın 139/2. maddesinde, meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı mahkûm olan veya görevini sağlık bakımın-

---

⁴³⁰ ÖZTEK, Selçuk, "Türkiye'de Hâkim Bağımsızlığını Sağlayan Hukukî Tedbir, Teşkilat ve Kurumlar" MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.7, S. 1-3, 1992-1993, s.280 vd.

⁴³¹ KAPANİ, (1956), s.12.

⁴³² KAPANİ, (1956), s.93,94.

⁴³³ KAPANİ, (1956), s.100,101.

⁴³⁴ BELGESAY, M. Reşit, Teorik ve Pratik Adliye Hukuku, 1. Cilt. İstanbul – 1936.

dan yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılan ya da meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnaların saklı olduğu belirtilmiştir.⁴³⁵

Anayasanın 139. maddesi aynı ifadelerle, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 44. maddesinde tekrar edilmiştir.

Yine aynı kanunun 69. maddesinde hangi hallerin meslekten çıkarılmayı gerektirdiği düzenlenmiştir. Anılan maddenin diğer fıkralarında meslekten çıkarma kararı verebilmek için mahkeme kararı alınması ön şart olduğu halde, “disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren fiil suç teşkil etmezse ve hükümlülüğü gerektirmese bile mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü takdirde de meslekten çıkarma cezası verilir” şeklindeki son fıkrada, böyle bir karar olmadan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na meslekten çıkarma yetkisi verilmesinin, azledilmezlik ilkesini zedelediği ve hâkimlerin bağımsızlığı ve teminatı açısından sakıncalı bir durum yarattığı aşikârdır. Kurulun verdiği kararların kesin nitelikte olduğu da göz önüne alındığında, bu hükmün yerinde olmadığı daha iyi anlaşılacaktır.

Adalet Bakanınca, Anayasanın 159/6 ve Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 37. maddesi kapsamında, Adalet Bakanlığı'nın merkez kuruluşunda geçici veya sürekli çalıştırmak üzere hâkim ve savcıların atanması işleminde, sırf atanan kişinin yazılı muvafakati ile yetinilip, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun onayının aranmasının örtülü azil anlamına geldiği ileri sürülmüştür.⁴³⁶

Biz, kendi yazılı rızasıyla, mevzuata uygun olarak Bakanlık idarî kadrosunda vazife alan hâkim ve savcılarının görevlendirilmesi işleminin azil olarak nitelendirilmesindeki gerekçeyi anlamakta güçlük çekmekteyiz.

c. Hâkimlerin 65 Yaşından Önce Emekliliğe Sevk Edilemezliği

Bir hâkimin teminat altında sayılması için mutlaka hayatı boyunca mevkii-ni muhafaza etmesi gerekmez. Ancak, belirli bir yaşa gelmedikçe görevinden

⁴³⁵ KAPANİ, (1956), s.96.

⁴³⁶ CENTEL, (1996), s.18.

uzaklaştırılmayacağından emin olan hâkimin, vazifesini yaparken kendisini daha teminatlı ve bağımsız hissedeceği de izahtan varestedir.

Hâkimler için yaş haddi ve mecburî emekliliğin kabulü hakkındaki tartışma teminat prensibi ile alakalı değildir. Hâkimler hakkında yaş haddinden emeklilik yaşı belirlenmesinin aleyhinde olanlar, böyle bir sınırlamanın, toplumu tecrübeli hâkimlerden mahrum edeceği görüşündedirler. Bu sebeple emeklilik yaşının en azından yetmiş olması gerektiği ileri sürülmüştür.⁴³⁷

Buna karşın, mecburi bir çekilme yaşı kabul edilmediği takdirde, bazı hâkimlerin, yaşlılık dolayısıyla bedenî ve fikrî melekelerinin görevlerini gerektiği gibi yapmalarına mani olacak derecede zayıflamasına rağmen, vazifelerini terk etmemek eğiliminde olacakları da söylenmektedir.⁴³⁸

1961 Anayasası'ndaki düzenlemeye kadar, ülkemizde hâkimlerin emeklilik yaşı anayasal teminattan yoksundu. Hâkimler, emeklilik açısından devlet memuru statüsünde sayıldıklarından, Emekli Sandığı Kanunu hükümleri hâkimler için de tatbik edilmekte ve Adalet Bakanı, 60 yaşını dolduran bir hâkimi dilediği zaman emekliye sevk edebilmekteydi. Bu dönemde, Adalet Bakanı'nın, yaş sınırını doldurmuş hâkimlerin görev sürelerini uzatma yetkisi vardı. Ayrıca, meslekte 30 (daha sonra 25'e düşürüldü) hizmet yılını doldurmuş olanların kurumlarınca gerekli görüldüğünde, yaşa bakılmaksızın emekli edilmesi de mümkündü. Bu düzenlemelerin, hâkim ve savcılar baskı altına alması ve yürütmenin yargı bağımsızlığını olumsuz etkilemesi her zaman imkân dâhilinde bulunmaktaydı.⁴³⁹

1982 Anayasası ise 139. maddesi ile "hâkimler ve savcılar kendileri istemedikçe emekliye ayrılamaz" ve 140/4. maddesi ile "hâkim ve savcılar altmış beş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler" şeklinde düzenleme yaparak hâkim ve savcılarının emeklilik durumunu anayasal güvenceye bağlamıştır. Anayasanın hazırlanma sürecinde Anayasa Komisyonu metninde altmış yedi olarak belirle-

⁴³⁷ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulunun Yeni Anayasaya İlişkin Görüş ve Önerileri, İÜHFY No: 646, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982, s.50.

⁴³⁸ KAPANİ, (1956), s.101-102.

⁴³⁹ KAPANİ, (1956), s.104-106; KUNTER, (1960), s.53.

nen yaş sınırı, Danışma Meclisince altmış beş olarak kabul edilmiş, Millî Güvenlik Konseyince de bu yaş haddi benimsemiştir.⁴⁴⁰

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 44. maddesinde de Anayasal hükme paralel bir düzenleme getirilmiştir. Madde hükmüne göre; “hâkimler ve savcılar kendileri istemedikçe altmış beş yaşından önce emekliye sevk olunamazlar, meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının uygun olmayacağına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır”.

d. Hâkimlerin Malî Teminatı

Hâkimlerin yürütme organına karşı bağımsızlıklarını koruma yollarından birisi de hâkimlerin malî güvencelerinin bulunmasıdır.

1982 Anayasası'nın 139. maddesinde; “hâkimler ve savcılar bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz” şeklinde bir düzenleme yapılarak hâkimlerin malî teminatı sağlanmıştır.

Bu hükümlerle hâkimlerin, bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa aylıklarından yoksun kılınamayacakları belirtilmiştir.

Hâkimlerin adaleti tam bir iç huzuru ile dağıtabilmesi ve taraflardan gelecek etkiler karşısında bağımsız olabilmesi için maddî sıkıntılardan kurtulmuş olmaları da gerekir.⁴⁴¹

Hâkimlerin aylık ve ödenekleri konusundaki en önemli husus, yaptıkları kutsal görevle uyumlu bir yaşam standardına kavuşturulmalarıdır. Onlardan kendilerini tam anlamıyla bu yüce görevlerine adanmalarını bekleyebilmek için, kendilerini her türlü ekonomik sıkıntıdan kurtarmak gereklidir.⁴⁴²

---

⁴⁴⁰ KUZU, (1990), s.147.

⁴⁴¹ TANRIVER, s.72,73; KAPANİ, (1956), s.4; FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.57; ÖZER, s.251.

⁴⁴² KURU, (1966), s.34.

Bu konuda yapılan bir öneriye göre, hâkim ve savcılarının aylık ve ödeneklerinin genel bütçeden ödenmemesi ve gelir getiren bazı kamu kuruluşlarının bazı gelirleri Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda oluşturulan bir fonda toplanarak, bu kurul tarafından ödenmelidir.⁴⁴³

Öte yandan hâkimin bilgi ve görgüsünü arttırması, araştırma yapmasının sağlanması için kendisine her türlü imkân ve elverişli ortam sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki, hâkimin elde edeceği bilgi ve görgüden, mahkeme önünde hak arayanlar yararlanacaktır.⁴⁴⁴

e. Hâkimlerin Başka Görev Yapamazlığı

Yargı görevinin yerine getirilmesini sağlayan temel süje olan hâkimlerin, yargı göreviyle bağdaşmayacak başka görevler yapmasına imkân sağlamanın doğru bir yaklaşım tarzı olmayacağı izahtan varestedir. Zira böyle bir imkânın tanınması hâlinde, hâkimlerin belli kesimlere hoş görünmek amacıyla mesleklerini kullanma imkânı her zaman mümkün olabilir ki bu da adalete olan güven duygusunu zedeler.⁴⁴⁵

Bu bağlamda, Anayasamızın 140/5. maddesi uyarınca; hâkimler, kanunda belirtilenler haricinde hiçbir görev alamazlar.

Madde gerekçesine göre: "...Hâkimler ve savcılar ile bu mesleklerden sayılanlar kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar. Adalet tevzii her şeyden önce güvenilir nitelikte olmalıdır. Bu hizmeti görenlerin tarafsızlıklarından şüphe edilmesi, hizmetin tam olarak yerine getirilmiş olduğunun kabulüne engeldir. Bu itibarla görevlerinde, özel hayatlarında tarafsızlıklarına dair bir davranışta buldukları sanısını verecek hareketlerden sakınmak zorundadırlar..."⁴⁴⁶

2802 sayılı Kanun'un 48. maddesinde de, hâkim ve savcılarının; bilimsel araştırma ve yayın yapabilecekleri, izin alma şartı ile çağrıldıkları ya da görev-

⁴⁴³ DEMİRKOL, (1991), s.133.

⁴⁴⁴ ÜNAL, (1994), s.46.

⁴⁴⁵ ÖZER, s.251.

⁴⁴⁶ AKAD – DİNÇKOL, s.564.

lendirildikleri ulusal ve uluslararası meslekî ve bilimsel toplantılara kongrelere kurul ve konferanslara katılabilecekleri, Adalet Bakanının izin vermesi şartıyla, Adalet Yüksek Okulları ile hizmet öncesi, hizmet içi ve bir üst göreve hazırlama kurslarında meslek ile ilgili konularda ders ve konferans verebilecekleri belirtilerek; sayılanlar dışında resmî ya da özel herhangi bir görev alamayacakları, başkalarına tabi olacak şekilde sürekli gelir getiren herhangi bir görevi kabul edemeyecekleri hükme bağlanmıştır.

f. Coğrafi Teminat

Yer teminatı da denilen coğrafi teminat, bir hâkim ve savcuyu isteği dışında, görev yaptığı yerden başka bir yere nakledememektir. İstek dışı nakil hâlinde, o yargı mensubunun coğrafi bir teminata sahip olmadığı, bunun sonucu olarak da bağımsız olmadığı sonucuna varılır.⁴⁴⁷

1982 Anayasası'nın 140/3. maddesi uyarınca, hâkim ve savcılarının görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre düzenlenecektir.

Mevzuatımızda, hâkim ve savcılarının, Atama ve Nakil Yönetmeliği çerçevesinde başka yerlerdeki eşit ve daha üst görevlere kazanılmış hak, aylık ve kadro dereceleriyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun hazırlayacağı kararname ile naklen atanmaları düzenlenmiştir.

Öte yandan 2802 sayılı Kanun'un 47. maddesi uyarınca, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, hâkim ve savcılarını hizmetin gereği olarak sürekli görev yerlerinin dışındaki bir yargı çevresinde veya aynı yerde geçici yetki ile görevlendirmeye yetkilidir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, hizmetin aksaması için Adalet Bakanı, kadro durumu müsait bulunan bir yargı çevresindeki hâkim veya savcuyu ihtiyaç duyulan başka bir yargı çevresinde görev yapmak üzere geçici olarak yetkili kılabilir. Ayrıca; Adalet Bakanı, adlî ara verme sürecinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun onayına sunmadan verdiği geçici

---

⁴⁴⁷ TANRIVER, s.72; DEMİRKOL, (1991), s.121.

yetkileri kaldırabilir. Bu takdirde verilen karar, Kurulun ilk toplantısında onaya sunulur.

Anılan yasanın 77. maddesine göre de, hakkında soruşturma yapılan hâkim ve savcının göreve devamının, soruşturmanın selametine yahut yargı erkinin nüfuz ve itibarına zarar vereceğine kanaat getirilirse, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca geçici bir tedbir olarak görevden uzaklaştırılmasına veya soruşturmanın sonuçlanmasına kadar geçici yetki ile bir başka yargı çevresinde görevlendirilmesine karar verilebilir. Bu önlemler, soruşturmanın ve ceza kovuşturmasının herhangi bir safhasında alınabilir.

Önceden belli olmak şartıyla her hâkim ve savcının belirli sürelerle görev yerinin değiştirilmesi kararı, bağımsız kişilerden oluşan kurullar tarafından verilirse, yargı bağımsızlığının zedelenmesinden bahsedilemez. Zira yukarıda da belirtildiği gibi, bu durum zorunlu sebeplerden doğmaktadır. Ancak, Adalet Bakanına böyle bir yetkinin verilmesi yerinde bir düzenleme olarak görülmemektedir. Bu veçhile, mevcut düzenlemenin, Adalet Bakanına hâkim (ve savcılarının) geçici yetkilendirilmesi hususunda Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan talepte bulunması şeklinde tadili önerilmektedir.⁴⁴⁸

İngiltere'de ise coğrafi teminat süreye bağlı kılınmamıştır. Burada, yaşamı süresince hâkim olarak tayin edilen kişi, istisnalar dışında tayin edildiği yerde kalır. Yüksek yerlerdeki hâkimlerin görev yerlerinde bir boşalma olduğunda, genellikle, mevcut hâkimlerden birinin yükseltilmesi, yerine ise dışarıdan yeni bir tayin yapılması usulü uygulanmaktadır.⁴⁴⁹

Ülkenin coğrafi bölgelere ayrılması, kalkınmışlıkla ilgili bir durum olup, sosyal, kültürel ve ekonomik düzey, her insanın yararlanacağı asgarî ortak şartları taşırsa, coğrafi bölgelerin fazlaca bir önemi yoktur, bu durumda da ülkeyi coğrafi bölgelere ayırmaya gerek kalmayacaktır.

Coğrafi teminatın olmamasının; mesleğe girenlerin seviyesini düşürebildiği, hatta meslekten ayrılmaya sebep olabileceği ve seçim kurullarında hâkimlerin

⁴⁴⁸ DEMİRKOL, (1991), 124,125.

⁴⁴⁹ ÜSTÜNDAĞ, Saim, "Yargı Organlarının Sorunları ve Çözüm Yolları", İBD., C.48, S.4-8, 1977, s.278.

bulunduğu göz önüne alındığında, siyasî partileri, kararlarını beğenmedikleri hâkimlerin yerini değiştirmeye teşebbüs ettirebileceği ileri sürülmüştür.⁴⁵⁰

Aksi görüşe göre, coğrafi teminat esasının getirilmesi zorunludur. Belli yaşlar ve bölge esası gözetilmek suretiyle, hâkim istemediği sürece görev yeri değiştirilmemelidir. Keza, yetki ile görevlendirmenin de, önceden belirlenecek nöbet çizelgesinde isim, yetki ve vazifelendirilecek muhtemel yerlerin gösterilmesi şeklinde belirlenmesi gerekir. Atama müessesesinin sürgü olarak nitelendirilmesinin ancak bu yolla önünde geçilebilir.⁴⁵¹

Sonuç olarak, yargı faaliyetinin özelliği dolayısıyla, aynı hâkim ve savcının yıllarca aynı yerde kalması adalete duyulan saygıyı da sarsabilir. Zira hak arayan kişiler, haksız bile olsalar yargı kararlarıyla belirlenmiş haklarına razı olmayabileceklerinden, bu bölgede oturanlar, hâkim ve savcıların kendilerine karşı haksız bir davranış içinde olduğu düşüncesine kapılabilirler.⁴⁵²

g. İsteği Haricinde İdarî Göreve Atanmama Teminatı

Bir hâkimin kendi isteği olmaksızın hâkimlik sınıfından alınıp Adalet Bakanlığında idarî bir göreve atanması da bağımsızlığına müdahale imkânı yaratabilir. Bu nedenle, hâkimlerin Adalet Bakanlığında idarî görevle atanmaları ancak muvafakatleriyle olmalıdır.⁴⁵³

Anayasamızın 159/6. maddesinde “Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarının muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir” denilerek bu teminat kabul edilmiştir.

---

⁴⁵⁰ KUNTER, (1986), s.352, dipnot 9.

⁴⁵¹ BİNİCİ, s.116.

⁴⁵² DEMİRKOL, (1991), s.126.

⁴⁵³ GÖZLER, (2006), s.343.

h. Savcılık Sınıfına Atanmama Teminatı

Bir hâkimin isteği olmaksızın hâkimlik sınıfından alınıp savcılık sınıfına nakledilmesi hâkim bağımsızlığına müdahale anlamı taşıyabilir. O nedenle, hâkimlerin savcı sınıfına geçirilmelerinde kendi rızalarının alınması gerekir.⁴⁵⁴

Anayasamızda böyle bir teminat tanınmamıştır. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'na göre de, hâkimin rızasını alınmadan savcılığa atanması mümkündür.

i. Sair Teminatlar

Yeni atanan veya nakledilen hâkim ve savcının gittiği yerde konut bulunmamasından dolayı bir telaş içinde bulunmaması gerekir. Her ne kadar 2802 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanunu'nun 110. maddesinde, hâkim ve savcılarının lojman ihtiyacının karşılanacağı belirtilmiş ise de, bu hükümle ihtiyacın kesin olarak giderileceğinden bahsetmek mümkün değildir. Gittiği yerde ev bulamayıp, eşya ve ailesini görev mahalline götüremeyen ve sıkıntılar içerisinde yargı faaliyetine iştirak eden yargı mensuplarının sağlıklı bir şekilde hizmet veremeyecekleri aşikârdır.⁴⁵⁵

Bu itibarla, Devlete ait imkânların öncelikle yargı mensuplarına tahsis edilmesi ve onların faydalanmasına sunulması, adaletin tecellisi yolunda herkesin yararına olacaktır.

D. HÂKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU

1. Genel Olarak

Hukuk devletinin temel gereklerinden birisi olan bağımsız yargının varlığı hâkimlerin bağımsızlıkları ile hâkimlik teminatı denen meslekî statülerinin tam anlamıyla güvence altına alınmasına bağlıdır. Bunun için hâkimlerin bağımsızlıkları ile teminatlarını sağlayıcı bir sistem kurmak şarttır. Demokratik rejimin

⁴⁵⁴ GÖZLER, (2006), s.343.

⁴⁵⁵ DEMİRKOL, (1991), s.133.

işlediği ülkelerde, hâkimlerin bağımsızlığını sağlamak ve özlük haklarını güvence altına almak amacıyla, değişik adlar altında bir Yargı Kurulu oluşturulmuştur.

Avrupa ülkelerindeki bu kuruluşların her biri gerek oluşum, gerek yetki ve sorumlulukları bakımından farklılıklar arz etse de, bu kurulların incelenmesinde ilk göze çarpan husus, oluşum ve sorumluluk bakımından bir Kuzey-Güney ayrımının oluştuğudur.

Güney Avrupa ülkelerinde yüksek yargı kurulları, hâkim ve/veya savcılarının mesleğe kabul, tayin, disiplin işlemleri vs. alanında sorumluluk sahibi iken, Kuzey Avrupa ülkelerinde bu kurullar yukarıda sayılan yetkilerden ziyade yargının daha verimli işleyişi konusunda icra organlarına tavsiyelerde bulunma, yargıya tahsis edilen bütçenin idaresi, teknik imkânlar bakımından desteklemek ve mahkemelerin yönetimi gibi daha geniş konularda söz sahibi olmaktadır.⁴⁵⁶ Göze çarpan bir diğer husus ise Güney Avrupa Arkında hâkim ve savcılık mesleği bir bütün olarak kabul edilmekte ve bu nedenle genellikle hâkim ve savcılar için tek bir Kurul veya Konsey oluşumuna gidilmektedir. Oysaki Kuzey Avrupa'da biraz Common-law sistemi biraz da İskandinav hukuk sisteminin etkisi ile savcılık teşkilatı ile hâkimlik teşkilatı birbirlerinden tamamen ayrı şekilde örgütlenmiş, mesleğe alınma usulleri, meslekî kuralları, yönetsel organları vs. tamamen farklı gelişmiş ve neticede de Yargı Kurulu terimi bu ülkeler için sadece hâkimlik mesleğini içeren bir yapılanmayı ifade eder olmuştur. Zaten Güney Avrupa'da geleneksel şekilde Konsey yapılanması süregelmekteyken, Kuzey Avrupa'da bu oluşumlar son çeyrek asırda gelişim göstermeye başlamış ve Hollanda, Danimarka, İrlanda, Polonya gibi ülkeler Konseylerini ancak son on yıl içinde hayata geçirebilmişlerdir.

Bu farklı durum İskandinav ve İngiliz hukukçuların Türk Yargı Sistemi hakkında hazırlamış oldukları raporlarda kendini göstermiş, Kıta Avrupa'sı ve Roma Hukuku geleneğine sahip ülkelerin sistemini benimseyen ve Güney Avrupa ülkelerindeki yargı örgütlenmesi ile benzerlikler arz eden Türk yargı mekânizması kıyasıya eleştirilmiştir.

---

⁴⁵⁶ Wim Voermans, "Councils for the Judiciary in the EU Countries", (1999), <http://taiex.be/Library/Councils/Councils.html>, (10.06.2007)

Ülkemizde ise, 1924 Anayasası döneminde, 1926 yılında 766 Sayılı Kanunla hâkimlerin statüsü düzenlenmiş, 1934 yılında çıkarılan 2556 sayılı Hâkimler Kanunu ile de hâkim ve savcıların terfi isleriyle görevli bir ayırma meclisi kurulmuştur. Ayırma meclisi, Yargıtay Başkanının başkanlığında Cumhuriyet Başsavcısı ve 4 Yargıtay Üyesiyle, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı, Ceza İşleri Genel Müdürü, Hukuk İşleri Genel Müdürü ve Özlük İşleri Genel Müdürü'nden müteşekkildir. Ayırma meclisi hâkimler ve savcılar ayrı olmak üzere, iki grup halinde görevini yerine getirmiş, hâkim ve savcıların atamaları Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Adalet Bakanı tarafından imzalanan müşterek kararname ile yerine getirilmiştir.⁴⁵⁷

1924 Anayasası döneminde yaşanan olumsuzlukların etkisiyle, 1961 Anayasası'nın yargı bağımsızlığını bütün güvenceleri ile gerçekleştirdiği söylenebilir.

1961 Anayasası'nın 143. maddesi ile Yüksek Hâkimler Kurulu kurulmuş, Kurula ilişkin düzenlemeler; Anayasa'nın 143. maddesi ve bu hükme dayanılarak çıkarılan 22.04.1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler ve Yüksek Savcılar Kurulu Kanunu ile yapılmıştır. Kurul, 18 asil ve 5 yedek olmak üzere toplam 23 hâkimden oluşmaktadır.

Anayasanın 143 ve 45 Sayılı Kanun'un 5. maddesine göre; Kurulun üyelerinin 8'inin (6 asil, 2 yedek) Yargıtay, 7'sinin (6 asil, 1 yedek) birinci sınıfa ayrılmış hâkimlerce, 8'inin ise (3'er asil ve 1'er yedek) TBMM ve Cumhuriyet Senatosu tarafından dört yıl için seçilmesi öngörülmüştür.⁴⁵⁸

45 Sayılı Kanun'un 3. maddesinde, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun bağımsız olduğu, hiçbir makam ya da merciinin Kurula emir ve talimat veremeyeceği, 4. maddesinde ise; Adalet Bakanının gerekli gördüğünde Kurulun toplantılarına katılabileceği, ancak oy verme hakkının bulunmadığı düzenlenmiştir. Hâkimler

---

⁴⁵⁷ BİNGÖL, s.73.

⁴⁵⁸ ATAY, Cevdet, Karşılaştırmalı Türk Anayasaları (Değişme ve Gelişme), Ekin Kitabevi, Bursa 1997, s.203.

hakkında disiplin işlemleri yapma yetkisini de haiz olan Kurul üyelerinin görevleri süresince başka iş ve görev yapmaları yasaklanmıştır.⁴⁵⁹

Öte yandan Kurul sadece adli hâkimlerinin özlük işleri hakkında yetkilidir. Danıştay hâkimlerinin özlük işleri hakkında karar verme yetkisi Yüksek Hâkimler Kurulu'na verilmemiş, bu konuda özel bir sistem oluşturulmuştur.

45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu'na göre, kurul çalışmalarını üç bölüm hâlinde sürdürmüştür. Buna göre; birinci bölüm, hâkimlerin özlük işlerine bakmakla, ikinci bölüm, hâkimler hakkında şikâyet ve ihbarları incelemek, gerekenler hakkında soruşturma yapılmasına karar vermekle, üçüncü bölüm, hâkimlerin işten el çektilmesi, haklarında kovuşturma yapılmasına karar vermek ve disiplin cezası uygulamakla görevlendirilmiştir.⁴⁶⁰

Bölüm kararlarına karşı genel kurula itiraz ve Danıştay'da iptal davası açmak imkânı tanınmıştır.

Bir mahkeme veya bir kadroyu kaldırmak veya bir mahkemenin yargı çevresini değiştirmek de genel kurulun görevleri arasındaydı.⁴⁶¹

Yüksek Hâkimler Kurulu, kendisine bağlı müfettiş hâkimler, tetkik hâkimi ve idarî personeli ile tamamen bağımsız bir görüntü sergiliyordu.⁴⁶²

1961 Anayasası'nda, Başsavcının yüksek mahkeme hâkimleri ile aynı hükümlere tabi olacağı belirtilmiş, savcılarla ilgili işlemleri yerine getirmek üzere kurulan Yüksek Savcılar Kurulu'na ilişkin düzenlemeler ise gene 45 Sayılı Kanunla yapılmıştır. Buna göre, Yüksek Savcılar Kurulu; Adalet Bakanı başkanlığında, Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilen üç asıl ve iki yedek üye ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri (Personel) Genel Müdüründen oluşmaktadır.

1971 yılında 1488 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, Yüksek Hâkimler Kurulu, tüm üyeleri Yargıtay Genel Kurulu tarafından dört yıl için seçilen 11 asıl ve 3 yedek üyeye indirgenmiştir. Aynı değişiklikle Adalet Bakanının Kurula

---

⁴⁵⁹ ATAY, (1997), s.204.

⁴⁶⁰ BİNGÖL, s.73.

⁴⁶¹ BİNGÖL, s.73.

⁴⁶² BİNGÖL, s.73.

başkanlık yapması imkânı getirilmiş, ayrıca oy verme hakkı da tanınmıştır. Hakeza 144. maddenin 1. fıkrası, “Yüksek Hâkimler Kurulu, adliye mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz.” şeklinde değiştirilmiştir. Ancak bu değişiklik, Anayasa Mahkemesi tarafından “Yüksek Hâkimler Kurulu kararlarına karşı yargı yoluna başvurmayı engelleyen dava konusu ‘bu karar aleyhine başka mercilere başvurulamaz’ tümcesi Türkiye Cumhuriyeti niteliklerinden olan İnsan Hakları ve Hukuk devleti ilkelerini bozmakta olduğundan Anayasa’nın 9. maddesindeki ‘değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez’ yasağının içine girer; bu nedenle Anayasa’ya aykırıdır” gerekçesiyle iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi değişiklik hükmünü, Anayasada yer alan hukuk devleti ilkesine aykırı bulmuş, ayrıca bu kararında ilk kez uluslararası bir normu - 6366 Sayılı Kanunla onaylanan “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi”nin 6. maddesi hükmünü - bir ölçü norm olarak kabul etmiştir.⁴⁶³

Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararından sonra Danıştay, Kurul’un kararlarına karşı açılan davalara, 1981 yılında 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu çıkarılana kadar bakmaya devam etmiştir.

2. 1982 Anayasası

a. Mevzuat

Hazırlık sürecinde Anayasa Komisyonu metninde hâkimler ve savcılar için ayrı ayrı düzenlemeler öngörüldüğü hâlde 1982 Anayasası’nın 159. maddesi ile 1961 Anayasası’yla kurulan Yüksek Hâkimler Kurulu ve Yüksek Savcılar Kurulu, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu adı altında birleştirilmiştir. Hakeza, Anayasa Komisyonunun Kurula Adalet Bakanı ve Müsteşarı ile birlikte Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Vekilinin de katılacağı ve Yargıtay’dan dört asil, dört yedek üye seçileceği yolundaki teklifine rağmen Millî Güvenlik Konseyince

⁴⁶³ Anayasa Mahkemesi’nin 27.01.1977 tarih ve 1976/43 E., 1977/4 K. sayılı kararı, AMKD, S.15, s.106-131; AZRAK, Ülkü, “İdarenin Yargısal Denetimine İlişkin Sorunlar”, Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı (9-13 Ocak 2001), TBB Yayınları No:12 Ankara 2001, s.451.

Başsavcı veya vekilinin katılması kabul edilmemiş, Yargıtay kontenjanı da üç asil üç yedek üyeye düşürülmüştür.⁴⁶⁴

Bu konu Anayasanın 159. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esasına göre kurulur ve görev yapar. Kurulun başkanı, Adalet Bakanı olup Adalet Bakanlığı müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun üç asil üç yedek üyesi Yargıtay, iki asil ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurullarının kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilir. Kurul, seçimle gelen asil üyeleri arasından bir başkan vekili seçer. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adli ve idari Hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir Hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki teklifleri karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir. Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir. Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak Hâkim ve savcılarının muvafakatlerini alarak atamak yetkisi Adalet Bakanına aittir. Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için Hâkim ve savcılarını geçici yetki ile görevlendirebilir.

1961 Anayasası'ndan farklı olarak 1982 Anayasası'nda, hâkimler ve savcılar için ortak bir kurul olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu oluşturulmuş, idari yargı hâkimleri de kapsama dâhil edilmiş, Adalet Bakanı kurul başkanlığına, Müsteşarı da tabii üyeliğe getirilmiş, Kurula Danıştay üyeleri de alınmış, Danıştay'a üye seçme yetkisi Kurula verilmiş, Kurulun görev kapsamına değişiklik yapılarak hâkimlerin idari açıdan denetim yetkileri Adalet Bakanlığına devre-

---

⁴⁶⁴ KUZU, (1990), s.153.

dilmiş, Adalet Bakanına hâkimleri geçici yetki ile başka yerde çalıştırma hakkı tanınmıştır.⁴⁶⁵ Keza, 1961 Anayasası'nın "iptal davası" kenar başlıklı 149. maddesinde öngörülen, Yüksek Hâkimler Kurulunun kendi varlık ve görevini ilgilendiren konularda Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilme hakkı, 1982 Anayasası'nda Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na tanınmamıştır.⁴⁶⁶

Öte yandan, 1961 ve 1982 Anayasası'nın konuya ilişkin düzenlemeleri arasındaki en önemli farkın, 1961 Anayasası'nın 1488 sayılı Kanunla değişik şekline göre Kurulun bütün üyeleri Yargıtay tarafından seçilirken, 1982 Anayasası'nda üyelerin Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından seçimle belirleyecekleri üçer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanmasının öngörülmesi olduğu kabul edilmektedir.⁴⁶⁷

Bu çerçevede, üyelerini yargı organının seçtiği, ayrı sekretaryası bulunan bağımsız Yüksek Hâkimler Kurulu döneminden, Adalet Bakanlığı binasından çalışan, ayrı bütçesi ve kalemi bulunmayan, üye seçiminde yürütmenin başı durumunda bulunan Cumhurbaşkanının etkili olduğu, oluşumunda yürütmenin temsilcisi konumundaki Adalet Bakanının Başkan ve Müsteşarının doğal üye sıfatıyla oy hakkına sahip olarak yer aldığı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu dönemine geçilmesi yargının vurgun yemesi olarak nitelendirilmiştir.⁴⁶⁸

b. Teşekkülü ve Görevleri

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, üç asıl üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulu'nun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulu'nun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içerisinden Cumhurbaşkanınca seçilen beş üye ile Anayasa tarafından doğal üye kabul edilen Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarından oluşan yedisi asıl, beşi yedek on iki üyeden müteşekkildir.

---

⁴⁶⁵ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Anayasa Hukuku, Anayasa Metni ve 11. Protokole Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Son Değişikliklerle Güncellenmiş 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s.271; BİNGÖL, s.74.

⁴⁶⁶ ÖZAY, (1991), s.112.

⁴⁶⁷ ÖZBUDUN, (2005), s.361.

⁴⁶⁸ SELÇUK, (1997), s.3.

Üyelerin seçimi, Yargıtay ve Danıştay'ın salt çoğunlukla toplanan Genel Kurullarında yapılan diğer seçim işlerinde uygulanan usuller dairesinde gizli oyla yapılır. Seçim işleri dönemin sona ereceği tarihten bir ay önce bitirilecek şekilde, seçim gününün tespiti ve Genel Kurul üyelerine duyurulması, ilgili Yüksek Mahkeme Başkanınca sağlanır.

Seçimlerin sonucu adayların aldıkları oylar belli edilmeksizin soyadı sırasına göre düzenlenecek liste halinde Adalet Bakanlığı aracılığı ile Cumhurbaşkanlığına sunulur. Cumhurbaşkanı, listenin sunulduğu tarihten itibaren on beş gün içerisinde yeni üyeleri seçer. (HSYKK M. 6)

Seçilen asıl ve yedek üyelerin Kuruldaki görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilir. Seçilen asıl ve yedek üyelerden görev süresi bitecek olanlar dört ay önce, bunun dışında herhangi bir sebeple boşalan üyelikler, boşalma tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde Adalet Bakanı tarafından Yargıtay veya Danıştay Başkanlığına ya da her iki Başkanlığa bildirilir.

Seçimle gelen asıl üyeler bu görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar. Bu üyelerin Yargıtay ve Danıştay'daki kadroları ile ilgileri kesilmez. (HSYKK M. 7)

Başkanlığını Adalet Bakanının yaptığı Kurul, seçimle gelen üyeleri arasından bir başkanvekili seçer.

1982 Anayasası'nın 159 ve Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nun 4. maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, başta Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık mahkemesinin askerî yargı dışından gelen üyelerinin seçimleri olmak üzere, Adalet Bakanlığının bir mahkemenin veya bir hâkim veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlamak ve diğer bütün hâkim ve savcılarının, mesleğe kabul edilmesi, atanması ve nakledilmesi, müstemirren ya da geçici olarak yetkilendirilmesi, terfi etmesi ve birinci sınıfa ayrılması, meslekten çıkarılması, disiplin cezası ile tecziye edilmesi, görevden uzaklaştırılması gibi özlük işlemlerini yapmak ve Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yeri-

ne getirmekle yetkili ve görevlidir. Kurul, bu görevini karar organı ve itirazları inceleme kurulu olarak yerine getirecektir.

Kurulun çalışma sistemi, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nda açıklanmıştır. Buna göre:

Kurul, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve İtirazları inceleme Kurulu, olarak görev yapar. (HSYK İç Yön. M. 2)

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na Adalet Bakanı başkanlık eder. Kurul, Adalet Bakanının bulunmadığı zamanlarda başkanlık etmek üzere seçimle gelen asıl üyeler arasından seçilen başkan vekili kurula başkanlık eder. Başkan vekili de bulunmazsa Kurula, seçimle gelen asıl üyelere kıdemlisi başkanlık eder. Kıdem, Yüksek Mahkeme Üyeliğine seçilme tarihi esas alınarak saptanır. Eşitlik halinde yaş esas alınır. (HSYKK M. 8)

Kurul; Başkanın, onun yokluğunda Başkan vekilinin daveti üzerine, üye tamsayısı ile toplanır. Yargıtay ve Danıştay'a mensup asıl üyelerin Başkanlık ettiği hallerde veya yokluğunda toplantı yeter sayısının sağlanması için asılları yerine, Kurula kıdem sırasına göre yedekleri iştirak eder. (HSYKK M. 10) Başkanlık Müsteşarının Kuruldaki üyeliği asli görevi süresince devam eder. Müsteşar bulunmadığı zaman kendisine vekâlet etmekte olan Kurula katılır. Kurul kararlarını salt çoğunlukla alır. Üyeler kabul veya ret şeklinde oy kullanırlar. Çekimser oy ret sayılır.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile İtirazları İnceleme Kurulu, disiplin cezalarının uygulanması ve itirazların incelenmesine ilişkin kararlarında, hâkimlik (ve savcılık) mesleğinin şeref ve itibarını korumak ve kamu yararını her düşüncenin üstünde tutmak ilkelerini ve ilgili hâkim ve savcının leh ve aleyhindeki delillerin serbestçe takdirinden edinilen vicdanî kanaatini esas almakla yükümlüdür. (HSYKK M. 13)

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkan ve Üyeleri ile yedek üyeleri: İş kendisi ile ilgili ise, İlgilinin, evlilik bağı kalmasa bile karı veya kocası, nesep-ten veya sebepten usul veya furuu veya onunla evlat edinme bağı veyahut ilgili ile aralarında ikinci dereceye kadar (Bu derece dâhil) sebepten veya evlilik sona

erse dahi ikinci dereceye kadar (Bu derece dâhil) sebepten civar hısımlığı olursa, Aynı işte tanık olarak dinlenmiş, bilirkişilik, hâkimlik veya savcılık yapmış ya da daha önce işin soruşturulması ile görevlendirilmiş ise, İlgili ile aralarında bakılan işe esas olan olaydan önce açılmış bir dava varsa, Kurula katılamazlar ve herhangi bir şekilde işe bakamazlar. (HSYKK M. 14)

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanı, üyeleri ve yedek üyeleri işe bakamama hallerinde ve ilgili ile arasında bir husumet veya tarafsızlıklarını şüpheye düşürecek önemli bir halin mevcut olması durumunda, kendiliklerinden işi görmekten çekilebilecekleri gibi ilgili tarafından da ret olunabilirler. (HSYKK M. 15) Reddin, inceleme başlamadan veya ret sebebi daha sonra meydana gelmiş ise, öğrenilmesinden başlayarak on beş gün içinde ve her halde karar verilmeden önce yapılması lazımdır. Ret isteği, reddi istenen üye yerine yedeğinin kurula katılmasıyla incelenerek sonuçlandırılır. Kurulun toplanmasına engel olacak sayıda üye reddine ilişkin istekte bulunulamaz. Ret isteği üzerine Kurulun verdiği kararlara karşı esasla birlikte, itirazları inceleme Kuruluna itiraz olunabilir.

Toplantı Gündemi, toplantıdan en az bir gün önce asıl ve yedek üyelere duyurulur. İtirazları inceleme Kurulu gündemleri, görüşme gününden en az yedi gün önce Kurul üyelerine verilir. Gündem, Kurul Başkanı veya Başkan vekili tarafından işin önemine, ivedi veya süreli oluşuna göre düzenlenir. (HSYK İç Yön. M. 8)

Kurulda yapılan işlemler ve bunlarla ilgili görüşmeler gizlidir. Aksine karar alınmadıkça oylama açık olur. Gizli oylamaya ilişkin hükümler saklıdır.

İlgililer, Kurul kararlarının kendilerine tebliğinden itibaren on gün içinde yeniden inceleme talebinde bulunabilirler. Bu talebi de aynı usulle yine kararı veren kurul inceler. (HSYKK M. 11)

Kurulca yeniden incelenerek verilen karara karşı, ilgililer tebliğ tarihinden itibaren 10 gün içinde itirazda bulunabilirler. Bu tür itirazlar Adalet Bakanının, kendisinin yokluğunda başkan vekilinin başkanlığında seçimle gelen asıl ve yedek üyelerden oluşan “İtirazları inceleme kurulu”nda incelenerek sonuçlandırılır.

Bu kurulun toplantılarına başkan hariç en az 8 üyenin katılması ve kararın, katılan üyelerin oy çokluğu ile alınması şarttır. (HSYKK M. 12)

İtiraz üzerine verilen kararlar kesin olup bunlar aleyhine başka hiçbir idarî veya yargı merciine başvurulamaz.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, atama ve nakillerde uygulanacak objektif ilkeleri bir yönetmelikle tespit eder ve bu yönetmelik Resmi Gazetede yayınlanır⁴⁶⁹. Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü atama ve nakil isteyen hâkim ve savcıların taleplerini, sicillerini ve diğer durumlarını inceleyerek, kâna, Atama ve Nakil Yönetmeliğine uygun olarak bir taslak hazırlar ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na sunar.

Söz konusu taslak, ilgililerin gizli ve açık sicilleri ve diğer belgelerle birlikte kurul tarafından bir ay içinde incelenerek ve gerekirse değişiklikler de yapılmak suretiyle kesin şeklini alır ve Adalet Bakanlığına tevdi edilir. (M. 19) Görüldüğü gibi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu bir karar organı olarak görev yapmakta, verdiği kararların uygulanması ise, 10. maddeye göre kurulun sekretarya görevini yapacak olan Adalet Bakanlığı'na ait bulunmaktadır.

c. Kurul Kararlarının Niteliği

Kurulun kararları yargı denetimi dışında bırakıldığından, öncelikle bu kararların hukukî niteliğini belirlemek gerekir. Zira kararların niteliği, yargısal denetime tabii olup olmadıklarının değerlendirilebilmesi için zorunludur.

Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı Anayasa'da tadadi olarak sayılmıştır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kararları, yasama işlemi niteliğinde olmadığından ve Anayasa Mahkemesi'nin diğer görevleri arasında da bulunmadığından, bunların denetiminin Anayasa yargısı alanına girmesi mümkün değildir.

Bu itibarla, Kurul kararlarının idarî yargının görev kapsamındaki idarî işlem niteliğinde olup olmadığını belirlemek gerekir. Bunun için, Kurul'un niteli-

⁴⁶⁹ Söz konusu yönetmelik 14 Temmuz 1981 tarih ve 17400 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

ğinin ele alınması zorunludur. Eğer Kurul, yargısal kimlik taşıyan bir kurum olarak kabul görürse, kararlarının idarî yargı denetimine tabi olamayacağı izahtan varestedir. Buna mukabil, idarî nitelikli bir organ olarak kabul edilirse, kararlarının idarî işlem niteliğinde kabul edilmesi ve idarî yargı denetimine tabi olması sorununun tartışılması gerekir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun beş üyesi, yüksek yargı organlarının üyeleridir. Diğer üyelerden Adalet Bakanlığı Müsteşarı da hâkimlik mesleği mensubudur. Bu bakımdan, Kurul'da hâkimlik mesleğinden üyeler çoğunluğu oluşturmaktadır.

Doktrindeki hâkim görüşe göre; Kurul, çoğunluğu hâkimlik mesleğinden olan üyelerden teşekkül etmekte ise de, fonksiyonu itibariyle, hâkim ve savcılarının özlük hakları konusunda yetkili idarî bir kuruluştur. Bu nedenle yaptığı işlemler de açıkça idarî işlem niteliği taşımaktadır.⁴⁷⁰

Bu görüşü savunanlara göre; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kuruluşu içinde Adalet Bakanının ve bir yüksek memurunun bulunması kurula idarî bir nitelik vermektedir. Çoğunluğun hâkimlerden oluşması önemli değildir. Zira hâkimler bu görevi ikincil bir görev olarak yapmaktadırlar. Ayrıca Adalet Bakanı yürütme organının bir temsilcisi olarak bu kurulun başkanıdır.⁴⁷¹

Kurul'un idarî nitelikli bir kuruluş olduğundan hareketle, 1961 Anayasası döneminde Kurul kararlarına karşı Danıştay'a başvurulabiliyordu. Anayasa Mahkemesi de, Kurul'un yapısında Adalet Bakanının başkan olarak bulunması

---

⁴⁷⁰ TANÖR, Bülent – YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasası'na Göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayınları - 1447, 5. Baskı, İstanbul 2004, s.455; ÖZOK, Özdemir, 2002–2003 Yargı Yılı Açılış Konuşması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl:15, S.2002/3, s.20; GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, Güncelleştirilmiş 26. Baskı, Ankara 2007, s.30; SELÇUK, Sami, “Yargı Bağımsızlığına İlişkin Reform Önerileri”, Türkiye'de Anayasa Reformu, Prensipler ve Sonuçlar, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s.97; ATAR, (2007), s.286; ÖZBUDUN, (2005), s.363; AZRAK, (2001), s.461; GÖZLER, (2004), s.354; FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.55; SABUNCU, s.305.

⁴⁷¹ KARDAŞ, (2008).

nedeniyle, Kurul'un yargısal bir kuruluş, kararlarının da yargısal nitelikli karar kabul edilemeyeceğini belirtmekteydi.⁴⁷²

1982 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra Anayasa Mahkemesi'nin konuya yaklaşımı değişmiş ve Anayasakoyucunun Kurul'u "yargının hükümeti", yani kendi içindeki "yürütme" olarak belirlediğini, bu nedenle Kurul'un atama kararlarının genel yürütme işlemlerinden olmadığını, hakeza Anayasa kurallarına dayanılarak alınan bu kararların bir danışma ve öneri niteliğindeki kararlar olmayıp, herhangi bir makam ya da merciinin onayına ihtiyaç duymaksızın hukukî sonuç doğuran yürütülmesi zorunlu kararlar olduğunu belirtmiştir.⁴⁷³

Azınlıkta bulunmakla birlikte, Kurul'un tam anlamıyla idarî nitelikli bir kuruluş olmadığını, bu sebeple kararlarının da idarî kararlar sayılamayacağını savunan yazarlar da bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre; Kurul'un oluşumu, üyelerinin nitelikleri ve karar alma sürecinin özellikleri dikkate alındığında, işlevinin, idarî, ya da adlî nitelikte değil, kendine özgü bir görev olduğu ortaya çıkacaktır.⁴⁷⁴

Tüm bu açıklamalar ışığında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, idarî bir işlev yerine getiren özel nitelikli Anayasal bir kuruluş olarak kabul edilebilir. Zira Kurul üyelerinin çoğunluğu yüksek yargı organlarının üyesi olan hâkimler ise de, Başkanı yürütmenin temsilcisi olan Adalet Bakanı ve doğal üyelerinden birisi hâkimlik mesleğinden atanmakla beraber idare içinde görev yapan bir bürokrat olan Müsteşardır. Böyle, karma bir kuruluşun yargı mercii olarak kabul edilmesi mümkün olmadığı gibi, Kurul'un hâkim ve savcılarını mesleğe kabul et-

---

⁴⁷² Anayasa Mahkemesi'nin; 15.05.1963 tarih ve 1963/169 E., 1963/113 K. sayılı kararı, AMKD, S.1, s. 113; 27.01.1977 tarih ve 1976/43 E., 1977/4 K. sayılı kararı, AMKD, S.15, s.113; AKARSU, Ayhan, "Türk İdarî Yargısında Yasama Kısıntıları", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, s.104.

⁴⁷³ Anayasa Mahkemesi'nin 27.04.1993 gün ve E.1992/37, K.1993/18 sayılı kararı, AMKD, S.31, C.1, s.102; AKARSU, Ayhan, s.105.

⁴⁷⁴ İŞTEN, İnanç, "Avrupa Birliği Sürecinde Kararları Yargı Denetimi Dışında Olan Anayasal Kurumlar", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, s.107; İBRAHİMHAĞKIOĞLU, Uğur, "Yargı Bağımsızlığı", Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı 9-13 Ocak 2001, Türkiye Barolar Birliği Yayın No:12, Ankara 2001, s.666.

me, atama, yükseltme, disiplin cezası verme gibi kararlarının idarî nitelikli olduğu hususunda herhangi bir kuşku bulunmamaktadır.

Öte yandan, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun, Yargıtay ve Danıştay üyeleri ile Uyuşmazlık Mahkemesinin bir kısım üyesini seçmek görevlerini ise farklı bir değerlendirmeye tabi tutmak gerekir. Zira bu görevlerde, idarî işlem niteliklerinden ziyade tercih, takdir gibi özellikler öne çıkmaktadır ve bunlar sonuçlarını yargı alanında göstermektedir. Bu veçhile, Kurul'un yüksek yargı üyelerini seçme işlemlerinin, tam anlamıyla yargısal işlem olmamakla beraber, idarî işlem niteliğinde de olmadığı izahtan varestedir.

d. Sorunlar

(1) Kurulun Yapısı

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda Adalet Bakanı ve müsteşarın yer alması ve oy kullanma hakkına sahip olmaları, bu makamda olanların siyâsî olduklarından dolayı tarafsızlıklarını koruyamayacakları, bu sebeple yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı prensiplerinin zedelendiği gerekçesiyle eleştiri konusu yapılmaktadır.⁴⁷⁵

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda Adalet Bakanı ve Bakanlık müsteşarının dışında beş yüksek mahkeme üyesinin yer alması, ilk bakışta beşe iki oranında yargı organına üstünlük tanındığını gösteriyor ise de; bu beş üyenin yürütmenin başı durumunda olan Cumhurbaşkanınca atanması dikkate alındığında Kurul'da asıl gücün

---

⁴⁷⁵ TÜRK, Hikmet Sami, "Cumhuriyetten Bugüne Siyaset ve Yargı İlişkileri", 28.03.1998, Bursa Barosunun Aynı İsimle Düzenlediği Panelde Yapılan Konuşma, Daha İyi Bir Anayasa İçin, Toplumsal, Ekonomik, Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.363; DEMİR, Fevzi, Anayasa Hukukuna Giriş – Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, 5. Baskı, Fakülteler Kitabevi, İzmir 1998, s.336; AKTAŞ, Nesrin – ÇOBANOĞLU, Bilge, Neden Yeni Bir Anayasa, 1.Basım, Amaç Yayınları, İstanbul 1990, s.57; TANRIVER, s.72; DERDİMAN, s.547; GERMEÇ, s.66; TÜRK, (1998), s.109; ÇINAR, s.11; ATAR, (2000), s.106; ERDOĞAN, (2003), s.165,166; SABUNCU, s.305; ÖZAY, (1991), s.110; SURLU, (2003), s.59; BİNİCİ, s.64.

yürütme organına ait olduğunu ve bu durumun en azından şeklî açıdan yargı bağımsızlığı ile bağdaşmadığını savunmak mümkündür.⁴⁷⁶

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda yürütmenin temsilcileri olan Adalet Bakanı ve Müsteşarın bulunmasının, yürütmenin yargı üzerindeki nüfuzunu ve etkiliciliğini kaçınılmaz kılacağı ileri sürülmüştür.⁴⁷⁷

Buna göre; Adalet Bakanının siyasî kimliği tartışmasızdır, bağımsız olması gereken Kurul'da bulunmaması da doğru olandır. Adalet Bakanlığı Müsteşarına gelince, Müsteşarın ilk atanması önemlidir. Ölünceye kadar müsteşar kalacak kişiyi ilk atayacak siyasi iktidar kendisine ölesiye bağlı bir kişiyi atamaya çalışacaktır. En azından öyle olduğu ileri sürülecektir. Bu da müsteşarı atayan siyasi iktidar veya zihniyet karşısında hâkim-savcının endişesine, teminatsızlığına yol açacaktır. Öte yandan hâkim sınıfından da olsa, artık bürokrat olan müsteşar görevinin niteliği ve eşyanın tabiatı gereği siyasi iktidarın etkisinde kalacaktır.⁴⁷⁸ Gerçekten Bakanlıklarda icraatı yapan bilfiil müsteşardır. Bu durumda, müsteşar siyasi iktidarın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndaki eli-ayağı, gözü kulağı olacaktır. Müsteşarın Kurul'da bulunması Adalet Bakanının bulunmasından daha mahzurludur. Kaldı ki, Müsteşarın toplantılara katılmaması, yerine de vekil tayin etmemesi halinde Kurul toplantılarının yapılamayacağı düşünüldüğünde bu sakinin anlamı daha iyi anlaşılacaktır.⁴⁷⁹

Hakeza, Kurul'un Yargıtay ve Danıştay'dan gelen üyelerinin doğrudan doğruya geldikleri yüksek mahkeme üyeleri tarafından seçildikten sonra, nihaî seçiminin Cumhurbaşkanınca yapılması, yürütmenin bu son derece önemli Kurul üzerinde tam bir hegemonya kurmasını sağlayabilir. Zira yürütmenin başı durumunda olan Cumhurbaşkanı, Yargıtay ve Danıştay'dan kendisine gönderilen üç kişilik liste arasından Kurul'un bağımsızlığını ve tarafsızlığını kuşkulu hale getirecek seçimi

⁴⁷⁶ SAV, Önder, "1989-1990 Adalet Yılı'nın Açılışında Konuşma", Yargıtay Dergisi, C.16, S.1-2, 1990, s.22; KARTAL, s.343; AKTAŞ – ÇOBANOĞLU, s.57; BİNİCİ, s.57.

⁴⁷⁷ DURAN, Lütfi, Türkiye'de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 4, Ankara 1984, s.78; UYGUN, Mehmet, 1997-1998 Adalet Yılı Açılış Konuşması, Ankara 1997, s.10; ERDOĞAN, (2003), s.218; GERÇEKER, s.23.

⁴⁷⁸ KESKİN, Kadri, Adalet Raporu, Ankara 1996, s.26,27.

⁴⁷⁹ KESKİN K., s.27; SELÇUK, (1997), s.4.

her zaman yapabilir.⁴⁸⁰ Bu nedenle, Cumhurbaşkanı tarafından yapılan bu atama işleminin yargı bağımsızlığına gölge düşürdüğü ileri sürülmektedir.⁴⁸¹

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bağımsız sayılabilmesi için, Yargıtay ve Danıştay'dan gelen beş üyenin Cumhurbaşkanınca değil, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca doğrudan seçilmesi gerektiği, zira bu seçim tarzının hem daha demokratik ve işin özüne uygun, hem de kurul üyeliğine talip pek çok hâkim ve savcının yürütmenin başı konumundaki Cumhurbaşkanı tarafından devre dışı bırakılmış sayılması endişesini giderici olduğu belirtilmiştir.⁴⁸²

Benzer bir görüşte, kuvvetler ayrımı sert ve katı düzenlemekten kaçınıp başlangıç bölümünde yasama ve yürütme için düşündüğü “medenî işbirliği ve işbölümü”nde yargıya da rol veren 1982 Anayasası'nın, bu anlayışla Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşumunda yürütmeyi de göz ardı etmediği ve bu çerçevede yargının yürütme karşısında tam ve bağımsız olmasını kabul etmediği, bu durumun da hukuk devleti ve hak ve hürriyetler için ciddi sıkıntı yarattığı ileri sürülmüştür.⁴⁸³

Karşı görüşte olanlar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin tamamının yargı organlarınca belirlenmesinin “yargı teknokrasisine” yol açabileceğini, söylemektedirler. Bir başka deyişle, seçim sistemi yargının inisiyatifine terk edilirse, kimseyi dinlemeyen, istedikleri gibi karar veren ve toplumdaki değişmelere duyarsız kalan bir hâkimler sınıfı oluşabileceği ileri sürülmektedir. Böyle bir kurul, millî iradeye de dayanmadığı için demokrasi ilkelerine uygun düşmeyecektir.⁴⁸⁴

Aynı görüşteki bir başka yazar da, sırf Adalet Bakanı ve müsteşarının bulunması nedeniyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yargı bağımsızlığı ilkesini zedelediğini söylemenin abartılı olacağını, yedi kişiden oluşan Kurulun Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı müsteşarı dışındaki diğer beş üyesinin bağımsız hâkim niteliğinde olduğunu, kararlarını oy çokluğuyla alan Kurulda Adalet Bakanı ve müsteşarının oyunu ağırlığı olamayacağını, o halde çoğunluğun

⁴⁸⁰ MUMCUOĞLU, s.299.

⁴⁸¹ CENTEL, (1996), s.23; SELÇUK, (1997), s.4; TANRIVER, s.72.

⁴⁸² SURLU, (2003), s.62; SAV, s.684.

⁴⁸³ GÖREN, Zafer, Anayasa ve Sorumluluk, Ankara 1995, s.91; DUMAN, s.51.

⁴⁸⁴ ÖZBUDUN, (2005), s.361; ÜNAL, (1994), s.90-95.

bağımsız hâkim üyelerde olduğunu, öte yandan, ülkenin adalet politikasının genel gidişinden ve adalet hizmetlerinin iyi işlemesi ile ilgili sorumluluğu bulunan Adalet Bakanının, adalet hizmetlerinde bir aksaklık varsa, bunun hesabını vereceğini, böyle bir mesuliyeti bulunan Bakanın hâkimlerin atanmasında yetkili olan bir Kurulda bulunmasının yadırganmaması gerektiğini belirtmektedir.⁴⁸⁵

Yine bir başka yazar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndaki hâkim üyelerin çoğunlukta olması ve karar nisabının; yürütme erkinin içindeki Adalet Bakanı ve Müsteşarın yer alması, ayrı bir sekreteryası ve binasının bulunmaması gibi hususların, Yüksek Kurulun bağımsız karar vermesini etkileyebilecek faktörler arasında sayılabileceği yolundaki endişeyi hafifletebilecek bir unsur olduğunu ve üyelerinin tamamı hâkimlerden oluşan Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay gibi yüksek mahkemelerin vermiş olduğu bazı kararların toplum vicdanında kabul görmemesi ve tartışılmasının, meselenin kaynağını kurulun yapısında değil, devletin ideolojik yapısında, ülkenin siyasî kültüründe, hâkimlerin hukuk birikimlerinin ve kültürlerinin nasıl oluştuğunda ve üst mahkemelerin seçim sürecinde aramak gerektiğini söylemektedir.⁴⁸⁶

Aynı görüşteki başka bir yazar; hâkimlerin bizzat hâkimler tarafından seçildiği "cooptation" sisteminin, bir zümre hâkimiyetine yol açabileceği gibi siyaseten halka hesap verme zorunluluğu bulunmayan kişilerin, halktan tümüyle kopmalarına da sebebiyet verebileceğini, bu bağlamda, Adalet Bakanı ve müsteşarının toplam oniki kişilik bir Kurulda yer almasının, hâkimler için bir tehdit değil, millî iradenin temsili için bir gereklilik olduğunu iddia etmiştir.⁴⁸⁷ Aynı yazar, yasama ve yürütmenin temsilcisi konumundaki Bakan'ın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Başkanı olmasının sakıncalı değil, aksine, kuvvetler arasında kopukluğa yol açmaması açısından zarurî olduğunu, öte yandan Bakanın tüm toplantılara katılmayacağı düşünüldüğünde, yargı sınıfından olup ataması Cumhurbaşkanınca yapılan ve adlî teşkilatın en tepe noktasında bulunan Müsteşarın da Yüksek Kurulda yer alması gerektiğini belirtmektedir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ GÖZLER, (2008), s.542; benzer görüş için bkz. FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.151.

⁴⁸⁶ YARALI, s.2.

⁴⁸⁷ OKUR, s.47.

⁴⁸⁸ OKUR, s.48,49.

Öte yandan kurulun yapısı itibariyle üyelerinin yüksek mahkemelerden gelmesi ve ilk derece mahkemelerinde görevli hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının temsil edilmediği de eleştiri konusu yapılmaktadır.⁴⁸⁹

Bu çerçevede, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yeniden yapılandırılarak genişletilmesi ve örneğin Yargıtay ve Danıştay üyelerinin yanında beş yıldan beri birinci sınıfa ayrılmış olan hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının da üyeliğe seçilmeleri, Kurulun idarî ve adlî yargı olarak iki alt kurula, adlî kurulun da hâkimler ve savcılar bakımından iki ayrı alt kurula ayrılması gerektiği yolunda bir çözüm önerisi getirilmiştir.⁴⁹⁰ Benzer bir öneriye göre de, idarî ve adlî yargı olarak iki alt kurula ayrılacak Kurulda, Adalet Bakanlığı Müsteşarının üyeliğinden vazgeçilmeli, Bakan ise katılacaksa oy kullanmamalıdır.⁴⁹¹

Öte yandan, hâkimler hakkında yine hâkimlerin söz sahibi olduğu sistem çok dar bir alanda uygulama kabiliyeti bulmuştur.⁴⁹²

Fransa ve Amerika'da Yüksek Mahkemelere Cumhurbaşkanı'nca seçim yapma imkânı verilerek, yargı yürütmeden tamamen koparılmamıştır. Ancak bu ülkelerde yargı bağımsızlığının ikiyüz yıldan beri demokrasi ve temel haklarla birlikte kök saldığı unutulmamalıdır.⁴⁹³

Hakeza, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin mahkeme üyelerinin hangi organ tarafından atandığı hususunun, tek başına mahkemelerin bağımsızlığını belirlemede ölçüt kabul edilemeyeceği yolundaki görüşü nedeniyle, Adalet Bakanının Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Başkanı, Müsteşarın da doğal üye olması ve diğer üyelerin Cumhurbaşkanı'nca atanmasının Kurulun bağımsızlığını zedeler nitelikte görülmemesi sonucuna yol açmaktadır.⁴⁹⁴

---

⁴⁸⁹ ÇİÇEK, Cemil, Adalet Bakanı, 2007 yılı Bütçe Sunuş Konuşması, <http://www.adalet.gov.tr/duyuru/haber/2006/kasim/2007butcekonusma.pdf/> (15.01.2007).

⁴⁹⁰ TÜRK, Hikmet Sami, "Anayasa Değişikliklerine İlişkin Bazı Öneriler", 29-30 Haziran 2000 Tarihlerinde Konrad Adenauer Vakfı, Arı Grup ve Türk Demokrasi Vakfı Tarafından Düzenlenen "Türkiye'de Anayasa Reformu – Prensipler ve Sonuçlar" Kongresinin Açılışında Yaptığı Konuşma, Adalet Dergisi, Y.93, S.9, Ekim 2001, s.10.

⁴⁹¹ SELÇUK, (2001), s.97.

⁴⁹² KAPANİ, (1956), s.51 vd.

⁴⁹³ MUMCUOĞLU, s.299.

⁴⁹⁴ ÇELİK, s.66.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan yürütme organının elini çekmesi gerektiği düşüncesine karşı çıkanlar, teknokrazi fobisine karşılık yargı bağımsızlığının zedeleneceği düşüncesini hiç hesaba katmamaktadırlar.⁴⁹⁵

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan 9. İlerleme Raporu için yapılan değerlendirme⁴⁹⁶ ve aynı Komisyonca 2007 yılında hazırlanan Gayri Resmî Taslak Tarama Sonu Raporu için bildirilen görüş yazılarında⁴⁹⁷ ise; Avrupa Birliği'ne üye ülkelerden örnekler verilerek, yürütme organı içerisinde adalet hizmetlerinin sağlıklı şekilde yürütülmesinden sorumlu olan Adalet Bakanı Müsteşarının, Kurulda yer almasının yargı bağımsızlığı ile çelişmediği, buna mukabil, Yüksek Kurulun yargının tamamını temsil eder şekilde genişletilmesine imkân verecek bakış açılarının geliştirilmesine olanak sağlanması önerilmiştir.

1982 Anayasası'nın kabulü safhasında da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulu; yargı fonksiyonunun gerektiği şekilde yerine getirilebilmesi için, hâkimlerin tayin ve terfilerinin, malî haklarının ve denetimlerinin yürütme dışındaki bir mercii tarafından ifa edilmesini zorunlu kıldığını, ancak bu merciinin tamamen hâkimlerden oluşmasının yürütme-yargı ilişkisini tamamen koparacağını, oysaki yargı bağımsızlığının yürütmeden kopukluk anlamına gelmeyeceğini, bu çerçevede oluşturulacak Kurulun çoğunluğunun hâkimlerden oluşmasının uygun olacağını, yürütme ile bağlantıyı Adalet Bakanı ve Müsteşarının sağlayacağını, yürütmenin başı olmasına rağmen bağımsız statüsü bulunan Cumhurbaşkanı'nın da bu Kurula üye seçmesi gerektiğini belirterek; Adalet Bakanı ve Müsteşarı dâhil 14 üyeden müteşekkil Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinden altısının Yargıtay, üçünün Danıştay tarafından kendi üyeleri arasından, üçünün ise Cumhurbaşkanı'nca hukuk profesörleri ve avukatlar arasından tayin edilmesi şeklinde bir öneri getirmiştir.⁴⁹⁸

⁴⁹⁵ İBRAHİMHAKKIOĞLU, Uğur, Adalet Reformu ve Adlî Mevzuat, Sevinç Matbaası, Ankara 1987, s.98.

⁴⁹⁶ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 29.11.2007 tarih ve 9830 sayılı yazısından derlenmiştir.

⁴⁹⁷ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 28.09.2007 tarih ve 8869 sayılı yazısından derlenmiştir.

⁴⁹⁸ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulunun Yeni Anayasaya İlişkin Görüş ve Önerileri, s.52.

Son olarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na seçilecek üyelerin, altmış yaşına gelmiş olmalarının hâkimlik teminatı ve adalet teşkilatının kalitesi bakımından önemli olduğu ileri sürülmüştür.⁴⁹⁹

Neticede, hâkim ve savcıların yargı bağımsızlığını gerçekleştirmek üzere kendilerine tanınan teminatlarla ilgili bütün özlük hakları hakkında işlem yapma yetkisini haiz Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun, yürütmenin müdahalesi altında olması sorgulanmaya muhtaçtır. Yargı bağımsızlığına en çok müdahalenin yürütmeden geldiği de anımsandığında olayın vahameti daha net anlaşılacaktır. Hâkimlik teminatının, yürütmenin güdümünde olan bir kurul tarafından ne derece sağlanabileceği, bunun sonucunda da yargı bağımsızlığının gerçekleşme olanağının ne kadar olası olduğu, çözümünü bir an önce bulunması gereken bir tartışmadır.

(2) Kurul Kararlarının Yargı Denetimine Tabi Olmaması

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na getirilen eleştirilerden biri, belki de en önemlisi Kurul kararlarına karşı yargı yolunun kapalı olmasıdır. 1961 Anayasası döneminde, Yüksek Hâkimler Kurulu kararlarına karşı yargı yoluna müracaat edilebilmekteydi. 1961 Anayasası'nın 144. maddesinde 1971 senesinde yapılan değişiklikle, bugünkü düzenlemeye paralel bir düzenleme getirilmiş, fakat bu düzenleme, Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir.⁵⁰⁰

1982 Anayasası'nın 159/4 maddesi ve buna paralel düzenlemeyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nun 12. maddesinin son fıkrasıyla getirilen bu düzenleme, yargı bağımsızlığı açısından kabul edilemez bir durumdur. Yargı organlarına başvuramamanın, hak arama hürriyetini ortadan kaldıran ve hukuk devleti ilkesini temelden sarsan bir hüküm olduğu izahtan varestedir. Bir başka deyişle, mahkeme kaleminde çalışan bir memur veya mübaşire özlük işlerinde uğradığını düşündüğü haksızlığa karşı yargı yoluna başvurma imkânı tanındığı halde, bu hakkın

⁴⁹⁹ İBRAHİMHAKKIOĞLU, (2001), s.667.

⁵⁰⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 27.01.1977 tarih ve 1976/43 E., 1977/4 K. sayılı kararı, AMKD, S.15, s.106 vd.

hâkim ve savcılardan esirgenmesinin hukukun üstünlüğü ilkesi ve temel anayasa haklara ne derece uygun olduğu tartışılmaya muhtaçtır.⁵⁰¹

1961 Anayasası döneminde Yüksek Hâkimler Kurulu kararlarına karşı yargı açık iken 1982 Anayasası'na konulan hüküm ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı yolunun kapatılmasının izahı zordur. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın idarî bir organ niteliğine sahip olduğu açık olan Yüksek Kurul'un işlemlerinin de idarî işlem niteliğinde olduğu aşikârdır. Yönetmelik bir kurulun kararlarına karşı yargı yolunun kapatılmasının, “idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” kuralı ile dolayısıyla da hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacağı, bu nedenle düzenlemenin değiştirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.⁵⁰²

1961 Anayasası döneminde vücut bulan Yüksek Hâkimler Kurulu, yapısı itibari ile tamamen yargı mensuplarından oluştuğu halde, işleyişinden dolayı idarî bir organ olarak kabul edilip kararlarına kesinlik niteliği tanınmazken, gerek teşekkülü, gerekse de işleyiş sistemi açısından idarî bir organ olduğu hususunda şüphe duyulmayan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargısal başvuru yolunun anayasa hükmü ile kapatılmasının hâkimlik teminatını, dolayısıyla da yargı bağımsızlığına olumsuz etkisi izahtan varestedir. Bir yandan hâkimler için diğer memurlar gibi idarî bağımlılık esası getirilirken, öte yandan memurlara tanınan yargısal başvuru hakkı esirgenmiştir. Bu da, diğer memurların hâkim ve savcılardan daha teminatlı olduklarını düşündürmektedir.⁵⁰³

⁵⁰¹ YENİCE, Kazım, “Hak Arama Özgürlüğü ve Danıştay”, Danıştay Dergisi, S.38-39, Ankara 1980, s.7.

⁵⁰² YILDIRIM, Turan, Türkiye'nin İdarî Teşkilatı, 3. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2002, s.48; ÖZGEN, Eralp, Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı (9-13 Ocak 2001), Türkiye Barolar Birliği Yayın No:12, Ankara 2001, s.685; ALAN, Nuri, Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı, (9-13 Ocak 2001), Türkiye Barolar Birliği Yayınları No:12, Ankara 2001, s.469; GÖZLER, Kemal, Anayasa Değişikliği Gerekli mi? 1982 Anayasası İçin Bir Savunma, Ekin Kitabevi, Bursa 2001, <http://www.anayasa.gen.tr/adgm.htm> (06.05.2008); ATAR, (2005), s.46; ÖZBUDUN, (2002), s.36; KUNTER, (1986), s.354; CENTEL, (1996), s.23-24; GÖZÜBÜYÜK, (2003), s.272; GERMEÇ, s.66; TANÖR - YÜZBAŞIOĞLU, s.455; ÇELİK, s.65; İŞTEN, s.115; ÜNAL ÖZKORKUT, s.237,238; ÜSKÜL, s.232; ÖZOK, (2002), s.20; AZRAK, (2001), s.461; BİNGÖL, s.75; ERDOĞAN, (2003), s.218; SABUNCU, s.305; DEMİR, s.336; ÖZAY, (1991), s.110; SELÇUK, (2001), s.97; SURLU, (2003), s.58; TANRIVER, s.72; GERÇEKER, s.23.

⁵⁰³ MENTEŞ, Cevdet, 1974-1975 Adalet Yılı Açılış Konuşması Ankara, 1974, s.11.

Anayasalarda düzenlenen yargı bağımsızlığının bir değer ifade edebilmesi için, ülkede hukuk devleti ilkesine herkesin saygı göstermesi gerekir. Organlar tarafından yapılan tasarruflara karşı yargı denetimi yolu açık değilse, bu durum, yargı bağımsızlığını her zaman ihlal edebilecektir.⁵⁰⁴

Konuya başka bir açıdan bakmak gerekirse; hukuk devletinin gereklerinden olan devlet organlarının bütün eylem ve işlemlerinin hâkimlik teminatına sahip hâkimlerden oluşan bağımsız yargının denetime tabii tutulması ilkesine istisna getirmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır.⁵⁰⁵ Böyle bir durum aksine, hukukun siyasallaşmasına da hizmet edecektir.⁵⁰⁶

1982 Anayasası'nın gerekçesinde, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarının yargı denetimi dışında tutulması ile ilgili olarak; "Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulmuş ve görevini bu esaslar dâhilinde yapmakla görevlendirilmiştir, Kurul'un çoğunluğu Hâkimlik teminatını haiz olanlardan meydana geldiğinden, Kurulun kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulmasına gerek duyulmamıştır"⁵⁰⁷ denilmektedir.

Bu gerekçe inandırıcılıktan yoksundur. Zira Kurul'da teminatla donatılmamış olan Adalet Bakanı ve Müsteşar vardır. Öte yandan gerekçede, Kurul üyelerinin çoğunluğunun hâkimlerden olduğundan bahsedilse bile, kararların hâkimlerin çoğunluğu ile çıkacağına garanti bulunmamaktadır. Hâkim üyelerden üç tanesinin muhalefet ettiği bir kararın oluşumunda, diğer iki hâkim üyenin Adalet Bakanı ile Müsteşarı yönünde oy kullandığında, kararın çıkmasında hâkim üyeler değil, parti mensubu olabilen bakan ile idarenin elemanı olan üye etkin hâle gelecektir.⁵⁰⁸

Gene Kurul üyelerinin çoğunluğu hâkim üyelerden oluşsa bile, Kurulun yaptığı işler ve aldığı kararlar idarî nitelikte olduğundan, bir başka deyişle Kurul yargı yetkisiyle donatılmadığından, kararlarının idarî yargı denetimine tabi olması gerekir.⁵⁰⁹ Hatta

⁵⁰⁴ DEMİRKOL, (1991), s.59.

⁵⁰⁵ ATAY, (2006), s.93.

⁵⁰⁶ YARALI, s.7.

⁵⁰⁷ İZGİ – GÖREN, s.1394.

⁵⁰⁸ DEMİRKOL, (1991), s.88,89.

⁵⁰⁹ ÖZBUDUN, (2005), s.363; DEMİRKOL, (1991), s.88,89; FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.55.

Kurul kararlarının yargı denetimine tabii olması durumunda, açılacak iptal davalarında yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi gerektiği de ileri sürülmüştür.⁵¹⁰

Karşıt görüştekiler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarının bizzat kendisinin seçtiği Danıştay'ın denetimine tabii tutmanın yargı sistemi içerisindeki hiyerarşi anlayışına ters düşeceği ve Danıştay'a üye seçiminde objektifliği ortadan kaldıracığı⁵¹¹, Yüksek Kurulda görüşülen hâkim ve savcılara ait çok özel ve gizli sırların deşifresinin idarî davaya yansması hâlinde hâkimi, çevresini ve Kurulu yıpratmaktan başka işe yaramayacağı⁵¹² gerekçesiyle kararlara karşı itirazın yargı yoluyla değil, Yüksek Kurul bünyesindeki İtirazları İnceleme Kuruluna başvuru yoluyla yapılmasının uygun olacağı belirtilmiştir.⁵¹³

Hakeza, bir yasa değişikliği ile Adalet Bakanı ve Müsteşarının İtirazları İnceleme Kuruluna katılmaması sağlandığı takdirde, itirazın sadece yüksek yargı mensuplarından müteşekkil bir kurul tarafından sonuçlandırılması söz konusu olacağından bu konudaki tartışmaların biteceği iddia edilmiştir.⁵¹⁴

Bir başka yazar da, çözümü, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun daireler hâlinde çalışmasını sağlayacak ve itirazların karara katılan üyelerin katılmayacağı Büyük Kurulda görüşülerek kesinleştirilmesi yolunda bir yapılanmaya gidilmesi olarak göstermektedir.⁵¹⁵

Bu konudaki bir başka öneri de, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun adli ve idarî yargı için iki ayrı bölüm hâlinde teşkilatlanması, itirazların da, bu iki bölümdeki üyelerin birlikte toplanarak karara bağlanması şeklindedir.⁵¹⁶

Türk ise sorunun, idarî ve adli yargı olarak iki alt kurula, adli kurulun da hâkimler ve savcılar bakımından iki ayrı alt kurula ayrılması suretiyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yeniden yapılandırılarak, alt kurulların disiplin konularındaki kararlarına karşı yapılan itirazın, ilgilerine göre Yargıtay Başkanı,

---

⁵¹⁰ GÖREN, Zafer, Anayasa Hukukuna Giriş, Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir 1997, s.136.

⁵¹¹ ÜNAL, (1994), s.91; OKUR, s.49.

⁵¹² İBRAHİMHAKKIOĞLU, (2001), s.666.

⁵¹³ ÜNAL, (1994), s.91; İBRAHİMHAKKIOĞLU, (2001), s.666.

⁵¹⁴ ÜNAL, (1994), s.91.

⁵¹⁵ OKUR, s.49.

⁵¹⁶ SURLU, (2003), s.62.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Danıştay Başkanının katılımıyla, hatta Başkanlık etmesi ile yapılacak toplantıda incelenmesi ile çözülebileceğini iddia etmiştir.⁵¹⁷

Öte yandan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarının yargı denetimine tabii olmaması gerekçe gösterilerek yaptığı atamaların yargı bağımsızlığına aykırı olduğu iddiasını, bu durumun Kurulun bağımsızlığından şüphe duymak için yeterli görmeyerek kabule şayan görmemiştir.⁵¹⁸

Sonuçta, Kurul kararlarının yargısal olduğunu kabul etsek bile, mahkeme ve hâkimlik kararlarına karşı da (çok özel istisnalar haricinde) temyiz ya da itiraz yolunun açık olduğu kabul edilmiştir. Kurul kararlarının bu anlamda bile denetime tabi olması gerektiği açıktır.⁵¹⁹ Aksi takdirde, Kurul'un işlemlerinin sürekli hukuka uygun olduğu ve üyelerinin hata yapmasının mümkün olmadığı görüşü kabul edilmiş olacaktır ki, bu da hayalden öteye geçmeyecektir.⁵²⁰

(3) Ayrı Sekretaryasının Bulunmaması

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kendine özgü bir sekretaryası yoktur. Bu görev Adalet Bakanlığı'nca yerine getirilir.

Kurul üyeleri bakanlıkça belirlenen gündemi görüşmek için toplanırlar. Gündemde görüşülen işlere ilişkin ön çalışmalarda, mevzuata göre Kurul'un etkisi veya katkısı bulunmamaktadır. Ön çalışma Bakanlık birimlerince hazırlanır ve toplantı günü Kurul'a arz edilir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin, Adalet Bakanlığının hazırladığı atama kararnamesini tek tek inceleyebilmesi güçtür. Oysa kendisine ait bir sekre-

---

⁵¹⁷ TÜRK, (2001), s.10.

⁵¹⁸ Uslu/Türkiye, 20.05.1998, 29860/96, İNCEOĞLU, Adil Yargılanma Hakkı, s.36; ÖZDEK, Yasemin, Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye, TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları No:20, Ankara 2004, s.200-203; ÇELİK, s.66; TEZCAN, s.70; TEZCAN – ERDEM – SANCAKDAR, s.331,332.

⁵¹⁹ KUZU, (1990), s.154-155; MUMCUOĞLU; s.294; GENÇ, s.71; ÜNVER, s.186,187; DEMİRKOL, (1991), s.89.

⁵²⁰ ÜNVER, s.186- 187; DEMİRKOL, (1991), s.89

taryası olsaydı bu inceleme daha rahat olacaktı. Bu işlerin Bakanlığa bırakılması, hâkim bağımsızlığını zedelemektedir.⁵²¹

Siyasî iktidarı her an için yargı bağımsızlığını zedelemeye hazır bir kuvvet olarak görmenin, ön yargılı ve demokrasi anlayışıyla bağdaştırılması güç bir değerlendirmeye olduğu ileri sürülmüşse de⁵²², yargı bağımsızlığının ihlal edilmesi ihtimalinin dahi yargı bağımsızlığını olumsuz etkileyebileceği unutulmamalıdır.

Öte yandan, hâkimler hakkında, gerektiğinde meslekten çıkarmaya kadar varan kararların alınmasında da asıl etki Teftiş Kurulu ve Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Adalet Bakanlığındadır.

Sonuç olarak, Kurul'un bağımsız oluşumu yanında, kendisine bağlı bir teşkilatının yani Sekreteryaasının da bulunması zorunludur. Hâkimlerin özlük işlerine ilişkin bütün işlemler, her safhasında Kurul'un gözetim ve denetim alanında olmalıdır. Zira karar vermek kadar, kararın oluşum safhaları ve takip edilen yöntemler de önemlidir. Bu nedenle, Kurulun idaresi ve takdirinin kararlara tam olarak yansiyabilmesi için yeterli zaman, eleman ve malî olanaklar tanınmalı, yürütme organının tamamen dışında bir teşkilatlanmaya gidilmelidir.⁵²³

(4) Üyelerin Eski Görevleriyle Organik Bağının Devam Etmesi

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Yargıtay ve Danıştay'dan seçilerek gelen üyelerin, kurumları ile organik bağları sürmektedir. Buna göre, asıl üyeler, fiilen 4 yıllık yasal süreleri sonunda Kurul üyeliği sırasında vazife ifâ etmedikleri kurumlarına üye sıfatıyla geri dönmektedirler. Yedek üyeler ise Kuruldaki görevleri sırasında Yargıtay üyesi olarak da çalışmaya devam etmektedirler.

Daha önce asıl üyeler de seçildikleri kurumdaki görevlerine devam ederken, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nda 21.07.1999 tarih ve 4413 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, seçimle gelen asıl üyelerin bu görevleri süresince başka

⁵²¹ ÖZBUDUN, (2002), s.36; ERDOĞAN, Anayasa Hukukuna Giriş, s.203; ÇELİK, s.65; ÇINAR, s.11; ÜNAL ÖZKORKUT, s.238; SABUNCU, s.305; ÖZAY, (1991), s.110; SURLU, (2003), s.58; TANRIVER, s.72; BİNİCİ, s.60; GERÇEKER, s.23.

⁵²² MUMCUOĞLU, s.301.

⁵²³ SELÇUK, (2001), s.97; SAV, s.22.

iş ya da görev alamayacakları kabul edilmiştir. Bu değişikliğin Yüksek Kurulun çalışma performansını artırdığı izahtan varestedir.

Kurul üyelerinin, bir kısmının Danıştay ve Yargıtay'daki görevlerinin devam etmesi, sanki Türkiye'de Yargıtay ve Danıştay üyesi sıkıntısı varmış ya da bu yüksek mahkemelere üye seçilmeye layık hâkim ve savcı bulmakta güçlük çekiliyormuş gibi, yüksek mahkeme hâkimi bu vazifeden tamamen kurtarılıp, bütün mesailerini hâkim ve savcılarının özlük işlerine hasretmelerine imkânı tanınmaması sebebiyle eleştirilmektedir.⁵²⁴

Aslında yargının bağımsızlığının göz ardı edildiği bu sistemde işler Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na kalmamakta, iş Adalet Bakanlığı'na verildiği için, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Yargıtay ve Danıştay'dan gelen üyeleri sadece bir onay makamı olarak çalışmaktadır.

(5) Malî Bağımsızlığa Sahip Olmaması

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun tam bağımsız çalışabilmesi ve aldığı kararları rahatlıkla uygulayabilmesi için mutlaka malî bağımsızlığa kavuşturulması gerekir.

Yapacağı harcamalar için idarenin onayını almak zorunda olan bir Kurul, idare karşısında tam bağımsızlık sağlayamaz.⁵²⁵ İdare, yapılmasını istemediği işleri, malî sebepleri gerekçe göstererek sürüncemede bırakabilir.

1982 Anayasası döneminde kurulan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun malî bağımsızlığının olmayışı bir eksiklik olarak görülmektedir. Zira yargılamanın işleyişinden memnun olmayan idarenin, Kurulun ihtiyaçlarını düşük göstererek, yargı faaliyetinin günümüz gereklerine göre işleyişini engelleme olanağı her zaman için mevcuttur.⁵²⁶

⁵²⁴ SABUNCU, s.305; ÖZAY, (1991), s.110; İBRAHİMHAKKIOĞLU, (1987), s.98-99; TANRIVER, s.72.

⁵²⁵ SABUNCU, s.305; TANRIVER, s.72; SELÇUK, (2001), s.97; GERÇEKER, s.34.

⁵²⁶ ÜSTÜNDAĞ, (1977), s.6.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası döneminde bu konuya ilişkin oyçokluğuyla vermiş olduğu bir kararında, Yüksek Hâkimler Kurulunun malî özerkliği bulunmayışını Anayasa'ya aykırı bulmamıştır. Bu içtihadın karşı oy yazısında şu görüşlere yer verilmiştir:

“Bütçenin birinci derece ita amiri Bakandır, dolayısıyla bütçenin uygulaması sırasında ödenecek bir giderin, taahhüt, tahakkuk ve ödeme işlerini yaptırmak yetkisi Bakana aittir. Şu halde Yüksek Hâkimler Kurulunun özlük ve idarî giderlerinin ve her türlü tayin, terfî, nakil, denetleme işlem ve yetkisi Yüksek Hâkimler Kuruluna ait olan hâkimlerin özlük haklarının gelecek yıl içinde gerektireceği giderlerin tayin ve tespiti konusunda Kurulun Adalet Bakanı ile mutabık kalması gerekecektir. Kurul Bakanın direktiflerine uymak zorunda kalacaktır. Yüksek Hâkimler Kurulunca gerekli görülecek denetimin yapılması, tayin, terfî, nakil işlerinin, adalet dağıtılması görevini aksatmayacak bir düzen içinde yürütülmesi ve bu işlerin gerektirdiği ödeneklerin bütçeye tam olarak konulmasına ve bunları tam olarak harcanmasında Yüksek Hâkimler Kurulunun tam yetki sahibi bulunmasına bağlıdır... Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, Tapu Kadastro, Meteoroloji, Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü gibi doğrudan doğruya bir bakanlığın siyasî sorumluluğu altında görev yapan daireler için genel bütçe içinden bağımsız cüzler ayrılmış iken bir Anayasa organı olan Yüksek Hâkimler Kurulunun malî bakımdan Adalet Bakanlığının bütçesi içine alınması Anayasanın sistemi ve esprisi ile telafi edilemez...”⁵²⁷

Gerçekten de, karşı oy yazısında açıklandığı üzere, yargının tam bağımsızlığını sağlanması, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun malî açıdan bağımsızlığını gerçekleştirilmesine bağlıdır. Zira yapacağı harcamalar için idarenin onayını almak zorunda kalan ve faaliyet sahası, idarenin belirleyeceği ihtiyaç miktarı doğrusunda onun malî takdir hakkına bırakılan bir Kurulun yürütme erki karşısından bağımsızlığından söz etmek mümkün değildir.⁵²⁸

⁵²⁷ Anayasa Mahkemesi'nin, 13.05.1964 tarih ve 1963/99 E. 1964/38 K. sayılı kararı, AMKD, S.2, s.117-118.

⁵²⁸ ÜSTÜNDAĞ, (1977), s.6.

(6) Adalet Bakanlığı Binasında Görev Yapması

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu İç Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre; “Kurul, Adalet Bakanlığındaki özel yerinde toplanır, törenli toplantılar kurul kararı ile başka bir yerde de yapılabilir...”

Müstakil binanın olmayışının yargı bağımsızlığını doğrudan etkilemeyeceği düşünülse bile, Kurula verilen önemin tescili açısından özerk bir binaya ihtiyaç vardır.

Gerek Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nun 10. maddesinde, gerekse de İç Yönetmeliğin 6. maddesinde belirtilen, Kurulun Adalet Bakanlığında toplanacağı hususu, bir bina veya binada tahsis edilen üç-beş oda probleminden ibaret değildir. Ayrı bir bina sembolik olarak da bağımsızlığının bir göstergesi olur.⁵²⁹

Bu nedenle, üyelerin psikolojik baskıdan kurtulması ve yargıya, yürütme ve yasama gibi gereken saygının gösterilmesi için bağımsız bir binaya ihtiyaç vardır.⁵³⁰

E. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

Anayasa Mahkemesi'nin konumu ve kararlarının niteliği itibariyle, yargı bağımsızlığı konusunda verdiği kararlar büyük önem arz etmektedir.

Bu çerçevede yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı kavramlarının açılımı Yüksek Mahkemenin içtihadına şöyle yansımıştır:

“...Yargı görevinin bağımsızlığını sağlayacak unsurların başında hâkim teminatı geldiği, hâkimlerin bağımsız olmalarının ise bu teminata kavuşmaları ile mümkün olacağı, bütün devlet faaliyetlerinin hukuk kurallarına uygun olmasının hukuk devletinin temel unsurunu teşkil ettiği; bu uygunluğu sağlayacak makamların da yargı organları olduğu, bu itibarla kazaî organların bağımsızlığının bu denetimin ciddiyet ve müessiriyetinin şartı bulunduğu, bu bakımdan hâkimler ve

⁵²⁹ MUMCUOĞLU, s.299; SABUNCU, s.305.

⁵³⁰ KURU, (1966), s.16; ÇINAR, s.11; TANRIVER, s.72.

mahkemeler üzerinde her çeşit tesirleri bertaraf edecek hükümlerin Anayasada yer aldığı belirtilmiş bulunmaktadır...»⁵³¹

Anayasa Mahkemesi, yargı bağımsızlığının yürütme erkine karşı korunmasını ise şu şekilde açıklamıştır:

“...bütün hâkimler üzerinde Adalet Bakanının nezaret hakkını haiz olduğunun esas olarak kabul edildiği ve bu yetkinin hâkimlerin bağımsızlığına dokunur nitelikte olmadığı ve ancak bir hâkim hakkında muttali olacağı isnatlara dair kendisinden cevap almak üzere nezdine çağırabilmesi ve hâkimin de gelmeğe mecbur olması maddede tavzih edilmek suretiyle kabul olunan nezaret hakkının mahiyeti ve şumul derecesinin tayin edildiği açıklanmaktadır.

Türk hukuk lügatine göre : (Nezaret), (Murakabe) denetleme kelimesinin karşılığıdır. Hâkimlerin bahis konusu 83 üncü madde ile Adalet Bakanının etki alanı içine alındığında şüphe yoktur. Hâlbuki Anayasa'nın 3 üncü bölümünün “Yargı” başlığı altında yer alan genel hükümler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esasını sağlamak için konulmuştur. Bu hükümlerin, Anayasa'nın hâkimleri her türlü etkiden uzak tutmak, görevlerini Anayasa'ya kanunlara hukuk kurallarına ve vicdanî kanaatlerine göre yapmalarını sağlamak amacını güttüğü meydandadır.

Anayasa'nın 132. ve 133 üncü maddelerinde, hâkimlerin görevlerinde bağımsız oldukları, Anayasa'ya, kanuna, hukuka ve vicdanî kanaatlerine göre hüküm verecekleri, hiç bir makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği, genelge göndermeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı, hâkimlerin azlolunamayacakları, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye sevk edilemeyecekleri açıklanmakla beraber 134 üncü maddesinde hâkimlerin niteliklerinin ve atanmalarının, hakları ve ödevlerinin, aylık ve ödeneklerinin, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesinin, haklarında disiplin kovuşturması açılmasının, görevler ile ilgili suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesinin,

⁵³¹ Anayasa Mahkemesi'nin 29.03.1966 tarih ve 1963/109 E. 1966/17 K. sayılı kararı, KÜÇÜK, s.427.

meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre kanunla düzenleneceği açıklanmıştır.

Anayasa'nın yargı yetkisine ve hâkimlere ilişkin maddeleri göz önünde tutularak düzenlenmiş olan ve Yüksek Hâkimler Kurulunun fiilen işe başlamasıyla tamamı yürürlüğe girmiş bulunan 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu ile Hâkimler Kanunu'nun hâkimlerin denetimi ve özlük işlerine ilişkin, hükümleri değiştirilmiş ve Adalet Bakanlığına verilen yetkiler kaldırılarak bu hususta yeni esaslar konulmuştur.

Yüksek Hâkimler Kurulunun görevlerini tayin eden 45 sayılı kanunun 2. maddesinde, hâkimlerin bütün özlük işleri hakkında karar verme yetkisi Yüksek Hâkimler Kuruluna verilmiş ve hâkimlerin denetiminin, Yüksek Hâkimler Kurulunca görevlendirilecek üst dereceli hâkim eliyle yapılacağı, hâkimlerle, hâkim yardımcılarının görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar veya sıfat ve görevleri icaplarına uymayan hal ve eylemlerinin ihbar ve şikâyet edilmesi veya cereyan eden işlemlerden bunların öğrenilmesi halinde ilgili hâkim veya hâkim yardımcısı hakkında soruşturma yapılıp yapılmamasının Yüksek Hâkimler Kurulunca takdir edileceği aynı kanunun 42 ve 43. maddelerinde açıklanmıştır.

Anayasa'nın 144 üncü maddesinin üçüncü fıkrası ile 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu'nun 47. maddesinde yer alan Adalet Bakanının gerekli gördüğü hallerde bir hâkim hakkında disiplin kovuşturması açılması için Yüksek Hâkimler Kuruluna başvurabileceği yolundaki hüküm, sadece hâdiseyi yetkili merciine intikal ettirme imkânını vermek maksadıyla sevk edilmiş olduğundan bunun hâkimler üzerinde bir denetim ve nezaret hakkının kullanılması anlamına gelmeyeceği şüphesizdir. Nitekim 45 sayılı kanunun Adalet Komisyonu raporunda bu konuyu ait olarak "Adalet Bakanının sadece kendisine ulaşan kanuna aykırı davranış iddiasının şekline göre gerekli gördüğü hallerde bir hâkim hakkında disiplin işlemi yapılması için Yüksek Hâkimler Kurulu'na başvurabilmesi, Bakana verilmiş bir görev mahiyetinden ziyade adlî cihazla olan yakın münasebetleri dolayısıyla muttali olduğu takıp mevzuu hususlar hakkında Yüksek Hâ-

kimler Kurulu'nun dikkatini çekmekten ibarettir. Bu müracaat tasarının gerekçesinde belirtildiği gibi Bakanın hâkimler üzerinde mevcut bir nezaret ve murakabe yetkisinin neticesi değildir” denilmektedir.

Bu hükümlerden anlaşılmaktadır ki, Anayasa esaslarına uygun olarak düzenlenen 45 sayılı kanunla Adalet Bakanının, hâkimlerin denetimine ve özlük işlerine ilişkin bütün yetkileri alınarak hâkimlik teminatı ve mahkemelerin bağımsızlığı kuralına göre teşekkül eden Yüksek Hâkimler Kurulu'na verilmiştir. Bu duruma göre Adalet Bakanının hâkimleri etki alanı içine alacak herhangi bir yetkiye sahip bulunduğu düşünülemez...⁵³²

Yüce Mahkeme, aynı konudaki bir başka içtihadında da şöyle demektedir:

“...Anayasa'nın 132. ve 133 üncü maddeleri, hâkimlerin görevlerinde bağımsız olduklarından, hâkimlerin azlolunamayacağından, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan evvel emekliye ayrılamayacaklarından, bir mahkemenin veya kadrosunun kaldırılmasıyla de olsa, aylıklarından yoksun kılınmayacaklarından bahseder. 134 üncü maddesinde de, hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin değiştirilmesi, haklarında disiplin cezası verilmesi ve diğer özlük işlerinin mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre yapılacağı açıklandıktan sonra 144 üncü maddesinde hâkimlerin bütün Özlük işleri hakkında karar verme yetkisinin Yüksek Hâkimler Kurulu'na ait olduğu kesin olarak belirtilmektedir.

Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonunun Anayasa Tasarısının bu maddelere ilişkin gerekçesinde, Anayasa Tasarısının kabul ettiği prensiplerden birisinin yargı görevinin bağımsızlığı olduğu, yargı organlarının kuruluş ve yetkilerinin, hâkimlerin özlük işlerinin bu temel prensipten hareket edilerek düzenlendiği, yargı görevinin bağımsızlığını sağlayacak unsurların başında hâkim teminatı geldiği, iyi bir adaletin bağımsız hâkimlere ihtiyaç gösterdiği, hâkimlerin bağımsız olmalarının ise bu teminata kavuşmaları ile mümkün olacağı ifade edilmiştir. Yine bu konulara ilişkin gerekçelerde, 134 üncü maddede işaret edilen ve hâkim-

⁵³² Anayasa Mahkemesi'nin 28.06.1963 tarih ve 1963/90 E. 1963/172 K. sayılı kararı, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1963/K1963-172.htm> (04.05.2008)

lik meslekînin ve hâkimlerin özlük işlerini düzenleyecek olan kanundaki bütün konularda karar verme yetkisinin yürütme organından alınarak yargı organı içinde teşkil edilecek Yüksek Hâkimler Kurulu'na verildiği bu suretle yürütme organının hâkimlerin atanması, meslekte yükseltilmeleri, görev, yerlerinin değiştirilmesi veya görevlerine kanunda belli edilen hallerde son verilmesi konularında veya hâkimin meslek hayatı ile ilgili sair konularda herhangi bir tasarrufta bulunabilme yolunun kapatıldığı bu yetkinin kullanılmasının yalnız ve yalnız Yüksek Hâkimler Kurulu'na ait olduğu açıkça ifade edilmektedir.

Bu hükümlerden, Anayasa koyucusunun, hâkimleri her yönden yürütme organının etki alam dışında bırakmayı sağlaması amacını güttüğü anlaşılmaktadır.

Hâkimlerin özlük işleri konusunda Yüksek Hâkimler Kurulu'nca verilen atanma kararlarının, müşterek kararname ile tasdike tabi tutulmasının, Anayasa ile yürütme organından alınarak yargı organı içinde teşkil edilen bir kurula verilmiş olan yetkinin Teşkilât Kanunu ile tekrar yürütme organına iadesi sonucunu doğurduğu ve bunun ise hâkimlik teminatı ve hâkimlerin bağımsızlığı esasını zedelemesi bakımından Anayasa'nın 139 uncu maddesine aykırı düştüğü meydandadır. Kaldı ki, Yüksek Hâkimler Kurulu'nca hâkimlerin özlük işlerine ilişkin olup 66. maddede bahsedilen ve Anayasa hükümlerine dayanılarak Yüksek Hâkimler Kurulu'nca alınan bu kararlar, herhangi bir inha ve istişare niteliğinde olmayıp hiçbir makam ve merciin tasdikine muhtaç olmaksızın hukukî sonuç doğuran icrası lâzım kararlardan bulunmaktadır.

Mevzu hükümlere göre Yüksek Hâkimler Kurulu'nca verilen bu kararların, hukukî muhtel olanlar tarafından açılacak idarî dava yoluyla Danıştay'ın kazaî inceleme ve denetimine tabi olması, hukukî bir netice tevlit eden kesin ve icrası lâzım bir karar niteliğini haiz olmasından ileri gelmektedir. Anayasa'nın bu konulara ait hükümlerine ilişkin Temsilciler Meclisi görüşmeleri de bu düşüncüyü tamamen teyit eder.

Bundan başka Anayasa'nın 139 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre, Yargıtay Üyeleri Yüksek Hâkimler Kurulu'nca, Yargıtay Birinci ve İkinci Baş-

kanları ile C. Başsavcısı Yargıtay Büyük Genel Kurulunca seçilmektedir. Anayasa'nın kabul ettiği ve bizzat düzenlediği bu esas karşısında Yüksek Hâkimler Kurulu'nca Yargıtay Üyeliğine seçilenler "Yargıtay Üyesi" ve Yargıtay Büyük Genel Kurulunca başkanlıklara seçilenler ise "Birinci ve ikinci Başkan" ve Cumhuriyet Başsavcılığına seçilen de "Cumhuriyet Başsavcısı" niteliğini yine hiçbir makamın tasdikine hacet olmaksızın ihraz ve iktisap edeceklerinden 45 sayılı kanunun 66. maddesindeki Yargıtay Üyelikleriyle başkanları ve Cumhuriyet Başsavcısı için yapılan seçimi tasdike tabi tutan hüküm de, yine Anayasa ile teminat altına alınan hâkimlerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esasiyle bağdaşamayacağından Anayasa'nın 139 uncu maddesine aykırıdır...⁵³³

Anılan Mahkeme bir başka içtihadında, hâkimlik teminatının amacını; "...Hâkimlerin görevlerini her türlü baskı ve etkiden uzak, Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre yerine getirebilmelerini temin için bağımsız olmaları kabul edilmiş ve öteki kamu görevlilerinden farklı bazı güvencelere sahip kılınmışlardır" şeklinde açıklamaktadır.⁵³⁴

Anayasa Mahkemesi, yazı işlerinin yürütülmesi, adlî personelin yönetimi gibi yargı fonksiyonuna dâhil olmayan idarî nitelikte işlemleri ile ilgili olarak hâkimlere Adalet Bakanlığı tarafından emir ve talimat verilebileceği ve genelge gönderilebileceği hususlarına dair içtihadında şöyle demiştir:

"...Hâkimler ve mahkemeler kalem işlerinin yürütülmesi ve personelin yönetimi için de işlem yaparlar. Ancak bu işlemlerde hâkim sıfatıyla değil, idarî bir makam olarak hareket ederler. Bunlar Adalet Bakanlığı adına yapılır ve bu işlemlerin hâkimlik sıfatıyla hiçbir ilgisi yoktur. Nitekim bu ve benzeri işlemler devletin diğer teşkilatında hâkim sıfatını taşımayan idarî makamlar tarafından yapılır. Anayasa Komisyonu raporunun 132'nci maddesine ilişkin gerekçesinde mahkemelerin idarî işlemleri de söz konusu edilmiş ve hâkimlere ve mahkemele- re müdahale edilmemesi ilkesinin, yargı yetkisinin kullanılması halinde göz

⁵³³ Anayasa Mahkemesi'nin 15.05.1963 tarih ve 1963/50 E. 1963/111 K. sayılı kararı, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1963/K1963-111.htm> (04.05.2008)

⁵³⁴ Anayasa Mahkemesi'nin, 06.01.1987 tarih ve 1986/15 E. 1987/1 K. sayılı kararı, AMKD, S.23, s.10-12.

önünde tutulmak gerektiği ve mahkemelerin idarî işlerinin düzenlenmesinde Adalet Bakanlığının genelge gönderme ve tedbir alma yetkisinin mevcut olduğu açıklanmıştır...⁵³⁵

Anayasa Mahkemesi'nin, 1971 Anayasa değişiklikleri ile Yüksek Hâkimler Kurulu kararlarının yargı denetimi dışında bırakılmasına ilişkin kararı şöyledir:

“...6366 sayılı Kanunla Türkiye'nin de katıldığı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesinin 6. maddesinde ‘her şahıs gerek medenî hak ve vecibeleriyle ilgili nizalar, gerek cezaî sahada kendisine karşı sarf edilen bir isnadın esası hakkında karar verebilecek olan kanunî, müstakil ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde hakkaniyete uygun ve alenî surette dinlenmesini istemek hakkını haizdir’ diye yazılıdır...”

...bu tümcede yer alan kesin karar verir sözcüğünü Kurulun vereceği karara karşı kanun yollarına başvurulamayacağı, idarî dava açılmayacağı şeklinde yorumlamak imkânsızdır. Zira idarî bir karar aleyhine yargı mercilerine başvurabilmek için, o kararın kesin sonuç doğuran bir karar olması gerekir. Bu itibarla kesin karar verir sözcüğünden bu karara karşı yargı yoluna başvurulamayacağı anlamı çıkarılamaz. Bunu izleyen ‘bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz’ tümcesi bu tarz bir yoruma engeldir. Eğer ilk tümcedeki kesin karar verir sözcüğünün amacı bu kararlara karşı yarı yollarına başvurulamayacağını belirtmek olsaydı onu izleyen 2. tümceye gerek kalmazdı...

Bu nedenle Yüksek Hâkimler Kurulu'nun kararlarına karşı yargı denetimini engelleyen kural insan hakları ilkesine aykırıdır...⁵³⁶

Yüksek Mahkeme, yargı yetkisinin kullanımında yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı kavramlarının önemini 28.02.1989 tarihli içtihadında vurgulamıştır:

⁵³⁵ Anayasa Mahkemesi'nin, 13.05.1964 tarih ve 1963/99 E. 1964/38 K. sayılı kararı, AMKD, S.2, s.117-118.

⁵³⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 27.01.1977 tarih ve 1976/43 E., 1977/4 K. sayılı kararı, AMKD, S.15, s.106 vd.

“...Çağımızda hem öz, hem de yöntem olarak tanımlanan, öğretide ve uygulamada en ileri yönetim türü olarak üzerinde birleşilen demokraside erkler ayrılığı ilkesinin yaşama geçirilişi, yargının özel yerinin korunmasıyla değerini sürdürmektedir. Yargı erkinin varlığı yeterli olmayıp bağımsızlığı vazgeçilmez geçerlik koşuludur. Yasama ve yürütme organlarına karşı bağımsızlığı korunan yargı, genelde yönetime karşı yönetilenlerin güvencesidir. Adaleti sağlamakla görevli bilinen yargı gücü, güven ve inan sağlayarak kamusal düzeni koruyan hukuksal bir kaynaktır. Hukuk devletinin en belirgin özelliği, güçler ayrılığına anlam kazandıran yargı bağımsızlığıdır. Hukuk devleti kendisini bağımsız yargısıyla korur. Günümüzde insan haklarının ve özgürlüklerinin başlıca güvencesi bağımsız yargıdır. Bağımsız olmayan yargı, gerçek bir yargı olarak karşılanamaz. Bağımsızlık, yargının karakteridir. Bu temel nitelikten yoksun olan yargı güdümlüdür ve öbür güçlerin, yasama ve yürütmenin etkisinde, egemenliğindedir. Devlet olmanın koşulu kabul edilen yargı bağımsızlığı, uygarlık savaşının en önemli alanını oluşturmuştur. Demokrasinin ögesi durumuna yükselen yargı bağımsızlığı, yasama ve yürütme organının etki alanı dışına çıkarılarak sağlanmıştır. Yürütmenin gözetim ve denetimi altında gerçek bir yargı bağımsızlığından söz edilemez. Bağımsızlık, günlük devlet işlerinde, yürütme karşısındaki durumla anlam kazanır ve adalet ideali ancak bağımsız yargıyla gerçekleşir. Bu düşüncelerden esinlendiği anlaşılan Anayasakoyucu, yargı bağımsızlığını koruyacak önlemleri de gerekli kurullarla Anayasa’da almıştır. Bağımsız yargı, mahkemelerin bağımsızlığı ile Hâkim güvencesinin temeli bulunduğundan çoğunlukla birisiyle öbürü de anlatılır ya da özetlenir. Anayasa’nın 9. maddesinde mahkemelerin bağımsızlığının, 138. maddesinde de Hâkimlerin görevlerinde bağımsız olduklarının öngörülmesi, zaman zaman mahkemelerin bağımsızlığı ile Hâkimlerin bağımsızlığı kavramlarının eşanlamlı olduğu izlenimini vermektedir. Mahkemelerin bağımsızlığı, yargının, yasama ve yürütme organlarına karşı bağımsız yapısını, yetkilerini kullanmayı, görevlerini yerine getirmeyi anlatmaktadır. Hâkimlerin bağımsızlığı ise, yasama ve yürütme organlarına bağlı olmadan Anayasa’ya, yasaya ve hukuka uygun olarak vicdanî kanılarına göre hüküm vermelerini amaçlar. Öğretide objektif bağımsızlık ve kişisel bağımsızlık olarak ikiye ayrılan Hâkim bağımsızlığında, kişisel bağımsızlık göreve ilişkin objektif bağımsızlığın

güvencesi sayılmaktadır. Anayasa, bu doğrultuda bağımsızlık ve teminatı ayrı başlıklar altında düzenlemişse de, mahkemelerin bağımsızlığıyla hâkimlerin bağımsızlığı birbirini tamamlayan, birbirinden ayrılması olanaksız, biri olmayınca öbürü de olmayan, birbirini anlatan hukuksal kurumlardır. Bağımsızlıkla teminat da, birbirini var edip değerlendiren, birbirine anlam veren, ancak ikisi birlikte geçerlik kazanıp gerçekleşen iki anayasal ilkedir.

1- Bağımsızlığın amacı, her türlü etki, baskı, yönlendirme ve kuşkudan uzak kalınarak adaletin dağıtılacağı güven ve inancını yerleştirmektir. Bu nedenle Anayasa, bağımsızlığı, mahkemeler ve Hâkimler için, bileşim niteliğinde, 138. maddesiyle düzenlemiştir. Objektif bağımsızlığın bu anlatımı, yargılama çalışmalarında Hâkimlerin hiçbir etki altında kalmamaları gereğine dayanmaktadır. Çekinme ve endişe duymadan, Anayasa'nın öngördüğü gereklerden başka hiç bir şeye bağlı olmadan yansız tutumla, özgürce karar verme durumunu sağlayan bağımsızlık, mahkemeler ve Hâkimler için bütünlük taşıdığından 138. maddenin başlığı "Mahkemelerin bağımsızlığı"dır. Bağımsızlığın olumsuz yönde etkilenmesi kurallarla önlenmek istenmiştir. 138. maddenin getirdiği, hiçbir organ, makam, merci ya da kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı, görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılmasıyla ilgili soru sorulamayacağı, görüşme yapılamayacağı ya da herhangi bir beyanda bulunulamayacağı yönünden yasaklar bunlardan başlıcalarıdır. Yasama ve yürütme organlarıyla idarenin mahkeme kararlarına uymak zorunda tutulmaları, bu organların ve idarenin mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştirememek ve yerine getirilmelerini geciktirememekle yükümlü kılınmaları da yasaklarla önlenmek istenen sakıncaları tümüyle gidermeye yöneliktir. Bu durumlar, Anayasa'nın 140. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında geçen bağımsızlığın anlamını açıkladığı gibi, maddenin öngördüğü öbür düzenlemeler, yaş sınırı, yasada belirtilenler dışında resmî ve özel hiçbir görev alamamaları ilkeleriyle de bağımsızlık pekiştirilmektedir. Ayrıca, Anayasa'nın 142. maddesinde mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerinin yasayla düzenleneceğinin öngörülmesi de bağımsızlığı güçlen-

dirmektedir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulup görev yapacağını öngören Anayasa'nın 159. maddesi de aynı amaca yönelik bulunmaktadır. Anayasa, bağımsızlık konusunda duyarlı olmayı ve özen göstermeyi gerektirdiğinden ödün niteliğinde bir düzenlemeye geçerlik tanımak olanaksızdır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun hâkimler ve savcılar için yetkili kılınması, yasama ve yürütme organına karşı bağımsızlığın korunması amacına bağlıdır. Kurulun oluşum biçimi ve kararlarına karşı yargı yolunun kapalı olması Anayasa'dan kaynaklandığı için bu durumlar Anayasa'ya uygunluk, denetiminde esas alınamaz. İlgili kuralların tümünün birlikte belirlediği olgu, bağımsızlığın mahkemeler ve Hâkimler için en güçlü ilke bulunduğu gerçeğidir.

2- Hâkimlik ve savcılık teminatı, hâkim ve savcılarının nitelikli görev yapma olanaklarının sürdürülmesinin sağlanmasıdır. Hâkim ve savcılara tanınan bu kişisel güvence Anayasa'nın 139. maddesinde; azlolunamama, kendileri istemedikçe Anayasa'da belirlenen yaş sınırına gelmeden emekliye ayrılamama, bir mahkemenin ya da kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılmamama olarak başlıca üç konuda toplanmaktadır. Maddenin ikinci fıkrasındaki durumlar için yasalardaki ayrılıklar saklıdır. Birinci fıkranın getirdiği, daha çok görev yapma ve akçalı durumla ilgili görülen güvence, bağımsızlığa bağlı, onu tamamlayan, onunla tümleşen bir konumdur. Maddî yönü kadar manevî yönü de önemlidir. Bağımsızlık ilkesiyle birlikte değerlendirildiğinde, görevi yerine getirmeyi olumsuz biçimde etkileyecek her durum güvence kurumuyla çelişir ve onu sarsar. Bağımsızlığının objektif bağımsızlık olmasına karşın güvence, kişisel bağımsızlıktır. Hâkimlik güvencesi, hâkimlere tanınan bir ayrıcalık olmayıp, görevlerini tam bir yansızlık içinde ve doyurucu biçimde yapmalarını sağlayarak mahkemelere başvuran yurttaşlara bu hususlarda güven duyuran bir kurumdur. Gözetilen, hâkimin değil, halkın, kamunun yararlıdır. Hâkimlere, Anayasa'nın öngördüğü düzeyde ve doğrultuda çalışma yapmak olanağını veren güvence, yargı bağımsızlığının olmazsa olmaz koşuludur. Bağımsızlığı güvenceyle pekiştirilmeyen yargının varlığı önemsizdir. Yasalardaki "mahkemelerin bağımsızlığı" ilkesiyle bunu güçlendiren hâkimlik ve savcılık

güvencesi Anayasa'dan kaynaklanmaktadır. 2802 sayılı Yasa bu anayasal ilkelere işlerlik kazandırmaktadır...

...yurttaşların güven duygularını sarsacak uygulama olasılıkları bağımsızlık ve güvence kurumu için çok sakıncalıdır. Hâkim ve savcılar görev değişikliği endişelerine itecek durumların onlardan adalet bekleyenleri daha çok etkileyeceği kuşkusuzdur. Atanma, yer değiştirme, görev değişikliği kaygıları, adalet gereklerine uygun görev yapma yeteneğini etkileyebilir, istek dışı değiştirmelerde bağımsızlık ve güvence esaslarıyla uyumsuzluk belirginleşmektedir. İsteğe bağlı geçişlerde bağımsızlık ve güvence zedelenmezse de yargı ayrılığı ilkesiyle çelişki somutlaşmaktadır. Kaldı ki isteğe bağlı nakillerde de bağımsızlık etkilenebilir. İstikle, istediği yere ve göreve nakil olanağı olumsuz çabalara itebilir. İstedini elde etmek için bağımsızlıktan ödün vereceklerin çıkması olasılığı da aykırılığın belirtisidir. Bu durumların, Hâkim ve savcı niteliği ile özlük haklarını ilgilendiren bir yönü yoktur...

Bağımsızlıkla güvence, yargı ayırımına dayanan hâkimlik ve savcılık mesleğinin başlıca ilkeleridir. Yargıya bağımsızlık, hâkim ve savcıya güvence, yargısal çalışmaların temel koşuludur. Hukuk, bir ulusun hak anlayışı olarak tanımlandığında, bu anlayışı gölgeleyecek düzenlemeler bağımsızlık ve güvenceyle birlikte olamaz. Bağımsızlık, devletin, Anayasa'nın, insan onurunun koruyucusu olan yargının seçkin niteliğidir. Bağımsızlık ve güvenceden yoksun yargı, yargı olamaz. Hâkim ve savcılar görev değişikliği tasasına düşüren, kişisel bağımsızlıklarını kaldırarak yargı bağımsızlığını etkileyen düzenleme, Anayasa'ya, yasaya, hukuka uygun olarak vicdanî kanılarına göre hüküm vermelerini güçleştirir... Hâkim bağımsızlığını yalnız yürütme organına karşı değil, demokratik bir toplumda, devlet yapısı içinde tüm kurum, kuruluş ve kişilere karşı da düşünüp sağlamak gerekir... Giderek daha bağımsız, daha güvenceli hâkim ve savcılar görev yaptığı daha saygın, daha etkili yargı organları için hukuk devletini yücelten düzenlemelerin arandığı günümüzde geriye gidiş anlamındaki kurulların uygunluğu savunulamaz...

Bağımsız mahkemeler, Anayasa'nın 6. maddesinin birinci fıkrasında bağımsız-koşulsuz ulusun olan egemenliği yine bu maddenin ikinci fıkrası uyarınca,

Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yargı alanında kullanan yetkili organlardır. Böylece, egemenlik kapsamındaki “yasama yetkisi”, “yürütme yetkisi ve görevi” gibi klâsik erkler düzeninde “yargı yetkisi” bağımsız organlarla anayasal yerini almıştır. Yargı erkinin, özellikle, yasama ve yürütmeye karşı mutlak bağımsızlığı, Anayasa'nın “Mahkemelerin Bağımsızlığı” başlıklı 138. maddesiyle ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Gerek 138. maddeye gerek “Hâkimlik ve Savcılık Teminatı” başlıklı 139. maddeye aykırılığı yukarıda saptanan, dava konusu maddenin bu durumu yargı bağımsızlığının temel kuralı, başlıca ilkesi olan Anayasa'nın 9. maddesi yönünden de söz konusudur...

Cumhuriyetin niteliklerini belirten Anayasa'nın 2. maddesindeki ilkelerden birisi de “hukuk devleti”dir. Anayasa Mahkemesi'nin kimi kararlarında başlıca özellikleriyle, içeriği açıklanarak tanımlanan bu ilke, özde Anayasal düzene, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlılığı anlatır. Anayasa'nın egemenliği, bağlayıcılığı yanında, yasakoyucunun uymak zorunda bulunduğu ilkeleri, evrensel hukuk kurallarını, düzenin dayanakları olarak benimseyen hukuk devletinde tüm işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğu ve yargı denetimine açık oluşu en güçlü güvencedir. Kamusal yetkilerin kaynağı, dayanağı ve sınırı olan Anayasa'ya aykırı bir yasa kuralı, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. Anayasa kurallarıyla çelişen yasa kuralı, hukuk devleti ilkesinin çiğnenmesi sonucunu doğurur. Oysa Anayasa'ya aykırı olmamak, hukuksallık yönünden zorunluluktur ve kaçınılması olanaksızdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında “mahkemelerin istiklâli ve hâkimlerin masuniyeti” olarak tanımlanan yargı bağımsızlığı, bağımsız devlet olmanın zorunlu koşulu sayılmış ve Lozan Barış Antlaşması görüşmelerinde bu konuda büyük uğraş verilmiştir. Hukuk devletinin en önemli ögesi sayılan yargı bağımsızlığı, mahkemelerin bağımsızlığı üzerine kurulur. Hâkimler de, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına göre görevlerini yerine getirirler. Gerçekte bir bütünlük taşıyan “görev”, güvencesiz bırakılırsa anlamını yitirir. Bu nedenle bağımsızlık ve güvence birbirinden ayrı düşünülmesi olanaksız bir hâkimlik gereğidir. Hâkimlik mesleğinin bu temel hukuksal niteliği, kaynağını Anayasa'dan alan bir egemenlik olgusudur. Mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlerin görevlerinde bağımsız olmaları, birbiriyle eş anlamlı, biri öbürünün

nedeni ve doğal sonucu sayılacak ilkelerdir. Hâkimlik güvencesi de bu hukuksal bileşkenin gereğidir. Bir kez daha anlaşılmaktadır ki, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi, birbirini oluşturup, birbirini tamamlayan, birbirine anlam veren, biri olmazsa öbürü olmayacak iki öz niteliktir. Yargılamanın yansızlığının, temelde halkla ilişkinin, savunma özgürlüğünün güvencesi olan yargı bağımsızlığı hiçbir nedenle sınırlandırılmaz, olumsuz yönde etkilemelere açık bırakılmaz. Bu bölüme değin yapılan incelemelerde Anayasa'nın ilgili maddelerine aykırılıkları saptanan madde, Anayasa'nın 2. maddesine de aykırıdır...

Anayasa'nın Başlangıç kısmının 6. paragrafında, kuvvetler ayrımının, devlet organları arasında, salt belli devlet yetkilerinin kullanılması ve bununla sınırlı uygar bir işbölümü ve işbirliği olduğu bildirilmekte, kuvvetler arasında bir üstünlük sıralamasının söz konusu olmayacağı özellikle belirtilmektedir. Yasama ve yürütmenin, yargıdan üstünlüğü ya da yargıya egemen olması durumlarına Anayasa karşısında geçerlik tanınamayacağı gibi, Anayasa'ya göre kurulup yetkilerini Anayasa'dan alan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun çalışma düzeni de yürütmeye üstünlük sağlandığının kanıtı olamaz. Adı geçen Kurulun oluşum biçimi bir anayasal örgütlenmedir ve Anayasa'ya uygunluk denetiminde kendine karşı dayanak oluşturamaz...⁵³⁷

Yüksek Mahkeme başka bir kararında da, geçmişten günümüze Türk Anayasalarını mukayese ederek yargı bağımsızlığı kavramının açılımını şu şekilde yapmıştır:

“...İki organ arasındaki ilişkinin niteliğini açıklayan bağımsızlık kavramından, bir organın, işlevsel yönden diğer bir organ ya da organ gruplarının etki ve müdahalesi olmaksızın faaliyet gösterebilmesi anlaşılır.

Yargı bağımsızlığı da yargının hiçbir organ ya da makama bağlı olmadan, emir ve talimat almadan görevlerini özgür biçimde yerine getirebilmesidir. Yargı görevine ilişkin olarak mahkemelere hiçbir telkin ve tavsiyede bulunulamaz ve genelge gönderilemez. Herhangi bir baskının yapılması kadar yapılabilme olasılığı da yargı bağımsızlığını zedeler. Yargı bağımsızlığından yargının yalnızca

⁵³⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 28.02.1989 tarih ve 1988/32 E. 1989/10 sayılı kararı; AMKD, S.25, C.1, s.112-118.

yürütme organı karşısındaki bağımsızlığı anlaşılmaz. Bu bağımsızlığın yürütme organı yanında yasama organı ile devlet ve toplumda etkili olan sosyal-ekonomik baskı grupları karşısında da gerçekleştirilmesi gerekir. Yasamaya, yürütmeye ya da öteki güçlerin denetimine bağlı ve etkisine açık olan, 'yargı' bağımsız olamaz.

Bağımsız yargı, insan haklarının ve özgürlüklerinin başlıca güvencesidir. Çünkü hukuk devleti özünü yargının bağımsızlığında bulur.

Kuvvetler birliği ilkesi esas alınan 1924 Anayasası'nda yargıya ilişkin ayrıntılı hükümler bulunmadığı gibi, yargının yasamaya ve yürütmeye karşı bağımsızlığını sağlayacak kural ve kurumlara da yer verilmemiştir. Bunun sakıncalarının görülmesi üzerine 1961 Anayasası'nda yargı bağımsızlığını tüm gerekleriyle gerçekleştirme konusuna büyük önem verilmiştir. 'Yargı' (M. 7) 'yasama' (md. 5) ile eş değerde tutulmuş, 'yürütme'nin (md. 6) 'görev' sayılmasına karşın, yasama ve yargı 'yetki' olarak nitelendirilmiştir. Temsilciler meclisi Anayasa Komisyonunun gerekçesine göre; 'Hukuk devletinin temel unsuru bütün devlet faaliyetlerinin hukuk kurallarına uygun olmasıdır. Bu uygunluğu sağlayacak organ yargıdır. Tasarı bütün devlet faaliyetlerinin kaideler hiyerarşisi içinde kazaî mukabeye tabi tutmuş bulunmaktadır. Kazaî denetimi yapacak organların bağımsızlığı bu denetimin ciddiyet ve müessiriyetinin şartıdır. Bu bakımdan, hâkimler ve mahkemeler üzerinde her çeşit tesirleri bertaraf edici hükümler tasarıya konulmuş, mahkemeler yürütme ve yasama organı karşısında tamamıyla bağımsız hale getirilmiş, hâkimlerin her türlü hakları teminat altına alınmış ve bu maksatla bir Yüksek Hâkimler Şurası kurulmuştur.'

1982 Anayasası'nın 9. maddesinde 1961 Anayasası'nın yargı yetkisi başlıklı 7. maddesinin; 'Yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır' hükmü yinelenerek yargı, yasama gibi bir yetki olarak nitelendirmiştir. Mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili temel kuralda 1961 Anayasası'ndaki içeriği ile 138. maddede aynen korunmuştur. Hâkimlerin yasama ve yürütme organları tarafından etkilenmelerini önlemeye ve bağımsızlıklarını sağlamaya yönelik gerekli diğer kurallara da 1982 Anayasası'nda yer verilmiştir.

Mahkemelerin bağımsızlığı genellikle hâkimlerin bağımsızlığı ile eş anlamı kullanılmaktadır. Nitekim Anayasa'nın 9. maddesinde 'Yargı yetkisi bağımsız mahkemelerce kullanılır' denilmesine karşın 138. maddesinde 'hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar' anlamına yer verilmesi bunu yansıtmaktadır. Anayasa'da mahkemeler kurum olarak ele alınmış ve onların bağımsızlığını gerçekleştirmek için yargı erkinin en önemli ögesi olan hâkimlerin görevlerinde bağımsız olması öngörülmüştür.

Mahkemelerin bağımsızlığı, yargının, yasama ve yürütme organlarına karşı bağımsız yapısını, bu doğrultuda yetkilerini kullanmayı, görevlerini yerine getirmeyi anlatmaktadır. Hâkimlerin bağımsızlığı ise yasama ve yürütme organına bağlı olmadan Anayasa'ya ve hukuka uygun olarak vicdanî kanılarına göre hüküm vermelerini amaçlar. Öğretide, objektif bağımsızlık ve kişisel bağımsızlık olarak ikiye ayrılan hâkim bağımsızlığında, kişisel bağımsızlık göreve ilişkin objektif bağımsızlığın güvencesi sayılmaktadır. Anayasa, bu doğrultuda 'bağımsızlık' ve 'teminat'ı ayrı başlıklar altında düzenlemişse de, mahkemelerin bağımsızlığıyla hâkimlerin bağımsızlığı birbirini tamamlayan, birbirinden ayrılması olanaksız, biri olmayınca öbürü de olmayan, durumları anlatan hukuksal kurumlardır.

Hâkimlerin görevlerine ilişkin nesnel (objektif) bağımsızlık, onlara tanınan bir ayrıcalık olmayıp, bunun amacı adaletin her türlü etki, baskı, yönlendirme ve kuşkudan uzak dağıtılacağı yolundaki güven ve inancı yerleştirmektir. Çekinme ve endişe duymadan, Anayasa'nın öngördüğü gereklerden başka hiçbir şeye bağlı olmadan yansız tutumla, özgürce karar verme olgusunu sağlayan bağımsızlık, mahkemeler ve hâkimler için bütünlük taşıdığından 138. maddenin başlığı 'Mahkemelerin bağımsızlığı'dır.

Hâkimlik teminatı ise, hâkimlerin bağımsızlığını sağlamaya yönelik kurumların en önemlisidir. Hâkimlerin bağımsızlığı, hâkimlerin objektif bağımsızlığı olduğu halde, hâkimlik teminatı hâkimlerin kişisel bağımsızlığıdır. Hâkimlik teminatı, hâkimlere tanınan bir ayrıcalık değil, toplum içinde kabul edilen ve hâkimlerin görevlerini tam bir güven ve tarafsızlık içinde yapabilmelerini sağlayan bir kurumdur. Burada söz konusu olan, hâkimin kişisel yararı olmayıp, ka-

munun yararidir. Hâkimlik teminatının amacı, hâkimlerin kişisel nüfuz ve itibarlarının yükseltilmesi ve huzurlarının sağlanmasından çok, hâkimlerin özgür ve tarafsız karar verebilmelerini sağlamak, dolayısıyla topluma, adaletin her türlü baskı ve etkiden uzak olarak dağıtıldığı hususunda güven vermektir.

Bu konu, 1961 Anayasası'ndan farklı olarak 1982 Anayasası'nın 139. maddesinde, yargı hizmetinin bir bütün olduğu düşüncesinden hareketle, 'Hâkimlik ve savcılık teminatı' başlığı altında bir arada düzenlenmiştir...

Hâkimlerin tüm özlük işleri hakkında karar verme yetkisinin yasama ve yürütme organlarından bağımsız bir kurula verilmesi ilk kez 1961 Anayasası'nda öngörülmüş; böylece, hâkimlerin bağımsızlığının en etkili bir biçimde güvence altına alınması amaçlanmıştır. Çünkü hâkim ve savcıların atanma ve tüm özlük haklarına ilişkin görevlerin bağımsız bir organa verilmesi yargı bağımsızlığının ön koşuludur. Yüksek Hâkimler Kurulu, 1982 Anayasası'nda Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu adı altında yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun, hâkim yardımcılıyla hâkimlere kadro tahsisine ve bunların nakil ve tayinlerine ve Yargıtay üyeleriyle, Yargıtay başkanlarının seçimlerine ilişkin kararlarında, Adalet Bakanı ve Başbakan ile Cumhurbaşkanı'nın onayının öngörüldüğü 45 sayılı Yasa'nın 66. maddesini Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. İptal gerekçesinde, Anayasa'nın 132, 133 ve 144. maddeleri ile Anayasakoyucunun, hâkimleri her yönden yürütme organının etki alanı dışında bırakmayı sağlamak amacını güttüğü, hâkimlerin özlük işleri konusunda Yüksek Hâkimler Kurulu'nca verilen atama kararlarının, müşterek kararname ile onamaya bağlı tutulmasının, Anayasa ile yürütme organından alınarak yargı organı içinde oluşturulan bir kurula verilmiş olan yetkinin Teşkilat Kanunu ile tekrar yürütme organına iadesi sonucunu doğurduğu, bunun ise hâkimlik teminatı ve hâkimlerin bağımsızlığı esasını zedelemesi bakımından Anayasa'nın 139. maddesine aykırı düştüğü, belirtilmektedir. Kararda ayrıca Yüksek Hâkimler Kurulu kararlarının herhangi bir inha ve istişare niteliğinde olmayıp, hiç bir makam ve merciin tasdikine muhtaç olmaksızın hukukî sonuç doğuran, icrası lazım gelen kararlardan bulunduğu'na da değinilmektedir. Belirtmek yerinde olur ki 1982 Anayasası'nda da yargı bağımsızlığı ve hâkim temi-

natı yönünden kimi küçük değişiklikler getirilmiş olsa da özde bu çabadan vazgeçilmiş değildir.

Yargı bağımsızlığı ilkesini ve dayandığı hâkimlik güvencesi (teminatı) amacına uygun olarak gerçekleştirmek için Anayasa'nın 159. maddesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına göre kurulması ve görev yapması öngörülmüştür.

Yukarıda açıklandığı gibi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulup, görev yapması; yasama, yürütme organlarından bağımsız olarak yetkilerini kullanması ve görevlerini yerine getirmesi kuralı kurulda görev alan hâkimlerin her türlü etki, baskı, kuşku ve yönlendirmeden uzak olarak, yalnızca Anayasa'ya, yasaya ve vicdanî kanaatlerine göre karar verebilmeleri demektir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bu ilkeler doğrultusunda yerine getireceği görevler, 159. maddenin üçüncü fıkrasında; adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etmek, atamak ve nakletmek, geçici yetki vermek, yükseltmek ve birinci sınıfa ayırmak, kadro dağıtmak, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar vermek, disiplin cezası vermek, görevden uzaklaştırmak gibi tüm özlük hakları konusunda karar verme yetkilerini kapsamakta, bu konularda karar vermek yetkisi Anayasa uyarınca yalnızca bu kurula ait bulunmaktadır. Hatta Yüksek Kurul, yalnızca hâkimlerin özlük işlerinde değil, Adalet Bakanlığı'nın bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini de karara bağlayan tek organdır. Ayrıca, kurul kararlarına karşı yargı yolu da kapalıdır.

Öğretide, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısı gereği politik bir organ olan hükümetle bağlantılı olmadığı, Anayasakoyucunun anılan Kurulu 'Yargının Hükümeti' (Self Government of the Justice) yani kendi içindeki 'Yürütme' olarak düşünmüş olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun atama kararları genel yürütme işlemlerinden değildir.

Kaldı ki, Anayasa kurallarına dayanılarak alınan bu kararlar herhangi bir önerme ve danışma niteliğindeki kararlar olmayıp, hiçbir makam ve merciin onayına gerek olmaksızın hukuksal sonuç doğuran, yürütülmesi zorunlu kararlardır...

Parlamenter hükümet sistemi benimsenen Anayasa'ya göre, Cumhurbaşkanı'nın yürütmenin başı olarak karşı-imza kuralı gereği imzalayacağı kararnameler 104. madde uyarınca yürütme alanına ilişkin görev ve yetkileri ile sınırlı anlaşılmalıdır. Anayasa'daki 'Cumhurbaşkanının... Bütün kararları, Başkan ve ilgili bakanlarca imzalanır.' kuralı ancak, yürütmeye ilişkin olan ve Bakanlar Kurulu'nun siyasal sorumluluğunu gerektirecek kararlar anlamında yorumlanmalıdır. Tersine durumda, yürütme alanında yer alan ve icraî yetkiler kullanan kişi ve kuruluşların eylem ve işlemlerinden siyasal yönden sorumlu tutulabilecek hiçbir makamın bulunmaması parlamenter sistemin mantığı ile bağdaşmaz. Bu nedenle, karşı-imza kuralı yürütme alanındaki atamalarda geçerlidir.

Oysa Anayasa'nın 104. maddesinde Cumhurbaşkanı'na kimi Yüksek Mahkemeler ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini atama yetkisi verilmesi yürütmenin başı sıfatı ile değil devletin başı olması dolayısıyla verilmiştir. Bunların Cumhurbaşkanı tarafından tek başına kullanabilecek yetkilerden olduğunda kuşku ve duraksamaya yer bulunmamaktadır.

Parlamenter demokrasinin benimsendiği Anayasa'da Cumhurbaşkanı'nın hiçbir yetkiye sahip olmayan simgesel bir Devlet Başkanı durumunda bulunması da amaçlanmamıştır. Sorumluluğu bulunmayan Cumhurbaşkanı'nın yürütme alanında olduğu gibi iyi niyetli gerekçelerle de olsa, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun atamaya ilişkin kararnamesini imzalamayarak uyarı, tavsiye veya telkinde bulunması, Kurul'un mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvenliği kurallarıyla görev yapması öngörülen Anayasa'nın 159. maddesine açık aykırılık oluşturacaktır. Kaldı ki, Kurul'un atama kararları genel yürütme işlemlerinden olmadığından müşterek kararnameye bağlanması Anayasal ilkelere de uygun değildir...

Hâkim ve savcılarının tüm özlük hakları konusunda tek yetkili olan kurulda, idarî işler bakımından Adalet Bakanı'nın emir ve direktifleri ile görev yapan Müsteşarın, Kuruldaki görevi yönünden güvencesiz olması durumunda bağımsız davranabileceği ve görevini yalnızca Anayasa'ya, yasaya ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatine göre yapacağı düşünülemez...⁵³⁸

Anayasa Mahkemesi, doktrinde de tartışma konusu olan hâkim ve savcılarının, Adalet Bakanlığında idarî görevde çalışmalarını ile ilgili kararında ise şu saptamaları yapmıştır:

“Anayasa'nın 159. maddesine göre muvafakatleri alınarak Bakanlık Teşkilatında görev alan hâkim ve savcılarının, yargı görevi yapan hâkimler ve savcılar hakkındaki kurallara bağlı oldukları ve onlara tanınan her türlü haktan yararlanmaları öngörülmüştür.

Ancak, yukarıda açıklandığı gibi hâkimlere görevlerinde hiçbir müdahalede bulunulamaması ve kendilerine güvence tanınması, yerine getirdikleri yargı görevi nedeniyledir. Çünkü bu işlevinden dolayı görevinden alınma olasılığı hâkimi özgürce karar veremez duruma düşürür; bundan da yargı bağımsızlığı ve toplum zarar görür. İşte bu nedenle Anayasa'da Adalet Bakanlığı'nın merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak görevlendirilecek hâkim ve savcılarını atama yetkisi Adalet Bakanına verilirken, muvafakatlerinin alınması koşuluna bağlanmıştır. Anayasa'nın bu konuya ilişkin 159. maddesinin son fıkrasında aynen şöyle denilmektedir:

‘Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarının muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.’

Belirtmek gerekir ki, yargı görevlerinden muvafakatleri alınarak Bakanlık merkez kuruluşundaki idarî görevlere atanan hâkim ve savcılar, 1992 sayılı Yasa uyarınca Adalet Bakanı adına ve onun emir ve direktifleri doğrultusunda görev yapmaktadırlar. Emir ve direktif alma ile bağımsızlık kavramının bağdaşmazlığı

⁵³⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 29.04.1993 tarih ve 1992/39 E. 1993/19 sayılı kararı, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisine/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1993/K1993-19.htm> (06.05.2008).

gerçeği karşısında, Anayasa'nın 140. maddesi kuralının yalnızca sözü ile yetinilmeyip, gerçek anlamının ortaya konulması zorunludur. Bunun için de kuralın, amacına uygun olarak yorumlanması gerekir...

29.03.1984 günlü, 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri'ne ilişkin Yasa'nın 6. maddesinde müsteşarın; 'Bakanın emrinde ve onun yardımcısı olup, Bakanlık hizmetlerini Bakan adına ve Bakanın direktifleri ve emirleri yönünde Bakanlığın amaç ve politikalarına, kalkınma planlarına ve yıllık programlara, mevzuat hükümlerine göre' yürüttüğü, 'bu amaçla Bakanlık Teftiş Kurulu hariç Bakanlık kuruluşlarına gereken emirleri' verip, bunların uygulanmasını sağlamakla yükümlü olduğu görülmektedir. Yine, müsteşar yardımcılarının da yönetim ve koordinasyonda müsteşara yardımcı oldukları (md. 7), genel müdürlüklerin görevleri (md. 9, 10, 11, 12, 13, 18) incelendiğinde yargıya ilişkin çok önemli görevler olmakla birlikte bunların Bakan adına yapıldığı, gerçek anlamda yargısal fonksiyonlar olmadığı anlaşılmaktadır.

Mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi, 1961 Anayasası'nda açıkça öngörülmüştür. Anayasa'nın 138. maddesi ile aynı kuralı içeren 1961 Anayasası'nın 132. maddesinin gerekçesi ve Kurucu Meclis tutanakları incelendiğinde; mahkemelere ve hâkimlere hiçbir organ, makam, merci veya kişi tarafından müdahale edilememesinin yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin olduğu açıkça görülmektedir.

Nitekim 132. maddenin gerekçesinde şöyle denilmektedir: 'Hiçbir organ, makam, merci veya kişi tarafından' yargı yetkisinin kullanılmasında hâkimlere ve mahkemelere müdahale edilememesi esasında yargı görevinin bağımsızlığı prensibinin neticelerindedir. Ancak, buradaki ölçü 'Yargı yetkisinin kullanılması' ile nazara alınmalıdır. Mahkemelerin idarî işlerinin tanziminde Adalet Bakanlığının tamim göndermesi veya tedbir alması salahiyeti mevcuttur.

Hâkimlerin görevlerinde bağımsızlığı kendilerine diğer devlet memurlarından farklı bir konum (statü) verilmesi yani güvencelerinin olması, maddî anlamda yargı fonksiyonunu yerine getirmeleri dolayısıyladır. Bu nedenle, yargısal

görevlerinden idarî bir göreve ancak muvafakatleri alınmak koşulu ile atanabilmektedirler.

O halde, 140. maddenin son fıkrasında yer alan ‘Hâkim ve Savcı olup da, adalet hizmetindeki idarî görevlerde çalışanlar, hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tâbidirler. Bunlar hâkimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler; hâkimlere ve savcılara kanunen her türlü haklardan yararlanırlar’ kuralı ile Anayasa’nın 138. maddesindeki ‘Hâkimler ve savcılar görevlerinde bağımsızdırlar’, 140. maddenin ikinci fıkrasındaki ‘Hâkimler ve savcılar mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı hükümlerine göre görev ifa ederler’, kuralı ve üçüncü fıkrasında sayılan özlük haklarının ‘Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenleneceği’ne ilişkin kurallarının anlamları Adalet Bakanı’nın maiyetinde bulunan hâkim ve savcılar için belirlenmelidir.

İdare örgütü içinde yer alan ve idarî görevler üstlenerek Bakanlık hiyerarşisine bağlı olan merkez kuruluşundaki hâkim ve savcılar, yargı işlevini yapanlar gibi bağımsız kabul edilemez. Çünkü emir ve direktif altında görev yapmak bağımsızlık kavramına ters düşer.

Görülüyor ki Anayasa’nın 140. maddesinin yazılışında, dava konusu kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görüşülmesi sırasında da belirtildiği gibi bir anlatım bozukluğu (zaafitelif) vardır. Çünkü kuralda amacı aşan bir ifade kullanılmıştır. Bu nedenle de maddenin, amacına uygun yorumlanması gerekir.

Bu düzenlemeden amaç, kendi muvafakatleri ile yargı görevini bırakıp Bakanlık merkez kuruluşunda idarî bir görev kabul eden hâkim ve savcılarının hâkim statüsünü korumaları, özlük hakları, özellikle malî hakları yönünden diğer hâkim ve savcılarla aynı durumda olmaları ve buldukları hâkim statüsü gereği Anayasa’nın 139. maddesine göre ‘Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasa’da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz’ biçimindeki güvencelerden yararlanmaya devam etmelerini sağlamaktır. Tersine bir düşünce, her kademedeki hâkim ve savcılarının

muvafakatleri olmadıkça idarî bir görevden diğerine atanamaması sonucunu doğurur, bu ise kuralın amacını aşar.

Diğer yönden, hâkimlerin ve savcılarının görevlerinin ve görev yerlerinin değiştirilememesi, Anayasa’da öngörülen bir güvence değildir. Anayasa’nın 140. maddesinde hâkimlerin ve savcılarının görevlerinin ve görev yerlerinin geçici ya da sürekli değiştirilebilmesi öngörülmüş; ancak, bu konunun yasa ile düzenlenmesi ve bu düzenlemede mahkemelerin bağımsızlığı ilkesinin göz önünde bulundurulması zorunlu kılınmıştır. Yargısal görev yapan hâkim ve savcılar bu koşullarla muvafakatleri alınmadan bir görevden diğerine atanabilirken idarî görevlerde bulunan hâkim ve savcılarda başka bir idarî göreve yeniden muvafakatleri alınmaksızın kuşkusuz atanabilirler.

Adalet Bakanlığı merkez kuruluşunda görev yapan hâkim ve savcılarının başka bir idarî göreve atanmalarında tekrar muvafakatlerinin alınmasına gerek bulunmadığı...

Adalet Bakanlığı örgütünde idarî görevlerde çalışan hâkimler ve savcılar yargısal görev yapmamakla beraber, adalet hizmeti içinde çok önemli görevleri üstlenmiş bulunmaktadır. Ancak, yargısal görev yapan hâkim ve savcılardan farklı olarak bu görevlerini Bakanın emir ve direktifleri doğrultusunda ve Bakan adına yerine getirdikleri de bir gerçektir. Bu nedenle de birinci sınıf hâkim ve savcılarının atamalarının müşterek kararname ile yapılması gerektiğinde kuşkuya yer yoktur.

Ancak, Adalet Bakanlığı Müsteşarı için aynı şeyi söylemek olanaksızdır. Çünkü Müsteşar bir yandan idarî görevleri yönünden Bakanın emir ve direktiflerine göre bakanlık hizmetlerinin yürütülmesinde Bakana yardımcı olmakta, öte yandan Anayasa uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun doğal üyesi bulunmaktadır. Bu nedenle, Adalet Bakanlığı Müsteşarı, ‘meslekten yetişmiş ve teminatlı uzman olduğu için bakanlığın en yetenekli ve sürekli ögesi’ sayılan diğer bakanlık müsteşarlarından farklı bir hukuksal konumda bulunmaktadır.

Anayasa’nın Hâkimler v² Savcılar Yüksek Kurulu’nu düzenleyen 159. maddesinin birinci fıkrasında bu kurulun; ‘Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim-

lik teminatı esaslarına göre kurulacağı ve görev yapacağı' belirtilmektedir. Kurulun, oluşumunda bir ölçüde yürütme organına yer verilmesine karşın, görev yaparken her türlü etki, baskı, yönlendirmeden uzak, tamamen bağımsız olması amaçlanmıştır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bağımsızlığı ise, Kurulu oluşturan üyelerin bağımsızlığı ölçüsünde gerçekleşir. Kurulda görev alan teminatlı yüksek mahkeme hâkimleri yanında aynı statüde bulunan ve 'mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı' ilkesine göre görev yapması öngörülen Adalet Bakanlığı Müsteşarı'nın, diğerlerinden güvencesiz durumda olması 159. maddenin birinci fıkrası ile bağdaşmadığı gibi yargı bağımsızlığını da zedeleyer. Çünkü kurul üyelerinin bağımsız görev yapabildiği ölçüde hâkimlerin ve savcılarının bağımsızlığının güvenceye alınacağı kuşkusuzdur. Nitekim Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Yasası'nın 'Kurulun bağımsızlığı' başlıklı 3. maddesinin gerekçesinde de bu konuda şöyle denilmektedir:

'Adli ve idari yargı mercilerinde görev alacak meslek mensuplarının tüm özlük işlerini yürütecek olan, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bağımsız olduğu bu maddede belirtilmiş ve hiç bir organ, makam, merci veya kişinin bu kurula ve üyelerine görevleriyle ilgili işlerde emir ve talimat veremeyeceği, telkin ve tavsiyede bulunamayacağı hükmü getirilmiştir.

Esasen 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu ve Yüksek Savcılar Kurulu Kanunu'nun 3. maddesinde de tasarıda yer alan bu maddeye uygun bir hüküm bulunmaktadır. Düzenlemede sadece kurula değil, üyelerine de görevleriyle ilgili işlerde emir ve talimat verilmeyeceği telkin ve tavsiyede bulunulamayacağı belirtilmiştir.'

Böylece, hâkim ve savcılarının tüm özlük hakları konusunda tek yetkili olan kurulda, idari işler bakımından Adalet Bakanı'nın emir ve direktifleri ile görev yapan Müsteşarın, Kuruldaki görevi yönünden güvencesiz olması durumunda bağımsız davranabileceği ve görevini yalnızca Anayasa'ya, yasaya ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatine göre yapacağı düşünülemez...

Adalet Bakanlığı köklü ve klasik bakanlıklardan olup, Bakanlar Kurulu'nda, öteden beri (hemen bütün devletlerde) ilk sırayı işgal etmektedir. Bunun

nedeni de, Adalet Bakanının eskiden hükümdar mührünün muhafızı olması, çağımızda ise Hukuk devleti hizmetlerinin başında sayılmasıdır. Adalet Bakanlığının diğer tüm bakanlıklardan farklı, kendine özgü bir durumu bulunmaktadır. Bu özellik, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, genel müdürlük, genel müdür yardımcılığı, daire başkanlığı gibi idarî birimlerinin başında da hâkim ve savcı sınıfından kişilerin görev almasıdır.

Daha önce belirtildiği gibi, Bakanlığın üst düzey görevlerinde yer alan deneyimli ve uzman yüksek memurların, bakanlığın politikalarında ve alınacak kararlarda etkili olmaları, ayrıca, yargıya ilişkin üstlendikleri görevlerin önemi dolayısıyla atanmalarının müşterek kararname ile yapılması gerekir; esasen bu, anayasal bir zorunluluktur...⁵³⁹

Yüksek Mahkemenin, hukuk devleti kavramı bağlamında yürütme - yargı ilişkisini değerlendirdiği içtihadı şöyledir:

“...Hukuk devletinde, yasama, yürütme ve yargı organları, yetkilerini ancak Anayasa ve yasaların çizdiği sınırlar içinde kullanmak zorundadırlar...

Yönetimin her türlü işlem ve eyleminin yargı denetimine bağlı tutulması, hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. Yönetim yargı kararlarını yerine getirmek zorundadır. Yönetimin yargı kararlarını yerine getirmekte gecikmesi ya da yerine getirmemesi, tazminata mahkûm edilmesini gerektiren bir hizmet kusuru olduğu gibi görevi savsaklama ya da görevi kötüye kullanma suçunu oluşturur...⁵⁴⁰

Anayasa Mahkemesi, hâkim ve savcıların atama usulüne ilişkin bir kararında da şu saptamalarda bulunmuştur.

“...Nitelik saptanmadan atama işlemi yapılamayacağına göre, yargıç ve savcılarının nitelikleri, doğal olarak, atamadan önceki dönemde yani, adaylığa atanma ve adaylık süresi içinde belirlenebilecektir. Bu durumda, yargıç ve savcılarının diğer özlük haklarının yanı sıra niteliklerinin de mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçlık güvencesi esaslarına göre yasa ile düzenleneceğini öngören 140.

⁵³⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 27.04.1993 tarih ve 1992/37 E. 1993/18 sayılı kararı; AMKD, S.31, C.1, s.100-101.

⁵⁴⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 21.10.1992 tarih ve 1992/13 E. 1992/50 sayılı kararı; AMKD, S.29, C.1, s.177-178.

maddesinin adaylık dönemini de kapsadığının kabulü zorunludur. Böylece, Anayasa, yargıcılık ve savcılık mesleğine verdiği özel önemin sonucu olarak bu mesleğe girecekleri adaylık döneminden başlayarak güvenceye kavuşturmak istemektedir. Öyleyse, yargıç ve savcı adaylarına ilerde üstlenecekleri görevi doyurucu biçimde yerine getirebilmeleri için adaylık dönemi içinde de yeterli güvence sağlanmalıdır...

Yargıcın adalet dağıtma görevini noksansız yerine getirebilmesi için adaylık dönemi dâhil mesleğinin her aşamasında güven duyacağı bir ortam içinde bulunması zorunludur.

Nesnelliği hususunda güven verebilecek ve adayların yalnız biçimsel değil fiilen de yargısal haklarını kullanmalarına olanak sağlayacak bir yöntem yerine öznel değerlendirmelere açık, sözlü sınavın tek başına sonucu etkilemesine izin vermek, Anayasa'nın yargıç ve savcılara adaylık döneminden itibaren tanıdığı güvence ile bağdaşmamaktadır...⁵⁴¹

Anayasa Mahkemesi bu kararında; yargı bağımsızlığının unsurları olan mahkemelerin bağımsızlığını ve yargıcılık güvencesini geniş olarak yorumlamış, teminatın sadece mesleğe kabulle sağlanacağını kabul etmeyip, adaylık dönemine de teşmil etmiştir. Böylece yargı bağımsızlığı ilkesini ihlal edebilecek en küçük bir durumu dahi kabul etmeyerek bu konuda ne kadar kararlı ve katı olduğunu da göstermiştir.

Yüksek Mahkeme başka bir kararında ise;

“...Anayasa'nın 138. maddesi, mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili olarak genel nitelikte kurallar koymuştur. Bu kurallar, yargı çalışmalarını dış etkilerden ve özellikle yasama ve yürütme erkinin etkisinden koruma amacına yöneliktir...”

Demektedir.⁵⁴²

Anayasa Mahkemesi'nin yargının yargıya karşı korunmasına dair bir içti-hadı da şu şekildedir:

⁵⁴¹ Anayasa Mahkemesi'nin 20.11.1990 tarih ve 1990/13 E. 1990/30 sayılı kararı, AMKD. S.27, C.1, s.39-42.

⁵⁴² Anayasa Mahkemesi'nin 21.06.1991 tarih ve 1990/20 E. 1991/17 K. sayılı kararı, AMKD. S.28, C.1, s.103.

“...Yargıtay’ın gerek alt mahkemelerin verdiği kararları denetleme, gerek hukuk kurallarının yorumlanmasında birliği sağlaması açısından verdiği kararların bağlayıcı nitelikte olması gerekir. Aksi halde Yargıtay’ın görüşünün benimsenmesi mahkemelerin iradesine bırakılmış olur. Bu ise Yargıtay’ı danışma yeri olmaktan öteye geçirmez. Oysa Anayasa’nın 154/1 fıkrası Yargıtay’ın Adliye Mahkemelerinden verilmiş kararları ve hükümlerin son inceleme mercii olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir anlatımla Yargıtay bu kararları ve hükümleri inceleyerek denetleyecek ve uygulamalarda görüş birliğini gerçekleştirecek bir yüksek mahkemedir; bir danışma yeri değildir.

Kaldı ki 138. madde kanun yollarına başvurmayı ve bir mahkeme kararının başka bir mahkeme veya hâkimce incelenmesini engelleyici bir hüküm koymuş değildir. Bu maddenin öngördüğü bağımsızlık, bir işi bir hâkime veya bir mahkemeye gördürüp onun kanısına göre hükme bağlamak olmayıp yargı işlerinin dışardan gelecek etkilerden uzak ve yalnız hukukî ölçülere göre değerlendirilip hükme bağlanmasını sağlamaktır. Dolayısıyla bu tür bir inceleme ve denetimi öngören bu kanun hükmü Anayasa’da sözü edilen bağımsızlık ilkesine aykırılık teşkil etmez aksine hâkimleri Anayasa’ca kanuna ve hukuka uygun karar ve hüküm vermekle ödevli kılan kuralın uygulanmasına yönelik bir tedbir niteliğindedir.⁵⁴³

Yüksek Mahkeme, hâkimlerin malî güvenceye kavuşturulmasına ilişkin bir kararında şöyle demektedir:

“...hâkim ve savcıların özlenen ölçüde sosyal güvenliğe kavuşturulmaları, emekliliklerinde karşılaştıkları ekonomik sıkıntı kaygısından uzaklaştırılmaları, kuşkusuz mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatına güç katarak yargı işlevinin nitelik olarak yücelmesine katkıda bulunacaktır. Tüm meslekler için geçerli olan bu varsayımın gerçekleşmesini, devlet ancak mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde sağlayacaktır...”⁵⁴⁴

⁵⁴³ Anayasa Mahkemesi’nin 24.12.1991 tarih ve 1991/44 E. 1991/53 K. sayılı kararı, AMKD. S.27, C.2, s.734-735.

⁵⁴⁴ Anayasa Mahkemesi’nin 30.06.1988 tarih ve 1988/1 E. 1988/26 K. sayılı kararı, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1988/K1988-26.htm> (06.04.2008)

Son olarak Anayasa Mahkemesi bir kararında, hâkimlerin çevreden gelecek etkilere karşı korunmasına dair şu görüşü belirtmiştir:

“...138. maddenin amacı, yargı yerlerini dışarıdan gelecek etkilere karşı korumak ve olayı yalnız hukuksal ölçülere göre değerlendirerek kendi imkânlarında hükme bağlamalarını sağlamaktır...”

Genel bütçe içinde de zaten Adalet Bakanlığı bütçesiyle yürütülen yargının altyapı hizmetine fon desteğinin sağlanmasının hâkim bağımsızlığını etkilediği söylenemez. Zira fonun gerçekleştirmeyi amaçladığı işlerle hâkime kişisel bir yarar sağlanması söz konusu değildir, bunlar cezaevi binası, mahkeme binası yapımı ve onarımı, tefrişi gibi esasen devletin üstlenmesi gereken, hâkimin şahsî ile ilgili olmayan işlerdir.

Fonun amaçları arasında konut (lojman) sağlanması da yer almakta ise de, devletin sosyal politikası içerisinde değerlendirilmesi gereken bu olgunun, hâkimleri kararlarını etkilemek amacıyla kullanılacaklarını düşünmek olayı çok şüpheli bir yaklaşımla değerlendirmek olur. Böyle sağlıklı bir varsayım bizi genel bütçe olanaklarıyla alınan lojmanlar içinde aynı sakıncanın doğacağı sonucuna götürür...

Hâkim ne ölçüde dürüst, adil, yetenekli, tarafsız olursa olsun yurttaşların yargıya olan güvenlerini sarsacak düzenlemeler varsa, o ülkede yargı töhmet ve şaibeden kurtulamaz. Şu halde yargı bağımsızlığı konusunda düzenlemeler yapılırken, hâkimlerin her türlü dış etkiden uzak karar vermeleri koşullarının hazırlanması kadar, yurttaşların yargıya olan güveninin sağlanmasına da özen gösterilmelidir...⁵⁴⁵

F. ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ ÇALIŞMALARI

1982 Anayasası yürürlüğe girdiğinden beri sürekli eleştirilen bir Anayasa olmasına ve en kapsamlısı 2001 yılında olmak üzere birkaç kez değişikliğe uğramasına rağmen, 22 Temmuz 2007 seçimlerinden sonra yeni bir Anayasa ya-

⁵⁴⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 08.09.1989 tarih ve 1988/37 E. 1989/36 K. sayılı kararı, AMKD. S.25, s.337.

pılması için başlatılan çalışmalar ve sonrasında ortaya çıkan taslak, kamuoyunda büyük tartışmalara neden olmuştur.

59. ve 60. Hükümetler tarafından hazırlatılan⁵⁴⁶ Anayasa taslağında yargı bağımsızlığı ile ilgili önemli düzenlemeler mevcuttur:

Taslağın genel gerekçesinde; olağanüstü şartların ürünü olan ve olağandışı yöntemlerle yapılan 1982 Anayasası'nın, yapıldığı günden beri ciddi eleştirilere ve değişiklik önerilerine konu olduğu, bu nedenle, en kapsamlıları 1995, 2001 ve 2004 değişiklikleri olmak üzere, önemli değişikliklere uğradığı, bu değişiklikler, demokratikleşme yönünde önemli ve olumlu adımlar oluşturmuş olmakla birlikte, 1982 Anayasası'na hâkim olan otoriter ve devletçi felsefenin izlerinin tümüyle silinmiş olduğunu söylemenin mümkün olmadığı, 1982 Anayasası bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bu Anayasanın bireyi devletin üstün otoritesi karşısında korumaktan çok, devleti birey ve onun anayasal hürriyetleri karşısında korumaya odaklandığının görüldüğü, hâlbuki 18. yüzyıldan bu yana anayasacılığın asıl amacının, devlet otoritesini sınırlamak, bireyi ve onun hürriyetlerini bu otorite karşısında korumak olduğu, bu nedenle, birey odaklı liberal ve demokratik ruha sahip yeni bir anayasanın yapılmasının büyük önem taşıdığı, hukuk devleti ilkesini güçlendiren değişiklikler arasında, yargı denetimi üzerindeki kısıtlamaların, inkılâp kanunlarını koruyan 135. maddedeki istisna dışında tümünden kaldırıldığı, bu cümleden olmak üzere, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarının yargı denetimine açıldığı, kanunî hâkim ilkesi yerine, 1961 Anayasası'nın ilk şekline uygun olarak, birey bakımından daha etkili güvence sağlayan tabii hâkim ilkesinin benimsendiği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun, demokratik esaslara ve yargı bağımsızlığı ilkesine daha uygun şekilde yeniden düzenlendiği, yargı ile ilgili hükümlerde, yargının bağımsızlığı yanında, tarafsızlığının da vurgulandığı, Cumhurbaşkanının yüksek yargı organları ile ilgili atama yetkilerinin kaldırıldığı, Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde, demokratik ilkelere ve anayasa yargısını benimseyen tüm Batı demokrasilerindeki uygulamaya paralel

---

⁵⁴⁶ Ergun Özbudun başkanlığındaki bir bilim heyetine hazırlatılan bu taslak ilk kez 12.09.2007 tarihinde kamuoyuyla paylaşılmıştır, "Özbudun Anayasa Taslağını Açıkladı" başlıklı haber, <http://www.haber7.com/haber/20070912/Ozbudun-anayasa-taslagini-acikladi.php> (06.04.2008)

olarak, üyelerin bir bölümünün Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilmesinin benimsendiği ve üyeliğin dokuz yıllık bir süre ile sınırlandırıldığı, ayrıca, yıllardır tartışmaya neden olan “Yüce Divan” görevinin Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu üyelerinden oluşan bir heyet tarafından ve iki kademeli yargılama esasına uygun şekilde yerine getirilmesinin öngörüldüğü açıklanmıştır.

Taslağın 8. maddesine göre:

“Yargı yetkisi ve görevi, Türk Milleti adına, bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır ve yerine getirilir.”

Taslağın 32. maddesine göre:

“Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle, yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiç kimse, tabîi hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz ve bir kimseyi tabîi hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

Davalar, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve alenî olarak görülür. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın, küçüklerin korunmasının veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliğinin gerektirdiği veya davanın alenî olarak görülmesinin yargılamanın selâmetine zarar verebileceği özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında özel hükümler konulabilir.

Her sanık aşağıda belirtilen haklara sahiptir:

a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebi hakkında en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak bilgilendirilmek,

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak,

c) Kendisini bizzat veya tayin edeceği bir müdafinin yardımından yararlanarak savunmak; müdafî tayini için gereken malî imkânlardan mahrum bulunuyor ve yargılamanın selâmeti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir müdafinin yardımından bedelsiz yararlanabilmek,

ç) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı şartlar altında dinlenmesini istemek,

d) Mahkemede kullanılan dili anlayamadığı veya konuşamadığı takdirde, bir tercümanın yardımından bedelsiz yararlanmak.

Hukuka aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır”.

Taslağın 37. maddesine göre:

“... Hâkim ve savcılar, bu meslekten sayılanlar,... siyasî partilere üye olmazlar...”

Taslağın 64. maddesine göre:

“Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri şunlardır:

...Üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek...”

Taslağın 67. maddesine göre:

“...Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz.

Kanunlar, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası anlaşmalara aykırı olamaz.”

Taslağın 106. maddesine göre:

“Hâkimler, görevlerinde bağımsız ve tarafsızdırlar; hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir davayı etkilemek amacıyla yasama organında yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki araştırma ve soruşturma komisyonlarının faaliyetleri bu hükmün dışındadır.

Bütün Devlet organları mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.”

Taslağın 107. maddesine göre:

“Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekli edilemez; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından mahrum bırakılamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.”

Taslağın 108. maddesine göre:

“Hâkim ve savcılar, hâkimlik teminatı esaslarına göre görev yaparlar.

Hâkim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslek-

ten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar altmış beş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır.”

Taslağın 109. maddesine göre:

“Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu onyediyi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabîi üyesidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılar arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile beş asıl ve bir yedek üye seçer. Üç asıl ve bir yedek üye Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve bir yedek üye Danıştay Genel Kurulunca; dört asıl ve bir yedek üye birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve savcılarınca, iki asıl üye birinci sınıfa ayrılmış idarî yargı hâkim ve savcılarınca kendi aralarından gizli oyla seçilir. Asıl ve yedek üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir daha seçilemez. Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca seçilecek üyelerin altmış yaşını tamamlamış olmaları şarttır. Kurul, asıl üyeleri arasından bir başkan ve bir başkanvekili seçer.

Kurul onyediyi üye ile toplanır ve salt çoğunlukla karar verir. Meslekten ihraç kararları toplantıya katılanların üçte ikisi ile alınır.

Kurulun seçimle gelen asıl ve yedek üyeleri, görevlerinin devamı süresince başka görev alamazlar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini

yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarının muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Adalet Bakanı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hâkim ve savcılarını geçici yetki ile görevlendirebilir.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir.”

Taslağın 110. maddesine göre:

“Hâkim ve savcılarının görevlerini hukuka uygun olarak yapıp yapmadıklarının denetleme, görevlerinden dolayı ve görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerine ilişkin inceleme ve soruşturma Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı adalet müfettişleri tarafından yapılır.”

Taslağın 112. maddesine göre:

“Anayasa Mahkemesi onyediy üyeden oluşur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, en az üçü anayasa hukuku, kamu hukuku veya siyaset bilimi alanında çalışan profesörler arasından olmak üzere sekiz üyeyi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile seçer. Üyelerden dördü Yargıtay, dördü Danıştay, biri de Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir...

Anayasa Mahkemesi, üyeleri arasından, gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Başkan ve başkanvekili en fazla iki kez seçilebilir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

Yasama organınca yapılacak seçimin esas ve usulleri kanunla düzenlenir.”

Taslağın 113. maddesine göre:

“Anayasa Mahkemesi üyeleri bir defaya mahsus olmak üzere ve dokuz yıl için seçilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde ise, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.”

Taslağın 119. maddesine göre:

Yüce Divan, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Başkanının başkanlığında, Yargıtay Ceza Genel Kurulu üyeleri arasından seçilecek beş üye ile Anayasa Mahkemesi'nin kendi üyeleri arasından seçeceği beş üye olmak üzere onbir üyeden oluşur.

Yüce Divan, Cumhurbaşkanını, Meclis Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Genelkurmay Başkanını, kuvvet komutanlarını, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Sayıştay Başkan ve üyeleri ile Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargılar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

Yüce Divan kararlarına karşı Yargıtay Ceza Genel Kurulunun seçeceği Yüce Divan üyesi olarak görev yapmayan yedi Ceza Dairesi Başkanı ile Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan üyeliği yapmayan üyeleri arasından seçilen yedi üyenin katılmasıyla oluşan Kurula itiraz edilebilir. Kurula Anayasa Mahkemesi Başkanı başkanlık eder. Bu Kurulun kararları kesindir.”

Taslağın 120. maddesine göre:

“Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından, özel kanunlarında öngörülen yöntemlerle ölçülen liyakat ve başarı gibi nitelikler dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’na, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla dokuz yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Yargıtay Başkanı, başkanvekilleri ve daire başkanları ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili, kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Yargıtay’ın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

Taslağın 121. maddesine göre:

“Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar...

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından, özel kanunlarında öngörülen yöntemlerle ölçülen liyakat ve başarı gibi nitelikler dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Bakanlar Kurulu tarafından dokuz yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Danıştay Başkanı, başkanvekilleri, daire başkanları ve Başsavcısı, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Danıştay'ın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları, üyeler ile Başsavcının nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

Taslağın 122. maddesine göre:

“Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri, birinci sınıf askerî hâkimler ve savcılar arasından, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, İkinci Başkanı, daire başkanları ve Başsavcısı, Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanır.

Askerî Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

Taslağın Geçici 6. maddesine göre:

“Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun asıl ve yedek üyesi olanların bu sıfat ve görevleri seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder.

Adalet Bakanının Kurul Başkanı olarak görevi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 109 uncu maddeye göre yeniden oluştuğu tarihte kendiliğinden sona erer.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na ilişkin hükümler gereğince yapılacak kanun değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra otuz gün içinde 109 uncu maddede belirtilen şartları taşıyanlar arasından beş asıl üye Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca; dört asıl üye birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve savcılarınca; iki asıl üye birinci sınıfa ayrılmış idarî yargı hâkim ve savcılarınca seçilir.

Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından gelen üyelerin görevlerinin, dört yıllarını tamamlamaları veya altmış beş yaşlarını doldurmaları sebebiyle sona ermesi halinde bunların yerine seçilecek üyeler doğrudan kendi Genel Kurullarınca seçilir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yedek üyeliklerinden ilk boşalanların yerine Yargıtay ve Danıştay'a ait birer kontenjan için sırasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu ve birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve savcıları tarafından 109 uncu maddeye göre birer yedek üye seçilir.”

Taslağın Geçici 7. maddesine göre:

“Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların bu sıfat ve görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesi'nce belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder.

Üyeler için öngörülen dokuz yıllık süre, görevdeki üyeler için Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte başlar. Üyelerden altmış beş yaşını dolduranlar dokuz yıllık görev süresini doldurmasalar da emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi'ne ilişkin hükümler gereğince yapılacak kanun değişikliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren otuz gün içinde dördü Türkiye Büyük Millet Meclisi, biri Yargıtay ve biri Danıştay Genel Kurullarınca olmak üzere altı yeni üye seçilir.

Anayasa Mahkemesi asıl üyeliklerinde boşalma olması durumunda, boşalma Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay'a ait kontenjanlardan ise bunların Genel Kurullarınca; boşalma Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesine ait kontenjanlardan ise sırasıyla Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca; boşalma Yükseköğretim Kuruluna ait kontenjanda ise Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca yeni üye seçilir. Cumhurbaşkanı tarafından üst kademe yöneticileri ve avukatlar arasından seçilen üyeliklerde meydana gelecek boşalmalar için de Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca yeni üyeler seçilir.

Boşalan yedek üyelikler için seçim yapılmaz.

Bu madde uyarınca görevlerine devam eden yedek üyeler, toplanma yeter sayısının sağlanamadığı hallerde kıdem esasına göre ve toplantıya katılacak üye sayısı onüçü aşmamak üzere toplantıya katılır.”

Taslağın Geçici 8. maddesine göre:

“Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay üyesi olanların bu sıfat ve görevleri devam eder. Bunlardan Yargıtay’ca belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder.

Üyeler için öngörülen dokuz yıllık süre, görevdeki üyeler için Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte başlar. Üyelerden altmış beş yaşını dolduranlar dokuz yıllık görev süresini doldurmasalar da emekliye ayrılırlar.”

Taslağın Geçici 9. maddesine göre:

“Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Danıştay üyesi olanların bu sıfat ve görevleri devam eder. Bunlardan Danıştay’ca belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder.

Üyeler için öngörülen dokuz yıllık süre, görevdeki üyeler için Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte başlar. Üyelerden altmış beş yaşını dolduranlar dokuz yıllık görev süresini doldurmasalar da emekliye ayrılırlar.”

Bu taslak;

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun bir kısım üyelerinin yasama organı olan TBMM tarafından seçilmesi,

Adalet Bakanı ve müsteşarının kurulda görev almaya devam etmesi,

Anayasa Mahkemesi’nin bir kısım üyelerinin yasama organı olan TBMM tarafından seçilmesi ve görevlerinin süreye tabi olması,

Yüce Divan’ın Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu üyeleri arasından seçilecek karma bir kurul olarak oluşturulması,

Yargıtay ve Danıştay üyeliğinin asli görev niteliğinde bulunduğu göz ardı edilerek süreye tabi kılınması,

Yasama organı olan TBMM adına denetleme ve inceleme yetkisi taşıyan ve üyeleri TBMM tarafından seçilen Sayıştay'ın bu niteliği değiştirilmeden üyelerine gerçek anlamda hâkim bağımsızlığı ve teminatı tanınmadan yüksek mahkeme olarak sayılması,

Hâkim ve Savcıların dernek kurma özgürlüğüne sınırlama getirme olanağının sağlanması,

Şeklindeki düzenlemeler yüzünden eleştirilmiştir.⁵⁴⁷

Öte yandan Barolar Birliği tarafından, 2007 yılında, akademisyenlerden oluşan bir heyete hazırlatılan “Anayasa Önerisi”nde de yargı bağımsızlığı konusunda pek çok yenilik öngörülmüştür.⁵⁴⁸ Buna göre:

Önerinin genel gerekçesinde, 1982 Anayasası'nın, yirmi yılı aşan yürürlük döneminde sadece insan hakları açısından değil, siyasal rejimin işleyişi üzerinde yapılan tartışmaların da odağında yer aldığı, bu Anayasanın, Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı birtakım temel ilkeleri korumuş olsa da, bir temel normun üzerine inşa edilen özgürlük ve otorite dengesini bozduğu, bu bağlamda, hak ve özgürlüklerin aşırı derecede sınırlanmasına karşın çarpık bir biçimde güçlendirilen otoritenin, kısa dönemde belki düzeni sağladığı; ama uzun vadede krizler halkasının sürekli hale geldiği, demokratik bir devletin belli dönemde hazırlayıp yürürlüğe koyduğu Anayasayı çağdaş gereksinimler doğrultusunda zaman içerisinde değişikliğe tabi tutması ya da yenilemesinin doğal olduğu, 1982 Anayasası'nın kabul edildiği günden 2001 yılına kadar beş, 2001 yılında 4709 sayılı kanunla “Başlangıç” metni dâhil 32 maddede yapılan kapsamlı değişiklikten sonra on iki değişikliğe uğradığı⁵⁴⁹, buna rağmen 2007 yılının başından beri Türkiye neyin doğru, neyin yanlış olduğunun pek önemli olmadığı bir süreç, yeni bir

⁵⁴⁷ GERÇEKER, s.19,20.

⁵⁴⁸ Türkiye Barolar Birliği Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin, 4. Baskı, TBB Yayınları No: 131, Şen Matbaa, Ankara 2007.

⁵⁴⁹ Bu değişikliklerin en önemlileri 21.11.2001 tarih ve 4720; 27.12.2002 tarih ve 4777; 07.05.2004 tarih ve 5170; 21.6.2005 tarih ve 5370; 29.10.2005 tarih ve 5428; 13.10.2006 tarih ve 5551 sayılı kanunlarla yapılmıştır.

Anayasa krizinin yaşandığı, Anayasa Önerisi'nin, anayasal arayışın yeni bir Anayasa metnine dönüşmesine katkıda bulunmak amacıyla kendisi de uzlaşma ürünü niteliği taşıyan bir belge olarak hazırlandığı ve 2007 Türkiye'sinin gereksinimlerine, anayasal dinamikler ekseninde yanıt bulma ereği ile ortaya çıktığı, Öneri'de her erkin içinde yapılan düzenlemeler yanında, erkler arası ilişkilerde de yenilikler öngörüldüğü, ezcümle, yargı bölümünde hâkimler ve savcılarının, yargılamanın ayrı unsurları olarak ayrı kurullar içinde toplandığı, Türkiye Barolar Birliği'ne de yargılamanın üçüncü unsuru olarak yargı bölümü içinde yer verildiği, buna koşut olarak hâkim ve savcılarının bağlı olacağı kurulların, Yüksek Hâkimler Kurulu ile Savcılar Yüksek Kurulu olarak ayrıldığı ve Adalet Bakanı ile müsteşarın Hâkimler Yüksek Kurulu içindeki belirleyici rolünün önlendiği, niteliği dolayısıyla Türkiye Barolar Birliği'nin her alanda, Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu, yüksek mahkemeler, Sayıştay ve üniversiteler, Kamu Denetçiliği Kurulu, kamu kurumu niteliğindeki meslek üst kuruluşlarının, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Anayasa Mahkemesi'ne doğrudan doğruya iptal davası açma hakkına sahip kılındığı, Yüce Divan görevinin Yargıtay ceza dairelerinin en kıdemli beş başkanına verildiği, kararın Yargıtay Ceza Kurulu'nda temyizi mümkün kılınarak noksan olan adil yargılanma haklarından en önemli olan iki dereceli yargılanma hakkı sağlandığı belirtilmiştir.

Önerinin 8. maddesine göre:

“Yargı yetkisi, ulus adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.”

Önerinin 11. maddesine göre:

“...Üyeleri, atama veya seçimle belirlenen tüm kamusal organların oluşturulmasında, ilgili kurumun niteliğine uygun düştüğü ölçüde, kadınlar ve erkeklerin eşit temsil ilkesi öncelikle gözetilir...”

Önerinin 17. maddesine göre:

Herkes, meşru ve hukuken geçerli bütün araç ve yollardan yararlanarak doğal hâkim önünde davacı veya davalı olarak sav, savunma ve adil yargılanma hakkına sahiptir.

Yargının işleyişine ilişkin kanunlar, bu hakkın etkili ve hızlı kullanılmasını sağlayacak şekilde düzenlenir. Yargılamada taraflar ile iddia ve savunma arasında silahların eşitliği kuralının işlenmesi için gerekli fiziki ve yasal düzenlemeler yapılır.

Hiç kimse doğal hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Doğal yargı yolunu ortadan kaldıracı olacak olağanüstü Adlî merciler kurulamaz. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

Herkes, hakkındaki suçlamayı öğrenme, suçlamayla ilgili belgelerin tamamına ulaşma, her türlü delilin toplanmasını isteme, çevirmenden yararlanma, davasının makul süre içinde bitirilmesini isteme haklarına sahiptir.

Kanuna aykırı usullerle elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemez.

Kimse, kendisi ve yakınları aleyhine beyanda bulunmaya veya bu yolda kanıt göstermeye zorlanamaz.

Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Ancak, genel ahlâkın ve kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı, küçüklerin korunmasının, davaya taraf olanların özel yaşamlarının gizli tutulmasının gerektirdiği durumlarda mahkemeler, uygun görecekları ölçüde duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı olarak sürdürülmesine karar verebilirler. Hüküm, açık oturumda açıklanır.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel kurallar konulabilir.

Mahkeme kararları gerekçeli olarak en kısa sürede yazılır.

Özgürlüğü bağlayıcı cezalara karşı kanun yollarına başvurma hiçbir biçimde önlenemez.

Dava açmak ve kendini savunmak için yardıma gereksinimi olanlara, ilgili kurumlar aracılığı ile etkili bir Adlî yardım sağlanır.

Önerinin 44. maddesine göre:

“...Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları ... mensupları ... siyasal partilere üye olamazlar.”

Önerinin 103. maddesine göre:

“...Usulüne göre yürürlüğe konularak Resmi Gazetede yayımlanmış olan her türdeki uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz.”

Önerinin 117. maddesine göre:

“...Cumhurbaşkanı, ...gerekli gördükçe ... Hâkimler Yüksek Kuruluna başkanlık eder,

...sürekli hastalık, sakatlık veya kocama nedenleriyle belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir...

Cumhurbaşkanı, ... gerekli gördükçe ... Hâkimler Yüksek Kuruluna başkanlık etme ... Anayasa Mahkemesi’ne, Danıştaya, ... üye seçme ... yetkilerini tek başına kullanır.

Bu işlemlere karşı yargı yoluna başvurulamaz.”

Önerinin 152. maddesine göre:

“Hâkimler görevlerinde bağımsızdır; Anayasaya, kanunlara ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir yargı merciinde görülmekte olan davalarla ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama, yürütme ve kamu yönetimi organları yargı kararlarına uymak zorundadır; mahkeme kararlarını hiçbir biçimde değiştiremez, bunların yerine getirilmesini geciktiremezler.”

Önerinin 153. maddesine göre:

“Hâkimler, görevlerini mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik güvencesi ve yargı etiği esaslarına göre yerine getirir.

Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmasına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik durumları, meslek içi eğitimleri ve öteki özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka resmi veya özel hiçbir görev alamaz; hâkimlik mesleğini korumak ve geliştirmek amacıyla örgütlenme haklarından yararlanırlar.”

Önerinin 154. maddesine göre:

“Hâkimler azledilemez, kendileri istemedikçe altmış yedi yaşından önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve öteki özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan hüküm giymiş olanlarla sağlık nedenleriyle görevini yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının Hâkimler Yüksek Kurulu tarafından uygun olmadığına karar verilenler hakkında ayrık durumlar saklıdır.”

Önerinin 155. maddesine göre:

“Savcılar, görevlerini mahkemelerin bağımsızlığı ve savcılık güvencesi esaslarına göre yerine getirir.

Savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici ve sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik durumları, meslek içi eğitimleri ve öteki özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve savcılık görev güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Savcılar, kanunda belirtilenlerden başka resmi veya özel hiçbir görev alamazlar; savcılık mesleğini korumak ve geliştirmek amacıyla örgütlenme haklarından yararlanırlar.

Savcılara, yürütme tarafından idarî herhangi bir görev verilemez. Soruşturma ve kovuşturma evrelerindeki konumları itibariyle, bağılıkları, görev ilişkileri ve güvencelerinin sağlanması göz önüne alınarak kanunla düzenlenir.

Adli kolluk, il ve ilçelerde savcıya bağlıdır; kuruluşu ve çalışması kanunla düzenlenir.

Savcılar azledilemez, kendileri istemedikçe altmış beş yaşından önce emekliye ayrılamaz veya kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve öteki özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan hüküm giymiş olanlarla, sağlık nedenleriyle görevini yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına Savcılar Yüksek Kurulu tarafından karar verilenler hakkındaki durumlar saklıdır.”

Önerinin 156. maddesine göre:

“Savunma bağımsızdır ve yargının kurucu öğelerindedir.

Yargı ve yönetim mercilerinde hak arama ve savunma için temsil, avukatlar aracılığıyla sağlanır. Avukatlık, kamu hizmeti niteliğinde bir serbest meslektir. Avukat, yönetim ve yargı önünde, hukukî işlem, kovuşturma ve soruşturmalarda kendisine başvuranlara hukukî yardımda bulunur; bağımsız olarak ve hukuka uygun biçimde savunma görevini, kanuni görev ve yetkilerinin gereklerini eksiksiz yerine getirir; yaptığı işin manevi ve hukukî sorumluluğunu taşır.

Barolar ve Türkiye Barolar Birliği, kamu kurumu niteliğinde, bağımsız meslek kuruluşlarıdır. Avukatlık mesleğine kabul, mesleğe hazırlama, sınav, mesleğin yerine getirilme koşulları ve disiplin konularında barolar ve Türkiye Barolar Birliği yetkilidir. Bu kuruluşların bağımsızlığını zedeleyecek akçalı veya yönetsel denetim yapılamaz; kararları sadece yargı denetimine tabidir. Bu kuru-

luşların oluşumu ve çalışma esasları ve üyelerinin meslek içi eğitimleri, savunma bağımsızlığı esasları gözetilerek kanunla düzenlenir.”

Önerinin 157. maddesine göre:

“Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Yargı, her yargı çevresinde en kıdemli hâkim tarafından temsil edilir.

Adliye binalarının yönetiminin yargı bağımsızlığını zedelemeyecek biçimde Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmesi kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim ilan edilen bölgelerde, bu bölgelerle sınırlı olmak kaydıyla, hangi mahkemelerin sıkıyönetim mahkemesi olarak görev yapacağı ile ilgili esaslar doğal hâkim ilkesi gözetilerek kanunla düzenlenir.”

Önerinin 159. maddesine göre:

“Anayasa Mahkemesi genel kurul ve iki daire halinde çalışmak üzere on yedi üyeden oluşur.

Üyelerden dördü Yargıtay, dördü Danıştay, birer üye de Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca en az üç yıl üyelik görevinde bulunmak ve elli yaşını doldurmuş olmak koşuluyla kendi başkan ve üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyuyla seçilir.

İki üye, genel kamu hukuku, Anayasa, idare ve ceza hukuku alanlarında profesör olarak görev yapmış olanlardan Yüksek Öğretim Eşgüdüm Kurulunun her bir boş üyelik için göstereceği üçer aday arasından; bir üye en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış olanlardan Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulunca önerilecek üç aday arasından, biri en az üç yıl üyelikte bulunmuş Sayıştay başkan ve üyeleri arasından olmak üzere dört üye, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyuyla seçilir.

İki üye, bu görevlerde en az üç yıl bulunmuş olan vali, büyükelçi, müsteşar, müsteşar yardımcılarında yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilim dallarından mezun olanlar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Bir üye elli yaşını doldurmuş ve Anayasa Mahkemesi'nde en az on yıl raportör hâkimlik yapmış olanlar arasından Anayasa Mahkemesi'nce üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilir.

Üyeler on iki yıllığına seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanınca seçilecek olan adayların elli yaşını bitirmiş olmaları gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisince yapılacak seçimlerin esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir başkan ve iki başkanvekili seçer. Bu seçimlerde toplantı yetersayısı en az on üçtür. İlk turda seçilme için yeterli oyun sağlanmaması durumunda en çok oy alan iki aday arasında oylama yapılır: bu oylamada en çok oy alan aday seçilmiş olur.

Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.”

Önerinin 161. maddesine göre:

“Anayasa Mahkemesi üyeleri altmış yedi yaşında emekliye ayrılırlar. Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; sağlık nedenleriyle görevini yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde ise, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararıyla sona erer.”

Önerinin 164. maddesine göre:

“...Türkiye Barolar Birliği ile kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu, yüksek mahkemeler ... Anayasa Mahkemesi'ne doğrudan doğruya iptal davası açma hakkına sahiptir...”

Önerinin 166. maddesine göre:

“Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği savıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir.

Başvuruda bulunabilmek için kanun yollarının tüketilmiş olması gerekir.

Anayasa şikâyeti başvurusunun gerekçesinde, ihlâl edildiği ileri sürülen temel hak ile ihlâlâle neden olan işlem, eylem veya ihmâl belirtilmelidir.

Başvuru süresi, ihlâlâlin kaynağını oluşturan işlemin veya eylemin başvuru sahibince öğrenilmesinden başlayarak otuz gündür. Bu süre, herhalde işlem veya eylem tarihinden başlayarak bir yılı aşamaz. İhmâl yoluyla ihlâl durumunda başvuru ihmâl devam ettiği sürece yapılabilir.

Anayasa şikâyeti ile ilgili başvurunun dinlenebilirlik koşulları, Anayasa Mahkemesi içinde oluşturulacak ön inceleme komisyonlarının kuruluş ve yetkileri, daire kararlarının sonuçlarına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

Önerinin 168. maddesine göre:

“Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir Adli yargı yerine bırakmadığı kararların son inceleme yeridir.

Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi ve yüksek mahkeme başkan ve üyeleri ile başsavcılarını, Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu, Sayıştay Başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla, Yargıtay ceza dairelerinin en kıdemli başkanının başkanlığında, en kıdemli dört başkanından oluşan mahkeme yargı-lar.

Yüce Divan sıfatıyla verilen kararlara karşı Yargıtay Ceza Genel Kuruluna başvurulur.

Yargıtay önündeki Yüce Divan yargılamalarında, savcılık görevini Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı yürütür.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış, Adli yargı hâkimleri ile kanunda belirtilen niteliklere sahip Cumhuriyet Savcıları arasından, Hâkimler Yüksek Kurulunca seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, Yargıtay Birinci başkanvekilleri ve daire başkanları, Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla, kendi üyeleri arasından dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

Önerinin 169. maddesine göre:

“Danıştay, yönetsel mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir yönetsel yargı organına bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.

Kanunda gösterilen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar...

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Hâkimler Yüksek Kurulu tarafından; dörtte biri, nitelikleri kanunda gösterilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyeliklerinin nitelikleri ve seçim usulleri, yönetsel yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

Önerinin 170. maddesine göre:

“Askerî Yargıtay, askeri mahkemelerden verilen kararların son inceleme yeridir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen salt askeri nitelikli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri, birinci sınıf askeri hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sıralarına göre atanırlar.

Askerî Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, üyelerinin disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik güvencesi ilkelerine göre kanunla düzenlenir.

Üyelerinin disiplin ve özlük işleri, aynı ilkeleri etkisiz kılmamak koşuluyla askerlik hizmetlerinin gerekleri göz önünde tutularak düzenlenebilir.”

Önerinin 171. maddesine göre:

“Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir.

Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması koşulu aranmaz.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi askeri hâkim sınıfına mensup üyelerden oluşur. Bu üyeler, mahkemenin üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile seçilir.

Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik güvencesi ilkelerine göre kanunla düzenlenir.

Üyelerinin disiplin ve özlük işleri, aynı ilkeleri etkisiz kılmamak koşuluyla askerlik hizmetlerinin gerekleri göz önünde tutularak düzenlenebilir.”

Önerinin 174. maddesine göre:

“Hâkimler Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına göre görev yapmak üzere yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Kurulun üç asıl, iki yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun; üç asıl ve bir yedek

üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Bir asıl üye ile bir yedek üye Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu tarafından yirmi yıl eylemli avukatlık yapmış olanlar arasından dört yıllığına seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler.

Cumhurbaşkanı kurulun doğal başkanıdır; gerekli gördüğü hallerde kurul toplantılarına başkanlık eder.

Kurul, başkanını üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçer. Kurul, Adli ve yönetsel hâkimleri mesleğe kabul etme, atama, yer değiştirme, yükselme, birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; yükselmelerde ve yüksek yargı yerleri üyelerinin seçiminde liyakati esas alır ve kanunla belirlenecek nesnel değerlendirmeye uyar; Anayasa ve kanunlarla verilen öteki görevleri yapar.

Hâkimlerin görevlerini, hukuka ve yasalara uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, davranış ve eylemlerinin görev gereklerine uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde inceleme ve soruşturma Hâkimler Yüksek Kurulu Başkanlığının izni ile kurulun hâkim müfettişleri tarafından yapılır.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, hizmetin aksamaması için, kurul başkanı, kurulun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, hâkimleri geçici yetki ile görevlendirebilir.

Hâkimlerin sicil ve özlük hakları ile ilgili işlemler, Hâkimler Yüksek Kurulu yapısı içinde kurulacak idarî birimler eliyle yürütülür.

Kurul üyeleri görevleri süresince başka bir iş ve görev kabul edemez.

Kurulun görevlerini kendi bağımsız mekânında yerine getirmesi, nesnel ölçütlere göre seçim ve çalışma yöntemleri, itirazların kurul bünyesinde incelenme esasları ile sekretarya ve raportörlük görevlerinin, genel sekreterlik tarafından yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar, hâkim güvencesi ve bağımsızlığı ilkelerine göre kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü durumlarda kurul toplantılarına katılır, öneri ve isteklerde bulunur, ancak oy kullanamaz.”

Önerinin 175. maddesine göre:

“Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve savcılık görev güvencesi esaslarına göre görev yapmak üzere yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Kurulun beş asıl, iki yedek üyesi Yargıtay; bir asıl ve bir yedek üyesi Danıştay’ın kendi mensupları savcılar arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Bir asıl üye ile bir yedek üye Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu tarafından yirmi yıl eylemli avukatlık yapmış olanlar arasından dört yıllığına seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler.

Kurulun başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı da kurulun doğal üyesidir. Bakan ve Müsteşarın katılmadığı toplantılarda çalışmalar yedek üyelerin katılımıyla sürdürülür.

Kurul, Adli ve yönetsel savcılarını mesleğe kabul etme, atama, yer değiştirme, yükselme, birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; yükselmelerde ve yüksek yargı yerlerinde çalışacak üyelerinin seçiminde liyakati esas alır ve kanunla belirlenecek nesnel değerlendirmeye uyar; Anayasa ve kanunlarla verilen öteki görevleri yapar.

Savcılarının görevlerini, hukuka ve kanunlara uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, davranış ve eylemlerinin görev gereklerine uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde inceleme ve soruşturma Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır.

Kurul üyeleri görevleri süresince başka bir iş ve görev kabul edemez.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, nesnel ölçütlere göre seçim ve çalışma yöntemleri ile itirazların Kurul bünyesinde incelenme esasları kanunla düzenlenir.”

Öte yandan gene Barolar Birliği tarafından 2001 Anayasa Değişiklikleri öncesinde hazırlattırılarak kamuoyuna açıklanan “Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi”nde de benzer yolda hükümler yer almakla beraber, özellikle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun oluşumu ile ilgili farklı düzenlemeler yer almaktaydı.⁵⁵⁰ Bu bağlamda:

Önerinin 148. maddesine göre:

“Yargıçlar görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasa’ya Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere, yasalara ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci, ya da kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve yargıçlara emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Yasama meclisinde; bir yargı merciinde görülmekte olan davalarla ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz ya da herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama, yürütme ve kamu yönetimi organları yargı kararlarına uymak zorundadır...”

Önerinin 149. maddesine göre:

“Yargıçlar, adlî ve idarî yargı yargıçları olarak mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçlık güvencesi esaslarına göre görev yaparlar.

Yargıç ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici ve sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmasına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk ya da yetersizlik durumları, meslek içi eğitimleri ve öteki özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı esaslarına göre yasayla düzenlenir.

---

⁵⁵⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, II. Basım, Ankara 2001, s.88-104.

Yargıçlar ve savcılar, yasada belirtilenlerden başka resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Savcılar; idarî yönden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar. Adlî kolluk; il ve ilçelerde Savcıya bağlıdırlar. Adlî kolluk güçlerinin kuruluşu ve çalışması ile ilgili düzenleme yasayla yapılır.”

Önerinin 150. maddesine göre:

“Yargıçlar ve Savcılar azledilemez, kendileri istemedikçe yasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin ya da kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve öteki özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ya da meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında ayrı durumlar saklıdır.”

Önerinin 172. maddesine göre:

“Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden kurulur. Kurulun dört asıl, üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun; üç asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir.

Kurul, kendi başkanını üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçer.

Kurul, adlî ve yönetsel yargıç ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama, yer değiştirme, yükselme, birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar, yükselmelerde ve yüksek yargı yerleri üyelerinin seçiminde liyakati esas alır ve yasayla belirlenecek nesnel değerlendirmeye uyar; Anayasa ve yasalarla verilen öteki görevleri yapar.

Yargıç ve savcılarının görevlerini, hukuka ve yasalara uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı ya da görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, davranış ve eylemlerinin görev gereklerine uyup uymadığı-

ğını araştırma ve gerektiğinde inceleme ve soruşturma Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır.

Kurul üyeleri görevleri süresince başka bir iş ve görev yapamazlar.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, nesnel ölçütlere göre seçim ve çalışma yöntemleri ile itirazların kurul bünyesinde incelenme esasları yasayla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü durumlarda Kurul toplantılarına katılır ve Başkanlık eder ancak oy kullanamaz.”

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından 2000 yılında hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi'nin;

138. maddesine göre;

“Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye veya telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisinde, yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz...”

139. maddesine göre;

“Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.”

140. maddesine göre;

“Hâkimler ve Savcılar adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılar olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hâkim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin soruşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik ve savcılık teminatı esaslarına göre ve ancak kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar altmış beş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Savcılar idarî yönden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hâkim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idarî görevlerde çalışanlar, hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tâbidirler. Bunlar, hâkimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hâkimlere ve savcılara tanınan her türlü haktan yararlanırlar.”

159. maddesine göre;

“Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu on sekiz asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Bu üyelerden on bir asıl ve üç yedek üye Yargıtay Genel Kurulunca, yedi asıl, iki yedek üye Danıştay Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleri veya birinci sınıfa ayrılmış hâkimler arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla kendi içinden başkanını ve bölüm başkanlarını seçer. Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’na başkanlık edebilir, ancak oylamaya katılamaz.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin görev süresi 6 yıldır. Süresi bitenler tekrar seçilebilirler.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri görevleri süresince başka bir iş ve görevde çalışamazlar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bu bölümleri görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun görevini yerine getirebilmesi için gerekli olan teşkilat kanunla kurulur.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu hâkim ve savcılarının bütün özlük işleri hakkında karar verme yetkisine sahiptir.

Bir hâkimin veya savcının her ne sebeple olursa olsun meslekten çıkarılması hakkındaki karar Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Genel Kurulu'nun salt çoğunluğuyla alınır.

Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde bir hâkim veya savcı hakkında disiplin soruşturması açılmasını Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan isteyebilir.

Bir mahkemenin, bir hâkimin veya bir savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun uygun görmesine bağlıdır.

Hâkimlerin ve savcılarının denetimi, belli konular için Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca görevlendirilecek birinci dereceye ayrılmış hâkimler aracılığıyla yapılır.”⁵⁵¹

Son olarak, Anayasa çalışmalarında dikkate alınmasını istediği hususları belirlemek için 2004 yılında Yargıtay Başkanlığı'nca oluşturulan komisyon tarafından hazırlanan ve “Yargıtay'ın Anayasa'nın Yargı Bölümü ile İlgili Değişik-

---

⁵⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi – Anayasa 2000, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları, Ankara 2000, s.100-113.

lik Önerisi ve Anayasa Mahkemesi'nin Önerisine Karşı Görüşü" başlığını taşıyan çalışmada yargı bağımsızlığı ile ilgili olanlar, özetle şöyle sıralanmıştır⁵⁵²:

- Yüce Divan görevinin, Anayasa Mahkemesi'nden alınarak, yargılama ve itiraz mercii olarak Yargıtay Ceza Genel Kurulunun yetkilendirilmesi,

- Hâkim ve savcılar denetiminin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı müfettiş hâkimler tarafından yapılması,

- Anayasa'nın 146. maddesinin 6. fıkrasının değiştirilerek, maddedeki yargıçların da idarî yönden Adalet Bakanlığı'na bağlı olacağı hükmünün kaldırılması ve "Savcılar idarî yönden Adalet Bakanlığı'na bağlıdır" hükmünün konulması,

- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yeniden yapılandırılarak Adalet Bakanı ve müsteşarın kurul üyeliğinden çıkarılması, Kurulun halen 7 olan üye sayısının Adalet Bakanı ve müsteşarı çıktıktan sonra 15 asıl ve 5 yedek üyeden oluşması, Kurulun 9 asıl ve 3 yedek üyesinin Yargıtay Genel Kurulu'na, 6 asıl ve 2 yedek üyesinin de Danıştay Genel Kurulu'na kendi üyeleri arasından seçilmesi, Cumhurbaşkanı'nın atama yetkisinin kaldırılması, Adli yargı hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının özlük işlerinin Yargıtay'dan seçilen üyelere oluşan "Adli Yargı Kurulu"na, idarî yargı hâkim ve savcılarının özlük işlerinin de Danıştay'dan seçilen üyelere oluşan "İdari Yargı Kurulu"na yürütülmesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun üye tam sayısının salt çoğunluğu ile Yargıtay'dan seçilen asıl üyeler arasından kurul başkanı ile "Adli Yargı Kurulu Başkanı"nı, Danıştay'dan seçilen üyeler arasından kurul başkanvekili ile "İdari Yargı Kurul Başkanı"nı seçmesi,

- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Adli Yargı Kurulu ve İdari Yargı Kurulu kararlarına karşı yargı mercilerine başvuru yolunun kapalı tutulması, adli ve idarî yargı kurullarının kararlarına karşı Kurula itiraz hakkı getirilmesi,

- Adli ve idarî yargı hâkim ve savcılarının denetimi ve haklarındaki soruşturmanın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı ve sürekli olarak gö-

---

⁵⁵² <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=34931&l=1> (04.05.2008)

revli müfettiş hâkimlerce yapılması, müfettiş hâkimlerin, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na atanması,

- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kendisine ait bir bütçeye sahip bulunması.

III. MUKAYESELİ HUKUKTA YARGI BAĞIMSIZLIĞI

A. MUKAYESELİ HUKUKTA HÂKİMLİK TEMİNATI

1. Fransa

Hâkimlerin mesleğe kabullerini; (5) asıl ve (2) yedek üyeden oluşan komisyon yapar. Kurulun başkanlığını Yargıtay Başkanı tarafından seçilen bir üye yürütür. Diğer üyeleri; (1) üye Yargıtay başsavcısı, (1) üye Danıştay başkanı seçer (2) şer üye ise millî hâkimlik okulu ve Adalet Bakanlığı gönderir.

Bordoeux kentinde bulunan millî hâkimlik okulunun müdürü Adalet Bakanını tarafından atanan bir hâkimdir. Yönetim Kurulu aralarında Yargıtay başkanı ve başsavcısının da bulunduğu 20 kişiden oluşur. Bunlar arasında üniversitelerden öğretim görevlisi, sendika temsilcileri ve (3) stajyer de bulunur. Okulun bütçesi Adalet Bakanlığına bağlı olup harcamalara yönetim kurulu karar verir.⁵⁵³

2. İsveç

Mahkemelerin idaresi, bütçesinin yönetimi İsveç Yüksek Yargı Konseyine aittir. Konseyin başında Genel Müdür ile hükümet tarafından atanan (6) hâkim, (2) parlamenter ve (2) sendika temsilcisi vardır (toplam 11 üye) Konseyin sadece hâkimler hakkında düzenleme yapma yetkisi vardır.

Hâkimlerin atamalarının yapılmasında bu Konsey ile birlikte hâkim atamaları kurulunun da etkisi vardır. Bu kurulun da üye sayısı 11 olup başkanı Yargıtay başkanı, başkan yardımcısı Yüksek İdare Mahkemesi başkanı, üyelerini de bir adlî istinaf başkanı, bir idarî İstinaf başkanı, iki adlî yargı mahkeme başkanı,

⁵⁵³ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

bir idarî yargı mahkeme başkanı, Yargı Konseyi Genel Müdürü, bir avukat ve iki sendika temsilcisinden oluşur. Bu kurulun atamalarını Hükümet yapar. Bu kurulun teklifi üzerine Hükümet temyiz mahkemesi üyelerini ve büyük şehirlerini hâkimlerinin atamalarını yapmaktadır. Daha doğrusu Adalet Bakanının önerisi ile tayin işlemini Kral yapmaktadır. Sonuç olarak hâkimlerin atamasını hükümet yapmaktadır.⁵⁵⁴

3. İngiltere

İngiltere’ de hâkim olarak atanılabilmesi için en az 10 yıl avukatlık yapma şartı bulunmaktadır. Hâkim olmak isteyen boş kadro için Adalet Bakanlığına müracaat etmekte, belli kriterlere sahip olanlar, biri hâkim, biri yargısal atamalar direktörlüğü memuru ve bir hukukçu olmayan mülakat kurulu tarafından değerlendirilir. Bu Hâkim Atamaları Kurulu liyakatli olanları Adalet Bakanlığına bildirilmekte, Adalet Bakanlığı bu listeden uygun gördüklerini atanmak üzere kraliçeye sunmakta ve atamalar yapılmaktadır. Bu atamalardan memnun olmayan adaylar başında hukuk profesörü olan komisyona itiraz edebilmektedir. Ayrıca verilen kararlar idarî nitelikte olduğundan, yargı yolu açıktır.

Lordlar Kamarası ve Temyiz Mahkemesi Hâkimleri Adalet Bakanının uygun görüşü ile Başbakanın tavsiyesi üzerine Kraliçe tarafından atanırlar. Yüksek Mahkeme Hâkimleri Adalet Bakanının tavsiyesi üzerine Kraliçe tarafından atanırlar. Kraliyet mahkemeleri ve Sulh mahkemeleri hâkimleri ise Adalet Bakanı tarafından atanır. Hâkimlerin denetimi ve yeterliliklerini takip yetkisi Adalet Bakanına aittir. Hukuk Lordları, Temyiz Mahkemesi Hâkimleri ve Yüksek Mahkemesi Hâkimlerinin görevden uzaklaştırılması Avam ve Lordlar Kamarasının birlikte alacağı kararlarla mümkündür. Diğer mahkeme hâkimleri Adalet Bakanlığı ile yaptıkları sözleşme ile çalıştıklarından Adalet Bakanının sözleşmeyi iptal etmesi ile görevleri sona erebilir.

---

⁵⁵⁴ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

Yüksek hâkimlerin atanması davet yöntemi ile olmakta, hükümetin önerisi üzerine Kraliçe tarafından atamaları yapılmaktadır. Sayıları 25.000' i bulan Sulh Hâkimlerini Adalet Bakanı tayin eder.

İngiltere'de yargıyı Hâkimler Konseyi temsil eder. Konsey 25 kişiden oluşur ve yılda 4 kez toplanır Konseyin icra kurulu ise her ay toplanmaktadır. Konsey yargısal sorunları tartışır ve bu konuda Adalet Bakanlığı veya hükümetle görüşmeler yapar. Adalet Bakanı bu konseyin üyesidir.

Hâkimler yasama organınca azledilebilirler. Kraliçenin talebi üzerine bağlı buldukları komisyonlar tarafından da her zaman azledilebilirler.⁵⁵⁵

4. Almanya

Federal Anayasa Mahkemesi üyeleri ve Eyalet Anayasa Mahkemesi üyeleri parlamento tarafından seçilmektedir. Eyalet hâkimlerinin %75' i yürütme organı daha doğrusu eyalet başbakanı veya eyalet Adalet Bakanı tarafından atanır. Savcıların atanmaları ve diğer özlük işleri federal ve eyalet Adalet Bakanlarının yetkisindedir. Hâkimler hakkında disiplin soruşturması Adalet Bakanının talebi ile mümkündür.⁵⁵⁶

5. Avusturya

Hâkimler yürütme organı tarafından atanmaktadır. Hükümetin teklifi üzerine Federal Başkan veya Adalet Bakanı tarafından atanırlar. Kanunla öngörülen durumların gerçekleşmesi halinde hâkimler görevlerinden uzaklaştırılabilir veya yerleri değiştirilebilir.⁵⁵⁷

---

⁵⁵⁵ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁵⁶ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁵⁷ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

6. Belçika

Hâkimler, İstinaf mahkemesi başkan ve üyeleri merkezi ve yerel idare tarafından her boş yer için sunulacak 2 aday arasından Kral tarafından seçilip atanırlar. Yargıtay üyeleri her boş kadro için bir Yargıtay ve bir yasama organından gösterilen adaylar arasından Kral tarafından seçilip atanırlar.

Belçika'da 44 kişilik hâkim, savcı, yasama, üniversite, hukukçu ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan anayasal olmayan bir Kurul vardır. Üyelerin görev süreleri 4 yıldır. Üyelerinin seçiminde yasama, yargı ve sivil toplum etkilidir. Diğer hâkimlerin seçimi, atama ve terfileri, eğitimleri, mahkemelerin idareleri bu kurulun yetkisindedir.⁵⁵⁸

7. Hollanda

Mahkemeler parlamento tarafından oluşturulur. Yargı mensuplarının denetiminden Adalet Bakanlığı sorumludur. Hâkimler Kral tarafından atanır. 2002 yılından itibaren kurulan Yargı Konseyi, Adalet Bakanlığı ile mahkemeler arasındaki iletişimi sağlar. Konseyin (5) üyesinde üçü yargı mensubu olmalıdır. Tüm üyeleri (6) yıllık süre için Adalet Bakanı atar.⁵⁵⁹

8. İrlanda

Hâkimler devlet başkanı tarafından atanır. 1998 yılında kurulan bir Kurul oluşturulmuştur. Üyeleri 4 yıllık süre ile seçilir. 17 kişilik Kurulda yüksek mahkeme başkanı, üst, bölge ve gezici mahkeme başkanları doğal üyedir. Ayrıca kurulda adliye personeli, hukukçular ve sivil toplum temsilcileri vardır. Kurul bütçe, eğitim ve mahkemelerin yönetiminde yetkilidir.⁵⁶⁰

---

⁵⁵⁸ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁵⁹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁶⁰ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

9. İspanya

Anayasanın 122. maddesinde Yargı Erki Konseyi, yargının idaresi için kurulmuştur. Yüksek mahkeme başkanının başkanlığında Kral tarafından atanan 20 üyeden oluşur. (12) kişi hâkim ve savcılar arasından, (4) ü temsilciler meclisince (4) ü ise senatonun Krala önermesi üzerine atamayı kral yapar. Yargı Erki Konseyi hâkimlerin mesleğe kabulü, atanmaları, terfileri ve disiplin işlemlerinde yetkilidir.⁵⁶¹

10. Portekiz

Anayasanın 217. maddesine göre kurulan Yüksek Yargı Konseyi, mesleğe kabul, atama, nakil, terfi ve disiplin işlemlerini yapar. Yüksek Yargı Mahkemesi Başkanı konseye başkanlık yapar. Konseyin (2) üyesi devlet başkanı tarafından atanır. (7) üye parlamento tarafından seçilir ve (7) üye de hâkimler tarafından seçilmektedir. Hâkimlerin özlük işleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.⁵⁶²

11. İtalya

Hâkimlerin tayinini yapan 23 üyeden oluşan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu bulunmaktadır. Kurulda yasama organından seçilen 7 üye vardır. Başkanı Cumhurbaşkanıdır. Kurulun 2/3' ü (16 üye) hâkimler, 1/3' ü (7) ise hukuk profesörleri ve avukatlar arasından parlamento tarafından seçilmektedir. Yargıtay Başkanı ve Başsavcısı kurulun doğal üyesidir. Kurul, mesleğe kabul, atama, terfi ve disiplin işlemlerine bakar, hâkimlerin azline de karar verebilir. Savcılarının usulüne göre Adalet Bakanlığınca görevden alınmaları mümkündür.

Hâkimler hakkında disiplin soruşturması Adalet Bakanının talebi ile açılabilir.⁵⁶³

---

⁵⁶¹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁶² Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁶³ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

12. Danimarka

Anayasal olmayan Yüksek Yargı Konseyi 1999’ da kurulmuştur. Adalet Bakanı’nın bu konseyi kaldırma yetkisi vardır. Kurul üyeleri yürütme ve yargı organlarınca seçilmektedir. Bir genel müdür başkanlığında Yargıtay’dan (1), Diğer temyiz mahkemelerinden (1), Bölge Mahkemesi (1), İhtisas Mahkemesi(1) ilk derece mahkemesi (1) adliye personelinden (2), hâkim yardımcılardan (2), avukatlardan (1), yöneticilerden (2) olmak üzere 13 kişiden oluşur. Bu kurulun adaletin işlevselliği ile ilgili yetkileri vardır. Hâkimlerin özlük hakları üzerinde yetkisi yoktur. Hâkimleri atama yetkisi tamamen Adalet Bakanının yetkisindedir.⁵⁶⁴

13. Yunanistan

Anayasanın 90. maddesine göre Yüksek Yargı Konseyi kurulmuştur. Hâkim ve savcı temsilcilerinden oluşan Konseyin (15) üyesi vardır Yüksek Mahkeme başkanı ve başsavcı kurulun tabi üyesidir. Diğer üyeler kura ile seçilir ve görev süreleri (1) yıldır. Hâkimleri seçmek, atamak, terfileri hakkında karar vermek konseyin görevidir. Adalet Bakanı Konseyin kararlarını yargıya götürebilir.⁵⁶⁵

14. Lüksemburg

Hâkimler Dük tarafından ömür boyu görev yapmak üzere atanır. Yargı kararı olmaksızın hiçbir haktan mahrum edilemezler.⁵⁶⁶

---

⁵⁶⁴ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁶⁵ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁶⁶ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

15. Estonya

Hâkimlerin atanması ile Yetkili Kurul 11 üyeden oluşur. Yüksek Mahkeme Başkanı ve Adalet Bakanı kurulun doğal üyesidir. Kurulda hâkimlerin yanında yasama, yürütme ve hukuk mesleğinden temsilciler vardır.⁵⁶⁷

16. Macaristan

Anayasanın 50. maddesinde Ulusal Yargı Konseyi düzenlenmiştir. (15) kişilik Konseyin üyeleri Yasama ve Yargı mensuplarınca (6) yıl için seçilir. Yüksek Mahkeme Başkanı Başsavcısı, Adalet Bakanı ve Baro Başkanı doğal üyedir. Konseyde hâkim, savcı, yasama, yürütme ve hukuk mesleğinden temsilciler bulunmaktadır. Hâkimler Cumhurbaşkanı tarafından atanır.⁵⁶⁸

17. Letonya

Hâkimlerin atanması konusunda yetki parlamentonundur. Yargı Disiplin Kurulunun kararı doğrultusunda veya ceza mahkemesi kararı sonucu bir hâkimi görevden alabilir.⁵⁶⁹

18. Litvanya

Anayasal olmayan bir kurul hâkimlerin seçilmesi, atanması, terfii işlemlerini yapar. Kurulda hâkimlerin, yasama ve yürütmenin temsilcileri bulunmaktadır. 24 üyelidir ve üyelerin görev süresi (4) yıldır. Adalet Bakanı ve Maliye Bakanı ile Devlet Başkanı temsilcisi ve Meclis Başkanı temsilcisi kurulun doğal üyesidir.⁵⁷⁰

---

⁵⁶⁷ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁶⁸ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁶⁹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁷⁰ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

19. Polonya

Anayasanın 179. maddesine göre hâkimler Millî Yargı Konseyinin önerisi ile Cumhurbaşkanı tarafından atanır. 25 kişilik kurulda; (2) Yüksek Mahkeme Başkanları ve Adalet Bakanı konseyin doğal üyesi diğer (15)'i hâkim, (4) Temsilciler Meclisinden (2) Senatodan gelen üyeler ile (1) Cumhurbaşkanı tarafından atanan üye vardır.⁵⁷¹

20. Norveç

Hâkimler memur statüsündedir ve Adalet Bakanının önerisi ile kral tarafından atanırlar. Yürütme organı tarafından azledilebilirler.⁵⁷²

21. Amerika Birleşik Devletleri

Yüksek Mahkeme Hâkimleri ile 225 kadar Bölge Mahkemesinin Hâkimleri Senato tarafından seçilip, ABD Başkanı tarafından atanırlar. Eyaletlerdeki hâkimler Vali tarafından veya Eyalet parlamentoları ya da doğrudan halk tarafından seçilirler. 38 eyalette halk tarafından seçilmektedirler görev süreleri 4 ilâ 6 yıl arasında değişmektedir. Şartları gerçekleştiğinde federal hâkimler yasama organı tarafından azledilebilirler.⁵⁷³

22. İsviçre

Genel olarak Sulh Mahkemeleri ile diğer ilk derece mahkemeleri hâkimleri halk tarafından seçilmektedir. Federal mahkeme üyeleri ile birçok Kanton İstinaf

---

⁵⁷¹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁷² Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁷³ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

mahkemeleri hâkimleri parlamento tarafından seçilir. Yasama organı tarafından hâkimler azledilebilirler.⁵⁷⁴

B. DEĞERLENDİRME

Ülkemizde hâkimlik mesleğine alınacakların Adalet Bakanlığı bürokratları ve Adalet Akademisi üyesi iki yüksek hâkim tarafından mülakata tabii tutularak belirlenmesi yöntemi, sınav sonuçlarının liyakate göre değerlendirilmesini göz ardı ettiği, uygulamada tercihlerin siyasî ağırlıklı olmasına olanak sağladığı ve daha başlangıçta yargının siyasallaşmasına zemin hazırladığı kuşkusunu uyandırdığı gerekçesiyle eleştirilmekte, bu nedenle, mesleğe almanın, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca gerçekleştirilmesi istenilmektedir.⁵⁷⁵

Hâkimlerin atanması, ülke hukuk sistemlerine ve geleneklerine bağlı olarak farklılık göstermekte ve birçok alanda entegrasyonun ve yeknesak uygulamanın erişildiği Avrupa Birliği'nde dahi bu konuda bir uyum görülmemektedir. Aslında bu tarz bir uyum oluşturulması Avrupa Birliği'nin amaçları arasında da değildir. Avrupa Birliği için tek önemli husus yargının bağımsız şekilde işlemesi ve hukukun üstünlüğü ilkesine riayet edilmesidir. Bu bağlamda Anglo-Sakson sistemi, İskandinav sistemi, Akdeniz ülkeleri, Doğu Bloğundan katılanlar ve hatta Almanya-Avusturya birbirinden farklı uygulamalar göstermektedir.⁵⁷⁶

Kimi ülkelerde hâkim savcılarının atanmasında siyasi otorite çok geniş yetkilerle donatılmış (Almanya), kimi ülkelerde ise hâkimlerin özel konseyler tarafından atanmasına olanak tanınmıştır. Ancak bu konseyler de homojen bir görünümünden uzak olup, salt hâkimlerden oluşmak yerine bünyelerinde devlet başkanı, Adalet Bakanı, parlamenterler veya yasama ve yürütmenin atadığı temsilcilerden oluşan bir yapı arz etmektedir. Adalet Bakanlığı çoğu ülkede atamalarda etkin rol oynarken, çok nadiren devre dışı bırakılmaktadır.

⁵⁷⁴ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁷⁵ ÜNAL, Şeref, "Demokrasi, Hukuk Devleti ve Yargı Bağımsızlığı", Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz - Ağustos 1996, s.435; ERKOCA, Yurdagül, "Başkanlık Sistemi İşlemeyebilir", ABD'li Başyargıç J. Clifford Wallace ile söyleşi, Radikal Gazetesi, 16.11.1998, s.8; GERMEÇ, s.65.

⁵⁷⁶ Bu konudaki farklı uygulamalar için bkz. Ek: 1.

Özellikle anayasa mahkemesi ve diğer yüksek temyiz mahkemesi üyelerinin atanmasında yasama ve yürütme erklerinin etkisi daha fazla görülmektedir.

Ayrıca, Anayasanın 159. maddesinin beşinci fıkrasında, Adalet Bakanlığı'nın merkez kuruluşunda geçici ya da sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarının (muvafakatlerini alarak) atama yetkisinin, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun hiçbir katkısı ve katılımı olmadan doğrudan Adalet Bakanına tanınması da, Bakanın Yüksek Kurul'un görüşü ya da onayını almadan istediği hâkim ya da savcıyı merkeze alarak idarî görevlerde dilediği gibi çalıştırabileceği endişesiyle eleştiri konusu yapılmıştır. Buna göre, Adalet Bakanlarının, Bakanlığın merkez kuruluşunda görevlendirilecek hâkim ve savcılarını, bağlı bulunduğu siyasi partinin görüşlerine yatkın olduğuna inandığı kişiler arasından seçtiği kanısı hâkimdir. Siyasî iktidar değişikliğinde de yeni Adalet Bakanı, bir önceki Bakanın merkez kuruluşunda görevlendirdiği hâkimlerin yerine, çoğu kez kendi siyasal görüşlerine yakın ve yatkın gördüklerini almakta; idarî görevden uzaklaştırılanlar ise, Bakan'ın önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından, isteklerine bakılmaksızın asıl görevleri olan mahkeme hâkimliğine ya da Cumhuriyet Savcılığına atanmaktadır. Bu yolla çoğu kez hak ettikleri görevler yerine, kazanımlarının altında bir göreve atanan Bakanlık üst bürokratları, Anayasa'nın "Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz." Kuralı nedeniyle haklarını da arayamamaktadır. Böyle bir uygulamanın, yargı bağımsızlığı ve hâkim güvencesi ilkesine uygun düşmediği izahtan varestedir.⁵⁷⁷

C. MUKAYESELİ HUKUKTA HÂKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU

1. Fransa

Yargı bağımsızlığını sağlamak üzere 1946 yılında Hâkimler (ve Savcılar) Yüksek Konseyi kurulmuştur. 1958 Anayasası, kurumu anayasal bir kurum haline getirmiştir. 1993 yılından beri Konseyin 16 üyesi bulunmaktaydı. Atama yoluyla 4 üye Konsey'de görev almaktaydı. Bu üyelerin 1 ini Senato, 1 ini Millet

---

⁵⁷⁷ GERMEÇ, s.65.

Meclisi Başkanı, 1 ini Sayıştay, 1'ini Danıştay, 6 sını kürsüdeki hâkimler, 6 sını da savcılar seçmekteydi. Konseyin başkanlığını ise Cumhurbaşkanı, yardımcılığını Adalet Bakanı yapmaktaydı.⁵⁷⁸

Bu düzenlemeler Fransa'da 2008 yılı Temmuz ayında yapılan reform çerçevesinde önemli değişikliklere uğramış ve dışarıdan seçilen üye sayısı ikiye, toplam üye sayısı da on üçe indirilmiştir. Konseyin Başkanlığını ise Yargıtay 1. Başkanı üstlenmiştir. Bu durum, Yargıtay 1. Başkanının kendi iş yükünün yanında böyle bir görevi ifa etmesinin aksamalara yol açacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir.⁵⁷⁹

Konsey'in yetkileri, hâkim ve savcılarının terfi ve atamalarını kararlaştırmak ile hâkim ve savcılarla ilgili disiplin işlerini yürütmek olmak üzere iki önemli alt başlıkta toplanabilir.

Konsey, hâkimler ve savcılarla ilgili işlere ayrı ayrı bakan iki alt bölümden oluşmaktadır. Hâkimlerin seçimi ve atanması bu bölümlerin yetkisi dâhilindedir. Tüm üyelerin katılımıyla toplanan Büyük Kurul, hâkim ve savcılarla ilgili disiplin işlerini karara bağlamaktadır.

Konseyin disiplin kararlarına karşı yargı yolu kapalı bırakılmıştır. Bunun haricindeki Konsey kararlarına karşı Danıştay'a başvurmak mümkündür.

Sekretarya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Yüksek Konsey'in kendisine ait binası bulunmamakta ve toplantılarını Devlet Başkanlığı'na ait bir binada veya Adalet Bakanlığı'nda gerçekleştirmektedir.⁵⁸⁰

---

⁵⁷⁸ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁷⁹ LATOURNERIE, Dominique, "Fransa Hâkimlerinin Bağımsızlığı ve Sorumlulukları", Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü'nün (TAIEX) "Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Teftiş Kurulu Başkanlığının Yeniden Yapılandırılması" konulu toplantıda yapılan tebliğ, Ankara 3-4 Kasım 2008.

⁵⁸⁰ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

2. İtalya

Yargının bağımsızlığını teminat altına almak için Anayasa'nın 105. maddesiyle 1947 yılında İtalyan Yüksek Yargı Konseyi kurulmuştur. Konsey'in hali hazırda 27 üyesi bulunmaktadır. Konsey her dört yılda bir tamamen yenilenir.

Konsey'in Başkanı Devlet Başkanı'dır. Ancak Devlet Başkanı'nın Konsey'deki yetkileri semboliktir ve esaslı konuların görüşüldüğü toplantılara katılmaz.

Yargıtay 1. Başkanı ve Yargıtay Başsavcısı Konsey'in doğal üyeleridir. 16 üye yargı mensupları arasından ve yargı mensupları tarafından seçilir. Bu seçimin gerçekleşmesinde tamamıyla İtalyan Hâkimler Birliği'nin etkisi görülmektedir. 8 üye ise yargı mesleği dışındaki, fakat hukukçu olan kişiler arasından Parlamento tarafından seçilir. Bu kişiler en az 15 yıllık meslek tecrübesi olan hukuk akademisyenleri ve avukatlar gibi hukukçulardır. Adaylar siyasî partiler tarafından parlamentoya sunulur ve genel kurul tarafından gizli oyla seçilirler.

İtalyan Yüksek Yargı Konseyi; hâkim ve savcılarını; mesleğe kabulleri, atama kararları ve terfi işlemlerini gerçekleştirmek, disiplin işlemlerini yürütmek ve karara bağlamak, gerektiğinde hâkimlerin görevlerine son vermek, hâkimlerin eğitimlerinin yürütülmesi, kanunların uygulanmasını gösteren genelge, tebliğ gibi belgeleri çıkarmak konuları ile yetkili ve görevlidir.

Konsey İtalyan Anayasası uyarınca kurulmuş olan bir idarî organ olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Konsey'in atamalara ilişkin kararlarının idare mahkemelerinin denetimine tabi olması hususunda bir şüphe bulunmamaktadır. Konsey'in disiplin işlemleri ile ilgili kararları ise Yargıtay nezdinde yargısal denetime tabidir.⁵⁸¹

3. İspanya

İspanya Anayasasının 117/1. maddesi uyarınca yargı, ancak yargı mensupları tarafından idare edilebilir. İspanya yönetim bakımından otonom bölgelere

---

⁵⁸¹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

ayrılmış olsa da yargı bir bütündür. Diğer bir anlatımla otonom bölgelerde ayrı bir yargı ve mahkeme sistemi bulunmamaktadır.

Yargı Genel Konseyi anayasa uyarınca oluşturulmuş bir organdır ve 20 üye ve bir başkandan oluşmaktadır. Başkan haricindeki 20 üyenin 10'u Senato, 10'u da Temsilciler Meclisi tarafından 3/5 çoğunlukla belirlenerek yapılan tavsiye üzerine Devlet Başkanı tarafından beş yıllık süre için atanır. Bunlardan 12 üye yargı teşkilatı içinden, geriye kalan 8 üye ise avukat ve diğer hukuk mesleklerinden seçilmektedir.

Konsey'in yetkileri arasında; hâkimlerin mesleğe kabulü, atanması, nakli, terfilerinin değerlendirilmesi, teftiş edilmesi, eğitilmesi, disiplin işlemlerinin karara bağlanması bulunmaktadır. Ayrıca; hâkimlik sınavlarının gerçekleştirilmesi, Adalet Akademisinin yönetimi, mahkemelerin iş yükünün belirlenmesi de Konseyin görevleri arasındadır.

Konsey çok önemli yetkilerle donatılmış olması nedeniyle Parlamento'ya karşı sorumludur. Konsey Başkanı Parlamento'nun her iki kanadını da her yıl ziyaret eder ve faaliyetler hakkında Parlamentoyu bilgilendirir.

Konsey'in idarî işlemleri yargısal denetime açık bulunmaktadır. Konsey sahip olduğu yetkileri, Yargıtay, istinaf mahkemeleri ve ilk derece mahkemeleri seviyesinde oluşturulan yargı yönetimleriyle paylaşabilir. Ancak yargı yönetim birimleri Konsey'e karşı sorumludur ve onun emirlerine uymak durumundadır.⁵⁸²

4. Belçika

Belçika Yüksek Yargı Konseyi 1 Mart 2000 tarihinde faaliyete geçmiştir. Dayanağı Anayasanın 151. maddesidir. Yüksek Yargı Konseyi Parlamentonun denetimine tabidir. Yüksek Konsey her ay toplanmaktadır.

Yüksek Yargı Konseyi Genel Kurulu, dört yıl için seçilen 44 üyeden oluşmaktadır. 22 üye Fransızca konuşan, diğer 22 üye ise Felemenkçe konuşan topluluktan yasama, yürütme ve sivil toplum tarafından seçilmektedir. Üyelerin 22 si

⁵⁸² Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

hâkim-savcı kökenli olmak zorundayken kalan 22 üye avukat, öğretim üyesi, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri arasından gelmektedir.

Konsey'in Genel Kurulunun yanında bir de Yürütme Kurulu bulunmaktadır. Yürütme Kurulu 4 üyeden oluşmaktadır. Yürütme Kurulu Genel Kurul tarafından onaylanmaktadır. Her üye dönüşümlü olarak birer yıl Konsey'in başkanlığını üstlenir. Konsey sekreteryası 17 hukukçu ve 30 idarî asistandan oluşmaktadır.

Yüksek Yargı Konseyi, hâkim ve savcılarının atanması konusunda Adalet Bakanlığı tarafından önerilen listeyi Kral'a sunmak, hâkimleri ve savcılarını eğitmek, hâkim ve savcılık mesleğine giriş sınavlarını gerçekleştirmek, Adalet Bakanlığına ve Parlamento'ya yargının işleyişi ile ilgili tavsiyeler sunmak, Adalet Bakanlığına ve Parlamento'ya yargının işleyişinin geliştirilmesi ile ilgili projeler sunmak, Yargının işleyişi ile ilgili olarak sunulan şikâyetleri değerlendirmek konularında yetkili kılınmıştır.⁵⁸³

5. Hollanda

Hollanda Parlamentosu tarafından kabul edilen ve 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren “Yargı Konseyi Yasası” ile yargının organizasyonu ve idaresi yeniden tanzim edilmiş ve “Ulusal Yargı Konseyi” adında yeni bir Konsey oluşturulmuştur. Adalet Bakanı ile mahkemeler arasındaki iletişim, Konsey aracılığı ile temin edilecektir.

Konsey 5 üyeden müteşekkildir. Başkanı da içeren 3 üyenin yargı mensubu olması gerekir. 2 üye daha önceden idarî organlarda üst düzey görevde bulunmuş kişiler arasından seçilir. Yargı Konseyinin tüm üyelerini Adalet Bakanı 6'şar yıllık dönem için atar. Üyeler aynı görev için yeniden atanabilirler. Konseyin kendisine ait binası ve beş departman ile 135 kişiden oluşan Konsey Bürosu Başkanlığı adı altında bir sekreteryası bulunmaktadır.

---

⁵⁸³ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

Hollanda Yargı Konseyi yargı sisteminin bir parçası olmakla birlikte, yargıyı kendi başına yönetme yetkisi bulunmamaktadır. Sadece daha önceden Adalet Bakanlığı'na ait olan yetki ve görevlerin bir kısmı Konseye devredilmiştir. Konseye devredilen yetkiler; yargıya ait bütçe ve bütçenin mahkemelerin ihtiyacına göre tahsislerine karar vermek, yargının (mahkeme teşkilatının) idaresi, hâkimlerin niteliklerinin geliştirilmesi ve danışma görevleridir. Konseye ayrıca adli işbirliği, personel yönetimi ve atamalar, otomasyon, idarî organizasyon, lojman ve güvenlik konularında politika belirleme yetkisi de verilmiştir.

Mahkemelerin Konseye karşı yargısal anlamda herhangi bir sorumluluğu bulunmazken, idarî anlamda özellikle kendilerine performans kriterine göre tahsis edilen bütçenin yönetimi konusunda Konseyin denetimine tabidir. Ancak yüksek yargı organları bu denetimin kapsamı dışındadır.

Konseye ayrıca yargı alanında politika belirleme yetkisi de verilmiş olup; adli işbirliği, personel yönetimi ve atamalar, otomasyon, idarî organizasyon, lojman ve güvenlik gibi konular bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Hollanda Anayasası Konsey kararlarının yargıya götürülmesine dair kısıtlayıcı bir hüküm içermemektedir.⁵⁸⁴

6. Portekiz

1976 yılında anayasal statüye kavuşan Portekiz Yüksek Yargı Konseyi, yargı alanında yönetim ve disiplin konularında en üst organdır. İlk kurulduğu yıllarda sadece hâkimlerden oluşan Konsey, daha sonra yargı dışından da üyelere sahip olmaya başlamıştır.

Konsey 16 üyeden ve bir Başkandan oluşmaktadır. Başkan aynı zamanda Yüksek Temyiz Mahkemesi Başkanıdır. Konseyin yargı kökenli üyelerinin dağılımı şu şekildedir: Başkan Yardımcısı bir yüksek mahkeme hâkimidir. İki hâkim istinaf mahkemesinden gelmekte, 4 hâkim de ilk derece mahkemeleri temsil etmektedir. Konseye yargı dışından gelen 2 üyeyi doğrudan Devlet Başkanı ata-

⁵⁸⁴ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

makta, geriye kalan 7 üye de Parlamento tarafından seçilmektedir. Konsey'in merkezi Lizbon'da olup kendine ait binasında 25 kişilik bir sekreteryaya ile faaliyetlerini yürütmektedir.

Konseyin yetkileri yalnızca adlî hâkimleri kapsamaktadır. İdari hâkimler ve savcılar için de benzer yapıda fakat ayrı birer Konsey bulunmaktadır.

Konseyin başlıca görevleri; hâkimlerin; atanması, yer değiştirmesi, terfisi, meslekten uzaklaştırma ve diğer disiplin işlemleri, meslekî bakımdan değerlendirilmeleri, genel olarak yargı ile ilgili mevzuat hakkında görüş bildirme, yargının verimliliği ve etkinliğini artırmaya yönelik olarak Adalet Bakanlığı'na öneri ve tavsiyelerde bulunma, adlî hizmetlere ilişkin olarak denetleme, soruşturma ve araştırmaları gerçekleştirme, İş yükünün artış gösterdiği durumlarda öncelikli olarak görülmesi gereken davaları belirlemek, Parlamento'ya faaliyetleri ile ilgili olarak yıllık raporlar sunmak, yargı mensuplarının disiplin ve terfilerine ilişkin kararlar için sundukları itirazları değerlendirmek olarak sıralanabilir.⁵⁸⁵

7. Polonya

Hâkimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığını koruma amacını taşıyarak 23 Şubat 1990 tarihinde kurulan Polonya Ulusal Yargı Konseyi, Polonya Anayasasında gerçekleştirilen 2 Nisan 1997 tarihli değişikliklerle anayasal statüye kavuşmuştur. Anayasa değişikliği gerçekleştirilirken Konsey'in yapısında da değişiklikler olmuş ve Konsey oldukça kuvvetli bir konuma getirilmiştir. Oluşumu, yetki ve görevleri, kurumsal yapısı detayları ile Anayasa'da düzenlenmiştir. Konsey Anayasa'da "Yargı" bölümü içinde değerlendirilmiş ve sahip olduğu yetkiler bakımından daha çok bir yargısal organ olarak değerlendirilmiştir.

Konsey'in Toplam üye sayısı 25'tir. Konsey'in Üyeleri, Yargıtay Birinci Başkanı, Adalet Bakanı, Yüksek İdare Mahkemesi Başkanı, Polonya Devlet Başkanı tarafından atanan bir üye, Yargıtay, adlî ve idarî yargı hâkimleri arasından seçilen 15 üye, Temsilciler Meclisi tarafından seçilen 4 milletvekili ve Sena-

⁵⁸⁵ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

to tarafından seçilen 2 senatörden oluşmaktadır. Konsey üyelerinin görev süresi 4 yıldır.

Konseyin temel görevi Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi üyelikleri için adayları değerlendirip, atama yetkisine sahip olan Devlet Başkanına öneride bulunmaktır. Aynı şekilde ilk derece adli, idarî ve deniz mahkemeleri hâkim adaylarını inceleyip, mesleğe kabul konusunda değerlendirmelerde bulunur. Değerlendirmeler neticesinde Konsey atama yetkisini elinde bulunduran Devlet Başkanına bu hususta teklifini sunar.

Konsey atamaya ilişkin yetkilerin dışında yargı ile ilgili olarak çıkarılan kanunların anayasallığının değerlendirilmesi konusunda Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkına sahiptir.

Konsey ayrıca; emekliye ayrılmak isteyen hâkimlerin başvurularını değerlendirir, 65 yaşına erişen hâkimlerin meslekte kalıp görevlerine devam konusunda karar verir, emekliye ayrılan hâkimlerin tekrar mesleğe dönmeleri konusunda başvuruları inceler, ilk derece mahkemelerde görev yapan hâkimler için bir disiplin savcısı seçer, ilk derece mahkeme başkanlarının başkan ve yardımcılarının atanması ve görevden alınması konusunda görüş bildirir.⁵⁸⁶

8. İsveç

İsveç'te yargının genel anlamda idaresi "Dolmstolsverket"(İsveç Yargı Konseyi ya da Ulusal Mahkemeler Yönetimi) adıyla anılan ve 1975 yılında, Jönköping kentinde kurulmuş olan, bağımsız bir idarî organ tarafından yürütülmektedir. Aslında bu Konsey, yargı ile siyasi otorite arasında bir nevi aracı görevini üstlenmekle birlikte önemli yetkilere sahiptir.

İsveç Yargı Konseyi'nin yetkisi sadece hâkimlerle ilgili düzenlemeler hakkında olup, savcılar için bu sistemden farklı bir rejim uygulanmaktadır. İsveç Yargı Konseyinin başında bir Genel Müdür bulunmaktadır. Söz konusu organ, genel müdürün yanı sıra; Hükümet tarafından ataması yapılan 6 hâkim, 2 parla-

⁵⁸⁶ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

menter, ve 2 sendika (meslek birliği) temsilcisi olmak üzere toplam 11 üyeden oluşmaktadır.

İsveç Yargı Konseyi'nin başlıca görevleri arasında; Parlamento'ya yargı için bir bütçe taslağının teklif edilmesi ve bunun Hükümet ile müzakere edilmesi, Parlamento tarafından kabul edilen bütçede yargıya düşen payın mahkemelere tahsisi, mahkemelerce yapılan harcamaların denetimi, hâkimlerin mesleğe kabul edilmeleri ve atamalarının yapılması, mahkemelerin desteklenmesi, adlî personelin eğitimi ve yetiştirilmesi gibi değişik konular bulunmaktadır.

Yukarıda özetlenen görevleri etkin bir şekilde gerçekleştirebilmek amacı ile Konsey içinde 5 bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümler; Finans, Personel, Gelişim, Bilgi Teknolojileri ve Hizmetler isimleri altında görev yapmaktadırlar.

Konseyin sekretarya hizmetleri 30'u hukukçu olan yaklaşık 175 kişi tarafından gerçekleştirilmektedir. Konsey, kendi mülkiyetinde olan bir binada hizmetleri gerçekleştirmekte olup, merkez binası haricinde 4 şehirde de daha küçük büroları bulunmaktadır. Konsey, yargı teşkilatına ayrılan genel bütçe payının taksiminden sorumlu olması nedeni ile kendi ihtiyaçları ölçüsünde bir payı da bu bütçeden kendisine tahsis etmektedir.⁵⁸⁷

Hâkimlerle ilgili şikâyetler Yargı Konseyine değil, Ombudsmana yöneltilir.

Hâkimlerle ilgili disiplin işlemleri de, tüm kamu görevlileri için kurulmuş olan Devlet Disiplin Kurulu tarafından gerçekleştirilir.

9. İrlanda

İrlanda yargı sistemi büyük oranda İngiliz sisteminden etkilenmiştir. 1924 Adlî Mahkemeler Kanunu bir farkla İngiliz sistemini tamamıyla kopyalamıştır. Bu fark yargının idaresinden en üst seviyede sorumluluğu siyasi kişiliği olan Adalet Bakanına vermesidir. Ancak yargı bağımsızlığı konusunda İrlanda Anayasası hâkimleri çok sağlam güvencelerle donatmıştır.

⁵⁸⁷ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğu'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

Konseyin, dört yıl için yürütme, yargı ve sivil toplum tarafından seçilen toplam 17 üyesi bulunmaktadır. Bunların 9'u yargı kökenli olmak zorundadır. Yüksek Mahkeme Başkanı, Üst, Bölge ve Gezici Mahkeme Başkanları Kurulun doğal üyesidirler. Kurulda üst düzey hâkim, savcı, yürütme, hukuk mesleği, adliye personeli ve sivil toplum temsilcileri bulunmaktadır.

İrlanda'da mahkeme yönetimi ile ilgili olarak 1998 yılında İrlanda Yargı Konseyi kurulmuştur. Yargı Konseyi; bir başkan, kurul ve konsey personelinin oluşmaktadır. Burada adlandırma konusunda yanlış anlamaların önüne geçmek için bir noktanın altına çizilmesinde fayda bulunmaktadır. İrlanda'da Konsey olarak adlandırılan organ aslında Güney Avrupa uygulamalarındaki gibi önemli yetkilerle donatılmamış, sadece mahkeme hizmetlerinin daha etkin ve verimli sağlanması için oluşturulan bir hizmet birimidir.

Başkan Konseyin yürütme organı gibi hareket ettiğinden, zaman zaman Parlamento'ya bilgi vermek üzere davet olunmakta, faaliyetleri ile ilgili raporlar sunmaktadır.

Konsey, daha çok İsveç modeli örnek alınarak yapılandırılmıştır. Dolayısı ile yetkileri daha çok yargının işlevselliği konusunda tedbirleri almak, bütçeyi yönetmek ve mahkemelere ihtiyaçlarına göre tahsis etmek olarak belirlenmiş ve daha önceden Adalet Bakanlığı'na ait olan bu yetkiler 1998 Mahkeme Hizmetleri Kanunu'nun 29. maddesi ile Konsey'e devredilmiştir. Hâkimlerin yargısal fonksiyonlarını en iyi şekilde yerine getirmelerini sağlamak için eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi de Konseyin önemli bir görevidir. Hem Parlamento'ya hem de halka faaliyetleri ve yargının işleyişi ile ilgili raporlar sunmak ve bilgi sağlamak da Konseyin görevleri arasındadır. Bu sayılan görevleri yerine getirmek için Konsey; gayrimenkul satın alabilir, sözleşmeler yapabilir, personel istihdam edebilir ve bunlara eğitim verebilir, ayrıca Adalet Bakanlığı'na mahkeme harçlarının düzenlenmesi konusunda teklifler sunabilir. Hâkimlerin ve adli personelin atanması ve diğer özlük işleri konusunda Konseyin hiçbir yetkisi bulunmamaktadır.

Yine disiplin işlemleri ile ilgili olarak da Konseye yetki tanınmamıştır. Konseyin anayasal statüsü bulunmamaktadır.⁵⁸⁸

10. Danimarka

1 Temmuz 1999 tarihinde Danimarka Yüksek Yargı Konseyi kurulmuştur. Anayasal bir kurum olmamakla birlikte, bu kuruma anayasal bir statü kazandırmak için Danimarka anayasasında değişiklik yapılması düşünülmektedir. Konsey, bir genel müdürün başkanlığında; Yargıtay'dan, Temyiz Mahkemelerinden, Bölge Mahkemelerinden, İhtisas Mahkemelerinden, Alt mahkemelerden 1'er, adliye personelinden ve hâkim yardımcılardan 2'şer, avukatlardan 1, yönetim konusunda uzman olan kişilerden olmak üzere dört yıl için atanan toplam 13 üyeden teşekkül eder.

Konsey üyeleri, yasama veya yürütmede görev alamazlar. Adalet Bakanının Konseye talimat verme ve Konseyi ortadan kaldırma yetkisi vardır.

Konsey; hâkimlerin eğitimi, yargıya ayrılan bütçenin yönetimi, mahkeme teşkilatının idaresi, yargı ile ilgili konularda veri toplama ve bu verileri değerlendirme, yargı ile konularda politika belirlenmesinde tavsiyelerde bulunmada yetkilidir.

Konseyin hâkimlerin disiplin yönünden soruşturulmaları konusunda herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır. Bu konuda özel yetkili mahkeme olarak Disiplin Mahkemesi "Klageret" görev yapmaktadır.

Yargısal kararlar haricinde yargının işleyişi ile ilgili şikâyetler Ombudsmana iletilebilir.

Hâkimlerin atanması konusunda Adalet Bakanına teklif hazırlayan Adli Seçim Komitesine, sekretarya desteğini Konsey sağlar.⁵⁸⁹

---

⁵⁸⁸ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁸⁹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

11. Yunanistan

Yunanistan Anayasasının 90. maddesi Yüksek Yargı Konseyinin oluşumunu düzenler. Alt ve üst düzey hâkimler ve savcıların temsilcilerinden oluşan Konseyin üye sayısı 15'tir. Yüksek Mahkeme Başkanı ve Başsavcı Konseyin doğal üyesidir. Diğer üyeler kura ile seçilir. Kurul üyelerinin görev süresi bir yıldır.

Hâkimleri seçmek ve atamak, terfilerini kararlaştırmak Konseyin yetki alanındadır.

Konsey kararlarına karşı yasa yolu açıktır. Adalet Bakanı Konsey kararlarını en yüksek yargı organının genel kuruluna götürebilir.⁵⁹⁰

12. Estonya

Estonya'da alt ve üst düzey hâkimler, savcılar, yürütmeden ve yasama organlarından gelen temsilciler, akademisyen ve avukatlardan olmak üzere toplam 11 üyeden oluşan bir Mahkemelerin İdaresi Konseyi bulunmaktadır. Bu üyelerin görev süresi 3 yıla sınırlıdır.

Yüksek Mahkeme Başkanı ve Adalet Bakanı Kurul'un doğal üyesidir.

Kurul'un yukarıda sayılan diğer üyelerini atama yetkisi yürütme, yasama ve yargı organlarınca kullanılmaktadır.

Konsey'in görev ve sorumlulukları arasında, hâkimlerin seçilmesi, atanması, terfisi ve yargı bütçesinin yönetimi bulunmaktadır.⁵⁹¹

13. Macaristan

Macaristan'da alt ve üst düzey hâkimler, savcılar, yürütmeden ve yasama organlarından gelen temsilciler, akademisyen ve avukatlardan olmak üzere top-

---

⁵⁹⁰ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁹¹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

lam 15 üyeli bir Ulusal Yargı Konseyi bulunmaktadır. Bu üyelerin atanmasında yasama ve yargı yetkilidir. Görev süreleri 6 yıldır. Yüksek Mahkeme Başkanı, Başsavcı, Adalet Bakanı ve Baro Başkanı Yüksek Kurul'un doğal üyesidirler.

Konseyin görevleri, hâkimlerin seçilmesi ve atanmasında nihaî kararı veren Devlet Başkanına bu konuda bir öneri hazırlanması, disiplin işlemlerinin yürütülmesi, yargı bütçesinin idaresi ve mahkemelerin yönetimi olarak sıralanmıştır. 2002 yılında gerçekleşen yasa değişikliği ile Ulusal Yargı Konseyi kendisi bütçesini ve yargıya ilişkin bütçeyi hazırlamak ve doğrudan Parlamenteoya sunmak yetkisine de sahip olmuştur.⁵⁹²

14. Litvanya

Litvanya'da alt ve üst düzey hâkimler, yürütmeden ve yasama organlarından gelen temsilciler, olmak üzere toplam 24 üyeli bir Mahkemeler Konseyi bulunmaktadır. Bu üyelerin seçiminde yalnızca yargı organı etkilidir ve görev süresi 4 yıldır. Yüksek Mahkeme Başkanları, Adalet ve Maliye Bakanları, Devlet Başkanı ve Meclis Başkanı'nın temsilcileri Yüksek Kurul'un doğal üyeleridir.

Konsey, hâkimlerin seçilmesi ve atanmasında nihaî kararı veren Devlet Başkanına öneri hazırlanması, terfi işlemlerinin yapılması, disiplin işlemlerinin yürütülmesi, hâkimlerin meslekî eğitiminin gerçekleştirilmesi, yargıyla ilgili konularda tavsiyelerde bulunulması konularında yetkilidir.⁵⁹³

15. Slovakya

Slovakya'da alt ve üst düzey hâkimler, savcılar, yürütmeden ve yasama organlarından gelen temsilciler, sivil toplum örgütleri temsilcileri, akademisyen ve avukatlardan olmak üzere toplam 18 üyeden oluşan bir Yüksek Yargı Konseyi bulunmaktadır. Konsey 2001 yılında kurulmuştur. Yüksek Mahkeme Başkanı

---

⁵⁹² Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁹³ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

Konsey'in doğal üyesidir. Konsey üyelerinin seçiminde yasama, yürütme ve yargı organlarının yetkisi bulunmaktadır.

Konsey'in kendine ait binası, teknik ekipmanı, personeli ve bütçesi bulunmamaktadır.

Yüksek Yargı Konseyinin; (nihaî yetki Parlamento'da olmakla beraber danışma niteliğinde) hâkimlerin seçilmesi, atanması ve görevden uzaklaştırılması ile disiplin işlemlerinin yürütülmesi ve hâkimlerin meslekî eğitimlerinin gerçekleştirilmesi konularında yetkileri bulunmaktadır.⁵⁹⁴

16. Kıbrıs Rum Kesimi

Kıbrıs'ta Yargıtay üyelerinin tamamından müteşekkil bir Yüksek Yargı Konseyi bulunmaktadır. Yargıtay üyeleri, dolayısıyla Yüksek Yargı Konseyi Üyeleri Rum Yönetimi Lideri tarafından atanmaktadır.

İlk derece mahkemelerinde görevli hâkimlerin mesleğe kabulleri, tayinleri, terfileri, ilk derece hâkimleri ve yüksek mahkeme hâkimlerinin disiplin işlemlerinin yürütülmesi Yüksek Yargı Konseyi tarafından gerçekleştirilir.⁵⁹⁵

17. Slovenya

Slovenya Anayasası, 11 üyeli bir Yüksek Yargı Konseyinin kurulmasını öngörmüştür. 6 üye hâkimler tarafından kendi meslektaşları arasından atanmaktadır. Diğer 5 üye ise Parlamento'nun teklifi doğrultusunda Devlet Başkanı tarafından görevlendirilmektedir.

Konseye; hâkimlerin meslekî performanslarını takip etmek, hâkimlerin yargı görevlerindeki verimliliği artırmaları için gerekli önerileri yapmak ve hâ-

---

⁵⁹⁴ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁹⁵ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

kimlerin atanması konusunda yetkili olan parlamentoya seçim yapabileceği bir aday listesi sunmak vazifeleri verilmiştir.⁵⁹⁶

18. Diğer

İngiltere, Almanya, Finlandiya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, Malta ve Letonya'da, yargının idaresi ile ilgili olarak herhangi bir kurul veya konseyin kurulması öngörülmemiştir.

Almanya'da hâkimlerin atanması ve özlük hakları ile ilgili konularda federal veya eyalet Adalet Bakanlıkları yetkilidir.

Finlandiya'da hâkimlerin atanmasında, Adli Atamalar Kurulu Bakanlar Kuruluna öneri hazırlamakta ve Bakanlar Kurulu da bu öneri doğrultusunda hâkim atamalarına ilişkin kararnameyi Cumhurbaşkanına sunmaktadır. Neticede atama Cumhurbaşkanınca gerçekleştirilmektedir.

Avusturya'da hâkim adayları, Eyalet Mahkemesi Başkanı tarafından mesleğe kabul edilirler ve dört yıllık bir adaylık süresinden sonra hâkimlik sıfatı kazanılır.

Çek Cumhuriyeti'nde hâkimlerin atanması, tayinleri ve görevden uzaklaştırılmaları Adalet Bakanının teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilir. Hâkim adaylarının seçiminde ise Adalet Bakanlığı salt yetkili kurumdur. Yargının daha bağımsız olmasını temine yönelik çalışmalar kapsamında 1 Nisan 2002 tarihinde yürürlüğe giren Mahkemeler Kanunu, sadece danışma yetkisi ile donatılmış ve her derecedeki yargı organlarında ayrı ayrı Adli Konseylerin kurulmasını sağlamıştır.

İngiltere'de, yargının idaresi bağlamında hâkimlerin mesleğe kabulü, atanması, terfileri, yargı organlarının fiziki ihtiyaçlarının karşılanması gibi konulardan sorumlu olan ve iktidardaki siyasi partilerden bağımsız bir Adalet Bakanlığı ya da resmi adıyla Anayasal İşler Departmanı bulunmaktadır. Hâkimleri,

---

⁵⁹⁶ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

meslekî yeterlilikleri ve davranışları bakımından takip etme yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Malta Anayasası “Yargının İdaresi Komisyonu” adı altında 11 üyeden müteşekkil bir komisyon kurulmasını öngörmüştür. Devlet Başkanı, Malta Başyargıcı, Başsavcısı ve Barolar Birliği Başkanı bu komisyonun tabii üyeleridir. Yüksek Mahkeme üyeleri arasından seçilen 2 üye, alt dereceli mahkemelerde çalışan ve meslektaşlarınca seçilen 2 hâkim, toplumda iyi ün ve ahlâka sahip kişiler arasından Başbakan tarafından atanan 1 üye, aynı niteliklere sahip ve ana muhalefet partisi tarafından atanan 1 üye dört yıl süre ile bu komisyonda görev yaparlar. Yargının İdaresi Komisyonu, alt ve üst dereceli mahkemelerin çalışmalarını gözetler, yargının verimini arttırmak için Adalet Bakanlığına tavsiyeler sunar, Başbakanın talebi üzerine hâkim atamaları için Adalet Bakanlığına öneri hazırlar, yargı mensuplarının uyması gereken davranış kurallarını yayımlar, Avukatlar Komitesinin önerisi ile avukatlık mesleği için davranış kuralları oluşturur, yılsonlarında ve gerekli gördüğünde hazırladığı raporları Adalet Bakanlığına iletir. Malta’da hâkimlerin ataması Başbakan’ın teklifi doğrultusunda Devlet Başkanınca gerçekleştirilir.

Letonya’da 2004 yılında tamamlanması planlanan yargı reformu kapsamında bu tarz bir Konsey’in kurulması Letonya Hükümetince açıklanmıştır. Konseyin ihdası ile birlikte, yargının idaresi ile ilgili olarak hâlihazırda Adalet Bakanlığına ait bazı yetkiler bu Konseye devredilecektir.⁵⁹⁷

D. DEĞERLENDİRME

Avrupa Hâkimleri İstişare Konseyi, 10 nolu taslak görüşünde⁵⁹⁸; her türlü kötüye kullanma ve gayri makul baskılardan korunmak için yargı konseyi üyelerinin % 75’inin hâkim olması, yargı konseyine parlamento tarafından da üye seçilebilmesi, ancak atamaların siyasî olmayan bir makama havale edilmesi, yargı konseyi üyeleri

⁵⁹⁷ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 27.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁵⁹⁸ Taslak görüş, Avrupa Hâkimleri İstişare Konseyinin 21-23 Kasım 2007 tarihli 8 nolu oturumunda kabul edilmiştir.

arasında herhangi bir Bakanın yer almaması, Devlet Başkanı veya Cumhurbaşkanının şekli görevlere sahip olduğu parlamenter sistemlerde, bu görevi yürütenlerin yargı konseyi başkanı olarak atanmasında sakınca bulunmadığı, parlamenter olmayan sistemlerde ise yargı konseyi başkanının mutlaka bir hâkim olması gerektiği, yargı konseyinin bazı görevlerini yaparken sadece hâkim üyelerden müteşekkil olarak toplanmasının uygun olacağı, keza disiplin mahkemesinin görev ve yetki alanı dışında kalan disiplin uygulamalarının, yargı konseyi üyesi hâkimlerin dışında kalan diğer hâkimler tarafından seçilen ve sadece hâkimlerden müteşekkil farklı bir komisyon tarafından yürütülerek verilen kararlara karşı yargı konseyi önünde temyiz imkânının sağlanması şeklinde saptamalarda bulunulmuştur.⁵⁹⁹

Buna karşın Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu); yargı konseyi üyelerinin önemli bir kısmı veya salt çoğunluğunun bizatihi yargının kendisi tarafından, diğer üyelerin ise muhtemel menfaat çatışmaları dikkate alınmak suretiyle demokratik meşruiyeti sağlamak için uygun hukuk formasyonuna sahip kişiler arasından parlamento tarafından seçilmesi gerektiği, mevcudiyeti yargı konseyinin bağımsızlığına hâle getiriyor gözüküyorsa, Adalet Bakanının konsey üyeliğinin kabul edilebileceği, bununla beraber Bakanın disiplin tedbirlerinin uygulanması gibi hususlardaki konsey kararlarının oluşumuna iştirak etmemesinin uygun olacağı, Devlet Başkanı veya Cumhurbaşkanının şekli görevlere sahip olduğu parlamenter sistemlerde, bu görevi yürütenlerin yargı konseyi başkanı olarak atanmasında sakınca bulunmadığı, hâkim sınıfı hegemonyası görüntüsünden kurtulabilmek için yargı konseyi başkanının hâkim olmayan konsey üyeleri arasından da seçilebileceği, disiplin tedbirlerinin uygulanması kararını, ilk aşamada, Konsey veya karma üyelerden müteşekkil bir komitenin alarak, bu karara karşı mahkeme önünde temyiz imkânının sağlanması, yargı konseylerinin mahkeme binaları, idarî personel, bilgi-işlem meseleleri gibi iş yükünü artıran idarî işlerin yerine hâkim atamaları, hâkimlerin terfi ve kariyerlerine ilişkin işlemlere yönelmesi önerilerini getirmiştir.⁶⁰⁰

⁵⁹⁹ SUCHOCKA, Hanna, Yargı Konseylerine Dair Avrupa Hâkimleri İstişare Konseyi Tarafından Hazırlanan Taslak Görüş Üzerine Yorumlar, Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu, Venedik Komisyonu Tarafından 19-20 Ekim Tarihlerinde Venedik'te Yapılan 72. Genel Kurul Oturumunda Kabul Edilen Rapor, (Çev. Ömer Faruk Altıntaş), Strazburg 26 Ekim 2007, s.1-7.

⁶⁰⁰ SUCHOCKA, s.1-7.

Aralarında Fransa, Belçika, Danimarka, İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi AB üyesi ülkelerin de bulunduğu 17 Avrupa Konseyi ülkesi Kurulunda alt düzey hâkim temsilcilerine yer vermektedir. Buna göre bir Yargı Kuruluna sahip AB Üyesi Devletlerin hemen tamamında kıdemsiz hâkimler de Kurulda temsil edilmektedir. Türkiye’de ise alt düzey hâkimler Kurulda temsil edilmemektedir.

Fransa, İtalya, Hollanda, İrlanda gibi Avrupa Birliği’nin önemli ülkeleri ve Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya’nın da bulunduğu toplam 12 Avrupa Konseyi ülkesinde ise Cumhurbaşkanı, Adalet Bakanı gibi yürütmenin temsilcileri de kurulun üyesidir. Bunlardan Fransa’da yarı başkanlık sistemi olup, Cumhurbaşkanı siyasî bir kişiliktir.

Aralarında İtalya, Belçika, Fransa, İspanya, Portekiz, İsveç, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerin de bulunduğu toplam 9 Avrupa Konseyi ülkesinde yasama organları temsilcileri de Yüksek Yargı Kurullarına katılmaktadır. Buna göre AB’ne Üye Devletlerde siyasî kişiliğe sahip parlamenterlerin de bulunması Yargı Kurullarının bağımsızlığını etkiler nitelikte kabul edilmemektedir.

İtalya, Belçika, Slovakya ve Makedonya’da üniversite temsilcileri de kurul üyesi olarak görev yapmaktadır. Aralarında Belçika, Danimarka, İsveç, İspanya ve İtalya’nın da bulunduğu 11 ülkenin Yargı Kurulunda avukatlık gibi mesleklerden de temsilciler bulunmaktadır. Danimarka ve İrlanda’da ise adliye personeli de Yargı Kurullarında temsil edilmektedirler. Avrupa Konseyine üye sekiz ülkede sivil toplumdan temsilciler de kurula katılmaktadır. Yargı Kurullarında üniversite temsilcileri avukatlık mesleğinden gelen temsilciler adliye personeli ve sivil toplumdan temsilcilerin bulunması bu Kurulların geniş bir katılımı çoğulculuk ilkesine uygun olarak oluşumunu sağlamaktadır.

Bir Yargı Kurulu bulunan 23 ülkeden 18’inde, Yargı Kurulları 11 ilâ 44 üyeden oluşmaktadır. Böylesi geniş kurullar ise yargının her kesiminden katılımı sağlamaktadır.

Bu itibarla ülkemizdeki kurul yapısının da yargı teşkilatının tümünü kapsayacak şekilde genişletilmesi faydalı olacaktır.

Fransa, Macaristan, Estonya ve Litvanya gibi AB Üyesi Devletlerde Adalet Bakanının, Yüksek Yargı Kurullarının üyesi olduğu görülmektedir. İngiltere’de ise Kurul olmamakla birlikte Kurulun tüm yetkilerini Adalet Bakanı kullanmaktadır. Fransa’da Kurulun başkanlığını yapan Cumhurbaşkanı siyasî bir kişiliktir.

Danimarka’da Adalet Bakanının Kurulu ortadan kaldırma yetkisi vardır.

Kurul üyelerinin seçiminde: Belçika’da Parlamento ve sivil toplum, Danimarka’da yürütme organları, İrlanda’da yürütme ve sivil toplum, İtalya, İspanya ve Portekiz’de Parlamento, İsveç ve Hollanda’da tüm üyelerin seçimi bakımından yürütme (hükümet), Fransa’da Parlamento, Estonya’da Parlamento ve yürütme, Macaristan’da parlamento, Polonya’da Parlamento ve Adalet Bakanı’nın yetkileri bulunmaktadır.

Konuya ilişkin olarak, bazı ülkelerde Yüksek Yargı Konseylerinin oluşumuna ilişkin tablolar⁶⁰¹ ekte sunulmuştur.⁶⁰²

Türkiye ile karşılaştırıldığında, Türkiye’de Adalet Bakanı ve Müsteşar haricindeki tüm asil ve yedek üyeler yargı tarafından seçilmekte iken, ülkesinde Yargı Kurulu olduğu bilinen 12 AB üyesi devlette ise, halk tarafından seçilmiş ve aynı zamanda siyasî bir figür olan parlamentoların Yargı Kurullarının oluşumunu belirlediği gözükmektedir.

Türkiye’de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun, yasama ve yürütmeden temsilcilerin bulunmadığı, yalnızca yüksek yargı mensuplarından müteşekkil bir kurul haline getirilmesi halinde, halktan uzak keskin bir yargı oligarşisinin yaratılması tehlikesi doğacaktır. Yüksek yargı organları Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nu seçecek, buna karşın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu da Yüksek Yargı organlarını seçecek ve böylelikle bir kast sistemi oluşacaktır.⁶⁰³

⁶⁰¹ Yüksek yargı konseyleri hakkında mukayeseli bilgiler sunan bu tablolar, Keith Henderson’un editörlüğünde Violaine Autheman ve Sandra Elena tarafından hazırlanan ve Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Ömer Faruk ALTINTAŞ tarafından çevirisi yapılan Global Best Practices: Judicial Councils April 2004 adlı eserden çıkartılmıştır.

⁶⁰² Bkz. Ek: 2.

⁶⁰³ KUZU, (1990), s.153; karşı görüş için bkz. SELÇUK, (1999), s.30.

Bu nedenle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda Yüksek Yargıdan gelen hâkimlerin sayısı azaltılarak, kürsüde görev yapan hâkim ve savcılar tarafından seçilen hâkim ve savcılarının temsilcilerinin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda bulunması yönünde düzenleme yapılması yerinde olacağı; diğer bir ifadeyle, Yüksek Kurulun bu yapısına ilave olarak veya Yüksek Yargıdan hâkimlerin sayısı azaltılarak kürsüde görev yapan hâkimler arasından, tüm hâkim ve savcılarının katılacağı seçim sonucu Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin belirlenmesinin faydalı olacağı şeklinde ileri sürülse de, meslekte henüz beklentisi bitmemiş ve yüksek yargı mensupluğuna henüz seçilmemiş kimselerin Yüksek Kurul üyeliği görevinin ifasında ne derece objektif olacakları dikkate alındığında bu görüşlere katılmak mümkün görülmemektedir.

Sonuç olarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yeniden yapılandırılması zarureti izahtan varestedir. Bu çerçevede yapılacak çalışmalarda, aşağıda belirtilen önerilerin de dikkate alınabileceğini düşünmekteyiz:

Yüksek Kurul; Adli Yargı Hâkimleri Dairesi, İdarî Yargı Hâkimleri Dairesi ve Savcılar Dairesi olmak üzere üç bölümden teşekkül etmelidir. Her bir dairesinin asil üye sayısı on, yedek üye sayısı beşten az olmamalıdır. Kurul üyelerinin bir kısmı Cumhurbaşkanınca, bir kısmı ise Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulu tarafından doğrudan seçilmelidir. Ancak, Yüksek Mahkemeler tarafından seçilecek kurul üyelerinin sayısı, Cumhurbaşkanı tarafından seçilecek kurul üyelerinin sayısından fazla olmalıdır. Üyelik süresi 5 yıla sınırlandırılmalıdır. Her bir daire kendi üyeleri arasından üye tam sayısının salt çoğunluğu ile Başkan ve Başkan Vekilini doğrudan seçmelidir. Daireler arasında eşgüdümü sağlamak ve temel ilkeleri belirlemek için bütün dairelerin üyelerinden teşekkül eden bir üst kurul oluşturulmalıdır. Yüksek Kurulun oluşumunda, Cumhurbaşkanı doğal başkan; Adalet Bakanı, Yargıtay Başkanı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Danıştay Başkanı doğal üyeler olarak kabul edilmelidir. Yüksek Kurulun ayrı bir bütçesi, binası, sekretaryası ve denetim biriminin olması gerekir. Adli yargı hâkimlerinin tayin, terfi ve disiplin soruşturmaları adli yargı hâkimler dairesi, idarî yargı hâkimlerinin tayin, terfi ve disiplin soruşturmaları idarî yargı hâkimler dairesi, savcılarının tayin, terfi ve disiplin soruşturmaları savcılar dairesi tarafından yapılmalı,

bu kurulların kararlarına yönelik itirazlar ise Üst Kurul tarafından karara bağlanmalıdır. Hâkim ve savcılık mesleğine giriş için yapılan sınavlar Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Adalet Bakanlığı tarafından ortaklaşa oluşturulacak bir komisyon tarafından yerine getirilmeli, son kararı aday adayları açısından ilgili Daire, adaylar açısından ise Üst Kurul vermelidir. Ayrıca, hâkim ve savcılarının mesleğe alınmasından, atanmaları ve nakillerine, terfilerinden, mahkemelerdeki yetkilerinin tespitine, haklarında disiplin cezası verilmesinden meslekten çıkarılmalarına kadar hâkimleri ilgilendiren bütün işlerin yerine getirilmesinde objektif kriterler belirlenmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

1982 ANAYASASINDA HÂKİMLERİN DENETİMİ

I. GENEL OLARAK DENETİM

A. KAVRAM

Tarihî gelişimde bir müessese olarak belki de insanlık tarihi kadar eski olduğu belirtilen⁶⁰⁴ denetim (teftiş) kelime anlamı olarak; denetleme, kontrol, bir işin kanuna uygun olarak yapılıp yapılmadığının incelenmesi, gözden geçirilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁶⁰⁵

Kısaca denetim; gerek devlet daireleri ve örgütünün, gerekse de özel hukuk hükümlerine göre kurulmuş kurumların, kamu yararı noktasından hareketle, mer'î mevzuata uygun çalışıp çalışmadıklarının incelenmesidir.⁶⁰⁶

Genel anlamıyla ise denetim; bir kurum ya da kuruluşun veya belirli bir plân, program ya da projenin yapısı, işleyişi ve çıktılarının önceden belirlenmiş standartlara uygunluk derecesini araştırma, inceleme, gözlemlene gibi yönetmelerle tespiti ve elde olunan verilerin objektif ve sistematik biçimde değerlendirilerek alâkalılara iletilmesi sürecidir.⁶⁰⁷

Bir başka tanımla denetim; gerçekleşmiş sonuçları, önceden belirlenen amaçlar, kriterler ve standartlara göre tarafsız olarak analiz edip ölçmek suretiyle kanıtlara dayanarak değerlendirmek, gelecekteki hataların önlenmesine yardımcı olmak, kişi ve kuruluşların gelişmesine, malî yönetim ve kontrol sistemlerinin geçerli, güvenilir ve tutarlı hale gelmesine, verimlilik, tutumluluk ve etkinliğin

---

⁶⁰⁴ GÜNDÜZ, Halil, "İdari Denetim", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002, s.46.

⁶⁰⁵ ŞENER, Esat, Hukuk Sözlüğü, Seçkin Yayınları, Ankara 2001, s.779.

⁶⁰⁶ GÜNEL, Namık, "2000'li Yılların Eşiğinde Yönetim Denetim Sistemine Eleştirel Bir Bakış", Türk İdare Dergisi, Y.67, S.409, Aralık 1995, s.24.

⁶⁰⁷ KÖSE, H. Ömer, "Denetim ve Demokrasi", Sayıştay Dergisi, S.33, Haziran 1999, s.63.

sağlanmasına rehberlik etmek ve elde edilen sonuç ve bulguları ilgililere duyurmak için uygulanan sistemli, plânlı ve programlı bir süreçtir.⁶⁰⁸

Bir görüşe göre de denetim; bir meslekten olmaktan çok, kalkınmanın, çağdaşlaşmanın, toplumsal refaha ulaşmanın vazgeçilmez bir unsuru, ülkeyi geliştiren güçlerin itici halkası, bir başka anlatımla kalkınmayı sağlayanların birbiriyle pekişmesi ve kaynaşması için gerekli olan harçtır.⁶⁰⁹

Bir hizmet olarak ise denetim; bir kuruluşun amacına en verimli bir şekilde ulaşip ulaşmadığı, amaca yönelmede kullanılan metotların, yapılan işlem ve eylemlerin uygunluğu, bunların verimi, etkinliği ve hizmet kalitesinin sağlayıp sağlamadığını kontrol etmek; ulaşılmaması öngörülmuş hedeften sapmalar varsa, bunları ve sebeplerini araştırmak, bu sapmaların düzeltilmesi için uygulayıcıya ve kuruluşun başındaki yöneticiye yol gösterici önerilerde bulunmak, merkezle taşra arasında köprü vazifesi görmek, hizmetin amacına en uygun tarzda yürütülmesine yönelik çalışmalar yapmak demektir.⁶¹⁰

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kamu Malî Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Mali Saydamlık Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre denetim; ekonomik faaliyet ve olaylarla ilgili olarak gerçekleşmiş sonuçları, önceden belirlenmiş amaçlar, kriterler ve standartlara göre tarafsız olarak analiz etmek ve ölçmek suretiyle kanıtlara dayanarak değerlendirmek, gelecekteki hataların önlenmesine yardımcı olmak, kişi ve kuruluşların gelişmesine, malî yönetim ve kontrol sistemlerinin geçerli, güvenilir ve tutarlı hale gelmesine, verimlilik, tutumluluk ve etkinliğin iyileştirilmesine rehberlik etmek ve elde edilen sonuç ve bulguları ilgililere duyurmak için uygulanan sistemli, planlı ve programlı bir süreçtir.⁶¹¹

---

⁶⁰⁸ POLAT, Necip, “Yolsuzlukların Sebeplerinin, Sosyal ve Ekonomik Boyutlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu Çerçevesinde Saydamlık, Hesap Verme Sorumluluğu Ve Denetimin Etkinliği”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 49, Nisan-Haziran 2003, s.8,9, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der49m3.pdf> (04.05.2008)

⁶⁰⁹ AYTUNA, Türkan, “Felsefeci Gözüyle Denetim”, Denetim Dergisi, Denetim Yayınları, S.10, Ankara 1986, s.9.

⁶¹⁰ GÜNDÜZ, (2002), s.46.

⁶¹¹ Devlet Planlama Teşkilatı, 8. Beş yıllık Kalkınma Planı Kamu Malî Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Malî Saydamlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2002,

Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığınca hazırlanan Yolsuzlukla Mücadeleye Yardımcı Olmak Maksadıyla Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin İnceleme Raporunda ise denetim; iş ve işlemlerin yasal ve bilimsel kurallara uygunluğunu araştırmak amacı ile uygulama sırasında, öncesinde veya sonrasında yetkili makam adına ifa edilen inceleme hizmeti olarak tanımlanmaktadır.⁶¹²

Son olarak kamu hukuku çerçevesinde denetim; tüm devlet dairelerinde çalışanların, görevlerini yürürlükteki mevzuat hükümlerine uygun yapıp yapmadıklarını, mevzuata aykırı hareket ederek vazifelerini ihmal edip etmediklerini tespit ederek yolsuzluk yapanlar hakkında yasal işleme tevessül edilmesi için devlet dairelerinin teşkilat yasalarına göre atanmış denetim elemanlarınca yapılan kontrol işlemidir.⁶¹³

Yönetimin denetlenmesi, hukuk devletinin gereğidir. Yönetilenlere hukuk güvenliği sağlayan, devlet düzenini ifade eden hukuk devleti içinde denetim, devlet kuruluşları eliyle yürütülen hizmetlerin, mevzuata uygun yürütülmesini sağlamaya, diğer bir anlatım ile yönetimi hukuka bağlılığa ve hukukî kaidelere uygun davranmaya yarayan bir süreçtir.⁶¹⁴

Bu çerçevede, idarenin amaç ve görevlerini gerçekleştirme derecesini araştırmak, eksiklik, aksaklık ve sapmaları, nedenleriyle beraber belirlemek, önleyici, yol gösterici, yardımcı ve geliştirici çalışmalarla hizmetin amaca uygun, etkili ve verimli yürütülüp yürütülmediğini anlamak için denetleme, araştırma, inceleme ve mevzuata aykırı durumların tespit halinde soruşturma hizmetine gerek vardır.⁶¹⁵

Öte yandan, hukuk devleti idarenin denetimini zorunlu kılar. Denetim, idarenin kamu hizmet ve faaliyetlerini yerine getirirken, hukuk düzenine uygun ve ona bağlı kılarak işlemlerini temine yarar. Denetim idareyi hukuka bağlılığa zor-

---

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/yolsuzluk_arastirma/kaynaklar/Kisim_1.pdf
(10.09.2007)

⁶¹² Yolsuzlukla Mücadeleye Yardımcı Olmak Maksadıyla Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin İnceleme Raporu, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığı Yayınları, No: 2, Ankara 1996, s.129.

⁶¹³ GÜNEL, s.24.

⁶¹⁴ ÇITIR, Halim, “Yönetimsel Denetim Anlayışı ve Örgütlenmesi”, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), TODAİE, Ankara 1986, s.35.

⁶¹⁵ GÜNDÜZ, (2002), s.46.

lar.⁶¹⁶ Bir başka deyişle, idarenin kamu hizmetlerini ifa ederken, hukuka uygunluğunu ve verimli şekilde görev yapmasını sağlamak amacıyla genel ve yüksek bir idarî denetime ihtiyaç vardır.⁶¹⁷

Günümüzde denetim, demokratik sistemin temel unsurlarından biri hâline gelmiştir. Öyle ki, denetimin yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü kuvvet olduğunu söyleyenlere dahi rastlanmaktadır.⁶¹⁸ Demokrasi denetim duygusunun, halkın kamusal sahada denetim taleplerinin bir sonucu olarak doğmuştur. Denetim ve demokrasi arasındaki tarihsel süreçte sürekli var olan bu sıkı ilişki, bunları ayrılmaz hâle getirmiştir. Bu çerçevede, demokrasi açısından iktidarın denetlenebilir olması temel koşul olduğu gibi, etkin ve sağlıklı bir denetim için de en uygun sistem demokrasidir. Öte yandan, çağdaş denetimin halka dayalı, sorumluluk sahibi, verimli işleyen dürüst ve şeffaf bir kamu yönetimi açısından taşıdığı önem büyüktür.⁶¹⁹

Denetim; sistemli, plânlı, programlı, hedefli ve sürekli bir faaliyet olup, uzmanlık becerisine sahip kişi, birim, kurul, kuruluş ve kurumlarca yerine getirilmektedir. Çağdaş denetim, riskli ve önemli alanlar belirlenerek stratejik önceliklere göre yıllık programlar çerçevesinde yürütülmektedir. Denetim, sağlıklı yapının sürdürülmesinde, şeffaflık ve hesap verme sorumluluğunun yerleşmesinde olumlu katkılar sağlamaktadır.⁶²⁰ Şöyle ki:

Etik dışı davranışların ve yolsuzlukların ortaya çıkarılmasını sağlayan sistem denetimdir. Bir sistemde, denetim mekanizmaları işlevselliğini yitirmişse, orada etik dışı faaliyetlere rastlanması ve bunun yaygınlaşmasının önüne geçilemez. Etik ilkelerin korunması ve geliştirilmesi, denetimin etkili biçimde uygulandığı sistemlerde mümkündür. Kamuda sağlıklı bir denetim sisteminden söz edilebilmesi için, denetimin; bağımsız, etkin, verimli, caydırıcı ve güçlü olması ile tüm kamu kaynaklarını denetim alanına alması şarttır.⁶²¹

⁶¹⁶ EROĞLU, Hamza, İdare Hukuku, Ankara 1984, s.316.

⁶¹⁷ VERSAN, Vakur, Kamu Yönetimi, 8. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1984, s.107.

⁶¹⁸ Beşli erkler sisteminin uygulandığı Çin'de, denetim beş kuvvetten biri olarak kabul edilmektedir, KÖSE, s.76.

⁶¹⁹ KÖSE, s.62,63.

⁶²⁰ POLAT, s.9.

⁶²¹ TUSIAD, Devlette Etikten Etik Devlete, C.2, s.247.

Denetimin, yolsuzlukla mücadeledeki önemli rolü, Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadelede Yirmi Temel İlke Kararı'nın 11 ve 12., Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesinin 9., Avrupa Birliği Aday Ülkelerde Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesine İlişkin On İlke isimli metnin 3., Gümrükler İşbirliği Konseyi Arusha Deklarasyonu'nun 6. ve Uluslararası Para Fonu Malî Saydamlık İyi Uygulamalar Tüzüğü'nün 4. maddeleri gibi pek çok uluslararası belgede belirtilmektedir.⁶²²

Denetim, geleneksel toplumların itici gücü olup⁶²³ işleyiş tarzı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Denetimi; sadece kusur arayan, hataları tespit eden bir mekanizma olarak görmek yanlıştır. Denetim için en önemli unsur olan denetim elemanının esas görevi, personeli eğitmek, denetlenenlere değişen mevzuatı ve yenilikleri öğretmek, onların performansını ölçmek, denetlenen birimin iyileştirilmesi, verimin artırılması için gerekli önerileri yapmak olmalıdır.⁶²⁴

İlgili kurum veya kuruluşun bünyesinde oluşturulan bağımsız yapılarla gerçekleştirilen denetime iç denetim, kurum veya kuruluşun işlevsel ve örgütsel hiyerarşisi ile ilgisi bulunmayan ve onun dışında kalan kişi ya da kurumlarca yapılan denetime de dış denetim adı verilmektedir. Parlamento adına yapılan, görev ve yetkilerini çoğunlukla anayasadan alan ve planlamada, uygulamada ve sonuçlarının parlamentoya ulaştırılmasında tümüyle bağımsız olan dış denetime ise yüksek denetim denilmektedir.⁶²⁵

Teftiş iç denetimden farklı bir kültürdür ve evveleminde kurallara uygunluk denetimi ve malî tablolar denetimi ile mevzuat hükümleri ile emredilen idarî soruşturma süreçlerini kapsar. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Kıta Avrupa'sı ülkelerinin çok büyük çoğunluğunda teftiş kurulları bulunmaktadır. Son yıllarda teftiş sistemi, Anglo Sakson ülkelerinde de yükselen değerdir. Bu cümleden İngiltere'de, kamu faaliyetlerinin kurum dışı incelenmesi olarak

⁶²² TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete, C.1, s.156.

⁶²³ FİŞEK, Kurthan, Yönetim, Ankara 1975, s.149.

⁶²⁴ ÜZMEZ, Ali, Başarılı Yönetimin Sırları ve Püf Noktaları, Mahallî İdareler Derneği Yayını, Ankara 2007, s.340.

⁶²⁵ POLAT, s.9.

tanımlanan teftişin, hizmet verenlerden bağımsız bir olarak yapılması, hizmetlerin güvenli ve gerektiği biçimde sunulduğuna dair Bakanlara ve kamuya güven vermesi ve bunu kamuoyuna raporla açıklaması gerektiği belirtilmektedir.⁶²⁶

Denetim kavramı gelişimini yıllarca sürdürmekle beraber modern devletin denetim kurumları, sanayi devrimi sonrasında bugünkü niteliğine kavuşmuştur.⁶²⁷

Ülkemizde, Cumhurbaşkanına bağlı olarak görev yapan Devlet Denetleme Kurulu, Başbakanlığa bağlı tüzel kişiliğe sahip bir organ olan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu ve Başbakanlık Teftiş Kurulu ile Bakanlıklar, bağlı ve ilgili kuruluşların teşkilatlarında denetim yapmak amacıyla kurulmuş, çeşitli teftiş kurulları, uzmanlar kurulları ve kontrolörler kurulları vardır. Devlet Denetleme Kurulunda, Cumhurbaşkanınca atanan Devlet Denetleme Kurulu Başkan ve üyeler, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunda Başkan ve üyeler, Başbakanlık Teftiş Kurulunda Başkan, refakat müfettişleri ve müfettişler, Bakanlık ve Bağlı Kuruluş Teftiş Kurullarında Kurul Başkanı, Başmüfettişler, Müfettişler ve Müfettiş Yardımcıları görev yapmaktadır.⁶²⁸

Bakanlıkların Teftiş Kurullarının tamamının merkezi Ankara'dır. Ancak Genel Müdürlüğe bağlı görev yapan Teftiş Kurullarının merkezi, Genel Müdürlüğün bulunduğu yerdedir. Bunun dışında İstanbul ve İzmir gibi yerlerde de grup merkezi oluşturulmuştur.⁶²⁹

Kamu yönetiminde denetimin yeterli olmadığı veya etkili olamadığı yönünde yaygın kanaat bulunduğu gerekçesiyle Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı olarak bilinen yasa tasarısı ile teftiş kurullarının kaldırılması öngörülmüştür. Bu Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından bir kez daha görüşülmek üzere meclise iade edilmiş, TBMM kanunu tekrar ele almadığı için teftiş kurullarının kaldırılması şimdilik gerçekleşmemiştir.

---

⁶²⁶ TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete, C.1, s.155,156.

⁶²⁷ KUBALI, Derya, "Performans Denetimi", Amme İdaresi Dergisi, C.32, S.1, Mart 1999, s.33.

⁶²⁸ GÖZLER, (2007), s.122,784,785.

⁶²⁹ GÜNDÜZ, (2002), s.52.

Burada Türk Kamu Yönetimine 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi Kontrol Kanunu⁶³⁰ ile giren “iç denetim” sistemini kısaca tanımakta fayda vardır.

İç denetim, kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için, kaynakların ekonomik, etkililik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız, nesnel teminat sağlama ve danışmanlık faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.⁶³¹

İç denetim kavramı ilk olarak 1900’lü yılların başından itibaren kullanılmaya başlanmış ise de, modern anlamda iç denetimin önem kazanmaya başlaması ve kurumsallaşması 1941 yılında İç Denetçiler Enstitüsünün (Institute of Internal Auditors) kurulmasıyla gerçekleşmiştir.⁶³² İç denetim sistemi ile mevcut teftiş kurulları arasında yetki ve görev alanı açısından bir çakışma bulunduğu, keza iç denetim sisteminin bir yaptırım gücü olmadığı, iç denetçilerin soruşturma yetkisiyle donatılmadığı, bu hâliyle etkili bir denetim yapılamayacağı ileri sürülmekte ve çözüm olarak teftiş kurullarının tasfiye edilmesi ya da iki denetim organı arasındaki sınırların net biçimde ortaya konulması gerektiği belirtilmektedir.⁶³³

Aksi görüşte olanlara göre ise; teftiş kurulları ile iç denetim birimlerinin görev, yetki ve sorumluluk alanları yürürlükteki mevzuat hükümlerinde ve ulusal ve uluslararası iç denetim standartlarında düzenlenmiş olduğundan bu konuda bir tartışma yaşanması mümkün olmayıp, bu çerçevede teftiş kurullarının kaldırılması gibi bir anlayış doğru değildir; fakat gene de, eleştirilerin önünün kesilebilmesi için 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun ile teşkilat kanunları ve 5018 sayılı Yasanın konuya ilişkin hükümlerinde değişiklik yapılarak, iki denetim biriminin görev ve fonksiyon ayırımının daha da açıklığa kavuşturulması uygun olacaktır.⁶³⁴ Bir görüşe göre de, kurum içi denetim, iç denetim, teftiş ve soruşturma faaliyetlerini içerecek şekilde uluslararası

⁶³⁰ Resmî Gazete, 24.12.2003, 25326.

⁶³¹ “İç Denetim Bağlamında Teftiş Kurullarının Geleceği”, s.1, <http://www.memurlar.net/haber/91938/> (05.11.2007)

⁶³² ŞİMŞEK, Yaşar, Kamu İdarelerinde İç Denetim, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın 2007 Yılı Yıl Sonu Toplantısında Yaptığı Sunum Notları, İlgaz 04.12.2007, s.3.

⁶³³ İç Denetim, s.1-3, <http://www.memurlar.net/haber/91938/> (05.11.2007)

⁶³⁴ “İç Denetim Bağlamında Teftiş Kurullarının Geleceği’ Haberi KİDDER Açıklaması”, s.1-4, <http://www.memurlar.net/haber/92137/> (05.11.2007)

standartlara uygun olarak yeniden tanımlanmalı ve teşkilat hiyerarşisine oturtulmalıdır. Bu şekilde siyasallaşma tehlikesi taşıyan iç denetim sistemi kurumsallaştırılmalı, teftiş ve soruşturma fonksiyonlarının da rehabilitasyonu sağlanarak sistem içinde devamlılığı sağlanmalıdır. Keza, bu fonksiyonların aynı kurum içinde birbiriyle rakip olmak yerine birbirini tamamlayacak şekilde kurumsallaşmaları için düzenlemeler yapılmalıdır.⁶³⁵

1980’li yıllarda Türk ekonomisinin dışa açılması politikasının bir sonucu olarak ülkemizde iç denetim uygulamasına ilk olarak özel sektörde başlanmıştır. 1995 yılında iç denetim meslek örgütü olarak Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TIDE) kurulmuştur. Kamu kurum ve kuruluşlarında uluslararası standartlara uygun olarak iç denetim birimlerinin kurulması konusu ise Avrupa Birliği müzakere sürecinde 32. fasıl kapsamında yer almıştır. Bu fasıl kapsamında, tarama süreci içinde öncelikler listesinde yer alan Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, İç Denetçi Adayları Belirleme, Eğitim ve Sertifika Yönetmeliği, İç Denetçilerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Kamu İç Denetim Standartları, Kamu İç Denetim Raporlama Standartları, Kamu İç Denetçileri Meslek Ahlâk Kuralları, Kamu İç Denetim Birim Yönergesi, Birden Fazla Kamu İdaresi İç Denetçilerinin Ortak Çalışma Usul ve Esasları, Kamu İç Denetçi Sertifikasının Derecelendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu yasal ve idarî düzenlemelerin yürürlüğe konulmasıyla 32. fasılda tarama süreci tamamlanmış ve 26 Haziran 2007 tarihinden itibaren de müzakere süreci başlamıştır. Bu fasılda müzakere süreci, öngörülen sistemin uluslararası standartlara uygun olarak gerçekleştirilmesiyle tamamlanacaktır.⁶³⁶

İç denetimin diğer denetim türlerinden farklar, “olan”dan ziyade “olması gereken”e odaklanması, kanıtların kesin olmaktan ziyade, ikna edici nitelikte bulunması, denetimin izleme sürecinin çok önemli olması, daha çok gözden geçirmeye ve kurumla mutabakata ihtiyaç göstermesi olarak sıralanabilir.⁶³⁷

⁶³⁵ “Kamu Denetim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Konusunda TESEV Görüş ve Önerileri”, s.6-8, <http://www.tesev.org.tr> (05.05.2008)

⁶³⁶ ŞİMŞEK, s.1-42.

⁶³⁷ ŞİMŞEK, s.24.

İç denetim ile teftiş arasındaki farklar ise özetle şöyle açıklanmaktadır⁶³⁸:

- İç denetim risk bazlı yapılıdır, teftiş risk değerlemesi yapmaz,
- İç denetim kaynak maliyetini gözetir, teftiş kendi maliyetini sorgulamaz,
- İç denetim denetçinin performansını ölçer, teftişin performans değerlendirme kıstası zayıftır,
- İç denetimin planlanmasında iç denetçiler ile denetlenen birimlerin çalışanlarının görüş ve önerileri dikkate alınır, teftişte planlamayı başkan yapar,
- İç denetim standartlar sürekli eğitim ve gelişimi öngörür, teftişte meslek içi eğitime yeterli vakit ayırlamaz,
- İç denetim idareye güven sağlar, teftişin böyle bir misyonu yoktur,
- İç denetim idareye danışmandır, teftiş öneride bulunur,
- İç denetim sistem ve süreç; teftiş birey ve olay odaklıdır,
- İç denetim yönetimin bir parçasıdır, teftişin yönetime bağıllık anlayışı zayıftır,
- İç denetim idareyi geliştirme; teftiş mevzuata uygunluk amaçlıdır,
- İç denetim iyi uygulama örneklerini; teftiş hata arayıcıdır,
- İç denetim en üst yöneticiye; teftiş Bakan dâhil değişik otoritelere bağıllıdır,
- İç denetim denetimin tüm türlerini kapsayıcıdır, teftiş genelde uygunluk denetimi ile sınırlıdır,
- İç denetimde denetim; teftişte soruşturma aslî görevdir,
- İç denetim gelecek; teftiş geçmiş odaklıdır,
- İç denetim yazılı standartlara sahiptir, teftiş geleneklere bağıllıdır.⁶³⁹

---

⁶³⁸ ŞİMŞEK, s.36-39.

⁶³⁹ Adalet Bakanlığında 29.12.2006 tarihli Bakan onayı ile boş bulunan 8 adet "Meslek Mensubu" İç Denetçi kadrosuna Adalet Başmüfettişi ve müfettişleri arasından atama yapılmış-

Öte yandan, son yıllarda ilgası için yapılan çalışmalarla üzerinde hayli tartışma yapılan teftiş kurullarının yerine idarede etkin denetim yapacak bir kurumun getirilememesi düşündürücüdür. Zira teftiş kurulları, denetimin inceleme unsurunu yerine getiren kurumlardır. Hakeza kamuoyuna sunduğu raporlarla, toplumun, kamu hizmetinin etik ilkelere bağlı ve şeffaf bir biçimde yerine getirilip getirilmediğini kontrolüne olanak sağlar. Kamu yönetiminde etik altyapının oluşturulmaya uğraşıldığı bir dönemde, denetim zafiyeti oluşturabilecek uygulamaların etik sistemin kurulmadan işlerliğini ortadan kaldırma riski yarattığı ileri sürülmektedir.⁶⁴⁰

Zira son yıllarda uluslararası anlamda büyük önem kazanan ve temelleri Avrupa Konseyince 2000 yılında “Kamu Görevlileri İçin Davranış Kuralları” ismiyle belirlenen etik kavramının, günümüz şeffaf devlet anlayışının gereklerinden olduğu kabul görmektedir.⁶⁴¹ Öte yandan Kamu Kesimindeki Denetçiler İçin Uluslar arası Yüksek Denetim Kurumları Teşkilatı’nın (INTOSAI) 1998 yılında kabul ettiği “Meslekî Ahlâk Kuralları”nın amacı, “Kamu kesimi denetçilerinin sahip oldukları bağımsızlık, yetkiler ve sorumluluklar; Yüksek Denetim Kurumunun ve denetim görevinde çalıştırdığı personelinin yüksek meslek ahlâkı sergilemelerini gerektirir” şeklinde belirtilmiştir.⁶⁴²

Sonuç olarak, denetim organlarının amaçlarını ve yönlerini belirlemeleri, dolayısıyla mevcudiyetlerinin anlamını sürdürmesi, denetim hizmetinden yararlananların beklentilerini karşılayabilmelerine bağlıdır. Aksi halde, amaçsız ve istikametsiz birer kurul hâline gelmeleri kaçınılmaz olacaktır.⁶⁴³

---

tır. 30.04.2007 tarihli Bakan onayı ile Müsteşarlık makamına doğrudan bağlı olarak İç Denetim Birimi Başkanlığı kurulmuştur. 02.05.2007 tarihli Bakan onayı ile bir iç denetçi İç Denetim Birimi Başkanı olarak görevlendirilmiştir. Adalet Bakanlığına tahsis edilen toplam 15 adet İç Denetçi kadrosundan 7’si GİH sınıfından olup bu kadrolara atama yapılmaması nedeniyle halen boştur. Atanan iç denetçilerin 7’si İç Denetim Koordinasyon Kurulunca düzenlenen üç aylık iç denetim sertifika eğitimini tamamlayarak 25.01.2008 tarihinde A 1 düzeyinde sertifika almışlardır.

⁶⁴⁰ TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete, C.1, s.157.

⁶⁴¹ AYCI, Emrullah, “Yargı Etiği Açısından Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)”, Adalet Der-gisi, S.22, Mayıs 2005, s.103.

⁶⁴² AYCI, s.103.

⁶⁴³ KUBALI, (1999), s.62.

B. USUL

Çağdaş organizasyonlarda denetim, yönetimin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. En büyük örgüt olan kamu yönetiminin de denetim işlevinden yoksunluğu düşünülemez.⁶⁴⁴

Kamu yönetimi, bir toplumun işleyen kaideleri çerçevesinde, ülke insanlarına verimli, hızlı, en iyi hizmeti sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, yönetimin kendisini sürekli yenilemesi, aksayan yönlerini düzeltmesi ve adaletli davranması gerekmektedir.⁶⁴⁵

Kamu makamlarının hukuka uygun davranmalarını sağlayıcı yöntemlerden birisi de idarenin denetlenmesidir.

Denetimin temel amacı var olanı ortaya koyup olması gerekenle karşılaştırmaktır. Bu özelliğiyle denetim, standartlara uygunluk arayışı olarak nitelendirilebilir.⁶⁴⁶

Yönetimin durumunu değerlendirmek, aksayan yönlerini saptamak için çeşitli denetim usullerine başvurulur. Kamu yönetimi üzerindeki denetim, idarî kuruluşlar tarafından yapılabildiği gibi, yönetimin dışında yer alan kuruluşlar tarafından da yerine getirilebilir. Bu çerçevede denetimi çeşitlendirecek olursak, idarî kuruluşlarca yapılan denetime idarî denetim, yasama organı tarafından yapılan denetime siyasal denetim, yargı makamlarınca yapılan denetime yargı denetimi, kamuoyunu oluşturanlar tarafından yapılan denetime kamuoyu denetimi, yasama organı tarafından görevlendirilen ve bağımsız olarak hareket eden kişilerce yapılan denetime kamu denetçisinin denetimi (ombudsman) ve nihayet iç hukuk yollarının tüketilmesiyle taraf Devletçe yetkisi tanınan uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan denetime uluslararası denetim denir. Yönetim üzerinde yapılan denetim, şekil açısından hukuka uygunluk ve yerindelik denetimi, dene-

---

⁶⁴⁴ KÖSE, s.67.

⁶⁴⁵ DEDE, Emrah, “Denetim Sistemi ve Ombudsman”, Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, C.2, S.8, Eylül 1997, s.41.

⁶⁴⁶ KÖSE, s.63.

timi yapan organa göre de hiyerarşik denetim, vesayet denetimi ve özel denetim olarak sınıflandırılmaktadır.⁶⁴⁷

Bu çalışmayı doğrudan ilgilendiren Bakanlıklara bağlı Teftiş Kurullarının temel görevi, ait oldukları bakanlık veya kurum bünyesinde her türlü faaliyet ve işlem hakkında, denetim inceleme ve soruşturma yapmaktır.⁶⁴⁸

Denetim konusu ve amacı bakımından temel olarak üçe ayrılmaktadır. Bunlar:

- Faaliyet ve işlemlerin ilgili kanun, tüzük, yönetmelik ve diğer mevzuata uygunluğunun denetimi şeklinde tanımlanan hukuka uygunluk denetimi,
  - Gelir, gider ve mallara ilişkin hesap ve işlemlerin doğruluğunun, malî tabloların ve sistemlerin denetimini içeren malî denetim,
  - Yönetimin bütün kademelerinde gerçekleştirilen faaliyet ve programların plânlanması, uygulanması ve kontrolü aşamalarında tutumluluk, verimlilik ve etkinlik açısından denetlenmesi şeklinde sınırları çizilen performans denetimi,
- Olarak sıralanabilir.⁶⁴⁹

Kamu yönetiminde denetimin amacı;

- Kurumun amaç ve politikasına açıklık kazandırmak, geliştirmek ve bu amaca ulaşmada ilgililere yardımcı olmak,
- Kurumun plân ve programlarının hedeflere uygunluğunu inceleyerek kurum stratejisi ve tatbikatı karşılaştırmak,
- Kurumda yapılan çalışmaların, hizmet edilen çevre ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde geliştirilmesine katkı sağlamak,
- Kurumda üretilen hizmetin nicelik ve niteliğini belirleyerek yanlışlık ve eksiklikleri ilgililere açıklamak ve bunların düzeltilme yollarını araştırarak öneride bulunmak,

⁶⁴⁷ GÖZÜBÜYÜK, (Yönetim Hukuku), s.362 vd.; bu konuda geniş bilgi için bkz. KÖSE, s.67-75.

⁶⁴⁸ GÖZLER, (2007), s.785.

⁶⁴⁹ POLAT, s.9.

- Kurumun faaliyet alanı ile ilgili yenilik ve gelişmeleri izlemek, sonuçları alâkalılara açıklayarak yararlanmalarını sağlamak,
- Kurumda kişiler ve birimler arasındaki ilişkileri geliştirmek, haberleşme ve koordinasyon aksaklıklarını gidermek,
- Kurumda görevlilerin motive edilmesine, morallerinin yükseltilmesine yardımcı olmak, bu tür çalışmalara tüm ilgililerin katılımını sağlamak,
- Denetimi bir eğitim aracı olarak kullanarak görevlilerin hizmet içinde yetiştirilmelerine yardımcı olmak,
- Çalışanların en iyi yapabildikleri görevleri ve yeteneklerini belirleyerek becerilerini artırmaya yardımcı olmak,
- Görevlilerin çalışmalarını objektif olarak değerlendirerek başarılı ve yetenekli olanların yükseltilmelerini teklif etmek,
- Görevlilerin mevzuata aykırı ya da disiplinsiz davranışlarının tespiti halinde, haklarında inceleme veya soruşturma yaparak rapor hâlinde ilgili makama sunmak,

Şeklinde açıklanmaktadır.⁶⁵⁰

Kamu hizmetlerinin denetiminde, dikkate alınacak unsurlar ise şunlardır.⁶⁵¹

- Denetim iyileştirme amaçlı olmalıdır.
- Denetim, kamu kurumlarının sektöründeki reformların seyrini daha çabuk biçimde anlamalarını ve gerekli düzeltmeleri yapmalarını sağlayacak veri ve bilgileri üretmeyi amaçlamalıdır.
- Denetim, kurum içi yönetim düzenlemelerine yoğunlaşmak yerine, hizmetin son kullanıcıları için üretilmesiyle ilgilenmek anlamına gelen çıktılara odaklanmalıdır.

---

⁶⁵⁰ SARAN, M. Ulvi, “Türk Kamu Yönetiminde Denetim Sistemi”, Türk İdare Dergisi, Y.67, S.409, Aralık 1995, s.67.

⁶⁵¹ TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete, C.1, s.156,157.

- Denetim sırasında, hizmetten yararlananın perspektifinden bakılmalı, teftiş kurum içi yönetim düzenlemeleri kadar hizmetten yararlanacakların tecrübelerine yoğunlaşarak yapılmalıdır.
- Denetim, hukuka uygunluk temelli olmakla birlikte, yeniliği ve farklılığı özendirmelidir.
- Denetim risklerle orantılı olmalıdır.
- Denetim sırasında, objektif delillerden yararlanılmalı, nitel ve nicel kanıtlar, sağlam temellere dayalı ve inandırıcı olmalıdır.
- Denetim sonrasında karara varılırken yararlanılan kriterler açıklanmalıdır.
- Denetim, hizmetin verimli ve etkin şekilde sunulmasını uygulamaya koyacak düzenlemeler bulunduğunu anlamaya özen göstermelidir.
- Denetim, teftiş edilenlerin maliyeti de dâhil olmak üzere kendi maliyeti ile orantılı fayda sağladığını ortaya koyabilmelidir.
- Teftiş Kurulları, yüksek maliyet etkinliği bulunan ve denetlenenlerin iş yükünü azaltacak alanlarda, farklı kurumların benzer problemleriyle ilgili hususlarda çalışma kapasitesini geliştirmeye çalışmalıdır.
- Denetim elemanı, teftiş edilmekte olan hizmetin gelişimine katkıda bulunmak üzere açık ve belirgin çaba göstermelidir.
- Denetim elemanı, tavsiyeleri geliştirirken iyi performansın ne olduğunu bilmeli ve aksaklıkları doğru şekilde tespit edebilmelidir.
- Denetim elemanı, hizmete sunanların performans durumuna göre, zaman içinde teftişin kapsamını değiştirmelidir. Bu cümleden; teftişe ayrılan kaynakları en riskli alanlara yoğunlaştırmak bakımından iyi performans gösterenler daha az teftiş edilmelidir.
- Yöneticilerin öz değerlendirme yapması özendirilmelidir. Denetim elemanı da, bu öz değerlendirme sonuçlarını irdeleyerek, teftiş sürecinde bu sonuçları dikkate almalı ve karşılaştırmalı kıyaslamalar yapmalıdır.

- Denetim elemanı, iş görme süreçleri bakımından saydam olmalı, şikâyetler üzerine ciddiyetle eğilmeli ve sağlıklı bir kalite güvence süreci sergileyebilmelidir.

- Denetimlerde edinilen tecrübelerden ders çıkarılmalıdır. Bu husus, kamu hizmetinin sunucuları üzerinde yaratılan etki değerlendirilerek müfettişlerin iyi uygulama örneklerini birbirleriyle paylaşması ile sağlanabilir.

Bu çerçevede, denetim elemanlarında bulunması gereken temel özelliklerden en önemlilerini;

- Kendisine güven duymak,
- Saygınlık kazanma yeteneğine sahip olmak,
- Davranışlarını dengeleyebilmek,
- Kendisini değerlendirip geliştirebilmek,
- Mesleği ile kişiliğini bağdaştırabilen bir yapıya sahip bulunmak,
- İşinde kararlı, inceleyici, gözlemci, araştırmacı ve keşfedici olmak,
- Mesleğine pozitif bir yaklaşımla bağlanmak,
- Mesleğinin bir kamu hizmeti olduğunu, amaçlarını ve esasını kavramak,
- Denetlediği görevlilerle olumlu ilişkiler kurmak,
- Denetlenenlere yardımcı olmak, rehberlik yapmak ve onları teşvik etmek,

Şeklinde saymak mümkündür.⁶⁵²

Denetim elemanlarının belirlenmesine dair kurallar, her kurum ya da kuruluşun teşkilat yasında gösterilmekle birlikte, genellikle iki usulün uygulandığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, teşkilatın belirli görevlerinde belli süre çalışıp tecrübe kazananlar arasından atanan denetim elemanlığı, diğeri ise lisans düzeyinde öğrenim görmüş belirli niteliklere sahip adaylar arasından sınavla seçile-

---

⁶⁵² TAYMAZ, Haydar, Teftiş, Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Ankara 1982, s.39.

rek, geçirileceği eğitim süresi sonunda mesleğe kabul edilen kariyerden gelen denetim elemanlığıdır.⁶⁵³ Meslekten atama usulüne Adalet Müfettişleri ve Mülkiye Müfettişleri; kariyerden gelen denetim elemanlarına da Maliye Müfettişlerini ve Hesap Uzmanları örnek olarak gösterilebilir.

İyi işleyen bir teftiş sistemi, kamu yönetiminde beliren aksamaları belirleyen, çözüm getiren, aksaklığa yol açan unsurları ortadan kaldıran, adaleti sağlayıcı, performansı artırıcı, bireylerin haklarını koruyucu etkiye sahiptir. Gerçekten de, hukuka aykırı olduğu iddia edilen işlemleri şikâyet aşamasında değerlendiren denetim sistemleri, gerek şikâyete sebep olan vakıanın tespiti ile sebep ve çözümlerinin araştırılmasında, gerekse de suç teşkil eden bulguların yargıya intikalinde kilit rol oynamaktadır.⁶⁵⁴

Çağdaş denetim anlayışında iç denetimden ve dış denetimden beklenen faydalar farklıdır ve ikisi de zaruridir. Bütün kamu kuruluş ve fonlarının hem iç denetim, hem de dış denetim birimince denetlenmesi sağlanmalıdır. Bu konuda, hiç bir kurum ya da kuruluşa ayrıcalık tanınmamalıdır.⁶⁵⁵

Kamu yönetimimizdeki denetimin, genelde, yetersiz ve etkisiz olduğu; bunun da yolsuz faaliyetlerin yapılmasında rol oynadığı yaygın bir kanıdır. Çağdaş kamu malî yönetiminin önemle üzerinde durduğu malî saydamlık, hesap verme sorumluluğu ve performans yönetimi gibi temel ilke ve anlayışların eksikliği denetim alanındaki ciddi problemlerdir. Ülkemizde uygulanan denetim, genellikle, şekli unsurları ön plana çıkarmakta ve bir çeşit törenciliğe neden olmaktadır. Bu durum, kamu yönetiminin denetlenmesinden çok, bürokratik işlemlerin artmasına ve kırtasiyeciliğe yol açmaktadır. Kamu görevlileri, kendilerini denetim riskinden koruyabilmek ve güvenceye alabilmek için, yasaları, çoğu zaman lâfzî olarak yorumlamakta; amaç, hizmet verimliliği ve vatandaşların talepleri gibi unsurları ihmal etmek ya da ikinci plana itmek durumunda kalmaktadır. Bu durum, bürokratik yapımız vatandaş odaklı değil, idareyi vatandaşa karşı koruma anlayışına göre düzenlenmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye’de, denetim şe-

---

⁶⁵³ SARAN, s.64,65.

⁶⁵⁴ DEDE, s.41.

⁶⁵⁵ POLAT, s.10.

kilciliği ön plana çıkardığından, katı uygulama örneklerine de tanık olunmakta ve yaptırımlar, özellikle, kamunun özel sektör üzerindeki denetimi alanında faaliyetlerin durdurulmasına kadar gidebilmektedir.⁶⁵⁶

Gerçekten de, ülkemizde denetim mesleğinin yeterince gelişmemiş olduğu bir realitedir. Denetim alanında gerekli çağdaş standartların oluşturulmaması, denetim elemanlarının seçiminde ortak kriterlerin belirlenmemesi, yeterli eğitim, yayın ve örgütsel yapı desteğinin olmayışı, denetim mensuplarının çok değişiklik unvanlar altında farklı özlük haklarıyla görev yapmaları ve meslekî dayanışma yerine rekabeti tercih etmeleri, denetim mesleğinin ve meslek bilincinin gelişmemesinin nedenleri arasında sayılmaktadır.⁶⁵⁷

Çağdaş denetim uygulamalarının yeterince yaşama geçirilememiş olması, denetim sistemimizin önemli eksikliklerindedir. Türkiye’de denetim ağırlıklı olarak uygunluk denetimine yöneliktir. Malî tabloların doğruluğunun ve güvenilirliğinin denetimi, malî sistemlerin ve iç denetim mekanizmalarının kontrolü ve performans denetimi gibi çağdaş denetim uygulamaları gerektiği şekilde yerine getirilememektedir. Bu tip uygulamaların eksikliği ve denetim birimlerinin, kamusal hesap verme sorumluluğunun gelişmesine katkı sağlayacak şekilde bir yapılandırılması söz konusu olmadığından denetim etkisiz kalmaktadır. Çağdaş denetim metod ve tekniklerinin oluşturulmaması önemli bir eksikliktir. Denetim sistemimizde bazı örnekler dışında çağdaş denetime yönelik kapsamlı el kitapları ve rehberler bulunmamaktadır. Uluslararası standartlara uygun olmayan ve genel kabul görmüş ilkelerin yer almadığı rehberlerle yapılan denetimler sonucunda, uygulamaya yön verebilecek ve beklentileri karşılayabilecek kaliteli ürünler üretilmesi mümkün olamamaktadır. Denetim mensuplarının hizmet içi eğitimlerine gereken önemin verilmemesi, işlerin sistemli ve programlı bir eğitim yerine “usta-çırak” ilişkisi içinde yürütülmesi, hızla değişen bir ortamda faaliyet gösteren

---

⁶⁵⁶ POLAT, s.10; GÜNEL, s.25.

⁶⁵⁷ YILDIRIM, Emin – KARABIYIK, Tekin, “Türkiye’de Denetim Sistemi – Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C.20, S.194, Kasım 1996, s.84; GÜNEL, s.26.

denetim mensuplarının meslekî yeterliliklerinin eksik kalması sonucunu doğurabilmektedir.⁶⁵⁸

Denetim birimlerinin ve mensuplarının bağımsızlığının yerli yerine oturmamış olması, denetimden istenilen sonuçların alınmamasının önemli nedenlerindendir. Bağımsızlık kavramı, belki de, denetimin en can alıcı yönüdür. Ülkemizde, uluslararası denetim standartlarında belirtilen bağımsızlık ilkesine gereği gibi uyulmamakta, bazı istisnalar dışında denetimin planlanmasından yürütülmesi aşamalarına kadar, adına denetim yapılan makamlardan talimat alınmaktadır. Zaman zaman denetimden kaçınmaya, denetim bulgularını, sonuçlarını örtbas etmeye veya değiştirmeye zorlanma, yeterli düzeyde bağımsızlığın bulunmayışının en tipik göstergesidir. Bu nedenle, denetim elemanları, görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmelerini sağlayacak bir teminata kavuşturulmalıdır.⁶⁵⁹

Hakeza, denetim kurulları içerisindeki hiyerarşik sistem de zaman zaman sorun yaratabilmektedir. Şöyle ki; denetim elemanları, bağlı buldukları Kurumun en üst yöneticisinden aldıkları teftiş, inceleme ve soruşturma onayları üzerine işlem yapabilmektedir. Genellikle siyasî kişiliği bulunan Kurumun en üst yöneticisi, ortada hukukî sorumluluğu gerektiren bir durum olsa dahi inceleme, araştırma, soruşturma için gerekli izni vermediklerinde denetim elemanının yapabileceği bir şey yoktur. Bu durum da, durumu izleyen suç işlediği için hakkında tahkikat yapılması istenen kişi ve diğer kurum çalışanları ile kamuoyunda soru işaretleri yaratmakta ve devlete ve adalete olan güven duygusunu incitmektedir.⁶⁶⁰

Denetim elemanlarının düzenlediği denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma raporlarının, ilgili ve uygulayıcı makamlarca yeterince değerlendirilmemesi ve takip edilmemesi de, denetimin etkinliğini azaltan bir faktördür.⁶⁶¹

Denetim elemanlarının, ikametgâhlarının bulunduğu yerde yaptıkları turne görevlerinin uzun sürelere tekabül etmesi, görevlendirmelerde meslektaşlarıyla eşitlik gözetilmemesi, Başmüfettişlik – Müfettişlik gibi meslekî rütbelerde görev,

⁶⁵⁸ POLAT, s.11; DEDE, s.42; GÜNEL, s.26.

⁶⁵⁹ POLAT, s.12; DEDE, s.42; KÖSE, s.78; GÜNEL, s.25,26; TAYMAZ, s.37.

⁶⁶⁰ YILDIRIM – KARABIYIK, s.83.

⁶⁶¹ GÜNEL, s.28.

yetki ve özlük hakları konusunda çok fark bulunmaması sebebiyle terfide isteksizlik yaşanması, hafta sonlarını ailelerinin yanında geçirebilmek için çıktıkları seyahatlerde maruz kaldıkları maddî ve manevî sıkıntılar, denetim elemanlığı görevinden kurumundaki başka bir sabit göreve atanma talebinin statülerinin altındaki bir vazifeye tayiniyle neticelendirilmesi gibi sorunlar nedeniyle mesleklerini ifa ederken yeterli performansı gösteremedikleri ileri sürülmektedir.⁶⁶²

Denetim birimlerinin arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği, ortak denetim yaklaşımının ve anlayışının oluşturulmasını engellemekte ve denetim mesleğindeki yeniliklerin ve gelişmelerin bütüncül bir biçimde izlenmesini imkânsız hale getirmektedir. Denetim birimleri arasında eşgüdüm sağlanarak, denetim programlarındaki uygunsuzluklar giderilmelidir. Özellikle, aynı tür denetim yapan kurumların, aynı kamu kurumlarının denetiminde yoğunlaşmalarından ziyade, daha fazla sayıda kurumun etkin bir şekilde denetlenmesine çalışılmalıdır.⁶⁶³

Son olarak denetim kuruluşlarının, dinamizmden yoksun, potansiyel gücü harekete geçirmeyen, sadece mevzuatı sınırları içerisinde kalıp mesuliyette kaçan yöneticilere prim veren; buna mukabil, eldeki olanakları maksimum düzeyde kullanıp potansiyele dinamizm kazandıran, mevzuatı yönetimin amacına uygun şekilde yorumlayarak uygulayan, cesur bir tutum sergileyip sorumluluk alan yöneticileri sorguya çeken bir anlayışla çalışmaları, günümüz denetim anlayışına uygun düşmemektedir. Zira denetim kuruluşlarının fonksiyonu, denetledikleri birimlerle merkezî yönetim arasında köprü olmak, taşra teşkilatının sorunlarına çözüm bulmak üzere merkez teşkilatını harekete geçirmek, sadece tavsiye yapmakla yetinmeyerek sonuç almaya yönelik girişim ve katkıda bulunmak, mevzuatta kaynaklanan problemleri gidermeye yönelik öneriler getirmek, personelin eğitim eksikliğini asgariye indirecek çalışmalar yapmak, iş ve hizmetin verimini artırıcı çözüm öneriler sunmak, başarılı elemanları teşvik etmek olmalıdır.⁶⁶⁴

---

⁶⁶² YILDIRIM – KARABIYIK, s.84.-86.

⁶⁶³ POLAT, s.12; DEDE, s.42.

⁶⁶⁴ GÜNEL, s.26,27.

Neticede, idarî denetim siyâsî denetimden daha etkilidir. İdarî yolların neticesinde, idarenin alacağı karar icraî nitelik arz eder. Ancak, idarî denetimde, idare ile kişiler arasındaki bir uyuşmazlığın başvuruda bulunan kişinin istediği biçimde çözümü ihtimal düşüktür. Zira idarî denetim, yine idare tarafından yapılan denetimdir. İdarenin, idarenin dışında yer alan tarafsız ve bağımsız bir mercii tarafından denetlenmesi yolunun açık tutulması uygun olacaktır.⁶⁶⁵

II. ADALET BAKANLIĞI TEFTİŞ KURULU BAŞKANLIĞI

A. TARİHİ GELİŞİM

Ülkemizde, ilk teftiş birimleri, Fransa'daki benzerleri gibi, İçişleri, Maliye ve Adalet Bakanlıklarında kurulmuştur.⁶⁶⁶

Teftişin bir kamu hizmeti olarak, kurumları büyük ölçüde Selçuklu modellerine göre şekillendirmiş, Osmanlı Devletinde de tanınıp uygulandığı, hatta kadı ve naiplerin işlerini teftiş için her vilayette adına “Müfettiş-i Hükkam” denilen büyük bir şer’i memurun bulundurulduğu bilinmektedir.⁶⁶⁷

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın kuruluşu ile Adalet Müfettişlerinin tarihsel gelişimi hakkında 1304 (miladî 1888) yılında yayınlanan Adalet tarihine ilişkin Mir'atı Adalet adlı eserde; I. Murad-ı Hüdavendigâr hicrî 761 (miladî 1360) tarihinde saltanata cülus eylemesi üzerine pederi Orhan Gazi zamanında “teşkil ve küşat olunan mehâkimin istiklaliyeti daimelerini takviye ve teyit eyledikleri gibi bir kat daha temini hukuku ibad için memaliki şahanede bulunan bilcümle mehâkim ve kuzatın teftişi ahvali zımnında bir kazaskerin vücuduna lüzum görerek” bu makamın ihdas olunduğu belirtilmekle, Adalet Müfettişliği'nin ilk olarak Osmanlı Padişahı Sultan I. Murat zamanında kurulduğu anlaşılmaktadır.⁶⁶⁸

⁶⁶⁵ GÖZLER, (2007), s.785.

⁶⁶⁶ GÜNDÜZ, M. Nihat, Kalkınmak İçin Sistemci Denetim, Ankara 1974, s.200.

⁶⁶⁷ GÖKKAYA, Hacı Duran, “İdarî Denetim İçinde Teftiş Kurulları ve Müfettişlik” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991, s.26.

⁶⁶⁸ <http://www.teftis.adalet.gov.tr/tarihçe.html> (10.06.2008)

Bu dönemden sonra da, Adalet Müfettişliği kurumu üzerinde önemle durulduğu, ezcümle:

Fatih Sultan Mehmet'in; "Padişah memaliki şahanelerinin vüsati nispetinde mehâkimi teksir eylemiş ve binaenaleyh bir kazaskerin Rumeli ve Anadolu mehâkimi umumiyesine nezareti kifayet etmeyeceği derkar bulunmuş olduğuna mebni Rumeli Kazaskeri'nin Rumeli ve Anadolu Kazaskeri'nin Anadolu kıtalarındaki mehâkime nezaret etmek üzere kazaskerlik mesnedi cehlinin iki mansıp olmasını ferman ve hicri 832 tarihinde Rumeli Kazaskerliğini Mevlana (Muslihiddin'i Katlani) ve Anadolu Kazaskerliğini dahi (Hacı Hasanzade) efendilere tevcih ve ihsan buyurarak aleddevam teftişi mehâkim ve hükkâm kaziyê mühimmesini bir kaidei mazbute aldığı",

Sultan III. Mehmet'in; "1601 tarihinde kazaskerlerine hitaben is-dar buyurdıkları fermanında evvelemerde icrayı tahkikat ve teftişatla kuzatın işlerinde naehiller bulunursa azlû tebdili mansıbı kuzatın ehil ve erbabına tefvizi ve kuzat ve nüvvap badema bilâ sebep azledilmeyerek bunlardan mesul ve mazlum olanların divanı hümayunda muhakemelerinin icrasıyla dereciye cürümlerine göre icrayı mücazaları ve memurini şer'iyeye kazaskerlerden gayri hiçbir ferдин müdahale etmemesi hususlarını bi tenbih istiklaliyeti hükkâm kaziyê mühimmesini teyit ve hükkâmın mercii muhakemesini tayin ettiği",

Sultan Abdülaziz zamanında, "liva ve kaza meclisleri, beldeler hükkâmı şer'iyesinin riyaseti altında nısfı müslim ve nısfı diğeri gayri müslim olarak iptida altı ve muahharan dört azadan tertip olunarak divanı temyiz dahi babı fetvadan müntehap ve bairadei seniye mansup bir müfettişi hükkâmın riyaseti tahtında verilmiş ve dâhili vilayette bulunan Nüvvabın nezareti ve mehâkimi şer'iyenin teftişi ve tanzim ve ita olunan vesaiki şer'iyenin tetkik ve ıslahı ile dahi müfettişi müşarünileyh mükellef olduğu",

Hicri 1281 tarihinde Umum Vilayata teşmil olunan Tuna Vilayeti Nizamnamesi'nin 51. maddesinde "Vilayet meclisi temyizi hukuku'nun vezayifi; Elviyei Saire Meclislerinde badelrûye istinaf olunan davaların tekrar tetkik ve faslına münhasır olup binaberin mesalihi meclisi saire derecesinde kesret üzere

olmadığından müstakil aza ve ketebe tayin olunmayarak cinayet meclisi ile birleştirilmiş ve Riyaseti Müfettişi Hükûm Efendi Hazretleri uhdesinde bulunmuş olmakla Meclisi Temyizi Hukuka müteallik iş zuhurunda cinayet meclisi mümeyyizlerinden münasipleri Müfettişi Hükûm Efendi Hazretleri dairesinde içtima ile bedettetik kararı meclisin heyeti umumiyesi içinde hükmolunur” denilmekte, böylece İstinaf ve bir nev’i Yargıtay görevi ile yükümlü heyetin riyasetine getirilen “Müfettişi Hükûm’ın kaza yetkisi ile techiz edildiği”,

Hicri 1329 tarihli Hükûm ve Memurini Adliye Nizamnamesi’nin 17. maddesinde mertebeli saniye ad ve itibar olunan memuriyetler terfi ve muadelet yönünden sınıflandırılmış ve bu maddenin 5. fıkrasında “Vilayet İstinaf Müddeiumumiliği, İstanbul İstinaf Azalığı, İstanbul Bidayet Mehâkimi Müddeiumumilikleri, İstanbul Bideyat Riyaseti Saniyesi, Başmüddeiumumilik Başmuavinliği, Vilayet İstinaf Mahkemesi Riyaseti, İstanbul Bidayet Riyaseti Ulası, Müfettişlerle devairi nezaret 1. sınıf müdürleri bu derecede addolunur” denilerek müfettişlerin statülerinin tarif olunduğu,

Hicri 1331 tarihli Adliye Nezareti Heyet’i Teftişine Nizamnamesi’nin 7. maddesinde aynen “Esnai teftişte muttali olacakları sui ahval ve muamelât hakkında alelusul tahkikat icra etmek” denilerek müfettişlere tahkikat yapma yetkisinin tanındığı,

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetinin 18 Ağustos 1336 tarihli (miladî 1920) genelgesi ile yayımlanan Adliye Müfettişliği Teşkilatına Dair Nizamnamenin 2. maddesinde “her mıntıkanın istinaf rüesası’nın fevkinde ve mahkeme-i temyiz azalığının bir derece dununda rütbeyi haiz bir müfettiş vardır” denildiği,

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Gazi Mustafa Kemal Riyasetindeki Vekiller Heyetinde kabul edilen 17 Kasım 1336 (miladî 1920) tarihli zeyl talimatname’nin 1. maddesinde; “Hükûm ve memurini adliye hakkında tayini madde suretiyle vaki olacak ihbar ve şikâyeti havi evrakın makamı vekâlete vürudunda evvelemirde Umuru Cezaiye Müdüriyetine havale olunur. Müdüriyeti mezkurece keyfiyet bitektik şikâyet edilen maddenin mahiyetine nazaran mucibi tahkik mesailden olduğu takdirde olvehile bahsedilecek mütalâa makamı vekâ-

letin tasvibine arz edilerek mucibince işaretime iktiran ettikten sonra tahkikat icrası için Adliye Müfettişliği'ne veyahut memuru müştekaanın mensup olduğu istinaf müddeiumumîliğine veyahut tahkikata memur edilecek zata emri tahriri ısdar olunur” denilerek Adliye Müfettişlerinin soruşturma yapma yetkilerinin tespit olunduğu,

Adliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisliğince teklif edilip Adliye Vekili tarafından onaylanan 5 Nisan 1341 (miladî 1925) tarihli raporda da “Müfettişlerin ceraimi şahsiyelerinden dolayı mercii muhakemelerinin kavanin ve nizamati mevcudedede mezkûr bulunmaması dolayısıyla indelicap haklarında ne tarzda muamele ifa edileceği şayanı hal ahvalden bulunduğu cihetle derecatı hükkâm arasında birer mevki tayini yani 3. sınıf müfettişlikler silsilei hükkâmın merkez bidayet mahkemeleri riyasetleri ve istinaf müddeiumumîleri ve 1. sınıf sulh hâkimliği ve İstanbul bidayet mehâkimi azalıkları ve 2. sınıf müfettişlerin vilayet reisleri evvelleri derecesinde itibar olunması hem maslahaten hem de ananevi teşkilata muvafık olmak itibariyle şayanı kabul bir sureti hal ve telif olacağı” belirtilerek Adalet Müfettişleri'nin şahsî suçlarından dolayı raporda sayılan hâkim ve savcılar gibi işleme tabi olacakları ve yargılama mercilerinin de buna göre tayin edileceğinin ifade edildiği,

Saptanmıştır⁶⁶⁹.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine kadar işlevini devam ettiren ve 23 Nisan 1920'de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nın ilgili genelgeleriyle de hayatiyetini sürdüren Adalet Müfettişlerinin konumları ve soruşturmaya başlayış şekilleri neredeyse şimdiki sisteme uygun şekilde açıklanmıştır.

1876 Kanunuesası'de, 1921 ve 1924 Anayasaları'nda Teftiş Kuruluna yer verilmemiştir.

Ancak, 1924 Anayasası'nda, Yargıtay üyeleri dışındaki hâkimlerin denetimi, 07.07.1934 tarih ve 2556 sayılı Hâkimler Kanunu'na göre Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu tarafından yapılmıştır. Teftiş Kurulu, 16 Kanunuevvel 1331 tarihli

---

⁶⁶⁹ <http://www.teftis.adalet.gov.tr/tarihçe.html> (10.06.2008); ÜNAL ÖZKORKUT, s.234.

“Adliye Nezareti Heyeti Teftiſiye Nizamnamesi” ile kurulmuſtur. Kurul aynı zamanda kâtip, mübaſir ve noter gibi yardımcı meslek memurlarını da denetlemiſtir. Kurula bağlı alıſan müfettiſler, Yargıtay üyeleri dıſındaki bütün hâkimlerin, idarî işlemlerini, durumlarının hâkimlik ſeref ve haysiyetiyle baėdaſıp baėdaſmadıėını, alıſma ve iş çıkarma yeteneklerini denetleyerek rapor vermiſ ve bu raporlar hâkimlerin terfii ve nakillerinde esas teſkil etmiſtir.⁶⁷⁰

2556 sayılı Kanununun 83. maddesine göre, Adalet Bakanının bütün hâkimler üzerinde nezaret hakkı vardı. Bakan, herhangi bir hâkimi kendisine isnat olunan eylemler için nezdine ağırabilirdi. Hâkimler ise belirlenen süre içerisinde bu çağrıya uymakla mükellefti. Bu tür bir gözetim hakkının; Bakan’ın hâkime soru sorması, kendisinden rapor istemesi veya bir olay dolayısıyla ifadesine baſvurmasının kendisini psikolojik olarak etkileyeceği ve bu durumun hâkimin kararlarına da yansiyacağı gerekçesiyle yargı bağımsızlığıyla baėdaſmadıėı ileri srlmſtr.⁶⁷¹

1961 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra, Adalet Bakanlığında olan hâkimlerin özlük işlerini düzenleme ve denetleme yetkisi, Anayasada, Yüksek Yargı Organları arasında gösterilen Yüksek Hâkimler Kurulu’na devredildi. Bu sistemleſtirme ile 1961 Anayasası; hâkimlerin atanma ve sair özlük işleri ile denetim ve disiplin konularındaki hususların, özel olarak oluſturulacak bir “Yargı Organı” aracılığı ile gerekleſtirileceėini kabul etmiſ olmaktadır.⁶⁷²

Konuyu düzenleyen 1961 Anayasası’nın 144. maddesi hükmüne göre; hâkimlerin bütün özlük işleri hakkında karar vermek yetkisi Yüksek Hâkimler Kurulu’nundur. Bir hâkimin her ne sebeple olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar genel kurulun salt çoğunluğu ile alınır. Adalet Bakanı gerekli grdğu hallerde, bir hâkim hakkında disiplin kovuſturması açılması için Yüksek Hâkimler Kurulu’na baſvurabilir. Bir mahkemenin veya bir kadronun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin deėiſtirilmesi, Yüksek Hâkimler Kurulu’nun uygun görmesine bağlıdır. Hâkimlerin denetimi, belli konular için

⁶⁷⁰ KARAFAKİH, İsmail Hakkı, Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları, Ankara 1952, s.30.

⁶⁷¹ ÜNAL, (1994), s.110.

⁶⁷² ÖZEK, s.938,939.

Yüksek Hâkimler Kurulu'nca görevlendirilecek üst derecedeki hâkimler eliyle yapılır. Ayrıca Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu'nun 42 nci maddesinde de, bu denetim şekli teyit edilmiştir. Anılan hükme göre, denetim görevi üst dereceli hâkime Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından verilecektir. Ayrıca Kurul gerekli gördüğü hâllerde denetleme görevini Kurul üyesi olan üst dereceli bir hâkime de verebilir.⁶⁷³

Hâkimlerin üst dereceli hâkimler aracılığıyla denetlenmesi yöntemi, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun göreve başladığı 22.12.1962 tarihinden Müfettişi Hâkimler Kurulunun oluşturduğu 1973 yılına kadar uygulanmıştır. Ancak hiyerarşik veya yerinden denetim olarak nitelendirilebilecek bu yöntemden beklenen, sonuç alınamamıştır. Nitekim bu amaçla Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu'nda değişiklik yapılmak üzere hazırlanan bir tasarıda, denetimin sadece ihbar ve şikâyetler üzerinde yapıldığı ve doğrudan doğruya sistematik bir denetime girişilemediği, denetimi yapacak üst dereceli bir hâkim bulmanın her zaman mümkün olmadığı, görevlendirilen hâkimin kendi işlerinin ağırlığı dolayısıyla görev yerinden ayrılamamasının soruşturma işini sürüncemede bıraktığı ve mahallinde üst dereceli hâkimler tarafından soruşturma yapılmasının meslek dayanışmasını bozduğu ifade edilmiştir⁶⁷⁴. Öte yandan, Yüksek Hâkimler Kurulu emrine, denetim için üst dereceli hâkimler heyeti verilmemesi de, denetimin yetersizliğine yol açmıştır.⁶⁷⁵ Hakeza, Anılan Kanunun 42. maddesinde yer alan Yüksek Hâkimler Kurulu'nun, lüzumu hâlinde kendi üyelerinden üst dereceli bir hâkimi de görevlendirebileceği hükmü tatbikatta hiç uygulama kabiliyeti bulamamıştır. Zira Kurulun tam sayıyla toplanma ve çalışma zorunluluğu; asıl üyelerin izin, hastalık ve diğer engelleri karşısında yedek üyelerle çalışmayı gerektirmiştir. Ayrıca, ülkenin doğu bölgesindeki yüksek dereceli hâkimlerin azlığı, inceleme ve soruşturma için çok uzak yerlerdeki hâkimlerin görevlendirilmelerini gerektirmiş, bu durumda, tahkikat konularının zamanında neticelendirilmemesine neden olduğu gibi muhakkik hâkimlerin de asıl vazifelerini aksatmasına yol açmıştır.⁶⁷⁶

⁶⁷³ <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay> (06.05.2008)

⁶⁷⁴ ÜNAL, (1994), s.111,112.

⁶⁷⁵ KAYA, Mehmet, "Yargı Bağımsızlığı" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993, s.51.

⁶⁷⁶ KURU, (1966), s.38.

Tüm bu nedenlerle, sayılan aksaklıkların giderilmesi için, 20.09.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla Anayasanın 144. maddesi değiştirilmiş ve Müfettiş Hâkimler Kurulu kurulmuştur. Anılan Yasayla değişik madde hükmüne göre:

“...Hâkimlerin denetimi ve haklarındaki soruşturma, Yüksek Hâkimler Kurulu’na bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş hâkimler eliyle yapılır. Müfettiş hâkimler, hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Yüksek Hâkimler Kurulu’nca atanır. Müfettiş hâkimlerin nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulaması, hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”⁶⁷⁷

Buna göre, hâkimlerin denetimi ve haklarındaki soruşturmanın, Yüksek Hâkimler Kurulu’nca Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından atanarak bu Kurula bağlı olarak sürekli görevlendirilen müfettiş hâkimler eliyle yapılacağı öngörülmüştür. Anılan maddede, müfettiş hâkimlerin nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulaması, hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenleneceği de açıklanmıştır.⁶⁷⁸

Müfettiş Hâkimler Kurulu, bir başkan ve yeteri kadar müfettiş hâkimden oluşmaktadır. Söz konusu Kanunun 42 nci maddesinin son fıkrasına göre, müfettiş hâkimlerin inceleme ve soruşturmaya görevlendirilmeleri İkinci Bölümün önerisi üzerine, Yüksek Hâkimler Kurulu Başkanı tarafından Müfettiş Hâkimler Kurulu Başkanından istenir. Denetim görevini vermek ve düzenlemek yetkisi, Yüksek Hâkimler Kurulu Genel Kurulunun onayı alınmak şartıyla Müfettiş Hâkimler Kurulu Başkanına aittir.⁶⁷⁹

Müfettiş hâkimler, hâkimlerin görevleriyle ilgili konuları, kanun, tüzük, yönetmelik, genelge ve tavsiyelere uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetle-

⁶⁷⁷ <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay> (06.05.2008)

⁶⁷⁸ 20.09.1971 tarih ve 1488 sayılı Yasayla değişik 137. maddeyle de, Cumhuriyet Savcılarının denetimi ve haklarındaki soruşturmanın Adalet Bakanlığı Müfettişleri veya üst dereceli Cumhuriyet Savcıları eliyle yapılacağı kabul edilmiştir.

⁶⁷⁹ ÜNAL, (1994), s.112.

me, hâkimlerin görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında işledikleri suçların, hâkimlik sıfat ve görev icaplarına uymayan davranışlarını tespit ve gerektiğinde inceleme ve soruşturma yapmakla görevlidir. Müfettiş hâkimler ayrıca yaptıkları genel denetim sırasında hâkimler hakkında inceleme veya soruşturma yapılmasını gerektiren yeni bir konunun ortaya çıkması hâlinde, durumu Yüksek Hâkimler Kurulu'na bildirir.⁶⁸⁰ Bu sisteme göre her hâkimin iki yılda en az bir kez denetlenmesi gerekmektedir.⁶⁸¹

Bu dönemde, hâkimlerin denetimi sonucunda, müfettiş hâkimlerin hazırlayacakları raporlar, hâkimin gerek görevle ilgili yetenek ve işlemleri, gerek kişisel davranışları konusunda varılan kanaatleri içermektedir. Bu kanaatlere dayanılarak belirli bir not da verilmektedir. Denetim sonucunda düzenlenen “rapor” ve “hâl kâğıdı” hâkimin terfi, görevlendirilmesi ve nakliyle ilgili sonuca varılabilmesi açısından etken olmaktadır.⁶⁸² Müfettiş hâkim, denetlemesi sırasında vardığı denetleme sonuçları dışında, inceleme ve soruşturma konusu olabilecek bir husus saptadığı takdirde, bu inceleme ve soruşturmayı doğrudan doğruya yapabileme olanağına sahip değildir. Böyle bir durumu saptayan müfettiş hâkimin, durumu Yüksek Hâkimler Kurulu'na ayrıca bildirmesi gerekmektedir. Müfettiş hâkimin doğrudan doğruya soruşturma veya inceleme yapmak hakkından yoksun oluşunun nedeni, “keyfi” hareketlerle, hâkimler hakkında yerli yersiz soruşturma ve incelemelere neden olunmasını engellemektir. Müfettiş hâkimler, sadece, saptadıkları usulsüzlüklerle ilgili olarak, Yasanın 63. maddesinin son fıkrasındaki “Yüksek Hâkimler Kurulumun görevlerine giren işlerde uyarmak amacıyla ilgililere tebligat yapmak yetkisi saklıdır” hükmüne dayanarak hâkimlere ikazda bulunma usulünü uygulamışlardır.⁶⁸³

- Bahse konu dönemde görev prensiplerinin açıklandığı Müfettiş Hâkimler Kurulu Çalışma Broşürü'nde, “genel denetim”, “inceleme ve soruşturma” ile ilgili umumi esaslar ve üzerinde durulması istenilen “özel esaslar” belirlenmiştir. Denetleme açısından üzerinde durulması öngörülen “özel esasların” bir

---

⁶⁸⁰ ÜNAL, (1994), s.112.

⁶⁸¹ ÖZEK, s.947.

⁶⁸² ÖZEK, s.947.

⁶⁸³ ÖZEK, s.947,948.

kısmı, hâkimin kişisel davranışları ve çevresiyle ilişkileri konusundadır. Diğer kısmı ise hâkimin fonksiyonlarını hukuk normuna uygun olarak gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin denetlenmesiyle ilgilidir. Bahse konu çalışma broşüründe, özellikle üzerinde durulması istenilen hususlar, davaların süratle sonuçlandırılmasına yönelik kuralların uygulanıp, uygulanmadığı, hâkimin dosyaya hâkim bulunup, bulunmadığı, savunma ve iddia haklarının titizlikle kollanıp, kollanmadığı, isabetli karar çıkarma yeteneğinin bulunup, bulunmadığı, usul hükümlerine uygun davranılıp, davranılmadığı, kaleme etken bulunup, bulunmadığı şeklinde özetlenebilir.⁶⁸⁴ Belirtilen hususlar üzerinde özellikle durulmasının öngörülmesi; denetimin, hâkimin “kişisel” durumu yanında “ehliyet ve norma uygun davranma yeteneğinin” de saptanması amacını güttüğünü de göstermektedir.⁶⁸⁵

Ancak, Müfettiş Hâkimler Kurulu oluşturulduktan sonra da, denetimdeki aksaklıklar devam etmiş, Anayasa'nın 132. maddesinde yer alan “Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemeler ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz”⁶⁸⁶ şeklindeki düzenleme geniş yorumlanarak mahkeme işlerinin aksamasına neden olunmuştur.⁶⁸⁷ Denetim sisteminin aksamasının bir sebebi de, hâkimleri denetlemekle görevli Müfettiş Hâkimler Kurulu yanında savcılar denetlemekle vazifeli Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun bulunması olarak görülmüştür. Buna göre, hâkimler için Yüksek Hâkimler Kurulu ve Müfettiş Hâkimler Kurulu, savcılar içinse Yüksek Savcılar Kurulu ve Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu'nun görevlendirilmesi, amaçları adaleti gerçekleştirmek olan ve birbirine eşitliği kanunen kabul edilen iki mesleğin ayrı statüye tabii tutularak keskin hatlarla birbirinden ayrı düşünülmesine yol açmıştır.⁶⁸⁸

⁶⁸⁴ ÖZEK, s.953, geniş bilgi için bkz. Yüksek Hâkimler Kurulu, Müfettiş Hâkimler Kurulu Çalışma Broşürü, s. 9-16.

⁶⁸⁵ ÖZEK, s.953.

⁶⁸⁶ <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay> (06.05.2008)

⁶⁸⁷ KAYA, (1993), s.52.

⁶⁸⁸ KAYA, (1993), s.52.

B. 1982 ANAYASASI

1. Genel Olarak

1982 Anayasası'yla Yüksek Hâkimler Kurulu ve Yüksek Savcılar Kurulu kaldırılmış ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kurulmuştur. Hâkim ve savcılarının denetim görevi de Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu bünyesinde toplanmıştır.

1982 Anayasası'nın 144. maddesinde, hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma yapma görevinin Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişlerince yerine getirileceği belirtilmiştir.

Danışma Meclisi Anayasa Metninin 152. maddesinde, bu denetimin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından atanan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bağlı müfettiş hâkimler tarafından Adalet Bakanının izniyle yerine getirileceği belirtilmişken, bu düzenleme kabul görmemiş ve yukarıda açıklanan madde hükmü öngörülmüştür.⁶⁸⁹

Danışma Meclisinin madde gerekçesinde; "...kamu hizmeti gören hâkimler ve savcılarının çalışmalarında hem isabeti ve hem verimliliği sağlama bakımından bir denetime tabii tutulmaları normaldir. Bu denetim kazaî ve idarî olmak üzere iki bölümde mütalâa olunabilir. Kazaî denetim Yargıtay tarafından yapılmaktadır. İdarî denetim Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından yerine getirilir. Burada da hâkimlik teminatı göz önünde tutulmuştur. Bu maksatla Teftiş Kurulunun tarafsız olan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca atanan müfettişler tarafından teşkil olunması esası kabul edilmiştir..." denilmektedir. Buna mukabil Millî Güvenlik Konseyi "...hâkim ve savcılık mesleğinin adlî ve idarî hâkim ve savcılarını kapsadığı, hâkim ve savcılarının idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlı oldukları..." gerekçesiyle madde metnindeki Hâkimler ve Savcılar Yüksek

---

⁶⁸⁹ KUZU, (1990), s.155.

Kurulu ibaresi çıkarılmış ve denetim yapacak Adalet Müfettişlerinin belirlenmesi yetkisini Adalet Bakanlığına vermiştir.⁶⁹⁰

Gene Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu raporunun ilk şeklinde, hâkim ve savcılar ayrı başlıklar altında ele alınmışken, çoğunluğun görüşü doğrultusunda ve özellikle Millî Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılan Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile hâkim ve savcılar aynı çatı altında toplanması fikrine uygun olarak, bu iki meslek grubu için aynı Anayasal kurallar benimsendi. Bu çerçevede, ilk başta sadece savcılar için öngörülen “idarî yönden Adalet Bakanlığına bağlılık” ve denetim sistemi, son aşamada hâkimlere de teşmil edilmiştir. Tartışmalar sırasında 1961 Anayasası eleştirilerek; hâkimlerin denetim dışı bırakılması veya hâkim ve savcılar için farklı denetim mekanizmalarının bulunmasının sakıncalarına değinilmiş ve her iki mesleğin de aynı fonksiyonu icra ettiği, 1961 Anayasası dönemine kadar aynı çatıda aynı kurullarla görev yaptığı, bu dönemde belli bir süre hâkimlerin denetimsiz kalmasının başıboşluğa sebebiyet verdiği, bilahare Yüksek Hâkimler Kurulu’na bağlı müfettişlik kurumunun oluşturulduğu, bu sebeplerle tüm bu olumsuzlukları gidermek için yeni Anayasada Adalet Bakanlığına bağlı bir denetim sisteminin oluşturulmasının kaçınılmaz olduğu ve bunun da yargı bağımsızlığını etkilemediği belirtilmiştir. Denetimin hâkimlik teminatı ve bağımsızlığını olumsuz yönde etkilediği yolundaki görüş ise azınlıkta kalmıştır.⁶⁹¹

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu, mevcut teftiş kurulları arasında kaynağını Anayasadan alan tek kurum olma özelliğini taşımaktadır.

Öte yandan, Adalet Müfettişlerinin hukukî statüsünü belirleyen Yargıtay Ceza Genel Kurulunun bir içtihadı dikkate değerdir. Bahse konu karara göre:

“...Adalet Müfettişliğinin bir idarî görev sayılması olanağı yoktur.

Adalet Müfettişleri, teftiş ve tahkikat olmak üzere iki türlü görev yapmaktadır. Bunlardan teftişe hasren yapılan işlemlerin bir ölçüde idarî görev sayılması mümkündür, ama 1331 tarihli nizamnamenin 7 ve 1336 tarihli yönetmeliğinin

⁶⁹⁰ AKAD – DİNÇKOL, s.581.

⁶⁹¹ BİNİCİ, s.82.

birinci ve Hâkimler Yasasının 115. maddelerine göre tahkikine memur edildiği işte; tanıkları yeminle dinlemek, yüzleştirme yapmak, keşif ve tatbikat icra etmek, bilirkişiye başvurmak ve nihayet savunma almak gibi CMUK. na göre ilk soruşturma sayılan tahkikat görevi bütünüyle bütünü ile bir yargı görevi olup bunun idarî sayılması mümkün değildir...”⁶⁹²

Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 2992 sayılı Kanun’un 15. maddesinde görev ve yetkileri genel olarak düzenlenen Kurulun, 10.03.1988 tarih ve 19750 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü ve 24.01.2007 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği’nde, Teftiş Kurulu Başkanı, başkan yardımcıları ve adalet müfettişlerinin atanmaları, görev, yetki ve sorumlulukları ile Kurulun çalışma prensipleri, denetim, soruşturma, inceleme, araştırma ve diğer faaliyetlere ait usul ve esaslar belirlenmiştir.

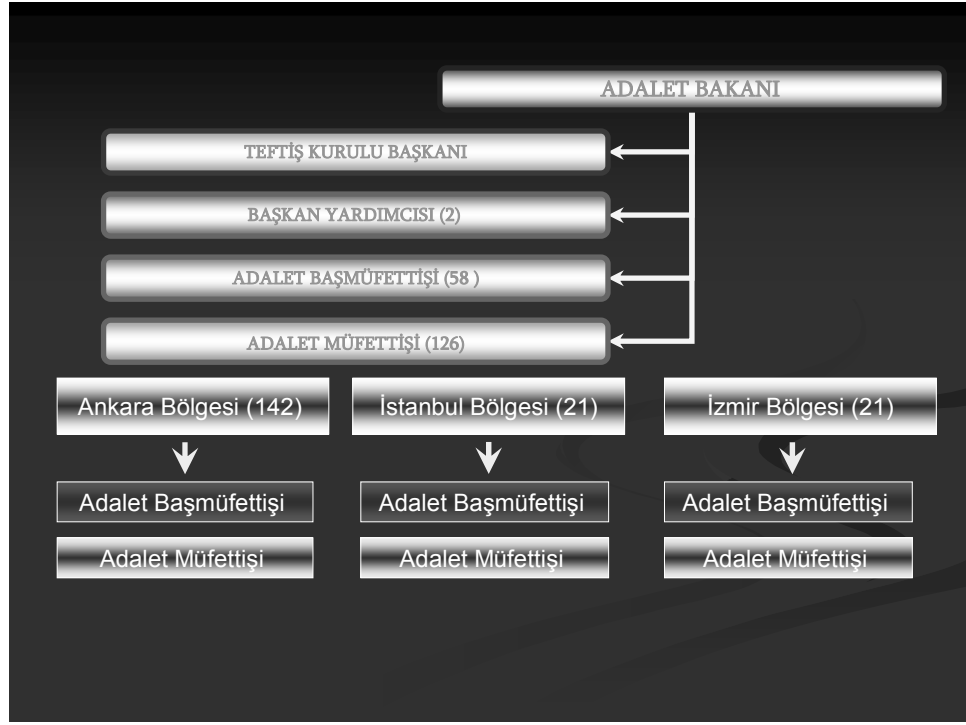
2. Teşkilat

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, bir Başkan, iki Başkan Yardımcısı, altmış Adalet Başmüfettişi ve yüz altmış Adalet Müfettişi kadrosu ile mevzuatta öngörülen görevlerini yerine getirmektedir. (Tef. Kur. Yön. 4/1. M.)

---

⁶⁹² Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 11.10.1977 tarih ve 1978/17 Esas, 1978/103 Karar sayılı ilâmı, geniş bilgi için bkz. 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, (21-22 Aralık 1996), Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.9-15.

Tablo 1 - Teftiş Kurulu Başkanlığının Teşkilat Yapısı⁶⁹³

Kurulun yazı, hesap, arşiv ve benzeri işleri, Başkanlığa bağlı şube müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. (Tef. Kur. Yön. 4/2. M.) Yönetmeliğin 5. maddesi uyarınca doğrudan Bakana bağlı kılınan Kurulun, merkezi Ankara olup İstanbul ve İzmir’de de çalışma merkezleri bulunmaktadır.⁶⁹⁴

Teftiş Kurulu Başkanlığı’na ve yardımcılıklarına, Yargıtay ve Danıştay üyeliğine seçilme hakkını kaybetmemiş olan birinci sınıf hâkim ve Cumhuriyet Savcıları arasından 2802 sayılı Kanun’un 37. maddesi gereğince Bakan, Başbakan ve Cumhurbaşkanı’nın imzalarını taşıyan müşterek karar ile atama yapılmaktadır. (Tef. Kur. Yön. 25. M.) Adalet Müfettişliğine, hâkimlik ve Cumhuriyet Savcılığı mesleğinde fiilen en az sekiz yıl görev yapmış ve üstün başarısıyla müfettişlik hizmetinde yararlı olacağı anlaşılmış bulunanlar arasından, yazılı muva-

⁶⁹³ 2008 yılı Eylül ayı verilerine göre hazırlanmıştır.

⁶⁹⁴ Teftiş Kurulu bünyesinde; Cumhuriyet Savcılığı (2 ayrı masa), Ceza Mahkemeleri, Hukuk Mahkemeleri ile Tereke ve Vesayet, İcra Daireleri ile İzale-i Şüyu, Noterler, Uyap, Dosya Oluşturma ve Soruşturma olmak üzere, toplam 10’ar kişiden oluşan dokuz ayrı uzmanlık (ihtisas) masası oluşturulmuş, uzmanlık masalarında kesin çözüme bağlanamayan hususlar 6 Başmüfettişten oluşan Danışma Heyeti tarafından çözüme kavuşturulmaktadır.

fakatleri alınarak Başkanın yazılı teklifi uyarınca müşterek karar ile atama yapılacağı öngörülmüştür. (Tef. Kur. Yön. 26. M.) Başmüfettişliğe ise, Kuruldaki hizmet süresi beş yılı aşmış, meslekte birinci sınıfa ayrılmış, yönetim yetenekleri yönünden üstün, iş münasebetlerinde ve iş birliğindeki tutum ve davranışlarında yapıcı ve uyumlu görülen adalet müfettişlerinin, kıdem sırasına göre Başkanın teklifiyle atanabilecekleri açıklanmıştır. (Tef. Kur. Yön. 28. M.)

Yönetmeliğin 27. maddesinde, Adalet Müfettişlerinin; ilk atamalarından itibaren, Başkanın, gerek gördüğünde altı aya kadar uzatabileceği bir yıllık süre içinde, bir veya birkaç kıdemli müfettiş yanında bir yetiştirme ve deneme dönemine tabii kılınacağı, aynı dönemde on beş günden az olmamak üzere meslekî uyum eğitimine tâbi tutulacakları, bu dönem içerisinde başarılı olamadıkları en az iki ayrı zamanda verilen müfettiş raporuyla anlaşılmanın başka bir göreve atanmasının Başkan tarafından istenebileceği belirtilmiştir. Mevzuat gereği yükselmeleri için sicil doldurulması gereken müfettişlerin sicilleri Başkan tarafından verilir. (Tef. Kur. Yön. 29. M.)

Bütün Teftiş Kurullarında özel bir önemi haiz olan kıdem, Adalet Müfettişleri arasında atanma tarihine, atanma tarihi aynı olanlar arasında hâkimlik ve Cumhuriyet Savcılığı kıdemine, başmüfettişlerde müfettişlik kıdemine göre belirlenir. Talepleri ile gerek Bakanlığın diğer birimlerinde ve gerekse Bakanlık dışındaki birimlerde vazifelendirilenlerin müfettişlik dışında geçirdikleri süreler kıdemlerinden sayılmaz. (Tef. Kur. Yön. 33. M.)

Son olarak, müfettişlik müktesep hak değildir. Yani rızası olmadan görevinden alınabilir. Bu husus Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 22.05.1996 tarih ve 4141 sayılı Kanunla değişik 38. maddesinde düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre:

“Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarındaki hizmetlerde çalışan, Müsteşar dışındaki hâkim ve savcılar, Adalet Bakanının teklifi üzerine, Bakanlık hizmetlerinde kazanmış oldukları haklar korunmak suretiyle, idarî yargıdan gelmiş olanlar idarî yargıda, adlî yargıdan gelmiş olanlar adlî yargıda, du-

rumlarına göre Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca uygun görülecek hâkimlik ve savcılık görevlerine en çok otuz gün içinde atanırlar.”

Maddede açıkça belirtildiği üzere Bakanın talebi Bakanlık merkezinde birlikte çalışmak istememeye sınırlıdır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun nereye atama yapacağına dair sınırlama yoktur. Uygulamada bu şekilde isteği dışında tayin edilenlerin normalde gelebilecekleri yerlerden daha iyi yerlere gelmeleri, hatta Yargıtay üyesi olmaları mümkündür, ancak aksini engelleyen bir düzenleme ve teamül de bulunmamaktadır. Her iki durumun örnekleri de mevcuttur.

Bütün hâkim ve savcıların çalışma yeri garantisinin bulunmaması ve kıdemlerine uygun yerlere tayin edilmeleri mümkünken, Bakanlık merkezinde çalışan hâkimler gibi Adalet müfettişlerinin bu görevlerinden alınabilmeleri bir eksiklik olmadığı ve kendisinin de bir hâkim olduğunu unutmama taşıyan müfettişlerin, ileride kürsüye dönme ihtimalinin bulunduğu, hakkında denetim yaptığı hâkim ve savcılarla aynı adliyede birlikte çalışabileceğini bilmesinin, denetlediği kişiler açısından bir garanti olarak bile değerlendirilebileceği ileri sürülmüşse de⁶⁹⁵, bağımsız yargıyı denetlemekle görevlendirilen Adalet Müfettişlerinin denetim ya da soruşturma vazifesini ifa ederken yürütme erkinin kendisini bilgisi ve iradesi dışında meslekî kazanımlarının altında bir göreve atanması için talepte bulunabileceğini bilmesinin, yaptığı işi olumlu etkileyeceğini düşünmenin zorlama bir yorum olacağı kanaatindeyiz.

3. Görev Kapsamı

Türkiye’de yargı hizmetlerinin denetimi, (Yüksek Mahkemeler) hariç Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’na bağlı Adalet Müfettişleri aracılığıyla yerine getirilmektedir.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın kuruluş amacı, 29.03.1984 tarihli ve 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun

⁶⁹⁵ ATALAY Selahittin, Türkiye Adalet Akademisi’nde yaptığı konuşma, <http://www.taa.gov.tr/sempozyumlar/mahyonsem/S.ATALAY%20KONU%C5%99EMA.doc> (04.05.2008)

Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un 30 uncu maddesinde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Söz konusu maddeye göre Teftiş Kurulu Başkanlığının görevleri;

Adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarının görevlerini kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (Hâkimler için idarî nitelikteki) uygun yapıp yapmadıklarını denetlemek,

Hâkim ve savcılarının görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve faaliyetlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırmak ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma yapmak, soruşturma izni verilen veya müfettiş vasıtasıyla incelenmesi Bakan tarafından istenen işlerde denetim ve soruşturma sırasında öğrenilen soruşturmayı gerektiren nitelikteki konularda, özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak soruşturma yapmak,

Cumhuriyet Başsavcılıkları ile adlî ve idarî mahkemelerin ve adalet komisyonlarının kalem işlerini, icra ve iflas müdürlüklerini, noterlik dairelerini, geçici yetkili noter yardımcılarını, kapalı ve açık cezaevleri ile tutukevleri ve çocuk ıslahevlerini, işyurtlarını, 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun uyarınca kurulmuş bulunan kurum ve müesseseleri, icra tetkik mercii kalemlerini, mahkeme veznelerini, suç eşyası, emanet, tereke, izale-i şüyu satışı, ayniyat ve levazım memurluklarını, posta, telgraf ve telefon daire mutemetliklerini, taşra teşkilatının yemekhane ve misafirhanelerini, Bakanlıkça kurulup işletilen depo ve garajları, Bakanlığı ilgilendiren tüm gelir harcamaları, Bakan tarafından gösterilecek lüzum üzerine merkez kuruluşu içerisindeki birimleri ve Bakanlığa bağlı diğer üniteleri denetlemek ve işlemlerini incelemek,

Adlî Tıp Kurumu, buna bağlı kuruluşlar, adlî tabiplikler ile Türkiye Barolar Birliği, barolar, Türkiye Noterler Birliği ve noter odalarını denetlemek ve işlemlerini incelemek,

Görev alanına giren konularda, uygulamalarla ortaya çıkan mevzuat yetersizliği ve aksaklıklar ile ilgili hususlarda gerekli inceleme ve araştırmaları yap-

rak alınması gerekli kanuni ve idarî tedbirler konusunda Bakanlığa ayrıntılı ve müşahhas tekliflerde bulunmak,

Bakanlık birimleri ile diğer bakanlıkların ve kamu kuruluşlarının soruları hakkında görev alanına giren konularda görüş bildirmek ve gerektiğinde toplantılara katılmak,

Kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen veya Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

Olarak gösterilmiştir.

Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 8. maddesinde ise Kurulun görev ve yetkileri;

Her yıl Ocak ayında Bakan tarafından onaylanan yıllık program çerçevesinde, yönetmelikte belirtilen kuruluş ve birimleri iki yılda bir denetlemek,

Araştırma, inceleme ve soruşturma icra etmek,

Görev alanına giren konularda, uygulamalarla ortaya çıkan mevzuat yetersizliği ve aksaklıklarla ilgili hususlarda inceleme ve araştırmaları yaparak alınması gereken kanunî ve idarî tedbirler konusunda Bakanlığa ayrıntılı ve somut tekliflerde bulunmak,

Görev alanına giren konularda devletin yurt dışı birimlerinde, denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma yapmak,

Bakanlık birimlerinin, diğer Bakanlıkların ve kamu kuruluşlarının, Kurulun görev alanına giren soruları hakkında görüş bildirmek, gerektiğinde toplantı ve faaliyetlere katılmak,

Kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen veya Bakan tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek,

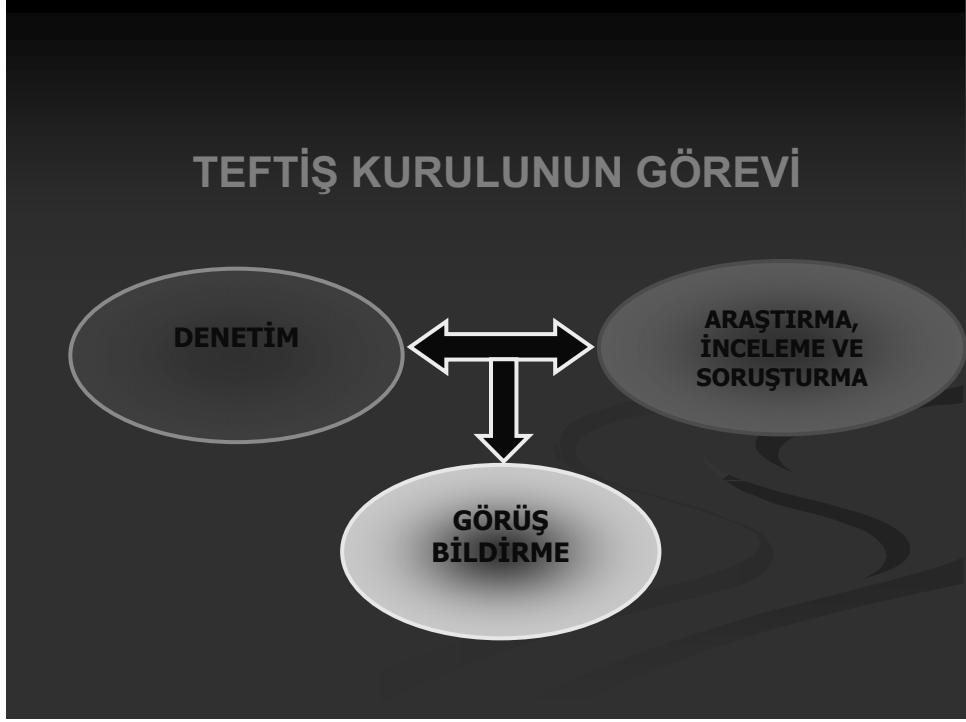
Şeklinde sayılmıştır.⁶⁹⁶

---

⁶⁹⁶ Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından 2007 yılı içerisinde 841 birim denetlenmiş, 4 araştırma ve 151 inceleme ve soruşturma icra edilmiştir.

Tablo 2 - Teftiş Kurulu Başkanlığının Görev Kapsamı

Tablo 3 - Teftiş Kurulu Başkanlığınca Denetlenen Birimler

Öte yandan, Anayasa’da sayılan Yüksek Mahkeme Başkan ve üyelerinin denetimi ve soruşturma usulleri, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın görev kapsamında olmayıp, kendi özel kanunlarında gösterilmiştir. Bu durumun, yani Yüksek Mahkeme üyeleri için ayrı bir denetim ve soruşturma mekanizmasının kabul edilmesi, hâkimler arasında hiyerarşik bir derecelendirme bulunduğu izlenimi yarattığı ve yargı birliğini, dolayısıyla da yargı bağımsızlığını olumsuz etkilediği gerekçesiyle eleştiri konusu yapılmıştır.⁶⁹⁷

4. Çalışma Usulü

Denetleme, araştırma, inceleme ve soruşturmaları Bakan adına yapacakları belirtilen Başmüfettiş ve Müfettişlere, Bakan, Başkan ve iş bölümü çizelgesine göre yetkilendirildikleri alanlarda başkan yardımcıları dışında hiçbir yerden emir verilememektedir. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği’nin 5/2. maddesinde yer alan bu hükmün; Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü’nün 4/2. maddesinde “Müfettişlere Bakan ve Kurul Başkanı dışında, hiçbir yerden emir verilemez” kuralına aykırı olarak müfettişlere emir verecek kimseler arasında başkan yardımcılarını da göstermesi nedeniyle üst hukuk normlarına ve hukuka aykırı görüldüğünden, yürütülmesinin durdurulmasına karar verilmiştir.⁶⁹⁸

Teftiş sisteminde çok özel bir konumu bulunan Teftiş Kurulu Başkanının görev ve yetkilerini düzenleyen Yönetmeliğin 9. maddesine göre, Başkan;

Kurulu temsil etmek, yönetmek, çalışmalarını düzenlemek ve denetlemek,

Başkan yardımcıları arasındaki iş bölümünü düzenlemek suretiyle kullanacakları yetkileri belirlemek,

Müfettişliğe atanacaklar hakkında teklif vermek,

Yıllık teftiş programlarını hazırlayarak, Bakanın onayına sunmak, uygulanmalarını sağlamak,

---

⁶⁹⁷ TOSUN, s.481 vd.

⁶⁹⁸ Danıştay 5. Dairesinin 18.04.2008 tarih ve 2007/7965 E. sayılı kararı.

Bakanın denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma emirleri üzerine müfettişleri görevlendirmek ve uygulamayı takip etmek,

Gerektiğinde denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma yapmak,

Denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma işlerinin genel gidişi, usullerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi konularında Bakanlığa tekliflerde bulunmak,

Müfettişlerin raporlarını incelemek, uygun bulunanları doğruca, bu Yönetmeliğin 113 üncü maddesi gereğince işlem görmesi gerekenleri bu işlemlerden sonra, ilgili yerlere göndermek ve bunlar üzerine yapılacak işlemleri takip etmek,

Kurul çalışmalarının sonuçlarına göre Kurulun denetimine bağlı yerlerdeki hizmetlerin genel gidişi, mevzuat yetersizlikleri, uygulamadaki aksaklıklar, bunların giderilmesi için alınması gerekli kanunî ve idarî tedbirler konusunda ayrıntılı ve somut görüş ve tekliflerini yıllık raporlar hâlinde Bakana sunmak,

Yönetmeliğin uygulanması ile ilgili diğer hususları alt düzenleyici işlemlerle düzenlemek,

Kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen veya Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak veya yaptırmak,

Hususlarını tatbikle yükümlüdür.

Başkan yardımcıları ise, Başkan tarafından düzenlenecek iş bölümü çizelgesi doğrultusunda Başkanın yetkilerini kullanacaklar (Tef. Kur. Yön. 10. M.), Başkanın herhangi bir sebeple görevi başında bulunamaması veya başkanlığın boşalması hâllerinde ise, içlerinden biri Bakan onayıyla Başkan vekilliği görevini yerine getirecektir. (Tef. Kur. Yön. 11. M.)

Adalet Müfettişlerinin görev ve yetkileri Yönetmeliğin 13. maddesinde gösterilmiştir. Madde hükmüne uyarınca müfettişler:

Kanun, tüzük ve yönetmeliklerde adalet müfettişlerince denetimi öngörülen yerleri denetlemek,

Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarıyla Kurulun denetimine bağı diğer görevliler hakkında araştırma, inceleme ve soruşturma yapmak,

Hâkimler, Cumhuriyet Savcıları, noterler, atanmaları Bakanlığa ait diğer görevliler hakkında edindikleri bilgi ve kanaate göre hâl kâğıdı, hâkim ve savcı adayları hakkında fiş, özlük işleri adalet komisyonlarınca yürütülen memurlar ile il seçim ve ilçe seçmen kütük bürolarında çalışan vazifeliler hakkında gizli rapor düzenlemek,

Denetim, araştırma, inceleme, soruşturma ve sair faaliyetler sırasında; kanun, tüzük ve yönetmeliklerin değiştirilmesini gerektiren sebep ve zaruretlerin veya mahallî ve mevziî aksaklıklar dışında genel olarak adlî teşkilâtın ıslah ve geliştirilmesi için yeni tedbirler alınmasına lüzum duyulan hâllerde durumu raporla Başkanlığa bildirmek,

Görüş talebiyle gönderilen yazıları inceleyerek mütalâalarda bulunmak,

Kanun, tüzük ve yönetmeliklerle öngörülen veya Bakan ve Başkan tarafından verilen diğer görevleri yapmak,

Konularında yetkilidir.

Bölge adliye mahkemeleri ve bölge adliye mahkemeleri Cumhuriyet Başsavcılıkları ile bölge adliye mahkemeleri adalet komisyonlarının denetimleri, Adalet Başmüfettişlerince yapılır. (Tef. Kur. Yön. 13/2. M.)

Adalet Başmüfettişleri ve Müfettişlerin;

Yargı yetkisine ve yargısal takdire giren konulara karışamayacakları, tavsiye ve telkinde bulunamayacakları,

Denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma için gidecekleri yerleri ve yapacakları işleri ilgililerine ve başkalarına söyleyemeyecekleri,

Diğer müfettişlerin denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma için gidecekleri yerleri ve yapacakları işleri ilgililerine ve başkalarına ifşa edemeyecekleri,

Görevleri sebebiyle öğrendikleri gizli hususları, yaptıkları soruşturmalarla ilgili konuları açıklayamayacakları,

Gizli yazılarını başkalarına yazdıramayacakları,

Beşerî ve sosyal münasebetlerin gerektirdiği hususlar ile görev yerinin şartlarından kaynaklanan zorunluluklar haricinde, denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturmaya görevli buldukları sırada, bu işlerle ilgili kimselere misafir olmayacakları, hizmet ve ikramlarını kabul edemeyecekleri, bunlarla alışveriş yapamayacakları, borç alıp veremeyecekleri,

Hüküm altına alınmıştır. (Tef. Kur. Yön. 14. M.)

Denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturmada birden çok müfettiş görevlendirildiğinde, kıdemli müfettişin, çalışmaları adil bir şekilde düzenleyeceği, işlerin sağlıklı olarak yürütülmesini ve süresi içinde bitirilmesini sağlayacak tedbirleri alacağı öngörülmüştür. (Tef. Kur. Yön. 17. M.)

Adalet Başmüfettişleri ve Müfettişlerin, yürüttükleri hizmet yönünden gerekli gördükleri bilgileri, defter, evrak ve belgeleri, denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma yaptıkları birim ve kuruluşlardan istemek ve görmek, bunların onaylı suretlerini, bir yolsuzluğun delilini meydana getirenlerin asıllarını almak, kasa, depo ve ambarları incelemek ve saymak, bunları mühürlemek, inceleme ve sayma işlerinde yardım talebinde bulunmak, gerektiğinde diğer kamu idare ve kurumlarıyla gerçek ve tüzel kişilerden bilgi ve belge istemek yetkisine sahiptirler. İlgililer, müfettişlerin bu isteklerini geciktirmeden yerine getirmek ve sorularını cevaplamakla mükelleftirler. Denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma yapılan birim ve kuruluşların yöneticileri, hizmetin gereği gibi yürütülebilmesi için, müfettişlere, görevleri süresince konumlarına ve hizmetin niteliklerine uygun bir yer sağlamak ve diğer tedbirleri almak zorundadırlar. Denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturmaya başlanan yerlerdeki görevlilere verilmiş yıllık izinlerin kullanılması, hastalık ve benzeri zarurî sebepler dışında, müfetti-

şin talebi üzerine, teftiş ve soruşturma sonuna kadar ertelenebilir. (Tef. Kur. Yön. 19. M.)⁶⁹⁹

Adalet Başmüfettişleri ve Müfettişlerin, görev süresince, mahkemeler ve adalet dairelerinin normal mesaisinin aksatılmamasına dikkat edeceği, görevlilerin karakterleri ile çevrede ve meslektaşları arasında uyandırdıkları izlenimlerin tespiti için sıfatın gerektirdiği resmiyet ve ciddiyete dikkat edilerek, kendileri ile görüşmeler yapacağı ve aynı amaçla mahallin üst düzeydeki yöneticileri ve güven duyulan kişiler ile de temas kuracağı, denetimin, hâkimlerin Anayasa ve kanunlarla güvence altına alınan yargı yetkilerine ve bununla ilgili takdir haklarına şümulü olmadığını göz önünde bulunduracağı, ilgililerin şifahen uyarılmalarını gerektiren bir aksamaya rastlanıldığında, yapılacak tenkit veya aydınlatmanın sağlam ve sağlıklı temellere dayandırılmasına özen göstereceği, tespit edilen aksama veya noksanlıktan dolayı, kalem personeli muhatap alınarak onların şahsında hâkimin veya Cumhuriyet Savcılarının işlemlerinin eleştirilmesinden ve her türlü tenkitten kaçınacağı, hâl kâğıtları, gizli raporlar, 3 numaralı fişler ve raporlar gibi gizli kalması asıl olan yazıları bizzat yazacağı, denetim, inceleme, soruşturma ve araştırmalar sırasında yapılan görüşmelerde, öğreticilik ve uyarıcılık fonksiyonunun yerine getirilmesinde ilgililere karşı kırıncı tavır takınmaktan ve incitici olmaktan kaçınacağı da hüküm altına alınmıştır. (Tef. Kur. Yön. 24. M.)

III. TEFTİŞİN USUL VE ESASLARI

A. KAVRAM

Teftişi, genel olarak her hangi bir birimin kanun, tüzük ve yönetmelikler çerçevesinde görev yapıp yapmadığının kontrol edilmesi ve tüm bu faaliyetler ışığında kişilerin ve kurumların değerlendirmeye tabi tutulması şeklinde tarif edebiliriz. Kısacası çalışan kişi veya kurum ile çalışmayanı, üreten ile üretmeyeni, kendini geliştiren ile geliştirmeyeni ayırt etmek suretiyle, sistemin gelişmesini ve devamını sağlamak gerekmektedir. Kişi psikolojisi her zaman kendi yaptıkla-

---

⁶⁹⁹ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 19. maddesi.

rının takdir edilmesini ister bunun için sadece kişilerin egolarının tatmini için bile teftiş gereklidir.

Denetim, tüm devlet örgütü için gerekli bir husustur. İdarenin belli bir plân içerisinde çalışması şarttır. Bu faaliyetin belirlenen plâna ve mevzuata uygun işlemesinin bir yolu da denetimdir. Devlet içinde bir fonksiyon üstlenen yargı organının ve bu organın unsurlarından olan hâkim (ve savcılarının) denetim dışında tutulması düşünülemez. Kaldı ki, hâkimlerin yargısal faaliyetlerine karşı denetimi Yargıtay ve Danıştay yerine getirir. Anayasa tarafından hâkimlerin faaliyetleri yargısal ve idarî olarak ikiye ayrıldığına göre idarî denetimin Bakanlıkça yapılması da doğaldır.⁷⁰⁰

Mahkemelerin bağımsız olması ve hâkimlik teminatı, hâkimlerin denetlenmesine engel değildir. Aksine, bağımsız ve teminatlı yargının sağlıklı bir şekilde var olabilmesi için denetime tabii tutulması gerekir.⁷⁰¹ Bu açıdan denetim, güvensizlik değil, yol göstericilik, eğitimcilik ve yardımcı olmaktır.⁷⁰² Öte yandan denetim yoluyla görevini özveriyle ve lâıykıyla yerine getiren hâkimlerle, sorumsuz davranışlar sergileyen veya vazifesini şahsî çıkarı için kullanan hâkimler ayırt edilebilecektir. Burada önemli olan, hâkimlerin idarî denetimi yapılırken, yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatının zedelenmemesi için önlem alınması gereğidir.

1982 Anayasası'nın "hâkim ve savcılarının denetimi" başlıklı 144. maddesi uyarınca, hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir.

⁷⁰⁰ BİNİCİ, s.80.

⁷⁰¹ SAATÇIOĞLU, Cemil, "Hâkimler ve Denetim", Birinci Türk Hukuk Kongresine Sunulan Tebliğler, TBB Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, s.3,4.

⁷⁰² DEMİRKOL, (1991), s.137.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu teşkilat yapılanması içerisinde denetim ve danışma makamları arasında bulunmakta ve Adalet Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkındaki 2992 sayılı Kanun'un 15. maddesinde düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre:

Teftiş Kurulu Başkanlığı, Bakanın emri veya onayı üzerine Bakan adına;

- Adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarının görevlerini kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (Hâkimler için idarî nitelikteki) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetlemek,

- Hâkim ve savcılarının görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve faaliyetlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırmak ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma yapmak,

- Soruşturma izni verilen veya müfettiş vasıtasıyla incelenmesi Bakan tarafından istenen işlerde denetim ve soruşturma sırasında öğrenilen soruşturmayı gerektirir nitelikteki konularda, özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak soruşturma yapmak,

- Cumhuriyet Başsavcılıkları ile adlî ve idarî mahkemelerin ve adalet komisyonlarının kalem işlerini, icra ve iflas müdürlüklerini, noterlik dairelerini, geçici yetkili noter yardımcılarını, kapalı ve açık cezaevleri ile tutukevleri ve çocuk ıslahevlerini, işyurtlarını, 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun uyarınca kurulmuş bulunan kurum ve müesseseleri, icra tetkik mercii kalemlerini, mahkeme veznelerini, suç eşyası, emanet, tereke, izale-i şüyu satışı, ayniyat ve levazım memurluklarını, posta, telgraf ve telefon daire mutemetliklerini, taşra teşkilatının yemekhane ve misafirhanelerini, Bakanlıkça kurulup işletilen depo ve garajları, Bakanlığı ilgilendiren tüm gelir harcamaları, Bakan tarafından gösterilecek lüzum üzerine merkez kuruluşu içerisindeki birimleri ve Bakanlığa bağlı diğer üniteleri denetlemek ve işlemlerini incelemek.

- Adlî Tıp Kurumu, buna bağlı kuruluşlar, adlî tabiplikler ile Türkiye Barolar Birliği, barolar, Türkiye Noterler Birliği ve noter odalarını denetlemek, işlemlerini incelemek, gerektiğinde soruşturma yapmak,

- Görev alanına giren konularda, uygulamalarla ortaya çıkan mevzuat yeter sızliği ve aksaklıklar ile ilgili hususlarda gerekli inceleme ve araştırmaları yaparak alınması gerekli kanuni ve idarî tedbirler konusunda Bakanlığa ayrıntılı ve müşahhas tekliflerde bulunmak,

- Bakanlık birimleri ile diğer bakanlıkların ve kamu kuruluşlarının soruları hakkında görev alanına giren konularda görüş bildirmek ve gerektiğinde bu konulardaki toplantılara katılmak,

- Kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen veya Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak,

İle yetkili ve görevlidir.

Adalet Müfettişleri tarafından yapılan denetim ile araştırma, inceleme ve soruşturma evrakı Başkanca görevlendirilecek bir veya birkaç müfettiş tarafından incelenir.

Dosya ve evrak içerisinde düzeltilmesi veya tamamlatılması gerektiği kanaati oluşan hususlar varsa, bunların giderilmesi raportör müfettiş tarafından dosyayı tanzim eden müfettişten istenir. Müfettişler arasında oluşan görüş farklılıklarının giderilememesi hâlinde konu raportör tarafından Başkanlık makamına iletilerek verilecek talimat dairesinde hareket edilir, gerekirse Başkan tarafından yazı ile düzeltmelerin yapılması, aksi takdirde görüş veya dayanağını yazılı olarak bildirmesi ilgili müfettişten istenir. Dosyayı düzenleyen müfettiş tarafından bu yazı üzerine gereken düzeltmelerin yapılmamasının nedenleri bir yazı ile Başkanlığa bildirildiği takdirde başka bir müfettişe yeniden inceleme yaptırılır; bu inceleme sonunda, Başkanca belirlenecek görüş doğrultusunda işlem yapılır, Başkanın bu aşamada vereceği emir ilgili müfettişler açısından nihaî niteliktedir.

B. DENETİM

1. Genel Olarak

Adalet Müfettişlerinin denetim sırasında uygulayacağı usul ve esaslar, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 37. maddesinde ana hatlarıyla açıklanmıştır. Maddeye göre:

“Denetlemede, işlerin kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere uygunluğunu, varsa aksaklık ve yolsuzlukları tespit etmek, görevlilerin bilgi, çalışma ve başarı durumları hakkında görüş sahibi olabilmek için defter, karton ve dijital ortamda tutulanlar da dâhil kayıtların tamamı, iş hacmiyle orantılı olarak kâfi sayıda iş evrakı ve dava dosyası incelenir.

Bir bölümü incelenen iş evrakı ve dava dosyalarında ilgililer hakkında işlem yapılmasını gerektiren aksaklık ya da yolsuzluk görülürse, evrak ve dosyaların tamamı işlem yapılmasını gerektiren konu yönünden yeniden incelemeye alınır.

Muamelelerde birçok yolsuzluğa rastlanması, işlerin ve kayıtların tamamen karışık bulunması hâlinde, Başkanlığa bilgi verilmek suretiyle denetim programında değişiklik yapılarak denetim süresi uzatılır ve ilgililer hakkında işleme geçilir. Denetimin eksiksiz yapılmasına, yolsuz ve noksan işlemlerden mümkün olanların düzeltilip tamamlanmasına çalışılır. Hesabata ilişkin konuların tetkiki mümkün olduğu ölçüde bizzat, icabında bilirkişiden de yararlanılarak yapılır.”

Konumuzla doğrudan ilgili olan mahkemelerin denetimi ise anılan Yönetmeliğin 60-64. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre:

Adlî yargı mahkemelerinin denetimindeki usul ve esaslar şöyledir:

Bütün defter, kayıt ve kartonlar incelenir.

Yönetmeliğin Dördüncü Kısım İkinci Bölümünde sıralanan tespit işlemleri yapılır.

Esas, istinabe, değişik işler şeklinde iş cetvelleri ve ayrıca mahiyet cetvelleri tanzim ettirilir.

İş hacmine göre ve ilgililerin faaliyetini takdire esas olacak sayıda incelenen derdest ve karara bağlanmış dava dosyaları ile istinabe ve değişik iş evrakının numaraları düzenlenecek listede gösterilir.

Gelen kadar iş çıkartılmaması, teraküme yol açılması, eski yıllardan devren gelen işlerin sonuçlandırılmaması ve zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılma sebepleri üzerinde durulur, aksayan bir durum varsa raporun mahsus bölümünde ele alınır, gerekli görülen hâllerde ilgisi hakkında işleme geçilir.

Denetim esnasında yazılması geciktirilmiş gerekçeli karar tespit edildiğinde, işleme geçilmesini gerektirir derecede bir durum görüldüğünde, tutanak düzenlenir ve gereği yapılır.

Davanın kısa sürede sonuçlandırılması için delillerin birlikte toplanmasını temin eden tensipler yapılması, duruşmanın sevk ve idaresinde usul hükümlerine uyulması, duruşma tutanaklarının düzenlenmesinde yasal şartlar açısından bozmaya esas olacak noksanlıklara yol açılmaması, ara kararı gereklerinin yerine getirilmesi, yersiz mazeret ve mehil istemlerinin kabul edilmesi, hükümlerin tefhim şekli ve gerekçeli kararların münderecatı, hükmü müteakip kalem muamelâttının düzenli ve sür'atli seyri, buna dair gözetim ve denetimi, toplu mahkemelerde iş bölümü ve üyelerinin heyete katkı derecesi, yargılamayla ilgili özel hükümlere riayet edilmesi, yargılamanın özelliğine göre davetiye ve çağrı kâğıtlarına gerekli meşruhatın konulması, keşiflerin kararlaştırılan günlerde ve tekrarına mahal bırakılmayacak şekilde yapılması, bilirkişilerin seçiminde, raporlarının hazırlanmasında ve kanunî sürelerle riayette usul hükümlerine uyulması, gereksiz delil toplanması, özellikle gerekmediği halde keşif yapılması veya bilirkişiye başvurulması, duruşmalara dosya ve ilgili mevzuatın önceden tetkik edilmek suretiyle hazırlıklı çıkılması, tetkik nedeniyle taliklere sebebiyet verilmemesi, ara kararlarının hükme ulaştırıcı ve açık mahiyette olması ve taliklerin iş hacmine uygun sürelerle yapılması, karar tefhimlerinde Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ve 1086 sayılı Kanun'un öngördüğü usuller dairesinde hüküm sonucunun zapta yazılıp okunması, kanun yollarının ve sürelerinin kararda gösterilmesi, mahkemeler arasında verilen gönderme ve görevsizlik kararlarının usule uygunluğu, dava dosyalarının tertip ve tanzimi ile üst mahkemenin görevli dairesine noksan-

sız sevki, eski yıllardan devren gelen dosyalara önem verilmesi hususları üzerinde durulur.

Öte yandan ceza mahkemelerinde;

- Tutuklu ve acele sayılan işlere hassasiyet gösterilmesi,
- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun tanıklara verilecek tazminat ve giderler ile ilgili 61. maddesinin tatbikinde duyarlı davranılması,
- Türk Ceza Kanunu'nun uzlaşmaya ilişkin 73 ve ön ödemeye dair 75. maddeleri ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun sanığın yokluğunda duruşma yapılmasıyla alâkalı 195. maddesinin uygulanması,
- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve ilgili mevzuattaki usule ilişkin hükümlere uyulması,
- İddianamenin iadesi konusunda Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174 üncü maddesinin belirlediği usule uyulup uyulmadığı, gereksiz kabul veya red kararı verilip verilmediği,
- Tutuklama, arama, el koyma, koşullu salıverilme gibi değişik iş defterine kayıt yapılarak verilen kararlarda kanunî şartlara riayet olunması,

Hususları da incelenir.

Hakeza hukuk mahkemelerinde;

- Layihaların teatisi, delillerin ibrazı için sürelere riayet edilmesi,
- Dava şartlarının başlangıçta araştırılması,
- Tarafların ihtilafa düştüğü ve anlaşığı hususların tespitiyle delillerin buna göre toplanması,
- Davanın usul ekonomisine uygun şekilde sonuçlandırılması için hassasiyet gösterilmesi,
- Keşif ve tanık giderlerinin tespitinde, yatırma süresi ile miktarının işin mahiyetine uygun olarak belirlenmesi,

- Celse harcı, kesin mehil gibi yaptırımların uygulanmasında gösterilen hassasiyet derecesi,
- İhtiyatî tedbir, delil tespiti gibi değişik iş taleplerinde kanunî şartların araştırılması,
- Tereke ve vesayet işlerinde; Türk Medenî Kanunu'nun Velayet, Vesayet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Tüzük hükümlerine riayet edilmesi ve özellikle belli sürelerde hesap alınması, müdebbir bir müdür gibi hareket edilmesi, dosyalarda meblağı büyük reddiyat makbuzları karşılığının kasaya alınışının tahsilâta dayalı olup olmadığı, dosyalar ile uygunluk arz edip etmediği, ödemelerin banka kanalı ile yapılıp yapılmadığı, eşyanın hâkim huzurunda hak sahiplerine eksiksiz tevdi edilip edilmediği, gerek görüldüğünde hak sahipleri ile muhtelif yollarla irtibata geçilerek istihkaklarını alıp almadıkları, yetkisizlik kararıyla başka yerlere gönderilen dosyalarda; bilirkişi raporlarının, eşya ve paraların dosyaya giriş ve çıkışlarını gösteren makbuzların, gönderi belgeleri ve yetkisizlik kararlarının konulması suretiyle oluşturulan gölge dosyada muhafaza edilip edilmediği,
- İzale-i şüyu satış dosyalarında; işlemlerin İcra ve İflâs Kanunu'na uygun ifa olunup olunmadığı, gerekmediği hâlde kıymet takdiri yapılıp yapılmadığı, ilgililerin itirazına imkân verecek şekilde kıymet takdir tutanağı ile satış şartnamesinin ayrı ayrı tebliğ edilip edilmediği, ilânlarda kanunî sürelerle uyulup uyulmadığı, mahkemenin satış kararında yazılı hissedarlar ile tapuda yazılı olanlar ve ipotek alacaklılarının dikkate alınıp alınmadığı, ihale alıcısından başkası adına tapuya tescil için yazı yazılmış olup olmadığı, ilâm ve Yargıtay onama harcının, satışla alâkası olmayan ipotek alacaklısına ödenen para için gerekli tahsil harcının, satış sebebiyle ihale kararı damga vergisi, tellâliye resmi ve katma değer vergisinin yasal oranlarda usulünce tahsil edilip edilmediği, hâkimin bilirkişi raporunu ve satış bedelini tevzi işlemlerini denetleyip denetlemediği, izale-i şüyu satış paralarının dağıtılmasına ilişkin listelerin hâkim tarafından tasdiki, paranın hak sahiplerine faizleriyle birlikte bilirkişi raporuna uygun olarak tasfiyeye tâbi kılınıp kılınmadığı,

- İcra mahkemelerinde; mahsus usul hükümlerine riayet derecesi, Kadastro mahkemelerinde; 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 4, 11, 25, 26, 27, 28, 29, 32 ve 36. maddelerinde belirtilen; sınır tespitlerine itirazlarda 7 günlük itiraz, 15 günlük karar, diğer davalarda 30 günlük sürelerle riayet davasının başlangıcında araştırılması, mahallî mahkemelerden ve yetkisizlikle komisyonlardan gelen davalarda 30 günlük ilânın yapılması ve bu süreden sonra duruşma açılması, ilgilinin başvurusuna gerek görülmeden uyuşmazlığın çözümüne etkili kayıt ve belgelerin ilgili dairelerden toplanması, meşruhatlı davetiye çıkarılması, nitelik ve zaman bakımından göreve riayet edilmesi, davanın başlangıcında bunun üzerinde durulması, kararlarının resen tebliği, değişikliği gerektiren harita örneklerinin ilâma eklenmesi, harçların mevzuat gereği tespiti ile tahsili, mahkeme giderlerinin tahsili için müzekkerelerin süresinde yazılıp, merciine tevdi gibi kanun hükümlerinin yerine getirilmesi,

Konuları araştırılır.

Bölge Adliye Mahkemelerinin denetiminde ise; Yönetmeliğin adlî yargı ilk derece mahkemeleri için öngörülen ve aykırılık teşkil etmeyen hükümleri uygulanır, ayrıca ve özellikle mahsus denetimde;

Ceza dairelerinde;

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 279 uncu maddesi gereğince dosyaların yetki, başvuru hakkı ve süresi yanında, incelenmesi istenen kararın bölge adliye mahkemesinde incelenebilecek kararlardan olup olmadığı yönlerinden ön incelemeye tâbi tutulup tutulmadığı,

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 280. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri uyarınca karar verilen dosyaların gecikilmeden mahalline gönderilip gönderilmediği,

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 281. maddesi uyarınca, ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılarak duruşma hazırlığı işlemlerinin başlanmasına karar verilen dosyalarda duruşma gününün belirlenerek gerekli çağrılar yapıp yapılmadığı, tutuksuz sanığa yapılacak çağrıda kendi başvurusu üzerine açılacak

davanın duruşmasına gelmediğinde davanın reddedileceğinin ayrıca bildirilip bildirilmediği,

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun genel hükümlerine göre başlanılan duruşmada görevlendirilen üyenin inceleme raporunun okunarak, ilk derece mahkemesinin gerekçeli hükmüyle orada dinlenen tanık ifadelerini içeren tutanakların, bilirkişi raporlarının, bölge adliye mahkemesi duruşma hazırlığı aşamasında toplanan delil ve belgelerin okunması işlemlerinin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 282. maddesi gereğince yapılıp yapılmadığı,

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 283. maddesi doğrultusunda, sanık lehine istinaf yoluna başvurulması hâlinde yeniden verilen hükmün önceki kararda belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamayacağı kuralına uyulup uyulmadığı,

- Keşif ve bilirkişi incelemelerinin icrasında gecikmeye sebebiyet verilip verilmediği,

- Kararların süresi içinde yazılıp yazılmadığı,

Hukuk dairelerinde ise;

- 1086 sayılı Kanun'un 426. maddesinin (L) bendi gereğince, dosyaların yetki, başvuru süresi, kesin karar olup olmadığı, başvuru şartlarını taşıyıp taşımadığı, başvuru sebep ve gerekçelerinin gösterilip gösterilmediği yönlerinden ön incelemeye tâbi tutulup tutulmadığı,

- Ön inceleme sonunda dosyada eksiklik bulunmadığının anlaşılması hâlinde 1086 sayılı Kanun'un 426. maddesinin (M-I) bendinde sayılan hâllerde davanın esasını incelenmeden ve duruşma yapılmaksızın hükmedilmesi gereken kararların usulüne uygun verilip verilmediği,

- 1086 sayılı Kanun'un 426. maddesinin (M-II) bendinde sayılan hâllerde davanın esasını ile ilgili olarak duruşma yapılmadan verilebilen kararlarda usule uyulup uyulmadığı,

- Aynı maddenin (O) bendi uyarınca, kamu düzenine aykırılık teşkil eden hâller dışında incelemesinin istinaf dilekçesinde belirtilen sebeplerle sınırlı olarak yapılıp yapılmadığı,
- Anılan maddenin (R) bendinde sayılan yasaklara riayet edilip edilmediği,
- Duruşmalı olarak incelenen işlerde taraflara çıkarılan çağrı kâğıtlarına 1086 sayılı Kanun'un 426. maddesinin (S) bendindeki şerhlerin konulup konulmadığı,
- Kararların 1086 sayılı Kanun'un 426. maddesinin (T) bendinde yer alan hususları içerip içermediği,
- Gerekli harç ve giderlerin eksiksiz olarak alınıp alınmadığı,
- İstinaf başvurusunun kötü niyetle yapıldığının anlaşılması durumunda 1086 sayılı Kanun'un 426. maddesinin (K) bendi delâletiyle aynı Kanun'un 422. maddesindeki yaptırımın uygulanıp uygulanmadığı,
- 492 sayılı Kanun'un 32. maddesi uyarınca, tazminat davalarının kabulü hâlinde bakiye harç tahsil edilmeden ilâmın tebliğe çıkarılıp çıkarılmadığı,
- Keşif ve bilirkişi incelemelerinin icrasında gecikmeye sebebiyet verilip verilmediği,
- Kararların süresinde yazılıp yazılmadığı,

Hususları üzerinde durulur.

Son olarak, Bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde denetiminde;

- 2577 sayılı Kanun'un 3, 5, 6, 7, 14 ve 15. maddeleri gereğince davanın esasına geçilmeden önce dava dilekçesinin ilk incelemeye tâbi tutulması,
- Dava dilekçesi ve eklerinin tebliğe çıkarılmasında 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesi hükümlerine uyulması,
- Posta masraflarının para olarak alınması,

- 2577 sayılı Kanun'un 6. maddesi uyarınca harç ve posta masraflarının tamamlanmaması sebebiyle verilecek olan işlemde kaldırma kararlarında gecikmeye neden olunmaması,
- Gerek muhtelif kanunlar, gerek Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na tespit edilen öncelikli işlerin gecikmeden neticelendirilmesi,
- 2577 sayılı Kanun'un 19 uncu maddesinin duruşmalı işlerde uygulanması,
- Keşif ve bilirkişi incelemelerinin icrasında gecikmeye sebebiyet verilmemesi,
- 2577 sayılı Kanun'un 26. maddesi doğrultusunda dava esnasındaki taraf ve vasıf değişikliklerinin dikkate alınması,
- Aynı Kanununun 32 ve 37. maddeleri uyarınca özel ve genel yetki hükümlerine riayet edilmesi,
- Anılan Yasanın 48. maddesi ve Kalem Yönetmeliği'nin 69 uncu maddeleri gereğince temyiz ve itiraz layihalarıyla birlikte gerekli harç ve giderlerin eksiksiz olarak alınması, dosyaların Danıştay ve bölge idare mahkemesine dizi listesine bağlı olarak gecikmeden sevk edilmesi,
- 2577 sayılı Kanun'un 27. maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları uyarınca yürütmeyi durdurma kararlarında gerekçe gösterilmesi,
- Kararların makul sürede yazılması,
- 492 sayılı Kanun'un 32. maddesi, Kalem Yönetmeliği'nin 66. maddesi gereğince tazminat davalarının kabulü hâlinde bakiye harç tahsil edilmeden ilâmın tebliğe çıkarılmaması,
- Anılan Yasanın 129 ilâ 130 uncu maddeleri uyarınca sadece, belediye ve özel idare gelirleriyle ilgili davalarda hükmedilen karar harcının tahsili için ilgili malî birime harç tahsil müzekkeresi yazılması,

Konuları incelenir.

Ayrıca yukarıda sayılanlara bağı kalınmayarak ilgililerin meslekî bilgi ve çalışma durumlarının her yönüyle tespitinde zarurî görülen hususlar da tetkik edilir.

Sonuç olarak mahkemelerin denetiminde;

- Yıl içinde gelen dava sayısı,
- Yıl içinde sona erdirilen dava sayısı,
- Devam eden davalar ve birikmiş iş yükü,
- Cezaî kararların infazı,

Şeklinde beliren dört ana performans ve nitelik göstergesi dikkate alınarak, denetim yerinin işleyişi hakkında genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Tespit edilen veriler ışığında, mahkemelerin performansının ölçülmesi ve bu çerçevede yeni performans hedeflerinin belirlenmesi ise Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun sorumluluğundadır.⁷⁰³

2. Öneriler

Adalet Müfettişlerince, denetimlerde tespit edilen aksaklıklara ve bunların düzeltilmesine ait olan ve Başkanlık tarafından uygun bulunan görüşler, öneriler listesi adı altında ilgililere tebliğ edilmek üzere mahalline gönderilir. Bunların yerine getirilip getirilmediği yetkililerce takip edilir. Öneri konularının, uygulamada faydalı olabilecek, uyulmaması hâlinde tevessülatı gerektirebilecek aksamalardan seçilmesine dikkat edilir.

Hatalı işlem belirtildikten sonra, mevzuattaki yeri ve inandırıcı gerekçesi ile birlikte çözüm yolu gösterilir. Bu gerekçe, Teftiş Kurulu bünyesinde önerinin “hap”ı olarak adlandırılır.

O yerdeki iş hacmi, görevlilerin kıdem durumu ve diğer şartlar dikkate alınarak aynı konuda aynı ünitenin değişik birimlerinde rastlanan aksamalardan

---

⁷⁰³ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 02.11.2007 tarih ve 9310 sayılı yazısından derlenmiştir.

ötürü önerilerin öncelikli olarak müştereken, gereken hâllerde ise ayrı ayrı kaleme alınması denetimi yapan müfettiş tarafından takdir edilir.

İşin öneminin gerekli kıldığı durumlar haricinde tek konuya inhisar eden hususlar öneri konusu yapılmaz.

Önerilerin kaleme alınmasında doyurucu ve ikna edici üslup kullanılmasına itina edilir.

Soruşturma hususlarından müsait olanlar öneri konusu yapılıır. Ancak genel teamül bu şekildeki hatalı işlemlerde öneri yapılmamasıdır.

Öneri yapılmasına gerek duyulmayan mevzular denetim raporunda belirtilebilir.

Kanun yararına bozma yoluna başvurulması istenilen ve yargı yetkisiyle takdir hakkına ilişkin hususlara öneriler listesinde yer verilmez. Kanunlarda açıkça düzenlenen konular takdir hakkı kapsamında değerlendirilmez. Denetimin, hâkimlerin Anayasa ve kanunlarla güvence altına alınan yargı yetkilerine ve bununla ilgili takdir haklarına şümulü olmadığı göz önünde bulundurulur.

Her öneride ilgili dosya ve evrak numarası gösterilir, dosya ve evrak fazla sayıda ise duruma göre makul miktarda numaranın yazılmasıyla yetinilebilir.

Soruşturma sonucunda verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararların hatalı olarak verildiğinin anlaşılması hâlinde konuya öneriler listesinde yer verilir. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararların, aynı fiile ilişkin sonradan yeni delil ortaya çıkması ihtimalinin bulunması hâlinde ele alınması Cumhuriyet Başsavcılığına önerilir. Delillerin yeterince toplanmamış olması, mevcut delillerin dikkate alınmaması veya hatalı yorumlandığının sonradan fark edilmesi gibi hâller; yeni delilin ortaya çıkması ihtimali bulunan hâller olarak değerlendirilir. Cumhuriyet Savcısının, 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 173 üncü maddesinin beşinci fıkrasında ifade edilen kamu davasının açılmaması hususundaki takdir yetkisini kullandığı hâllerde kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın ele alınması önerilemez. İtiraz edilmiş ve itirazın reddine karar verilmiş olması hâlinde ise Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 173 üncü maddesinin altıncı fıkrasındaki usulün uygulanması gözetilir.

Önceki denetim sonunda yapılan önerilerin dayanakları tekrar edilmeyerek yerine getirilmemiş olanların numaraları ve lüzumu hâlinde mahiyetleri de kaydedilmek suretiyle uyulması hususu bir madde hâlinde öneri konusu yapılır. Bir evvelki öneriler listesinde yer alan ve mükerrir olduğu için hukukî dayanağı gösterilmeyen önerilerin yeniden yapılması hâlinde bu kez hukukî dayanaklarına yer verilir.

Evvelki denetim önerilerini tebellüğ etmiş ve bilahare o mahal veya görevden ayrılmış olan veya sonradan göreve başlamış bulunan ilgililerden, makul ve mücbir sebep olmaksızın önerileri yerine getirmemiş olanlar hakkında soruşturmaya geçilir. Tatbikatta bu madde uyarınca Kurul tarafından icra olunmuş inceleme ya da soruşturma bulunmamaktadır.

Denetim sırasında görülen ve mevzuata uygun olup olmadığında tereddüt edilen veya hatalı olduğuna kanaat getirilmekle beraber, mevcut genelge ve mütalâalarla düzeltilmesine imkân görülmeyen ve yahut da herhangi bir genelge ve mütalâanın uygulamada mahzurlu bir netice doğurduğu tespit edilen hâllerde, öneride bulunulmaz. Durum ilgili genel müdürlüklerden mütalâa alınmak üzere denetim raporuna kaydedilir.

Bu Yönetmeliğin 113 üncü maddesine göre incelenen öneriler listesi, ilgili hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile diğer görevlilere tebliğ edilmek üzere mahalline gönderilir. Mahal Cumhuriyet Başsavcılığı, öneriler listesini denetim dönemi içerisinde o yerde çalışıp ayrılanlar da dâhil tüm hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile diğer alâkadarlara tebliğ eder.

Önerilerin tebliğinden itibaren ilgililer on beş gün içerisinde gerekçelerini de göstermek suretiyle önerilere Başkanlık nezdinde itiraz edebilirler. Bu süre öneriler listesinin mahalline gönderildiği tarihten itibaren her hâlde 6 ay geçmekle sona erer. Başkanlıkça itirazın haklı olduğu sonucuna ulaşırsa öneri listeden çıkartılır veya değiştirilebilir.

İtiraz üzerine değişenler de dâhil olmak üzere önerilerle hâl kâğıtlarının çelişki arz etmemesine dikkat edilir.

3. Hâl Kâğıtları

a. Genel Olarak

Kısaca bir tanıtım belgesi olarak tanımlanan hâl kâğıdı, Adalet Müfettişlerinin mahallinde yaptıkları denetimlerde, bizzat işlemlerini incelediği, kişisel özelliklerini müşahede ettiği hâkim, savcı ve Yönetmelikte açıklanan diğer görevliler hakkında gördüğü, işittiği ve hissettiği kişisel ve meslekî kanaatin notla değerlendirilmesidir.⁷⁰⁴ Bir başka tanıma göre de hâl kâğıdı, denetim gören hâkim ve savcılarının kişisel ve sosyal özelliklerinin görgü, izlenim ve dayalı biçimde notla tasvir edilmesidir.⁷⁰⁵ Burada önemli olan yapılan inceleme, gözlem ve değerlendirmeler sonucu tanzim edilen hâl kâğıdında, ilgilinin bütün özellikleriyle tanıtılabilmektedir.⁷⁰⁶

Hâl kâğıtları, hâkim ve savcılar hakkında alınan kararlarda ve yapılacak tasarruflarda büyük önemi haizdir. Bu kimselerin terfilerine, birinci sınıfa ayrılmaları ya da yüksek yargı tazminatı almalarına, birinci sınıf olmalarına, görev yerlerinin değiştirilmesine, üst vazifelere getirilmelerine rehber olmaktadır. Hâkim ve savcılarının meslekî geleceğini olumlu ve olumsuz şekilde etkileme yeteneğine sahip hâl kâğıtlarıyla, görevlinin, denetim dönemi içindeki hâl ve davranışları ile bilgi ve çalışması belgelendirilir.⁷⁰⁷

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu'nda 19.05.1989 – 26.02.1996 tarihleri arasında, ön yüzünde ilgilinin kimliği, orta sayfasının sol kısmında “kişisel ve sosyal özellikleri”, sağ ve ayrıca arka sayfanın bir kısmında “meslekî bilgi ve çalış-

⁷⁰⁴ AKINCI, Yılmaz, Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında “Hâl Kağıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilen Çözümler” Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.211.

⁷⁰⁵ KARAKULLUKÇU, Hüseyin, Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında “Hâl Kağıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilen Çözümler” Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.227.

⁷⁰⁶ DEMİNER, Sırrı Doğan, Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında “Hâl Kağıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilen Çözümler” Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.223.

⁷⁰⁷ VOLKAN, Cevdet, Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında “Hâl Kağıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilen Çözümler” Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.220.

ması”, “gerekiyorsa açıklama ve müfettişin kanaati” ve “sonuç” bölümleri bulunan ve kişisel ve sosyal özellikleri ile meslekî bilgi ve çalışması bölümleri ayrı ayrı toplam “200” not baremi üzerinden değerlendirmeye tabii tutulan hâl kâğıtları düzenlenmiştir.⁷⁰⁸

Yönetmelikte yapılan değişiklik sonucu, 26.02.1996 – 29.12.2004 tarihleri arasında ise ön yüzünde kimliği, kişisel özelliği, şahsî ve ailevî durumu, meslekî bilgi ve çalışması ile sonuç ve kanaat bölümleri bulunan ve herhangi bir şekilde rakam içermeyen, tamamen yazı ile kaleme alınıp sonuç ve kanaat bölümünde, şahsî ve ailevî durumu ile meslekî bilgi ve çalışması birlikte ya da ayrı ayrı “Pe-kiyi”, “İyi”, “Orta” veya “Zayıf” şeklinde değerlendirilen ve alâkalı hâkim ya da savcının terfisi ile ilgili kanaat belirtilen hâl kâğıtları tanzim edilmiştir.⁷⁰⁹

Hâli hazırda ise, Adalet Müfettişleri yapmış oldukları denetim sonrasında, denetimin başladığı gün itibarıyla görevde bulunanların, o yerdeki hizmet süresinin altı ayı aşması hâlinde haklarında hâl kâğıdı düzenler. Altı aylık sürenin hesaplanmasında; izin ve rapor gibi hallerle, yetkili olarak başka yerde geçen zaman dikkate alınmaz. Denetime başlanılan tarih dikkate alınarak, o mahalden ayrılmalarından itibaren üç ay geçmeyenler hakkında da hâl kâğıdı tanzim edilir.

Hâl kâğıtları düzenlenirken; objektif ölçüler içinde kalınarak gizliliğe riayet olunmasına özen gösterilir. İlgililer hakkında sağlam ve güvenilir kaynaklara dayanılarak ciddî ve titiz inceleme yapılır. Tefahhusatın olumsuzluk içermesi hâlinde bu durum gerektiğinde hâl kâğıdının ilgili bölümünde mümkün olduğu kadar kaynak gösterilerek anlatılır.

Yaş haddinden emekli olanlar hakkında hâl kâğıdı düzenlenmez.

Hâl kâğıtlarının kimlik bölümü bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-3 sayılı formda⁷¹⁰ yer alan açıklama, kalan kısımlar içinse Yönetmelik ekindeki ilgili formlar esas alınarak tanzim edilir.

⁷⁰⁸ BİRİTANIR, Coşkun, “Hâl Kâğıtları” Konulu Tebliğ, 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, (21-22 Aralık 1996), Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.64.

⁷⁰⁹ BİRİTANIR, s.68,69.

⁷¹⁰ Bkz. Ek: 3.

Hâl kâğıtları, alâkalının; kimliği, kişisel ve sosyal özellikleri, meslekî bilgi ve çalışması, gerekiyorsa açıklama, müfettişin kanaati ve sonuç, bölümlerinden oluşur.

Meslekî bilgisi değerlendirilmeyecek olanlarda meslekî bilgi ve çalışması bölümü yerine çalışma ve başarısı bölümü, noterlerde ise gerekiyorsa açıklama, müfettişin kanaati ve sonuç bölümü yerine sadece sonuç bölümü bulunur.

Hâl kâğıdı formlarının düzenlenmesinde kişisel ve sosyal özellikleri ve meslekî bilgi ve çalışması bölümlerinde ayrı ayrı 100 üzerinden not takdir edilir.

Kişisel ve sosyal özellikleri bölümüne ait bütün hanelerinin değerlendirmeye tâbi tutularak doldurulması zorunludur.

Meslekî bilgi ve çalışması bölümünde sıfat yetki ve iş bölümüne göre ilgilinin sadece baktığı işle ilgili olan haneler değerlendirmeye tâbi tutulur. Bu bölümde bütün hanelerin doldurulmaması hâlinde not dağılımı Yönetmeliğin ekinde yer alan formda gösterilen formüle göre yapılır.

Hâl kâğıtlarının kişisel ve sosyal özellikleri bölümünde verilen not sonuç bölümünde sadece rakam ve yazı ile belirtilir ve derece kısmında değerlendirilmesi yapılmaz. Meslekî bilgi ve çalışması bölümünde belirtilen notların toplamı sonuç bölümünde rakam ve yazı ile yazılır, verilen bu nota göre derecelendirme yapılır, hâl kâğıdı müfettişlik mührü ile mühürlenerek imzalanır.

Meslekî çalışma ve başarısı bölümündeki notlar; 49 ve aşağısı “Zayıf”, 50-69 arasında olan “Orta”, 70-84 arasında olan İyi, 85-100 arasında olan “Pekiyi” kabul edilerek, ilgilinin meslekî bilgi ve çalışması belirlenir ve bu husus hâl kâğıdının sonuç bölümünün derece kısmına yazılır.

Müfettişin gerekli gördüğü izahat ve kanaat; müfettişin kanaati ve sonuç, gerekiyorsa açıklama bölümünde belirtilir.

Orta ve zayıf not takdir edilen hâl kâğıtlarında gerekli görülen açıklamalar yapıp, ilgiliye yönelik öneriler listesi, inceleme ya da soruşturma raporu veya görüşme tutanağı gibi dayanak belgeler de ilave edilir.

Kuvvetli delil bulunmayan inceleme ve soruşturma konularına hâl kâğıdında değinilmez.

Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 48. maddesinin 1. fıkrası hâl kâğıtlarının düzenlenmesinden önceki araştırma safhasında ki ilkelere ilişkin bir düzenleme getirmektedir. Burada; hâl kâğıtlarının düzenlenmesi sırasında; ilgililer hakkında ciddî ve titiz inceleme yapılması, değerlendirmede, sağlam ve güvenilir kaynaklara dayanılarak geniş tefahhusat icra olunması, objektif ölçüler içinde kalınmasına ve gizliliğe riayet olunmasına özen gösterilmesi hüküm altına alınmaktadır.

Hâl kâğıdının meslekî bilgi ve çalışma bölümünün doldurulmasında, denetimde tespit edilen hata ve aksamalara yer verilen ve denetim sonrasında Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın incelemesini müteakip ilgililerine tebliğ için mahalline gönderilen öneriler listesi düzenleniş biçimi ve içeriği itibariyle somut bir veri olmasına rağmen, kişisel ve sosyal özellikler bölümünün doldurulmasında belgeden çok bilgilerin ve gözlemlerin değerlendirilmesi söz konusudur.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki; hâlen tatbik edilen notlu sistem dâhilinde kişisel ve sosyal özellikler kısmına verilen notlar sonuca etkili olmamakta, bu bölüm artık Yüksek Kurulun ilgili hakkında yapacağı tayinlerde ve unvanlı görevlere yapılacak atamalarda kanaat edinmesi amacıyla doldurulmaktadır. Hâkim ve savcıların ataması ile yetkili ve görevli olan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Kurulun sekreteryası vazifesini gören Personel Genel Müdürlüğü'nün bütün hâkim ve savcılarını birebir tanıması mümkün olmadığından ve bütün adalet daireleri ve mahkemelerin iki yılda bir mutlaka denetime tabii oldukları düşünüldüğünde, hâkim ve savcılarının kişisel ve sosyal özelliklerinin tasviri için bu bölümün hâl kâğıdında yer almasından başka bir çare düşünülemez.

Bu bağlamda, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği ve Başkanlık tebliğleri dikkate alındığında, hâl kâğıdı tanziminde gözetilmesi gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir:

Sağlık durumunun değerlendirilmesinde; tam notun altına düşülmesi halinde sebebinin açıklanması ile yetinilir. Bu hanenin doldurulması sırasında, kısa süreli geçici hastalıklar nedeniyle not düşülmesine gerek bulunmamaktadır. Bu-

radan hareketle, süreklilik arz etmekte birlikte çalışma temposunu etkilemeyen ve alınan ilaçlar sayesinde kontrol altında tutulabilen şeker, tansiyon, kalp ve damar hastalıkları gibi daimî rahatsızlıklardan dolayı da not kırılmasına gerek bulunmamaktadır. Keza, kişinin görevini etkileyecek düzeye ulaşmayan hastalıklarından dolayı da not kırılmaması uygun olacaktır. İlgilinin varsa psikolojik rahatsızlıkları da bu bölüm dâhilinde irdelenecektir. Bu bölümün doldurulması sırasında, rahatsızlığın özelliğine göre: görüşme imkânı bulunmuş ise kişinin bizzat kendisinden bilgi alınır, görüşmeler sırasında yapılan gözlemlerden faydalanılır, ayrıca çalışma arkadaşları ve çevresinde yapılan tefahhus ile birlikte izin ve rapor durumlarını gösteren çizelgelerden de istifade edilir. Tam notun altında bir puan takdir edilmesi sırasında rahatsızlığın boyutları da dikkate alınır. İlgilinin rahatsızlığının görev yapmasına engel teşkil edecek seviyede olması ihtimalinin ortaya çıkması durumunda, konuya denetim raporunda yer verilerek Başkanlık makamınca Personel Genel Müdürlüğü'nün haberdar edilmesi cihetine gidilebilir.

Kılık ve kıyafetin değerlendirilmesinde; tam notun % 50'si altına düşülmesi halinde ise bu hususlarda soruşturma geçirmiş olması veya soruşturma yapılması gerekmekte olup, ilgili sütununda açıklama yapılmalıdır. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 65. maddesinin b fıkrasında “kılık ve kıyafetinde mesleğin gerektirdiği saygınlığı gözetmemek” fiili kınama cezasını gerektiren bir durum olarak düzenlenmiştir. Bazen ilgilinin kılık ve kıyafetine gösterdiği ilgisizlik disiplin cezası tatbikini gerektirecek boyutlara ulaşmamakta birlikte tam not takdirini de imkânsız kılmaktadır, bu gibi hallerde durumun niteliğine göre denetimi yapan müfettiş burada gereken not indirimi cihetine gidecektir. Yıpranmış ve ütüsüz kıyafet giyilmesi, renk ve şekil açısından görev gereklerine uygun düşmeyen kıyafetlerin tercih edilmesi, ayakkabıların boyasız olması gibi hususlar not indirimine yol açan ve sıkça karşılaşılan sebeplerdendir.

Söz ve davranışları ile temsil yeteneği ve Cumhuriyet Savcıları için idarecilik vasıflarının değerlendirilmesinde; tam notun % 30'u altına düşülmesi halinde ise bu hususlarda soruşturma geçirmiş olması veya soruşturma yapılması gerekmekte olup, ilgili sütununda açıklama yapılmalıdır. Bu hanenin doldurulma-

sında hakkında not takdir edilecek olan ilgilinin hâl ve tavırları değerlendirilir, üstlendiği görevi hakkıyla temsil edip edemediği gözlenir, nezaket kurallarına vukufiyeti ve bunları uygulamadaki hassasiyeti izlenir. Genel bir uygulama olarak mesleğe yeni başlayan hâkim ve Cumhuriyet Savcıları açısından tam not takdir edilmemektedir. Önceki yazılı sistem hâl kâğıdı uygulamasında bu süre 3 ila 5 yıl arası bir dönem olarak kabul edilmekte idi. Cumhuriyet Savcıları açısından bu bölümde ayrıca idarecilik vasıfları da değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. Yazılı sistem hâl kâğıdı döneminde bu kısımda ayrıca Cumhuriyet Savcılarının zabıta ve diğer idarî birimlerle olan ilişkileri de değerlendiriyordu, şimdiki sistemde bu konular açısından ayrı bir başlığın açılmamış olması nedeniyle söz konusu hususlar idarecilik vasıfları kapsamında değerlendirmeye tâbi tutulabilir, bu nedenle Cumhuriyet Savcılarının hem adliye içindeki idarî faaliyetleri, hem de adliye dışındaki birimlerle olan ilişkileri değerlendirmeye tâbi tutulmalıdır.

Dürüstlük ve tarafsızlığı ile mesleğin vakar ve haysiyetini koruması, kötü alışkanlıklarının bulunmaması, menfaatine düşkün olmaması, şahsı ve ailesi itibariyle çevrede bıraktığı intibanın değerlendirilmesinde; bu haneler genel olarak tefahhusa dayalı olarak doldurulacak bölümler olduğundan, bunun yapılması sırasında Yönetmeliğimizin 48. maddesinde ön görülen “değerlendirilmede, sağlam ve güvenilir kaynaklara dayanılıp geniş tefahhus yapılması, objektif ölçüler içinde kalınması ve gizliliğe riayet olunmasına özen gösterilmesi” şeklindeki prensiplerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu hanelerde tam notun % 30’u altına düşülmesi halinde soruşturma geçirilmiş olunmasını veya soruşturma yapılmasını ve açıklamanın bu hususlarla alâkalı yapılması gerekmektedir. Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın 28.07.2005 tarihli genel yazılarında; hâl kâğıtlarının 4, 5, 6 ve 7 numaralı hanelerinin doldurulmasında menfi bir durumun tespit edilmemesi durumunda tam not takdir edilmesi, soruşturmaya geçilmeye imkân vermeyen olumsuzlukların varlığı halinde menfi durumun ağırlığına göre not kırılması, aksi halde hâl kâğıtlarında olumlu ve olumsuz ayrımının yapılmayacağı bildirilmiştir. Hali hazırdaki uygulama itibariyle; bu 4 hane açısından aksine bir duyum alınmadığı sürece tam not takdir edilmekte, 7 puanın altına düşülmesinin soruşturma şartına bağlı olmakta, 7 ilâ 10 arasında bir not takdir edilmesi

durumunda ise izahatta bulunmaya gerek bulunmamaktadır. Bu 4 konu ile alâkalı olarak en çok tartışılan husus, soruşturma boyutuna ulaşmayan veya delillendirmede büyük sıkıntılar yaşanılacağı düşünülen konuların hâl kâğıtlarına yansıtılıp yansıtılmayacağı sorunudur. Söz konusu maddeler açısından 10 ila 7 arasında takdir edilen her not açısından değerlendirme makamları tarafından bir bilgi ihtiyacının doğacağı muhakkaktır. Haklı olarak tam notun altında takdir edilen her puanlamanın gerekçesi merak edilecektir. Bu nedenle değerlendirme yapılırken bu hususun da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Yazılı usulde hâl kâğıdı düzenlendiği dönemde soruşturma yapmayı gerektirecek boyuta ulaşmamış olumsuzluklar; “işine aksettirmemekle beraber kişisel özellikleri bölümünde değinilen ve doğuştan gelen pinti, cimri mizacı nedeniyle biraz menfaatine düşkün tavırlarının yadırgandığı”, “görevine herhangi bir şekilde sirayet ettirmekle birlikte son zamanlarda çevresinin genişleme istidadı gösterdiği”, “her ne kadar hakkında soruşturmaya geçilmesini gerektirebilecek boyutlarda net ve tatminkâr kanıt ve bulgular elde edilememiş ise de gitgide hayli geniş bir muhit edindiği”, “bu çevreye mensup ve kariyerine uymayan kişilerin adliyedeki işlerini gizlilik içerisinde ve maharetle takibinden şüphelenildiği”, “belirsiz bir kısım takipsizlik kararlarının yeterince güven veremediği yolunda söylentiler çıkmasına yol açtığı”, “hakkında tevessülâtı mucip somut ve esaslı deliller mevcut olmamakla beraber ailesiyle oturduğu evine sık sık sabahlara karşı geldiği, bunun muhtemelen kimliği bilinmeyen bir bayanla gayri meşru münasebetinden veya belirsiz yerlerde kumar oynama düşkünlüğünden kaynaklandığı, bu yüzden kendisi, eşi ve çocuklarını geçim sıkıntısı çekmeye maruz bıraktığı hususlarında bir takım şayialar doğmasına mahal verdiği, nitekim sabahleyin mesaisine çoğu zaman yorgun, argın ve uykusuz vaziyette gelebildiği, nedenini tam bilmeyen daire arkadaşlarının da, adı geçenin bu durumundan dolayı etkilenip üzüldükleri” gibi ifadelerle açıklanmaktaydı. Menfaate düşkünlük hanesiyle alâkalı olarak değerlendirme yapılırken; herkesin belli bir oranda menfaatini korumak isteyeceği hatta koruması da gerektiği düşünülerek, çıkarına düşkün, çıkarının esiri, tutsağı bulunup bulunmama veya menfaatinin bağımlılığında, güdümünde olup olmayı nazara almak gerekmektedir. Bu bölümlerde 10 puandan aşağı takdir edilecek notların kişinin ilgili bölüm açısından bir zafiyetinin bulunduğu delalet

edeceği ve meslekî geleceğini de etkileyeceğinden bu hanelerdeki not tenkisle-
rinde azamî özenin gösterilmesi gerektiği izahıtan varestedir.

Daire arkadaşları, iş sahipleri ve halkla ilişkilerinin değerlendirilmesinde;
tam notun % 50'si altına düşülmesi halinde ise bu hususlarda soruşturma geçir-
miş olması veya soruşturma yapılması gerekmektedir. Bu bölümün doldurulması
da yapılacak tefahhusa dayalı olarak gerçekleşecektir. Bu nedenle Yönetmeliğin
48. maddesinde ki prensipler burada da geçerlidir. Yazılı sistemde hâl kâğıtlarına
yansıyan olumsuzluk örnekler; “meslektaşlarına karşı selâm sabah, ziyaret iade-i
ziyaret, izzet ikram bilmez, hatır gönül sormaz, sırtını dönüp görmezlikten gelen,
dalgın, umursamaz, bencil, kendine dönük, dış alemle ilişkisiz yahut herkesten,
her işten şüpheci, aşırı mı aşırı titiz ve müşkülpesent tutumlarının yadırgandığı”,
“bariz bir ihtilât yaratmamakla birlikte aralarında bir geçimsizlik husule gelme-
mesinde kendisinin pek katkısının bulunmayıp, daha ziyade daire arkadaşlarının
sabır ve hoşgörüsünün rol oynadığı”, “mahdut zamanlarda da olsa emsali olma-
yan kimselerle teşriki mesai yapabilir, arkadaşlık kurabildiği” gibi açıklamalarla
ifade edilmekteydi.

Kalem personeli üzerindeki etkinliği ve yetiştirmekteki gayretinin değer-
lendirilmesinde; tam notun % 50'si altına düşülmesi halinde ise bu hususlarda
soruşturma geçirmiş olması veya soruşturma yapılması gerekmekte olup, ilgili
sütununda açıklama yapılmalıdır. Bu hanenin doldurulmasında denetim sırasında
ilgili personelin kapasiteleriyle, yetişme ve gelişme durumları gözlemlenmeli ve
amirlerinin kendilerine olan katkıları değerlendirilmek suretiyle not takdiri cihe-
tine gidilmelidir. Bu bölüm Cumhuriyet Savcılarının idarecilik vasıflarıyla da
ilişkili bulunduğundan her iki hane açısından verilecek notlarına uyumlu olması-
na özen gösterilmelidir.

Mesaiye riayeti ve göreve bağlılığının değerlendirilmesinde; tam notun %
50'si altına düşülmesi halinde ise bu hususlarda soruşturma geçirmiş olması veya
soruşturma yapılması gerekmekte olup, ilgili sütununda açıklama yapılmalı-
dır. 2802 sayılı Kanun'un; 63. maddesinin “b” bendi gereğince; mazeretsiz ola-
rak göreve geç gelmek ve görevden erken ayrılmak uyarıma, 64. maddesi mucibi-
nce; izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın göreve (1 veya 2 gün) gel-

memek aylıktan kesme, 65. maddenin “h” bendi gereğince; izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın kesintisiz üç gün göreve gelmemek kınama, 66. maddenin “a” bendi doğrultusunda; mazeretsiz olarak göreve geç gelmeyi veya erken ayrılmayı alışkanlık haline getirmek ile “d” bendinde düzenlenen; izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın kesintisiz 4-9 gün göreve gelmemek kademe ilerlemesinin durdurulması, 67. maddenin “a” bendi gereğince; izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın, bir takvim yılı içinde, toplam onbeş gün göreve gelmemek derece yükselmesinin durdurulması cezasını gerektirmekte olup, ağırlıkları itibariyle disiplin cezası uygulanmasını gerektirecek niteliğe ulaşmayan mesaiye riayetsizlik hallerinde tam puan altında not takdir edilebilir. Mesai saatleri dâhilinde gereksiz yere görev yerinden ayrılmak da olumsuzluk olarak bu kapsamda irdelenebilir. Göreve bağlılık durumunun değerlendirilmesinde de; meslekî bilgi ve çalışma bölümünde takdir edilecek notlarla paralellik arz etmesine ve gereken hususlarda öneri getirilmiş olmasına özen gösterilmelidir.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, her ne kadar bu konuda bazı ölçütler getirilmiş olsa bile, hâl kâğıdının özellikle bu bölümü, denetimi icra eden Adalet Müfettişinin kendi gözlem ve değerlendirme yeteneğine bağlı olarak açıkladığı şahsî kanaatini ifade etmektedir. Zira Yönetmelikte açıklanan sınırlar dâhilinde olmak kaydıyla, hangi şartlarda hangi notun verileceğini gösteren bir düzenleme yoktur. Zaten böyle bir şey mümkün de değildir. Bu cümleden, bir müfettişe göre normal gelen kıyafet tarzı, diğerine göre kötü, bir başkasına göre de mükemmel olabilir. Öte yandan, bir hâkim ya da savcının kötü alışkanlıklarının bulunmaması satırına verilen 8 notunun takdir edilmesinden ne anlamak gerekecektir. Bir başka deyişle, bu kamu görevlisinin iki puanlık kötü alışkanlığı nedir? Gerçekten de, bir insanın, kişisel ve sosyal özelliklerinin sözle izah yerine notla ifade edilmeye kalkışılması, hem hâl kâğıdını düzenleyen Adalet Müfettişi, hem bu belgeye göre değerlendirme yapacak olan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, hem de hakkında hâl kâğıdı düzenlenen hâkim ve savcılar için zorlama bir durumdur. Bu sebeple, özellikle kişisel ve sosyal özellikler bölümünün doldurulmasında not sisteminden vazgeçilerek, yazılı sisteme dönülmesinde fayda görmekteyiz.

Ağır ceza merkezlerinde ve büyükşehir belediyesi dhiline bulunan ilçelerde görev yapan Cumhuriyet Basavcılarını ve vekilleri için bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-5 sayılı, bu kapsam dışında kalan Cumhuriyet Başsavcısı, vekilleri ve Cumhuriyet Savcılarını için Ek-6, adlı yargı hâkimleri için Ek-7, idarî yargı hâkimleri için Ek-8, Bakanlık merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında bulunan hâkim ve Cumhuriyet Savcılarını için Ek-9 sayılı hâl kâğıdı formları doldurulur.⁷¹¹

Yargıtay başkan ve üyeliklerinden atanan bölge adliye mahkemesi başkanı, daire başkanı, basavcısı hakkında hâl kâğıdı tanzim edilmez.

Henüz birinci derecenin son kademesine gelmemiş olanların terfie lyık bulunup bulunmadığı, ikinci derece kadro aylığı almış olup da müteakip denetim tarihine kadar hâkimlik ve Cumhuriyet Savcılığı mesleğinde birinci sınıfa ayrılabilmek için gerekli görev süresini dolduracak olanlar ile bir sonraki denetim tarihine kadar birinci sınıf incelemesine tâbi tutulacak hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının emsallerine göre birinci sınıfa ayrılabilcek derecede temayüz edip etmediği, gerek grldgnde mesaisinden Yargıtay ve Danıştay yeliklerinde, bölge mahkemelerinde yararlanılıp yararlanılamayacağı, kendisinden hâkimlik, Cumhuriyet Savcılığı, hukuk, ceza gibi alanların hangisinde faydalanılabileceği, büyük merkezlerde görev yapmaya, mahkeme başkanlığına veya mfettiliğe ehil bulunup bulunmadığı, görevinin veya görev yerinin değitirilmesinde zorunluluk olup olmadığı gibi hususlar kanaat ve sonuç bölümünde belirtilir.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 90/3. maddesinde yer alan "...gerek grldgnde mesaisinden Yargıtay ve Danıştay yeliklerinde ... yararlanılıp yararlanılamayacağı..." Şeklindeki tümcesinin, mfettiin yargısal takdire giren konulara karışması niteliğinde olduğu ve Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tzgnde bu hükme dayanak teşkil edecek bir düzenleme bulunmaması nedeniyle hukuka aykırı grldgnden, yürütülmesinin durdurulmasına karar verilmiştir.⁷¹²

⁷¹¹ Bkz. Ek: 4.

⁷¹² Danıştay 5. Dairesinin 18.04.2008 tarih ve 2007/7965 E. sayılı kararı.

Son olarak, hâkim ve savcılar hakkındaki hâl kâğıtlarının bir nüshası, Teftiş Kurulu Başkanlığı'nda muhafaza edilip, diğer nüshası Başkanlıkça Personel Genel Müdürlüğü'ne gönderilir.

b. Niteliği

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 49. maddesinin 1. fıkrasında hâl kâğıtlarından bir "Form" olarak bahsedilmektedir. Hakeza, Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 95. maddesine göre hâl kâğıtları; ilgili makamların değerlendirilmelerinde kullanılmak için hazırlanan 09.10.2003 tarih ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 26. maddesi anlamında bilgi notu niteliğindedir.

Öte yandan, yargı kararlarında farklı görüşler mevcuttur. Buna göre; 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 21. maddesinde, hâkimlik ve savcılık mesleğinde bulunanların derece yükselmelerinin yapılabilmesi için; derecesi içinde iki yıl bulunmuş veya bu kanuna göre bulunmuş sayılmaları, yükselmeye engel kesinleşmiş mahkeme hükmü veya disiplin cezalarının bulunmaması, ahlâki gidişleri, meslekî bilgi ve anlayışları, gayret ve çalışkanlıkları, gördükleri işlerin birikmesine sebep olup olmadıkları, çıkardıkları işlerin miktar ve mahiyetleri, göreve bağlılıkları ve devamları, üst merciler ve müfettişlerce haklarında düzenlenen hâl kâğıtları ve sicil fişleri, kanun yolu incelemesinden geçen iş sayısı ve bu inceleme üzerine verilen notları, örnek karar ve mütalâaları ve varsa meslekî eser ve yazıları ile katıldıkları meslek içi ve uzmanlık eğitimleri göz önünde tutularak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na ilân edilen derece yükselme ilkelinde aranan koşulları taşımaları gerektiği belirtilmiş olup, anılan maddede sayılan hususlar hâkim ve savcılarının her türlü yükselme ve birinci sınıfa ayrılmasında alt yapı oluşturup hukuksal durumlarında değişiklik meydana getirdiğinden ve 1982 Anayasası'nın 159/5. maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı merciine başvurulamayacağı düzenlendiğinden, bu veçhile Yüksek Kurulca verilecek terfii ettirilmeme kararlarına karşı yargı yoluna gidilmesi mümkün olmadığından, müfettiş hâl kâğıdı idarî davaya

konu edilebilecek kesin ve yürütülmesi gerekli işlemlerdendir.⁷¹³ Danıştay 2. Dairesi de, aynı gerekçelerle ilk derece mahkemelerinin görüşünü paylaşmaktadır.⁷¹⁴

Aksi görüşteki içtihatlarla göre ise; sınırlı bir kapsamda ve sürede gerçekleştirilen adalet dairesi denetimi esnasında adalet müfettişlerinin şahsî gözlemlerine kanaatine dayanılarak düzenlenen hâl kâğıtlarının; özellikle ilgilinin kişisel ve sosyal durumunun değerlendirildiği kısım açısından soruşturmaya dönüştürülmediği sürece subjektif tespitler içeren bilgi notları olduğu, özlük işlemlerinde de Yüksek Kurul tarafından bu şekilde kabul edilmesinin bekleneceği, hâl kâğıtlarının atama ve terfi işlemlerinde Kurulca inceleme ve değerlendirmeye esas alınıncaya kadar tek başlarına ya da kendiliğinden hukukî sonuç doğurmadığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun hâl kâğıtlarını dikkate alıp almama konusunda çok geniş takdir hakkının bulunduğu, bu veçhile hâl kâğıtlarının kesin ve yürütülebilir bir işlem niteliği taşımadıklarından tek başlarına idarî davaya konu olamayacakları kabul edilmiştir.⁷¹⁵

Gerçekten de, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 21. maddesi hükmünden de anlaşılacağı üzere hâl kâğıtları, tek başına sonuç doğuran ve idarî davaya konu olabilecek nitelikte kesin ve yürütülmesi gereken işlemlerden olmayıp, derece yükselmesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca göz önünde tutulacak hazırlık işlemi mahiyetindeki belgelerden birisidir.

---

⁷¹³ Zonguldak İdare Mahkemesinin 06.06.2008 tarih, 2007/1621 E. ve 2008/709 K. sayılı kararı; Eskişehir 1. İdare Mahkemesinin 30.05.2008 tarih, 2007/1482 E. ve 2008/627 K. sayılı kararı; Bursa 3. İdare Mahkemesinin 31.10.2007 tarih, 2006/2415 E. ve 2007/1692 K. sayılı kararı; Ordu İdare Mahkemesinin 20.03.2008 tarih, 2007/537 E. ve 2008/364 K. sayılı kararı; İstanbul 2. İdare Mahkemesinin 30.04.2008 tarih, 2007/1334 E. ve 2008/808 K. sayılı kararı; Ankara 4. İdare Mahkemesinin 28.03.2008 tarih, 2007/751 E. ve 2008/881 K. sayılı kararı; Gaziantep 2. İdare Mahkemesinin 20.03.2008 tarih, 2007/872 E. ve 2008/325 K. sayılı kararı; Adana 2. İdare Mahkemesinin 15.04.2008 tarih, 2007/1324 E. ve 2008/522 K. sayılı kararı; Ankara 10. İdare Mahkemesinin 12.05.2008 tarih, 2007/1189 E. ve 2008/1087 K. sayılı kararı;

⁷¹⁴ Danıştay 2. Dairesinin 11.02.2008 tarih ve 2007/3904 E., 2008/630 sayılı kararı; Danıştay 2. Dairesinin 06.11.2007 tarih ve 2007/2844 E., 2007/4152 sayılı kararı; Danıştay 2. Dairesinin 22.03.2007 tarih ve 2006/3759 E., 2007/1133 sayılı kararı.

⁷¹⁵ Manisa İdare Mahkemesinin 09.04.2008 tarih ve 2007/2539 E., 2008/690 sayılı kararı; Danıştay 5. Dairesinin 29.09.2004 tarih ve 2003/4512 E., 2004/3366 sayılı kararı.

Nitekim Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin⁷¹⁶ “Hâl kâğıtlarının mahiyeti” başlıklı 95. maddesinde de hâl kâğıtlarının ilgili makamların değerlendirmelerinde kullanılmak için hazırlanan 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 26. maddesi anlamında bilgi notu niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca, hâkim ve savcı hakkında olumsuz olarak düzenlenen hâl kâğıdı, ilgili hakkında olumlu kararda değerlendirmeye esas tutulmayabiliyor. Eğer hâl kâğıdına dayalı olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından ilgilisi hakkında terfi ettirmeme, bir alt derecede terfi ettirme veya birinci sınıfa ayırmama gibi olumsuz bir karar alınmışsa o zaman hâl kâğıdı icraî hale gelir. Hâl kâğıdına istinaden Yüksek Kurulca bir karar verilmesi durumunda ise, bu karara karşı yargı yolu kapalı olduğundan, hâl kâğıdının iptali kararı verilmesi halinde ortaya çıkan durumun Yüksek Kurul kararını değiştirmeyeceği açıktır. Aksi bir düşünce, Anayasanın 159/4. maddesine aykırı olarak, Yüksek Kurul kararlarına karşı yargı yolunun açık hale getirilmesi anlamına gelecektir.

Son olarak Danıştay 2. Dairesi bir içtihadında, Adalet Müfettişinin gözleme dayalı değerlendirmesini yansıtan hâl kâğıdının, hâkim ya da savcı hakkında hiçbir gözlemi olmayan üst makam konumundaki Teftiş Kurulu Başkanı tarafından itiraz üzerine değiştirilmesi, geri alınması veya yeniden düzenlenmesi işlemin niteliği itibarıyla mümkün olmadığından, hâl kâğıdına karşı 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca yapılacak idarî başvurunun, anılan Kanununun 7. maddesi uyarınca öğrenme tarihine göre başlayacak 60 günlük dava açma süresini durdurmayacağını hükme bağlamıştır.⁷¹⁷

Kanaatimizce, hâl kâğıtları, tek başına sonuç doğuran ve idarî davaya konu olabilecek nitelikte kesin ve yürütülmesi gereken işlemlerden olmayıp, derece yükselmesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca göz önünde tutulacak hazırlık işlemi mahiyetindeki belgelerden birisidir.

Zira 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 21. maddesinde, hâkimlik ve savcılık mesleğinde bulunanların derece yükselmelerinin yapılabilmesi

⁷¹⁶ 24.01.2007 gün ve 26413 sayılı Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷¹⁷ Danıştay 2. Dairesinin 11.02.2008 tarih ve 2007/3904 E., 2008/630 sayılı kararı.

için; derecesi içinde iki yıl bulunmuş veya bu kanuna göre bulunmuş sayılmaları, yükselmeye engel kesinleşmiş mahkeme hükmü veya disiplin cezalarının bulunmaması, ahlâkî gidişleri, meslekî bilgi ve anlayışları, gayret ve çalışkanlıkları, gördükleri işlerin birikmesine sebep olup olmadıkları, çıkardıkları işlerin miktar ve mahiyetleri, göreve bağlılıkları ve devamları, üst merciler ve müfettişlerce haklarında düzenlenen hâl kâğıtları ve sicil fişleri, kanun yolu incelemesinden geçen iş sayısı ve bu inceleme üzerine verilen notları, örnek karar ve mütalâaları ve varsa meslekî eser ve yazıları ile katıldıkları meslek içi ve uzmanlık eğitimleri göz önünde tutularak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca ilân edilen derece yükselme ilkelerinde aranan koşulları taşımaları gerektiği belirtilmiştir.

Bu hükümden hâl kâğıtlarının; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca terfide göz önünde tutulacak ve meriyette birinin diğerinden daha önemli olduğu vurgulanmayan ölçüt işlemlerden biri olduğu sonucunu çıkarmaktayız. Bir başka deyişle hâl kâğıtları, tek başına sonuç doğuran ve idarî davaya konu olabilecek nitelikte kesin ve yürütülmesi gereken işlemlerden olmayıp, Yüksek Kurulun çalışmalarına hazırlık teşkil etmek üzere müfettişlerce hazırlanan bilgi notu niteliğindedir.

Hakeza Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca, hâkim ve savcı hakkında olumsuz olarak düzenlenen hâl kâğıdı, ilgili hakkında olumlu kararda değerlendirmeye esas tutulmayabilir. Eğer hâl kâğıdına dayalı olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından ilgilisi hakkında terfi ettirmeme, bir alt derecede terfi ettirme veya birinci sınıfa ayırmama gibi olumsuz bir karar alınmışsa o zaman hâl kâğıdı icrafâ hale gelir. Hâl kâğıdına istinaden Yüksek Kurulca bir karar verilmesi durumunda ise, bu karara karşı yargı yolu kapalı olduğundan, hâl kâğıdının iptali kararı verilmesi halinde ortaya çıkan durumun Yüksek Kurul kararını değiştirmeyeceği açıktır. Aksi bir durumun Anayasanın 159/4. maddesine aykırı olarak Yüksek Kurul kararlarına karşı yargı yolunun açık hale getirilmesi anlamına gelecektir. Öte yandan hâl kâğıdını kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olarak kabul etmek, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarının tek dayanağının hâl kâğıdı olduğunu kabul etmek anlamına gelir ki, bu durum 2802 sayılı Yasanın 21/c maddesinin özüne ve sözüne aykırılık teşkil eder.

Kaldı ki; Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin "Hâl Kâğıtlarının Mahiyeti" başlıklı 95. maddesinde hâl kâğıtlarının ilgili makamların değerlendirmelerinde kullanılmak için hazırlanan ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 26. maddesi anlamında bilgi notu niteliğinde olduğunun belirtilmesi karşısında bu konudaki tartışmaların artık son bulması gerektiğini düşünürüz.⁷¹⁸

C. TAHKİKAT

1. Genel Olarak

Yargı bağımsızlığı ilkesi, ülkemizde Anayasa ve diğer yasalarla teminat altına alınmıştır. Bu çerçevede, hâkim, kişisel kanaat, inanç ve önyargılardan uzak bir tarafsızlıkla, yasama, yürütme ve çevreden gelecek baskılara karşı bağımsızca, mer'i hukuk kurallarını vicdanî kanaatine ile uygulamakla mükelleftir. Hâkimin, mahkeme kararlarının tesisi sırasında serdeylediği oy ve kanaatinden dolayı mesuliyeti bulunmamaktadır. Bir başka deyişle, hâkimin sorumsuz olduğu, daha doğrusu sorumluluğunun kanun ve vicdanına karşı olduğu söylenebilir.⁷¹⁹

Buna mukabil, hâkimin sorumsuzluğu onun keyfî davranabileceği anlamına gelmemektedir. Hukukumuzda, hâkimlerin yargı muafiyeti ve dokunulmazlıkları bulunmamaktadır. Hukuk devletinde, kamu görevlilerine tanınan her yetkinin, kanunun amacına ve kamu yararına uygun kullanılması gerekmektedir. Yetkinin kasten aşılması, takdir yetkisinin keyfî ya da yasal amaçlar dışında şahsî menfaatler için kullanılması gibi davranışlar hâkimin cezaî ve disiplin anlamında sorumluluğunu gerektirir.⁷²⁰

Öte yandan, suçun ihbarıyla başlayıp iddianamenin kabulü ile sonuçlanan süreçte, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenen genel yargılama hükümleri-

⁷¹⁸ Resmî Gazete 24.01.2007 tarih ve 26413 sayılı.

⁷¹⁹ ÖZÇELİK, A. Selçuk, Anayasa Hukuku Dersleri, 2.C., Filiz Kitabevi, İstanbul 1983, s.371; ÖZEN, Muharrem, Hâkimin Cezaî Sorumluluğu, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004, s.69.

⁷²⁰ GÖKCAN – ARTUÇ, s.472.

nin terk edilerek, özel kuralların tatbikini öngören düzenlemeler, tüm hukuk sistemlerinde benimsenen tarihsel bir uygulamadır.⁷²¹

Bu bağlamda, hâkimlerin görevlerinden veya kişisel kusurlarından doğan suçları dolayısıyla yapılacak soruşturma ve kovuşturmanın genel yargılama usulünden ayrı bir usule tabii tutulması, yargı bağımsızlığı ilkesinin doğal bir neticesidir. Bu durum, onlara sağlanan bir ayrıcalık değil, kamu yararı için zorunlu bir unsurdur.⁷²²

Aksi görüşe göre ise, hiçbir gerekçe, yargılama konusundaki ayrıcalıkları devam ettirmenin gerekçesi olamaz. Devleti oluşturan tüm erklerin etik davranış ilkelerine bağlılıkları gerekir. Herhangi bir erk mensubunun, mevzuata aykırı davranışları için öngörülmuş müeyyidelerin herhangi bir izin sistemine ya da yasal engele takılmadan uygulanması çağdaş demokratik sistemin gereğidir.⁷²³

Ülkemizde, hâkimlerin mesleği ifa ederken meslekle bağdaşmayan bazı tutum ve davranışlar içine girmeleri halinde haklarında idarî soruşturma yapılarak disiplin cezaları da verilmesi mümkündür. Hâkimin bu tarz tutum ve davranışları hakkındaki disiplin prosedürü, yapılan mutad denetim sonunda başlayabileceği gibi, şikâyet veya ihbarla da başlatılabilir.

Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 62. maddesine göre; hâkimlere; sıfat ve görevleri gereklerine uymayan hal ve hareketlerinin tespit edilmesi üzerine durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na öngörülen disiplin cezalarından biri verilir: Bunlar, uyarma, aylıktan kesme, kınama, kademe ilerlemesini durdurma, derece yükselmesini durdurma, yer değiştirme, meslekten çıkarma cezalarıdır.

Pozitif hukukumuzda, son yıllarda diğer ülkelere paralel olarak gelişen etik ilkelerin en eskisinin yer değiştirme müeyyidesinin tatbikini gerektiren eylemler

⁷²¹ ŞAN, Abdullah Ayhan, Özel Soruşturma Usulleri, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s.5.

⁷²² GÖKCAN – ARTUÇ, s.472.

⁷²³ Bu konuda geniş bilgi için bkz. TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete, C.2, s.256-258.

olarak 2802 sayılı Kanun'un 68. maddesinde sayıldığı görülmektedir.⁷²⁴ Madde hükmüne göre:

“Yer değiştirme cezası:

a) Kusurlu veya uygunsuz hareket ve ilişkileriyle mesleğin şeref ve nüfuzunu veya şahsî onur ve saygınlığını yitirmek,

b) Yaptıkları işler veya davranışlarıyla görevini doğru ve tarafsız yapamayacağı kanısını uyandırmak,

c) Hatır ve gönüle bakarak veya kişisel duygulara kapılarak görev yaptığı kanısını uyandırmak,

d) Göreve dokunacak surette ve kendi kusurlarından dolayı meslektaşlarıyla geçimsiz ve dirliksiz olmak,

e) Madde tayin ve deliller elde edilmemiş olsa bile, rüşvet aldığı veya irtikapta bulunduğu kanısını uyandırmak,

f) Doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemek ve görev sırasında olmasa dahi çıkar sağlamak amacı ile verilen hediyeyi kabul veya iş sahiplerinden borç istemek veya almak,

Hallerinde uygulanır”.

Görüldüğü gibi, maddede açıklanan eylemlerde kişisel olarak dürüst davranma değil, etik olarak kendisi haricindekilerde uyandırdığı izlenim esas alınmaktadır.⁷²⁵ Bu durum, yani bahse konu eylemlerin işlendiğine dair bir kanı varlığının müeyyidenin tatbiki için yeterli görülmesi hususu istismara açık olduğu için eleştiri konusu yapılmış olsa da⁷²⁶, yargının niteliği ve fonksiyonu dikkate alındığında, insanların yargıya ve dolayısıyla adalet idealine inanç ve güvenlerinin eksiksiz tesisi için, millet adına karar verme yetkisine sahip hâkimlerin içsel olarak ahlâklı ve dürüst olmaları yanında, bunu toplumda göstermek zorunda olmalarının haklı bir anlayışı yansıttığını belirtmek isteriz.

---

⁷²⁴ AYCI, s.108.

⁷²⁵ AYCI, s.109.

⁷²⁶ BİNİCİ, s.92.

2. Araştırma

Adalet Müfettişleri, Bakan'ın gerek görmesi veya Başkanlığın görevlendirmesi veya bizzat rastlayacakları aksaklıklarla ilgili konularda araştırma yaparlar. Gereken tedbir ve teklifleri muhtevî raporlarını Başkanlığa sunarlar.

Araştırmanın tefahhus yoluyla yapılmasının Bakan tarafından tensip edilmesi hâlinde, Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 110. maddesi uyarınca, müfettiş sağlıklı bir sonuca ulaşmak için olay hakkında bilgisi olabilecek kişilerle temas kurar. Yazılı beyanlara başvurmadan ve işin gizliliğine azamî derecede titizlik göstererek bilgi toplar. Lüzumu hâlinde evrak ve belgeleri inceler.

Müfettiş edindiği bilgileri, dinlenen kimselerin hüviyet ve şifahî beyanlarını ayrı ayrı tutanağa bağladıktan sonra ayrıca düzenlenecek araştırma raporunda bilgilerin ve beyanların ana hatlarını belirtir.

Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları hakkında yapılan araştırmada, zorunluluk olmadıkça hâkim ve Cumhuriyet Savcıları dışındaki adalet personelinin bilgisine başvurulmaz.

3. İnceleme ve Soruşturma

İnceleme ve soruşturma, Anayasanın 144, 2802 sayılı Yasanın 82, Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün 6, Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 98. maddelerine göre; hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının, görevden doğan veya görev sırasında işledikleri suçları ile sıfat ve görev gereklerine uymayan tutum ve davranışlarından dolayı yapılacaktır.

Bir hâkim hakkında inceleme ya da soruşturma yapılabilmesi kural olarak Adalet Bakanının iznine tabiidir. 2802 sayılı Kanun'un 83. maddesi uyarınca, Adalet Müfettişleri, denetim ve soruşturma sırasında öğrendikleri ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde durumu hemen Bakanlığa bildirmek koşuluyla, önceden izin almaksızın re'sen soruşturma yapabilirler. 1982 Anayasası'nın 144 ve 2802 sayılı Kanun'un 82. maddesine göre, Adalet Bakanı, inceleme ve soruşturmayı Adalet Müfettişlerine veya hakkında soruşturma yapılacak olandan daha

kıdemli hâkim ve savcılara yaptırabilir. Tatbikatta, kıdem sorunu bulunmayan yerlerde, savcılar hakkında Cumhuriyet Başsavcısı, hâkimler hakkında da Adalet Komisyonu Başkanı inceleme ve soruşturma için yetkili kılınmaktadır.

Yargıtay konuya ilişkin verdiği bir içtihadında; hakkında soruşturma yapılan Cumhuriyet Savcısının ihzarî soruşturmayı yapan Cumhuriyet Başsavcısından kıdemli olmasını, hazırlık soruşturmasını yapan Cumhuriyet Başsavcısı ve son soruşturma kararını veren Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının kıdemli olması ve mahkemece tüm delillerin tekrar toplanarak değerlendirilmesi olanağının bulunduğu gerekçesiyle hukuka aykırı bulmamıştır.⁷²⁷

2802 sayılı Kanun uyarınca, hâkimlerin, görevlerinden doğan veya vazifeleri sırasında işlenen suçları ile sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları ile ilgili inceleme soruşturmalar anılan Yasa çerçevesinde icra edilecektir.

Bu bağlamda, görevden doğan suç kavramını, 4483 sayılı Kanun ile paralel tanımlamak gerekirse, görev ile bağlantılı, hâkimlik mesleğinden faydalanılarak işlenen suç olarak tanımlamak mümkündür. Bir başka deyişle, bu suç tipinde, fail hâkimlik (ya da savcılık) görevini ifa etmeseydi bu suçu işleyemiyorsa bu durumun varlığı kabul edilmektedir. Hâkimin görevden doğan suçu işlerken vazife başında olması da gerekmez. Hâkimin taşınmazın bulunduğu yere gitmeksizin gitmiş gibi keşif zaptı düzenlemesi, uhdesindeki bir dosya ile ilgili rüşvet anlaşması yapması, duruşma zaptını imha etmesi ya da değiştirmesi bu kapsamda değerlendirilmektedir.⁷²⁸

Görev sırasında işlenen suç ise, işlenen suç ile yapılan görev arasında illiyet bağı bulunmayan, herkes tarafından işlenmesi mümkün olan, hâkim (ve savcının) vazife görürken işlediği görevi ile ilgili ya da ilgisiz ama mutlaka görevin icra edildiği zaman dilimi içerisinde işlediği suç tipidir. Bu zaman dilimine, mesai saatleri ile birlikte, çalışma zamanları dışındaki nöbet zamanı, gece otopsis, gece keşfi gibi çalışma zamanları da girer. Hâkimin duruşmada, sanığa hakaret

⁷²⁷ Yargıtay 4.CD, 25.05.2006 tarih, 2006/7 E., 2006/12 K. sayılı kararı, GÖKCAN – ARTUÇ, s.488.

⁷²⁸ GÖKCAN – ARTUÇ, s.475.

etmesi, odasına gelen iş sahibi kadına cinsel tacizde bulunması, otopsi sırasında doktoru tehdit etmesi bu çerçevede değerlendirilmektedir. Öte yandan, hâkimin akşam lokalde alkol alıp havaya ateş açması ve mesai saatleri içinde de olsa, öğle yemeği için evine giderken karşılaştığı birisiyle tartışıp onu darp etmesi kişisel suç kapsamında mütalâa edilmelidir.⁷²⁹

Hâkim (ve savcılarının) sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları da kişisel suç kapsamında daha çok disiplin cezasını gerektiren eylemler olup 2802 sayılı Kanun kapsamında tahkik edilir.⁷³⁰

Görev esnasında veya görevinden dolayı suç işlediği iddia edilen hâkim ya da savcıya atfolunan fiilin araştırılarak evvelemirde olayın hakiki boyutunun tespiti gerekir. Bunun için ilk aşama olan inceleme safhasında, ilgilinin savunması alınmamakla beraber gerekli belge ve bilgiler toplanarak, iddialar ciddî bulunduğu savunanın da alındığı soruşturma aşamasına geçilmesi gereklidir. Bu usul, işlemleri uzatır gibi görünse de her iddia karşısında savunmaya başvurulmasının, şikâyet edilen görevlinin çalışma şevkinin kırılmasına neden olacağı dikkate alındığında bu ayrımın gerekli olduğu açıktır. Gerçekten de, hâkim ve Cumhuriyet Savcıları hakkındaki şikâyetlerin % 95 inin asılsız çıktığı, iddia konusu eylemlerin çoğunun hâkimlerin yargı yetkisi ve takdir hakkı, Cumhuriyet Savcılarının ise delil toplama, değerlendirme ve suçu vasıflandırma yetkisi kapsamında kaldığı göz önüne alındığında, inceleme ve soruşturma ayrımına ihtiyaç olduğu izahtan varestedir.

İnceleme ve soruşturma usullerinde de bazı farklılıklar mevcuttur. Şöyle ki, hâkimler ve Cumhuriyet Savcılarının görev suçlarında, doğrudan yani izin alınmadan savcılar ya da zabıta tarafından soruşturma yapılması mümkün değildir. Böyle bir suçun işlendiği haber alındığında ancak kaybolmasından korkulan ve gecikmesinde zarar doğacak deliller toplanır.

Hâkim ve savcılarının görevden doğan veya görev sırasında suç işlediklerine ilişkin şikâyetlerin doğrudan veya diğer kurumlar aracılığıyla Adalet Bakanlığına bildirilmesi üzerine, ihbar kimlik ve adres gösterilerek yapıldığı ve belli bir ko-

⁷²⁹ GÖKCAN – ARTUÇ, s.475.

⁷³⁰ GÖKCAN – ARTUÇ, s.476.

nuyu kapsadığı takdirde Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nce dilekçe, hakkında inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya Cumhuriyet Savcısına gönderilerek inceleme (ihzarî tahkikat), daha sonra da şartları oluşmuş ise soruşturma yapması istenir.

Soruşturma sonunda şikâyet konusunu doğrulayan bir delil elde edilememiş ise, dosyanın işlemde kaldırılmasına, delil elde edilmiş ise, şikâyet edilen hakkında disiplin cezası tayin ve takdir edilmesi için evrakın bir örneğinin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na tevdiine, kovuşturma yapılması için evrak aslının ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine dair düşünce yazısı hazırlanır ve Bakanlık Makamının “Olur”u alınır.

2802 sayılı Kanun'un 94. maddesine göre, hâkim (ve savcılar) hakkındaki ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hallerinde hazırlık soruşturması genel hükümlere göre yapılır. Hazırlık soruşturması, yetkili Cumhuriyet Savcısı tarafından zabıtaya bırakılmadan bizzat yapılır ve durum derhal Adalet Bakanlığına bildirilir.

Anılan Yasanın 88. maddesi ile ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü halleri haricinde, suç işlediği iddia edilen hâkim (ve savcılarının), yakalanamayacağı, üzerleri ve konutlarının aranmayacağı ve sorguya çekilemeyeceği, durumun tespiti hâlinde Adalet Bakanlığına ihbarı ile yetinileceği, aksine davranan kolluk mensupları hakkında doğrudan ve genel hükümlere göre cezaî takibata geçileceği kabul edilmiştir.

2802 sayılı Yasanın 97. maddesinde, hâkim ve savcılar hakkındaki ihbar ve şikâyetlerin; belli bir konuyu içermemesi veya somut delile dayanmaması, başvuru sahibinin adı, soyadı, imzası ile iş veya yerleşim yeri adresi ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının bulunmaması, daha önceden şikâyet konusu yapıp sonuçlanan hususlarda yeni delil içermemesi, kanun yollarına başvuru sebebi olarak ileri sürülebilecek veya hâkimlerin yargı yetkisi ve takdiri kapsamında kalan hususlara ilişkin bulunması, akıl hastalığı sebebiyle vesayet altına alınanlar ile henüz vesayet altına alınmama ile birlikte bu hastalığa duçar oldukları sağlık kurulu raporu ile belirlenenler-

ce verilmiş olması hâllerinde konulmayacağını, ancak (b) bendinde yazılı şartları taşımayan ihbar ve şikâyetlerin somut delillere dayanması durumunda, konu hakkında gerekli araştırma ve incelemenin yapılması gerektiği,

Paralel hüküm içeren Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 98/1-b maddesinde de, gereken şartları taşımadığı için işleme konulmayan dilekçelerin dosyaya eklenmesi ve raporun ilgili bölümünde gereken izahata yer verilmesi,

Öngörülmüştür.

Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 100. maddesine göre;

Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları hakkında yapılan disiplin soruşturmalarında 2802 sayılı Kanun'un 72. maddesinde düzenlenen zamanaşımı süreleri ve şartlarına dikkat edilir.

Özellikle; meslekten çıkarma ve yer değiştirme cezalarını gerektiren eylemler dışındakilerin işlenmesinden itibaren üç yıl geçmesi hâlinde disiplin soruşturmasının açılmayacağı ve her hâlükarda beş yıl geçmesi hâlinde disiplin cezası verilemeyeceği hükmü gözetilir. Disiplin cezasını gerektiren eylemin aynı zamanda bir suç teşkil etmesi ve bu suç için kanunda daha uzun bir zamanaşımı süresinin öngörülmüş olması ve ceza soruşturması veya kovuşturmasının da açılması hâlinde uzun olan dava zamanaşımı süresinin geçerli olacağı dikkate alınmak suretiyle işlem icra olunur.

Zamanaşımına uğradığı başlangıçtan itibaren açıkça belli olan eylemlerden dolayı yapılan şikâyet ve ihbarlar, durumu izah eden bir inceleme tutanağına bağlanmak suretiyle denetim dosyasına eklenir.

Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları hakkında Bakanlıkça alınan ihbar ve şikâyetlerden gerekli görülenler, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nce, inceleme ve gerektiğinde soruşturmaya geçilmesi izni alındıktan sonra Başkanlığa intikal ettirilir.

Belli bir konuyu içeren veya gerçek kimlik ve doğru adres gösterilmek suretiyle yapılan ihbar ve şikâyetlerin müfettiş tarafından inceleme ve araştırılması

için izin alınmasına lüzum yoktur. Yapılan inceleme ve araştırma sonunda, gerekli görülürse soruşturmaya geçilir.

Denetlenen yer veya kişilerle alâkalı olmayan bir ihbar veya şikâyet alınması ya da böyle bir durumun tespit edilmesi hâlinde konu Başkanlığa iletilir, müteakip işlemler Başkanlık tarafından verilecek emir doğrultusunda yerine getirilir.

Denetim haricinde soruşturma, inceleme veya araştırma yapılması sırasında, haklarında işlem yapılan hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının izin verilen inceleme, soruşturma veya araştırma konuları haricinde sair yolsuz hareketleri tespit edilirse, ayrıca izin alınmasına gerek duyulmadan, Başkanlığa bilgi verilerek mevcut iznin teşmili suretiyle gereğine tevessül olunur. Soruşturma, inceleme veya araştırma konularıyla ilgili olarak başka bir hâkim veya Cumhuriyet Savcısı hakkında ihbar veya şikâyet alındığında veyahut doğrudan doğruya konuya muttali olduğunda, Başkanlığa bilgi verilmek suretiyle adı geçenler hakkında incelemeye devam olunur. Ancak, soruşturma yapılmasını gerektirecek delil elde edildiğinde durum hemen Bakana bilgi arzı için yeniden Başkanlığa bildirilir. Hakkında işlem yapılan hâkim ve Cumhuriyet Savcıları haricinde diğer hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının tetkik mevzuu dışında sair hususlarıyla alâkalı ihbar veya şikâyet alınması veya tespit edilmesi ve gecikmesinde sakınca bulunmaması hâlinde, keyfiyet Başkanlığın takdirine sunulur.

İnceleme ve soruşturmaya konu olan iddiaların aydınlığa kavuşturulması için akla gelebilecek ve toplanması mümkün delillerin toplanması, bu arada inceleme ve soruşturma konularıyla ilgisi olmayan, boş yere dosyanın kabarmasına neden olabilecek belge ve delillerin toplanmasından kaçınılması gerekir.

Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 98. maddesine göre inceleme ve soruşturma yapılırken, bir süre ile bağlı kalınmaksızın iddia ve savunma çerçevesinde gerekli görülen bütün deliller toplanmadan o yerden ayrılmaz ve işin sonuçlanması hâlinde raporun da mahallinde yazılmasına çalışılır.

Karar mercii ayrı olan görevlilere ait inceleme ve soruşturmalar 2802 sayılı Kanun'un 86. maddesinde yer alan iştirak hâli yoksa ayrı ayrı yapılır, iştirak hâlinin söz konusu olduğu hâllerde ise aynı soruşturma evrakı ile neticelendirilir.

İstinabe, tanık dinlenmesi, arama, el koyma, keşif, haberleşmenin tespiti ve dinlenmesi gibi delil toplama işlemleri sırasında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun hükümleri ile birlikte 2802 sayılı Kanun'un 101. maddesindeki yetkiler kullanılır, hâkim ve Cumhuriyet Savcıları lehine 2802 sayılı Kanun'un 85 ve 88. maddelerinde yer alan kısıtlayıcı hükümler dikkate alınır. İlerde soruşturmaya mahal görüldüğü takdirde yeniden beyanlarına müracaat zorunluluğunda kalınmaması için inceleme esnasında da tanıklar ve bilirkişiler yeminli olarak dinlenir. İnceleme ve soruşturmalarda, ilgililerin beyanlarının tespiti sırasında zabıt kâtibinden yararlanılabilir, adliyede görev yapan bir zabıt kâtibinin kullanılması hâlinde kendisine yemin verdirilmesine gerek yoktur, adliye dışından bir kimsenin kâtip olarak kullanılması durumunda ise Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 169 uncu maddesinin birinci fıkrası hükmü gereğince kendisine yemin verdirilir. Ancak müfettiş gerekli gördüğü hâllerde, ifadeleri bizzat tespit edebilir. İnceleme ve soruşturma işlemleri sırasında el konulan eşya mahal Cumhuriyet Başsavcılığı emanet memurluğunda muhafaza altına aldırılabilir. Müfettişler, ifadeleri tespit edilecek şahısların celbi için sözlü ve yazılı iletişim araçları dâhil her türlü imkândan yararlanırlar. Mazeretsiz olarak davete icabet etmeyenlerin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 43 ve 44 üncü maddelerine göre getirilmeleri için görevli mahkeme ve hâkimden talepte bulunur. İkame olunan deliller toplanmakla beraber, işin aydınlanmasına yarayacak her türlü evrak ve belgeler tetkik olunur, konunun mahiyetine nazaran, gösterilenlerden başka tarafsızlığına inanılan kişiler de tanık sıfatıyla dinlenir, hâkim ve Cumhuriyet Savcıları hakkında yapılan inceleme ve soruşturmalarda zorunluluk olmadıkça, hâkim ve savcı dışındaki adalet personeli dinlenmez. İrtikâp ve rüşvet şayiası ile politik ve ideolojik akımlarla ilgili iddiaları ihtiva eden inceleme ve soruşturmalarda, gösterilen tanıklarla yetinilmeyerek ilgilinin meslektaşları, mahallin mülkî ve zabita amirleri, yüksek dereceli memurları ile itimada şayan ve tarafsız kimseler dinlenmek suretiyle tam ve vicdanî kanaat edinilmeye çalışılır. İnceleme ve soruşturmalar sırasında mesa-

ilerine engel olmamak için üst seviye kamu görevlileri tefahhus yöntemiyle dinlenilebilirler, bilahare bu görüşme tefahhus tutanağına bağlanır, şayet bu kişilerin anlatımları inceleme ve soruşturma mevzusu hakkında esaslı bir delil niteliğinde bulunur ve ilgili yeminli ifade vermekten kaçınır ise beyanını yazılı olarak verilmesi istenir. İnceleme ve soruşturma konularının bazı belge ve evrakın tetkikini zarurî kıldığı hâllerde, bunların onaylı örnekleri ve inceleme tutanakları rapora eklenir. Muhbir ve müştekileri birden ziyade olsa da konu ve delil bakımından irtibat bulunan hâllerde, bu konular tek madde hâlinde incelenir, konu veya şahısta birlik olduğu durumlarda inceleme ve soruşturma müfettiş tarafından birleştirilir. İnceleme veya soruşturma sırasında, aynı konu hakkında, üst dereceli hâkim veya Cumhuriyet Savcısı tarafından da inceleme veya soruşturma yapılmakta olduğunun öğrenilmesi hâlinde bu evrak ilgisinden alınarak dosya içerisine konulur.

Soruşturma iznine bağlanmış olarak intikal eden veya soruşturma izni alınan hâllerde delil durumuna göre ilgililerin savunmalarına başvurulur, ilgililerin savunmaları kendilerinden yazılı olarak istenir, alâkadarın isteği hâlinde savunması bizzat müfettiş tarafından alınır. Savunmaların yazılı olarak istenilmesi durumunda, 2802 sayılı Kanun'un 84 üncü maddesine göre üç günden az olmamak üzere süre tanınır, tayin edilen süre içinde cevap verilmediği takdirde savunmadan vazgeçilmiş sayılacağı hususu da ayrıca müzekkereye yazılır, ilgilinin yazılı talebi ile savunma süresi makul seviyede uzatılabilir, verilen ek mehil ayrıca kendisine tebliğ edilir. Savunma yazısında soruşturma maddelerinin, ayrı ayrı ve açık şekilde maddî olay anlatılmak suretiyle ifade edilmesine özen gösterilir, kanunda belirtilen disiplin suçlarına ilişkin tanımların savunma yazısında zikredilmesi zorunlu değildir.

Elde olmayan sebeplerle inceleme veya soruşturmanın kısa sürede sonuçlandırılmayacak olması durumunda Başkanlık makamının talebi üzerine bilgilendirme amacıyla müfettiş tarafından o ana kadar toplanan delilleri ve yapılan işlemleri gösterir bir bilgilendirme raporu tanzim edilerek Başkanlığa sunulur.

Bir şahsın şikâyeti üzerine başlanan disiplin soruşturması, şikâyetten vazgeçilse dahi durdurulmaz.

Tetkikat sonucunda şikâyetin haksız olduğunun anlaşılması hâlinde, soruşturma için Devletçe yapılan masraflar hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 329 uncu maddesinin uygulanması; disiplin cezasını gerektirecek mahiyette olan ihbar ve şikâyetin kötü niyetle yapıldığı veya delillerin uydurulduğu anlaşılan hâllerde ise Türk Ceza Kanunu'nun 267. maddesinin birinci fıkrasındaki eylemin değerlendirilmesi açısından konular irdelenerek rapora gerektiğinde ilgili maddelerin uygulanmasına yönelik mütalâa derç edilir.

2802 sayılı Kanun'un 77. maddesine göre; hakkında soruşturma yapılan hâkim ve savcının göreve devamının, soruşturmanın selâmetine yahut yargı erkinin nüfuz ve itibarına zarar vereceğine kanaat getirilirse, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca geçici bir tedbir olarak görevden uzaklaştırılmasına veya soruşturmanın sonuçlanmasına kadar geçici yetki ile başka yargı çevresinde görevlendirilmesine karar verilebilir. Konuya ilişkin Yönetmeliğin "Tedbir istemi ve ön rapor" başlıklı 101. maddesinde ise; soruşturma esnasında; edinilen kanaate göre ilgilinin göreve devamının soruşturmanın selametine veya yargı erkinin nüfuz ve itibarına zarar vereceği sonucuna varıldığında, soruşturma emrinde rahat olsun veya olmasın, rapor tanzimi beklenilmeyerek ilgilinin, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca geçici tedbirle görevinden uzaklaştırılması veya soruşturmanın neticelendirilmesine kadar başka bir yargı çevresinde görevlendirilmesi düzenlenecek bir ön raporla birlikte talep edilir, tedbir istemini içeren ön raporda, ilgili hakkında soruşturmaya geçildiği özellikle vurgulanır, ayrıca talebin dayanağını oluşturan inandırıcı nedenler açık şekilde belirtilip, bunu doğrulayan tanık beyanları ile sair belgeler de eklenir denilmektedir.

Denetim sırasında Başkanlığa ilgili hakkında soruşturmaya geçildiğinin yazı ile bildirilmesi, hakkında işlem yapılan kişi için tedbir istenmesi veya her halükârda ilgilinin savunmasının talep edilmesi hâlinde soruşturma aşamasına geçildiği kabul edilir. İnceleme ve gerektiğinde soruşturma yapılması yönünde verilen emir üzerine yürütülen tahkikatlarda, ilgiliye savunma verilmesi veya hakkında tedbir talep edilmesi durumunda da soruşturmaya geçilmiş addolunur. Soruşturmaya geçildikten sonra ilgilinin savunması istenir. Bakan tarafından yalnız soruşturma emri verilmiş ise emir tarihinde soruşturmanın başladığı kabul

edilir, ancak toplanan delillere göre açıkça, ilgilinin sorumluluğunu gerektirecek bir durumun mevcut olmadığına anlaşılması hâlinde, savunma alınması işleminin sarfınazar olunur.

İnceleme ve soruşturma raporlarının düzenlenişi Yönetmeliğin 111. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre: Düzenlenecek raporların başlığına; incelemelerde inceleme raporu, soruşturmalarda soruşturma raporu, inceleme ve soruşturma birlikte yapıldığında inceleme ve soruşturma raporu yazılır. İncelemelerde inceleme izninin tarihi, soruşturmalarda soruşturma izninin tarihi, inceleme ve soruşturmanın birlikte yapıldığı durumlarda ise inceleme ve soruşturma izninin tarihi başlığı altında; hâkim ve Cumhuriyet Savcısı sınıfından olanlar için alınan izin veya denetim emrine istinaden yapılıyorsa denetim emrinin tarihi ve sayısı; bunların dışında kalan görevlilerde sadece soruşturma emri veya denetim emrinin tarih ve sayısı yazılır. Muhbir-müşteki başlığı altında; varsa konuyu intikal ettirenlerin ad ve soyadları ile açık adresleri belirtilir, müstear isimle yapılan ihbar ve şikâyetlerde, bu bölümde müstear isimle birlikte adın gerçek olmadığı bilgisine yer verilir. İncelemelerde hakkında inceleme yapılanlar, soruşturmalarda hakkında soruşturma yapılanlar başlığı altında; hakkında inceleme veya soruşturma yapılan görevliler gösterilir, inceleme veya soruşturma emri bir görevli belirtilmeden verilmiş ve somut olarak soruşturma konusu olabilecek olay veya sorumlunun bulunmaması durumunda bu başlık altında kişi ismi belirtilmeyebilir. İncelemelerde inceleme maddesi, soruşturmalarda soruşturma maddesi başlığı altında; haklarında inceleme veya soruşturma yapılan kimseler birden ziyade ise bunlara ait isnatlara ayrı ayrı yer verilir, tek kişi hakkında birden çok isnat olduğunda her biri kendi bünyesi içinde ayrı ayrı madde hâlinde gösterilir, inceleme ve soruşturma raporlarının yazılmasında kolaylık olması açısından inceleme ve soruşturmaya konu olan vaka belirtilmek suretiyle ilgililerin bu konuyla olan irtibatları açıklanarak inceleme veya soruşturma maddesi de tesis edilebilir. İncelemelerde yapılan inceleme, soruşturmalarda yapılan soruşturma başlığı altında; alınan emirden başlanılarak inceleme veya soruşturmanın ne şekilde yapıldığı, hangi delillerin toplandığı ana hatlarıyla açıklanır, toplanmasına gerek görülmeyen delillerin toplanmama sebepleri gösterilir. İncelemelerde inceleme

maddeleri, soruşturmalarda soruşturma maddeleri tek tek ele alınarak; müştekinin iddiası başlığı altında; iddia kısaca özetlenir, toplanan deliller bölümünde deliller, tanık beyanları ve belgeler başlığı altında tasnif edilerek tanıklar ad ve soyadı ve sıfatlarına göre sıralanır, belgelerin nelerden ibaret olduğuna yine ek numaraları yazılarak değinilir, savunma bölümünde; ilgilinin alınan savunmasına özet olarak yer verilir, inceleme raporlarında bu başlık açılmaz, delillerin tartışılması bölümünde ise; tanık beyanları mümkün olduğu kadar gruplandırılarak özetlenir, leh ve aleyhe toplanan deliller iddia ve savunma ile karşılaştırılıp tahlil ve münakaşa edilerek, iddianın doğrulanması ve doğrulanmayan yönleri doyurucu bir gerekçe ile belirtilir ve sonuçta açıklanan düşünceye uygunluk göstermesine itina edilir, uygulanması düşünülen işlem bölümünde, gerekçe tekrar edilmeksizin incelemelerde soruşturmaya geçilmesine yer olmadığı, soruşturma maddelerinde ise suç mahiyetinde görülen hususlardan dolayı ilgili kanun maddesine değinilmeksizin kovuşturma yapılması ve meslekten çıkarma ile yer değiştirme cezaları hariç disiplin cezası uygulanması; sair hâllerde meslekten çıkarma ve yer değiştirme cezaları hariç, nev'i gösterilmeden disiplin cezası uygulanması, bu Yönetmeliğin 103 üncü maddesi uyarınca soruşturma aşamasına geçilmesine rağmen gerek ceza ve gerekse disiplin bakımından bir muamele ifasına lüzum görülmeyen hâllerde ise işlem yapılmasına yer olmadığı şeklinde düşünce bildirilir. Yapılan tetkikat sonucunda fiillerin 2802 sayılı Kanun'un 72. maddesinde düzenlenen zamanaşımına uğradığının anlaşılması hâlinde raporun sonuç bölümü zamanaşımı nedeniyle işlem yapılmasına yer olmadığı şeklinde bağlanır. 2802 sayılı Kanun'un 93 üncü maddesine göre soruşturmayı gerektiren kişisel suç iddialarında da, inceleme veya soruşturma yapılır, raporun ilgili bölümünde fiilin şahsî suç niteliğinde olduğu vurgulanarak, gerektiren hâllerde ayrıca disiplin cezası uygulanması mütalâasında bulunulur. İnceleme veya soruşturma maddelerinin birden fazla olduğu hâllerde açılacak genel sonuç bölümünde ise; inceleme ve soruşturma maddelerinden dolayı uygulanması istenilen işlemler madde numaraları gösterilerek belirtilir. Soruşturma konusu hususlar sabit olmasa da, hakkında soruşturma yapılan görevlinin bulunduğu mahalde göreve devamında sakınca görüldüğünde ve idarî bir tasarrufla yerinin değiştirilmesi lüzumuna kanaat getirildiği takdirde, bu konuya raporun uygulanması düşünülen işlem veya genel

sonuç bölümünde gerekçeli olarak yer verilir. Soruşturmanın devamı sırasında bu husus tedbir olarak intikal ettirilmiş ise, aynı bölümde tedbir talebine müteallik yazıya atıfta bulunmakla yetinilir. Soruşturmanın, denetim sırasında yapılması ve sonuçlandırılmaması hâlinde, ilgiliye ait hâl kâğıdında soruşturma konusu hususlardan dolayı idarî tedbir mütalâa edilmiş ise sonradan tamamlanacak soruşturma raporunun sonuç bölümünde de bir çelişkiye mahal bırakmamak için bu konu açıkça belirtilir.

Yapılan incelemede, ceza sorumluluğu söz konusu olduğunda suçun yasal unsurlarının, disiplin sorumluluğu mevzubahis ise 2802 sayılı Yasanın 62 ve müteakip maddeleri ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarıyla benimsenen hâkim ve savcılara yönelik meslek ahlâkı standartlarını oluşturmak niyetiyle tasarlanmış Birleşmiş Milletler Bangolar Yargı Etiği İlkeleri ve savcılar için etik ve davranış biçimlerine ilişkin Avrupa esasları Budapeşte İlkeleri'nin nazara alınması icap eder.

İnceleme ve soruşturma sonucunda düzenlenen rapor, Başkanlık aracılığıyla Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un 9/f maddesi ile kanunlarına Adalet Bakanlığına verdiği soruşturma, kovuşturma ve disiplin işlerini yürütmek görevini üstlenen Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'ne intikal ettirilir. Bu makam tarafından yapılacak tetkikat neticesinde düzenlenecek düşünce yazısı ile hakkında inceleme yapılan hâkim ya da savcı için kovuşturma yapılmasına ya da disiplin cezası tatbikine gerek olup olmadığı, 2802 sayılı Kanun'un 87. maddesi uyarınca Adalet Bakanı tarafından takdir edilir. Bu bağlamda, yapılan inceleme sonucunda, ihbar ya da şikâyet içeriğini doğrulayan delil elde edilmemişse dosyanın işlem den kaldırılmasına dair düşünce yazısı hazırlanarak Bakan onayına sunulur. Aksi durumda, yani atılı eylemin sübutu halinde ise, hakkında soruşturma yapılan hakkında disiplin cezası tayin ve takdir edilmesi için evrak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na tevdiine, eylemin ayrıca ceza hukuku manasında suç teşkil etmesi hâlinde adlî kovuşturma yapılması için evrakın ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına tevdiine dair hazırlanan düşünce yazısı Bakana sunulur. Ba-

kan onayını müteakip disiplin dosyası, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na sunulmak üzere Personel Genel Müdürlüğü'ne gönderilir.

Soruşturma sonucunda ciddî delillerin bulunması hâlinde kovuşturma aşamasına geçilir. Adlî kovuşturma ile ilgili prosedürde evrak, Adalet Bakanının kovuşturma iznini vermesinden sonra, ilgilinin yargı çevresinin bulunduğu yere en yakın ağır ceza Cumhuriyet Başsavcılığına, Adalet Bakanlığında vazife gören hâkim ve savcılar için ise Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına iletilir. Cumhuriyet Savcısı 5 gün içerisinde iddianamesini düzenleyerek evrakı son soruşturmanın açılmasına ya da son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına karar verilmek üzere ağır ceza mahkemesine gönderir. İddianamenin bir sureti, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uyarınca hakkında kovuşturma yapılana tebliğ edilir. İlgili, delil toplanmasını ister veya yeni deliller bildirir ise soruşturma gerektiğinde derinleştirilir. Birinci sınıf olmayan hâkim ve savcılarının son soruşturmaları yargı çevresi içinde buldukları ağır ceza mahkemesinde, birinci sınıfa ayrılmış olanlar ile ağır ceza mahkemeleri heyetlerine dâhil bulunan hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının son soruşturmaları ise Yargıtay'ın ilgili ceza dairesinde görülür. Tutuklamaya ve salıvermeye veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına ilişkin kararlara karşı Cumhuriyet Savcısı ya da hakkında kovuşturma yapılan tarafından yapılan itirazlar, ilgilinin yargı çevresi içinde bulunduğu ağır ceza mahkemesi hariç olmak üzere kararı veren mahkemeye en yakın ağır ceza mahkemesince karara bağlanır. Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarını hakkında ceza kovuşturmasına başlanmış olması aynı olaydan dolayı disiplin kovuşturmasını gerektirmeyeceği gibi, ilgilinin mahkûm olması veya olmaması ayrıca disiplin cezası verilmesine engel teşkil etmez. Bir başka deyişle, bu iki soruşturma yekdiğerinden bağımsız yürütülmelidir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun düzenlemesine göre diğer memurlar tarafından işlenen suçlar, görevin ve olayın özel şartlarının bulunması kaydıyla hâkimler ve Cumhuriyet Savcılarını tarafından da işlenebilir. Ezcümle; hakkın kullanılmasının engellenmesi, resmî belgede sahtecilik, resmi belgeyi yok etmek, bozmak veya gizlemek, zimmet, irtikâp, dene-

tim görevini ihmal, rüşvet, görevi kötüye kullanmak veya göreve ilişkin sırrın açıklanması bu suçlar arasında sayılabilir.⁷³¹

Görevi dışında sade bir vatandaş olarak da suç işleyebilen hâkim ve savcılarının bu eylemlerinde, özel soruşturma usulü uygulanması yasal düzenlemenin mantığına aykırıdır. Zira görevle ilgili veya görev esnasında işlenen suçların soruşturmasının farklı usullere tâbi tutulmasının esas sebebi bu kişileri koruma altına almak değil, görevin ifasına engel teşkil edebilecek hususları bertaraf etmektir. Ancak kişisel suçlarda görev konusu gündemde olmadığı için böyle bir korumaya da gerek bulunmamaktadır. Kaldı ki Devlet adaleti gerçekleştirme konusunda gerekli tedbir ve düzenlemeleri yaparken, bu işte görevli kişilerin suç teşkil eden eylemleri hakkında da yasal gereğini yine hâkimler ve Cumhuriyet Savcıları eliyle gerçekleştirmekle yükümlüdür. Bu meslek grubundaki kişiler kadar diğer vatandaşların da hakkının korunması eşitlik ilkesinin gereğidir. Farklı muamele yapılması adalete ve uzun vadede Devlete olan güveni sarsacaktır.

Bunun yanı sıra hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının bu tür eylemlerinin soruşturulması aşamasında da gerekli tedbirlerin alınması ve bu kişilerin birlikte görev yaptığı meslektaşlarının etkilenmemeleri için tahkikatın başka bir yer Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülmesinin tarafsızlığı daha iyi sağlayabileceği düşünülerek, hâkimler ve Cumhuriyet Savcılarının şahsî suçlarına ilişkin soruşturmaların, olay tarihinde görevli buldukları ağır ceza mahkemesi yargı çevresine en yakın ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet Savcısı ile sulh ceza mahkemesi hâkimi, son soruşturmanın ise o yer ağır ceza mahkemesinde yürütülmesi Kanunun 93. maddesi ile düzenlenmiştir.⁷³² Soruşturmaya yetkili olan Cumhuriyet Başsavcılığı, ilgilinin eylemi işlediği tarihte görevli olduğu yere göre tespit edilecektir. Daha sonra görev yerinin değişmesi yetkili mercii değiştirmez.

Şahsî suçlardan dolayı tahkikat yapılabilmesi için, Adalet Bakanlığından izin almaya gerek yoktur. İlgilinin birinci sınıf veya birinci sınıfa ayrılmış olması yetkili mercii değiştirilmesine, örneğin Yargıtay ilgili dairesinde yargılama yapılmasına neden olmaz. Adalet Bakanlığı merkez kuruluşundaki hâkim ve savcı-

⁷³¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. GÖKCAN – ARTUÇ, s.470-497; ŞAN, s.326-367.

⁷³² TOSUN, s.544

ların şahsî suçları hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma yetkisi ise, her halükârda Ankara Cumhuriyet Savcısı, sulh ceza hâkimi ve ağır ceza mahkemesine aittir.

Yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hâkim veya Cumhuriyet Savcısının şahsî suçundan dolayı başlatılan hazırlık tahkikatı sonunda tanzim edilecek kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın veya iddianamenin bir örneği ve ilgili evrak suretleri disiplin yönünden değerlendirilmek üzere Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'ne gönderilir.

Burada yapılacak değerlendirme sonunda, hazırlık tahkikatına konu eylem disiplin yönünden suç teşkil edecek mahiyet ve nitelikte görülür ise disiplin yönünden soruşturma izni verilerek evrak soruşturma yapılması için muhakkike gönderilir. Muhakkik tarafından yapılacak disiplin soruşturmasında ilgilinin savunması alınır, varsa savunmada ileri sürülen deliller toplanarak fezleke tanzim edilip Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'ne gönderilir. Rapora göre yapılan değerlendirmede, eylemin disiplin suçunu oluşturduğu kanaatine varılırsa hazırlanacak düşünce örneği Bakanlık makamının onayına sunulur. Daha sonra da disiplin yönünden gereğinin takdir ve ifası için evrak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na sunulmak üzere Personel Genel Müdürlüğü'ne intikal ettirilir. Muhakkikten gelen soruşturma fezlekesi üzerine ilgilinin eyleminin disiplin yönünden suç oluşturmadığı anlaşıldığında ise evrak işleminden kaldırılır.

Hâkim ve savcılara ait davalar acele işlerden sayılır, yasal zorunluluk haricinde üç aydan fazla devam edemez. Adalet Bakanlığı merkez teşkilatındaki birinci sınıf hâkim ve savcılar, disiplin cezası, soruşturma ve kovuşturma bakımından Yargıtay üyeleri hakkındaki hükümlere tabidir. Ancak soruşturma yapılması Adalet Bakanının istemine bağlıdır.

Hâkim ve savcılara, sıfat ve görevleri gereklerine uymayan hâl ve hareketlerinin tespiti üzerine durumun niteliği ve ağırlık derecesine göre, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından, uyarma, aylıktan kesme, kınama, kademe ilerlemesini durdurma, derece yükselmesini durdurma, yer değiştirme ve meslekten çıkarma disiplin cezalarından birisi verilir.

Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 72. maddesinde, hâkim ve savcılar hakkında ceza soruşturması veya kovuşturmasına başlanmış olmasının, aynı olaydan dolayı disiplin soruşturmasını gerektirmeyeceği belirtildikten sonra meslekten çıkarma ve yer değiştirme cezalarını gerektiren eylemler hariç olmak üzere, anılan Kanuna göre disiplin soruşturmasını gerektiren eylemlerin işlenmesinden itibaren üç yıl geçmiş ise disiplin soruşturmasının açılmayacağı düzenlenmiştir. Yine disiplin cezasını gerektiren eylemin işlendiği tarihten itibaren 5 yıl geçmişse disiplin cezası verilemez. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca kovuşturma sonucunun beklenmesine karar verilenler hakkında, mahkeme kararının kesinleşmesinden itibaren 2 yıl geçmekle ceza verme yetkisi zaman aşımına uğrar.

Hâkim ve savcılar hakkında 2802 sayılı Yasada düzenlenen disiplin müeyyidelerinin nitelikleri şu şekilde özetlenebilir:

Uyarma cezası, hâkim veya savcının görevde daha dikkatli olması gerektiğinin yazı ile kendisine bildirilmesidir. Bu ceza disiplin açısından çok ağır netice doğurmamakla beraber kamu hizmetinin işleyişi açısından daha dikkatli davranmayı gerektiren fiillerin işlenmesi halinde uygulanır. Bu durumlar; görevde kayıtsızlık ve düzensizlik göstermek, meslektaşlarına, emrindeki personele, görevi nedeniyle muhatap olduğu kişilere veya iş sahiplerine karşı kırıcı davranmak, mazeretsiz olarak göreve geç gelmek ve görevden erken ayrılmak, kanun, tüzük, yönetmelik, karar ve talimatlarda açık olarak belirtilen konularda, işi uzatacak şekilde davranışlarda bulunmak, yazı ve tekitleri zamanında cevaplandırmamak, nitelik ve ağırlıkları itibariyle yukarıda belirtilenlere benzer eylemlerde bulunmak şeklinde açıklanmıştır.

Aylıktan kesme cezası, izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın görevde (1 veya 2 gün) gelmeyenlerin aylıklarından her gün için bir günlüğünün kesilmesidir. Kanun koyucu bu düzenleme ile Devletin üç temel erkenden birisi olan yargıda görev yapan hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının da mesaiye riayet etmek zorunda olduklarını belirtmiştir. Aylıktan kesme cezasını gerektiren hâl olarak, sadece göreve 1 veya 2 gün mazeretsiz gelmemek gösterilmiştir.

Kınama, belli bir eylem veya davranışın kusurlu sayıldığı yazı ile ilgiliye bildirilmesidir. Bu disiplin cezası ile esas olarak hâkim veya savcının kılık kıyafeti, görevindeki veya görev dışındaki tutum ve davranışları, hizmete ait imkânları özel işlerde kullanma zafiyeti gösterip göstermediği, personeline veya iş sahiplerine davranışı konusundaki çok ağır olmamakla birlikte, istenilen standart ölçünün dışına çıkılması gibi durumlar önlenmek istenmiştir. Kınama cezasını gerektiren haller; hizmet içinde ve dışında, resmi sıfatının gerektirdiği saygınlık ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak, kılık ve kıyafetinde mesleğin gerektirdiği saygınlığı gözetmemek, Devlete ait araç ve gereçleri özel işlerinde kullanmak, meslektaşlarına, emrindeki personele, görevi nedeniyle muhatap olduğu kişilere veya iş sahiplerine kötü muamelede bulunmak, eşlerinin, reşit olmayan veya kısıtlanmış çocuklarının kazanç getiren sürekli faaliyetlerini on beş gün içinde Adalet Bakanlığına bildirmemek, Adalet Bakanlığının mevzuat uyarınca verdiği talimatı yerine getirmemek, büro ve kalemlerin denetimini ihmal etmek, görevin işbirliği ve uyum içerisinde yapılmasını engelleyici tutum ve davranışlarda bulunmak, izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın kesintisiz üç gün göreve gelmemek, nitelik ve ağırlıkları itibariyle yukarıda belirtilen benzeri eylemlerde bulunmak şeklinde sıralanmıştır.

Kademe ilerlemesini durdurma cezası, ilgilinin bulunduğu kademe, ilerlemesinin bir yıl süre ile durdurulmasıdır. Bu durumda şikâyet edilen hâkim veya savcının disiplin suçu oluşturan eylemleri kısmen de olsa devamlılık arz etmekte, işler aksamaya başlamaktadır, buna karşın eylem henüz işleri tamamen durduracak boyutta değildir. Mazeretsiz olarak göreve geç gelmeyi veya erken ayrılmayı alışkanlık hâline getirmek, ödeme gücünün üstünde borçlanmak suretiyle borçlarını ödeyemez duruma düşmek veya kesinleşmiş borcunu kasten ödemeyerek hakkında yasal yollara başvurulmasına neden olmak, belirlenen durum ve sürelerde mal beyanında bulunmamak, izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın kesintisiz 4 - 9 gün göreve gelmemek, nitelik ve ağırlıkları itibariyle yukarıda belirtilen benzeri eylemlerde bulunmak, kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren durumlar olarak sayılmıştır.

Derece yükselmesini durdurma cezası, ilgilinin bir üst dereceye yükselmesinin iki yıl süre ile durdurulmasıdır. Bu müeyyide, hâkim ya da savcının işlediği ve disiplin cezasını gerektiren eylemlerin nitelik itibarıyla oldukça ağırlaşması, artık işlerin ciddî anlamda aksamaya başlaması hâlinde uygulanır. Derece yükselmesini durdurma cezası gerektiren haller; izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın, bir takvim yılı içinde, toplam on beş gün göreve gelmemek, meslek mensuplarına yasaklanmış veya mesleğin gerekleriyle bağdaşmayan kazanç getirici faaliyetlerde bulunmak şeklinde açıklanmıştır.

Yer değiştirme cezası, bulunulan bölgenin en az bir derece altındaki bir bölgeye o bölgedeki asgarî hizmet süresi kadar kalmak üzere atanmak suretiyle görev yerinin değiştirilmesidir. Hâkimler ve savcıların işledikleri bazı fiiller mesleğin gerekleri ile bağdaşmadığı gibi, adliye ortamını bozmakta, meslek icrasından çok huzursuzluk ve mesleği temsil edememe ve hatta orada bulunmanın mesleğin vakar ve onuruna büyük oranda zarar verme boyutlarına gelebilmektedir. Bu durumlarda ilgiliye yer değiştirme cezası verilir. Kanunda yer değiştirme cezasını gerektiren haller; kusurlu veya uygunsuz hareket ve ilişkileriyle mesleğin şeref ve nüfuzunu veya şahsî onur ve saygınlığını yitirmek, yaptıkları işler veya davranışlarıyla görevini doğru ve tarafsız yapamayacağı kanısını uyandırmak, hatır ve gönüle bakarak veya kişisel duygulara kapılarak görev yaptığı kanısını uyandırmak, göreve dokunacak surette ve kendi kusurlarından dolayı meslektaşlarıyla geçimsiz ve dirliksiz olmak, madde tayin ve deliller elde edilememiş olsa bile, rüşvet aldığı veya irtikâpta bulunduğu kanaati uyandırmak, doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemek ve görev sırasında olmasa dahi çıkar sağlamak amacı ile verilen hediyeyi kabul veya iş sahiplerinden borç istemek veya almak şeklinde düzenlenmiştir.

Meslekten çıkarma cezası, bir daha mesleğe alınmamak üzere göreve son verilmesidir. Bu cezayı gerektiren haller şikâyet edilenin meslekte kalmasını engelleyen boyutlara varmış ve tek çözüm olarak ilgilinin meslekten çıkarılması gerekmiştir. Hangi sınıf ve derecede olursa olsun, madde tayin ve deliller elde edilememiş olsa bile, rüşvet aldığı veya irtikâpta bulunduğu kanaatini uyandırmaktan dolayı iki defa, diğer hallerden dolayı bir derecede iki veya derece ve

sınıf kaydı aranmaksızın üç defa yer değiştirme veya derece yükselmesinin durdurulması cezası almış olmak veya taksirli suçlar hariç olmak üzere, ağır hapis veya üç aydan fazla hapis veya affa uğramış olsa bile zimmet, ihtilas, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık gibi yüz kızartıcı suçlardan dolayı kesin hüküm giymek meslekten çıkarılmayı gerektirir. Hükümlülüğü gerektiren suç, mesleğin şeref ve onurunu bozan veya mesleğe olan genel saygı ve güveni gideren nitelikte görülürse meslekten çıkarma cezası verilir. Disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren fiil suç teşkil etmezse ve hükümlülüğü gerektirmese bile mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü takdirde de meslekten çıkarma cezası verilir.

Görevden uzaklaştırma, memurlar hakkında gerek ceza yasasına göre, gerekse disiplin hükümlerine göre soruşturmanın sağlıklı şekilde yürütülmesi için başvurulan geçici bir tedbirdir.⁷³³ Hakkında soruşturma yapılan hâkim ve savcının görevine devamının, soruşturmanın selametine veya yargı erkinin nüfuz ve itibarına zarar vereceği anlaşılır ise, Kurul tarafından geçici bir tedbir olarak görevden uzaklaştırma veya soruşturmanın sonuçlandırılmasına kadar geçici yetki ile başka yargı çevresinde görevlendirilmesine karar verebilir. Gerek idarî soruşturma safhasında gerekse ceza kovuşturması sırasında görevinden uzaklaştırılan hâkim ve savcılara aylık ve ödeneklerinin üçte ikisi verilir. Görevi ile ilgili olsun ya da olmasın herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınan hâkim ve savcılara bu süreler için aylık ve ödeneklerinin yarısı ödenir. Soruşturma veya kovuşturma esnasında geçici yetki ile başka yerde görevlendirilen hâkim ve savcılarının aylık ve ödeneklerinin tamamı ödenir. Soruşturma veya yargılama sonunda haklarında kovuşturmaya geçilmesine gerek görülmeyenlerle kovuşturmaya başlanıp da kovuşturma konusu olan fiil ayrıca meslekten çıkarılma cezası verilmesinin gerektirir nitelikte görülmeyenlerin, haklarında beraat veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına karar verilenlerin, meslekten çıkarılmadan başka bir disiplin cezası verilenlerin, haklarındaki kovuşturma hükümden önce afla ortadan kaldırılanların haklarındaki görevden uzaklaştırma tedbiri kararın

⁷³³ PINAR İbrahim, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, Seçkin Yayınevi, Ankara 2000, s.554

kesinleşmesi üzerine kaldırılır ve görevlerine başlatılırlar, bu kişilerin arada geçen süreye ilişkin özlük hakları kendilerine iade edilir.

Hâkimler ve savcılar, haklarında verilen disiplin cezalarının kendilerine tebliğinden itibaren on gün içinde kararın bir defa daha incelenmesini isteyebilirler, bu yetki Adalet Bakanına da tanınmıştır. Kurul bu talep üzerine gerekli incelemeyi yaparak karar verir. Kurul tarafından verilen karara karşı ise on gün içerisinde yapılan itiraz, İtirazları İnceleme Kurulunca değerlendirilip sonuçlandırılır, bu karar kesin olup hakkında başka bir idarî ve yargısal mercie başvurulamaz.

Disiplin cezaları kesinleştiği tarihte hüküm ifade eder ve Adalet Bakanlığı tarafından derhal uygulanır.

Uyarma, aylıktan kesme ve kınama cezalarının uygulanmasından itibaren dört yıl, kademe ilerlemesi ve derece yükselmesinin durdurulması cezalarında ise altı yıl geçmekle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na müracaat edilerek disiplin cezalarının sicilden silinmesi istenebilir. Meslekten çıkarma ve yer değiştirme cezalarında ise sicilden silinme imkânı yoktur.

Kurul, yapılan başvuruları ilgilinin meslekteki başarısı, sicildeki mevcut belgeler ve şahsî dosyası kapsamında değerlendirerek disiplin cezasının sicilden silinip silinmemesi hususunda karar verir.

Sonuç olarak, hâkim-savcılar hakkında kötü niyetli bazı kişilerin lehlerine karar çıkartabilmek veya işlem yaptırabilmek amacıyla sıkça şikâyet yoluna gitmeleri bir ülke gerçeği olup, adaleti sağlayacak olan hâkimlerin sahip olmaları gereken itidal, cesaret ve bilgili olma unsurlarının tesisi için sürekli soruşturma baskı ve tehdidi altında tutulmaması hususlarının yapılan incelemelerde nazara alınması hukuk devletinin olmazsa olmaz koşulu olan yargı bağımsızlığını sağlamada büyük önem arz etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADALET MÜFETTİŞLERİ TARAFINDAN YAPILAN DENETİMİN YARGI BAĞIMSIZLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

I. ADALET MÜFETTİŞİ DENETİMİNİN YARGI BAĞIMSIZLIĞINA ETKİSİ

A. GENEL OLARAK

Bir idarenin rasyonel çalışması ve kendinden beklenen performansı sergileyebilmesi için denetim şarttır. Bu durum, yanlış hareketlerin tekrarı, mevzuatın iyi uygulanmaması, personelin yetiştirilememesi gibi olumsuzlukların da yaşanmaması için gereklidir.

Öte yandan bir hukuk sisteminde alınacak tedbirler yeterince geliştirilmemişse, o sistemde yolsuzlukla mücadelede başarılı olmak mümkün değildir. Yolsuzluğa yol açan sebeplerin başında ise devletin mutlak yetkisi gelmektedir. Devletin mutlak yetkisinden kasıt kamu görevlilerinin sorumluluktan ve hesap vermekten uzak, keyfi davranmalarına yol açabilecek yetkilerle donatılmış olmalarıdır.⁷³⁴

Hukuk kurallarının iyi işlediği, bireylerin kendi aralarında, birey ile devlet veya devletin iki idarî birimi arasında oluşan uyuşmazlıkların, hâkimler tarafından verilen adil ve doğru kararlarla süratle sonuçlandığı, kanunlara aykırı davranan herkesin cezalandırıldığı ve toplumda adalete ve devlete olan güvenin tam ve sağlam olduğu yerlerde, hukukî güvenlik ve barış sağlanmış olur. Oysa adaletsizliğin çok büyük boyutlara ulaştığı, hâkimlerin kendilerine düşen ağır yetki ve sorumlulukları yerine getiremediği ya da bunları kötüye kullandığı yerlerde, barıştan, özgürlüklerden, insan haklarından, toplumsal düzen, huzur ve emniyetten

⁷³⁴ AKALAN, Abdullah Recai, “Türk Kamu Hizmetinde İyi Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadele”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006, s.205.

bahsetmek mümkün olmaz. Bu nedenle, hâkimlerin, kararlarıyla toplum düzenini koruyan kimseler olduğu söylenebilir.⁷³⁵

Hâkimlerin belki de en önemli rolü, hukuk kurallarına bağlı kalarak ve adaleti sağlayarak topluma hizmet etmek olarak ifade edilebilir. Hâkimlerin sahip oldukları makamlar, hizmet için vardır ve bu hizmet onların görevidir.

Bu bağlamda, hâkimlerin de, önceden kuralları hassasiyetle yargı bağımsızlığını ve hâkimlik teminatını olumsuz etkilemeyecek şekilde tespit edilmiş yapıcı bir denetime tabii tutulması, hâkimlerin iyi yetişmesine, hataların tekrar edilmemesine, mevzuatın daha iyi takip edilmesine ve neticede yargı sisteminin daha iyi işlemesine yarayacaktır.⁷³⁶ Kaldı ki, yetkinin bulunduğu her yerde sorumluluk da vardır. Yetkinin bulunduğu yerde sorumluluğun varlığını kabul etmek, yetkinin keyfi kullanımını engellemek için başvurulacak kaçınılmaz bir yoldur.

Hâkimlerin insan olmaları, insanların da zaaflarının olabileceği gerçeğinden hareket ederek bağımsızlık, teminat ve denetim üçlüsünü birbiriyle uyum hâlinde düzenlemek gerekir. Zira hâkimlere ne kadar bağımsızlık ve teminat sağlanırsa sağlansın, bağımsızlığın en büyük ihlâl edicisi bizzat hâkim ve savcının kendisi olabilir. Küçük hesaplar peşinde koşup, kişisel menfaat hırsına kapılıp, hâkimlik ve savcılık mesleğinin imkânlarını siyasî arzular için basamak olarak kullananlar, insan şahsiyetine saygı duymayan, ihlâl edilen insan şahsiyeti ve hürriyetinin şuurunda olmayan hâkim ve savcıyı bizzat kendisine karşı da korumak gerekir. Unutmamak gerekir ki, hiç kimse sonsuz derecede güvenilir değildir.⁷³⁷

Hâkimlere sağlanan güvencelerin, onların her türlü etki, baskı ve müdahaleden uzak karar vermeleri amacına hizmet ettiği, onlara başkaca ayrıcalıklı bir statü sağlamaya yönelik olmadığı unutulmamalıdır. Bu nedenle, hâkimin yargılama sırasında hâkimlik mesleğinin kendisine yüklemiş olduğu sorumlulukları

⁷³⁵ ANSAY, Sabri Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri, 7. Baskı, AÜHFY No: 142, Ankara 1960, s.43.

⁷³⁶ AKMANLAR, Bülent, Sosyal Gelişme ve Değişme Açısından Hâkim ve Savcı Sorunu, Ankara Barosu Yayınları No: 2, Ankara 1974, s.33; SAATÇIOĞLU, s.3.

⁷³⁷ DEMİRKOL, (1991), s.137.

yerine getirip getirmediği, örneğin davaları çabuk şekilde ve gereksiz ertelemele-
re meydan vermeden sonuçlandırıp sonuçlandırmadığı, kendi personelinin işleri-
ni gereği gibi yapmaları konusunda etkinliğinin bulunup bulunmadığı ve kalem
personelince yapılan mahkemelerin her türlü akçalı ve akçasız işlemlerinin ya-
pılmasında denetim görevini yapıp yapmadığı konularında denetime tabi tutul-
ması bir zorunluluktur. Pek tabii burada dikkat edilmesi gereken husus, hâkimle-
rin denetimi ile hâkime müdahale arasında bulunması gereken hassas dengenin
biri lehine bozulmasını önlemek olmalıdır. Bu hassas dengeyi korumanın en et-
kin yolu ise denetimi yapacak olan organın gerek oluşumu ve gerekse karar me-
kanizmalarının işletilmesi açısından tamamıyla yürütmeden bağımsız olmasını
sağlamaktır.

Hâkim bir kanun uygulayıcısı olduğu için, kanunun sorunu çözümleyip çö-
zümlemediği hususundaki kolektif kanaat, bir anlamda hâkimin hukukî perfor-
mansına bağlıdır. Bir başka deyişle, hâkim, bir kanunun etkinliğinde aktif bir rol
oynar. Toplumsal yaşamı düzenlemek ve sürdürülmesini sağlamak için konulan
kuralların işlenmesi ve yürürlüğe koyma amacına ulaşması, o kanunun iyi uygu-
lanmasına bağlı olduğundan, sadece iyi kanunlara değil, bu kanunları uygulayan
iyi hâkimlere de ihtiyaç vardır⁷³⁸. Hâkimler, vermiş oldukları kararlarla, omuzla-
rında, düzeni sağlama görevini taşıdıklarından tek bir karardaki adaletsizlik dahi,
topluma yöneltilmiş bir tehdit sayılır⁷³⁹. Unutmamak gerekir ki, iyi hâkimler kö-
tü kanunları zamanın ihtiyacına uygun tutabilecekleri gibi, kötü hâkimler iyi ka-
nunları kötü uygulayarak sosyal yaşamda buhrana neden olabilirler.

Yargı bağımsızlığı, hâkimler için önemli bir güvencedir, ama ona dilediği
gibi davranma hakkı vermez. Hâkim, keyfi davranışlardan sakınmalı ve etik ku-
rallara uygun davranmalıdır. Bu çerçevede, bir hâkimde bulunması gereken ve
etik değerlerin özünü oluşturan temel ilkeleri; adalet, hakkaniyet, nesafet ölçülü-
lük, eşit davranma, tarafsızlık şeklinde sıralamak mümkündür.⁷⁴⁰

---

⁷³⁸ BERKİN, s.342.

⁷³⁹ FABREQUETTES, s.9.

⁷⁴⁰ AYCI, s.104.

Bu bağlamda, Hâkim Ransson'ın, "L'Art de Juger 1912" adlı kitabında genç hâkimlere yaptığı tavsiyeleri hatırlamakta fayda vardır:

- Verdiğin yemini tutacak ve doğrulukla tatbik edeceksin,
- Duruşmayı belirlediğin saatte tam vaktinde açacaksın,
- İş sahiplerine nezaketle muamele edeceksin,
- Zayıflara diğerlerinden fazla şefkat göstereceksin,
- Reklâmdan kaçınacaksın,
- Tarafları cesaretlerini kırmaksızın anlaştıracaksın,
- Hakkı ve hakkaniyeti bir araya getireceksin,
- Meziyetlerini mümkün olduğu kadar tevazu ile kıymetlendireceksin,
- İtiyatlarından vebadan korkar gibi uzaklaşacaksın,
- Aldanırsan onu tevazu ile itiraf etmeyi bileceksin,
- Şüphe halinde bir dakika tereddüt etmeksizin beraat ettireceksin,
- Mütemerrid ve mükerrirlere karşı merhametsizce sert olacaksın,
- Güzel kelimeleri ciddiyetle sarf etmekten imtina edeceksin,
- Zarar vermeden yapabilirsen şekilleri basitleştireceksin,
- Dosyadaki bütün evrakı acele etmeksizin dikkatle okuyacaksın,
- Kararlarını ne çok çabuk, ne de çok ağır vereceksin,
- Şifahî mütalâaları uyumaksızın dinleyeceksin,
- Kararları kısa ve tam okunaklı yazacaksın,
- Memuriyette ilerlemeyi yalnız pazar günleri düşüneceksin,
- Ölünceye kadar kanunun hadimi kalacaksın.⁷⁴¹

Yargı bağımsızlığı, sınırsız ve ölçsüzlük demek değildir, bağımsızlığın sınırı, hukuka bağlılıktır. Yargının sağlıklı çalışması için yargı organlarının da

---

⁷⁴¹ KARAFAKİH, s.27, dn.3.

denetime tabii tutulması gerekir. Bu da, verilen kararların üst yargı merciince incelenmesi ve idarî denetim yoluyla olmaktadır. Bu bölümde, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından yapılan denetimin yargı bağımsızlığı üzerindeki etkileri incelenecektir.

Hemen açıklamak gerekir ki, yapılan bütün eleştirilere rağmen, yargının bağımsızlığını zedelemeyecek bir denetim sistemine her zaman ihtiyaç vardır. Dünyanın hiçbir ülkesinde denetimsiz yargı sistemi yoktur. Yargının bağımsızlığı denetimsizliği anlamına gelmez.⁷⁴²

Aksine, denetim ile yargının fonksiyonlarını etkili şekilde yerine getirilmesi sağlanacak, hâkim ve savcılarının meslekî ve özel yaşamlarında sıfat ve görevlerine uygun düşmeyen davranışları kontrol altında tutulabilecektir. Kaldı ki, kendileri de yargının içinde olan müfettişlerin denetim yapmaları hâkim bağımsızlığını zedelemez.⁷⁴³

Bu çerçevede 1961 Anayasası döneminde uygulama kabiliyeti bulan kooptasyon sistemi ve öngörülen bazı güvencelerin kötüye kullanılması neticesinde; her ayın yarısını raporlu geçiren alkol bağımlısı bir hâkimin görevden alınmadığını ve görev yerinin değiştirilemediğini hatırlamakta fayda vardır. Gene, 1982 Anayasası döneminde görev yaptığı ilçede bir siyasî parti başkanının köy düğününe katılarak havaya ateş edilmesini hoş karşılayan ve akabinde belinden tabancasını çekerek karşısında oynayan insanlara ateş edip bir kişiyi öldüren Cumhuriyet Savcısının tutuklanmadan ve görevinden uzaklaştırılmadan savcılık yetkilerini kullanmaya devam etmesinin yargı bağımsızlığı ile bir ilgisi bulunmadığı izahtan varestedir. İşte yargının saygınlığını olumsuz etkileyen tüm bu vakalar hakkında gereğinin yapılmasında denetim sisteminin etkisi tartışılmaz.⁷⁴⁴

Öte yandan, Adalet Bakanlığının teşkilatlanması, yargı üzerindeki eleştirilerin kaynağını oluşturmaktadır. Bakanlık teşkilatının işlevselliği ve eylemleri,

---

⁷⁴² ERTOSUN, Ali Suat, “Hâkimlerin Yargı Yetkisi ve Takdir Hakkı” Konulu Tebliğ, 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, (21-22 Aralık 1996), Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.37.

⁷⁴³ ERTOSUN, s.37.

⁷⁴⁴ İBRAHİMHAKKIOĞLU, (2001), s.657,658.

büyük ölçüde bakanlık birimlerinde bulunan hâkim ve savcılar tarafından sağlanmaktadır. Bakanın saptadığı yargı bürokratları belirli liyakat usulleriyle hâkim ve savcılar arasından seçilmekte ve atamaları liyakat şartlarına bağlı gerçekleştirilmektedir. Bakana doğrudan bağlı olan Teftiş Kurulu da bu biçimde oluşturulmaktadır. Sırf Adalet Bakanının teşkilatın başında bulunmasının teşkilatı tümüyle siyasal kıldığını söylemek mümkün değildir. Bu konuda bakanla çeşitli biçimlerde işbirliği yapacak hâkimlerin varlığıyla bu işlev gerçek manasıyla yerine getirilebilir. Bakanlık mekanizmasının tüm adalet teşkilatını siyasallaştıracağı inancının arka planında hâkimlere duyulan güvensizliğin izleri vardır. Bu güvensizliğin haklı nedenleri, yaşanan yargı tarihi ve uygulamalarıyla hâkim ve savcılarının benliklerine adeta yerleşmiştir. Hâkimlerin bilinç, duygu, tavır, birey ve kamu görevlisi olarak edilgen kalmaları ile bireysel ve kurumsal konformiteleri, Bakan ile yüksek bürokrat hâkimler arasında bir güdüm ilişkisine yol açmaktadır. Adalet Bakanlığının yol açtığı bürokratik hiyerarşi ve uygulamaları ile yargı bürokrasisi, zamanla tüm yargı elemanlarını etkisi altına almaktadır.⁷⁴⁵ Böylece hâkimin durduğu yasal meşruluk zemininin sadece buradan kaynaklandığı izlenimi ve inancı ile yürüyen algılamının eşlik ettiği normalleştirmeye zorunlu olarak içine girilen tahakküm biçimleri, yargının bürokratik bir yapı haline gelmesine yol açmaktadır.⁷⁴⁶ Bu işlevselliğin her ne kadar meslek disiplini ve keyfilikğin önüne geçmek için düzenlendiği düşünülse de, bu unsurlardan çok hâkimlerde konformist eğilimleri harekete geçirdiği izlenmektedir, bu da hâkimleri güdüm altına sokmaktadır.⁷⁴⁷

Bu yolla bürokratik hale gelen yargı iktidarı hukuk ve adalet üretmekten uzaklaşarak, hâkimin hakka ve adalete ulaşma çabası ile hukukun ilkelerini belirleyerek uygulama hürriyetinin elinden alınmasına varan sonuçlar doğurmaktadır. Buna göre, hiyerarşik güdüm, hâkimin hukuk yaratmaktaki hürriyetini elinden alarak onu uymacılığın rahatlığına itmektedir. Böylece hâkim, yargı uygulamasında adaletin, hukukun temel değer ve ilkeleri ile insan hak ve hürriyetlerinin

⁷⁴⁵ KILIÇOĞLU, Ahmet, “Yargının Sorunları Bağımsızlığı Aştı”, TBB Dergisi, S.52, Mayıs - Haziran 2004, s.97-99.

⁷⁴⁶ BJORNBERG - RICHMOND, (2003), s.40.

⁷⁴⁷ KUTLU, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_184.htm (04.05.2008).

evrensel değerlerinden çok, yerel gelenekleri, töresel anlayışı, geleneksel tutumları gibi adalet ya da hukuk sandığı mental bir algılamaya zorlanmaktadır.⁷⁴⁸ Burada hâkimin, kendi yerel mantalitesini aşamamasının da izleri görülmektedir. Bu nedenle hâkim, yargı iktidarını kullanırken, hukuk yaratırken etkin konumda olamamaktadır; daha çok edilgen konumda kalmaktadır. Bu da hâkime çeşitli biçimlerde dayatılan, bilgi ve becerisini donduran ve yetersizliğinden şüphe etmediği millî hukuk algılamasını aşamayan yerele ya da açıkça töreye, bazen de hamasete hizmet eder hale getirmektedir. Yasallık ilkesinin içerik kaygısı duyumsuz, zamansallık ve değişim zorunluluğu atlanarak, katı uygulanması ile yaşanan hukuk algılamasının hâkimlerde yer etmemesinin asıl nedeni budur. Bir başka deyişle, hâkim katı bir statükonun etkisinde sürekli denetlendiği hissi ile sistemin içinde memurlaşmakta ve hak argümanı olmaktan uzaklaşmaktadır.⁷⁴⁹

Bakanlık bürokrasisi ve Teftiş Kurulunun Bakanın emrinde olmasının sınıncaları, hâkimler üzerinde siyasallaştırma potansiyeli taşısa da, asıl tehlike yukarıda açıklanan olgu ile uyumlu hâkim, savcı ve müfettişlerin varlığında odaklanmaktadır. Yargının siyasallaşması konusunda hâkimlerin en büyük probleminin bu olduğu ileri sürülmüştür.⁷⁵⁰

Bu uyum, aslında çok ciddî bir uyumsuzluğun işaretidir. Demokratik sosyal hukuk devletinde Adalet Bakanı ile hâkim arasındaki ilişki ve işbirliğinde bir amaç vardır: Hukuk düzeninin rasyonelliği ve etkinliğini sağlamak, hukuk düzeni aracılığıyla adaleti yaşamsallaştırmak ve sosyal barışın devamlılığını gözetmek. Bu kapsamdaki bir ilişki, Adalet Bakanı ile hâkim arasında meşruluğunu koruyabilir. Ancak bilindiği gibi siyasî alan, bütün kamusal alan üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmaktadır. Zira siyasal sınıfın amacı bir şekilde egemen gücü ele geçirmektir. Zaten, 2003 yılı istişarî ziyaret raporunda da, Türk yargısının kabul edilemeyecek oranda Adalet Bakanlığının siyasî iradesinin potansiyel etkisine maruz kalmaya devam ettiği ileri sürülmektedir.⁷⁵¹

⁷⁴⁸ SELÇUK, Sami, “Adalet Reformundan Önce Uygulama İyileştirilmelidir”, Yargıtay Dergisi, C.28, Ocak - Nisan 2002, S.1-2, s.22.

⁷⁴⁹ KUTLU, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_184.htm (04.05.2008).

⁷⁵⁰ KUTLU, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_184.htm (04.05.2008).

⁷⁵¹ BJORNBERG - RİCHMOND, (2003), s.40.

Ülkemizde denetim raporlarının ve denetim sonuçlarının gizliliği ve paylaşım eksikliği de ciddi sıkıntılar doğurmaktadır. Denetim sonuçlarına ilişkin faaliyet raporlarının hazırlanmaması veya hazırlananların da, saydamlığın bir gereği olarak, etkin mekanizmalarla kamuoyuna sunulmaması yolsuzlukların ortaya çıkmasında ve bunlarla mücadele aşamasında önemli sorunlar yaratabilmektedir.⁷⁵²

Bu çerçevede, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun genel gerekçesini hatırlamakta fayda vardır:

“İdare, kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında açıklık, saydamlık, hesap verebilirlik, tarafsızlık, dürüstlük, objektiflik ilkeleri teminat altına alındığında ve kamu yararına uygun işlediğinde etkili ve verimli işleyebilir. Dürüst, güvenilir ve adil kamu hizmeti kamuya olan güveni artırdığı gibi, iş dünyası için de uygun bir ortam oluşturur ve bu suretle piyasaların iyi işlemesine ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunur. Kamu yönetiminde etik, iyi yönetimin temel anahtarıdır.

Etik davranış kuralları ile yasalar arasında yakın bir ilişki vardır. Yasaların kimi zaman düzenlemekte yetersiz kaldığı öznel durumları etik davranış kuralları düzenlemekte, belli bir statüye tâbi olanların nasıl davranmaları gerektiği yönünde kurallar koymakta ve böylece bu kurallara uyulmasını sağlamaktadır.

Kamu görevlilerinin hizmet verdiği kişilere karşı sorumluluk bilinci içerisinde davranmasını sağlayan etik davranış ilkeleri, kamu görevlilerinin hizmetten yararlananlara karşı hukuka uygun, adaletli ve objektif işlem ve eylemlerde bulunmalarını amaçlamakta, hizmet sunumunda kalite ve standardı gözetmekte ve bazı kamu hizmetlerinin yürütülmesi sürecinde karşılaşılan yakınma ve şikâyetleri gidererek kamu hizmetlerinin etkin, verimli ve düzenli sunulmasını sağlamayı hedeflemektedir.

Kamu görevlileri seçilerek ya da atanarak getirildikleri görevleri yerine getirirken kendilerini hukuka uygunluk, adalet ve dürüstlük ilkeleri çerçevesinde, güven verici bir şekilde hareket etmeye zorlayan idarî sorumlulukla bağlıdır. Bu

---

⁷⁵² POLAT, s.4.

sorumluluğun esası kamu görevinin, seçilmiş ya da atanmış olsun kişisel bir kazanç ya da çıkar sağlamak amacıyla kullanılmamasıdır.

Vatandaşlar, tüm kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken en yüksek ahlâkî ölçülere göre davranmalarını ve kamu yararına uygun hareket etmelerini beklemektedir. Kamu görevlileri kanun ve mevzuat hükümlerine, bunların öngördüğü yaptırımlara uygun davranmak zorunda oldukları gibi, kamuoyu denetimine de tâbidir. Kamu görevlilerinin, görevlerini ifa ederken kamuoyunun denetimine tâbi olmaları, kamu hizmeti ifa etmelerinin doğal sonucu olarak kabul edilmektedir.

OECD tarafından 1998 yılında yayımlanan ‘Kamu Yönetiminde Etik İlkeler’ başlıklı tavsiye kararında da, üye ülkelerin kamu hizmetlerinde etik davranış ilkelerini hayata geçirmek amacıyla, iyi işleyen kurumsal yapılar oluşturmaları ve gerekli diğer tedbirleri almaları yer almıştır.

Öte yandan, ‘4. Gözden Geçirmeye İlişkin 5 Nisan 2003 Tarihli Niyet Mektubu’nda; bazı yapısal taahhütlerin zaman darlığı nedeniyle yerine getirilmediği, bunlar arasında kamu yöneticileri ve memurlar için etik kuralları belirleyen kanunun Meclis’ten geçirilmesinin de bulunduğu yer almıştır. 59. Hükümetin Ulusal Programında⁷⁵³, kamuda yönetişimin güçlendirilmesi başlığı altında da; kamu yönetiminde saydamlığın artırılması ve yolsuzlukla mücadele kapsamında yapılan çalışmalardan birisinin de kamu görevlilerinin uyacakları meslekî ve etik ilke ve kuralları belirleyen bir düzenlemenin yapılması olduğu belirtilerek, hazırlanan taslağın 2003 yılı içinde yasalaşmasının beklendiği ifade edilmiştir.

Diğer ülkelerde kamu etik davranış ilkelerini yerleştirmek ve belirlenen ilkelere uygun davranılıp davranılmadığını gözetmekle görevli kılınan merkezi kurumsal yapıya örnek olarak; ABD’de de The Office of Government Ethics, İngiltere’de The Committee on Standards in Public Life, Kanada’da The Office of the Ethics Counsellor, Japonya’da National Public Service Ethics Board, Avustralya’da The Public Service and Merit Protection Commission, İrlanda’da

---

⁷⁵³ Bakanlar Kurulunun 23.06.2003 tarihli ve 2003/5930 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

The Public Offices Commission ve Portekiz’de The Inspectorate - General for Public Administration gibi kurumsal yapılar gösterilebilir.

Tasarı hazırlanırken, kamu yönetiminde etik konusunda diğer ülkelerdeki kurumsal yapılar incelenmiş ve ülkemiz yönetim geleneği ile sosyo-ekonomik şartlarına uygun düşecek bir model, kanun tasarısına yansıtılmıştır. Tasarının yasalaşması, ülkemizde dürüst, adil ve daha iyi bir yönetime doğru atılmış önemli bir adım olacaktır.⁷⁵⁴

Bu çerçevede, bilgi edinmenin bir hak olarak tanınmasının, kamu görevlilerinin hesap verecekleri düşüncesine yol açtığı ve devlet adına iş ve işlem yürüten kamu görevlilerinin yaptıkları işlemlerin ilgilisi tarafından takip edilebilmesinin, bu konuda saydamlığın sağlanması ve yolsuzluğun tespiti yönünde bir önlem olarak görüldüğü ileri sürülmektedir.⁷⁵⁵ Gerçekten de, bilgi edinme hak ve hürriyeti, yönetimde şeffaflığı sağlayan, bireyleri tebaa durumundan çıkarıp, sunulan kamu hizmetlerinden yararlanan statüsüne yükselten demokrasinin en önemli unsurlarından birisidir.⁷⁵⁶ Bu nedenle müfettişler tarafından düzenlenen tüm rapor, sicil ve tutanakların ilgisine açık olması gerektiğini düşünüyoruz.

Sonuç olarak denetim yapılırken, hâkimin takdir yetkisi ve çalışma ortamının huzuru bozulmamalıdır. Hızlı ve halkı tatmin edici yargıya varmaya varmak amaçlanırken, hâkimlik teminatını zedeleyecek bir denetim sistemiyle, yargının bağımsızlığına zarar verilmemelidir. Bu bağlamda, ilgili olduğu alanda kuvvetli bir meslekî bilgiye sahip bulunan, bilgisini tecrübesiyle pekiştirmiş olan, sağlam karaktere sahip objektif ve tarafsız bir müfettiş; kusur bulma ve her kusurda derhal inzibatî ve cezaî tedbirlere başvurma gibi hususları ikinci plâna atıp, denetimi etkili, önleyici, eğitici ve çözümleyici bir unsur olarak gördüğü takdirde, hâkimleri tedirgin etmeden, yargının sağlıklı ve hızlı bir şekilde gerçek işlevini yürütmesine hizmet etmiş olacaktır.⁷⁵⁷

---

⁷⁵⁴ AYCI, s.109,110.

⁷⁵⁵ AKALAN, s.206.

⁷⁵⁶ YILDIRIM, Ramazan, “İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü”, T.C. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, 17-18 Ocak 1998, Başbakanlık Yayınları, Ankara 1998, s. 228.

⁷⁵⁷ SAATÇIOĞLU, s.5.

B. MÜFETTİŞLERİN BAĞLI OLACAĞI KURUM ÜZERİNE TARTIŞMALAR

Anayasanın 144. maddesine göre, hâkim ve savcıların görevlerini; yasa, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (hâkimler için yönetsel nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; eylem ve işlemlerinin görevleri gereklerine uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığı'nın izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Adalet Bakanının emrinde çalışan ve onun izni ile denetleme, inceleme ve soruşturma yapan adalet müfettişlerince hazırlanmış bulunan raporlar ve hâl kâğıtları önüne geldiğinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu bunlar üzerinde inceleme yapmakta ve kararını vermektedir. Bundan da açıkça anlaşılacağı gibi, temelinde yürütme erkinin üyesi olan Adalet Bakanı, hâkimler üzerinde denetim ve gözetim hakkına sahip bulunmaktadır.

Mahkemeleri denetlemek, hâkimler ve savcılar hakkında araştırma, inceleme ve soruşturma yapmak, rapor ve sicil (hâl kâğıdı) düzenlemekle görevlendirilen Adalet Müfettişlerinin gerek seçimi ve atanması gerekse görevlendirme izin ve yetkisinin Yüksek Kurul yerine, Adalet Bakanlığı'na verilmiş olmasının, yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı açısından son derece sakıncalı olduğu ve Anayasal düzenleme böyle olduğu sürece; hâkimlerin görevlerinde bağımsız olduğu, onlara hiçbir organ, makam, merci ve kişi tarafından buyruk verilemeyeceği, genelge gönderilemeyeceği, öneri ve etkilemede bulunulamayacağı kurallarının sözde kalacağı ve yargı bağımsızlığı tartışmasının sonunun gelmeyeceği ileri sürülmüştür.⁷⁵⁸

Bir başka deyişle, denetimleri yürütme organına bırakılmış hâkimlerin bağımsızlıkları daima tartışma konusu olacaktır.⁷⁵⁹

Bazı yazarlar, hükümetin bir üyesi ve kısmı olan Adalet Bakanlıkları içinde yürütmenin bir kanadıyla aralarında organik bir bağ kurulan yargı gücünün bu biçimiyle konumlanışının altında, özerk ve özgün olması gereken yargının iktidar

⁷⁵⁸ GÖZÜBÜYÜK, (2003), s.269,270; GERMEÇ, s.66; GERÇEKER, s.23.

⁷⁵⁹ ÖZBUDUN, (2002), s.36; KARDAŞ, (2008); ÖZER, s.247; ÖZAY, (1991), s.111; KARTAL, s.346; ERDOĞAN, Anayasa Hukukuna Giriş, s.203; SABUNCU, s.305.

alanının yürütmenin güdümüne sokulmak istenilmesinin yattığını, hâkimin denetim ve gözetiminin Adalet Bakanlığı aracılığıyla siyasal iradenin kararına bırakıldığını⁷⁶⁰, yürütmedeki bu eğilimin, hâkimlerin memurlaşmasının önemli bir gerekçesini oluşturduğunu, böylelikle yargı etkinliğinin, içerdiği iktidar olgusundan uzaklaşarak, hâkimi çeşitli kaygıların tetiklediği uymacılığın rahatlığına ittiğini, böylelikle hâkimin yasaların lafzını dile getiren bir görevliden öteye geçemediğini⁷⁶¹ ileri sürmektedirler.

Adalet Bakanına bağlı olarak çalışan adalet müfettişleri tarafından yapılan denetimin hâkim ve savcılar tarafından algılanması ve bu algılamaya dayalı olarak abartılı çekincelerin yaşanması hâkim ve savcı kişiliği ve yargı bağımsızlığıyla tamamen çelişecek saptamaların oluşmasına yol açmaktadır.⁷⁶²

Bu görüşü savunanlara göre; denetim ve soruşturmanın Danışma Meclisinde kabul edilen metinde olduğu gibi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından atanan müfettişlerce yapılması, hâkimlik bağımsızlığı ve teminatı esaslarına daha uygun olurdu.⁷⁶³

Aksi görüştekilere göre, Teftiş Kurulunun Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlanması; iddia makamı ile yargılama makamının bir elde toplanması sonucunu doğuracaktır. Hukukun genel prensiplerine göre isnad eden, soruşturan ve karar veren makamın tek elde toplanmaması esastır. Teftiş Kurulu, hâkim sınıfından olan Adalet Müfettişleri tarafından hazırlanan soruşturma evrakını ve hâl kâğıtlarını Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na göndermekte, Yüksek Kurul bunları özgürce ve hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan değerlendirmekte, sonuçta ilgili hâkim ya da Cumhuriyet Savcısının lehine veya aleyhine bir karar vermektedir. Eğer Adalet Müfettişleri Yüksek Kurulun emrine verilirse, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu hem bir hâkim hakkında ileri sürülen iddia-

⁷⁶⁰ ÇAĞLAR, (1998), s.60; ARON, s.183-184; TANÖR, s.237; KUZU, (1990), s.155.

⁷⁶¹ MONTESQUIEU, Kanunların Ruhu, MEBY, (Çev. F. Baldaş), C.1, Ankara 1963, s.304.

⁷⁶² AŞÇIOĞLU, Çetin, Yargıç Kimliği Yozlaşır, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, 5. Kitap, Haz. H. Ökçesiz, İstanbul 2002, s.118.

⁷⁶³ ARSLAN, Osman, 2005-2006 Adli Yılı Açış Konuşması, Yargıtay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s.19; ATAR, (2007), s.286; SELÇUK, (2001), s.97; DEMİRKOL, (1991), s.142; SURLU, (2003), s.62; ÖZBUDUN, (2005), s.363; GÖZLER, (2006), s.15; KUZU, (1990), s.155; TOROSLU, s.95; TANRIVER, s.72; KAYA, (1993), s.124; BİNİCİ, s.114,115.

lara ilişkin soruşturma izni verecek, hem kendisine bağlı müfettişler aracılığı ile bunu soruşturacak ve hem de sonunda bu konuda bir karar verecektir. Buna göre Teftiş Kurulunun Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlanması iddia ve karar makamının aynı kurumda toplanması sonucunu doğuracak ve birçok olumsuzluğu da yanında getirecektir.

Son olarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bugünkü oluşumunda Adalet Bakanlığının etkisi düşünüldüğünde müfettişlerin yapısal olarak Kurula bağlanması ve hâkimlerin denetiminin Kurulun iznine tabii tutulmasının Adalet Bakanlığına bağlı tutulmasından daha çağdaş bir düzenleme olması dışında çok önemli bir değişiklik olmayacağı da ileri sürülmüştür.⁷⁶⁴

C. DENETİMİN ETKİLERİ

Adaletin dağıtılması işini hâkimler üstlendiğine ve hâkimin verdiği karardaki yanlışlık toplumda, adaletin gerçekleşmediği inancını doğurduğuna göre, başka hiçbir meslek unvanının veremeyeceği yetkileri veren, bir o kadar da sorumluluk yükleyen bu mesleği yapan kişilerin denetime tabii tutulması doğaldır.

Zira yargının bağımsızlığı, hâkimlere ilah muamelesi yapmak ve hiçbir disipline tabii kılmamak demek değildir. Sistemlerini kurallara tabii kılmayan ve konulan kurallara uymayanları hiçbir yaptırım uygulamadan sistemde tutan çağdaş bir devlet sistemi yoktur. Ezcümle; mesainin 08:30'da başladığı bir şehirde hâkim 10:30'da duruşmaya gelirse, taraflara duruşmada hakaret ederse, verdiği kararın gerekçesini yasal süresinde yazmazsa, senelerce keşfe gitmezse, ara kararlarını takip etmezse, elbette ki, bunları tespit ve gereğini yapacak bir otoriteye ihtiyaç vardır.⁷⁶⁵

Bu çerçevede, Adalet Müfettişleri tarafından yapılan denetimin yargı bağımsızlığı üzerindeki etkisi, denetimin sınırının tespitindeki zorluk ile yargı yetkisi ve takdir hakkına müdahaleyi men eden objektif bir ölçütün bulunmaması nedeniyle ciddî bir tartışma konusudur.

⁷⁶⁴ COŞAR, Ahmet, 1987-1988 Adalet Yılı Açılış Konuşması, Adalet Dergisi Eki, No:5, 1988, s.15,16.

⁷⁶⁵ İBRAHİMHAKKIOĞLU, (2001), s.657.

Burada öncelikle, hâkimlerin yargı yetkisi ve takdir hakkının sınırının olup olmadığı, varsa nerede başlayıp bittiği konusunun açıklığa kavuşturulması önem kazanmaktadır.

Yargı yetkisi hâkimiyetin bir tezahürü olup, yargı iktidarını kullanma iktidarındır. Bir başka tanıma göre de yargı yetkisi, hâkimin takdir ve hüküm verme yetkisidir. Anayasamıza göre bu yetki, millet adına bağımsızlar mahkemelerce kullanılır.⁷⁶⁶

Basit ve geniş anlamıyla takdir yetkisi, serbestçe karar alma ve hareket etme yetkisidir.⁷⁶⁷

Ceza hukukunda takdir hakkı; seçimlik ceza söz konusu olduğunda, cezanın nev'inin seçilmesi, azamî-asgarî hadler arasında cezanın ölçülmesi, kanunî ağırlaştırıcı ve hafifletici sebepler ile takdirî hafifletici nedenin tatbiki ve daha başkaca yetkilerin kullanımınıdır.⁷⁶⁸

Özel hukukta ise takdir hakkı, yasanın genel ve soyut kuralını, önündeki somut olaya uygulamada hâkime tanınmış ölçümleme ve uyarma yetkisidir.⁷⁶⁹

Hukukta, yargılamayı yapan hâkime takdir hakkının tanınması, hâkime güvenin ifadesi olduğu gibi, adaletin gereği gibi tecellisi için yaşamın akışı karşısında hukukun geride kalmaması demektir.⁷⁷⁰ Ancak, pek tabiidir ki, takdir hakkı da sınırsız değildir. Hâkim, takdir hakkını kullanırken, olayın özelliklerine uygun davranmalı, dava taraflarının somut durumunu göz önünde bulundurarak mer'î mevzuatın ana ilkelerine, sistemine ve amacına uygun şekilde yasaları yorumlamalıdır. Yoksa şahsî heveslerin tatmini, özel menfaatlere, sübjektif ölçülere, hissiyat ve fantezilere göre hareket edilmesi takdir hakkının kötüye kullanımı olacaktır.⁷⁷¹

---

⁷⁶⁶ ERTOSUN, s.34.

⁷⁶⁷ ALPAR, Erol, Yönetimin Hareket Serbestisi Alanının Yargısal Denetimi ve Sınırları, Danıştay Yayınları No: 52, Ankara 1990, s.11.

⁷⁶⁸ ERTOSUN, s.34.

⁷⁶⁹ ZEVLİLİLER, Aydın, Medenî Hukuk, Giriş ve Başlangıç Hükümleri - Kişiler Hukuku – Aile Hukuku, 3. Baskı, İzmir 1992, s.84.

⁷⁷⁰ EDİS, Seyfullah, Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara 1983, s.189.

⁷⁷¹ ERTOSUN, s.36.

Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün 11/A maddesi, müfettişlerin yargı yetkisine ve yargısal takdire giren konulara karışamayacakları ve tavsiye ve telkinde bulunamayacakları hükmünü amirdir.

Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 24/3. maddesine göre; “Denetimin, hâkimlerin Anayasa ve kanunlarla güvence altına alınan yargı yetkilerine ve bununla ilgili takdir haklarına şümulü olmadığı göz önünde bulundurulur. Hâkimlerin kararlarındaki kanunî anlayış ve uygulamalarının delillerin tartışılmasındaki yetkilerinin müfettişlerin tenkit ve önerilerine konu teşkil etmeyeceği hatırdan çıkartılmaz. Kanunlarda açıkça düzenlenen konular takdir hakkı kapsamında değerlendirilmez”.

Anılan Yönetmeliğin 87/8. maddesi uyarınca da; “...yargı yetkisiyle takdir hakkına ilişkin hususlara öneriler listesinde yer verilmez. Kanunlarda açıkça düzenlenen konular takdir hakkı kapsamında değerlendirilmez”.

Bu maddelerde yer alan açık düzenlemelerden, hâkimlerin denetiminin idarî açıdan yapılacağı ve yargı yetkileri ile takdir haklarına karışamayacağı anlaşılmaktadır. Bu kaidenin tatbiki için kesin kural ve kriterler koymak mümkün değildir. Her somut tespitin, ayrı ayrı ele alınarak uygun olacaktır.

Kanunlarda açıkça düzenlenen konular takdir hakkı kapsamında değerlendirilmez. Bu cümleden, dosya kapsamından anlaşıldığı hâlde hâkimin usul ekonomisine aykırı olarak fuzulî araştırmaya girişip davayı sürüncemede bırakması, hâkimin kendi hukukî bilgisiyle çözebileceği bir konuda bilirkişi incelemesi yaptırması, işin ehli olmayan yazı işleri müdürü, kâtip, mübaşir vb. kişilerin bilirkişi olarak dinlenmesi, bozmaya karşı diyeceği sorulmak üzere, müdahil sıfatı bulunmayan mağdur ve şikâyetçinin davetiye ile duruşmaya çağırılması, meşruhatlı çağrı kâğıdı tebliğine rağmen duruşmaya gelmeyen tanıkların zorla getirilmeleri hâlinde yasal yaptırımın tatbik edilmemesi, dava zamanaşımının dolması nedeniyle düşme yerine ortadan kaldırma kararı verilmesi, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi kararlarında yasal unsurların tamamına yer verilmemesi, sanık, mağdur ve şikâyetçiye kanunî haklarının anlatılıp açıklanmaması, kamu görevi yapan Devlet memurlarının yargılandığı davalar sonunda itti-

haz olunan kararların idarî ve disiplin yönünden gereğinin takdir edilebilmesi için bu personelin bağlı olduğu bakanlık, kurum veya kuruluşa gönderilmemesi, suç konusu olmayıp bizatihi müsadereye tâbi bulunanların dışındaki suç eşyasının, talep üzerine veya re'sen, duruşma açılmaksızın evrak üzerinden zorralımına karar verilmesi, sanıkların hazır bulunduğu oturumlarda, öncelikle şikâyetçi ve mağdurun, daha sonra sanığın sorgusunun yapılması, sanık, katılan, Cumhuriyet savcısına; tanık veya bilirkişi dinlenmesinden ya da belgelerin okunmasından sonra diyeceklerinin sorulmaması, hükmün tefhiminden önce hazır olan sanığa son sözün verilmemesi, zorunlu müdafii tayin edilen dosyalarda, bir kısım duruşmaların müdafinin yokluğunda sürdürülmesi⁷⁷², tarafların hazır bulunduğu oturum ya da keşifte, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 276/1. maddesi gereğince bilirkişinin kimliği hususunda anlaşma imkânı sağlanmadan re'sen seçim yapılması, dava konusu taşınmazın rayiç değerinin belirlenmesi amacıyla yapılan keşifte emlak bilirkişisi hazır olmadığı halde keşfin icra olunması, bonoya dayalı ihtiyati haciz taleplerinde teminat alınmaması, boşanma dosyalarında; tarafların sunduğu fotoğrafsız vekâletname kabul edilerek davanın sonuçlandırılması, davacı şirket sahibinin işyerinde çalışan veya temsilcisi tanıkların yemin yaptırılarak dinlenmesi, dava dilekçelerinde veya cevap layihasında kanıtlarını açıklamayan tarafa ibraz için kesin süre tanınmaması, taraflarca takip edilmeyen dosyalarda, “dosyanın işlemde kaldırılmasına” yerine “dosyanın müracaata bırakılmasına” şeklinde ibare kullanılması, hazine vekillerinden vekâletname veya yetki belgesi istenildiği sırf bu nedenle duruşmanın ertelenmesi⁷⁷³ gibi konularda öneri yapmak mümkündür. Aksini düşünmek, yargı bağımsızlığı gibi kutsal bir kavram altında, sorumsuzluğa, bilgisizliğe ve tembelliğe prim vermek olur.⁷⁷⁴

Öte yandan, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 24/3. maddesinde yer alan “...Kanunlarda açıkça düzenlenen konular takdir hakkı kapsamında değerlendirilmez” şeklindeki tümcenin; Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün 11/A maddesinde öngörülen, müfettişlerin yargı yetkisine ve yargısal

⁷⁷² Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın Ceza Mahkemeleri Öneriler Listesinden derlenmiştir, <http://www.teftis.adalet.gov.tr/liste/10.html> (10.10.2008)

⁷⁷³ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın Hukuk Mahkemeleri Öneriler Listesinden derlenmiştir, <http://www.teftis.adalet.gov.tr/liste/11.html> (10.10.2008)

⁷⁷⁴ ERTOSUN, s.42.

takdire giren konulara karışamayacakları, tavsiye ve telkinde bulunamayacakları kuralına aykırı görüldüğünden, yürütülmesinin durdurulmasına karar verilmiştir.⁷⁷⁵

Son olarak, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün 18.10.2007 tarih ve 24935 sayılı yazıları ile İl Özel İdaresi Genel Sekreterlerinin atanmaları ile ilgili olarak idarî yargı yerlerinde açılan iptal davalarında, idare mahkemelerinin hukukî denetim yetkisi aşarak idarenin yerine geçmek suretiyle yerindelik denetimi yaptıkları, yürütme görevinin kanunlarda belirtilen esaslara uygun olarak yerine getirilmesini engelleyici nitelikte kararlar verdikleri, bu şekilde verilen kararların hem Anayasa'da hem de 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun 2/2 ve 27/2. maddelerinde yer alan şartları taşımadığı, bu haliyle mahkeme kararları hakkında ve bu nitelikte kararlar veren hâkimlerin hukukun gereklerine ve objektif kriterlere göre hareket edip etmedikleri, kasıtlı davranıp davranmadıkları yönlerinden değerlendirme yapılması yönünden yaptığı başvuru, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca, Anayasanın 138, 144. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 99, 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 25, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun 49, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 14. maddeleri hatırlatılarak, mahkemelerce verilen kararların yasalara ve hukuka aykırılık savının ancak itiraz ya da temyiz mercilerince incelenebileceği, adalet müfettişlerinin mahkeme kararlarının mevzuata uygunluğunu denetleme ve bu konuda görüş bildirme yetki ve sorumluluklarının olmadığı, hâkimlerin verdikleri kararlarda hukukun gereklerine ve objektif kriterlere göre hareket edip etmedikleri, kasıtlı davranıp davranmadıkları yönlerinden yapılacak bir değerlendirmenin ancak somut olayın ortaya konulması halinde Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın görev ve yetkileri dâhilinde, bu yetki ve görevle sınırlı olmak üzere yapılabileceği, bu konularda genel bir irdeleme olanağına yasal imkân bulunmadığı gerekçesiyle uygun görülmemiştir.⁷⁷⁶

⁷⁷⁵ Danıştay 5. Dairesinin 18.04.2008 tarih ve 2007/7965 E. sayılı kararı.

⁷⁷⁶ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 31.10.2007 tarih ve 9287 sayılı yazısı.

D. TAHKİKATIN ETKİLERİ

Yargı bağımsızlığı ile hâkimin hesap verebilirliği, aralarındaki irtibat iyi düzenlenmemişse birbirini tehdit eden, iyi düzenlendiğinde ise birbirine hizmet eden iki kavramdır.⁷⁷⁷ Bağımsız yargının temsilcisi olarak Anayasa ve yasalarla çeşitli teminatlarla donatılan hâkimlerin, mesleğini kötüye kullanması ya da mesleğin onur ve saygınlığına gölge düşürecek taraflı, önyargılı, zarar verici davranışlarda bulunması halinde hesap vermesi, hukuk devletinin gereği ve yargıyı güven duyulacak bir unsur olarak gören halkın beklentisidir.⁷⁷⁸

Ancak yargı bağımsızlığı ilkesinin tehdit altında bırakılmaması için disiplin kurullarının yapılması ve disiplin sürecinin işleyişi büyük önem arz etmektedir. Başka bir anlatımla, konunun hassasiyeti dikkate alınarak düzenlenmemiş bir disiplin hukuku, yargı bağımsızlığı ilkesinin teminatı yerine anılan ilkeyi zedeleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir. Ezcümle, disiplin organının dış etkilerden bağımsız ve tarafsız bir yapıda olması, hakkında soruşturma yapılacak olan hâkime tanınacak savunma hakkının evrensel normlara uygun olması, disiplin müeyyidesine karar verecek organın kararlarının yargı denetimine açık olması, disiplin sürecindeki alenilik hâkimin keyfi muamelelere muhatap olmasının önündeki teminatlar olacaktır. Bu durum, yargı bağımsızlığı ilkesini de doğrudan etkilemektedir. Öte yandan, disiplin müeyyidesine konu olan yapılmaması gereken davranış biçimlerine dair eylem tanımlarının somut olarak tanımlanması, hâkimin takdir hakkına ilişkin olmaması, genel bir tabirle hâkimin hareket tarzına dair hususları içermesi gerekmektedir.⁷⁷⁹

İlke olarak, hâkimin yargılama sırasında vermiş olduğu hatalı kararlar soruşturma mevzuu yapılamaz, zira yargı bağımsızlığının temel unsuru olan hâkimin karar tesis ederken sahip olduğu takdir hakkındaki yanılmanın aleyhine karar yollarına gidilerek üst mercide düzeltilmesi doğru olandır. Pek tabii karar tesisinde, hâkimin şahsî kusurunu içeren çeşitli saiklerle hüküm tesis etmesi bu durumun dışındadır.

⁷⁷⁷ İNCEOĞLU, Sibel, “Karşılaştırmalı Hukuk Yaklaşımıyla Yargıca Yönelik Disiplin Süreçlerinin Yargı Bağımsızlığına Etkisi”, TBB Dergisi, S.72, 2007, s.74.

⁷⁷⁸ LUBET, s.61,62.

⁷⁷⁹ İNCEOĞLU, Disiplin, s.56.

Bu çerçevede, ülkemizde, hâkim ve savcılar hakkında inceleme ve soruşturma yapılabilmesinde Adalet Bakanının fonksiyonu ve bu bağlamda Adalet Müfettişlerinin hazırladıkları raporların nesnelliği hususundaki tartışmalar⁷⁸⁰ ile gene Adalet Bakanının başkanı olduğu ve kararları yargı denetimine tabii olmayan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca disiplin cezası verilebilmesinin hâkimlerin bağımsızlığı ile bağdaşmadığı⁷⁸¹ ileri sürülmektedir. Şöyle ki:

Yürütme organının temsilcisi olarak siyasî bir kişiliğe sahip olan Adalet Bakanının, hâkimler hakkında soruşturma izni verilmesi ya da verilmemesi ve yapılan inceleme yahut soruşturmada kovuşturma yapılması ve/veya disiplin cezası tatbiki hususunda yasal mekanizmayı harekete geçirip geçirmemek konularında tam bir takdir yetkisine sahip olmasının, kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı ilkeleri ile ne derece bağdaştığı tartışılması gereken bir konudur. Zira anılan yasa hükmü çerçevesinde, Adalet Bakanının, hakkında sorumluluğunu gerektirecek derecede delil bulunan hâkim hakkındaki evrakı işlemeden kaldırması da, tersi yönde hareket etmesi de olanak dâhilindedir. Bu ihtimal dahi, toplumda yolsuzluk, adam kayırma, siyasî tarafgirlik gibi saiklerle olayların ortaya çıkarılmasının engellendiği ve yürütmenin yargı üzerinde etki sahibi olduğu izlenimini yaratmaya yetebilecektir. Öte yandan, sorumluluk mekanizmasının harekete geçirilmesinin de benzer izlenimi yaratabileceği ve bu yolla hâkimler üzerinde baskı kurulabileceği de ileri sürülmektedir.⁷⁸² Bir başka deyişle, her an yürütme organının soruşturma tehdidi altında bulunan bir hâkimin, bu organa karşı bağımsız kalmasının zorluğu da yadsınamaz bir gerçektir.⁷⁸³

Adalet Müfettişlerinin hazırladıkları inceleme ve soruşturma raporlarının nesnelliği, bu husustaki bir başka tartışma konusudur. Buna göre, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün 4, Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 5. maddesi uyarınca Adalet Bakanlığı bünyesinde görev yapan Adalet Müfettişlerine Teftiş Kurulu Başkanı ve yetkilendirildikleri alanda Başkan yardımcıları tarafından emir verilebilmektedir. Bu durum da, müfettişlerin yürütmenin bir parçası gibi hareke

⁷⁸⁰ İNCEOĞLU, Disiplin, s.65.

⁷⁸¹ KARDAŞ, (2008); İNCEOĞLU, Disiplin, s.66.

⁷⁸² İNCEOĞLU, Disiplin, s.65.

⁷⁸³ BİNİCİ, s.87.

ettikleri izlenimine yol açmakta ve hazırladıkları raporların nesnellliğini tartışmalı hale getirmektedir. Öte yandan, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu esas olarak dosya üzerinden inceleme yaptığı ve toplanan delilleri çekişmeli bir usulle tartışmadığı için Adalet Müfettişleri tarafından hazırlanan raporlar, karar aşamasında büyük önem arz etmektedir.⁷⁸⁴ Bu kapsamda, inceleme ve soruşturma sürecinde, müfettiş veya muhakkik sıfatıyla görev yapan kıdemli hâkim veya savcı tarafından toplanan belgeler, incelenen dosyalar ve dinlenen tanık beyanları rapora aktararak dosyaya eklenmektedir. Bu delillerin, tanıkların bizzat dinlenmesi gibi çekişmeli yargı yoluyla Yüksek Kurulda ele alınmaması ve raporla yetinilmesinin silahları eşitliği ilkesine aykırı olduğu ve yargı yolunun kapalı olması nedeniyle bu biçimde verilen kararların eksikliğinin daha da önem kazandığı iddia edilmektedir.⁷⁸⁵

Hâkimlerin yargı yetkisine dayanarak verdikleri karar ve hükümlerden dolayı inceleme ve soruşturmaya muhatap olup olamayacakları konusunu da burada değerlendirmekte fayda vardır. Burada, hâkimin takdir hakkını kullanırken objektif hareket etmediği, kişisel duygu, siyasî düşünce, menfaat temini gibi saikler ile keyfi davrandığının tespiti halinde bu kararın yargısal takdir hakkı çerçevesinde değerlendirilerek hâkimi cezaî ve idarî sorumluluktan kurtarmasının mümkün olmadığı izahtan varestedir. Zira kendisine verilen geniş yetkileri kullanması için tüm çağdaş ülkelerde Anayasal güvencelerle donatılmış hâkimlerin, bu yetkilerini kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmalarını kabul etmek mümkün değildir.⁷⁸⁶

Son yıllarda müfettişler tarafından hazırlanan raporların ilgisine açık olup olmadığı konusu güncellik kazanmıştır. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu bir kararında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yargı denetimi dışında kalan ve başvuru sahibinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkilediği açık olan ilgili hakkında cezaî işlem yapılmasına gerek görülmediğine dair kararın ve bu

---

⁷⁸⁴ İNCEOĞLU, Disiplin, s.66.

⁷⁸⁵ İNCEOĞLU, Disiplin, s.69.

⁷⁸⁶ ERTOSUN, s.42.

karara konu olan soruşturma dosyasının bilgi edinme hakkı kapsamında başvuru sahibine verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁷⁸⁷

Buna karşın Kurul, hâkimler ve savcılarının bağımsızlıkları çerçevesinde disiplin soruşturmaları konulu bir araştırma nedeniyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan talep edilen 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden bu yana hangi fiil ve suçlama ile hangi disiplin cezasının verildiğine ilişkin belgelerin başvuranın çalışma hayatını ve meslekî onurunu etkileyecek nitelikte olmaması ve üçüncü şahıslar hakkında verilen disiplin cezalarına ilişkin işlemlere ilişkin olması nedeniyle, itirazın reddine karar vermiştir.⁷⁸⁸

Kurul, soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürme ve gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olma veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirme hallerinin ancak tamamlanmamış idarî soruşturmalar için söz konusu olabileceğini belirtmiştir.⁷⁸⁹

Kurul'a göre, başvuranın müfettiş tarafından alınan ifadesinin tam ve onaylı metni⁷⁹⁰, muhakkik raporu⁷⁹¹, teftiş kurulu raporu⁷⁹², müfettiş tarafından hazırlanan soruşturma raporu ve ekleri⁷⁹³ başvuranın çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyen bir belge olduğundan erişime açılması gerekir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun başvuran hakkında tamamlanmış ve cezaî işlem yapılmasına gerek görülmeyen soruşturma dosyası verilmelidir.⁷⁹⁴

Burada şöyle bir sorun ortaya çıkmaktadır: İdarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine açık olduğu yolundaki Anayasal ilkeye rağmen, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı yolunun kapatılarak hâkim ve savcılarının güvencelerinin kısıtlanması karşısında, yargı yoluna başvuramayan bireylerin hiç olmazsa tahkikat konusu hakkında bilgi edinme hakkına

---

⁷⁸⁷ BEDK, 18.05.2005, 338, AL, Mehmet Aydan, "Bilgi Edinme Kurulu Kararları Işığında Bilgi Edinme Hakkı" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.105.

⁷⁸⁸ BEDK, 01.06.2005, 415, AL, s.105.

⁷⁸⁹ BEDK, 11.02.2005, 77, AL, s.122.

⁷⁹⁰ BEDK, 15.04.2005, 247, AL, s.128.

⁷⁹¹ BEDK, 15.06.2005, 453, AL, s.128.

⁷⁹² BEDK, 20.12.2004, 211, AL, s.128.

⁷⁹³ BEDK, 18.08.2005, 580; 10.01.2005, 24, AL, s.128.

⁷⁹⁴ BEDK, 18.05.2005, 338, AL, s.128.

sahip olmaları hukuk devleti ideali açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilse bile, bu düzenlemeden sonra, hakkında yürütülen disiplin soruşturması sonucunda ceza alan bir hâkimin, bu karara dayanak teşkil eden müşteki ifadesi, tanık beyanı, inceleme tutanakları, müfettiş ya da muhakkik raporu, Bakan oluru gibi bilgi ve belgelere erişebilmesine rağmen, elde ettiği tüm bu bilgi ve belgele- re dayanarak yargı yoluna başvuramamasının ne derece kabul edilebilir olduğu ciddi bir tartışma konusudur.⁷⁹⁵

Gerçekten de, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda Adalet Bakanı ve Müsteşarının oy hakkına sahip olarak yer alması, sekretarya hizmetinin Adalet Bakanlığınca verilmesi ve özellikle meslekten çıkarmaya kadar varan ve kişinin yaşamını maddî ve manevî açıdan doğrudan etkileyebilecek nitelikteki disiplin müeyyidelerinde kararlarının yargı denetimine kapalı olması, Kurulun karar mercii olmasındaki güvenceyi zafiyete uğratmaktadır. Gerçekten de, disiplin cezası verilmesi talebi ile isnatta bulunan makamın hüküm veren organ içerisinde de yer alması Yüksek Kurulun tarafsızlığından kuşku duyulmasına neden olmaktadır. Şöyle ki; Adalet Müfettişi veya kıdemli hâkim veya savcı tarafından hazırlanan soruşturma raporunu, disiplin cezası tatbiki talebiyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na gönderen Adalet Bakanının, dosya içeriği hakkında önceden bilgi sahibi ve isnada varan bir yargısının bulunması, onu dosyada taraf haline getirmektedir. Bu çerçevede, Bakanın ve onun hiyerarşik astı durumunda bulunan müsteşarın hüküm veren organ içerisinde oy hakkına sahip üye sıfatıyla yer alması, Yüksek Kurulun tarafsızlığı hakkında şüphelere yol açmaktadır. Öte yandan, hakkında disiplin cezası verilen hâkimin yapmış olduğu itirazın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu bünyesinde asıl üyelerle birlikte yedek üyelerin de katılımıyla oluşan İtirazları İnceleme Kurulunca incelenmesi, ilk kararı veren üyelerin itirazı karara bağlayacak mercide de görev yapması nedeniyle tarafsızlığının bulunmadığı gerekçesiyle eleştiri konusu yapılmaktadır.⁷⁹⁶

Son olarak, hâkimlerin verdiği kararlardan hoşnut olmayan veya bir soruşturma tehdidi ile hâkimleri etki altında bırakmak amacıyla dilekçe veren kişilerin

⁷⁹⁵ KAYA, Cemil, İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara 2005, s.255.

⁷⁹⁶ İNCEOĞLU, Disiplin, s.66,67.

şikâyetleri kapsamında başlatılan incelemeler hâkimleri tedirgin etmekte ve onların karar verme hürriyetleri üzerinden baskı yaratarak çalışma şevk ve arzularını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, 2802 sayılı Kanun'un 22.12.2005 tarih ve 5435 sayılı Kanunla değişik 97. maddesinin tam anlamıyla işletilerek hâkimler (ve savcılar) hakkındaki isimsiz, adressiz ve imzasız ihbar ve şikâyetlerin işleme konulmaması, ön incelemenin çok dikkatli ve hakkında inceleme yapılan kişiyi incitmeyecek gizlilik ve hassasiyette yapılması, asılsız şikâyette bulunanlar hakkında mutlaka hukukî ve cezaî yaptırımlar uygulanması ve evrakın gereksiz yere Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na tevdi edilmemesi gerekmektedir.⁷⁹⁷ Aksi halde, bağımsız yargının en önemli unsuru olan hâkimlerin, sahip oldukları güvenceler kâğıt üzerinde tanınmış soyut bir hak olmaktan öteye geçemeyecektir. Bu durum aşağıda yer verilen tablonun tetkiki ile daha iyi anlaşılmaktadır:

Tablo 4 - Disiplin Dosyalarında Verilen Kararlar

Disiplin Dosyalarında Verilen Kararlar (Eylül 2007-Eylül 2008)	
Meslekten Çıkarma	5
Yer Değiştirme	9
Derece İlerlemesini Durdurma	1
Kademe İlerlemesini Durdur	3
Kınama	17
Aylıktan Kesme	2
Uyarma	23
Ceza Tayinine Yer Olmadığı	71
Toplam	131

⁷⁹⁷ OKUR, s.57.

Öte yandan, ülkemizdeki durum ile dünya ülkelerindeki durumu mukayese edebilmek için 2004 yılı itibarı ile hazırlanan ekteki tabloların⁷⁹⁸ incelenmesinde fayda görmekteyiz.⁷⁹⁹

E. HÂL KÂĞIDININ ETKİLERİ

Adaletin dağıtılması işini hâkimler üstlendiğine ve hâkimin verdiği karardaki yanlılık toplumda, adaletin gerçekleşmediği inancını doğurduğuna göre, başka hiçbir meslek unvanının veremeyeceği yetkileri veren, bir o kadar da sorumluluk yükleyen bu mesleği yapan kişilerin başka herhangi bir meslekte ısrarla aranmayan bazı üstün niteliklere sahip olmasını beklemekten daha doğal bir şey olamaz. Bu çerçevede, bu niteliklerin ne olduğu hususundaki bazı düşünceleri aktarmakta fayda görmekteyiz:

“Hâkimlik, hürmet ve itaat emrettiği kadar itimat da telkin etmek mecburiyetindedir. İtimatsız hürmet olamaz; hürmetsiz itaat tahakkümün eseri olabilir. Adalet tevzii işi tahakküm ve kuvvet ihzarı değil, hakkı, hakikati beyandır. Bu da, akıl, kültür, sanat işidir. Hâkimin emirlerine itaat, bilgisine, faziletine inkiyadın bir kanaati olarak tecelli etmelidir. Hâkime bu saygıyı kazandıracak olan, onun mevki ve elbisesi değil, bilgisi, iffeti, fazileti, adalet gayreti, hak ve hakikat sevgisidir; yani onun şahsî vasıflarıdır. Bu sevginin hararetini hiçbir zaman zayıflatmamalıdır. Hâkim vazifesini, mevkiinin hâkimiyeti ile değil işinin ve giğişinin sağlamlığı, temizliği ile başarabilir”⁸⁰⁰

“Hâkimlik vasfı, çok vaat edip az veren, ihtişam ve renk arz edip bunları ancak zevahir ve gösteride bırakan kof vasıflardan birisi değildir. Hâkim, kanunu amir kılmak için yaratılmış bir adama benzemektedir. Fakat bu işi, yüklenmiş olduğu salâhiyetinden ziyade hareketlerinin sağlamlığı ile daha iyi bir surette ifade eder. Emir ve kumandanın memnuiyetlerine karşı koyan nizam bozuculuk, onun numune olan sukutu önünde mukavemetten aciz kalır ve itaati faziletlerinin

⁷⁹⁸ Avrupa Yargı Sistemleri, Avrupa Etkin Yargı Komisyonu CEPEJ 2006 Raporu, (Çev. Ömer Faruk Altıntaş).

⁷⁹⁹ Bkz. Ek: 5.

⁸⁰⁰ ANSAY, s.43.

numunesi ile telkin etmek istemeyen başka hiçbir kimseye itaat etmez olur. Çok iyi bir hâkim vasfını veren ne erguvan ne kürktür: ilim ve dürüstüdü, fazilet aşkı ve adalet gayretidir. Ve bütün bunlar onun şahsına bağlanmış olan vasıflardır. O, övölmekten uzaktır. Bu övölmeyiş, vazifesi dolayısıyla insanların hissiyat ve servetlerine hâkim olmasından dolayı değil, haiz olduğu fazilet yüzünden herkesin insanların hayat ve servetlerinin bu kadar cesur ve temiz ellere tevdi edilmiş olması ile emniyet altına alındığını itirafa mecbur bulunmasındandır⁸⁰¹.

Osmanlı Hukukunun temel taşlarından olan Mecellede ise hâkimlerde bulunması gereken nitelikler şu şekilde açıklanmıştır:

- Hâkim; hâkim, fehim, müstakim ve emin, mekin, metin olmalıdır.
- Kanunî meselelere ve yargı usullerine bihakkın vakıf, davaları onlara uygulayarak anlaşmazlıkları çözebilecek kudrete sahip bulunmalıdır.
- Muhakeme sırasında alış veriş ve latife etmek gibi muhakemenin mehabetini yok edecek eylem ve işlemlerden kaçınmalıdır.
- Hasımlardan hiç birisinin hediyesini kabul etmemelidir.
- Tarafların ziyafetine gitmemelidir.
- Yargılama sırasında, taraflardan yalnızca birini evine almamalıdır.
- Duruşmalarda taraflardan birine el, göz veya baş ile hareket etmek, gizli lakırdı veya diğferinin bilmediği lisan ile konuşmak gibi töhmet ve kötü zan uyandırabilecek eylem ve işlemlerden kaçınmalıdır.
- Taraflardan biri eşraf, diğferi ahad-ı nâsdan olsa bile muhakeme sırasında oturtmak, kendilerine imale-i nazar ve tevcih'i hitap etmek gibi yargılamayla ilgili eylem ve işlemlerinde adalet ve eşitlik kurallarından ayrılmamalı, farklı muamele yapmamalıdır.
- Hâkim, tasa, kaygı, açlık, uykusuzluk gibi doğru düşünmeyi etkileyecek hallerde, zihni karışık olduğu bir zamanda karar vermemelidir.⁸⁰²

Bu cümleden olarak:

⁸⁰¹ FABREQUETTES, s.10.

⁸⁰² Geniş bilgi için bkz. Mecelle, <http://www.mecelle.com/> (06.10.2008)

İdeal hâkim “hâkim” olmalıdır. Hâkim, her şeyden önce kendisine hâkim olmalıdır. Kendisine hâkim olamayan bir kişiliğin, diğer unsurlara hâkim olması düşünülemez. Kendisine hâkim olan hâkim, egemenliğini yürütebilmeli, sözünü geçirebilmelidir. Gerek konumu, gerekse görevinin niteliği gereği hâkim, kendi mahkemesine, memurlarına⁸⁰³, dosyalarına, duruşmasına egemen olmalıdır. Hâkim, hâkim olurken memurlarına ve vatandaşlara karşı onur kırıcı davranışlar sergilememelidir⁸⁰⁴. Hâkim, dosyalarına da egemen olmalı, iş yoğunluğu bahanesine sığınarak adaleti geciktirmemelidir⁸⁰⁵. Bunlara egemen olan bir hâkim sözünü geçirebilecektir ve hükmü etki doğurabilecektir. Hâkim etkili olmalıdır. Mahkemesinde, duruşmasında, çevresinde etkili olmalıdır. Hâkim tüm iddialar karşısında bir hükme varabilmeli, yani hükmedebilmelidir. Hâkim davada çatışan çıkarlar arasında adalet denilen dengeyi bulabilmelidir⁸⁰⁶. Bunları gerçekleştiremeyen hâkimin, hâkim olma vasfı ve diğer insanlardan da bir farkı olmaz, topluma bir faydası kalmaz. Bir başka atasözümüz ile ifade edildiği gibi;

İdeal hâkim “fehim” olmalıdır. Hâkim zeki olmalıdır. Her olayı çabuk kavrayabilmeli, çabuk çözebilmelidir. Hâkim bu özelliği ile ileriye görme ve sezme yetisine sahip olmalı, elde ettiklerini birleştirme ve onları sentez yeteneğine sahip olmalıdır. Yani tez, anti tez ve sentez üçlemine gerçekleştirebilmelidir. Hâkim olayları dünü, bugünü ve yarını da düşünerek toplumun genelini oluşturan kişilerden farklı ve onların üstünde bir yerde olayları yorumlamalıdır. Çünkü hâkim sıradan bir kişilik değildir. Bu kişiliğinin sonucu olarak hâkim anlayışlı olmalı, peşin hükümlü olmamalıdır. 2802 sayılı Kanun’un 32. maddesinde de işaret edildiği üzere, hâkimlerin, yaşadığı çevrede ve meslektaşları arasında ahlakı, erdemi, fazileti ve bilimsel güç ve yeteneği ile temayüz etmiş olması gerekir.

İdeal hâkim “müstakim” olmalıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyanname-si’nin 10. maddesinde, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6. maddesinde ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı

⁸⁰³ Hâkimin, kalemini ihmal etmesi 2802 sayılı kanuna göre kınama cezasını gerektirmektedir.

⁸⁰⁴ Hâkimin bu tür davranışları, 2802 sayılı kanuna göre uyarı cezası gerektirmektedir.

⁸⁰⁵ İş geciktirme 2802 sayılı kanuna göre uyarı cezası gerektirmektedir.

⁸⁰⁶ KUNTER – YENİSEY, s. 285.

aranmaktadır. Hâkimler anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler (AY md. 138/1). Görüldüğü üzere “vicdanî kanaat” , hâkimin kişiliğini, iç dünyasını ve onun iradesini de içine almaktadır. Böyle bir durumda hâkimlerin doğru, namuslu ve bağımsız olmamaları durumunda yargıyı felce sürüklemeleri kaçınılmazdır. Bağımsızlık, yargılamaya, yasama ve yürütmenin üstünde olduğundan değil, görevini hakkı ile ve tam yapabilmesi için tanınmıştır. Bir diğer deyişle yargılama, gücünü bağımsızlığından alır⁸⁰⁷. Bu tarafsızlık ve bağımsızlık ilk önce hâkimin kişiliğinden kaynaklanır. Hâkim, müstakim; doğru, namuslu olmalı ve doğruluktan şaşmamalıdır. Dışarıdan gelecek etkilere ve baskılara kapalı olmalı, taviz vermeden prensiplerini ortaya koymalı ve bunları ısrarla uygulamalıdır. Yargının onurunu ve saygınlığını şahsî veya siyasi çıkarlara vasıta yapmamalı, kararlarını kişisel görüşlerine ve inançlarına göre vermemelidir⁸⁰⁸. Mücerret bir yargı hükmün ve takdirin gerekçesini oluşturmamalıdır⁸⁰⁹. Çünkü hâkim, yansız olmasının yanında, yargıladığı kişilere ve topluma yansız olduğu görünümünü de vermekle yükümlü olmalıdır⁸¹⁰.

İdeal hâkim “emin” olmalıdır. Kendisine emanet edilen görev, bir o kadar büyük ve bir o kadar da yücedir ki, bu emanet karşısında Hâkim, emin; güvenilir, sağlam, kendisine emanet edilebilen kişi olmalıdır. Bu büyük emanet karşısında, hâkimlerin, bir peygamber sıfatı olarak emin olmaları gerekir. Çünkü vatandaşlar, kimseye anlatamadıklarını hâkime anlatmakta, kimseden beklemedikleri adaleti hâkimden beklemektedirler. Adaleti dağıtan hâkimin yapacağı haksızlık, diğer memurların yapacağı haksızlıklardan daha korkunç, açtığı yara çok daha derin olur. Adaleti gerçekleştirmek için yılmadan, usanmadan çaba gösterecek bilgili, ahlaklı, yasalara ve vicdanına bağlı erdemli hâkimler hem milletin huzuru hem de devletin bekasının teminatıdır.

---

⁸⁰⁷ KUNTER – YENİSEY, s. 284.

⁸⁰⁸ Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 13.09.1999 tarih, 1999/8860 E., 1999/8830 K. sayılı kararı, bu durum ayrıca 2802 sayılı kanuna göre yer değiştirme cezasını gerektirmekte ve bu ceza da hâkimlerin 1. sınıfa ayrılmalarına engel olmaktadır.

⁸⁰⁹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 03.07.1978 tarih, 1978/5 E., 1978/6 K. sayılı kararı.

⁸¹⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 24.10.2001 tarih, 2001/1016 E., 2001/757 K. sayılı kararı, bu durum ayrıca 2802 sayılı kanuna göre yer değiştirme cezasını gerektirmekte olup bu ceza da hâkimlerin 1. sınıfa ayrılmalarına engel olmaktadır.

İdeal hâkim “mekin” olmalıdır. Hâkim sakin olmalıdır. Yaşadığı, karşılaştığı olaylar karşısında fevri davranmamalı ilk önce düşünmelidir. Fevri davranış, hâkimi yanlış sürükleyen nedenlerin ilk sırasında yer almaktadır. Hâkim mesleğinin onurunu şerefini ve memuriyet nüfuz ve iktidarını asla kötüye kullanmamalıdır⁸¹¹.

İdeal hâkim “metin” olmalıdır. Acılar karşısında dayanma gücünü yitirmeyen, sağlam, dayanıklı, metanetli olmalıdır. Şaşkınlık göstermemeli karakterli olmalıdır.

Son olarak, hâkim hukuk bilgisine sahip olmalı, aynı zamanda bu bilgisini yöntemli bir şekilde kullanmalıdır.⁸¹²

Devletin üç ana erkenden birini ve hatta en önemlisini yerine getiren, en yüce görevlerden biri olan adaleti dağıtma görevi ile görevli olan, insanların sığındığı son kapı olan mahkemelerin bağımsız hâkimleri; mesleğinin yüceliği karşısında üstün niteliklere sahip olmalı ve hatta yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı üzere ulaşılamayacak bir amaç, “ideal hâkim portresi” belirlenmeli ve ona yaklaşılmaya çalışılmalıdır. Bu bilinç hâkimlere adaylıktan itibaren verilmeye çalışılmalı ve hatta bu amaç uğrunda yürüyeceğine devleti, milleti ve namusu üzerine yemin etmelidir. Belki bu portreye ulaşılamayacak, ama ne kadar yaklaşırsa o kadar başarı kazanılmış olacak ve en önemlisi devletin temeli sağlamlaşmış olacak, hak yerini bulacaktır.

Durumun tespiti ise ancak hâkimlerin denetlenerek haklarında sicil belgesi doldurulmasıyla mümkündür. Bu çerçevede, bütün çağdaş anayasalarda diğer meslek gruplarından özel bir konumda görülen ve görevini bağımsız ve tarafsız yapabilmeleri için teminatlı hâle getirilen hâkimlerin meslekî bilgi ve çalışması ile beraber kişisel ve sosyal özelliklerinin de değerlendirilmesi, yargının ve kamunun yararı için mecburidir.

---

⁸¹¹ Disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren fiil suç teşkil etmese ve hükümlülüğü gerektirmese bile, mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü takdirde, hâkime meslekten çıkarma cezası verilebilir.

⁸¹² KAÇAK, Nazif – ALDEMİR, Hüsnü, Hâkim ve Savcıların Özlük Mevzuatı, Adalet Yayınevi, Ankara 2000, s.3.

Öte yandan, Adalet Müfettişlerince yapılan denetimler sırasında hâkimler hakkında hâl kâğıdı düzenlenmesi ve terfilerde bu hâl kâğıtlarının esas alınmasının hâkim bağımsızlığı ilkesini zedelediği ileri sürülmektedir.⁸¹³

Yargı denetimine kapalı işlemlere ilişkin bilgi ve belgelere erişilmesinin, hukuk devleti ideali bakımından isabetli bir düzenleme olduğu ileri sürülmüştür.⁸¹⁴ Buna göre; idarenin, her türlü eylem ve işleminin yargı denetimine açık olduğu yönündeki Anayasal ilkeye rağmen, kimi alanlarda yargı yolunun kapatılarak bireylerin güvencelerinin kısıtlanması karşısında, yargı yoluna başvuramayan kişilerin hiç olmazsa konu hakkında bilgi edinme hakkına sahip olmaları hukuk devletinin gelişmesi yönünde olumlu bir adımdır. Bu düzenlemeden sonra, bir hâkim veya savcı disiplin soruşturması sonucunda ceza aldığı anda, bu karara dayanak teşkil eden bilgi ve belgelere, müfettiş hâl kâğıtlarına, tanık ve müşteki beyanlarına erişebilecek ama bunlara dayanarak yargı yoluna başvuramayacaktır.⁸¹⁵

Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna göre; sicil raporları ilgisine açık olmakla birlikte⁸¹⁶, özel hayatı ile meslekî değerlerine haksız müdahale oluşturacağından üçüncü kişilere verilmemesi gerekir. İlgilisine sicilinin “çok iyi”, “iyi”, “orta” veya “olumsuz” olarak tekemmül ettiğinin belirtilmesi yeterli olmadığından tasdikli bir sureti verilmelidir⁸¹⁷. Öte yandan, aşağıdaki tablo ve grafikler incelendiğinde, Adalet Müfettişlerinin hâl kâğıtlarının ilgisine açık hale getirilmesinden etkilenmediğini söylemek çok güç görünmektedir.

---

⁸¹³ KARDAŞ, (2008).

⁸¹⁴ GÜNDAY, Metin, “1982 Anayasası’na Göre İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi (1-4 Mayıs 1990), Birinci Kitap, İdari Yargı, Ankara 1992, s.139; DUMAN, s.210; ERÖZ, s.34.

⁸¹⁵ GÜNDAY, (1992), s.139.

⁸¹⁶ BEDK, 11.10.2004, 129; 01.06.2005, 364, AL, s.142.

⁸¹⁷ BEDK, 25.10.2004, 141, AL, s.142; Ankara 7. İdare Mahkemesinin 25.01.2008 tarih, 2006/2582 E. ve 2008/77 K. sayılı kararı; Ankara 5. İdare Mahkemesinin 17.12.2007 tarih, 2007/695 E. ve 2007/2040 K. sayılı kararı; Ankara 5. İdare Mahkemesinin 24.04.2008 tarih, 2007/932 E. ve 2008/961 K. sayılı kararı; aksi yönde Ankara 15. İdare Mahkemesinin 31.12.2007 tarih, 2007/713 E. ve 2007/2032 K. sayılı kararı.

Tablo 5 - Notların Yıllara Göre Dağılımı⁸¹⁸

Hâkim ve Cumhuriyet savcısı hakkındaki hâl kâğıtlarında verilen notların yıllara göre dağılımı

	Pekiyi	İyi	Orta	Zayıf
2003	39	3164	237	8
2004	58	2997	216	4
2005	193	3460	226	1
2006	114	3177	215	1
2007	163	3791	138	3
2008	85	2451	109	1

2003 - 2008 yılları arasında Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları hakkında denetim sonucunda takdir edilen notlara bütünsel bakıldığında yukarıdaki tabloyu görmekteyiz. Yıllara göre dağılımda ilk bakışta bir farklılık göze çarpmamaktadır. Ancak; Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin 7. maddesine göre yıllık teftiş programı, kuruluş ve birimlerin iki yılda bir denetlenmesi ilkesine göre düzenlenir. Bu açıdan tek ve çift yıllardaki verilerin toplamı üzerinden değerlendirilmesi daha doğru olacaktır:

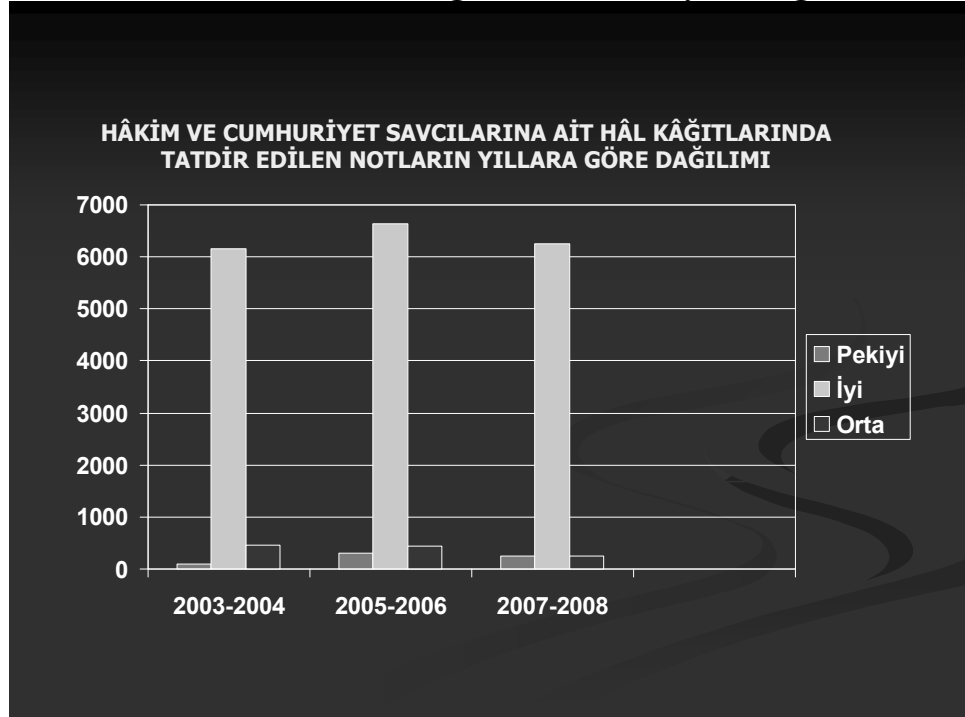
⁸¹⁸ 2008 yılı verileri Eylül ayı sonu itibarı ile dikkate alınmıştır.

Tablo 6 – Notların Denetim Programına Göre Dağılımı

Hâkim ve Cumhuriyet savcısı hakkındaki hâl kâğıtlarında verilen notların genel olarak dağılımı

	Pekiyi	İyi	Orta	Zayıf
2003 -2004	97	6161	453	12
2005- 2006	307	6637	441	2
2007 - 2008	248	6242	247	4

Grafik 1 - Notların Denetim Programına Göre Sayısal Dağılımı⁸¹⁹

⁸¹⁹ Bu grafikte bakılması gereken önemli husus; yıllar arasında sayısal değerlerin artışı değil, notlar arasında oransal farklılığın olup olmadığıdır.

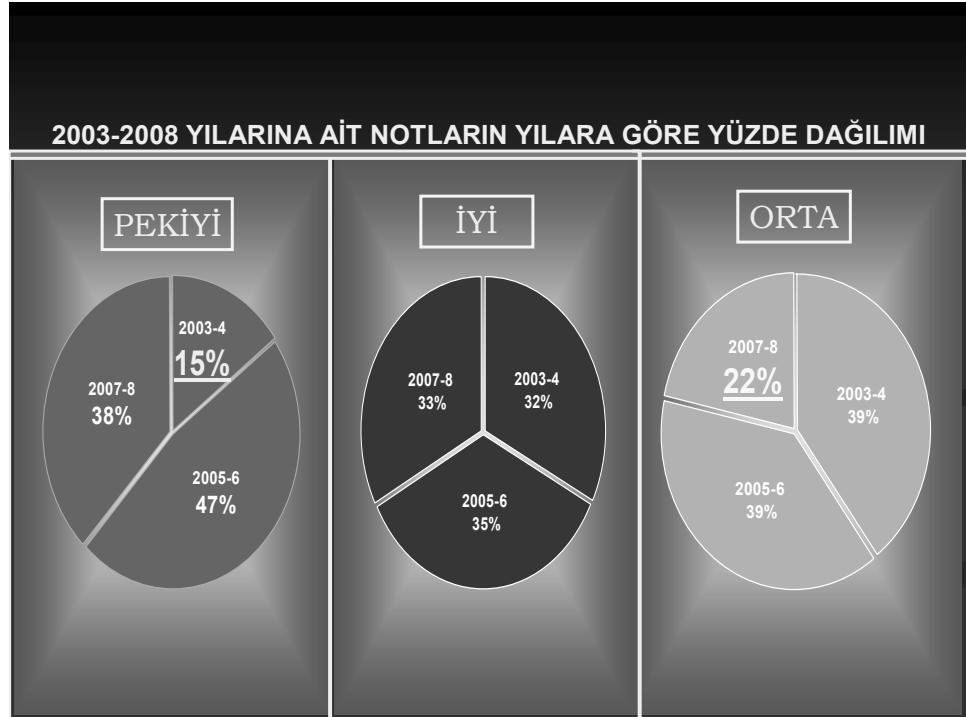

Tablo 7 - Notların Denetim Programına Göre Yüzde Dağılımı

Hâkim ve Cumhuriyet savcılarında hâl kâğıtlarında verilen notların yüzde olarak dağılımı

	Pekiyi	İyi	Orta
2003	% 1	% 92	% 7
2004	% 2	% 91	% 7
2005	% 5	% 89	% 6
2006	% 3	% 91	% 6
2007	% 4	% 93	% 3
2008	% 4	% 93	% 3

Grafik 2 - Notların Denetim Programına Göre Yüzde Dağılımı

Son altı yıl tahlil edildiğinde dikkati çeken husus; 2005 - 2006 yıllarında “Pekiyi” notunun oransal olarak arttığı, 2007-2008 yılında ise; “Orta” not oranının azaldığını göstermektedir. Bu değerlendirme müfettişler açısından kişisel bir değerlendirme kıstası olmayıp tamamen kurumsal bir yapının mevzuattaki radikal değişimlerin yansımasıdır.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki, hâkim ve savcılarının terfilerinde çok büyük öneme sahip olan hâl kâğıtlarını düzenleyen Adalet Müfettişlerinin de güvence altına alınması zorunludur. Aksi durumda, hâl kâğıdının sonucu ya da içeriği kendisine tebliğ edilen hâkim ya da savcı ile müfettiş arasında husumet oluşacak, müfettişler, haklarında hâl kâğıdı düzenledikleri görevlilerin hakaret, tehdit, taciz ve tahriklerine maruz kalabileceklerdir. İlgililerin yargı yetkisine sahip oldukları ve müfettişlerin tekrar kürsü görevine dönme ihtimalleri de düşünüldüğünde, denetim elemanında vazife görürken muhatap olduğu herkese şirin gözükmeye mecburiyetinin hissedilmesi, görevlilere hak etmedikleri yüksek not takdir edilmesi gibi bilgili ile bilgisiz, çalışan ile çalışmayan, meslekte temayüz eden ile etmeyen kimselerin aynı kefedeki değerlendirilmesine yol açacaktır.⁸²⁰ Bu nedenle evveleminde, müfettişlere görev teminatı sağlanmalı ve teftiş ile ilgili faaliyetlerinden dolayı, kendilerine karşı doğrudan dava açılması engellenmelidir.

II. AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE BAZI ÜLKELERDE DURUM VE BİRLİĞİN TÜRKİYE’YE BAKIŞI

A. GENEL OLARAK

25 Mart 1957 yılında altı ülkenin imzaladığı Roma Anlaşmasının ardından 1959 yılı Temmuz ayında Türkiye, Avrupa Birliği’ne başvurmuştur. 1963 senesinde Ankara Anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma 1964’te yürürlüğe girmiştir.

⁸²⁰ YELBAŞI, Cengiz, Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında “Hâl Kağıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilen Çözümler” Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.218.

1959 yılında başlayan Avrupa Birliği macerasında, bugünlerde çok önemli bir dönüm noktasında bulunduğumuzu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.⁸²¹

B. BİRLİK ÜLKELERİNDE HÂKİMLERİN DENETİMİ

1. İtalya

İtalya Anayasasının yargı mensuplarının disiplin işlemlerini düzenleyen 107. maddesinin 2. fıkrasına göre, Adalet Bakanı hâkim ve savcılar hakkında disiplin soruşturması başlatmaya yetkilidir. Adalet Bakanı sistematik ve gerektiğinde herhangi bir zaman kaydına bağlı olmaksızın Yargıtay hariç tüm mahkemeler ve savcılık ofisleri ile burada çalışan hâkim ve savcılar ile adalet personeli üzerinde denetim uygulatma yetkisine sahiptir. Bu amaçla bakanlık bünyesinde doğrudan Adalet Bakanı'na bağlı ve sorumlu bir Teftiş Kurul'u (İspettorato Generale) bulunmaktadır.

Teftiş Kurulu'nun görevi, mahkemelerin faaliyetleri ve hâkim-savcılar hakkında bilgi toplamaktır.

Olağan denetimler üç yılda bir yapılır. Denetim programları Teftiş Kurulu Başkanı tarafından hazırlanır. Adli birimlerde dikkat çekici bir durum olması halinde, üç yıllık süre dolmadan da denetim icra edilebilmektedir. Böyle bir durumun mevcudiyetini Teftiş Kurulu Başkanı takdir edecektir.

Denetimler sonunda, grubun başında bulunan müfettiş, hazırladığı raporunu Teftiş Kurulu Başkanlığa sunar.

İtalya Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu, 34 kadrosu olmasına rağmen 2007 yılı Nisan ayı itibarı ile bir başkan, bir başkan Yardımcısı ve 21 adalet müfettişi ile görev yapmaktadır. Ayrıca 70 adli memur adalet müfettişlerine denetim esnasında, özellikle mahkeme ve savcılık kalemlerinin teftiş ve kontrolü hususunda yardım eder. Ayrıca Teftiş Kurulu bünyesinde idari ve büro hizmetleri yapan 50 memur bulunmaktadır.

---

⁸²¹ FENDOĞLU, Hasan Tahsin, Milenyum Türkiye'sinde İnsan Hakları ve AB Konusundaki Açılımlar (Anayasal ve Yasal Değişiklikler), T.C.Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yayınları, No: 6, Ankara 2007, s.27.

Adalet Müfettişleri her ne kadar bakanlık bünyesinde görev yapsalar da müfettiş olarak atanmaları Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na yapılır. Burada şöyle bir prosedür izlenmektedir. İlk olarak Teftiş Kurulu Başkanı ihtiyaç duyduğu anda müfettiş olarak atanmasını istediği hâkim ve savcılarının isimlerini Adalet Bakanına sunar. İsim önerme konusunda Teftiş Kurulu Başkanı tek yetkili konumundadır. Adalet Bakanı çoğunlukla bu listeyi olduğu gibi kabul eder. Ancak istisnaen listeden çıkarılmasını istediği kişi ya da kişilerin yerine başka isimler teklif etmesini Başkan'dan isteyebilir. Bunun üzere Teftiş Kurulu Başkanı bu kişiler yerine yeni isimler önerir ve listeyi tekrar Bakana gönderir. Bakan çok nadiren kendisi de bu listeye farklı bir isim ilave edebilir. Ancak bu durumda da Teftiş Kurulu Başkanın görüşünü alır. Belirlenen aday müfettiş listesi, Adalet Bakanı tarafından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na gönderilir. Yüksek Kurul bu isimlerle bağlı değildir. Uygun gördüğünün atamasını yapmakla birlikte listede bulunup da müfettişliğe uygun bulmadıklarının yerine Bakan'dan yeni isimler önermesini isteyebilir. Ancak Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kendisinin bizzat isim belirleyerek müfettiş atama yetkisi bulunmamaktadır. Adalet Bakanınca bu isimlerin yerine yeni adaylar bildirilir ve süreç bu şekilde tamamlanır.

Adalet Müfettişleri 5 yıl için bu göreve seçilirler. Teftiş Kurulu Başkanı dilerse bu süreyi uzatabilir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, teftiş kurulunda çalışma süresi 10 yılı aşan müfettişlerin müfettişlikten çekilmelerine ve tekrar eski görevlerine ya da başka bir yargısal göreve dönmelerine karar verebilir. Bu durum adalet müfettişlerin görev süresinin belli bir zaman kaydına bağlı olması bakımından Türkiye'dekinden farklılık göstermektedir.

Teftiş Kurulu Başkanının talep etmesi üzerine de Adalet Bakanınca adalet müfettişleri görevden alınabilir.

İtalya'da Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlanması yönünde 1991 yılında meclise bir yasa teklifi verilmesine rağmen daha sonra bundan vazgeçilmiştir.

Adalet Müfettişlerine hâkim maaşı dışında denetim sırasında yaptıkları masraflar ödenir. Bunlardan ayrı olarak fazladan bir ödeme ya da tazminat verilmaz. Ancak Teftiş Kurulu Başkan ve Başkan Yardımcısına farklı maaş ve ödeme yapılır.

Ülkemizdeki Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu'ndan farklı olarak, denetlenmesine karar verilen mahkemeler ve savcılık ofislerinin başkan ve başsavcıları, Teftiş Kurulu Başkanı'nca denetim tarihinden 20 gün önce aranarak denetimden haberdar edilir ve gereken belgelerin hazırlanması onlardan istenir.

Denetim görevinin çok kesin sınırları yoktur. Her yılın başında, Teftiş Kurulu Başkanı Adalet Bakanı ile bir araya gelerek, yıl içinde nasıl bir denetim yapılacağı ve nelere öncelik verileceği konusunda müşterek bir karar alırlar. 2007 yılı için "İnsan Hakları" konusu Teftiş Kurulunun önceliği olarak belirlenmiştir. 2007 yılında yapılacak denetimlerde; soruşturma ve kovuşturmalar esnasında savcılık ve mahkemelerce temel insan haklarına riayet edilip edilmediği hususlarının kontrolü önem kazanacaktır. Bu çerçevede, özel hayatın gizliliği konularında bazı savcılık ofisleri ve mahkemelerin gerekli hassasiyeti göstermediği yönünde ulusal medyada son zamanlarda sıkça çıkan haberlerin dikkat çekmeye başlaması üzerine bu konunun yapılacak denetimlerde öncelikli olarak araştırılmasına ve özellikle de verilen telefon dinleme kararlarında hassas davranılıp davranılmadığının üzerinde durulmasına karar verilmiştir.

Denetimler önceden belirlenmiş konular üzerinde yapılır. Denetlenecek her husus Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca daha önceden şematize edilmiş ve bastırılmış bir form üzerinden icra olunur. Bu formda denetlenecek hususlar madde madde gösterilmiş ve her maddenin karşısına da kutucuklar konulmuştur. Denetlenen her birim ve bu birime ait ilgili konulara ilişkin maddenin karşısındaki kutucuklar teftiş sonunda işaretlenir.

Bu formun giriş bölümünde; görev yapılan binaların fiziki özellikleri, hâlihazırda hizmetin yürütülmesine elverişli olup olmadıkları, binaya giriş ve çıkışlarda emniyet önlemlerinin alınıp alınmadığı, iş güvenliğinin bulunup bulunmadığı, bedensel özürülülerin rahatça binaya giriş ve çıkışlarının teminine yönelik

tedbirlere önem verilip verilmediği, acil durumlara ilişkin hazırlıkların yapılıp yapılmadığı gibi hususlar üzerinde durulur ve gerekiyorsa bu konularda öneriler yazılır.

İkinci bölümde; yargı yerinde yeteri kadar hâkim, savcı ve yardımcı personel bulunup bulunmadığı, hâkimler ve savcılar üzerindeki iş yükü ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde davaların sonuçlanmasındaki süre üzerinde durulur. Zira İtalya için yargılama sürelerinin uzunluğu ciddi bir problem oluşturmaktadır. Özellikle geçmiş yıllarda İtalya Hükümeti Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında bu yönde çok eleştiriye uğramış büyük miktarlarda tazminata mahkûm edilmiş olduğu için son zamanlarda yargı sürecinin hızlandırılması yönünde yasal düzenlemeler yapılmış ve denetimlerde adalet müfettişlerince de bu konu üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır.

Üçüncü bölümde; hâkim ve savcılarının çalışmaları değerlendirilir. Dava dosyaları incelenirken kararların içeriğine kesinlikle karışılmaz ve yargı yetkisine girebilecek hususlara müdahale edilmez, sadece gerektiği gibi çalışılıp çalışılmadığına dikkat edilir.

Denetim süresinde ne kadar iş geldiği ve bunların kaçının sonuçlandığı istatistikî olarak değerlendirilir ve diğer birimlerle veya mahkemelerle mukayeseler yapılır. Bu incelemeler sonunda bir olumsuzluk varsa, adalet müfettişi ilgisinden yazılı bir açıklama isteyebilir. İlgili hâkim veya savcı tarafından tatmin edici bir izahat yapıldığı takdirde müfettiş bu belgeyi yeterli sayabilir. Adalet Müfettişi açıklamayı yeterli bulmazsa, durumla ilgili olarak Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bir rapor yazar.

Adalet Müfettişinin mahkemeye ait dava dosyalarını incelemesi sırasında, mahkeme hâkimi soruşturmanın gizliliğini gerekçe göstererek derdest dava dosyasını adalet müfettişine vermekten kaçınabilir. Bu durumda adalet müfettişi dosyayı inceleyemez ve hâkimi buna mecbur edemez. Ancak bu dava dosyasının yapılan yargılaması sonucunda karara çıkması üzerine, hâkimin dosyayı vermekten kaçınmasına gerekçe gösterdiği hususların varit olmadığı anlaşılırsa, hâkimin bu fiili kendisi açısından ayrı bir disiplin soruşturmasına konu edilebilir. Bu du-

rum uygulamada çok nadiren görülmektedir. Her iki tarafın hâkim sınıfından olması ve olayları yasal çerçeve içerisinde isabetle değerlendirebilmeleri nedeniyle karşılıklı anlayışla sorunların üzerinden gelinebilmektedir.

Denetimlere adalet müfettişleri yanında, Teftiş Kurulu bünyesinde görev yapan özel nitelikli denetim memurları da katılır. Bunların çoğu hukuk fakültesi mezunu olup mesleklerinde belli bir kıdeme ulaşmış başarılı memurlardır. Bu memurların faaliyetleri genel olarak yargıya destek hizmetleri kapsamındadır ve adalet müfettişinin emir ve gözetimi altında sadece mahkeme ve savcılık ofislerinin kalem işlemlerinin denetimine ilişkin görev yaparlar. Kalemler ve yazı işleri müdürlükleri bu memurlar tarafından denetlenir ve teftiş sonucu hazırladıkları raporlarını denetimin asıl sorumlusu olan adalet müfettişine verirler. Denetimin bitirilmesini müteakip o yargı bölgesine ilişkin düzenlenen rapor adalet müfettişince Teftiş Kurulu Başkanına sunulur.

Roma Adliyesinin son denetimi bir adalet müfettişi ve ona bağlı 10 memur tarafından yapılmıştır.

Adalet Müfettişleri daha önce hâkim ya da savcı olarak çalıştıkları yerleri denetleyemezler ve Başkanlıkça buralarda görevlendirilemezler.

Kişinin kendi çalıştığı yerdeki iş ve işlemleri ile bu yerde birlikte çalıştığı meslektaşlarının faaliyetlerine dair hata ve noksanlıkları görüp tespit edebilmede yeterince objektif olamayacağı ya da kısa bir süre öncesine kadar beraber mesai-de bulunduğu arkadaşlarını denetlemek üzere aynı yere gelmesinin bu kişiler üzerinde endişe ve kaygıya sebep olabilme ihtimali ve buna bağlı olarak arzu edilen düzeyde sağlıklı ve karşılıklı güvene dayalı bir denetimin psikolojik ortamının oluşamayabileceğine dair ufak da olsa bir tereddüt yaşanma ihtimaline dayanan bu prensip ülkemiz Teftiş Kurulunda da tatbik edilmemektedir.

İtalya’da olağan denetimler, esas olarak yargıya destek maksadıyla yapılır. Denetim esnasında görülen eksiklik ve aksaklıkların ortadan kaldırılması ve çözümler önerilmesi amacına matuftur. Bu nedenle, bazı adlî birimlerin kendilerinin denetlenmesini Teftiş Kurulu Başkanlığı’ndan talep ettikleri öğrenilmiştir.

Teftiş Kurulu Başkanlığı adlı yargıda denetimler icra eder. İdari yargı Teftiş Kurulunun denetimi dışındadır.

Noterler ve Ceza İnfaz Kurumları, Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından değil Adalet Bakanlığına bağlı ayrı birimler tarafından denetlenir.

Adalet Mufettişleri tarafından mahkeme ve savcılık ofislerinde yapılan denetim sonucunda Tırkiye'dekin aksine hâkim ve savcılar hakkında hal kâğıdı ya da herhangi bir değerlendirme belgesi dzenlenemez.

İtalya'da, 31 Mayıs 1946 tarihli 511 sayılı Kararnamenin 18. maddesinde, hâkim-savcı sınıfından bir yargı mensubunun, adlı görevlerini, mahkeme, savcılık ofisi ya da mahkeme dışındaki bir görev yerinde yapmada zafiyete dışmesi yahut kendisine karşı duyulan güven ve saygıyı zedeleyecek ya da yargının prestijini sarsacak şekilde icra etmesi halinde cezalandırılacağı belirtilmiştir.

İtalyan Anayasasının 107. maddesi uyarınca, hâkim ve savcılar hakkında soruşturma yapılmasına karar verme yetkisi Adalet Bakanı'na aittir. Yargıtay Başsavcısı da disiplin soruşturması başlatmaya yetkilidir.

Soruşturma mahalline gidildiğinde, ilk olarak hakkında soruşturma yapılacak olan yargı mensubuna Bakan tarafından verilen soruşturma emri gosterilir. Hakkında disiplin soruşturması başlatılan hâkim, suçlandığı olaylar ya da konular hakkında bilgi sahibi edilmelidir. Konu ile ilgili bütın delillerin toplanmasına çalışılır. Daha sonra hakkında soruşturma yapılan hâkim ya da savcının soruşturma konularına ilişkin bilgi (cevap) vermesi talep edilir. Ancak ilgili, soruşturmanın gizliliğini ileri sürerek cevap vermekten kaçınabilir.

Soruşturma neticesinde dzenlenen rapor Teftiş Kurulu Başkanlığı'na sunulur. Başkan durumu değerlendirir. Gerekli görüldüğünde dosya Adalet Bakanına arz edilir. Disiplin soruşturması yapmak hususunda Adalet Bakanı'nın herhangi bir zorunluluğu yoktur, takdir kendisine aittir. Siyasal sorumluluğu üzerine alarak istediği kararı verebilir. Yargıtay Başsavcısının ise böyle bir takdir hakkı bulunmamaktadır. Disiplin suçunu gerektiren bir ihlal gördüğünde konuyu Yüksek Kurul'a taşımak zorundadır.

Disiplin soruşturması sonucu ilgili hakkında soruşturmayı gerekli kılan iddialar ciddî görülürse bu hususta hazırlanan raporlar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Başkan Yardımcısı başkanlığındaki 6 kurul üyesinden oluşan Disiplin Komisyonuna gönderilir. Rapor bu Komisyon tarafından incelenir ve iddialar burada tekrar değerlendirmeye tabi tutulur. İnceleme sonucu ilgisine ceza verilmesine gerek görüldüğü takdirde, nihaî kararın verilmesi için dosya Yüksek Kurul'un Genel Asamblesine havale edilir. Oyların eşitliği halinde bu durum hâkim lehine değerlendirilir ve dosya Genel Kurul'a gönderilmez. Genel kurulda yapılan halka açık duruşmada, ilgili hâkim-savcı da bulunur ve kendisini bir avukat ya da kendisine kıdemce eş bir meslektaş marifetiyle savunur. Duruşma gününün hâkime tebliğ edildiği tarihten itibaren en geç iki yıl içerisinde karar tesisi gerekir. Aksi takdirde disiplin cezası verilemez. Bununla birlikte ilgili hâkim isterse disiplin sürecinin devam ettirilerek bir karar verilmesini talep edebilir.

Disiplin soruşturması süreci başladıktan sonra yüksek Kurul'un Disiplin Komitesi nihaî karar verilmeden önce çok ciddî hukuk ihlalleri olması ve aleyhte kuvvetli delillerin bulunması durumunda, tedbir mahiyetinde ilgiliyi geçici olarak görevden alabilir ya da maaş ödenmesini durdurabilir.

Genel Kurul'un vereceği karara karşı, ilgilinin, Yargıtay Başsavcısının ve Adalet Bakanının 60 gün içerisinde Yargıtay'da temyiz yoluna başvurması mümkündür. Yargıtay Başsavcısı ve Adalet Bakanı'nın temyizi, Yüksek Kurul'un ilgili hâkim ve savcıya disiplin cezası verilmemesine ilişkin kararlarına münhasırdır. Disiplin cezası verilmesi durumunda karar, ancak kendisine ceza verilen tarafından temyiz edilebilir.

Hâkimler hakkında ceza kovuşturmasına başlanması herhangi prosedüre bağlı değildir. İtalya'da ceza kovuşturmasına başlanabilmesi için sadece parlamenterler açısından bir izin prosedürü vardır. İmzalı bir şikâyet dilekçesiyle dahi

suç işlediği iddia edilen hâkimler hakkında savcılıklarca genel hükümlere göre soruşturma yapılarak dava açılabilir.⁸²²

2. Fransa

a. Genel Olarak

Fransa’da, Adli Hizmetler Teftiş Dairesi (Inspection Generale des Services Judiciaires – ISJ) ve Yazı İşleri Müdürlükleri Teftiş Dairesi (Mission D’inspection des Greffes) olmak üzere iki ayrı denetim birimi vardır. Bu dairelerin teşkilatlanmaları, görev alanları ile çalışma usul ve esasları farklılıklar arz etmektedir. Bu nedenle ayrı başlıklar altında incelenmesinde fayda vardır.

b. Adli Hizmetler Teftiş Dairesi

Adli Hizmetler Teftiş Kurulu, 1964 ve 1965 tarihlerinde çıkartılan iki özel Kanunla kurulmuş olup her iki kanun da müfettişlerden ve onların çalışmalarından bahsetmektedir. Teftiş kurulunun diğer birimlerdeki denetim kurullarından farkı, müfettişlerin kendi meslek elemanlarından seçiliyor olmasıdır. Yani Türkiye’deki teftiş kurulu yapılanmasına uygun olarak müfettişler, hâkimlik ve savcılık mesleğinden gelir. Bu çerçevede görev yapan 32 adet adalet müfettişi vardır. Artan iş yüküne bağlı olarak zamanla bu sayı kurulduğu günden bu güne artırılmıştır. Bütün idarî birimler gibi teftişte de hiyerarşik bir yapı mevcut olup, bir başkan ve dört başkan yardımcısı görev yapmaktadır.

Genel olarak, mahkemeler ortalama her 5 yılda bir defa denetlenir. İstinaf veya ilk derece mahkemelerinin denetlenmesi arasında esasen bir fark bulunmamaktadır. Terfi ve özlük işleri, ilgilinin talebi de dikkate alınarak şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

---

⁸²² Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın 09-15 Nisan 2007 tarihleri arasında İtalya’ya yaptığı çalışma ziyareti notlarından derlenmiştir.

Adalet Müfettişleri, savcı statüsünde algılanmaktadır. Müfettişler 10-15 yıl hâkimlik yapanlar arasından seçilir, Teftiş Kurulu Başkanını ise Adalet Bakanı atar.

Adalet Müfettişlerinin Bakanlığa yaptığı teklif ya da bizzat atama talebini Bakanlığa bildiren bir hâkim ya da savcı, şartları tutuyor ise Bakanın teklifi ile Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından Adalet Müfettişi olarak atanabilir.

Fransa'da Adalet Müfettişlerinin rızası dışında tayin edilmesi, diğer bütün hâkim ve savcılarda olduğu gibi ancak disiplin cezasıyla uygulanabilmektedir.

Adalet Müfettişleri, münhasıran Adalet Bakanının talebi üzerine ve sadece onun görevlendirmesiyle teftişe başlarlar. Adalet Bakanlığının talimatıyla göreve başlanması bağımsızlık konusunda spekülasyona neden olsa da, yerleşik teamüller, görevin esasıyla ilgili Bakanın hiçbir etki ve telkinde bulunmadığı yönündedir. Denetimi yapılacak birime göre uzman müfettişler görevlendirilmektedir. Adalet Bakanının talimatı üzerine verilen görevde birimleri kimlerin denetleyeceğine ise başmüfettiş karar vermektedir.

Geleneksel olarak mahkemeler ve adlî birimler denetlendiği gibi adalet müfettişlerine bazen disiplin ve şikâyete bağlı olarak idarî soruşturma ve ön inceleme gibi özel görevler de verilebilmektedir.

Bazı denetimler, denetim yerine ve özelliklerine göre, diğer bakanlıklardan gelen denetim elemanları ve müfettişlerle birlikte yapılmakta olup, müfettişler bazen yasa ve usul değişikliği anlamında yapılan çalışmalara da katkı sağlamaktadır. 2006 yılında yapılan bir yasa değişikliği ile "ODITE" tabir edilen ve bütçe ekspertizi anlamına gelen ve maliye mevzuatındaki değişiklik gereği özellikle bütçe harcamalarıyla ilgili özel bir denetim, maliye müfettişleriyle birlikte yapılmaktadır. Diğer yandan hükümetten gelen talep çerçevesinde devletin modernizasyonu anlamında denetimler icra edilmektedir. Bu çerçevede, değişik devlet birimlerinin etkili ve mevzuata uygun çalışıp çalışmadıkları, ekran yoluyla telekonferans yapılması yönteminin polis ve jandarmaya (adlî kolluğa) uyarlanması gibi özel çalışmalar da yürütülmektedir. 15 Haziran 2000 tarihinde yasada yapılan bir değişiklik gereği Adalet Müfettişleri adlî kolluk kapsamında herhangi bir

suiistimale meydan vermemek amacıyla adlî kolluk üzerinde de kolluk müfettişleriyle birlikte özel denetim yapmaktadırlar.

Her bir denetim görevi Adalet Bakanlığınca yazılı olarak verilir. Gerek ölçüsünde yeniden bir görevlendirme istenebilir. Yılda ortalama bu şekilde 25-30 denetim görevi yapılır ve ortalama her denetim takriben 4-6 ay sürer. Bazen istisnâ bir şekilde denetim yerinin büyüklüğüne bağlı olarak bu süre bir yılı aşabilir.

Uygulamada, denetimin yeterli miktar ve kapsamda olmadığı eleştirileri yapılmaktadır. Yılda 4-5 adliye, esaslı ve derinlemesine bir yaklaşımla denetlenmektedir. Bu çerçevede Yargıtay hariç tüm adlî mekanizma denetime tabi tutulmaktadır. Buna karşın, periyodik bir denetim yapılmamaktadır. Mevzuata göre, İstinaf Mahkemesi başkanlarının, görev ve yetki alanlarındaki mahkemeleri, yılda en az bir kez denetime tabi tutmaları gerekmektedir. Ancak iş yoğunluğu nedeniyle periyodik denetim çoğu zaman yapılamamaktadır.

Teftiş görevinden sonra Adalet Müfettişleri ortalama 4-5 yıl çalıştıktan sonra kendi istekleriyle kürsüye ve daha nitelikli bir göreve geri dönmektedirler. Hiçbir müfettiş, yaş haddine kadar teftiş kurulunda kalmaz. Teamül bu şekilde gelişmiştir. Zaten müfettişler, belli bir süreden sonra uygulama ve gelişmelerden uzaklaşmak istememektedirler.

Adalet Bakanı Yüksek Hâkimler Kurulu'nun başkan vekili olduğu halde müzakerelere genellikle katılmaz. Kuruldaki disipline ilişkin komisyonların başında, ilgisine göre hâkimler için Yargıtay Birinci Başkanı, savcılar için de Yargıtay Başsavcısı başkanlık eder.

Mahkemelerin işleyişi derinleştirilmiş işleyiş sistemi ve sadece aksayan bölüme ilişkin denetim olarak adlandırılan iki yöntemle denetlenir:

Derinleştirilmiş işleyiş sisteminde, mahkemenin nasıl işlediği son beş yıllık dönem baz alınarak tüm detayıyla incelenir. Mahkeme teftiştten önce denetimden haberdar edilerek, denetime katkı sağlayacak belge ve soru formları gönderilir ve hazırlık çalışmaları bu şekilde alınacak cevaplarla tamamlanarak denetime başlandığında hâkimlerin dolaplarına bile dosya sayısını kontrol amacıyla bakılır.

Teftiş sonunda, hâkim ve savcılar hakkında meslekteki başarı durumuna dair varılan kanaat, sonuç raporla birlikte Bakana sunulur. Denetimde yargılamanın esasına girilmez. Görevin icra tarzıyla ilgili tespit edilen bir aksaklık resen idarî soruşturmaya konu edilmek amacıyla Bakana özel olarak sunulabilir. Savcılık dosyaları için de aynı şey söz konusudur. Savcının kararına ve dosyanın içeriğine karışılmaz. Tahkikatın yerindeliği konusunda bir problem varsa, ayrıca bir idarî soruşturma konusu olabilir. Usule aykırılıklar tespit edilir ve eğer bir idarî tahkikat emri alınmışsa, bu çerçevede soruşturma yürütülür. Denetimden sonra düzenlenen ön rapor içeriği denetlenen birimlerle paylaşılır. Onların savunma amaçlı veya ortaya koyduğu belgeler çerçevesinde hazırlanan nihaî rapor, Bakanlığa bildirilir. Raporla genellikle hâkim ve savcılarının adı yazılmaz ve onlarla ilgili ayrı değerlendirme yapılmaz. Sadece birim ve görevle ilgili aksaklıklar dile getirilir.

Sadece aksayan bölüme ilişkin denetim usulü ise, herhangi bir adli birimdeki aksama konusu kayda değer nitelikte bulunduğunda veya özellikle denetime tabi tutulması gerektiği her hangi bir şekilde gündeme getirildiğinde icra edilmektedir.

Denetim sonunda hazırlanan ve denetlenen birimdeki görevin icrasıyla ilgili tavsiyeler listesi denetlenen ilgili birimlerle paylaşılır. Onların bu konudaki görüşleri alınır ve en son haliyle bu şekilde bakanlığa sunulur.

Bu raporlar, müfettiş başyardımcısı tarafından gözden geçirilerek raporte edilir. Ayrıca başmüfettiş yardımcılarının başmüfettişin uygun gördüğu özel görevleri alma gibi bir sorumlulukları da bulunmaktadır. Yargıtay dışında tüm adli birimlerin denetimi yapılır (mahkemeler, savcılıklar, ceza infaz kurumları ve yardımcı personel, Bakanlık merkez teşkilatı gibi) deontolojik bir eksiklik görüldüğünde hâkim davranışıyla ilgili bir soruşturma (idarî) konusu Adalet Bakanı tarafından talimatla gündeme getirilebilir.

Müfettişlerce denetlenen hâkim ve savcılar hakkında hal kâğıdı düzenlenmediği gibi her hangi bir not takdirine de gidilmemektedir.

Bir hâkim şikâyet edilip müfettiş incelemeye başladığında, hakkında inceleme yapılanın avukat tutma ve kendini savunma hakkı bulunmamaktadır. Öncelikle şikâyet edilen kişi çağırılıp Bakanın görev mektubu ve şikâyet konusu hakkında kendisine detaylıca şifahî bilgi verilir, belge sayılabilecek evrak kendisine gösterilir, ancak örneği verilmez. İlgilinin çalıştığı mahkeme veya birimdeki tüm çalışanları tespit edilerek kâtip kullanılmadan yazılı tutanakla dinlenir, Tüm deliller toplandıktan sonra, soruşturma konusu ve toplanan deliller çerçevesinde şikâyet edilen davet edilir. Kendisi ile yapılan görüşme soru cevap şeklinde tutanağa geçirilir. Hakkında inceleme yapılan görüşmeye zorlanamaz. Bütün bir soruşturma raporu, delil sayılan ekleri ile birlikte hazırlanarak Teftiş Kurulu Başkanlığı'na sunulur.

Bu anlamda yapılacak teftişin yöntem ve içeriği yasada açıkça belirlendiği için bunun dışına çıkılmamakta, şeffaf ve saydam bir şekilde hareket edilmemektedir. Ön inceleme sonucunda bir rapor hazırlanır raporda gerçekte bir suç olup olmadığı sadece delilleriyle birlikte tespit edilmekle yetinilir. Herhangi bir ceza talebi bu rapora yazılmaz. Bazen suç oluşmadığı belirtilse bile raporu değerlendiren Adalet Bakanı ilgili hâkim veya savcıya disiplin cezası verilmesini talep edebilir. İlgili hâkim, Adalet Bakanının talebi üzerine, soruşturmanın selameti çerçevesinde Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından geçici olarak görevden alınabilir. Bu tedbir uygulandığında ilgilinin kadrosu korunur ama sadece hâkim maaşını alır, tazminat ve ek ödemelerden yararlandırılmaz. İdarî soruşturma esnasında itham edilen meslektaşın savunmalarını bir avukat aracılığıyla yapamaması genellikle savunma hakkının kısıtlanması şeklinde algılandığı için eleştirilmektedir. Ancak bu eleştiri teftiş ve işleyişinin dışarıdan detaylıca bilinmemesi nedeninden kaynaklanmaktadır. Zira itham edilen, soruşturma esnasında hiçbir baskıya maruz bırakılmadığı gibi savunmasını kısıtlayacak veya engelleyecek hiçbir tutum ve yaklaşım sergilenmez. Zaman zaman Yüksek Hâkimler Kurulu idarî soruşturmanın kendilerine bağlanması gerektiğini dile getirmektedir.

Müfettişler hakkında soruşturma Yüksek Hâkimler Kurulu'nun savcılar sorumlusu bölümü tarafından yapılmaktadır. İdarî soruşturma dışında cezaî soruşturma genel hükümler çerçevesinde ilgili savcılık veya duruma göre sorgu hâki-

mi tarafından yapılmaktadır. Ancak aynı anda idarî soruşturma da yapılabilmektedir. Cezaî soruşturma anlamında savcı veya sorgu hâkimi, meslektaşları hakkında her hangi bir özel izin alınmaz.

Çok nadiren de olsa yolsuzluk iddiasıyla bir hâkim gözlem altına alınabildiği gibi görevi askıya alınmış her hangi bir hâkim aynı anda idarî soruşturma geçirebilmektedir. İdarî soruşturma başka bir hâkime yaptırılmaz. Ayrıca idarî soruşturma yaptırılmaksızın ilgili sırf cezaî soruşturma kapsamında disiplin cezası talebiyle Yüksek Hâkimler Kurulu önüne sevk edilebilir. İdarî soruşturmada ilgilinin avukatla savunma hakkı kullanma imkânı bulunmamaktadır.

c. Yazı İşleri Müdürlükleri Teftiş Dairesi

Yazı işleri Müdürlüklerinin teftişi, 1967 yılında ticaret mahkemeleri dışında kalan yaklaşık bin kadar birinci derece mahkemenin kalem işlemlerini denetlemek amacıyla kurulmuştur. Ticaret mahkemeleri ise kalem işlemlerini yürüten kişilerin bakanlık personeli olmayıp, noterlere benzer bir statüleri olması nedeniyle bu denetimden muaf tutulmuştur.

Yazı İşleri Müdürlükleri Teftiş Dairesinde 8 müfettiş, (A-1) kategorisinde memur statüsünde olan bir baş yazı işleri müdürü, kalem müdürü ve mahkeme sorumlusu bulunmaktadır. Ayrıca daktilo, kopyalama ve arşivleme işleri için de yeteri kadar personel çalışmaktadır.

Baş yazı işleri müdürü sınavla seçilir, özel hizmetler ve siyasal bilimler enstitüsü tarafından düzenlenen staja tabi tutulurlar.

Müfettişler ise Bakanlık Personel Genel Müdürlüğü çatısı altındaki Bakanlığın kalemlerden sorumlu müdür yardımcısına bağlıdırlar.

Bu kurulun çalışma amacı, kamu muhasebesini sağlamaktır.

Teftiş, mahkemelerin ve kalemlerin işleyişini kapsar. Teftişler bakanlık personel müdürünün, istinaf mahkemesi başkanının veya bakanın talebi üzerine genellikle büyük mahkemelerde olmak üzere yılda ortalama 4 veya 5 kez yapılır.

Teftişler, mahkemelerin iç ihtilaflarından, cezaî müeyyideyi gerektiren disiplin ihlallerinden, personel yolsuzluklarından ya da icra müdürlüklerine tevdi edilen mallarla ilgili zimmet olaylarından kaynaklanabilir. Bunun yanı sıra bir reform nedeniyle de teftiş yapılabilir. Ezcümle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bir kararı uyarınca, davanın her iki tarafına da dosyadaki tüm belgelerden kopya verilmesi konusunda yapılan bir reform nedeniyle bazı mahkeme kalemleri denetlenmiştir. Bütçe reformu da buna örnek olarak verilebilir.

Yazı işleri müdürlüklerinin belirli periyotları kapsayan olağan teftişleri söz konusu bulunmamaktadır.

Teftişe gitmeden önce denetlenecek birimle ilgili tüm bilgiler toplanır, görevlilerin sicil özetleri çıkartılır, müdüriyetin lojistik servisinden istatistikler alınır ve mahkemeye teftişle ilgili bilgi verilir. Teftişten önce denetlenecek mahkeme kalemi tarafından doldurulup iade edilmek üzere bir form gönderilir. Bu formda çok ayrıntılı sorulara yer verilir. Örneğin yazılmamış kararlar, duruşmaların ortalama ne kadar sürdüğü, hangi bölümde ne kadar personel istihdam edildiği gibi bilgilerin tespitine yönelik sorular sorulur. Teftişten önce istinaf mahkemesi başkanı ziyaret edilir, mahkemeye gelindiğinde mahkeme başkanından, savcıdan ve yazı işleri müdüründen doğrudan sözlü olarak bilgi alınır, her bir memurla ayrı ayrı görüşme yapılır, daha sonra mahkeme kalemlerine gidilip denetime başlanır. Bazı birimler, örneğin kanıtların muhafazası ile görevlendirilen şube ile muhasebe servisi daha titiz denetlenir. Teftişin sonucundan, şefler ve memurlar şifahî olarak bilgilendirilir. Teftiş raporlarında memurların görevlerinde terfileri, müfettişin gözlemleri ve tavsiyelere yer verilir. Raporlar, ilgili mahkemeye, istinaf mahkemesine ve bakanlık adli hizmetler bölümüne gönderilir. Raporları değerlendirmekle görevli mahkeme hâkimlerinin de ayrıca kalem üzerinde yılda bir kez denetim yapmaları gerekmektedir. Teftiş sonunda hâkimin sorumluluğunu mucip bir hususla karşılaşırsa, durum hâkim müfettişlerin bağlı oldukları teftiş kurulu başkanına bildirilir.

Mahkemelerin teftişi öncelikli ise ortak teftiş yapılar ve hâkim müfettişlerle birlikte denetime gidilir. Hâkim müfettişler tarafından yapılan denetim rapor-

larının düzenlenmesi sırasında, yazı işleri müfettişlerinin yaptıkları denetim özetlenir ve hâkim müfettişlere özet raporlar verilir.⁸²³

3. İspanya

İspanya’da yargının genel anlamda idaresinde en yetkili organ anayasal bir kurum olan Yargı Genel Konseyi’dir. Hâkimler hakkında disiplin işlemleri başta olmak üzere meslekî kararlarda Yargı Genel Konseyi yetkilidir.

İspanya’da hâkimlerle ilgili olarak disiplin işlemlerinin yürütülmesi ve karara bağlanmasında Konseye İspanya Anayasası ile görevler ve yetkiler bahşedilmiştir. Konsey bir yanda mahkemeleri teftiş ederken diğer yanda bizzat kendisi veya kendisine bağlı Disiplin Komitesi disiplin sürecini yürütür ve gerektiğinde ilgisine müeyyideler uygular.

İspanya siyasi olarak otonom bölgelerden oluşsa da yargı konusunda birlik vardır. İspanya’da hâkimlerin kariyerleri ile ilgili olarak tüm önemli kararları alma yetkisi anayasal bir kurum olan Yargı Genel Konseyi’ne verilmiştir. Konsey’in yetkileri arasında; hâkimlerin atanması, terfilerinin değerlendirilmesi, teftiş edilmesi, disiplin işlemlerinin karara bağlanması bulunmaktadır.⁸²⁴

4. İsveç

İsveç’te hâkimlik ve savcılık kurumları birbirinden bağımsız şekilde örgütlenmiştir. Anayasanın 11. Bölümünün 6. maddesine göre; mahkemeler bağımsız olmakla birlikte, savcılık teşkilatı hükümete bağlı Adalet Bakanlığına doğrudan bağlı ve onun kontrol ve emirleri doğrultusunda çalışıyor ve onun emrindedir.

İsveç’te hâkimlerle ilgili disiplin kararları, Devlet Disiplin Kurulu tarafından alınır.

⁸²³ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın 15-21 Nisan 2007 tarihleri arasında Fransa’ya yaptığı çalışma ziyareti notlarından derlenmiştir.

⁸²⁴ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 25.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

Yüksek hâkimler için disiplin ve ceza yargılamasında görevli merci Yüksek Temyiz Mahkemesidir. Süreci Ombudsman veya Adalet Bakanı başlatır. Disiplin sürecinin başlatılmasında Adalet Bakanı, Parlamento Ombudsmanı ve savcılar için Devlet Başsavcısı, hâkimler için Adlî Yargı Komisyonunun yetkileri bulunmaktadır.

Yargı organlarının teftişi için yürütme organına bağlı bir teftiş kurumu tesis edilmemiş, ancak bu görev Parlamento Ombudsmanına verilmiştir.

Hâkimlerin görevden uzaklaştırılmalarına ve haklarında disiplin işlemi yürütülmesine, başkanlığını ve başkan yardımcılığını ancak hâkimlerin yapabileceği ve 5 kişiden müteşekkil Devlet Disiplin Kurulu karar verir. Bu Kurul, görevini icra konusunda bağımsızdır ve hâkimler hakkında yürüteceği disiplin soruşturmalarını ancak mahkeme başkanlarının şikâyeti üzerine başlatabilir.

Hâkimler aleyhine alınabilecek disiplin kararları; meslekten ihraç etme, uyarı ve aylıktan kesme olarak belirlenmiştir.

Yüksek Mahkeme Üyeleri aleyhine, görevleri nedeniyle işlemiş oldukları bir suç nedeni ile Adalet Bakanı veya Parlamento Ombudsmanı yargı sürecini başlatabilir. Bu kişilerin yargılanması için görevli merci Yüksek Temyiz Mahkemesidir. Yine bu kişilerin eylemlerinin neticesi olarak; görevden uzaklaştırma, göreve son verme veya ihraç, belirli bir süre tıbbi kontrole tabi tutulma kararları da Yüksek Temyiz Mahkemesi tarafından Parlamento Ombudsmanı veya Adalet Bakanının isteği üzerine alınabilir. (İsveç Anayasası 12.Bölüm 8.madde)

İsveç'te yargı kurumlarının teftişi Ombudsman tarafından yapılmakta olup bu görev için ayrı bir kurul öngörülmemiştir. Şu söz İsveç'te 1800'lü yıllarda ifade edilmiştir: "Mahkemeler hukuku uygularken bağımsız olmalı, ancak kendilerini hukukun üstünde görmemelidir." İşte bu olası keyfiliğin önüne geçmek için yargının belli yönlerden ombudsman tarafından denetimi yolu açılmıştır. Ombudsman, soruşturma başlatma, disiplin süreci başlatma, işlemin hatalı olduğunu belirtip doğrusunu gösterme, hükümete ve parlamentoya mevzuat değişikliğini tavsiye etme yolları ile denetim görevini kullanır.

Ombudsman kurumu denetim mekanizmasını kullanırken, soruşturma ya da disiplin süreci başlatma, hatalı işlemi gerçekleştiren kamu kurum ve kişisini eleştiren ve doğrusunun ne şekilde olması gerektiğine ilişkin beyan ifadeler, hükümete ve Parlamento'ya mevzuat değişiklikleri konusunda tavsiyelerde bulunmak gibi yolları kullanabilir.

Ombudsmanın denetim mekanizması, bireylerin bizzat ombudsmana şikâyette bulunmaları, bizzat ombudsman tarafından yürütülen teftiş sistemi. Zaman zaman mahkemelerin ziyaret edilerek denetlenmesi ve kitle iletişim araçlarına yansıyan haber ve şikâyetler yoluyla tezahür edebilir.⁸²⁵

5. Hollanda

Adalet Bakanı adalet sisteminin yönetiminde ve hâkimlerin atanması hususunda önemli yetkilerle donatılmıştır.

Hollanda'da hâkimlerin meslekî veya etik kuralların ihlallerine karşı disiplin soruşturmasını Yargıtay savcısının istemi üzerine Yargıtay gerçekleştirmektedir. Yargıtay'da hâkimlerin disiplin kurallarını ihlal durumunda karar vermeye yetkili olan bir daire bulunmaktadır. Hâkimin disiplin açısından ihlal anlamına gelecek eylemleri için şikâyetler ilgili kişiler tarafından doğrudan Yargıtay savcılığına yöneltilebileceği gibi Adalet Bakanlığı'na da başvuru yapılabilir.

2002 yılında gerçekleştirilen yargı reformundan sonra her mahkeme (adliye) başkanlığına, hâkimler ve diğer çalışanların çalışmaları ile ilgili şikâyetleri almak ve bunları değerlendirmek konusunda yetkiler verilmiştir. Mahkeme başkanlıkları bu tarz şikâyetlerin alınması ve değerlendirilmesine ilişkin yönergeleri kendileri çıkarmaktadır. Bu yönergelerde belirlenen kurallar çerçevesinde alınan şikâyetler mahkeme başkanınca değerlendirilmekte olup başkanlıkça disiplin ihlali sabit görülen kişilere uyarı cezası verilebilmektedir. Daha ağır cezaları verme yetkisi ise Yargıtay'a ait olduğundan bu durumlarda disiplin dosyası Yargıtay'a gönderilmektedir.

---

⁸²⁵ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 25.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

Mahkemelerin ihtiyaçlarının karşılanması, yargı bütçesinin hazırlanması ve kabul edilen bütçenin tahsisatının yapılmasının yanı sıra hâkimler de dâhil olmak üzere ihtiyaç duyulan personelin istihdamı Adalet Bakanlığının sorumluluğunda gerçekleştirilmektedir. Adalet Bakanı özellikle hâkimlerin atanmasında ve yüksek mahkeme hâkimlerinin atamalarının yapılması için Parlamento'ya isimlerinin sunulması konusunda önemli yetkilerle donatılmıştır.

Hollanda'da Adalet Bakanlığı mahkemelerin denetlenmesi konusunda yetkilere sahiptir. Düzenli aralıklarla yapılan teftiş ve denetlemelerin yanı sıra olay bazında denetlemeler de gerçekleştirilmektedir.⁸²⁶

6. İngiltere

İngiltere'de Kıta Avrupa'sında olduğu gibi bir Adalet Bakanlığı bulunmamakta, ancak bu alandaki görevler siyasî partilerden bağımsız Anayasal İşler Departmanı tarafından yerine getirilmektedir.

Hâkimlerle ilgili şikâyetleri ve disiplin sürecini yürütmek üzere 2006 yılında Adli Şikâyetler Bürosu kurulmuştur.

Hâkimlerle ilgili disiplin sürecinde Anayasal İşler Departmanı Başkanı ve Lord Başyargıç önemli bir rol üstlenmektedir ve bu ikisinin uzlaşısı olmadan bir karar almak neredeyse imkânsızdır. Hukuk Lordları, Temyiz Mahkemesi hâkimleri, Yüksek Mahkeme hâkimlerinin görevden uzaklaştırılmaları ancak Avam ve Lordlar Kamaralarının birlikte alacağı bir kararla mümkündür. Bu yol son 300 yıl içerisinde yalnız bir kez kullanılmıştır.

Diğer mahkemelerde görev yapan hâkimler Anayasal İşler Departmanı ile belirli bir süre için sözleşme yaparak çalıştıkları için, meslekî yetersizlikleri veya hâkimliğe yakışmayacak davranışlar nedeni ile bu sözleşme iptal edilebilir. Bu düzenlemenin kanunlaştığı 1971 yılından beri sadece bir hâkim bir suçta katıldığı için meslekten uzaklaştırılmıştır.

---

⁸²⁶ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 25.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

Teftiş konusunda, İngiltere ve Galler genelinde 7 adet yargısal bölge oluşturulmuştur. Her bölgede 2 hâkim, diğer hâkimleri gözetlemek ve denetlemekten sorumlu kılınmışlardır.

Teftiş kurulunun sekretaryası Anayasal İşler Departmanına bağlıdır. Ancak, hâkime ceza bu Departman tarafından verilmekle birlikte, Başyargıcın onayı olmadan bu asla gerçekleşemez. Ceza verilen hâkimin bu karar için temyiz hakkı bulunmaktadır.

İngiltere’de 2005 yılında gerçekleştirilen yargı reformu ve bu kapsamda kabul edilen Anayasal Reform Yasası (Constitutional Reform Act 2005) uyarınca 3 Nisan 2006 tarihinde Adli Şikâyetler Bürosu (Judicial Complaints Office) kurulmuştur. Anayasal Reform Yasası, İngiltere ve Galler Adalet Bakanı’na Lordlar Kamarası Başyargıcına danışarak bu Büronun görevlilerini atama yetkisi tanımıştır.

2006 Yargısal Disiplin Tüzüğü’ne göre bir hâkim hakkında disiplin süreci ya bir şikâyet üzerine başlatılır veya Anayasal İşler Departmanı Başkanı ya da Başyargıcın olaya bir şekilde vakıf olmasından sonra bu yönde bir sürecin başlatılması talimatı vermesi üzerine harekete geçilir.

Bir hâkim hakkındaki şikâyeti incelemek üzere Anayasal İşler Departmanı Başkanı ve Başyargıç birlikte bir naip hâkim tayin ederler. Naip hâkim, şikâyet başvurusunun reddedilmesi ve başka herhangi bir işlem yapılmaması, başvuru neticesinde incelemenin bir disiplin soruşturmasının gerektiğine karar verilmesi, başvuru konusunu bir disiplin soruşturması gerektirmesine rağmen, yapılan inceleme neticesinde olayın yeterince açıklanmış olması nedeni ile incelemeye tabi tutulan kişiye bir disiplin cezası öngörülmesi, disiplin soruşturması haricinde başka bir işlemin tesisine karar verilmesi şeklinde görüş bildirebilir.

Naip hâkimin değerlendirmeleri neticesinde Anayasal İşler Departmanı Başkanı ve Başyargıcın olayı ciddi bulması halinde bu kez görevde olan veya görevden ayrılmış bir hâkim soruşturmacı olarak tayin edilir. Soruşturmacı hâkim soruşturulan hâkimden daha üst seviyede olmalıdır. Soruşturmacı hâkim, Anayasal İşler Departmanı Başkanı ve Başyargıca; olayın esası, şikâyetin konusu

eylemin gerçekliği, bu olayın bir disiplin suçu oluşturup oluşturmadığı, oluşturuyorsa hangi cezanın verilmesi gerektiği ve diğer hususlarda öneri de bulunmakla görevlidir. Soruşturmacı hâkim tüm bulgularını delillendirmelidir, gerekirse tanık ifadelerine başvurabilir.

Soruşturmacı ve naip hâkimlerin raporları ve önerileri doğrultusunda Anayasal İşler Departmanı Başkanı ve Başyargıç, disiplin sürecine konu olan olay hakkında karar verirler.

Bu karar, şikâyete konu olayın ispatlanmadığı, tamamen veya kısmen ispatlandığı halde bir disiplin cezası gerektirmediği şeklinde olabileceği gibi, Adalet Bakanının disiplin yetkilerinden birini kullanmaya karar vermesi hâlinde, şikâyet edilen kişinin görevden uzaklaştırılması, şikâyet konusunda bir “inceleme komitesinin” kararına başvurulması doğrultusunda olabilir.

Bu yönde alınan kararların şikâyet edilen kişiye ihbar edilmesinden sonra 20 gün içinde savunması alınır ve Adalet Bakanı ve Başyargıç nihaî kararlarını verirler. Bu karar ancak oybirliği ile alınabilir. Eğer karar üzerinde bir uzlaşma sağlanamaz ise disiplin süreci herhangi bir ceza verilmeden sona erdirilmiş olur.

Disiplin süreci ile ilgili olarak kararı yeniden incelemesi için bir “inceleme komitesi” oluşturulabilir. Bu Komite 4 üyeden oluşur. Hâkim kökenli iki üyenin ismini Başyargıç önerir. Hâkim olmayan ancak hukukçu olabilen bir üyeye hukukla hiç bağlantısı olmayan üyeleri ise Anayasal İşler Departmanı Başkanı önerir. Ancak Önerilen isimler üzerinde Anayasal İşler Departmanı Başkanı ve Başyargıç mutlaka mutabakat sağlamalıdır. İnceleme Komitesi; Anayasal İşler Departmanı Başkanı ve Başyargıçın isteği üzerine toplanır. Ancak, kararın muhatabı veya şikâyet edilen hâkim ve Ombudsman da inceleme komitesinin toplanmasını sağlamayı Anayasal İşler Departmanı Başkanı ve Başyargıçtan talep edebilir.⁸²⁷

Öte yandan İngiltere’de mahkemelerdeki tüm destek hizmetleri ile Adlî Tıp Kurumu ve denetimli serbestlik hizmetleri gibi birimleri denetlemekle görevli

---

⁸²⁷ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 25.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

doğrudan Adalet Bakanına bağlı müfettişlerden oluşan Mahkeme İdareleri Teftiş Birimi de (Her Majesty's Inspectorate of Courts Administration) mevcuttur.⁸²⁸

7. Belçika

Belçika'da hâkimlerin ve savcılarının disiplin soruşturmalarında yetkili makam Yüksek Yargı Konseyi'dir. Disiplin sürecini başlatma hususunda Adalet Bakanı, Parlamento (Senato ve Temsilciler Meclisi) ve Yüksek Yargı Konseyi ve mahkeme başkanlıklarının yetkisi bulunmaktadır.

Yargı organları ile ilgili soruşturmalar, bizzat Yüksek Yargı Konseyine, Adalet Bakanlığına veya Parlamento'ya iletilen şikâyetlerin değerlendirilmesi ile veya Yüksek Yargı Konseyi bünyesinde oluşturulan "Danışma ve Soruşturma Komitesi" tarafından re'sen yürütülür.

Bir hâkim veya savcının meslekî yükümlülüklerini yerine getirmemesi, davranışlarının mesleğinin onur ve haysiyetini zedelemesi gibi nedenlere dayanarak şikâyet edilmesi üzerine öncelikle şikâyet edilen kişinin çalıştığı Adli bölgenin başkanının soruşturmayı gerçekleştirmesi beklenir. Ancak, Danışma ve Soruşturma Komitesi bu evrede gerçekleştirilen işlemlere itibar etmez ise kendiliğinden soruşturmaya el koyabilir ve olay yerine giderek şikâyet edilenin ve diğer ilgili kişilerin ifadesine başvurur, delilleri inceler. Ancak, yargılama fonksiyonu ile ilgili dosyaların kesinleşmemiş olanlarına hiçbir şekilde müdahale edilemez. Yerinde incelemeler ancak hâkim tarafından yönetilebilir.

Adalet Bakanı, hâkimler konusunda disiplin sürecini başlatma konusunda oldukça kısıtlı yetkilere sahip bulunmaktadır. Bir hâkim için disiplin sürecinin başlatılmasını isteyen Adalet Bakanı bunu ancak savcılık kurumuna müracaat ederek gerçekleştirebilir. Savcılar aleyhine durum ise daha farklıdır. Savcılık ku-

---

⁸²⁸ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 28.09.2007 tarih ve 8869 sayılı yazısından derlenmiştir.

rumu ile bir organik bağın bulunması nedeni ile Adalet Bakanı savcılar için disiplin sürecini doğrudan başlatabilir.⁸²⁹

C. BİRLİĞİN TÜRK YARGISI HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ

1. İSTİŞARİ ZİYARET RAPORLARI

Avrupa Birliği müzakere sürecinde, Avrupa Komisyonu Adalet ve İçişleri Genel Müdürlüğü ve Genişleme Genel Müdürlüğü tarafından, yargı sisteminin işleyişinin incelenmesi amacıyla, 2003 yılından itibaren Türkiye'ye heyet gönderilmektedir. Bu heyet, yargı sistemimizle ilgili incelemelerde yaparak çeşitli mesleklerle mensup hukukçularla görüşmekte ve yargı sistemimize ilişkin tespit ile eleştirilerini içeren bir rapor hazırlayarak Komisyon'a sunmaktadır. Heyet, ilk ziyaretini 28 Eylül - 10 Ekim 2003 tarihleri arasında, ikinci ziyaretini 11 - 19 Temmuz 2004 tarihleri arasında ve son ziyaretini ise 13 Haziran - 22 Haziran 2005 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir.⁸³⁰

Heyet görevini, ilk raporunda; "Bu heyetin görevi, Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan şu önceliğin yerine getirilmesinde Türkiye'nin kaydettiği ilerlemeleri değerlendirmektir: 'Yargının bağımsızlığının ve etkinliğinin güçlendirilmesi ve AİHS doğrultusunda insan hakları ve temel özgürlüklere ilişkin hükümlerin tutarlı bir biçimde yorumlanmasının sağlanması. AİHM içtihatlarının tüm Adlî makamlarca dikkate alınması yükümlülüğüne yönelik tedbirlerin alınması. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişinin Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi. İstinaf mahkemelerinin kurulmasına ilişkin hazırlıkların yapılması.'" olarak tanımlamıştır.⁸³¹

Heyetin üç ziyareti sonrasında da hazırladığı raporlarda; Türk yargı sisteminin tüm yönleriyle incelendiği, aksaklıkların açık bir dille ve samimiyetle ifade edildiği, AB'ye uyum sürecinde yapılması gerekli görülen değişikliklerle dü-

⁸²⁹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 25.04.2006 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁸³⁰ İŞTEN, s.146.

⁸³¹ BJORNBERG – RICHMOND, (2003), s.5.

zeldilmesi gerektiği düşünölen aksaklıkların, çözüm önerileri ile birlikte belirtil-diği görölmüştür. Raporlarda yer alan hususların, doktrinde birçok yazar tarafından, yüksek yargı organlarının kararlarında ve çeşitli vesilelerle verilen demeç-lerde sıklıkla ifade edilen eleştiri ve düşüncelerle büyük ölçüde örtüştüğü izlen-miştir. Özellikle yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı kavramları kapsamında kabul edilebilecek yaklaşımlardaki benzerlik, dikkat çekicidir.

Bu cümleden, Birinci İstışari Ziyaret Raporunda yapılan tespit ve öneriler özetle şöyledir:

Hukuk devleti ilkesinin şartlarından birinin tüm idarî eylem ve kararların yargısal denetime tabi tutulması ilkesidir. Belirli idarî eylem ve kararların yargı denetimi dışında tutulması hukuk devleti prensiplerine uygun düşmemektedir. Bu cümleden, hâkimlerin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu aleyhine bir ilk derece adlî mahkemesine başvuramaması, Birleşmiş Milletlerin Yargı Bağımsız-lığı Hakkındaki temel prensiplerinden olan 20. prensibinde yer alan “disiplin, geçici el çektirme veya ihraç kararları bağımsız olarak gözden geçirilmelidir” ilkesine aykırı düşmektedir. Bu şekilde, bağımsız bir adlî kontrol sisteminin bu-lunmayışı, hâkimlerin karar tesis ederken, vicdanî kanaati yerine resmî görüşü takip etme eğilimine girmeleri ihtimalini artırmaktadır. Bu çerçevede, Yüksek Kurulun 9 ya da 11 üyeli olması, Danıştay Dairelerinin ise 5 üyeden müteşekkil olarak karar tesis etmesi dikkate alındığında, uygulanabilirliği açısından, Hâkim-ler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun üye sayısından daha fazla sayıda ve Kurul üyelerinden başka hâkimler haricinde bağımsız üyeyi barındıracak şekilde, yep-yeni bir temyiz merciinin oluşturularak kararların yargı denetimine açılması yo-lunda Anayasa değişikliği yapılması uygun olacaktır.

Hâkimlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimde Adalet Bakanlığının etki-si kaldırılmalıdır.

Adalet Bakanı ve Müsteşarı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’ndan çı-kartılmalıdır. Cumhurbaşkanının Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’na üye seçim yetkisinden vazgeçilmeli ve hâkim ve savcılar Yüksek Kurula üyeleri ken-dileri seçmelidir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun kendi bütçesi, sekre-

taryası ve binası bulunmalıdır. Adalet Müfettişleri Bakanlık Teşkilatından çıkarılarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı çalışmaları sağlanmalıdır. Hâkimlerin meslekî birlik kurabilmelerine olanak veren düzenleme yapılmalıdır.⁸³²

İkinci İstişari Ziyaret Raporunda ise şu tavsiyeler getirilmiştir:

Türkiye'de yargının bağımsızlığı hususunda önemli bir değişiklik olmamış, yargı sisteminin işleyişi mükemmelden uzak kalmaya devam etmektedir. Adalet Bakanlığı Yüksek Kurul kararlarına karşı bağımsız bir adlî mercie itiraz edilebilmesi teklifini “sistem, esas olarak yüksek mahkeme hâkimlerinden müteşekkil Kurul kararlarına karşı yeniden inceleme ve sonraki aşamadaki itiraz haklarından yararlanmaya imkân tanımaktadır, itiraz durumunda, Yüksek Kurul, itirazı, karara katılmamış beş yeni üyenin katılımıyla görüşür, buna göre, Yüksek Kurul kararlarının Yargıtay ve Danıştay üyelerinin katılımıyla alındığı, bu üyelerin bağımsızlık ve özlük güvenliği ilkelerine uygun olarak görevlerinden ayrıldıkları ve itiraz aşamasında Kurul'a beş yeni üyenin daha katıldığı göz önüne alındığında, Yüksek Kurul kararlarına karşı başka bir makam önünde itirazın mümkün kılınmasına gerek olmadığı” gerekçesiyle reddetmiştir. Oysaki Yüksek Kurulun bir kararına karşı yapılan itirazın, karara katılan yedi üyeye ilaveten beş yeni üyeden oluşan on iki kişilik Kurul tarafından inceleneceği düşünülse dahi, itiraza konu kararı veren Kurulun bu kararı oybirliği ile vermiş olması durumunda, kararın Kurul tarafından yeniden gözden geçirilmesini istemi, boşuna yapılmış bir talep olacaktır. Avrupa Konseyi'nin Yargıçların Bağımsızlığına İlişkin Tavsiyesi'ne göre, disiplin yaptırımları öngörmeye yetkili organın, daha üst bir yargı organı tarafından kontrol edilmesi gerekir. Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel Prensiplerinin 20 numaralı prensibi de ‘Disiplin, uzaklaştırma ya da meslekten ihraç kararları bağımsız bir organ tarafından yeniden incelemeye tâbi tutulmalıdır’ ifadesini içermektedir. Hali hazırda, Yüksek Kurulun kararlarına üst bir yargı organı tarafından yeniden incelenmesi durumu mevcut olmadığı gibi, itiraza konu kararın Kurul üyeleri tarafından oybirliği ile alınmış olması durumunda, yeniden Kurula başvurma halinde, uygulamada, etkili bir yeniden ince-

⁸³² Tam metin için bkz. BJORNBERG - RICHMOND, (2003), s.53,54.

leme yolunun söz konusu olmadığı açıktır. Adalet Bakanlığı'nın tutumunun, Yüksek Kurulun tutumundan oldukça farklıdır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yetkilileri resmen yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi için Türk Anayasası'nın 159. maddesinin, Yüksek Kurulun bir hâkim hakkında verdiği karara karşı Danıştay nezdinde itirazda bulunabilmeyi sağlayacak şekilde değiştirilmesi yönünde teklifte bulunmuştur. Yüksek Kurulun bu önerisi, Türkiye'de yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi yolunda önemli bir adımdır.

Adalet Bakanlığı tarafından ifa edilen hâkim adaylarının seçimine yönelik işlemlerin Adalet Akademisi ya da Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na devri gerekir.

Hâkimlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimde Adalet Bakanlığının etkisi kaldırılmalıdır.

Adalet Bakanı ve Müsteşarı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan çıkartılmalıdır. Cumhurbaşkanının Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na üye seçim yetkisinden vazgeçmeli ve hâkim ve savcılar Yüksek Kurula üyeleri kendileri seçmelidir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kendi bütçesi, sekreteryası ve binası bulunmalıdır. Hâkimlerin meslekî birlik kurabilmelerine olanak veren düzenleme yapılmalıdır. Adalet Müfettişleri Bakanlık Teşkilatından çıkarılarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı çalışmaları sağlanmalı ve modern liberal demokrasinin kalbi olan eşitlik, tarafsızlık ve şeffaflık ilkeleriyle çelişen hâl kâğıdı ve diğer belgelere ilgisince erişim hakkı sağlanmalıdır.⁸³³

Nihayet Üçüncü İstişari Ziyaret Raporunda şu önerilerde bulunulmuştur:

Evvəlki ziyaretlerde de belirtildiği gibi, muhtelif anayasal teminatların varlığına rağmen, bazı faktörler, kabul edilemez ölçüde Türkiye'de yargının bağımsızlığını Adalet Bakanlığının potansiyel müdahalesi ile tehdit etmektedir. Pratikte, sözleşmelerle tamamlanan anayasal garantiler, Adalet Bakanlığının rolünü azaltmakta ve Türkiye'deki adli bağımsızlığın teminat alındığı görünümü doğ-

⁸³³ Tam metin için bkz. BJORNBERG Kjell, RICHMOND Paul, Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstişari Ziyaret Raporu, 11.07.2004 – 19.07.2004, Avrupa Birliği Komisyonu, Brüksel, T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Tercümesi, s.14-70.

makta ise de, Bakanlığın fonksiyonları düşünüldüğünde, Türkiye’deki yargı bağımsızlığının kalitesi hakkında vatandaşta kaygı uyanmasına neden olunmaktadır. Ayrıca, kaygı, yargı mensuplarının işe alınma, terfi ve eğitimleri büyük ölçüde Adalet Bakanlığı tarafından üstlenilmesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun Bakanlığın potansiyel etkisine maruz kalmasından da doğmaktadır. Öte yandan, mevcut durumda, yüksek oranda hâkim ve savcının işe alınacağı göz önüne alındığında uygun düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır. T.C. Anayasasının 140/6. maddesinde yer alan; “Hâkimler ve Savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır” düzenlemesi, İkinci İstişari Ziyaret Raporunda da belirtildiği gibi yargı bağımsızlığına engeldir. Zira Bakanlığın mahkemelerin idaresi ve bütçe ayrılması hususlarında karar alarak yargı bağımsızlığını zedelemesi ihtimali bulunmaktadır. Örneğin; bütçe prosedürü esnasında yargı üzerinde farazi baskı kurulması olasıdır. Her ne kadar Adalet Bakanlığı, Bakanlıktaki üst düzey kıdemli görevlilerin de kıdemli hâkim ve savcılar arasından atanması, gerçekte, yargının yine yargı mensupları tarafından idare edildiğini göstermektedir şeklinde bir tez ileri sürse de, bu durum önemli olmasına karşın, hâkim ve savcıların Bakanlıkta çalışmaları karşısında, Bakanlığın çıkarlarının yargı bağımsızlığına tehdidi söz konusu olduğunda öncelik taşıyacağı gerçeğini bertaraf etmemektedir.

Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyinin Yargının Bağımsızlığıyla İlgili Standartlar hakkındaki 23 Kasım 2001 tarih ve 1 nolu görüşü uyarınca; aday hâkim seçiminin, liyakat esasına dayalı olarak yetenek, verimlilik, dürüstlük ölçütleri dikkate alınmak suretiyle yapılabilmesini teminen, aday hâkim seçimini yapan veya bu konuda aday hâkimlerin atanmasında tavsiyelerde bulunan otoritelerin objektif kriterler belirlemeleri, bu kriterleri yayımlamaları ve uygulamaları gerekmektedir. Türkiye’de yargı mensupları arasına katılmak isteyen bir başvuranın Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan yazılı sınavda başarılı olması kriteri objektiftir. Ancak, Adalet Bakanlığı görevlilerinden oluşan bir Kurul tarafından sözlü sınav yapılması yargı bağımsızlığını zedelemektedir. Adalet Bakanlığından mülakata katılan görevlilerin üst düzey yargı mensupları olması, bu kişilerin meslekî geleceklerinin Bakanlık tarafından tayin edilebilmesi

nedeniyle yeterli bir gerekçe görülmemektedir. Mülakat Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, tarafından yapılmalıdır. Hâkimlerin Bağımsızlığına Dair Avrupa Konseyi Tavsiyesinin 1/2-c ilkesi uyarınca; Adalet Bakanı ve Müsteşarının Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda yer almamasına cevaz verecek şekilde Anayasanın 159. maddesi değiştirilmelidir. Yargının bağımsızlığına dair diğer reformların uygulanma durumuna bağlı olarak, Adalet Bakanı (ve Müsteşarı) nın, Kurul'da oy hakkı olmayacak şekilde kalması durumu saklı tutulabilir. Cumhurbaşkanının Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na üye atama yetkisinin kaldırılması ile hâkim ve savcıların Kurul'a kendi temsilcilerini seçme hususunda yetkilendirilmeleri gerekir. Yüksek Kurul, kendisine ait Sekretarya, bina ve bütçeye sahip olmalı, bütçe hazırlanırken de Kurul üyelerine danışılmalıdır.

Anayasanın 144. maddesine göre hâkimler adalet müfettişlerinin denetimi altındadır. Müfettişler, teftiş birimi içinde Adalet Bakanlığı için çalışan hâkim ve savcılardır. Hâkimler ve Savcılar Yasasının 37. maddesine göre, Adalet Müfettişleri en az beş yıl tecrübesi olan hâkimler ve savcılar olmalıdır. Müfettişler bir bütün olarak yargı sisteminin durumu hakkında, fakat aynı zamanda hâkimlerin ve savcılarının kendileri hakkında rapor verirler. Adalet Müfettişlerinin işleyişi, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinde daha detaylı düzenlenmektedir. Tüzüğün 4'üncü maddesi müfettişlerin doğrudan Adalet Bakanlığına bağlı olduğunu ve teftiş, soruşturma, inceleme ve araştırmalarını Bakan adına yaptıklarını belirtmektedir. Teftiş süresince, meslekî bilgi ve birikimleri meydana getirmek için gerekli olduğu düşünülen bütün hususlar araştırılacaktır (Tüzüğün 23 ve 24. maddeleri). Hem hâkimler hem de savcılar hakkındaki hal kâğıtları, özel formlara doldurulur. Formdaki bir bölüm, "şahsî ve sosyal durumu" ve diğeri "meslekî bilgi ve çalışması" başlığını taşımaktadır. Önceki İstişari Heyetlerinin tavsiyesinin temeli, yargısal kariyerin değerlendirmesi Adalet Bakanlığı tarafından yapıldığında, yargı bağımsızlığının tehdit edildiği görüntüsü vermesi endişesidir. Teftiş birimini Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na devretmek problemi derhal çözecektir. O takdirde de, Yüksek Kurul'a, yargı sistemindeki eksiklikler hakkında Adalet Bakanlığı'na rapor verme görevi tevdi edilecektir. Bu husus, Yüksek Kurul tarafından desteklenmektedir.

Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel Prensiplerinin 20 numaralı prensibi, disiplin ile ilgili kararların bağımsız bir organ tarafından yeniden incelemeye tâbi tutulması gerektiğini öngörmektedir. Bu temelde önceki raporlar Yüksek Kurulun bir hâkim hakkında verdiği olumsuz kararların Danıştay nezdinde itiraza konu olması gerekmektedir.⁸³⁴

2. İLERLEME RAPORLARI

Avrupa Birliği, 2007 İlerleme Raporunun “Güçlendirilmiş Siyasî Diyalog ve Siyasî Kriterler” Başlıklı 2. Bölümünde Yargı Sistemi başlığı altında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre:

2006 yılında Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yapılan değişiklikler ile Ulusal Yargı Ağı Projesindeki ilerlemelere rağmen yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin endişeler devam etmektedir.

Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin Anayasa Mahkemesi’nin, dört oya karşı yedi oy ile almış olduğu “367 kararı” Anayasa Mahkemesi’nin bu kararı alırken tarafsız davranmadığı yönünde iddialara neden olmuştur.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Adalet Bakanlığı ve Müsteşarlığı’nın toplantılara katılmaması nedeniyle, Yargıtay ve Danıştay’daki boş üyeliklere uzun süre hâkim atayamamıştır.

Hükümet ve yargı arasındaki ilişkilerdeki gerilim, sistemin düzgün ve etkili işleyişini kolaylaştırmamaktadır. Yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını güçlendirmek için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Yargıya yönelik genel bir Ulusal Reform Stratejisi veya bunu uygulamak için bir plan bulunmamaktadır.

2006 yılındaki mahkeme kararına göre, hâkimler ve savcılar sicil dosyalarına erişebilmekteydi. Ocak 2007’de, adlî müfettişlere ilişkin olarak Adalet Bakanlığınca yayımlanan yeni yönetmeliğe göre bu artık mümkün değildir. Bu yö-

⁸³⁴ Tam metin için bkz. BJORNBERG Kjell - RICHMOND Paul, Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstişarî Ziyaret Raporu, 13 Haziran - 22 Haziran 2005, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/>, (20.06.2007), s.1.

netmelik ayrıca, halen diğer alanların yanı sıra kurulacak olan bölge adliye mahkemeleri⁸³⁵ ile ceza infaz kurumlarından sorumlu olan müfettişlerin sorumluluk alanlarını genişletmektedir. Mart ayında, Yargıçlar ve Savcılar Birliği Danıştay'a başvurarak müfettişlerin Adalet Bakanlığı'na bağlı olmaması gerektiğini ileri sürerek Yönetmeliğin yürürlükten kaldırılmasını talep etmiştir. Dava halen devam etmektedir.

Önceki ilerleme raporlarında açıklanan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşumu ve adlî müfettişlerin raporlama zinciri konularında hiçbir ilerleme olmamıştır.⁸³⁶

Bahse konu raporla ilgili olarak Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu tarafından yapılan değerlendirmede, özetle;

- Yürütme erki içerisinde adalet hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinden en üst düzeyde sorumlu olan Adalet Bakanının, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na üye olarak iştirak edip, görüş açıklaması ve oy kullanmasının yargı bağımsızlığı ilkesi ile çelişmediği, keza, Avrupa Birliği üyesi birçok ülkede Adalet Bakanlarının bu tür kurulların doğal (ex officio) üyeleri olduğu, bazılarında ise başkan ya da başkan vekili pozisyonunda buldukları,

- Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan önceki ilerleme raporlarında sıkça belirtilen ve 2007 yılındaki son raporda da tekrar edilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısına ilişkin, mevcut yapının yargının tamamını temsil etmediği yönündeki eleştiriler dikkate alınarak, üye seçiminde yeni bakış açılarının geliştirilmesine olanak sağlaması gerektiği,

Şeklinde görüş bildirilmiştir.⁸³⁷

Keza, 2008 yılı ilerleme raporunda da benzer tespitlerde bulunulmuştur.⁸³⁸

Rapora göre:

---

⁸³⁵ Bölge adliye mahkemeleri konusunda geniş bilgi için bkz. ÖZDEMİR, Kenan – HIZ, Yüksel – BALO, Yusuf Solmaz, "Türk Yargısında Yapısal Çözüm Arayışları ve Bölge Adliye 'İstinaf' Mahkemeleri", Adalet Dergisi, S.21, Ocak 2005, s.1-37.

⁸³⁶ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/2007TRILERLEMERAPORU-TR.pdf> (19.05.2008)

⁸³⁷ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 29.11.2007 tarih ve 9830 sayılı yazısından derlenmiştir.

⁸³⁸ Bahse konu rapor, 05.11.2008 tarihinde açıklanmıştır.

Yargının tarafsızlığı konusundaki endişeler devam etmektedir. Bazı vesilelerle yargı veya yüksek mahkemenin kıdemli üyelerince, ülkede yargının yetkisini aştığı ve siyasî konularda belli bir tutum benimsediğine dair tartışma başlatan açıklamalarda bulunulmuştur. Keza, bazı güncel olaylarda üst düzey yargı mensuplarınca, gelecekte görülebilecek davalardaki tarafsızlıklarına gölge düşürebilecek siyasî demeçler verilmiştir.

Yargının bağımsızlığı konusunda, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşumu ve adalet müfettişlerinin raporlama zinciri konularında hiçbir ilerleme olmamıştır.

Adalet Akademisi, tüm yargı sistemini kapsayacak bölgesel düzeyi de içeren güçlü ve bağımsız bir eğitim sağlayıcısına henüz dönüşmemiştir. Sivil toplum temsilcileri tarafından, sadece maddî hukuk alanında değil adlî hukuk alanında da eğitim verilmesi gerektiğine işaret edilmiştir.⁸³⁹

D. ADALET BAKANLIĞININ BU KONUDAKİ ÇALIŞMALARI

2. Dünya savaşından sonra, Avrupa'da başlıca iki entegrasyon süreci gözlenmektedir. Bunlardan birincisi Avrupa'nın hukukî entegrasyonuna yönelik Avrupa Konseyinin çalışmaları, diğeri ise Avrupa'nın siyasî entegrasyonunu sağlamaya uğraşan Avrupa Birliği'dir. Hemen belirtmek gerekir ki, Avrupa Konseyi uluslararası bir kuruluş olduğu hâlde, Avrupa Birliği kendine özgü bir bütünleşme modelidir.⁸⁴⁰

Demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı esası üzerine kurulu Avrupa Konseyi, kurulduğundan itibaren kabul ettiği birçok sözleşme, karar ve tavsiye kararı ile üye ülkelerin hukuk sistemlerini birbirine yaklaştırmaya ve aralarında uyum sağlamaya çalışmıştır.⁸⁴¹

⁸³⁹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün Avrupa Komisyonu Türkiye 2008 İlerleme Raporu'nun Adalet Bakanlığını İlgilendiren Kısımlarının Tercümesine dair bilgi notundan derlenmiştir.

⁸⁴⁰ ÜNAL, Şeref, "Avrupa Birliği Adalet ve İçişleri Politikası ve Türkiye", Adalet Dergisi, S.7, Nisan 2001, s.14.

⁸⁴¹ ÜNAL, (2001), s.14.

Türkiye'nin Avrupa Birliği hukukuna uyumunda en önemli kilometre taşlarından birisi de uyum yasalarıdır. Uyum yasalarının temel amacı, Türkiye'nin Kopenhag siyasî kriterlerine intibak sağlamasıdır. Bu süreç, Türkiye aday ilan edilmeden önce başlamıştır.

Bu alanda ilk değişiklikler Avrupa Konseyi'ne bağlı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği kararlar dikkate alınarak yapılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kendisine yapılan bir başvuru sonucunda Türkiye'deki Devlet Güvenlik Mahkemelerinde asker üye bulunmasının yargı bağımsızlığı ilkesiyle çeliştiği kararını vermiştir.⁸⁴² Bu karar üzerine 1999 baharında yasa değişikliği yapılarak mahkemenin üyeleri arasından asker kökenli olanlar çıkarılmıştır. Zaten bir süre sonra da, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşunu düzenleyen Anayasanın 143. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.⁸⁴³

2000'li yıllarda hız kazanan uyum yasalarının temel katalizörü ise Avrupa Birliği olmuştur. 1999 Aralık ayında Türkiye'nin aday ülke ilan edilmesinin ardından tam üyelik hedefine öngörülerek birbiri peşine hukukî değişiklikler ve yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programda öngörülen yükümlülükleri yerine getirme çabası içerisine girmiştir. Anayasada ve yasalarda birbiri ardına kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Bu çerçevede ilk değişiklik Ekim 2001'de kabul edilen 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun"dur. Bu kanunla 1982 anayasasının başlangıç bölümü, 32 maddesi ve bir geçici maddesi değiştirilmiştir.⁸⁴⁴ Bunlardan konumuzla ilgili olarak en önemlisi hak arama hürriyetine dair 36. maddeye yapılan bir ekleme ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesindeki adil yargılama hakkının tanınmasıdır.⁸⁴⁵ Anılan madde hükmüne göre; Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Gözler, bu değişikliğin, maddenin önceki hâlinde yer alan, "yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve sa-

⁸⁴² Incal/Türkiye Davası, 25.02.1997, 22678/93, ÇELİK, s.79.

⁸⁴³ Resmî Gazete, 22.05.2004, 25469.

⁸⁴⁴ Resmî Gazete, 17.10.2001, 24556, mükerrer.

⁸⁴⁵ FENDOĞLU, İnsan Hakları, s.73.

vunma hakkı” olarak beliren yargılanma hakkına bir yenilik getirmediğini ileri sürmüştür.⁸⁴⁶

Anayasa değişikliklerinin genel gerekçelerine bakıldığında, kamuoyunun beklentileri, yeni siyasî açılımlar doğrultusunda yenilenme gereği, Avrupa Birliği’ne tam üyelik sürecinde gerekli kanunî düzenlemelerin yapılmasının lüzumu, çağdaş demokratik standartlara ve evrensel kurallara uygun insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkesinin öne çıkarmanın amaçlandığı görülmektedir.⁸⁴⁷

2001 değişiklikleri, hâkimin fonksiyonunu pekiştirici çizgiler taşımaktadır. Bu konuda hâkimlere özgül bir işlev yüklenmiştir. Şöyle ki, hak ve hürriyetlerin iyileştirilmesi ya da norm alanını genişletme yönündeki misyonunu kısmen yerine getiren yasama organının, yeni Anayasa kurallarına uyumlu hâle getirmediği eski kanun maddesinin çelişmesi hâlinde, hâkimlerin yeni Anayasa maddesini uygulaması normlar hiyerarşisi kuramı çerçevesinde konulan Anayasanın 11, 137 ve 138. maddelerinin gereğidir.⁸⁴⁸

Aksi görüşe göre ise, 4709 sayılı Yasayla yapılan değişiklikler, hukuk alanında hiçbir değişikliğe yol açmayacak türden, abesle iştigal örneği değişikliklerdir. Hacim olarak 1876 Kanunuesası’nı değiştiren 1909 ve 1961 Anayasası’nı tadil eden 1971 değişiklikleriyle mukayese edilmesi mümkün olan, hatta kapsamı itibarı ile bunların dahi gerisinde kalan 2001 değişikliklerinin hukuk düzenimize bir yenilik getirmesi mümkün değildir.⁸⁴⁹

Yasama organının çağdaş hukuka yönelik çalışmaları, gerçekleştirilen mevzuat yenilikleri, toplumun diğer kesimlerince de ülkemizin insan hakları doğrultusundaki kararlılığı olarak algılanmalıdır. Bu yasaların içini doldurmak da yargının öncelikli görevi olmalıdır. Yargı, çağdaş yorumlarıyla hukuk üretiminde yasama ve yürütmeye yol gösterecek canlı bir birikimin odağında yer al-

⁸⁴⁶ GÖZLER, Kemal, “3 Ekim 2001 Tarihli Anayasa Değişikliği: Bir Abesle İştigal Örneği”, Anayasa Yargısı Dergisi, C:19, 2002, s.336.

⁸⁴⁷ TUNÇ, Hasan, Anayasa Hukukuna Giriş, 2. Baskı, Nobel Dağıtım, Ankara 1999, s.69-73.

⁸⁴⁸ KABOĞLU, İbrahim Özden, “Yargıç, Demokrasi ve Egemenlik”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.32,33.

⁸⁴⁹ Geniş bilgi için bkz. GÖZLER, (2002), s.326-354.

maktadır. Bu nedenle yaşamın her titreşimi yargıya yansımalıdır. Kaldı ki, yasalarda beklenen değişimler gerçekleşmese bile, yargının gücü, evrensel hukukun vazgeçilmez temel prensiplerini hukukumuzda kazandırmaya yeterli gelecektir.⁸⁵⁰

Anayasamızda birbiri peşine gerçekleştirilen değişiklikler, Avrupa’da ve Dünyada büyük yankı uyandırırken, uygulamanın çoğu kez yasal değişikliklere paralel seyir takip etmediği Türkiye hakkında yayınlanan İlerleme Raporlarında dile getirilmiştir. Raporlarda, bir yandan Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde yapılan yasal değişiklikler büyük başarı olarak nitelendirilirken, öte yandan uygulamanın yasal değişikliklerle örtüşmediği eleştirisi yapılmıştır. Bu yüzden ki, Anayasayı değiştirme çabaları hâlen devam etmektedir. Zaten Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin kabulünün üzerinden elli yıl geçtikten sonra ek protokollerle sözleşmeye eklenen yeni haklar, Anayasanın yeniden yazılmasını gerekli kılmaktadır.⁸⁵¹

Öte yandan, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde yapılan Anayasal ve yasal değişimlerin halka yeterince anlatılamaması sonucu, İktisadî Kalkınma Vakfının hazırladığı “AB Müktesebatının Uygulanışının Türk İş Dünyasına Etkileri” projesi kapsamında seminerlere katılan 518 uzmanın yüzde 91’i kamuoyunda bilgi eksikliğinin ve bilgi kirliliğinin bulunduğu görüşünü dile getirmişlerdir. Türk kamuoyunun yüzde 91’i uyum çalışmaları konusunda yeterince bilgi sahibi değildir.⁸⁵²

Bu çerçevede, Avrupa Komisyonunun her yıl aday ülkelerin Avrupa Birliği’ne katılım yolunda kaydettikleri gelişmeleri değerlendiren Ekim ayı sonu itibariyle yayınlacağı “Düzenli İlerleme Raporları”na esas olmak üzere Ekim 2007 tarihinden bu yana Avrupa Birliği müktesebatının uygulanmasına yönelik olarak kabul edilen mevzuatın etkin şekilde uygulanması amacıyla, 19.04.1989 tarihli Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği tamamıyla yürürlükten kaldı-

---

⁸⁵⁰ DİNÇ, Güney, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Savunma ve Hak Arama Sürecinde Silahların Eşitliği”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.372,373.

⁸⁵¹ FENDOĞLU, Türk Anayasası, s.114.

⁸⁵² FENDOĞLU, İnsan Hakları, s.78,79.

rılmış, yerine 24.01.2007 tarihinde Resmî Gazetede aynı adla çıkartılan yeni Yönetmelik'te, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun yapısı, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma yöntemlerine ilişkin usul ve esasları düzenleyen yeni yönetmelikte, uyum yasalarına paralel düzenlemeler yapılmıştır.

Anılan Yönetmelikle, Avrupa Birliği Mevzuatına uyum sağlamak ve yargı bağımsızlığına vurgu yaparak bu kavramı pekiştirmek üzere; hâkimlerin kararlarındaki kanunî anlayış ve uygulamaların, delillerin tartışılmasındaki yargısal yetkilerinin kullanılmasına dair hususların müfettişlerin tenkit ve önerilerine konu teşkil edemeyeceği konusu Yönetmeliğin 24/3. maddesinde yer almıştır.

Aynı Yönetmeliğin 87.maddesi ile denetlenen birimlere kendilerine yapılan tavsiyelere karşı itiraz etme hakkı tanınmış ve bunun usul ve şartları gösterilmiştir.

Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının sürekli disiplin tahkikatı altında tutulmasının önüne geçilmesi açısından 5435 sayılı Kanun'un 27. maddesi uyarınca 2802 sayılı Kanun'un 72. maddesinde yapılan değişikliklerle; hâkim ve savcılarının meslekten çıkarma ve yer değiştirme cezalarını gerektiren eylemleri hariç olmak üzere, bu kanuna göre disiplin soruşturmasını gerektiren eylemlerin işlenmesinden itibaren üç yıl geçmiş ise disiplin soruşturması açılmayacağı, disiplin cezasını gerektiren eylemin işlendiği tarihten itibaren beş yıl geçmiş ise disiplin cezası verilemeyeceği, disiplin cezasını gerektiren eylem, aynı zamanda bir suç teşkil eder ve bu suç için kanunda daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörülmüş olur ve ceza soruşturması veya kovuşturması da açılır ise, ikinci fıkrada belirtilen süre yerine bu sürelerin uygulanacağı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca kovuşturma sonucunun beklenmesine karar verilenler hakkında ise, mahkeme kararının kesinleşmesinden itibaren iki yıl geçmekle ceza verme yetkisinin zamanaşımına uğrayacağı şeklindeki kanuni düzenleme yeni Yönetmeliğin 99 ve 100 üncü maddelerinde aynen yer almıştır.

Yönetmeliğin 95. maddesinde müfettişler tarafından denetlenen görevliler hakkında doldurulan hâl kâğıtlarının, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu'nun 26. Maddesi kapsamında "Bilgi Notu" niteliğinde olduğu vurgulanmıştır.

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 48. maddesinde bölge adliye mahkemeleri ve bölge adliye mahkemeleri Cumhuriyet Başsavcılıkları ile bölge adliye mahkemeleri adalet komisyonlarının denetimlerinin adalet başmüfettişlerince yapılacağı hükmü getirildiğinden bölge adliye mahkemelerinin denetimine ilişkin hükümlere de yeni Yönetmeliğin 59-63 üncü maddelerinde yer verilmiştir.

Yönetmeliğin 89/11 Maddesinde teftiş edilen görevliler hakkında düzenlenen hâl kâğıtlarında takdir edilen zayıf ya da orta nota gerekli görülen açıklamaların yapılması ve dayanak belgelerinin de eklenmesi gerektiği öngörülmüştür

Yapılan denetimlerde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesi uyarınca; yargılamanın etkin ve süratli bir şekilde sonuçlandırılmasında usul hükümlerine riayet olunup olunmadığı konusu üzerinde titizlikle durulacağı Yönetmeliğin 60. maddesinde belirtilmiştir.

Öte yandan Teftiş Kurulunun idarî kapasitesini artırmaya yönelik olarak da bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda:

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 37. maddesini değiştiren 5435 sayılı Kanun'un 18. maddesi uyarınca "Başkan Yardımcılığı" müessesesi getirilerek yeni Yönetmeliğin 10. maddesinde görev ve yetkileri belirlenmiş, başkan yardımcılarının Danıştay ve Yargıtay üyeliğine seçilme hakkını kaybetmemiş olan birinci sınıf Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları arasından Bakan, Başbakan ve Cumhurbaşkanının imzalarını taşıyan müşterek kararname ile atamalarının yapılacağı hükme bağlanmıştır. Adalet Müfettişliğine atanma konusunda aynı Kanunun 18. maddesiyle getirilen hâkim ve savcılık mesleğinde en az 8 yıl süre ile görev yapma şartı yeni Yönetmeliğin 26. maddesine aktarılmış, bununla birlikte geçici madde ile getirilen 8 yıllık sürenin 3 yıl boyunca 5 yıl olarak uygulanacağına dair hükmüne de Yönetmeliğin Geçici 1. maddesinde yer verilmiştir.

Kadro artırımını sonucu yeni alınan müfettişlerle birlikte Teftiş Kurulu Başkanlığı'nda görev yapan müfettiş sayısı 193'e çıkarılmış ve Yönetmelikte belirtilen azami gezi sürelerine uyulmasına imkân sağlanmıştır.

Adalet Müfettişlerinin denetimine tabi olan birimlerin çokluğu, noterlik, icra müdürlüğü gibi ayrı meslek gruplarının denetimlerinin gerçekleştirilmesi ayrıca teftişe tabi birimlerde çalışanların soruşturmalarının da adalet müfettişleri tarafından yapılması nedeniyle müfettişler arasında uzmanlaşma ihtiyacı duyulmuş buna paralel olarak Yönetmeliğin 32.maddesinde uzmanlaşmaya ilişkin düzenleme yapılmış ve aynı madde uyarınca; Cumhuriyet Başsavcılığı, İnfaz, Ceza Mahkemeleri, Hukuk Mahkemeleri, İcra Daireleri, Noterlik Daireleri uzmanlık kurulları oluşturulmuştur.

Her kurul, kendi alanında mevzuatta yapılan değişiklikler ile Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararları takip etmektedir. Söz konusu kararlar ile değişen mevzuat ve bu mevzuatın getirdiği yenilikler ülke çapında uygulamada birliği sağlamak için tüm yargı teşkilatına aktarılmak üzere denetimde olan veya olmayan bütün müfettişlere ulaştırılmış ve böylece adlî ve idarî yargı da yapılan değişikliklerin her yerde aynı şekilde uygulanması sağlanmıştır.

Teftiş Kurulu Başkanlığı'nda yer alan tüm adalet müfettişleri ve Bakanlık üst düzey yöneticilerinin katılımı ile yılda en az bir defa olmak üzere değerlendirme toplantıları düzenlenerek yargı teşkilatının sorunları ve bunların giderilebilmesi için çözüm yolları aranmış ayrıca değişen mevzuat karşısında uygulamada birliği sağlayabilmek için değerlendirmeler yapılmıştır.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 87. maddesinin 14. fıkrası "Bu Yönetmeliğin 113 üncü maddesine göre incelenen öneriler listesi, ilgili hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile diğer görevlilere tebliğ edilmek üzere mahalline gönderilir. Mahal Cumhuriyet Başsavcılığı, öneriler listesini denetim dönemi içerisinde o yerde çalışıp ayrılanlar da dâhil tüm hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile diğer alâkadarlara tebliğ eder." hükmünü içermesine rağmen bazı yer Cumhuriyet Başsavcılıkları öneriler listesini sadece buldukları yerde görev yapan

ilgililere tebliğ etmekle yetindikleri ve daha sonra bu eksikliğin ikmali için gereksiz yazışmalar yapıldığı belirlendiğinden öneriler listesinin o yerde çalışıp ayrılanlar da dâhil olmak üzere tüm ilgililere tebliği konusuna önem verilmiştir.⁸⁵³

Öte yandan Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan ve 08.04.2008 tarihinde Adalet Bakanlığı internet sayfasından yargı teşkilatına duyurulan “Yargı Reformu Stratejisi Taslağı”nda kısa ve orta vadede yapılması düşünülen mevzuat değişikliği çalışmaları yer almıştır.⁸⁵⁴ Buna göre:

Taslağın giriş bölümünde⁸⁵⁵;

Türkiye’de yargı alanında son yıllarda yasal ve uygulamaya dönük çok önemli çalışmalar gerçekleştirildiği, bağımsız ve tarafsız yargının adaleti sağlamanın ön şartı olduğu, strateji taslağı hazırlanırken;

- Yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi,
- Yargının tarafsızlığının geliştirilmesi,
- Yargının verimliliği ve etkililiğinin artırılması,
- Yargıda meslekî yetkinliğin artırılması,
- Yargı örgütü yönetim sisteminin geliştirilmesi,
- Yargıya güvenin artırılması,
- Adalete erişimin kolaylaştırılması,
- Uyuşmazlıkları önleyici nitelikteki tedbirlerin etkin hale getirilmesi,
- Ceza infaz sisteminin geliştirilmesi,
- Avrupa Birliği müktesebatına uyum sürecinin gerektirdiği mevzuat çalışmalarına devam edilmesi,

---

⁸⁵³ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın 22.04.2008 tarihli bilgi notundan derlenmiştir.

⁸⁵⁴ Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, <http://www.basin.adalet.gov.tr/bnot/2008bnot/Yargı%20Reformu%20Stratejisi%20Taslağı.pdf> (19.05.2008)

⁸⁵⁵ Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, s.1-4.

Hususlarının amaç olarak belirlendiği, bu amaçların gerçekleştirilmesine hizmet edecek hedeflerin de tespit edildiği açıklanmıştır.

Taslağın “Yargı Bağımsızlığının Güçlendirilmesi” başlığını taşıyan bölümünde⁸⁵⁶;

Yargı bağımsızlığı konusunun, 1961 Anayasası’ndan önce olduğu kadar 1982 Anayasası’nın kabulünden sonra da sürekli olarak ülke gündeminde kaldığı, 1961 Anayasası’nın, önceki döneme reaksiyon olarak, hâkimlerin özlük işle-riyle ilgili görevin, salt hâkimlerden oluşan bağımsız bir Yüksek Hâkimler Kurulu’na verilmesini öngördüğü, 1982 Anayasası ile Kurulun yapısının değiştirilerek Kurulda yürütme organı mensuplarının da temsiline başlanıldığı, bu düzenleme- nin yargı bağımsızlığı ile bağdaşmadığı ve hukuk devleti ilkesini zedelediğinin iddia edildiği,

Bu konudaki eleştirilerin;

- Kurul’un yargının tümünü temsil edecek şekilde oluşturulmaması,
- Kurulun oluşumunda demokratik meşruiyet ilkesine yeterince riayet edilmemesi,
- Kurul kararlarına karşı etkili bir itiraz sisteminin bulunmaması,
- Kurul’un çalışma yöntem ve kararlarının şeffaflık ilkesine uygun ol- maması,

Hususlarına yönelik olduğu,

Kurul’un oluşumunda yalnızca Yargıtay ve Danıştay’dan seçilen üyelerin yer almasının, ilk derece mahkemesi ve faaliyete geçecek olan istinaf mahkeme- lerinden üye seçilmesinin öngörülmemesinin yargının temsilinde ciddi bir sorun olduğunu gösterdiğini, mevcut haliyle Kurul’un yapısının, hâkim ve savcılar üzerinde yüksek mahkemelerin vesayetinin olduğu izlenimini oluşturduğunu, bu nedenlerle yargı için hayati önemi haiz görevleri ifa eden Kurul’un yapısının yargının tümünü temsil edecek şekilde yeniden düzenlenmesinin gerektiğini,

---

⁸⁵⁶ Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, s.5-14.

Adalet Bakanının Kurulda yer almasının demokratik meşruiyet ilkesi açısından önemli olmakla birlikte yasama organının kurula üye seçimi için yetkisinin olmamasının bir eksiklik olarak görüldüğü, yapılacak çalışmayla yasama ve yürütme organı (Cumhurbaşkanı) tarafından Kurul'a hâkim ve savcılar arasından üye seçimi konusunda görev ve yetki verilmesinin plânlandığı,

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları aleyhine başka hiçbir idare veya yargı merciine başvurulamamasının, eşitlik ilkesi ve hak arama özgürlüğü yönünden büyük önem taşıdığı, bu nedenle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yeniden yapılandırılması sürecinde itiraz yolunun etkin hale getirilmesinin düşünüldüğü, ayrıca, hâkim ve savcılarının meslekten çıkarma cezasını gerektiren disiplin suçu işlemleri halinde tanınan "İtirazları İnceleme Kurulu"nda sözlü veya vekille savunma hakkının kapsamının genişletilmesinin uygun olacağı değerlendirildiği,

Çağdaş kamu yönetimi anlayışında şeffaflığın hayatî öneme sahip olduğu, bu şekilde Kurul kararlarının kişisel verilerin korunması ilkesi gözetilerek kamuoyunun bilgisine açılacağı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun sekretarya hizmetlerinin Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü'nce yürütüldüğü, yapılacak Anayasa değişikliği ile Kurulun geniş tabanlı temsil esasına dayalı bir yapıya kavuşturulmasına paralel olarak, teklif makamı ile karar makamının tek elde birleşmesini engelleyecek şekilde sekretarya hizmetinin yeniden yapılandırılacağı, Kurulun mali özerkliğinin bulunması ile idarî ve mali işlemlerinin yürütüldüğü büroların oluşturulmasının uygun olacağı düşünüldüğü,

Anayasanın 144. maddesinde, hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme vazifesinin Adalet Bakanlığı Teftiş Kuruluna bağlı çalışan Adalet Müfettişlerine ait olduğunun düzenlendiği, hâkim ve savcılardan oluşan Teftiş Kurulunun, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun da başkanı olan Adalet Bakanına bağlı olarak görev yaptığı, Ayrıca Adalet Bakanının, soruşturma ve inceleme işlemlerini, Teftiş Kurulu dışında ilgili kişiden daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabileceği, çağdaş hukuk düzeninde iddia ve karar makamlarının gerek usul hükümleri gerekse yapısal

olarak birbirinden ayrılmış olduğu, denetim sisteminin, Yüksek Kurulun yeniden yapılandırılmasına paralel olarak iddia ve karar makamlarının tek elde birleşmesini engelleyecek şekilde yeniden yapılandırılacağı,

Batı ülkelerinin birçoğunda yargı mensuplarının meslek kuruluşları bulunduğu göz önünde tutularak, diğer meslek kuruluşlarında olduğu gibi, Anayasanın 135. maddesi hükümleri doğrultusunda, hâkimlik ve savcılık mesleğine mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadıyla tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun Ülkemizde de kurulması gerektiği fikrinin uzun zamandır, akademisyenler ve ilgili meslek ve sivil toplum kuruluşları tarafından ifade edildiği, belirtilen ihtiyaç doğrultusunda idarî ve malî özerkliği haiz Hâkimler ve Savcılar Birliğinin kurulması hususunda Bakanlıkça çalışmalar yapıldığı, konunun Avrupa'dan davet edilen uzmanların ve yargı çevrelerinin katılımıyla gerçekleştirilen seminerde tartışıldığı, buradan çıkan görüş ve öneriler de değerlendirilmek suretiyle son şekli verilen Tasarı Taslağının hâlen TBMM Komisyonlarında bulunduğu, bahse konu Tasarıda, Birliğin ve Birliğin uygun göreceği yerlerde şubelerin kurulması, şubeler ve Birlik organlarının Kanunda gösterilen usullerle, yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilmesi esasının benimsendiği, Anayasanın 135. maddesi hükmü gereğince hâkim ve savcıların Birliğe kayıtlarının isteğe bağlı olduğu, meslek birliğinin ülkedeki derneklerden farklı olarak yargı bağımsızlığı ilkesi gözetilecek şekilde İçişleri Bakanlığı ve mülkî idare amirliklerinin kontrolüne tabi olmamasının öngörüldüğü,

Yargı bağımsızlığının sadece Anayasa ve kanunlarda yazılı bir ilke olarak kalması değil, aynı zamanda toplumsal hayata geçirilmesinin hukuk devleti açısından gerekli olduğu, bunu sağlamak için yargı bağımsızlığı konusunda hâkim ve savcı adayları dâhil olmak üzere tüm yargı profesyonellerinin bu konuda eğitime tabi tutulmasının öngörüldüğü, Adalet Akademisinde yargı profesyonellerine bu hedefe yönelik olarak yargı bağımsızlığının içselleştirilmesi ve kültür haline getirilmesini sağlamak amacıyla ders, seminer, konferans gibi faaliyetler düzenlenmesinin plânlandığı,

Belirtilmiştir.

Taslağın “Yargı Tarafsızlığının Geliştirilmesi” başlığını taşıyan bölümünde de⁸⁵⁷;

Yargının tarafsızlığının, güçlü ve güvenilir bir yargı sistemi oluşturmak için en az yargı bağımsızlığı kadar önemli olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan düzenlemeler daha çok yargı bağımsızlığına vurgu yapıyor gibi görünmekle birlikte bu düzenlemeler içerisinde tarafsız bir yargının unsurlarının da yer aldığını, Türk yargısına tarafsızlık açısından önemli bir eleştiri getirilmemekle birlikte, uygulamadan kaynaklanan bazı hususlar nedeniyle, Anayasa’da ve uluslararası belgelerde yer alan unsurlardan hareketle mahkemelerin tarafsızlığının tam olarak sağlanması ve en az bunun kadar önemli olarak bu tarafsızlığın yargı profesyonellerince içselleştirilmesi ve kamuoyunca doğru şekilde algılanabilmesi bakımından bazı adımların atılmasının gerektiğini,

Yargı etiği konusunda uluslar arası alanda genel kabul görmüş temel prensipleri içeren “Bangalor Yargı Etiği İlkeleri” ve savcılar için etik ve davranış biçimlerine ilişkin Avrupa esaslarını belirleyen “Budapeşte İlkeleri”nin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’na benimsenerek yargı teşkilatına duyurulduğunu, bundan başka, yargı mensuplarını ilgilendiren bir kısım etik ilkelerin, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ve değişik düzenlemeler içerisinde yer aldığını,

Buna mukabil, ülkemizde yargı mensupları için etik ilkeleri ve davranış kurallarını derli toplu bir şekilde bir araya getiren ve bunların önemini vurgulayan bir düzenlemenin bulunmadığını, bu tür bir düzenlemenin, diğer birçok hususun yanında yargının tarafsızlığına ve bu tarafsızlığın doğru bir şekilde algılanmasına önemli katkı yapacağı, bu nedenle, ilgili uluslar arası belgeler de dikkate alınarak, yargının bütün kademelerini kapsayacak şekilde “Yargısal Etik ve Davranış Kuralları”nı içeren bir belgenin oluşturulacağı ve bu konuda tüm yargı mensuplarına ve çalışanlarına eğitim verileceği,

Yargının tarafsızlığı söz konusu olduğunda, mahkemelerde görülmekte olan veya soruşturma aşamasında olup daha sonra mahkemelerin önüne gelecek

---

⁸⁵⁷ Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, s.15-17.

olan konularla ilgili olarak medyada yapılan yayınların mahkemelerin tarafsızlığını etkileyip etkilemediği tartışmalarının gündeme geldiği, konu, yargının bağımsızlık ve tarafsızlığı ile haber alma ve haber verme özgürlükleri açısından önem arz ettiğinden hassas bir dengenin sağlanmasını gerektirdiği, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Adliye Karşı Suçlar" başlıklı İkinci Bölümünde, adil yargılanma hakkını ve mahkemelerin tarafsızlığını sağlamaya yönelik düzenlemeler yer aldığı, özellikle bu konu başta olmak üzere medyanın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amacıyla yönelik faaliyetler yapılacağı, Ayrıca, halen Adalet Bakanlığı tarafından Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun desteği ile Türkiye'de yargı-medya ilişkileri üzerine bir Ar-Ge projesinin hazırlık çalışmalarının yürütüldüğü, bu projenin çıktılarına göre gerekli yasal veya idarî düzenlemeler ile eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılacağı,

Yüksek mahkemelerden Anayasa Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının tamamının Resmi Gazete'de ve ayrıca internet ortamında yayınlandığı, buna karşın Yargıtay ve Danıştay kararlarından ise yalnızca kararı veren Dairece emsal olabileceği düşünülenlerin yayınlanması ile yetinildiği, bu durumda; Yargıtay ve Danıştay'ın tüm kararları yayınlanmadığı için yargı profesyonelleri, öğreti ve kamuoyunun, kararları bir bütün olarak görmesi, incelemesi ve bilimsel eleştiri imkânını tam anlamıyla bulamadığı, içtihat birliğinin daha iyi sağlanabilmesi, hâkim, savcı ve avukatlar ile bilim adamlarının Yargıtay ve Danıştay'ın kararlarını bir bütün olarak görebilmeleri, kararlar üzerinde bilimsel araştırma ve eleştiri yapılabilmesi için kişisel verilerin korunması kaydıyla bütün kararlara ulaşılabilmesini ve internetten yayınlanmasını sağlayacak hukukî ve yapısal düzenlemeler yapılacağı, UYAP sayesinde bunun teknik alt yapısının da mevcut olduğu,

Hâkimler ve savcıların disiplin suçu teşkil eden ve cezalandırılması gereken hal ve hareketlerinin 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda düzenlendiği, bunların önemli bir kısmının "hâkimin tarafsızlığı" ilkesinin ihlali niteliğindeki davranış ve fiiller olduğu, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kanunla belirlenen bu disiplin suçlarını işleyen hâkim ve savcılar hakkında disiplin cezası kararları verdiği, ancak bu kararlar sadece ilgisine tebliğ edildiğinden

başkalarının ulaşılmasının mümkün olmadığı, hukukun temel ilkelerinden olan “suç ve cezada belirlilik” ilkesi uyarınca, hâkim ve savcıların hangi eylemleri işlemeleri halinde ne tür bir disiplin cezasına çarptırılacakları konusunda yetkili makamın uygulamasını bilmenin hakları olduğu gibi, kamu yönetiminde geçerli “saydamlık” ilkesinin de hâkim ve savcılara verilen disiplin cezalarına ilişkin kararların yayınlanmasını gerektirdiği, bu nedenle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun disiplin cezalarına ilişkin kararlarının yukarıda belirtilen amacı gerçekleştirecek şekilde ve kişisel verilerin korunması ilkesi gözetilerek yayınlanması yönünde düzenleme yapılacağı, böylece, yukarıda belirtilen hususların yanı sıra verilen disiplin cezalarının bütün yargı mensuplarına örnek teşkil etmesi suretiyle yargının tarafsızlığına ve yolsuzlukla mücadeleye katkı ve Yüksek Kurul kararlarında şeffaflık sağlanacağı,

Mer’i hukukta, yargı mensupları ile ilgili disiplin düzenlemeleri arasında birlik ve paralellik bulunmadığı gibi muğlak ifadelerle kaleme alınmış, nesnel ölçütlere dayanmayan düzenlemelere de rastlandığı,

Bu cümleden olarak;

Yüksek mahkemelerin başkan ve üyeleri haricindeki yargı mensupları için 2802 sayılı Kanun’un 62 vd. maddelerinde uyarma, aylıktan kesme, kınama, kademe ilerlemesini durdurma, derece yükselmesini durdurma, yer değiştirme ve meslekten çıkarma,

2797 sayılı Yargıtay Kanunu’nun 19’uncu maddesinde Yargıtay mensupları için “uyarma” ve “görevden çekilmeye davet”,

Danıştay mensupları için ise 2575 sayılı Danıştay Kanunu’nun 73’üncü maddesinde “uyarma” ve “hizmet süresine göre istifa etmeye veya emekliliğini istemeye davet edilme” ve 83’üncü maddede “meslekten çıkarma”,

Müeyyidelerinin öngörüldüğü,

Hakeza, her bir kanunda öngörülen disiplin soruşturması ve karar verme usulünün de birbirinden farklı olduğu, Yüksek Mahkemelerin başkan ve üyeleri için disiplin suçlarının neler olduğu belirlenmediği gibi öngörülen disiplin cezaları da eylemin niteliğine ve ağırlığına göre “orantılılık” ilkesini sağlayabilecek

nitelikte olmadığını, Yargıtay Kanunu'nun bunları bir "disiplin cezası" olarak dahi nitelendirmediği,

Anayasa Mahkemesi başkan ve üyeleri için ise pozitif hukukta herhangi bir disiplin hükmü ve cezası yer almadığı,

Yolsuzlukla mücadele, yargıya güven, meslek onur ve ahlakı gibi temel değerlerin daha iyi korunabilmesi açısından yargı mensupları ile ilgili disiplin hükümlerinin açık, sınırları çizilmiş ve belirli hale getirileceği,

Yüksek mahkeme başkan ve üyeleri ile ilgili paralel düzenlemeler yapılacağı,

Açıklanmıştır.

Taslağın, "Yargının Verimliliği ve Etkililiğinin Artırılması" başlığını taşıyan bölümünde⁸⁵⁸;

İyi ve hızlı işleyen, etkili ve verimli bir yargı sisteminin varlığının hukuk devletinin önemli gereklerinden biri ve yargı sistemine güven durulmasının ön koşulu olduğu,

Belirtilmiştir.

Taslağın, "Yargıda Meslekî Yetkinliğin Artırılması" başlığını taşıyan bölümünde⁸⁵⁹;

Hukuk yaşayan bir bilim dalı olduğundan güncel gelişmelere paralel olarak yenilenen mevzuat aynı ölçüde uygulanmadığı durumlarda hukuk alanında çağı yakalamanın mümkün olmadığı, 2003 yılının sonunda çok önemli bir kurum olan Türkiye Adalet Akademisinin kurulduğu, Akademinin henüz tam anlamıyla fonksiyonunu yerine getirebildiğinin söylenemeyeceği, bu nedenle, Akademinin yasada yazılı görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için örgütsel yapısında düzenleme yapılacağı ve işleyişinde etkinliği sağlamak bakımından gerekli tedbirler alınacağı,

---

⁸⁵⁸ Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, s.18-24.

⁸⁵⁹ Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, s.25,26.

Son yıllarda gerçekleştirilen yabancı dil, bilgisayar ve insan hakları eğitimleri ile meslek içi eğitimin yargı profesyonelleri için yoğunlaştırılarak yaygınlaştırılacağı,

Türkiye Adalet Akademisi ve Eğitim Dairesi Başkanlığı tarafından yargı mensubu ve çalışanlarına meslekî yetkinliğin artırılması ve kişisel gelişim konularında verilen eğitime devam edileceği, bu çerçevede özellikle ve Eğitim Dairesinin önceki yenilenen mevzuat, etik kurallar, çağdaş bilgi teknolojileri, etkili iletişim konularında verilen eğitimlerin sürdürüleceği,

4954 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Kanunu'nda değişiklik yapılarak;

- Yasada yazılı görevlerin hepsini yerine getirebilecek kapasiteye sahip olması,
- Uzmanlık eğitiminin faal hale getirilmesi,
- Daimî akademik kadro oluşturulması,
- Lisansüstü eğitim programlarının başlatılması,
- Avrupa Birliği Hukuku alanında eğitim müfredatı hazırlanması,
- Hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile temel hak ve özgürlükler konusunda sürekli eğitim verilmesi,
- Tarihî hukuk metinlerinin okunması için eğitim verilmesi,
- Taşra teşkilâtının kurulması,
- AB hukuku ve insan hakları eğitimlerinin verilmesi,

İçin öngörülen fizikî ve eğitim kapasitesinin artırılması yönelik çalışmalar yürütüleceği,

Hukuk alanındaki gelişmeleri takip etmek, ortaya çıkan sorunları gidermek amacıyla bilimsel toplantılar yapılacağı,

Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile bir kısım yargı çalışanlarına yabancı dil eğitim verilmesine yönelik faaliyetlere, kaynak ve kapasite arttırılarak devam edileceği,

Adalet Bakanlığının internet sitesinde yer alan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ve yargı ile ilgili diğer uluslararası belgelerin yayımına güncellenerek devam edileceği,

Açıklanmıştır.

Taslağın, “Yargı Örgütü Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi” başlığını taşıyan bölümünde⁸⁶⁰;

Hâkim ve savcıların idarî görevlerinin azaltılması amacıyla adliyelerin yönetimini gerçekleştirecek profesyonel birimlerin kurulması, idarî ve malî işlerin bu kişilere devri gibi önlemlerin devreye konulacağı,

Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Yüksek Seçim Kurulu, adlî ve idarî yargı birimleri, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı, bağlı ve ilgili kuruluşlarıyla iş birliği yaparak, yargı sisteminin güvenilirliğini, doğruluğunu en üst düzeyde sağlamak ve işleyişine hız kazandırmak amacıyla mahkemelerce yapılan işlemler de dâhil olmak üzere yargıyı ilgilendiren tüm adlî ve idarî iş ve işlemlerin elektronik ortamda yapılması için Ulusal Yargı Ağı Bilgi Sistemini kurmak, işletmek, bakım ve onarımlarını yapmak veya yaptırmak, geliştirmek, bunlara ait hizmetleri ilgili birimlerle birlikte yürütmek, dâhili ve harici birimlerle veri alışverişini sağlamak ve diğer bilişim faaliyetlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak anılan birimler arasında işbirliğini ülke düzeyinde ve bölgesel olarak sağlamak ve uluslararası alanda da faaliyet göstermek üzere, Yargı Bilişim Kurumunun kurulmasının planlandığı,

Belirtilmiştir.

Taslağın, “Yargıya Güvenin Arttırılması” başlığını taşıyan bölümünde⁸⁶¹;

Bağımsız, tarafsız, saygın ve güvenilir bir yargının, hukuk devletinin olmazsa olmaz koşullarından biri olduğunda tereddüt bulunmadığı, yargının ve yargı mensuplarının iç tutarlılığı ve saygınlığı ile yargıya olan kamusal güvenin de yargı erkinin fonksiyonunu gereği gibi yerine getirebilmesi bakımından son derece önemli unsurlar olduğu, demokratik ve modern bir toplumda, bireysel ve

⁸⁶⁰ Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, s.27,28.

⁸⁶¹ Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, s.29,30.

kurumsal olarak yargı sistemine güven duyulmasının, bu güvenin sürdürülmesi ve artırılmasının esası olduğu, bu noktada asıl sorumluluğun öncelikle yargının kendisine düştüğü,

Bu çerçevede, hâkimlik makamına, bütün kişi, kurum ve kuruluşların yanı sıra ve bunlardan da önce, bu makamı temsil eden kişilerin saygı göstermesi ve bu makamda bulunmanın onurunu hissedip bu onura uygun tavır ve davranışlar içerisinde bulunmalarının zorunluluk arz ettiği,

Üniversiteler ve kamuoyu araştırma şirketleri ile işbirliği yapılarak yargıya güven konusunda araştırma ve incelemeler yapılması ve bu araştırma ve incelemelerin sonuçlarına göre projeler geliştirilmesinin planlandığı, bu konuda TÜBİTAK ile “Yargının Toplum Nezdinde Güvenilirlik ve Saygınlığını Sağlayan ve Etkileyen Unsurların Araştırılması” başlıklı ortak bir proje yürütülmesi için hazırlık çalışmaları yapıldığı,

Yargıda yolsuzlukların önlenmesi konusunda ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği halinde verilen eğitimlere devam edileceği,

Yargısal faaliyetlerin nihaî amacı olan adaletin sağlanması için gerekli ortam ve şartlar ile basın özgürlüğü ve halkın haber alma hakkı arasında bir denge kurulması gerektiği, buna mukabil bazen ulusal ve uluslararası düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesinde sorunlar yaşandığı ve bu durumda adaletin sağlanması amacı, yargının saygınlığının korunması gereği ve haber verme-alma haklarının kullanımının zarar gördüğü,

Yasal düzenlemelere karşın medya ve yargı ilişkilerindeki sorunların aşılıyor olmasının, sorunların köklerine ilişkin bir araştırma yapılmasını ve çözüme ilişkin olanakların geliştirilmesini zorunlu kıldığı, bu nedenle sorunun bir Ar-Ge çalışmasına konu edilmesinin mecburiyet arz ettiği,

Kamu hizmetinin bir parçası olan yargısal işlemler konusunda da toplumun bilgilendirme ve haber alma hakkı bulunduğu, ancak zaman zaman haber verme özgürlüğü içinde yer alan eleştiri hakkı kullanılırken yapılan değerlendirmeler, somut olayla ve kişiyle sınırlı kalmayarak, tüm kuruma mal edilebildiği, yargısal

faaliyetlerin özelliği gereği bu hakkın kullanımı sırasında, yargısal konularda ve yargısal faaliyetin tarafları konusunda özenli davranmanın zorunlu olduğu,

Bu çerçevede, bir yandan yargısal olaylarla ilgili olarak medya tarafından bu özenin yeterince gösterilmediği, diğer yandan da yargısal olaylarla ilgili zamanında doğru ve gerekli resmî açıklamaların yapılmadığı, böylelikle yasal düzenlemeler ve tarafların tam ve özenli mutabakatıyla yürütülmesi gereken bu ilişkinin kendi haline ve tarafların ihtiyaç ve imkânlarına bırakıldığı, basının adli konularda bilgilendirilmesinin yasalarla görevlendirilmiş adli makamlarca değil, kolluk yetkililerince yapıldığı ve bu nedenle, mağdurun hakları, masumiyet karnesi gibi adil yargılanmayı doğrudan etkileyen ilkelerin ihlâl edildiği,

Yargı-medya ilişkileri konusunda TÜBİTAK tarafından “Medya ve Yargı İlişkileri” başlıklı bir projenin hazırlık çalışmalarının devam ettiği, Bakanlık olarak bu projeye destek verildiği, bu projeden çıkan sonuçların hayata geçirilmesi ve medya ile ilişkilerin dünya uygulamasına paralel şekilde yürütülmesi yönünde çaba gösterileceği,

Kamuoyunun ve medyanın adli faaliyetler hakkında doğru ve zamanında bilgilendirilmesi amacıyla yüksek mahkemelerde ve belirlenen adliyelerde basın sözcülüğü gibi birimlerin oluşturulması, halkla ilişkileri sağlayacak birimlerin kurulması yoluna gidileceği,

Açıklanmıştır.

Taslağın, “Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Sürecinin Gerektirdiği Mevzuat Çalışmalarına Devam Edilmesi” başlığını taşıyan bölümünde⁸⁶²;

Türkiye Hâkimler ve Savcılar Birliği Kanun Tasarısı ile batı ülkelerinin birçoğunda yargı mensuplarının meslek kuruluşlarının bulunduğu göz önünde tutularak, diğer meslek kuruluşlarında olduğu gibi, Anayasanın 135. maddesi hükmü doğrultusunda, hâkimlik ve savcılık mesleğine mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, bu mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak mak-

⁸⁶² Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, s.36-39.

sadıyla tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak odalar ve bütün hâkim ve savcı odalarının katılımıyla oluşturulan Türkiye Hâkimler ve Savcılar Birliğinin kurulmasına dair hükümlere yer verildiği,

Adalet Bakanlığı Teşkilat Kanunu Tasarısı ile Teşkilatın Yeniden Yapılandırılma Kurulunun aldığı kararlar doğrultusunda, anılan Kanunun günün şartlarına uygun hâle getirmek amacıyla Kanun Tasarısı hazırlamak üzere, 23.07.2007 tarihli Bakan Olur'u ile oluşturulan çalışma grubu çalışmalarına devam ettiği,

Belirtilmiştir.

Bu taslak;

- Hâkim ve savcılarının idarî yönden Adalet Bakanlığına bağlı olmaya devam etmesi,
- Hâkim adaylığı mülakatlarında Adalet Bakanlığının etkinliğinin aynı şekilde sürmesi,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bina, bütçe, sekreteryaya sorununa çözüm getirilmemesi,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bağımsızlığını kurumsal yapısını güçlendirici düzenlemelerin yer almaması,
- Türkiye Adalet Akademisinin özerkleştirilmesi yönünde düzenlemeler bulunmaması,
- Taslağın amacı olarak belirtilen yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi ve tarafsızlığının geliştirilmesi düşüncesi ile çelişen hatta bunları daha da zayıflatıcı nitelikte hükümler içermesi,
- Yapılmak istenilen düzenlemelerle yürütme erkinin, yasama erkindeki etkinliğini de kullanarak, yargı erki üzerindeki etkinliğini arttırması hedeflemesi,
- Değişiklikler gündeme getirilirken ilgili kurumların görüşlerinin öncelikle alınmaması,

Nedenleriyle eleştirilmiştir.⁸⁶³

SONUÇ

---

⁸⁶³ GERÇEKER, s.20,21.

Hukuk devletinin en önemli görevlerinden biri toplumsal adaleti tesis etmesidir. Adaletin tarafsızca bütün bireylere eşit olarak dağıtılmasında yani toplumsal adaletin gerçekleştirilmesi için gerekli koşullarının en başında, bağımsız ve tarafsız yargı organlarının varlığı gelmektedir. Bir başka deyişle, bağımsız bir yargı, hukuka bağlı tarafsız bir adalet için vazgeçilmezdir.

Yargının bağımsızlığının gerçek manada tesisi için yasama ve yürütme organları ile yargı organının bizzat kendisine karşı güvenceli olması şarttır. Ayrıca, yargılama makamını oluşturan hâkimlerin sadece bu organlardan değil dışarıdan gelebilecek her türlü müdahalelere karşı da yasal kalkanları olmalıdır. Böyle teminatları olmayan bir hâkimin dışarıdan görünümü, etkilenmeye ve müdahaleye açık, zayıf bir konumdur.

Bir tepki Anayasası olarak tanımlanan 1982 Anayasası'nın ve ilgili bazı yasaların yargı bağımsızlığını ve hâkimlik teminatını zedeleyen ya da gölgeleyen kuralları bulunduğu ve bunların bir an evvel değiştirilmesi gerektiği yolunda yaygın bir kanı mevcuttur. Ülkemizde mevcut bu yöndeki düzenlemeler ile ilgili olarak bazı önerilerde bulunmak mümkündür.

Bu cümleden olarak;

- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yeniden yapılandırılması,
- Bu yapılanmada, Yüksek Kurulun; Adlî Yargı Hâkimleri Dairesi, İdarî Yargı Hâkimleri Dairesi ve Savcılar Dairesi olmak üzere üç bölümden teşekkül etmesi,
- Her bir dairenin asil üye sayısının on, yedek üye sayısının da beşten az olmaması, kurul üyelerinin bir kısmının Cumhurbaşkanı, bir kısmının ise Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulu tarafından, ilgisine göre Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından doğrudan seçilmesi,
- Yüksek Mahkemeler tarafından seçilecek kurul üyelerinin sayısının, Cumhurbaşkanı tarafından seçilecek kurul üyelerinin sayısından fazla olmaması,
- Üyelik süresinin 5 yıl olarak belirlenmesi,

- Her bir dairenin kendi üyeleri arasından üye tam sayısının salt çoğunluğu ile Başkan ve Başkan Vekilini doğrudan seçmesi,
- Daireler arasında eşgüdümü sağlamak ve temel ilkeleri belirlemek için bütün dairelerin üyelerinden teşekkül eden bir üst kurul oluşturulması,
- Yüksek Kurulun oluşumunda, Anayasal tarafsızlığa sahip Cumhurbaşkanının doğal başkan; adaletin işleyişinden yasama organına karşı sorumlu olan Adalet Bakanı ile Yargıtay Başkanı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Danıştay Başkanının doğal üyeler olarak kabul edilmesi,
- Yüksek Kurulun ayrı bir bütçesi, binası, sekreteryası ve denetim biriminin olması, bu bağlamda Adalet Bakanlığına bağlı olan; personel genel müdürlüğü ve teftiş kurulu başkanlığının hâkim ve savcılara ilişkin bölümlerinin üst kurula bağlanması,
- Hâkim ve savcılık mesleğine giriş için yapılan sınavların, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Adalet Bakanlığı tarafından ortaklaşa oluşturulacak bir komisyon tarafından yerine getirilmesi, son kararı aday adayları açısından ilgili Dairenin, adaylar açısından ise Üst Kurulun vermesi,
- Adlî yargı hâkimlerinin tayin, terfi ve disiplin soruşturmalarının adlî yargı hâkimler dairesi, idarî yargı hâkimlerinin tayin, terfi ve disiplin soruşturmalarının idarî yargı hâkimler dairesi, savcılarının tayin, terfi ve disiplin soruşturmalarının savcılar dairesi tarafından yapılması, bu kurulların kararlarına yönelik itirazların ise kararı veren üyelerin katılmadığı bir üst kurul toplantısında karara bağlanması,
- Hâkim ve savcılarının mesleğe alınmasından, atanmaları ve nakillerine, terfilerinden, mahkemelerdeki yetkilerinin tespitine, haklarında disiplin cezası verilmesinden meslekten çıkarılmalarına kadar hâkimleri ilgilendiren bütün işlerin yerine getirilmesinde objektif kriterler belirlenmesi,
- Soruşturmaya muhatap olan hâkim ve savcılara, hakkındaki isnadı, dayanaklarını, leh ve aleyhine toplanan delilleri tümü ile öğrenmesi, disiplin soruşturmasına etkin biçimde katılımı, ileri sürdüğü delillerin toplanmasının sağlanması, dilediği takdirde bir avukatın hukukî yardımından yararlanma, Daire ve

Üst Kurul önünde sözlü olarak savunma yapma, ileri sürülen delilleri tartışma ve yürütme imkânı verilmesi, disiplinle ilgili kararların mutlaka ayrıntılı bir gerekçeyle sahip olmasının sağlanması,

- Hâkim ve savcılar hakkında düzenlenen tüm rapor, sicil ve tutanakların ilgisine açık olması ve bunlara karşı ilgili Daire ve Üst Kurul nezdinde itiraz imkânı tanınması,

- Hâkim ve savcılarının geçici yetki ile bakanlık emrine alınmalarının ya kaldırılması, ya da yetkili alınma ve yetkinin kaldırılması objektif kıstaslara bağlanması,

- Hâkim ve savcılarının statüleri gereği tek bir çatı altında birleşmelerine imkân verilmesi, ancak bu birliğin, insan haklarıyla temel hak ve hürriyetlere saygı temelinde, yürütmeden bağımsız, siyasî yapılaşmaya meydan vermeden tüm hâkim ve savcılarını barındıracak şekilde ve uluslararası standartlar çerçevesinde yapılandırılması,

Gerektiği kanaatini taşımaktayız.

Öte yandan, hukukî problemlerin artarak çeşitlendiği çağımızda, yargıya ve hâkime de büyük görevler düşmektedir. Gerçekten de verdikleri hükümlerle suçluyu tespit eden, çok büyük meblağları içeren hukukî uyuşmazlıkları çözen hâkimlerin bu kadar ağır bir sorumluluk üstlenmeleri ve bir o kadar da yetkiye sahip olmaları nedeniyle bazı önemli niteliklere sahip olmaları gereği izahtan varestedir. Böylesine ağır sorumlulukları yerine getiren hâkimin, adaletin dağıtılmasındaki fonksiyonu nedeniyle, bazı niteliklere sahip olması istenir ve beklenir. Bu niteliklerin tespitinde en önemli rol, hiç kuşkusuz denetim yetkisini haiz Adalet Müfettişlerine düşmektedir.

Bu bağlamda, hâkimin yargılama sırasında hâkimlik mesleğinin kendisine yüklemiş olduğu sorumlulukları yerine getirip getirmediği, örneğin davaları çabuk şekilde ve gereksiz ertelemelere meydan vermeden sonuçlandırıp sonuçlandırmadığı, kendi personelinin işlerini gereği gibi yapmaları konusunda etkinliğinin bulunup bulunmadığı, kalem personeline yapılan mahkemelerin her türlü işlemlerinin yapılmasında denetim görevini yapıp yapmadığı konularında teftişe

tabi tutulması performanslarının belirlenebilmesi açısından bir zorunluluktur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, hâkimlerin denetimi ile hâkime müdahale arasında bulunması gereken hassas dengenin biri lehine bozulmasını önlemek olmalıdır. Bu hassas dengeyi korumanın en etkin yolu ise denetimi yapacak olan organın gerek oluşumu ve gerekse karar mekanizmalarının işletilmesi açısından tamamıyla yürütmeden bağımsız olmasını sağlamaktır.

Teftiş kurulunun mevcut yapısı, yargının, yürütme erkinden etkilenmekte olduğu şeklinde bir görüntü verilmesi, siyasî kadrolaşma yönündeki iddialara müsait bir intibaya neden olması ve Avrupa Birliği ilerleme raporlarında sürekli tenkit konusu yapılması nedenleriyle, tatbikatta denetimi yapan Adalet Müfettişleri üzerinde Bakanın doğrudan bir etkisi bulunmasa bile konunun kamuoyunda yargı bağımsızlığını olumsuz etkileyen faktörler arasında değerlendirildiği bir realitedir. Bu yüzden sırf bu yaygın kanaatin varlığı dahi milletin vicdanındaki adalet duygusunu zedeleyici mahiyet arz etmektedir. Bu nedenle, hâkim ve savcılar denetleyen ve onlara sicil veren Adalet Müfettişlerinin yürütmenin bir kolu olan bakanlığa değil Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı olması gerekir.

Öte yandan, ister Adalet Bakanlığı isterse de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu nezdinde faaliyet gösterecek, Anayasal güvencelere sahip hâkim ve savcılar hakkında soruşturma yapma ve sicil verme yetkisini haiz Adalet Müfettişlerine de görevlerinin özelliğine mahsus bazı teminatlar tanınmalıdır.

Bu bağlamda;

- Harici unsurların teftiş faaliyetlerine müdahale etmelerinin önüne geçilebilmesi için müfettişlere görev teminatının sağlanması, bu cümleden olarak; mevzuatta müfettişlerin istekleri haricinde ve talep ettikleri yerler dışında müfettişlik görevinden alınamamaları, zorunlu görev değişiklikleri sırasında da kurul kararlarında nitelikli oy çoğunluğunun aranması gibi düzenlemeler yapılması,

- Müfettişlerin teftiş ile ilgili faaliyetlerinden dolayı, kendilerine karşı doğrudan dava açılmasının engellenmesi,

- Müfettiş atamalarında Teftiş Kurulu Başkanının teklifinin alınması suretiyle Teftiş Kurulunun geleneksel etkinliği sürdürülmesi,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun disiplin işlemleri gibi Teftiş Kurulu ile ilgili faaliyetleri sırasında Kurul Toplantılarında temsil edilerek görüşünün alınması,
- Kurulun doğrudan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanına (veya Adalet Bakanına) bağlı olarak faaliyet icra etmesi,
- Teftiş Kurulu Başkan ve Yardımcılıklarının belirlenmesinde Teftiş Kurulu mensuplarına da söz hakkı tanınması,
- Müfettişlere tanınan yetkilerin yasal dayanağının tereddüde mahal bırakmayacak açıklıkta belirlenmesi,

Gerektiğini düşünmekteyiz.

Sonuç olarak yargı bağımsızlığı, demokratik bir devlet yapısının temel özelliklerinden ve görünüm Őekillerinden biri olup ülke içerisinde temel hak ve hürriyetlerin tam manasıyla korunması ve güven veren bir toplumsal atmosferin yaratılması açısından hayatı önemi haizdir.

Ülkemiz ise ne yazık ki, yargı bağımsızlığı açısından soru işaretleri taşı-maktadır. Gerçekten de ülkemizde bağımsız bir yargı için gerekli tüm Şartlar henüz saĐlanamamıŐ, eksiklikler giderilememiŐtir. Avrupa Birliği'ne giriş süre-cinde de bu durum ülkemizi menfi yönde etkilemektedir. Gerek müktesebata eğitim açısından hazır olmayan yargı teşkilatı, gerekse de sürece uyum aŐaması içerisinde tipikleŐmiŐ yasal sorunlar, ülkemizi hak ettiği yeri almaktan uzaklaŐ-tırmakta, daha da önemlisi herhangi bir devletin kendi vatandaşlarına sunması gereken temel hizmetleri sunma noktasında sıkıntılar yaratmaktadır. Temel hak ve hürriyetlerin garanti altında olduğu, adil yargılamanın gerçekleştiği, adalet hizmetlerinin güvenilir ve sıhhatli yürüdüğü bir toplumda yaşamak bireylerin en doğal hakkıdır. Bu durum, zorunlu olarak yargı bağımsızlığı reformunu gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, yasama organının yeni Anayasa hazırlıkları içeri-sinde olduğu, bazı Anayasal kurum ve kuruluşların hazırladıkları Anayasa neri-si taslaklarını Türkiye Büyük Millet Meclisine sundukları ve tüm siyasi partile-

rin, hatta bu konuyla ilgilenen hemen herkesin, 1982 Anayasası'nın yargı ve özellikle yargı bağımsızlığı ile ilgili maddelerinin yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğu yolundaki görüş birliği düşünüldüğünde, bu konudaki çalışmaların çağdaş hukuk devletine yaraşır şekilde sonuçlandırılması için gereken önlemlerin alınması ve toplumun tüm kesimlerinin bu çalışmalara doğrudan ya da dolaylı katılımı gerekmektedir.

Unutmamak gerekir ki; Anayasal demokrasiler, kişi hak ve hürriyetlerinin korunması için gerekli özeni gösteren, vatandaşları arasında hiçbir ayırım yapmayan ve hiçbir kesime ayrıcalık tanımayan, tüm devlet organlarının hukuk devleti ilkesine uygun olarak faaliyet gösterdiği rejimlerdir. Tüm bu özelliklerin korunması yargı organlarının sorumluluğu altındadır.

Çağdaş hukuk düzenleri, kişi hak ve hürriyetleri ile adalet temeli üzerine kurulmuş olup yargının bağımsızlığı sağlanmadan kişi hak ve hürriyetlerinin güvence altına alınamayacağı ve toplum vicdanındaki adalet inancının doyurulamayacağı aşikârdır. Bu cümleden olarak, hürriyetlerin teminat altına alındığı demokratik bir hukuk devleti olabilmenin kilit noktalarından biri bağımsız ve tarafsız yargıdır. Ülkemiz de binlerce yıllık tarihî geleneği olan kurumlar ve kuralların olduğu bir hukuk devletidir. Bu nedenle, millet adına adil, güvenilir ve tam bağımsız bir yargı gücünün oluşmasına öncülük edecek ve nihai amaç olarak kişi hak ve hürriyetleriyle adaletin sigortası işlevini görerek demokratik yapının güçlendirilmesini sağlayacak çalışmalara destek vermek, hukuk devleti idealine inanan herkesin temel vazifesi olmalıdır.

KAYNAKÇA

I - GENEL ESERLER

:

**AKAD, Mehmet –
DİNÇKOL, Abdullah**

Gerekçeli - İctihatlı 1982 Anayasası,
Alkım Kitabevi, İstanbul 1998.

AKIN, İlhan

Temel Hak ve Özgürlükler, İÜHFY,
İstanbul 1971.

AKMANLAR, Bülent

Sosyal Gelişme ve Değişme Açısından
Hâkim ve Savcı Sorunu, Ankara
Barosu Yayınları No: 2, Ankara
1974.

**AKTAŞ, Nesrin –
ÇOBANOĞLU, Bilge**

Neden Yeni Bir Anayasa, 1. Baskı,
Amaç Yayınları, İstanbul 1990.

AKYILMAZ, Bahtiyar

İdare Hukuku, Sayram Yayınları,
Konya 2004.

ALPAR, Erol

Yönetimin Hareket Serbestisi Alanının
Yargısal Denetimi ve Sınırları,
Danıştay Yayınları No: 52, Ankara
1990.

ANSAY, Sabri Şakir

Hukuk Yargılama Usulleri, 7. Baskı,
AÜHFY No: 142, Ankara 1960.

ARDAHAN, Vedat

Mahkemelerin İstiklali ve Hâkim
Teminatı, Ankara 1961.

ARMAĞAN, Servet

Türk Esas Teşkilât Hukuku, 1. Ki-
tap, İÜHFY, İstanbul 1979.

ARON, Raymond

Özgürlükler Üzerine Deneme, Kesit,
(Çev. Turhan Ilgaz), İstanbul 1995.

- ARSEL, İlhan** Anayasa Hukuku (Demokrasi), Doğu Matbaası, Ankara 1964.
- ARSEL, İlhan** Türk Anayasa Hukuku, Mars Matbaası, Ankara 1959.
- ARSEL, İlhan** Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları, 1. Kitap, Mars Matbaası, Ankara 1965.
- AŞÇIOĞLU, Çetin** Yargıç Kimliği Yozlaşır mı, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, 5. Kitap, Haz. H. Ökçesiz, İstanbul 2002.
- ATAR, Yavuz** Demokrasilerde Anayasal Değişimin Dinamikleri ve Anayasa Yapımı, Mimoza Yayınları, Konya 2000.
- ATAR, Yavuz** Türk Anayasa Hukuku, Güncellenmiş 4. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2007.
- ATAY, Cevdet** Karşılaştırmalı Türk Anayasaları (Değişme ve Gelişme), Ekin Kitabevi, Bursa 1997.
- ATAY, Ender Ethem** İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.
- AYBARS, Ergun** İstiklal Mahkemeleri, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975.

- BAŞLAR, Kemal** Türk Mahkeme Kararlarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Şen Matbaa, Ankara 2008.
- BELGESAY, M. Reşit** Teorik ve Pratik Adliye Hukuku, 1. Cilt. İstanbul – 1936.
- BİLGE, Necip** Birleştirilmiş İçtihatların Bağlayıcılığı, Ankara 1993.
- BİLGE, Necip** Hukuk Başlangıcı, Ankara 1986.
- BİLGİN, Pertev** İdare Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, İstanbul 1996.
- BİNGÖL, İrfan** Yargımız – Yapısı ve Tarihçesi: Oğuzlar, Emeviler, Abbasiler, Moğollar, Selçuklular, Osmanlılar ve Türkiye'nin Yargı Sistemleri, 1999.
- BOZKURT, Enver – KÜTÜKÇÜ, M. Akif – POYRAZ, Yasin** Devletler Hukuku, Nobel Yayıncılık, Ankara 2003.
- CENTEL, Nur** Ceza Muhakemeleri Usul Kanununda Hâkimin Tarafsızlığı, Kazancı Yayınları, İstanbul 1996.
- CİHAN, Erol – YENİSEY, Feridun** Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 1997.
- CİN, Halil – AKGÜNDÜZ, Ahmet** Türk-İslam Hukuk Tarihi, C.1, Timaş Yayınları, İstanbul 1990.

- ÇAVUŞOĞLU, Naz** İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluk Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine, Ankara Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1994.
- ÇELİK, Adem** Adil Yargılanma Hakkı (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku), Adalet Yayınevi, Ankara 2007.
- DAL, Kemal** Türk Esas Teşkilat Hukuku, Ankara 1984.
- DEMİR, Fevzi** Anayasa Hukukuna Giriş – Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, 5. Baskı, Fakülteler Kitabevi, İzmir 1998.
- DEMİRKOL, Ferman** Bağımsız Yargının Fonksiyonları, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1992.
- DEMİRKOL, Ferman** Yargı Bağımsızlığı, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1991.
- DERDİMAN, R. Cengiz** Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul 2006.
- DİKİCİ, M. Fatih** Anayasa Hukuku ve İdare Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2002.
- DOĞRU, Osman** İnsan Hakları Avrupa İçtihatları, Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

- DOĞRU, Osman** İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C.1, 2. Baskı, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003.
- DOĞRU, Osman** İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C.1, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul 2004.
- DONAY, Süheyl** İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1992.
- DUMAN, İlker Hasan** 1982 Anayasası'nda İnsan Haklarına Saygılı Devlet, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1997.
- DUMAN, İlker Hasan** Uygulamalı ve Karşılaştırmalı Türk Anayasa Hukuku, İstanbul 1985.
- DURAN, Lütfi** Türkiye'de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 4, Ankara 1984.
- DUTERTRE, Gilles** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarından Alıntılar, Avrupa Konseyi Yayınları, 2005.
- EDİS, Seyfullah** Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara 1983.
- ERDOĞAN, Mustafa** Anayasa Hukuku, Orion Yayınevi, Ankara 2005.

- ERDOĞAN, Mustafa** Anayasa Hukukuna Giriş, Adres Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2004.
- ERDOĞAN, Mustafa** Anayasa ve Özgürlük, Yetkin Yayınları, Ankara 2002.
- ERDOĞAN, Mustafa** Anayasal Demokrasi, 6. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara 2004.
- ERDOĞAN, Mustafa** Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara 2003.
- EROĞLU, Hamza** İdare Hukuku, Ankara 1984.
- EROĞUL, Cem** Anütüzeğe Giriş, 6. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara 2000.
- ESEN, Bülent Nuri** Anayasa Hukuku – Genel Esaslar, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1970.
- FABREQUETTES, M.P.** Adalet Mantığı ve Hüküm Verme Sanatı, (Çev. H.C. Oğuzoğlu), Ankara 1945.
- FENDOĞLU, Hasan Tahsin** Milenyum Türkiye’inde İnsan Hakları ve AB Konusundaki Açılımlar (Anayasal ve Yasal Değişiklikler), T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yayınları, No: 6, Ankara 2007.

- FENDOĞLU, Hasan Tahsin** Türk Anayasası ve Avrupa Birliği, T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yayınları, No: 7, Ankara 2007.
- FENDOĞLU, Hasan Tahsin** Yargı Bağımsızlığı, Bilgi Serisi 2, Ankara 1997.
- FEYZİOĞLU, Turhan** Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazaî Murakabesi, Ankara 1951.
- FİŞEK, Kurthan** Yönetim, Ankara 1975.
- GEMALMAZ, Mehmet Semih** İnsan Hakları Belgeleri, C.IV, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2004.
- GEMALMAZ, Mehmet Semih** Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 3 / İşkence Yasağı) Analizi, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2007.
- GENÇ, M. Zeki** Anayasalar Açısından Yargı Bağımsızlığının Kuvvetler Ayrılığı İle İlişkileri, İstanbul 1993.
- GORBAÇOV, Mihail** Perestroika, (Çev. Kasım Yargıcı), 2. Baskı, Güneş Yayınları.

**GÖKCAN, Hasan Tahsin –
ARTUÇ, Mustafa**

Ceza ve Usul Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı ve Özel Soruşturma Usulleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007.

**GÖLCÜKLÜ, Feyyaz –
GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması – Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, 11. Ek Protokole Göre Hazırlanıp Genişletilmiş 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2003.

GÖZLER, Kemal

Anayasa Değişikliği Gerekli mi? 1982 Anayasası İçin Bir Savunma, Ekin Kitabevi, Bursa, 2001, www.anayasa.gen.tr/adgm.htm (06.05.2008)

GÖREN, Zafer

Anayasa Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2006.

GÖREN, Zafer

Anayasa Hukukuna Giriş, Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir 1997.

GÖREN, Zafer

Anayasa ve Sorumluluk, Ankara 1995.

GÖZLER, Kemal

Anayasa Hukukuna Giriş – Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, 7. Baskı, Bursa 2006.

- GÖZLER, Kemal** İdare Hukuku Dersleri, Güncelleştirilmiş ve “İdarî Yargı” Kısmı Eklenmiş 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007.
- GÖZLER, Kemal** Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 5. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2008.
- GÖZLÜGÖL, Said Vakkas** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuza Etkisi, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2002.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref** Anayasa Hukuku, Anayasa Metni ve 11. Protokole Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Son Değişikliklerle Güncelleştirilmiş 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2003.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref** Yönetim Hukuku, Güncelleştirilmiş 25. Baskı, Ankara 2007.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref** Yönetimsel Yargı, Turhan Kitabevi, Güncelleştirilmiş 26. Baskı, Ankara 2007.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref** Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 1999.
- GÜNDAY, Metin** İdare Hukuku, İmaj yayınları, Ankara 1997.

- GÜNDÜZ, Aslan** Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler, Beta Yayınevi, İstanbul 1994.
- GÜNDÜZ, M. Nihat** Kalkınmak İçin Sistemci Denetim, Ankara 1974.
- GÜR, Refik** Hâkimlik Mesleği Hakkında Düşünce ve Dilekler, Konya 1949.
- HARRIS, D.J. –
BOYLE, M.O. –
WARBRICK, C.** Law of the European Convention on Human Rights, Butterworths, London, Dublin, Edinburgh, 1995.
- HAS HACİB, Yusuf** Kutadgu Bilig, (Çev. Reşit Rahmeti Arat), Ankara 1959.
- HATEMİ, Hüseyin** Hukuk Devleti Öğretisi, İşaret Yayınları, İstanbul 1989.
- İBRAHİMHAKKIOĞLU, Uğur** Adalet Reformu ve Adli Mevzuat, Sevinç Matbaası, Ankara 1987.
- İNCEOĞLU, Sibel** Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, Ankara 2007.
- İNCEOĞLU, Sibel** İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Beta Basım, İstanbul 2005, s.188.

**İZGİ, Ömer –
GÖREN, Zafer**

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, C.2, TBMM Basımevi, Ankara 2002.

KABOĞLU, İbrahim Özden

Anayasa ve Toplum, İmge Yayınevi, Ankara 2000.

**KAÇAK, Nazif –
ALDEMİR, Hüsnü**

Hâkim ve Savcıların Özlük Mevzuatı, Adalet Yayınevi, Ankara 2000.

KAMACI, Mahmut

Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri ve Özel Hukuk Alanına Giren Çok Taraflı Diğer Uluslararası Sözleşmeler (Yürürlük Tarihleri ve Taraf Devletlerle Birlikte), 1. Cilt, Adalet Yayınevi, Ankara 2006.

KAPANİ, Münci

İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali, AÜHFY, Ankara 1956.

KAPANİ, Münci

Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, Ankara 1993.

KARAFAKİH, İsmail Hakkı

Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları, Ankara 1952.

KARDAŞ, Ümit

Askerî Mahkemelerin Kuruluş ve İşleyişi, Kazancı Yayınları, İstanbul 1992.

KAYA, Cemil

İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.

KESKİN, Kadri

Adalet Raporu, Ankara 1996.

**KİLİ, Suna –
GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**

Türk Anayasa Metinleri (Sened-i İttifaktan Günümüze), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yenilenmiş 2. Baskı, İstanbul 2000.

KUBALI, Hüseyin Nail

Anayasa Hukuku Dersleri, İstanbul 1971.

KUNTER, Nurullah

Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 1986.

**KUNTER, Nurullah –
YENİSEY, Feridun**

Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2000.

**KURU, Baki –
ARSLAN, Ramazan –
YILMAZ, Ejder**

Medenî Usul Hukuku, Yetkin Yayıncılık, Ankara 1996.

KURU, Baki

İçtihatların Birleştirilmesi Yolu İle İlgili Bazı Sorunlar, AÜHFY No: 415, Ankara 1977.

KURU, Baki

Hâkim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı, Ankara 1966.

KUTLU, Mustafa

Kuvvetler Ayrılığı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2001.

KUZU, Burhan

1982 Anayasası'nın Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1990.

KUZU, Burhan

Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.

KÜRKÇÜER, Orhan Melih

Anayasa Hukuku (Esas Teşkilat Hukuku) Genel Esaslar, 1. Fasikül, Ankara İktisadî ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara 1975.

LIEBERMAN, Jethro K.

A Pratical Companion to The Constitution, University of California Press, USA 1999.

Millî Egemenlik ve TBMM

TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 33, 1. Baskı, Ankara 1987.

**MOLE, Nuala –
HARBY, Catharina**

Adil Yargılanma Hakkı – Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, Ankara 2003.

MONTESQUIEU

Kanunların Ruhu, MEBY, (Çev. F. Baldaş), C. 1, Ankara 1963.

**MYJER, Egbert –
HANCOCK, Barry –
COWDERY, Nicholas –
ALİNK, Marnix**

Savcılar İçin İnsan Hakları El Kitabı, (Çev. Eren Altay, Bora Kaya, Aslı Çerçi), Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2007.

- OLGAÇ, Sami** Adaletin Gerçekleşmesinde Hâkime ve Yargıtay'a Düşen Görevler, İstanbul 1969.
- ONAR, Sıddık Sami** İdare Hukukunun Umumî Esasları, Cilt 1, Hak Kitabevi, İstanbul 1966.
- ÖKÇESİZ, Hayrettin** Hukuk Devleti, Afa Yayınları, İstanbul 1998.
- ÖKÇESİZ, Hayrettin** Yargıda Reformun Felsefi ve Sosyolojik Alanında Bazı Önemli Nirengi Noktaları, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, 4. Kitap, İstanbul 2002.
- ÖNBİLGİN, Gürbüz – OYTAN, Muammer** T.C. Anayasanın İlke ve Kuralları İle Anayasa Mahkemesi Kararları Dizini, Doğan Basımevi, Ankara 1977.
- ÖZAY, İl Han** Günışığında Yönetim, İstanbul 1996.
- ÖZAY, İl Han** Devlet İdari Rejim ve Yargısal Korunma, Filiz Kitabevi, İstanbul 1986.
- ÖZBUDUN, Ergun** 2001 Anayasa Değişiklikleri ve Siyasal Reform Önerileri, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayınları, İstanbul 2002.
- ÖZBUDUN, Ergun** Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.

- ÖZÇELİK, A. Selçuk** Anayasa Hukuku Dersleri, 2.C., Filiz Kitabevi, İstanbul 1983.
- ÖZDEK, Yasemin** Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye, TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları No:20, Ankara 2004.
- ÖZEN, Muharrem** Hâkimin Cezaî Sorumluluğu, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004.
- ÖZER, Attila** Anayasa Hukuku (Genel İlkeler), Geliştirilmiş 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.
- PAZARCI, Hüseyin** Uluslararası Hukuk Dersleri, 1. Kitap Turhan Kitabevi, Ankara 1998.
- PESİC, Jelena – LESNIE, Vanessa** What is a Fair Trial, A Basic Guide to Legal Standarts and Practice, Lawyers Committee for Human Rights March 2000, http://www.humanrightsfirst.org/pubs/descriptions/fair_trial.pdf (20.06.2007)
- PINAR, İbrahim** Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, Seçkin Yayınevi, Ankara 2000.
- POSTACIOĞLU, İlhan** Medenî Usul Hukuku Dersleri, 6. Baskı, İstanbul 1975.

- REID, Karen** A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, Sweet & Maxwell, London 1998.
- RUMPF, Christian** Türk Anayasa Hukukuna Giriş, (Çev. Burak Oder), Friedrich – Naumann Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- SABUNCU, Yavuz** Anayasaya Giriş, Yenilenmiş 11. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara 2005.
- SANCAR, Mithat** Devlet Akli Kısılacında Hukuk Devleti, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- SELÇUK, Sami** Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2000.
- SOYASLAN, Doğan** Ceza Muhakemesi Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2000.
- SOYSAL, Mümtaz** Anayasaya Giriş, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Genişletilerek 2. Yayınlanış, Ankara 1969.
- SOYSAL, Mümtaz** Anayasanın Anlamı, Ankara 1989.
- STARMER, Keir** European Human Rights Law, Legal Action Group Press, London 2000.

- TANILLİ, Server** Devlet ve Demokrasi – Anayasa Hukukuna Giriş, 6. Baskı, Say Yayınları İstanbul 1990.
- TANÖR, Bülent – YÜZBAŞIOĞLU, Necmi** 1982 Anayasası'na Göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayınları - 1447, 5. Baskı, İstanbul 2004.
- TANÖR, Bülent** Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, BDS Yayınları, İstanbul 1994.
- TAYMAZ, Haydar** Teftiş, Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Ankara 1982.
- TEZCAN, Durmuş – ERDEM, Mustafa Ruhan – SANCAKDAR, Oğuz** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 2004.
- TEZİÇ, Erdoğan** Anayasa Hukuku (Genel Esaslar), 9. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2004.
- TİKVEŞ, Özkan** Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku, Acargil Matbaası, İzmir 1982.
- TOROSLU, Nevzat** Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 1998.
- TOSUN, Öztekin** Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C. 1, İÜHFY, İstanbul 1984.

- TUNAYA, Tarık Zafer** Siyasî Kurumlar ve Anayasa Hukuku, İstanbul 1980.
- TUNÇ, Hasan** Anayasa Hukukuna Giriş, 2. Baskı, Nobel Dağıtım, Ankara 1999.
- TUNÇ, Hasan – BİLİR, Faruk** Anayasa Hukuku, Gazi Kitabevi, Ankara 2005.
- TURHAN, Mehmet** Anayasal Devlet, 2. Baskı, Naturel Yayınları, Ankara 2003.
- UNGER, R.M.** İzonomi ve Adalet, Çeviren: Bülent Önderman, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, İstanbul 1993.
- ÜNAL, Şeref** Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divanı Kararları Işığında Sözleşme Hükümlerinin Açıklanması ve Yorumu, TBMM Yayınları, Ankara 1995.
- ÜNAL, Şeref** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:89, TBMM Basımevi, Ankara 2001.
- ÜNAL, Şeref** Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1994.

- ÜSKÜL, Zafer** Türk Demokrasisinde 130 Yıl (1876-2006), Prof. Dr. Bülent Tanör'ün Anısına "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" 10. Yıl Güncelleme Perspektifleri" 10. Yıl Güncelleme, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Aralık 2006.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim** Medenî Yargılama Hukuku, Cilt I-II, Yaylacılık Matbaası, İstanbul 1992.
- ÜZMEZ, Ali** Başarılı Yönetimin Sırları ve Püf Noktaları, Mahallî İdareler Derneği Yayını, Ankara 2007.
- VAN CAENEGEM, R.C.** Judges, Legislators and Professors, Cambridge University Press, Cambridge 1987.
- VAN DIJK, P. – VAN HOOF, G.J.H** Theory and Practise of the European Convention on Human Rights, Kluwer Law International Press, Hague, London, Boston 1998.
- VERSAN, Vakur** Kamu Yönetimi, 8. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1984.
- YALÇINKAYA, Namık Kemal** İngiliz Hukuku, Eroğlu Matbaası, Ankara 1981.
- YAMAN, Hamza** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Müracaat Usul ve Esasları – İnsan Haklarına İlişkin Uluslar arası ve Ulusal Belgeler, Mahallî İdareler Derneği Yayını, Ankara 2004.

- YILDIRIM, Ramazan** İdare Hukuku Dersleri, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2006.
- YILDIRIM, Turan** Türkiye'nin İdarî Teşkilatı, 3. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2002.
- YILDIZ, Mustafa** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargısı, Alfa Yayınevi, İstanbul 1998.
- YURTCAN, Erdener** Ceza Yargılaması Hukuku, 3. Baskı, Kazancı Yayınları, İstanbul 1994.
- ZEVKLİLER, Aydın** Medenî Hukuk, Giriş ve Başlangıç Hükümleri - Kişiler Hukuku – Aile Hukuku, 3. Baskı, İzmir 1992.

II – TEZLER, MONOGRAFİLER :

- AKALAN, Abdullah Recai** “Türk Kamu Hizmetinde İyi Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadele”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.
- AKARSU, Ayhan** “Türk İdarî Yargısında Yasama Kısıntıları”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.

AKINCI, Yılmaz

Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında “Hâl Kâğıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilen Çözümler” Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.211-214.

AL, Mehmet Aydan

“Bilgi Edinme Kurulu Kararları Işığında Bilgi Edinme Hakkı” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

ALAN, Nuri

Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı, (9-13 Ocak 2001), Türkiye Barolar Birliği Yayınları No:12, Ankara 2001.

**AMBROISE –
CASTEROT, Coralie**

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını

No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.320-328.

ARSLAN, Osman

2005-2006 Adli Yılı Açış Konuşması, Yargıtay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

ATALAY, Selahittin

Türkiye Adalet Akademisi'nde yaptığı konuşma,
<http://www.taa.gov.tr/sempozyumlar/mahyonsem/S.ATALAY%20KONU%20C5%9EMA.doc> (04.05.2008)

AZRAK, Ülkü

“İdarenin Yargısal Denetimine İlişkin Sorunlar”, Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı (9-13 Ocak 2001), TBB Yayınları No:12 Ankara 2001.

BİNİCİ, Yüksel

“Bugünün Türkiye’inde Yargı Bağımsızlığı İlkesi Açısından Adli Hâkimin Durumu” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1990.

BİRİTANIR, Coşkun

“Hâl Kâğıtları” Konulu Tebliğ, 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, (21-22 Aralık 1996), Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.63-74.

BUMİN, Mustafa

Anayasa Mahkemesi'nin 42. Kuruluş Yıldönümü Törenini Açılış Konuşması,
<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/ydonum/K42.htm> (06.05.2008)

COŞAR, Ahmet

1987-1988 Adalet Yılı Açılış Konuşması, Adalet Dergisi Eki, No:5, 1988.

COŞAR, Vedat Ahsen

“YARSAV’ın Kapatılmasını Öngören Yasa Hukuk Devletinden, Kanun Devletine Doğru Bir Adımdır”, 16.03.2007 Günlü Basın Bildirisi, ABD, Y.65, S.2, Bahar 2007, s.67-69.

ÇETİNKAYA, Ender

Danıştay’ın Kuruluşunun 137. Yıldönümü ve Danıştay ve İdarî Yargı Günü Açılış Konuşması (10 Mayıs 2005), Danıştay İnternet Sitesi, <http://www.danistay.gov.tr> (10.07.2007)

ÇINAR, Ali Rıza

“Erkler Ayrılığı İlkesi Açısından Yargı Bağımsızlığı ile Yargıçlık ve Savcılık Güvencesi”, 10.02.2007, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından “Hâkim ve Savcı Bağımsızlığı Güvencesi” Konulu Panelde Sunulan Tebliğ, Suç ve Ceza Dergisi, S.1, Ocak-Şubat-Mart 2008, s.8-28.

ÇITIR, Halim

“Yönetmelik Denetim Anlayışı ve Örgütlenmesi”, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), TODAİE, Ankara 1986.

ÇİÇEK, Cemil

2007 yılı Bütçe Sunuş Konuşması, <http://www.adalet.gov.tr/duyuru/haber/2006/kasim/2007butcekonusma.pdf> (15.01.2007).

DEMİRER, Sırrı Doğan

Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında “Hâl Kağıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilen Çözümler” Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.223-226.

DİNÇ, Güney

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Savunma ve Hak Arama Sürecinde Silahların Eşitliği”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.360-373.

DÖNMEZER, Sulhi

“Basın Hürriyetini Düzenleyen ve Sınırlayan Mevzuatın Değerlendirilmesi”, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti Tarafından 1966 Ocak Ayında Tertiplenen Basın Seminerine Sunulan Tebliğ, İÜHFİM, C.XXXII, S.2-4, 1967, s.429-455.

ERKOCA, Yurdağül

“Başkanlık Sistemi İşlemeyebilir”, ABD’li Başyargıç J. Clifford Wallace ile söyleşisi, Radikal Gazetesi, 16.11.1998.

ERTOSUN, Ali Suat

“Hâkimlerin Yargı Yetkisi ve Takdir Hakkı” Konulu Tebliğ, 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, (21-22 Aralık 1996), Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.31-43.

GERÇEKER, Hasan

2008-2009 Adli Yıl Açılış Konuşması,
http://www.yargitay.gov.tr/tarihce_aka/2008_2009.pdf (10.10.2008)

GÖKKAYA, Hacı Duran

“İdarî Denetim İçinde Teftiş Kurulları ve Müfettişlik” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.

GÜNDAY, Metin

“1982 Anayasası’na Göre İdarî Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi (1-4 Mayıs 1990), Birinci Kitap, İdarî Yargı, Ankara 1992, s.139-148.

GÜNDÜZ, Halil

“İdarî Denetim”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002.

İBRAHİMHAKKIOĞLU, Uğur

“Yargı Bağımsızlığı”, Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı 9-13 Ocak 2001, Türkiye Barolar Birliği Yayın No:12, Ankara 2001, s.652-676.

İŞTEN, İnanç

“Avrupa Birliği Sürecinde Kararları Yargı Denetimi Dışında Olan Anayasal Kurumlar”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

KABOĞLU, İbrahim Özden

“Yargıç, Demokrasi ve Egemenlik”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB

İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa,
Ankara 2004, s.30-38.

KABOĞLU, İbrahim Özden

“İnsan Hakları Belgeleri ve Koruma Mekanizmaları”, 17 Haziran 2005, İnsan Hakları (Konferans, Panel ve Sempozyumlar), 31 Ocak 2005 – 23 Aralık 2005, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkez Yayınları, Ankara 2006, s.201-234.

KARAKULLUKÇU, Hüseyin

Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında “Hâl Kağıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Önerilen Çözümler” Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.227-230.

KARTAL, Bilal

“Türkiye’de Adil Yargılanma Hakkı”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.338-359.

KAYA, Mehmet

“Yargı Bağımsızlığı” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.

KILIÇ, Haşim

Anayasa Mahkemesi’nin 46. Kuruluş Yıldönümü Törenini Açış Konuşması, 25.04.2008, s.1-16, http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyaları/46Yil.pdf (11.05.2008)

LATOURNERIE, Dominique

“Fransa Hâkimlerinin Bağımsızlığı ve Sorumlulukları”, Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü’nün (TAIEX) “Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Teftiş Kurulu Başkanlığının Yeniden Yapılandırılması” konulu toplantıda yapılan tebliğ, Ankara 3-4 Kasım 2008.

MENTEŞ, Cevdet

1974-1975 Adalet Yılı Açılış Konuşması Ankara, 1974.

ÖZGEN, Eralp

Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı (9-13 Ocak 2001), Türkiye Barolar Birliği Yayın No:12, Ankara 2001, S.677-686.

ÖZKAYA, Eraslan

2003 Adlî Yılı Açılış Konuşması, Yargıtay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003.

ÖZOK, Özdemir

2002–2003 Yargı Yılı Açılış Konuşması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl:15, S.2002/3, s.13-36.

POSTACIOĞLU, İlhan

“Hâkimlik Teminatı”, Seminer, AÜHFY, Ankara 1964, s.116-125.

SAATÇIOĞLU, Cemil

“Hâkimler ve Denetim”, Birinci Türk Hukuk Kongresine Sunulan Tebliğler, TBB Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, s.3-7.

SARIHAN, Şenal

“İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve 8 inci Maddeye İlişkin Türkiye Başvuruları”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.482-493.

SAV, Önder

“1989-1990 Adalet Yılı'nın Açılışında Konuşma”, Yargıtay Dergisi, C.16, S. 1-2, 1990, s.21-30.

SEBÜK, Mehmet Ali

“Türk Hukuk ve Adalet Reformu”, Birinci Türk Hukuk Kongresine Sunulan Tebliğler, TBB Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, s.1-21.

SELÇUK, Sami

1999-2000 Adli Yıl Açılış Konuşması, Demokrasiye Doğru, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

SEZER, Ahmet Necdet

Anayasa Mahkemesi'nin 38. Kuruluş Yıldönümü Törenini Açılış Konuşması,
<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/ydonum/k38.htm> (06.05.2008)

SURLU, Mehmet Handan

“Avrupa Mahkemesi İnsan Hakları Kararlarının İcrası Bağlamında Adli Yargı Açısından Yargılamanın Yenilenmesi”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.633-671.

SURLU, Mehmet Handan

“Gündemden İnmeyen Sorun: Yargı Bağımsızlığı ya da Türk Yargı Bağımsızlığının Simgesi Olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Özlenen Oluşumu”, 13-14 Aralık, 2002 Tarihlerinde Türkiye Barolar Birliğince Düzenlenen “Anayasa ve Uyum Yasaları” Konulu Panelde

Sunulan Tebliğ, İBD, C.77, S.1, Mart 2003, s.55-62.

ŞAHBAZ, İbrahim

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Taraf Ülkelerde Yargılamanın Yenilenmesi”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.580-632.

ŞİMŞEK, Yaşar

Kamu İdarelerinde İç Denetim, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının 2007 Yılı Yıl Sonu Toplantısında Yaptığı Sunum, Ilgaz 04.12.2007.

TEZCAN, Durmuş

“Türkiye Hakkında Kişisel Başvuruların Mahiyeti ve İrdelenmesi”, İnsan Hakları ve Yargı (Sorunlar ve Çözümler), 14-15 Mayıs 1998 Tarihlerinde Antalya’da Düzenlenen Seminer’de Sunulan Bildiriler, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1998.

TÜRK, Hikmet Sami

“Adil Yargılanma Hakkı”, Adalet Bakanlığı Adil Yargılama – Fair Trial Semineri, 06 – 07 Şubat 1998, Türkiye’de ve Dünyada İnsan Hakları, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu Yayınları No: 5, Ankara 1998, s. 108-112.

TÜRK, Hikmet Sami

“Anayasa Değişikliklerine İlişkin Bazı Öneriler”, 29-30 Haziran 2000 Tarihlerinde Konrad Adenauer Vakfı, Arı Grup ve Türk Demokrasi Vakfı Tarafından Düzenlenen “Türkiye’de Anayasa Reformu – Prensipler ve Sonuçlar” Kongresinin Açılışında Yaptığı Konuşma, Adalet Dergisi, Y.93, S.9, Ekim 2001, s.1-19.

TÜRK, Hikmet Sami

“Cumhuriyetten Bugüne Siyaset ve Yargı İlişkileri”, 28.03.1998, Bursa Barosunun Aynı İsimle Düzenlediği Panelde Yapılan Konuşma, Daha İyi Bir Anayasa İçin, Toplumsal, Ekonomik, Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.355-366.

TÜRK, Hikmet Sami

“Yargı Bağımsızlığı ve Avukatlık”, 25.05.2000, Türkiye Barolar Birliğinin Avrupa Birliği Barolar Konseyi ve İsrail Barolar Birliği ile Ankara’da Düzenlediği Ortak Toplantıda Yaptığı Konuşma, Daha İyi Bir Anayasa İçin, Toplumsal, Ekono-

mik, Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.367-373.

TÜRMEEN, Rıza

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılama Hakkı”, Yargıtay - Avrupa Konseyi - İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi - Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, 26-27 Eylül 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 72, TBB İHAUM Yayını No: 4, Şen Matbaa, Ankara 2004, s.39-45.

TÜRMEEN, Rıza

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesinde Düzenlenen Adil Yargılanma Hakkı”, 21 Nisan 2006, İnsan Hakları (Konferanslar), 14 Nisan 2006 - 26 Aralık 2006, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s.73-109.

UYGUN, Mehmet

1997-1998 Adalet Yılı Açılış Konuşması, Ankara 1997.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet

“Türk Anayasası Açısından Hukuk Devleti Kavramı”, Hukuk Devleti Sempozyumu, İzmir 1974, s.12-27.

VOLKAN, Cevdet

Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında ‘‘Hâl Kâğıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve önerilen çözümler’’ Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Bakanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.220-222.

YELBAŞI, Cengiz

Adalet Müfettişlerinin 1994 Yılı Toplantısında ‘‘Hâl Kâğıtlarının Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve önerilen çözümler’’ Konulu Tebliğ, (19-20-21 Ocak 2004), 1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Bakanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997, s.215-219.

YILDIRIM, Ramazan

‘‘İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve zgrlğ’’, T.C. Başbakanlık İdarî Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, 17-18 Ocak 1998, Başbakanlık Yayınları, Ankara 1998.

III - MAKALELER

:

AKGÜNDÜZ, Ahmet

“Osmanlı Döneminde Adlî Teşkilat ve Yargılama Usulleri”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz-Ağustos 1996, s. 966-991.

ARSLAN, Zühtü

“İnsan Hakları, Yargı ve “Taşralı Adam”ın Dramı”, Yeni Türkiye İnsan Hakları Özel Sayısı I, Sayı 21, Mayıs-Haziran 1998, s. 601-605.

AŞÇIOĞLU, Çetin

“Yargıda Temel Sorun Doğru ve Güvenli Yargılama Hakkı”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, S.10, Temmuz-Ağustos 1996, s.347-357.

ATABEK, Nejat

“Kamuoyu, Medya ve Demokrasi”, Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, S.19, 2002, s.223-238.

ATAR, Yavuz

“Demokratikleşme Kriterleri Açısından Türkiye’nin Anayasal – Siyasal Sistemine Bakışlar: Demokrasi, İnsan Hakları, Hukukun Üstünlüğü”, Demokrasi Platformu Dergisi, Y: 1, S: 2, Bahar 2005, s.25-50.

AYCI, Emrullah

“Yargı Etiği Açısından Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)”, Adalet Dergisi, S.22, Mayıs 2005, s.98-120.

AYTUNA, Türkan

“Felsefeci Gözüyle Denetim”, Dene-
tim Dergisi, Denetde Yayınları,
S.10, Ankara 1986.

AZRAK, Ülkü

“İki Fonksiyonun Karşılaştırılması
Üzerine Bir Teorik Deneme”,
İÜHFM, C.34, S.1-4, 1969, s.129-
155.

BERKİN, Necmeddin

“Hâkim ve Savcılar Hukukuna Geti-
rilen Yenilikler”, İÜHFM, 50. Yıl
Özel Sayısı, C. 38, S. 1-4, 1973,
s.339-373.

**BULUT, M. Ali –
HAYTA, M. Ali**

“Yargıya Güven”, Yeni Türkiye
Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı:
10, Temmuz-Ağustos 1996, s.197-
205.

CENTEL, Nur

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine
Göre Mahkemelerin Bağımsızlığı ile
Tarafsızlığı ve Türk Hukuku”, Prof.
Dr. Nurullah Kunter’e Armağan,
İÜHFY, İstanbul 1998, s.45-57.

**CHERNİCHENKO, Stanislav –
TREAT, William**

“The Administration of Justice and
the Human Rights of Detainees, The
right to a fair trial: Current
recognition and measures necessary
for its strengthening” s.12,
<http://193.194.138.190/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/d8925328e17>

8f8748025673d00599b81?O
pendocument (26 Ocak 2006)

ÇAĞAN, Nami

“Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme”, AÜHFD., C.XXXVII, Ankara 1980, S. 1-4, s.129-151.

ÇAĞLAR, Bakır

“Anayasa Yargısı’nın Güncelliği: Yargıçlar Zamanı”, Anayasa Yargısı Dergisi, S. 15, 1998, s.51-69.

ÇAĞLAR, Bakır

“Anayasa’nın Hukuku ve Anayasa’nın Yargıcı Yenilenen Anayasa Kavramı Üzerine Düşünceler”, Anayasa Yargısı Dergisi, S.8, 1991, s.13-62.

ÇEÇEN, Anıl

“Hukuk Devleti ve Yönetim”, Prof. Dr. Bülent N. Esen’e Armağan, Ankara 1977, s.111-136.

**ÇELİK, Cemil –
YILMAZ, Yunus**

“Fransa’da Yargı Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı”,
[http://www.msb.gov.tr/ayim/
Ayim_makale_detay.asp?IDNO=75](http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=75)
(04.05.2008).

ÇİÇEK, Erol

“AİHS M. 6, Adil Yargılanma Hakkı ve Türk Hukukunda Uygulanması”, TBB Dergisi, S.72, 2007, s.234-246.

- DARENDELİ, Abdülvahap** “Yargı Kararlarının Uygulanmasının Denetimi ve Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Tasarısı (Türk Ombudsmanı), Adalet Dergisi, Y.93, S.9, Ekim 2001, s.54-79.
- DAŞTAN, Deniz** “Takdir Yetkisi, Yargısal Denetim ve Yerindelik”, İBD, C.77, S.2, Haziran 2003, s.321-332.
- DAVER, Bülent** “Anayasa Mahkemesi Yargıcı”, Anayasa Yargısı Dergisi, S.3, 1986, s.9-27.
- DEDE, Emrah** “Denetim Sistemi ve Ombudsman”, Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, C.2, S.8, Eylül 1997, s.41-44.
- DIPLOCK, R.T.** “Devlet Yönetiminde Hâkimlerin Rolü”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, (Çev. Tayfun Akgüner), Y.1, S.2, Ağustos 1980, s.11-20.
- DIPLOCK, R.T.** “Devlet Yönetiminde Yargıya Düşen Görev”, AÜHFD, (Çev. Tuncer Karamustafaoğlu), C.36, S.1-4, Ankara 1981, s.27-37.
- DÖNMEZER, Sulhi** “Ceza Adaleti Sistemimiz Üzerine Düşünceler”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı: 10, Temmuz-Ağustos 1996, s.553-560.

- DURAN, Lütfi** “Tevhidi İctihad Nedir” Siyasî İlimler Mecmuası, S.269, 1953, s.226-229.
- ERDEM, Fazıl Hüsnü** “Türkiye’de ‘İdeolojik Devlet’ Gölgesinde Yargı ve Bağımsızlığı Sorunu”, Demokrasi Platformu Dergisi, Y: 1, S: 2, Bahar 2005, s.51-69.
- ERÖZ, İsmail Hakkı** “Yargı Bağımsızlığı Sorunu”, Adalet Dergisi, Y.91, S.4, Ağustos 2000, s.28-34.
- ERZURUMLUOĞLU, Erzan** “Hukuk Devleti ve Yargı Bağımsızlığı”, ABD, S.1, Ankara 1989, s.3-7.
- GERMEÇ, Mahir Ersin** “Ülkemizde Yargı Bağımsız mı, Yargıçlar Güvenceli mi”, Bursa Barosu Dergisi, s.65-67, <http://www.bursabarosu.org.tr/paylasim/File/dosyalar/makalemahirersingermec.htm> (04.05.2008)
- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz** “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ‘Adil Yargılanma’”, AÜSBFD, C.49, N:1-2, Ocak – Haziran 1994, s.199-223.
- GÖZLER, Kemal** “3 Ekim 2001 Tarihli Anayasa Değişikliği: Bir Abesle İştigal Örneği”, Anayasa Yargısı Dergisi, C:19, 2002, s.326-354.

- GÖZLER, Kemal** “Yargı”,
<http://www.anayasa.gen.tr/yargiorgani.htm> (31.05.2008)
- GÜNEL, Namık** “2000’li Yılların Eşiğinde Yönetmel Denetim Sistemine Eleştirel Bir Bakış”, *Türk İdare Dergisi*, Y.67, S.409, Aralık 1995, s.17-36.
- GÜNEŞ, Seyithan** “Özgürlük ve Güvencesi Açısından Hukuk Devleti İlkesi”, *ABD*, S.3, 1997, s.21-35.
- GÜRİZ, Adnan** “Adalet Kavramının Belirsizliği”, *Adalet Kavramı*, Editör: Adnan Güriz, 3. Baskı, Türkiye Felsefe Kurumu Derneği Yayınları, Ankara 2008, s.7-37.
- İNCEOĞLU, Sibel** “Karşılaştırmalı Hukuk Yaklaşımıyla Yargıca Yönelik Disiplin Süreçlerinin Yargı Bağımsızlığına Etkisi”, *TBB Dergisi*, S.72, 2007, s.55-74.
- KALAĞAN, Gökhan** “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Göre Adil Yargılamada Sanığın Hakları”, *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, Y. 2, S. 8. Nisan 2007, s. 99-104.
- KANLIGÖZ, Cihan** “Hukuk Devletinin Maddî (Siyasal ve Toplumsal) Boyutu Üzerine Bir Deneme”, *ABD*, Y.54, S.1997/1, s.65-70.

KARDAŞ, Ümit

“Türk Demokrasisinin Geleceği Yargı Reformuna Bağlı”, s.(belli değil),

http://haberler.canim.net/12631_%5Byorum---dr.-

%C3%9Cmitkarda%C5%9F%5D-turkdemokrasisingelece%C4%9Fi-yarg % C4%B1- reformuna-ba%C4%9F!% C4%B1!.html
(04.05.2008)

KARINCA, Eray

“Yargıçların Meslekî Örgütlenme Açısından Yeni Anayasadan Beklentileri”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, S: 15, Kasım 2007, s. 143-146.

KAYNAK, Ali Osman

“Uluslararası Sözleşmeler Işığında ‘Adil Yargılanma Hakkı’ ve İç Hukukumuzla Karşılaştırılması”, ABD, Y.65, S.1, Kış 2007, s.120-143.

KESKİN, Serap

“Yargıç Bağımsızlığı”, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, İÜHFY, İstanbul 1998, s.129-154.

KILIÇOĞLU, Ahmet

“Yargının Sorunları Bağımsızlığı Aştı”, TBB Dergisi, S. 52, Mayıs - Haziran 2004, s.98-99.

KÖSE, H. Ömer

“Denetim ve Demokrasi”, Sayıştay Dergisi, S.33, Haziran 1999, s.62-85.

- KUBALI, Derya** “Performans Denetimi”, Amme İdaresi Dergisi, C.32, S.1, Mart 1999, s.31-62.
- KUBALI, Hüseyin Nail – BALTA, Tahsin Bekir** “Türkiye’de Hukuk Devleti Anlayışı”, AÜSBFD, Cilt XV, S. 3, Ankara 1960, s.1-10.
- KUNTER, Nurullah** “Türkiye’de Kaza Kuvveti”, İÜHFİM, C. XXV, S.1-4, İstanbul 1960, s.42-54
- KUTLU, Mustafa** “Hukuk Devletinde Yargıç Meşruiyetinin Görünüm Biçimleri”, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_80.htm (04.05.2008)
- KUTLU, Mustafa** “Yargıç, Kamu Düzeni ve Konformizm”, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_184.htm (04.05.2008)
- KÜÇÜK, Adnan** “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti”, Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.351-454.

- LUBET, Steven** “Judicial Discipline and Judicial Independence” Law and Contemporary Problems, Vol.61, No.3 Summer 1998, s.59-74.
- METİN, Yüksel** “Avrupa Birliği’nde Hukuk Devletinin Unsurları”, Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.577-628.
- MUMCU, Ahmet** “1924 Anayasası”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, Mart 1986, s.383-399.
- MUMCU, Ahmet** “Günümüzde Türk Hukuk Uygulamasında Adalet Kavramının Yeri”, Adalet Kavramı, Editör: Adnan Güriz, 3. Baskı, Türkiye Felsefe Kurumu Derneği Yayınları, Ankara 2008, s.145-169.
- MUMCUOĞLU, Maksut** “Hukuk Devletinde Bağımsız Yargının Yeri ve Bağımsız Yargının Türkiye Gelişimi”, ABD., Yıl 46, S. 2, Mart 1989, 262-306.
- NEUMAN, Gerald L.** “Amerika’da Anayasal Bir Kavram Olarak Rule of Law ve Alman Anayasasının Rechtsstaat İlkesi (The US Constitutional Conception of the Rule of Law and the

Rechtsstaatsprinzip of the Grundgesetz”, (Çev. Ali Rıza Çoban), Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.557-574.

ODYAKMAZ, Zehra

“Hazırlanmakta Olan İdarî Usul Kanunu Açısından Demokratikleşme Sürecinde Şeffaflaşma ve Bireye Tanınan Haklar”, GÜHFD. C.1, S.2, 1997, s.1-21.

OKTAY, Cemil

“Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Yargı Açısından Anlamı ve Türkiye Örneği”, Anayasa Yargısı Dergisi, S.1, 1984, s.215-242.

OKUR, İbrahim

“Hâkimlerin Meslekî Davranışlarını Yönlendiren İlke ve Kurallar Çerçevesinde Türkiye’de Yargısal Etik”, Adalet Dergisi, S.21, Ocak 2005, s.45-60.

ÖDEN, Merih

“Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakmaması” AÜHFD, C.43, S.1-4, 1993, s.61-124.

ÖZAY, İl Han

“Yargı Güvencesi - Bağımsızlığı ve Anayasa Mahkemesi”, Anayasa Yargısı Dergisi, S.8, 1991, s.103-116.

**ÖZDEMİR, Kenan –
HIZ, Yüksel –
BALO, Yusuf Solmaz**

“Türk Yargısında Yapısal Çözüm Arayışları ve Bölge Adliye ‘İstinaf’ Mahkemeleri”, Adalet Dergisi, S.21, Ocak 2005, s.1-37.

ÖZDEN, Yekta Güngör

“Bağımsız Yargı Ulusal Onurdur”, Atatürkçü Düşünce Dergisi, Ekim 1998, s.31-33.

ÖZEK, Çetin

“Yargının İdarî Denetimi”, İÜHFM, Atatürk’e Armağan, C.45-47, s. 1-4, 1979-1980-1981, s.915-980.

ÖZKAN, Gürsel

“Yargı Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz-Ağustos 1996, s.437-441.

ÖZKORKUT ÜNAL, Nevin

“Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı’da ve Günümüz Türkiye’sinde Yargıya Genel Bir Bakış”, AÜHFD, C.57, S.1, 2008, s.225-242.

ÖZOK, Kazım

“Ülkemizde Yargı Bağımsızlığı ve Bunun Asgarî Boyutu”, Kocaeli Barosu Dergisi,
<http://www.kocaelibarosu.org.tr/dergi/?islem=goster&makale=61>
(04.05.2008)

ÖZTEK, Selçuk

“Türkiye’de Hâkim Bağımsızlığını Sağlayan Hukukî Tedbir, Teşkilat ve Kurumlar” MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.7, S. 1-3, 1992-1993, s.273-287.

POLAT, Necip

“Yolsuzlukların Sebeplerinin, Sosyal ve Ekonomik Boyutlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu Çerçevesinde Saydamlık, Hesap Verme Sorumluluğu Ve Denetimin Etkinliği”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 49, Nisan-Haziran 2003, s. 65-80, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der49m3.pdf> (04.05.2008)

RAZ, Joseph

“Hukuk Devleti ve Erdemi (The Rule of Law and Its Virtue)”, (Çev. Bilal Canatan), Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal, Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.149-166.

ROSENFELD, Michel

“Hukuk Devleti ve Anayasal Demokrasinin Meşruiyeti (The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy)”, (Çev. Ali Rıza Çoban), Hukuk Devleti – Hukukî Bir İlke Siyasî Bir İdeal,

- Editörler: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2008, s.211-255.
- SANCAR, Mithat** “Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, Yeni Türkiye İnsan Hakları Özel Sayısı I, Sayı 21, Mayıs-Haziran 1998, s.589-595.
- SARAN, M. Ulvi** “Türk Kamu Yönetiminde Denetim Sistemi”, Türk İdare Dergisi, Y.67, S.409, Aralık 1995, s.55-69.
- SAVCI, Bahri** “Türkiye’de Yargı Kuvveti”, Kanunu Esası’nin 100. Yılı Armağanı, AÜSBF Yayınları No: 423, Ankara 1978, s.61-77.
- SELÇUK, Sami** “Adalet Reformundan Önce Uygulama İyileştirilmelidir”, Yargıtay Dergisi, C. 28, Ocak - Nisan 2002, S. 1-2, s.5-38.
- SELÇUK, Sami** “Yargı Bağımsızlığı”, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Kasım 1997, s.1-8.
- SELÇUK, Sami** “Yargı Bağımsızlığına İlişkin Reform Önerileri”, Türkiye’de Anayasa Reformu, Prensipler ve Sonuçlar, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s.91-98.

SEVİMLİ, Zekeriya

“Bir Sivil İnisiyatif: Yargıçlar ve Savcılar Birliği”, ABD, Y.65, S.2, Bahar 2007, s.61-66.

SEVİNÇ, Murat

“Güncel Gelişmelerin Işığında, 1982 Anayasası’na Göre Cumhurbaşkanını”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.57, S.2, Nisan-Haziran 2002, s.109-137.

SHETREET, Shimon

“The Limits of Judicial Accountability: A Hard Look at the Judicial Officers Act 1986”, 10 UNSW Law Journal, 1987, s.4-18.

ŞEN, Ersan

“Türk Ceza Yargılamasının Yeniden Yapılanması Üzerine Denemeler”, Yargıtay Dergisi, C.29, S.3, Temmuz 2003, s.311-323.

TANRIVER, Süha

“Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine”, s.67-83, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergi-ler/auhfd-arsiv/AUHF-2000-49-01-04/AUHF-2000-49-01-04-Tanriver.pdf> (14.07.2008)

TAŞKIN, Ahmet

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılanma Hakkı”, Adalet Dergisi, S.19, Mayıs 2004, s.48-79.

- TİMURHAN, Gürman** “Yargı Bağımsızlığı Reformu”, 14.07.2006,
http://www.eastweststudies.org/tr/makale_detail.php?tur=100&makale=216 (04.05.2008)
- TURAN, Hüseyin** “Yargı Görevi ve Hizmeti”, Adalet Dergisi, S.21, Ocak 2005, s.112-116.
- ÜNAL, Şeref** “Avrupa Birliği Adalet ve İçişleri Politikası ve Türkiye”, Adalet Dergisi, S.7, Nisan 2001, s.14-30.
- ÜNAL, Şeref** “Demokrasi, Hukuk Devleti ve Yargı Bağımsızlığı”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz - Ağustos 1996, s.430-436.
- ÜNVER, Yener** “Yargı Bağımsızlığı Açısından Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu”, İÜHFM., C.LIII, S.1-4, 1988-1990 (Basım Yılı: 1991), s.153-196.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim** “Yargı Organlarının Sorunları ve Çözüm Yolları”, İBD., C. 48, S. 4-8, 1977, s.270-289.
- Wim Voermans** “Councils for the Judiciary in the EU Countries”, (1999), <http://taiex.be/Library/Councils/Councils.html>, (10.06.2007)

- YARALI, Kamil Uğur** “Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, ABC Hukuk İnternet Sitesi, s.1-9, <http://www.abchukuk.com/makale/makale29.html> (04.05.2008)
- YARSUVAT, Duygun** “Kitle İletişim Araçlarının Ceza Adaletine Etkisi”, İÜSBFD, S.10, Ocak 1995.
- YAYLA, Yıldızhan** “Yargı Reformu”, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz - Ağustos 1996, s.126-129.
- YAZICI, Serap** “Hukuk Devleti ve Demokrasi”, İBD, S. 4-5-6, İstanbul 1999, s.261-269.
- YENİCE, Kazım** “Hak Arama Özgürlüğü ve Danıştay”, Danıştay Dergisi, S. 38-39, Ankara 1980, s.111-130.
- YILDIRIM, Emin – KARABIYIK, Tekin** “Türkiye’de Denetim Sistemi – Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C.20, S.194, Kasım 1996, s.82-88.
- YILDIRIM, Gökçe** “Adil Yargılanma Hakkı (AİHS Madde 6), Adalet Dergisi, S.19, Mayıs 2004, s.80-104.
- ZEITUNE, José** International Commission of Jurists, “International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors, A

Practitioners' Guide", Practitioners
Guide Series No.1, Geneva
Switzerland 2004,
<http://www.mafhoum.com/press7/230S24.pdf>. (20.04.2008)

IV – RAPORLAR, GAZETE HABERLERİ, HİZMETE ÖZEL YAZILAR:

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 25.04.2006 tarihli bilgi notu.

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 27.04.2006 tarihli bilgi notu.

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 14.07.2006 tarihli bilgi notu.

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün Avrupa Komisyonu Türkiye 2008 İlerleme Raporu'nun Adalet Bakanlığını İlgilendiren Kısımlarının Tercümesine dair bilgi notu, Ankara Kasım 2008.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 9-15 Nisan 2007 tarihleri arasında İtalya'ya yaptığı çalışma ziyareti notları.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 15-21 Nisan 2007 tarihleri arasında Fransa'ya yaptığı çalışma ziyareti notları.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının 28.09.2007 tarih ve 8869 sayılı yazısı.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının 31.10.2007 tarih ve 9287 sayılı yazısı.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının 02.11.2007 tarih ve 9310 sayılı yazısı.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının 29.11.2007 tarih ve 9830 sayılı yazısı.

Amnesty International, Fair Trials Manual Section: Rights at Trial, <http://www.amnesty.org/ailib/intcam/fairtrial/indxfmb.htm> (20.06.2007)

Avrupa Birliği Komisyonu Tarafından Hazırlanan ve Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğüne Türkçeye Çevirisi Yapılan “Türkiye Cumhuriyeti’nde Yargı Sisteminin İşleyişi” Konulu 11-19 Temmuz 2004 Tarihli Rapor, Ankara Barosu Avrupa Birliği Merkezi Yayınları, Ankara 2004.

Avrupa Yargı Sistemleri, Avrupa Etkin Yargı Komisyonu CEPEJ 2006 Raporu, (Çev. Ömer Faruk Altıntaş).

BJORNBERG Kjell - RICHMOND Paul, Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstişarî Ziyaret Raporu, 13 Haziran - 22 Haziran 2005, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/>, (20.06.2007)

BJORNBERG Kjell, RICHMOND Paul, Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstişarî Ziyaret Raporu, 28.09.2003 – 10.10.2003, Avrupa Birliği Komisyonu, Brüksel, T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Tercümesi.

BJORNBERG Kjell, RICHMOND Paul, Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstişarî Ziyaret Raporu, 11.07.2004 – 19.07.2004, Avrupa Birliği Komisyonu, Brüksel, T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Tercümesi.

Council of Europe, Recommendation No. R (94) 12, Principle I.2.c

Devlet Planlama Teşkilatı, 8. Beş yıllık Kalkınma Planı Kamu Malî Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Malî Saydamlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2002,
http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/yolsuzluk_arastirma/kaynaklar/Kisim_1.pdf,
(10.09.2007)

“İç Denetim Bağlamında Teftiş Kurullarının Geleceği”,
<http://www.memurlar.net/haber/91938/> (05.11.2007)

“‘İç Denetim Bağlamında Teftiş Kurullarının Geleceği’ Haberine KİDDER Açıklaması”, s.1-4, <http://www.memurlar.net/haber/92137/>
(05.11.2007)

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fakülte Kurulunun Yeni Anayasa-ya İlişkin Görüş ve Önerileri, İÜHFY No: 646, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982.

“Kamu Denetim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Konusunda TESEV Görüş ve Önerileri”, s.1-8, <http://www.tesev.org.tr> (05.05.2008)

“Özbudun Anayasa Taslağını Açıkladı” başlıklı haber,
<http://www.haber7.com/haber/20070912/Ozbudun-anayasa-taslagini-acikladi.php> (06.04.2008)

SUCHOCKA Hanna, Yargı Konseylerine Dair Avrupa Hâkimleri İstişare Konseyi Tarafından Hazırlanan Taslak Görüş Üzerine Yorumlar, Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu, Venedik Komisyonu Tarafından 19-20 Ekim Tarihlerinde Venedik’te Yapılan 72. Genel Kurul Oturumunda Kabul Edilen Rapor, (Çev. Ömer Faruk Altıntaş), Strazburg 26 Ekim 2007, s.1-7.

Türkiye Barolar Birliği Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin, 4. Baskı, TBB Yayınları No: 131, Şen Matbaa, Ankara 2007.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, II. Basım, Ankara 2001.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi – Anayasa 2000, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları, Ankara 2000.

TÜSİAD: AİHS ve Adil Yargılanma İlkesi Işığında Hukuk Devleti ve Yargı Reformu: Anayasa Hukuku, İdare Hukuku ve Ceza Hukuku Açısından, İstanbul 2003.

TÜSİAD: Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar C.1, Devlette Etik Altyapı Dizisi No: 1, İstanbul 2005.

TÜSİAD: Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Yasal Altyapı, Saydamlık ve Ayrıcalıklar, Tespit ve Öneriler, C.2, Devlette Etik Altyapı Dizisi No: 2, İstanbul 2005.

TÜSİAD: Yargılama Düzeninde Kalite, İstanbul 1988.

Yolsuzlukla Mücadeleye Yardımcı Olmak Maksadıyla Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin İnceleme Raporu, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığı Yayınları, No: 2, Ankara 1996.

Yüksek Hâkimler Kurulu, Müfettiş Hâkimler Kurulu Çalışma Broşürü.

1996 Yılı Adalet Müfettişleri Toplantısı, (21-22 Aralık 1996), Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No: 7, Ankara 1997.

V - SÖZLÜKLER VE İNTERNET SİTELERİ

Black's Law Dictionary, Sixth Edition, USA 1998.

ŞENER Esat, Hukuk Sözlüğü, Seçkin Yayınları, Ankara 2001.

Türk Hukuk Lügati, Ankara 1944

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Cilt:2, 9. Baskı, Ankara 1998.

<http://www.abchukuk.com>

<http://www.abgm.adalet.gov.tr>

<http://www.amnesty.org>

<http://www.anayasa.gen.tr>

<http://www.anayasa.gov.tr>

<http://www.bursabarusu.org.tr>

<http://www.danistay.gov.tr>

<http://www.eastweststudies.org/tr>

<http://www.haber7.com>

<http://www.humanrightsfirst.org>

<http://www.kocaelibarusu.org.tr>

<http://www.mafhoum.com>

<http://www.mecelle.com>

<http://www.memurlar.net>

<http://www.msb.gov.tr>

<http://www.sayistay.gov.tr>

<http://www.taa.gov.tr>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.tesev.org.tr>

<http://www.turkhukuk sitesi.com>

<http://www.yargitay.gov.tr>

<http://auhf.ankara.edu.tr>

<http://haberler.canim.net>

<http://taiex.be>

<http://193.194.138.190>

Tablo 8 - Hâkim ve Savcıların Mesleğe Kabulü

Ek 1

	Hâkimlerin mesleğe kabulü			Savcıların mesleğe kabulü		
	Yargı mensuplarından oluşan bir organ tarafından	Yargı dışından gelen kimşelerden müteşkil bir organ tarafından	Karma organ tarafından	Savcılığa mensup kimselerin oluşturduğu bir organ tarafından	Savcılık dışından gelen kimşelerden müteşkil bir organ tarafından	Karma organ tarafından
Almanya		evet	Evet		evet	
Andora			evet		evet	
Arnavutluk			evet			evet
Avusturya			evet			evet
Azerbaycan			evet	evet	evet	
Belçika			evet			evet
Bosna Hersek			evet			evet
Bulgaristan		evet				evet
Çek Cumhuriyeti	evet			evet		
Danimarka	evet		evet	evet		
Ermenistan			evet	evet		
Estonya			evet			evet
Finlandiya			evet	evet		
Fransa			evet			evet
Gürcistan		evet		evet		
Hırvatistan			evet			evet
Hollanda			evet			evet
BK-İngiltere ve Galler			evet		evet	
İrlanda			evet			evet
BK-İskoçya			evet	evet		
İspanya			evet			evet
İsveç	evet			evet		
İtalya			evet			evet
İzlanda			evet		evet	
Karadağ			evet			evet
Kıbrıs	evet				evet	
BK-Kuzey İrlanda			evet	evet		
Letonya	evet			evet		
Lihtenştayn		evet			evet	
Litvanya		evet		evet		
Luxembourg			evet			evet
Macaristan			evet	evet		
Malta			evet			evet
Moldova			evet			evet
Monako		evet			evet	
Norveç			evet	evet		
Polanya	evet			evet		
Portekiz			evet			evet
Romanya			evet			evet
Rusya Federasyonu			evet	evet		
San Marino			evet		evet	
Srbistan	hayır	hayır	evet			evet
Slovakya			evet			evet
Slovenya		evet			evet	
Türkiye			evet			evet
Ukrayna				evet		
Yunanistan			evet			evet

Tablo 9 - Hâkim ve Savcılara Verilen Görevin Süre Açısından Temel Özellikleri

	Hâkimlik görev ve yetkisi			Savcıların görev ve yetkisi			Diğer istisnai durumlar var mıdır?
	Belirsiz bir süre için verilir	Cevap “hayır” ise, görev yenilenebilir mi?	Görev yenilenebilir ise, süre	Belirsiz bir süre için verilir	Cevap “hayır” ise, görev yenilenebilir mi?	Görev yenilenebilir ise, süre	
Almanya	evet			evet			evet
Andora		evet	6 sene		evet	6 sene	
Arnavutluk	evet			evet			
Avusturya	evet			evet			
Azerbaycan	evet				evet	5 sene	evet
Belçika	evet			evet			evet
BK-İngiltere ve Galler	evet				evet	kişisel	
BK-İskoçya	evet				evet	kişisel	
BK-Kuzey İrlanda	evet				evet	kişisel	
Bosna Hersek	evet			evet			evet
Bulgaristan	evet	evet		evet	evet		
Çek Cumhuriyeti	evet			evet			
Danimarka	evet			evet			
Ermenistan							
Estonya	evet			evet			
Finlandiya	evet			evet			evet
Fransa	evet			evet			evet
Gürcistan		evet	10 sene		evet	5 sene	
Hırvatistan	evet			evet			
Hollanda	evet						
İrlanda	evet			evet			
İspanya	evet			evet			evet
İsveç	evet			evet			
İtalya	evet			evet			
İzlanda	evet				evet	5 sene	evet
Karadağ	evet				evet	5 sene	
Kıbrıs	evet			evet			
Letonya	evet			evet			evet
Lihtenştayn	evet				evet		
Litvanya	evet			evet			evet
Luxembourg	evet			evet			evet
Macaristan	evet			evet			
Malta	evet				evet	3 sene	evet
Moldova		evet	5 sene	evet			
Monako	evet			evet			evet
Norveç	evet			evet			evet
Polanya	evet			evet			evet
Portekiz	evet			evet			
Romanya	evet			evet			
Rusya Federasyonu							evet
San Marino	evet			evet			
Sırbistan	evet			evet			evet
Slovakya	evet			evet			
Slovenya	evet			evet			evet
Türkiye	evet			evet			
Ukrayna				evet			
Yunanistan	evet			evet			

Tablo 10 - Yargı Konseyi Olmayan Ülkeler

Ek 2

AVRUPA	Almanya
	Çek Cumhuriyeti
	Birleşik Krallık
LATİN AMERİKA	Nikaragua
	Şili
	Urugay

477

Tablo 11 - Yargı Konseylerinin Yüksek Mahkemeye Bağlı Olduğu Ülkeler

AVRUPA	Avusturya
	Kıbrıs
LATİN AMERİKA	Brezilya
	Guatemala
	Honduras
	Kosta Rika

Tablo 12 - Yargı Konseyi Üyelerinin Meslek İtibariyle Dağılımı (Amerika Ülkeleri)

ÜLKE ADI	Alt düzey hâkimler	Üst düzey hâkimler	Savcılar	Yürütmeden gelen temsilciler	Yasamadan gelen temsilciler	Akademisyen (hukukçu)	Hukuk mesleğinden gelen temsilciler	Adliye Personelinden gelen temsilciler	Sivil toplumdaki gelen temsilciler	TOPLAM ÜYE SAYISI
ABD	☒	☒								27
ARJANTİN	☒	☒		☒	☒	☒	☒			19
BOLİVYA		☒					☒			5
DOMİNİK C.		☒		☒	☒					7
EKVADOR	☒	☒				☒	☒			8
ELSALVADOR	☒					☒	☒			7
KANADA		☒								Değişken
KOLOMBİYA	☒	☒								13
MEKSİKA	☒	☒		☒	☒					7
PANAMA		☒		☒			☒			8
PARAGUAY		☒		☒	☒	☒	☒			8
PERU		☒	☒			☒	☒		☒	7

Tablo 13 - Yargı Konseyi Üyelerinin Meslek İtibariyle Dağılımı (Avrupa Ülkeleri)

ÜLKE ADI	Alt düzey hâkimler	Üst düzey hâkimler	Savcılar	Yürütmeden gelen temsilciler	Yasamadan gelen temsilciler	Akademisyen (hukukçu)	Hukuk mesleğinden gelen temsilciler	Adliye Personelinden gelen temsilciler	Sivil toplumdandan gelen temsilciler	TOPLAM ÜYE SAYISI
BELÇİKA	☒	☒	☒		☒	☒	☒		☒	44
BULGARİSTAN	☒	☒	☒							25
DANİMARKA	☒	☒					☒	☒	☒	13
ESTONYA	☒	☒	☒	☒	☒		☒			11
FRANSA	☒	☒	☒	☒					☒	12
GÜRCİSTAN		☒		☒	☒					12
HOLLANDA		☒		☒						5
İRLANDA		☒	☒	☒			☒	☒	☒	17
İSPANYA	☒	☒					☒			21
İSVEÇ		☒			☒		☒		☒	10
İTALYA	☒	☒	☒	☒		☒	☒			33
İZLANDA	☒	☒								5
LİTVANYA	☒	☒		☒	☒					24
MACARİSTAN	☒	☒	☒	☒	☒		☒			15
MAKEDONYA						☒	☒			7
NORVEÇ	☒	☒					☒		☒	7
POLONYA	☒	☒		☒	☒					25
PORTEKİZ	☒	☒							☒	17
ROMANYA	☒	☒	☒							15
SLOVAKYA	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒		☒	18
TÜRKİYE		☒		☒						7
UKRAYNA	☒	☒	☒	☒	☒					20
YUNANİSTAN	☒	☒								15

Tablo 14 - Yargı Konseyi Üyelerini Atamaya Yetkili Makam ve Üyelik Süresi (Amerika Ülkeleri)

ÜLKE	Yürütme	Yasama	Yargı	Sivil Toplum	Makam sebebiyle	Görev süresi (yıl)
ABD			☒			değişken
ARJANTİN	☒	☒	☒			4
BOLİVYA		☒			Yüksek Mahkeme Başkanı	10
DOMİNİK C.		☒	☒		Devlet Başkanı, Senato Başkanı, Temsilciler Meclisi Başkanı, Yüksek Mahkeme Başkanı	Asli görevle sınırlı
EKVADOR			☒		Yüksek Mahkeme Başkanı	6
ELSALVADOR		☒				3
KANADA					Kanada Başsavcısı, Yüksek Mahkeme Başkanları ve Yardımcıları, Eyalet Mahkemesi Başkanları	Ömür boyu en geç 75 yaş
KOLOMBİYA	☒	☒				8
MEKSİKA	☒	☒	☒			5
PANAMA					Yüksek Mahkeme ve Daire Başkanları, Başsavcı, İdari Yargı Başsavcısı, Barolar Birliği Başkanı	Asli görevle sınırlı
PARAGUAY	☒	☒	☒			3
PERU			☒	☒		5

Tablo 15 - Yargı Konseyi Üyelerini Üyeliğe Atamaya Yetkili Makam ve Üyelik Süresi (Avrupa Ülkeleri)

ÜLKE	Yürütme	Yasama	Yargı	Sivil Toplum	Makam sebebiyle	Görev süresi (yıl)
BELÇİKA		☒	☒	☒		4
BULGARİSTAN		☒	☒		Yargıtay ve Danıştay Başkanları ve Başsavcı	5
DANİMARKA	☒		☒			-
ESTONYA	☒	☒	☒		Yüksek Mahkeme Başkanı, Adalet Bakanı	3
FRANSA	☒	☒	☒		Devlet Başkanı, Adalet Bakanı	4
GÜRCİSTAN	☒	☒	☒			-
HOLLANDA	☒					3
İRLANDA	☒		☒	☒	Yüksek Mahkeme Başkanı, Üst, Bölge, Gezici Mahkeme Başkanları	4
İSPANYA		☒			Yüksek Mahkeme Başkanı	
İSVEÇ	☒	☒	☒			-
İTALYA		☒	☒		Devlet Başkanı, Yüksek Mahkeme Başkanı ve Başsavcısı	4
İZLANDA	☒		☒			5
LİTVANYA			☒		Yüksek Mahkeme Başkanları, Adalet ve Maliye Bakanları, Devlet Başkanı ve Meclis Başkanının temsilcileri,	4
MACARİSTAN		☒	☒		Yüksek Mahkeme Bşk., Başsavcı, Adalet Bakanı, Baro Bşk.	6
MAKEDONYA	☒	☒				6
NORVEÇ	☒	☒				4
POLONYA			☒		Yüksek Mahkeme Başkanları ve Adalet Bakanı	4
PORTEKİZ		☒	☒		Yüksek Mahkeme Başkanı	3
ROMANYA		☒	☒			4
SLOVAKYA	☒	☒	☒		Yüksek Mahkeme Başkanı	5
TÜRKİYE	☒				Adalet Bakanı ve Müsteşar	4
UKRAYNA	☒	☒	☒	☒	Yüksek Mahkeme Başkanı, Başsavcı ve Adalet Bakanı	-
YUNANİSTAN		Dağılım yok, rast gele seçim var			Yargıtay Başkanı ve Başsavcı	1

Tablo 16 - Yargı Konseylerinin Görev ve Sorumlulukları (Amerika Ülkeleri)

ÜLKE	Hâkimleri seçmek veya atamak	Hâkimlerin terfisi	Disiplin	Değerlendirme	Eğitim	Bütçe Yönetimi	Mahkeme Yönetimi	Veri toplama ve aktarma	Tavsiye (politika belirlemede)
ABD							☒		☒
ARJANTİN	☒	☒	☒		☒	☒	☒		
BOLİVYA	☒	☒	☒		☒	☒	☒		☒
DOMİNİK C.	☒								
EKVADOR	☒		☒	☒	☒	☒	☒		
ELSALVADOR	☒			☒	☒				
KANADA			☒		☒				
KOLOMBİYA	☒	☒	☒			☒	☒	☒	☒
MEKSİKA	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒		☒
PANAMA	Hâkimlerin seçimi, değerlendirilmesi yasa teklifi ve mahkemelerin yönetimi konusunda sadece danışma nitelikli olarak görev yapmaktadır								
PARAGUAY	☒								
PERU	☒	☒	☒	☒					

Tablo 17 - Yargı Konseylerinin Görev ve Sorumlulukları (Avrupa Ülkeleri)

ÜLKE	Hâkimleri seçmek ve atamak	Hâkimlerin terfisi	Disiplin	Değerlendirme	Eğitim	Bütçe Yönetimi	Mahkeme Yönetimi	Veri toplama ve aktarma	Tavsiye (politika belirlemede)
BELÇİKA	☒	☒		☒	☒		☒		
BULGARİSTAN	☒	☒	☒			☒		☒	
DANİMARKA					☒	☒	☒	☒	☒
ESTONYA	☒	☒				☒			
FRANSA	☒	☒	☒		☒				☒
GÜRCİSTAN	☒	☒	☒		☒				
HOLLANDA	☒				☒				
İRLANDA					☒	☒	☒	☒	☒
İSPANYA	☒	☒	☒		☒			☒	☒
İSVEÇ					☒	☒	☒	☒	
İTALYA	☒	☒	☒		☒				☒
İZLANDA			☒		☒	☒			
LİTVANYA	☒	☒	☒		☒				☒
MACARİSTAN	☒		☒			☒	☒		
MAKEDONYA	☒		☒	☒					☒
NORVEÇ						☒			
POLONYA	Atama konusunda sadece danışma organı, yargının bağımsızlığını tehdit eden durumlar için anayasal teklifler hazırlamada inisiyatif sahibi								
PORTEKİZ	☒	☒							
ROMANYA	☒	☒	☒						
SLOVAKYA	☒	☒	☒		☒				
TÜRKİYE	☒	☒					☒		☒
UKRAYNA	☒		☒						
YUNANİSTAN	☒	☒							

**HÂL KÂĞITLARININ
KİMLİK BÖLÜMLERİNİN DOLDURULMASIYLA ALÂKALI
İLKELER**

Hâl kâğıtlarının kimlik bölümünün doldurulması sırasında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulur.

Ad ve soyadın kısaltma yapılmaksızın açıkça yazılmasına özen gösterilir, ismin ilk harfinden sonrakiler küçük, soyadının tamamı ise büyük olarak yazılır, resmî olarak bekârlık veya önceki soyadını kullanma hakkı bulunan bayan görevlilerin bu soyadlarına da TMK.nun 187 nci maddesi gereğince eşlerinin soyadlarından önce yer verilir.

Akademik unvanları bulunan görevlilerin isimlerinin önlerinde kısaltmalı şekilde bu unvanları da gösterilebilir.

Sicil numarası hanesinde ilgilinin Adalet Bakanlığından almış bulunduğu sicil numarası rakamsal olarak ifade edilir.

Doğum yeri bilgisi asgarî ilçe seviyesinde gösterilir, birbiriyle karışma ihtimali bulunan ilçe isimleri açısından ayrıca il ismine de yer verilir. Yurt dışında doğmuş bulunan ilgililerin doğum yerleri nüfus kayıtları doğrultusunda yazılır.

Tarihler rakamla ve gün, ay ve yıl haneleri arasına taksim işareti (/) konulmak suretiyle ifade edilir.

İlgilinin görevi ile alâkalı bilgi verilirken, görev yeri il veya ilçe düzeyinde belirtildikten sonra Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Başsavcı Vekili ve Cumhuriyet Savcısı, Hâkimi ibarelerine yer verilir: (Örn; Ankara Cumhuriyet Başsavcısı, Ankara Cumhuriyet Başsavcı Vekili, Ankara Cumhuriyet Savcısı, Ankara Hâkimi gibi.) İdarî vazife ifa eden kişilerin görevlerinin belirtilmesi sırasında unvanlarından sonra idarî görevleri parantez içerisinde belirtilir. Örn; Hâkim (Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ankara Eğitim Merkezi Müdürü) gibi.

Unvan sahibi hâkimlerin, görev yerleri belirtildikten sonra ayrıca unvanlarına da yer verilir. (Örn; Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi ve Adalet Komisyonu Başkanı, Ankara 2. Asliye Ticaret Mahkemesi Başkanı, Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi Üyesi gibi). Şayet Hâkimlerin unvanlı atamaları söz konusu değilse görev yaptıkları birim parantez içerisinde gösterilmelidir. Örn; Adana Hâkimi (2. Asliye Ceza Mahkemesi) gibi.

Denetim mahallinde görev yapıp ayrılmış bulunan ilgililerin yeni atandıkları göreve ilişkin bilgi yanında, eskiden görev yaptığı görev bilgisine de yer verilir. Örn; Eski Adana Hâkimi, (Halen Ankara Hâkimi) gibi.

Noterlerin görevlerine ilişkin bilgi sunulurken önce görev yerine değinilerek ardından da oradaki kaçınıcı noter olduğu bilgisine yer verilir. Örn; Adana 5. Noteri, Afyon 2. Noteri gibi.

Derece ve kademenin gösterilmesinde, aralarına taksim işareti konulmak suretiyle önce derece sonrada kademe durumu rakamsal olarak ifade edilir,

Medenî hâl ve çocuk sayıları ifade edilirken, ilgilinin medenî hâli ihtilafa meydan vermeyecek şekilde belirtilir, bunun için hiç evlenmemiş şahıslar açısından “bekâr”, eşinden kesinleşmiş mahkeme kararıyla ayrılmış olan kişiler için “boşanmış”, eşi ölmüş bulunan kişiler açısından “dul”, evli olan kimseler içinde “evli” tabirlerine yer verilir. Bekârlar hariç diğerleri açısından da çocuk durumları bildirilir: “Evli, üç çocuklu” “Boşanmış, çocuksuz” “Dul, iki çocuklu” gibi.

Çocuklarının okul durumları bildirilirken, çocuklar büyükten küçüğe doğru sıralanarak durumlarına göre; “Üniversite mezunu, Üniversite öğrencisi, Üniversite terk, Ortaöğretimde, İlköğretimde, Okul çağında değil” ibareleriyle keyfiyet ifade edilir.

Eşlerin çalışma durumlarının belirtilmesinde; özellikle tayinlerde eş durumunun da gözetilmesi açısından konuya amaç doğrultusunda ve net bir şekilde yer verilmesine özen gösterilir.

Mesleğe başlama tarihleri yazılırken hâkim, Cumhuriyet savcısı, noter ve icra müdür ve yardımcıları açısından bu görevlerine başlama tarihi belirtilir, staja veya başka bir kamu görevi ya da hizmetine başlama tarihlerine yer verilmez, diğer görevlilerin devlet memurluğuna başladıkları tarihin belirtilmesi yeterlidir.

Burada göreve başlama tarihi Bakanlık açık sicil kayıtları esas alınmak suretiyle doldurulur.

Son göreve başlama tarihinin yazılmasında Cumhuriyet savcısının aynı mahalde unvanlı bir göreve atanması durumunda atanılan yeni göreve başlama tarihi son göreve başlama tarihi olarak bildirilir. Hâkimlerin unvan ve müstemir yetki durumlarında değişiklik olması halinde unvan değişikliği üzerine veya en son müstemir yetki değişikliğine bağlı olarak ilgili mahkemeye başlama tarihi son göreve atanma tarihi olarak yazılır.

1. sınıfa ayrılma tarihinin yazılması sırasında açık sicil kayıtlarındaki tarih esas alınır, 1. sınıfa ayrılma tarihlerinde geriye çekilme durumu söz konusu ise sadece yeni belirlenen tarihe hâl kâğıdında yer verilir.

Terfilerin yazılmasında hangi deftere tâbi olunarak terfi ettiği bilgisi yanında defterde tâbi olunan sıra da gösterilir. Mükerrer terfi edilmiş olunması ilgilinin meslekî durumu açısından özel bir önem ifade etmediğinden, terfiin mükerrerliğine ilişkin bilgiye hâl kâğıdında yer verilmez.

Görev yerleri yazılırken, atama ile görev yapılan yerler eski tarihli olandan başlamak suretiyle gösterilir.

HÂL KÂĞIDI
(Cumhuriyet başsavcısı ve vekilleri için)

KİMLİĞİ

Adı ve soyadı :
 Sicil numarası :
 Doğum yeri ve tarihi :
 Görevi :
 Derece ve kademesi :
 Medenî hâli ve çocuk sayısı :
 Çocuklarının okul durumu : 1 -
 2 -
 3 -
 Eşi çalışıyorsa mesleği :
 Mesleğe başlama tarihi :
 Burada göreve başladığı tarih :
 Son göreve başladığı tarih :
 1. sınıfa ayrılmışsa tarihi :

TERFİLERİ		GÖREV YERLERİ	
8. Dereceye :	4. Dereceye:	1.	5.
7. Dereceye :	3. Dereceye :	2.	6.
6. Dereceye :	2. Dereceye :	3.	7.
5. Dereceye :	1. Dereceye:	4.	8.

KİŞİSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ

Sıra No	Özellikler	Tam Not	Verilen Not		Düşünceler
			Rakam İle	Yazı ile	
1	Sağlık durumu	10			
2	Kılık ve kıyafeti	10			
3	Söz ve davranışları ile temsil yeteneği ve idarecilik vasıfları	10			
4	Dürüstlük ve tarafsızlığı ile mesleğin vakar ve haysiyetini koruması	10			
5	Kötü alışkanlıklarının bulunmaması	10			
6	Menfaatine düşkün olmaması	10			
7	Şahsı ve ailesi itibarıyla çevrede bıraktığı intiba	10			
8	Daire arkadaşları, iş sahipleri ve halkla ilişkileri	10			
9	Kalem personeli üzerindeki etkinliği	10			
10	Mesaiye riayeti	10			
	TOPLAM	100			

Not : Bu sahifenin 1. hanesinde tam notun altına düşülmesi hâlinde sebebinin açıklanması ile yetinilir. 4, 5, 6 ve 7. hanelerinde tam notun %30'u; 2, 3, 8, 9 ve 10. hanelerinde tam notun %50'si altına düşülmesi hâlinde ise bu hususlarda soruşturma geçirilmiş olması veya soruşturma yapılması gerekmekte olup, ilgili sütununda açıklama yapılmalıdır.

(Arka yüz)

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI

Adı ve soyadı :

Sicil numarası :

Sıra No	Meslekî bilgi ve çalışması	Tam not	Baktığı işe göre tam not	Verilen Not		Baktığı işe göre tam notun %50' sinin altında takdiri hâlinde sebebi
				Rakam ile	Yazı ile	
1	Cumhuriyet başsavcılığının verimli, uyumlu ve düzenli çalıştırılması konusundaki gayret	10				
2	İddianame, fezleke, kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararların, tebliğname ve benzeri belgelerin kontrolünde gösterdiği itina	10				
3	Cumhuriyet savcılarında yaptığı iş bölümü cetvelinin görev gereklerine ve hakkaniyete uygunluğu	10				
4	Ceza infaz kurumu ve diğer adli birimlerin idaresi hususundaki hassasiyeti ile gönderilen ödeneklerin sarfında sergilediği duyarlılık	10				
5	İnfaz evrakının takibine, yargısal faaliyetlere katılmaya ve kanun yollarına başvurulmasına verdiği ehemmiyet	10				
6	Tahsis edilen bina, lojman, araç, gereç gibi donanımın görev gereklerine uygun tarzda kullanılması, muhafazası ile ihtiyaçlarının giderilmesine verdiği önem	10				
7	Bakanlık soruşturmalarına gösterdiği özen	10				
8	Kalem ve sair birimlerin denetlenmesinde sergilediği duyarlılık ve adayların yetiştirilmesindeki gayreti	10				
9	Adalet Komisyonu çalışmalarına sağladığı katkı	10				
10	Mevzuatın takibinde, Bakanlık genelge ve görüşlerinin izlenmesi ve uygulanmasında gösterdiği hassasiyet ile göreve bağlılığı,	10				
	TOPLAM	100				

Not : Sebepler ilgili sütuna sığmaz ise, hâl kâğıdına kâğıt eklenmek suretiyle yazılabilir.

DENETİM DÖNEMİNDE İSTİNAF VE TEMYİZ FAALİYETİ :

ÜST MAHKEMELERDE: ONAMA : BOZMA :

GEREKİYORSA AÇIKLAMA , MÜFETTİŞİN KANAATİ VE SONUÇ :

VERİLEN NOT :

Rakamla

Yazıyla

Derece

KİŞİSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ :

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI :

Yer – Tarih

Adalet Başmüfettişi

Adalet Müfettişi

HÂL KÂĞIDI

(Ek- 5 kapsamı dışında kalan Cumhuriyet başsavcısı, vekilleri ve savcıları için)

KİMLİĞİ

Adı ve soyadı :
 Sicil numarası :
 Doğum yeri ve tarihi :
 Görevi :
 Derece ve kademesi :
 Medenî hâli ve çocuk sayısı :
 Çocuklarının okul durumu : 1 -
 2 -
 3 -
 Eşi çalışıyorsa mesleği :
 Mesleğe başlama tarihi :
 Burada göreve başladığı tarih :
 Son göreve başladığı tarih :
 1. sınıfa ayrılmışsa tarihi :

TERFİLERİ		GÖREV YERLERİ	
8. Dereceye :	4. Dereceye:	1.	5.
7. Dereceye :	3. Dereceye :	2.	6.
6. Dereceye :	2. Dereceye :	3.	7.
5. Dereceye :	1. Dereceye:	4.	8.

KİŞİSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ

Sıra No	Özellikler	Tam Not	Verilen Not		Düşünceler
			Rakam İle	Yazı ile	
1	Sağlık durumu	10			
2	Kılık ve kıyafeti	10			
3	Söz ve davranışları ile temsil yeteneği ve idarecilik vasıfları	10			
4	Dürüstlük ve tarafsızlığı ile mesleğin vakar ve haysiyetini koruması	10			
5	Kötü alışkanlıklarının bulunmaması	10			
6	Menfaatine düşkün olmaması	10			
7	Şahsı ve ailesi itibarıyla çevrede bıraktığı intiba	10			
8	Daire arkadaşları, iş sahipleri ve halkla ilişkileri	10			
9	Kalem personeli üzerindeki etkinliği	10			
10	Mesaiye riayeti	10			
	TOPLAM	100			

Not : Bu sahifenin 1. hanesinde tam notun altına düşülmesi hâlinde sebebinin açıklanması ile yetinilir. 4, 5, 6 ve 7. hanelerinde tam notun %30'u; 2, 3, 8, 9 ve 10. hanelerinde tam notun %50'si altına düşülmesi hâlinde ise bu hususlarda soruşturma geçirilmiş olması veya soruşturma yapılması gerekmekte olup, ilgili sütununda açıklama yapılmalıdır.

(Arka yüz)

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI

Adı ve soyadı :

Sicil numarası :

Sıra No	Meslekî bilgi ve çalışması	Tam not	Baktığı işe göre tam not	Verilen Not		Baktığı işe göre tam notun %50' sinin altında takdiri hâlinde sebebi
				Rakam ile	Yazı ile	
1	Ağır cezalı suçlara karşı ilgisi, soruşturmalara verdiği önem ve sonuçlandırmadaki gayreti, zorunlu hâller dışında evrakı zabıtaya göndermemesi	10				
2	İddianame, tebliğname ve benzer belgeleri usul hükümlerine, mevzuata ve oluşa uygun tarzda düzenleme hususundaki hassasiyeti	10				
3	Kovuşturmaya yer olmadığına dair verdiği kararlardaki isabeti ve bunların yeterli gerekçeyi taşıması	10				
4	Duruşmalara hazırlıklı çıkması ile esas hakkındaki mütalâalarının dosya içeriğine uygunluğu ve yeterli gerekçesinin bulunması	10				
5	Bakanlık genelge ve görüşleri ile mevzuat ve içtihatları takip alışkanlığı ve adayların yetiştirilmesindeki gayreti	10				
6	İlâmların infazına verdiği önem, ceza infaz kurumlarının idare ve kontrolünde etkinliği	10				
7	Adliyenin idarî işlerine ve kalem muamelelerine karşı ilgisi (ayrıca 5 numaralı form dışında kalan Başsavcılar açısından; Cumhuriyet başsavcılığının verimli, uyumlu ve düzenli çalıştırılması konusundaki gayreti)	10				
8	Noter, yazı işleri müdürlükleri, emanet memurlukları ve paraya vazüyed görevlilerin denetimleri ile kasa hesaplarının kontrolüne verdiği önem	10				
9	Kanun yollarına başvurma konusunda gayret ve tutumu	10				
10	Göreve bağlılığı	10				
TOPLAM		100				

Not : Sebepler ilgili sütuna sığmaz ise, hâl kâğıdına kâğıt eklenmek suretiyle yazılabilir.

DENETİM DÖNEMİNDE İSTİNAF VE TEMYİZ FAALİYETİ :

ÜST MAHKEMELERDE: ONAMA :   BOZMA :

GEREKİYORSA AÇIKLAMA , MÜFETTİŞİN KANAATİ VE SONUÇ :

VERİLEN NOT _____ :

Rakamla

Yazıyla

Derece

KİŞİSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ :

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI _____ :

Yer – Tarih

Adalet Başmüfettişi

Adalet Müfettişi

(Arka yüz)

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI

Adı ve soyadı :

Sicil numarası :

Sıra No	Meslekî bilgi ve çalışması	Tam not	Baktığı işe göre tam not	Verilen Not		Baktığı işe göre tam notun % 50'sinin altında takdiri hâlinde sebebi
				Rakam ile	Yazı ile	
1	Tensiplerinin amaca uygunluğu ile duruşmalara hazırlıklı çıkması	10				
2	Davalara vukufiyeti, usul hükümlerine riayeti, toplu mahkeme başkanları açısından heyetin idaresindeki dirayeti	10				
3	Muhakemeyi sür'atlendirici hükümleri uygulaması, tutuklu veya acele işlerdeki hassasiyeti ile not endişesi taşımaması	10				
4	Keşifleri zamanında ve yeterli şekilde yerine getirmesi	10				
5	Haklı sebeplere dayanan, iş durumuna veya davanın mahiyetine uygun sürelerle talik yapması	10				
6	Sür'atli ve isabetli karar verme yeteneği ile kararlarının yeterli gerekçeyi ihtiva etmesi ve zamanında yazılması	10				
7	Acele ve tutuklu evraka, eski yıllara ait dosyalara ve yetki ile baktığı işlere gösterdiği ilgi derecesi	10				
8	Meslekî müktesebatının hizmet süresine uygunluğu ile inceleme, araştırma, mevzuat ve içtihatları takip alışkanlığı	10				
9	Kalem muamelâtına gösterdiği ilgi ile idarî nitelikteki Bakanlık genelgelerini izleme ve uygulaması ile adayların yetiştirilmesindeki gayreti Adalet komisyonu başkan ve üyeleri için ayrıca; komisyon çalışmalarına katkısı	10				
10	Göreve bağlılığı	10				
	TOPLAM	100				

NOT: Sebepler ilgili sütuna sığmaz ise, hâl kâğıdına kâğıt eklenmek suretiyle yazılabilir.

DENETİM DÖNEMİNDE İSTİNAF YOLUNA BAŞVURULAN - TEMYİZ EDİLEN KARARLARI:

ÜST MAHKEMELERDE: ONAMA : BOZMA :

GEREKİYORSA AÇIKLAMA , MÜFETTİŞİN KANAATİ VE SONUÇ :

VERİLEN NOT _____ : Rakamla Yazıyla Derece

KİŞİSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ _____ : -----

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI _____ :

Yer – Tarih

Adalet Başmüfettişi

Adalet Müfettişi

HÂL KÂĞIDI
(İdari yargı hâkimleri için)
KİMLİĞİ

Adı ve soyadı :
Sicil numarası :
Doğum yeri ve tarihi :
Görevi :
Derece ve kademesi :
Medenî hâli ve çocuk sayısı :
Çocuklarının okul durumu : 1 -
2 -
3 -
Eşi çalışıyorsa mesleği :
Mesleğe başlama tarihi :
Burada göreve başladığı tarih :
Son göreve başladığı tarih :
1. sınıfa ayrılmışsa tarihi :

TERFİLERİ		GÖREV YERLERİ	
8. Dereceye :	4. Dereceye:	1.	5.
7. Dereceye :	3. Dereceye :	2.	6.
6. Dereceye :	2. Dereceye :	3.	7.
5. Dereceye :	1. Dereceye:	4.	8.

KİŞİSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ

Sıra No	Özellikler	Tam Not	Verilen Not		Düşünceler
			Rakam ile	Yazı ile	
1	Sağlık Durumu	10			
2	Kılık ve kıyafeti	10			
3	Söz ve davranışları ile temsil yeteneği	10			
4	Dürüstlük ve tarafsızlığı ile mesleğin vakar ve haysiyetini koruması	10			
5	Kötü alışkanlıklarının bulunmaması	10			
6	Menfaatine düşkün olmaması	10			
7	Şahsı ve ailesi itibarıyla çevrede bıraktığı intiba	10			
8	Daire arkadaşları, iş sahipleri ve halkla ilişkileri	10			
9	Kalem personeli üzerindeki etkinliği	10			
10	Mesaiye riayeti	10			
	TOPLAM	100			

NOT: Bu sahifenin 1. hanesinde tam notun altına düşülmesi halinde sebebinin açıklanması ile yetinilir. 4,5,6 ve 7. hanelerinde tam notun % 30'u; 2,3,8,9 ve 10. hanelerinde tam notun % 50'si altına düşülmesi halinde ise bu hususlarda soruşturma geçirilmiş olması veya soruşturma yapılması gerekmekte olup, ilgili sütununda açıklama yapılmalıdır.

(Arka Yüz)

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI

Adı ve Soyadı :
Sicil Numarası :

Sıra No	Bilgi ve çalışması	Tam not	Baktığı işe göre tam not	Verilen Not:		Baktığı işe göre tam notun % 50'sinin altında takdiri halinde sebebi:
				Rakam ile	Yazı ile	
1	Dosyaların tekemmülünde öncelik sırasına göre dağıtım ve bakılmasında gösterdiği hassasiyet ile eski yıllara ait dosyalara duyduğu ilgi	10				
2	Yürütmenin durdurulması ve tek hâkim sıfatıyla baktığı sair işlerde gösterdiği özen	10				
3	Olayı çözümleyecek şekilde ara kararı vermesi ile keşifleri zamanında ve yeterli yapması	10				
4	Usul hükümlerine riayeti ile davalara vukufiyeti ve not endişesi taşımadan süratli ve isabetli karar verebilmesi	10				
5	Kararlarının yeterli hukuki gerekçeyi taşıy biçimde makul bir sürede yazılması	10				
6	Toplu mahkemelerde duruşmanın sevk ve idaresi ile heyet çalışmalarına katkısı	10				
7	İnceleme, araştırma, mevzuat ve içtihadı takip alışkanlığı ile meslekî müktesebatının hizmet süresine uygunluğu	10				
8	Kalem muamelâtı, arşiv, kütüphane işlerine ilgisiyle ulusal yargı ağı projesini kullanmadaki hassasiyeti	10				
9	Adayların yetiştirilmesine ve mahkemenin düzenli ve verimli çalışması için gereken tedbirleri almada gösterdiği özen	10				
10	Göreve bağlılığı	10				
	TOPLAM	100				

NOT: Sebepler ilgili sütuna sığmaz ise, hâl kâğıdına kâğıt eklenmek suretiyle yazılabilir.

DENETİM DÖNEMİNDE İTİRAZ OLUNAN - TEMYİZ EDİLEN KARARLARI:

ÜST MAHKEMELERDE: ONAMA : BOZMA :

GEREKİYORSA AÇIKLAMA, MÜFETTİŞİN KANAATİ VE SONUC :

VERİLEN NOT _____ : **Rakamla** _____ **Yazıyla** _____ **Derece** _____

KİŞİSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ _____ : _____

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI _____ : _____

Yer – Tarih

Adalet Başmüfettişi

Adalet Müfettişi

(Arka yüz)

MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI

Adı ve soyadı :

Sicil numarası :

Sıra No	Meslekî bilgi ve çalışması	Tam not	Baktığı işe göre tam not	Verilen Not		Baktığı işe göre tam notun % 50'sinin altında takdiri halinde sebebi
				Rakam ile	Yazı ile	
1	Yönetimi altında bulunan birimin verimli, uyumlu ve düzenli çalışması konusundaki gayreti	10	10			
2	Plânlama ve organizasyon kabiliyeti	10	10			
3	Biriminin gelişmesine sağladığı katkı	10	10			
4	Bakanlık genelge ve görüşleri ile meslekî mevzuatı takip alışkanlığı	10	10			
5	Sorumluluk duygusu, eğitim çalışmalarındaki çabası ve öğreticilik kabiliyeti	10	10			
6	İş heyecanı ve teşebbüs fikri	10	10			
7	Denetim konusunda gösterdiği duyarlılık	10	10			
8	Diğer kurumlar ve ilgili birimlerle işbirliği yapmada sergilediği uyum	10	10			
9	Tahsis edilen bina ve araçların görev gereklerine uygun tarzda kullanılmasına ve muhafazasına verdiği önem	10	10			
10	Göreve bağlılığı	10	10			
	TOPLAM	100	100			

NOT: Sebepler ilgili sütuna sığmaz ise, hâl kâğıdına kâğıt eklenmek suretiyle yazılabilir.

GEREKİYORSA AÇIKLAMA, MÜFETTİŞİN KANAATI VE SONUC :

VERİLEN NOT : **Rakamla** **Yazıyla** **Derece**
KİŞİSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ : ----
MESLEKİ BİLGİ VE ÇALIŞMASI :

Yer – Tarih

Adalet Başmüfettişi

Adalet Müfettişi

Tablo 18 - Hâkimler Aleyhine Yürütülen Disiplin Soruşturmaları

	disiplin soruşturmaları	Meslek etiğinin ihlali	Mesleki yetersizlik	Ceza hukuku anlamında suç	Diğer				
Almanya	50	evet	12	evet	25	evet	12	-	
Andora	0	-	-	-	-	-	-	-	
Arnavutluk	9	evet	1	-	-	-	-	evet	8
Avusturya	37	evet	13	evet	21	evet	3	hayır	-
Azerbaycan	13	-	-	-	-	-	-	evet	13
Belçika	n/a	-	-	-	-	-	-	-	-
BK-İngiltere-Galler	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BK-İskoçya	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
BK-Kuzey İrlanda	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Bosna Hersek	9	evet	5	evet	4	-	0	-	0
Bulgaristan	-	evet	-	evet	-	evet	-	-	-
Çek Cumhuriyeti	24	evet	7	evet	15	hayır	-	evet	2
Danimarka	1	-	-	-	-	evet	1	-	-
Ermenistan	-	evet	-	evet	-	-	-	-	-
Estonya	7	evet	1	evet	7	hayır	-	-	-
Finlandiya	4	hayır	-	hayır	-	hayır	-	evet	4
Fransa	4	evet	4	evet	1	evet	3	hayır	-
Gürcistan	-	evet	1	hayır	-	evet	2	evet	-
Hırvatistan	1	hayır	-	hayır	-	evet	1	hayır	-
Hollanda	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İrlanda	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İspanya	39	evet	6	evet	33	evet	-	-	-
İsveç	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İtalya	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İzlanda	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Karadağ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kıbrıs	-	evet	-	evet	-	evet	-	evet	4
Letonya	11	-	0	-	0	-	0	evet	11
Lihtenştayn	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	3	n/a	-	n/a	-	n/a	-	n/a	-
Luxembourg	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	21	evet	17	-	-	evet	4	-	-
Malta	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Moldova	-	evet	1	evet	8	evet	4	hayır	-
Monako	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	107	evet	3	evet	9	hayır	-	hayır	-
Polanya	111	evet	47	evet	48	evet	13	evet	3
Portekiz	18	evet	13	evet	1	-	-	evet	4
Romanya	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rusya Fed.	417	evet	-	evet	-	evet	-	hayır	-
San Marino	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Sırbistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slovakya	54	evet	3	evet	14	hayır	-	evet	37
Slovenya	1	n/a	-	n/a	-	hayır	-	-	-
Türkiye	-	evet	60	evet	63	evet	4	Evet	26
Ukrayna	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-	Evet	-
Yunanistan	-	evet	-	evet	-	evet	-	-	-

Tablo 19 - Hâkimlere Uygulanan Yaptırım Türleri ve Toplam Rakam

	Toplam yaptırım	Kınama		Geçici görevden alma		İhraç		Para cezası		Diğer yaptırımlar	
Almanya	20	evet	10	evet	2	hayır	-	evet	4	evet	4
Andora	0		-		-		-		-		-
Arnavutluk	9	evet	4		-	evet	5		-		-
Avusturya	16	evet	9	evet	2	evet	1	evet	4	hayır	-
Azerbaycan	13	evet	10		-		-		-	evet	3
Belçika	5	evet	1		-		-		1	evet	3
BK-İngiltere-Galler	-		-		-		-		-		-
BK-İskoçya	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
BK-Kuzey İrlanda	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Bosna Hersek	13	evet	5		0	evet	2	evet	5	evet	-
Bulgaristan	-	evet	-	evet	-	evet	-	hayır	-		-
Çek Cumhuriyeti	12	evet	5	hayır	-	evet	1	hayır	-	evet	17
Danimarka	-	evet	1		-		-		-		-
Ermenistan	-		-		-		-		-		-
Estonya	5	evet	3	hayır	-	hayır	0	evet	1	evet	1
Finlandiya	4	evet	4	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Fransa	5	hayır	-	evet	2	hayır	-		-	evet	3
Gürcistan	116	evet	35	evet	0	evet	15	hayır	-	evet	35
Hırvatistan	11	evet	1	hayır	-	evet	4	evet	6	hayır	-
Hollanda	-		-		-		-		-		-
İrlanda	-		-		-		-		-		-
İspanya	24	evet	14	evet	-	evet	-	evet	10		-
İsveç	-	evet	3	hayır	-	evet	1	hayır	-	evet	4
İtalya	n/a		-		-		-		-		-
İzlanda	0		-		-		-		-		-
Karadağ	-		-		-		-		-		-
Kıbrıs	0	evet	-	evet	-	evet	-	hayır	-	hayır	-
Letonya	11	evet	4		0	evet	1		0	evet	6
Lihtenştayn	0		-		-		-		-		-
Litvanya	3	evet	3	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Luxembourg	0		-		-		-		-		-
Macaristan	5	evet	5		-		-		-	evet	4
Malta	0		-		-		-		-		-
Moldova	-	evet	7	hayır	-	evet	3	hayır	-	evet	3
Monako	0		-		-		-		-		-
Norveç	12	evet	12	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Polanya	50	evet	28	evet	11	evet	4	hayır	-	evet	7
Portekiz	15	evet	2	evet	7		-	evet	5	evet	1
Romanya	-		-	evet	3		-		-		-
Rusya Fed.	417	hayır	-	hayır	-	evet	94	hayır	-	evet	323
San Marino	0		-		-		-		-		-
Sırbistan	-		-		-		-		-		-
Slovakya	17	evet	9		-		-	evet	8		-
Slovenya	1	evet	1		-		-		-		-
Türkiye	-	evet	34	evet	2	evet	4	evet	5	evet	52
Ukrayna	-	evet	-	hayır	-	evet	-	hayır	-	evet	-
Yunanistan	-	evet	-	evet	-	evet	-	evet	-		-

Tablo 20 - Savcılara Karşı Yürütülen Disiplin Soruşturmaları

	Toplam disiplin so- ruşturması	Meslek etiğinin ihlali		Mesleki yeter- sizlik		Ceza hukuku anlamında suç		Diğer	
		evet	4	evet	4	evet	4		-
Almanya	12	evet	4	evet	4	evet	4		-
Andora	0		-				-		-
Arnavutluk	13	evet	0	evet	0	evet	0	evet	13
Avusturya	0	hayır	-	hayır		hayır	-	hayır	-
Azerbaycan	63	evet	2	evet	2		-	evet	59
Belçika	n/a		-				-		-
BK-İng. ve Galler	-		-		-	-	-		-
BK-İskoçya	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
BK-K. İrlanda	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Bosna Hersek	4	evet	3	evet	1		0		0
Bulgaristan	-	evet	-	evet		evet	-		-
Çek Cum.	12	evet	7	evet	5	hayır	-	hayır	-
Danimarka	0		-		-		-		-
Ermenistan	7		-	evet	3		-	evet	4
Estonya	3	evet	2	evet	1	hayır	-	hayır	-
Finlandiya	8	hayır	-	hayır	-	hayır		evet	8
Fransa	3	evet	3	hayır	-	evet	2	hayır	-
Gürcistan	74	evet	3	evet	71	hayır	-		-
Hırvatistan	17	hayır	-	evet		hayır	-	hayır	-
Hollanda	-		-		-		-		-
İrlanda	-		-		-		-		-
İspanya	32	evet	-	evet	-	evet	-		-
İsveç	4	evet	-	evet	1	evet	3		-
İtalya	n/a		-		-		-		-
İzlanda	0		-		-		-		-
Karadağ	-		-		-		-		-
Kıbrıs	n/a		-		-		-		-
Letonya	27	evet	4		0	evet	-	evet	27
Lihtenştayn	1		-	evet	1		-		-
Litvanya	10	evet	1	hayır		hayır		evet	9
Luxembourg	0		-		-		-		-
Macaristan	4		-		-		-	evet	1
Malta	0		-		-		-		-
Moldova	-	evet	31	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Monako	0		-		-		-		-
Norveç	n/a	n/a		n/a		n/a		n/a	-
Polonya	52	evet	16	evet	19	evet	17		-
Portekiz	47		-	evet	12		-	evet	35
Romanya	-		-		-		-		-
San Marino	0		-		-		-		-
Sırbistan	-		-		-		-		-
Slovakya	9		-	evet	7		-	evet	2
Slovenya	1		-	evet	1		-		-
Türkiye	-	evet	33	evet	38	evet	3	evet	19
Ukrayna	-	evet	-	evet	-	evet	-	hayır	-
Yunanistan	-	evet		evet		evet	-		-

Tablo 21 - Savcılara Uygulanan Yaptırım Türleri ve Toplam Rakam

	Toplam yaptırım	Kınama		Geçici görevden alma		İhraç		Para cezası		Diğer yaptırımlar	
		evet	hayır	evet	hayır	evet	hayır	evet	hayır	evet	hayır
Almanya	6	evet	2	hayır	-	hayır	-	evet	3	evet	1
Andora	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arnavutluk	13	evet	6	evet	0	evet	4	evet	0	evet	3
Avusturya	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Azerbaycan	63	evet	36	-	-	evet	22	-	-	evet	5
Belçika	n.a.	-	-	-	-	-	-	-	-	evet	1
BK-İng. - Galler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BK-İskoç.	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
BK-K. İrlanda	0	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
B. Hersek	6	evet	3	-	0	-	0	evet	2	evet	-
Bulgaristan	-	evet	-	evet	-	evet	-	hayır	-	-	-
Çek C.	8	evet	1	hayır	-	evet	1	hayır	-	evet	12
Danimarka	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ermenistan	14	evet	7	-	-	evet	7	-	-	-	-
Estonya	-	evet	1	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Finlandiya	8	evet	8	hayır	-	hayır	-	hayır	-	hayır	-
Fransa	2	evet	1	hayır	-	hayır	-	-	-	evet	1
Gürcistan	74	evet	70	hayır	-	evet	4	hayır	-	hayır	-
Hırvatistan	15	evet	2	hayır	-	evet	4	evet	6	evet	3
Hollanda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İrlanda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İspanya	-	evet	-	evet	-	evet	-	evet	-	-	-
İsveç	-	evet	1	-	-	-	-	-	-	-	-
İtalya	n.a.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İzlanda	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karadağ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kıbrıs	n.a.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Letonya	27	evet	10	evet	2	evet	2	evet	5	evet	8
Lihtenştayn	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	10	evet	6	hayır	-	hayır	-	hayır	-	evet	4
Luxemburg	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	2	evet	1	-	-	-	-	-	-	evet	1
Malta	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moldova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Monako	0	-	-	-	-	-	-	-	-	evet	-
Norveç	n.a.	n.a.	-	n.a.	-	n.a.	-	n.a.	-	-	-
Polonya	19	evet	15	-	-	evet	1	hayır	-	evet	3
Portekiz	13	evet	6	evet	2	evet	1	evet	4	-	-
Romanya	-	evet	2	-	-	-	-	-	-	-	-
San Marino	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sırbistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slovakya	-	evet	2	-	-	-	-	evet	2	evet	1
Slovenya	1	-	-	-	-	-	-	-	-	evet	1
Türkiye	-	evet	16	evet	-	evet	-	evet	3	evet	27
Ukrayna	-	evet	-	evet	-	evet	-	hayır	-	hayır	-
Yunanistan	-	evet	-	evet	-	evet	-	evet	-	-	-